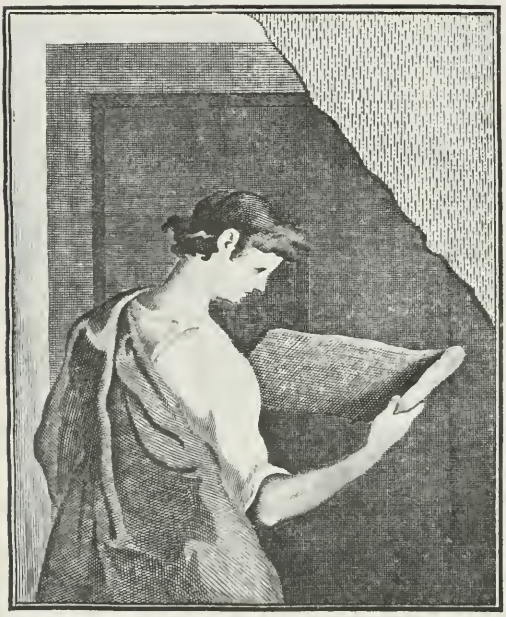

THE J. PAUL GETTY MUSEUM LIBRARY

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO MUZEJNÍHO = SPOLKU V OLOMOUCI. =

ROČNÍK XXV.

SE 4 TABULKAMI A 41 OBRÁZKY V TEXTU.

V OLOMOUCI 1908.
NÁKLADEM VLASTEN. MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.
TISKEM KRAMÁŘE A PROCHÁZKY V OLOMOUCI.

THE J. PAUL GETTY CENTER
LIBRARY

OBSAH:

Články: Strana

I. L. Červinka: O pohřbívání v poloze skrčené. (S 32 vyobr.) . . 1
Alexeje Mikulašoviče Norcova: Symbol kalichu v křesťanské malbě a v dějepisu. Přel. Alois Kašpar, ruský státní rada, prof. v. v. (Se 7 vyobr.) 25, 87
Vojtěch Srba: O víře starých Slovanů 51
Vojtěch Srba, absol. studií univ.: „Limes moravicus“ 53
P. Kvasnička: Cech řeznický v Holešově 67, 135
J. V. Želízko: Nález mamuta a diluvialního nosorožce ve východní Haliči. (Se 2 obr. a 4 tab.) 104
J. R. Vitásek: Pověsti lidu valašského 110
Přírodopisný význam místních jmen 113
Lidové umění u vývoji 127
Sjezd na ochranu památek v Praze. (Zasláno) 139

Různé zprávy:

Národopisné činnosti a bádání anthropologického 71
Trpí-li jeden oud, trpí celé tělo 72
Dobrá rada 73
V záležitosti slovenské 74
Slovanská vzájemnost 141
Národopisné museum v Praze 142
Björnson o lidové kultuře Slovanů 144
Původ Vídně 145

Literatura:

D. N. Vergun: Německý „Drang nach Osten“ v číslech a ve skutcích 75
Krajky a krajkářství lidu slovanského v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Uh. Slovensku 77
Dr. Alfred Fischl: Mährens staatsrechtliches Verhältnis zum Deutschen Reiche und zu Böhmen im Mittelalter (Ref. —m.) 78

Strana

Dr. Oldřich Kramář: O sopečných zjevech a jejich příčinách. Ref. —m. 79
Jos. Růžička: Mythologie slovanská 79
František Přikryl: SS. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku. Ref. —m. 148
Evald Baum: Sind die Tschechen ein slawisches Volk? Ref. —m. . 150
M. Smolkova a R. Bíbova: Krajky a krajkářství lidu slovanského v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Uh. Slovensku. Ref. Vlasta Havelková 152
Jelica Belovič-Bernardzikovská: Srbské a chorvatské národní vyšívání a tekstilní ornamentika. Inž. Arko 153

Zprávy spolkové 81, 157

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENŮM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 97. a 98. SPOŘÁDÁNO v LEDNU ROKU 1908.

O životě a vzdělanosti lidstva v mladší době kamenné.

Napsal I. L. Červinka.

Naše vlast řadí se mezi nejbohatší země na nálezy neolithické. Známe u nás přes 100 osadišť z tohoto období, sedlišť někdy velmi rozsáhlých a s mocnými vrstvami kulturními, které mohly povstati pouze za dlouholetého osídlení[1]). Překvapuje však, že se k těmto osadám posud nenašlo až do dnes nejen současného pohřebiště, nýbrž téměř ani jediného i jen náhodou odkrytého hrobu, který bychom s jistotou směli datovati do mladší doby kamenné.

Nedostatek takových hrobů hlavně z nejstaršího období neolithického je však nejen u nás, nýbrž i dále k jihu také tak nápadný, že někteří archaelogové jako Dr. A. Götze[2]), Prof. Dr. M. Hoernes[3]), Kar. Buchtela a j. mají za to, že neolithci u nás nepohřbívali svých nebožtíků ještě s úctou a obřadně, nýbrž že mrtvoly pohazovali zvěři nebo rybám, ponévadž sem tam nalezeny byly v odpadkových jámách i části lidských koster. Přes to však přičítáme nedostek tento raději okolnosti, že vlast naše je přece ještě jenom nepoměrně málo archaeologicky prozkoumána. Při bedlivém pátrání a systematickém výzkumu jistě se jednou podobné hroby najdou, zrovna jako se našly v Čechách, kde do nedávna též úplně scházely: MUC. J. Jíra zjistil v Podbabě u skrčených koster nádoby s volutou a ozdobou tečkovaně píchanou, také kustos R. z Weinzierlů objevil nádobku s volutou ve hrobě u Lovosic[4]) a nejnověji Prof. Dr. Píč v Bubenči[5]).

Ve hrobě s kostrou

u Běhařovic nalezeny byly též střepiny s volutou, jak mi laskavě dopsal p. ředitel K. J. Maška, avšak nález tento není naprosto zjištěn.

[1]) I. L. Červinka, Morava za pravěku (Brno 1902) str. 108. — O keramice neolithické na Moravě (Pravěk 1904 str. 17).

[2]) Die Gefässformen und Ornamente der neolithischen schnurverzierten Keramik im Flussgebiete der Saale (Jena 1891) str. 8.

[3]) Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa (Wien 1898) str. 270.

[4]) K. Buchtela, Vorgeschichte Böhmens str. 7. — Dr. J. L. Píč, Čechy předhist. 2 sv. str. III. — R. v. Weinzierl, Tätigkeits-Bericht der Museums-Gesellschaft Teplitz 1906 str. 32. — Srov. též Dr. C. Koehl, Korresp.-Blatt d. Anthrop. Gesellsch. 1906 str. 123

[5]) Památky archaeol. a místop. díl XXII. str. 214.

Podobně z hrobů s kostrami u Mor. Krumlova, o nichž prof. Dr. A. Makowsky nic určitějšího neudává, v létech 1882tých u cukrovaru objevených zachovány byly náramky z mušlí vyřezané, perly ze spondylů a bombovitá nádobka s podkovovitou a volutovou ozdobou vyrytou mezi vytlačenými pupíky. Nádobka tato podobá se, jak Makowsky podotýká, nápadně hrnečku z pohřebiště Bernburského[6]), kde také podobné ozdoby z mušlí nalezeny byly.

Ve sbírkách Františkova musea v Brně. — A. Makowsky, Zeitschr. für Ethnologie 1895. Verhandlungen str. 760.

U Nové Vsi (blíž Oslavan) prokopal v říjnu 1907 p. řídící učitel V. Čapek hrob se skrčkem na levém boku ležícím v osadišti s kulturou keramiky volutové a tečkovaně pichané, ale bez milodarů, takže zařadění jeho není určité.

Dosavadní nedostatek známosti hrobů z tohoto období nebo snad možnost, že se u nás neolithickým hrobům náhodou objeveným nedostalo náležité pozornosti a ocenění, jsou příčinou, že neznáme ani spolehlivého materiálu somatického a anthropologického z neolithu vůbec. Tím se nám zatím vymíká možnost přímo a spolehlivě vyšetřiti fysickou povahu tehdejšího lidstva a též určiti pravděpodobněji jeho plemennou příslušnost.

Poněvadž nálezy hrobů udávají se zpravidla jenom náhodou a mnohdy musejí být opatřeny (nezničí-li se úplně nepovšimnuté) neodborníky, je neustále třeba připomínati, aby při otvírání hrobů nebylo pátráno pouze po nádobách, špercích a milodarech, nýbrž aby se též zachovávaly tělesné pozůstatky těch, kteří ve hrobech odpočívají, aby věda anthropologická na základě hojného materiálu mohla vyšetřiti podrobně tělesnou povahu a plemennou příslušnost lidstva pravěkého vůbec. Je proto povinností každého, kdo nemíní pleniti hrobů dávných našich předků jenom z lakoty, aby zachoval nejenom celé lebky, nýbrž pokud to jde, i dlouhé kosti a pánve, ve mnohých případech pak i kostry celé.

Za to kulturního materiálu naskýta se tak nápadná hojnost, že domácí život lidstva neolithického leží před námi tak jasný a živý, — poněvadž celkem jinak velmi primitivní — jako z málokterého jiného období kulturního.

Vše tedy, co na ten čas víme o předcích našich z doby neolithické, známe jenom z jejich sedlišť a v nich nalezených starožitností. Četné naše jeskyně přirozené byly neolithcem vyhledávány i obydleny (Výpustek, Kostelík), avšak klidný tehdejší život a výživa vyžadovaly volnější prostory, především pak vody jak pro lidi tak i pro dobytek, a tedy vhodnější polohy otevřené a nivy pro chov dobytka. Otevřené roviny ovšem neposkytovaly proti nehodám živelním ochrany takové, jako jeskynní zátiší, byl tedy člověk nucen napodobovati jeskyně přírodní tím, že si vyhrabával jámy v zemi, pokrývaje je shora větvemi a travou; tak povstávaly prvé chýše, prvé příbytky lidské a znenáhla též i prvé osady — obce.

[6]) Zeitschr. f. Ethnol. 1884. Verhandl. str. 398.

Obydlí, sedliště.

Stopy obydlí člověka mladší doby kamenné jeví nám t. zv. kulturní jámy a to buď příbytkové aneb odpadkové a sedliště jednak větším počtem těchto jam, jednak rozsáhlejšími vrstvami kulturními s více méně četnými zbytky života domácího nebo průmyslného.

Kulturní jámy příbytkové jsou tedy vlastně spodní části pravěkých chýží vyhloubené v zemi: vlastní chatrč nebo jenom střecha spočívala nad jamou buď bezprostředně na zemi nebo na kolech. Stěny pořízeny vpletáním proutí mezi kůly a omazány vrstvami hlíny. Vyhloubené prostory dnes naplněné tmavou ulehlou zemí jsou jedinou stopou pradávných těch obydlí. Lze je často spatřiti na polích hlouběji rozoraných, kde se jeví ve světlejší půdě temnými okrouhlými skvrnami, někde v řadách, jinde nepravidelně roztroušenými, avšak obyčejně tak rozprostřenými, že z nich možno sestaviti rozsáhlou ves.

Prokopáváme-li takové jámy, shledáme, že do netknuté žlutky diluvialní bylo vyryto hnízdo vyplněné černou hlínou v šířce 1·5—4 *m* a různé hloubky 0·4—2 *m*. Tmavá výplň promísena bývá dřevěným uhlím, zbytky kostí zvířecích obyčejně roztříštěných, hojnými střepinami nádob, sem tam vyskytne se kamenný nástroj nebo jiný výrobek. Svrchu bývají nahromaděny kusy vypálené hlíny, mazanice, kterou proutěná kostra chýže uvnitř i zvenčí omazána bývala a vypálena jsouc při požáru do vnitř jámy se shroutila a pohřbila vše, co z chaty v čas zachráněno nebylo.

Zdá se, že mnohdy byly chýže a celé dědiny zúmyslně zapáleny, nejspíše když před nepřítelem nebo snad nemocí donucené obyvatelstvo zavčas odešlo anebo jiné místo za sedliště si vyhledalo, poněvadž při prokopávání některých osad nelze nalézti pražádné cennější věci, kdežto jinde v jamách, o nichž právem lze se domnívati, že zanikly nepředvídaným spusobem, shledáváme téměř vše, co v chudém inventáři člověka pravěkého jinak a za různých okolností objeveno a zaznamenáno bylo.

Bedlivým zkoumáním za příznivých okolností zjistiti lze mnohé podrobnosti v zařízení obydlí: vchody nebo též spojovací chodby dvou nebo několika jam, výklenky, stupně a sedadla v bocích a pod. Některé jámy jsou na dně nebo i po bocích vypáleny, jinde jsou dna vyložena plochými kameny; někdy jsou popelnaté výplně rozděleny vrstvami plané hlíny, na znamení, že jáma na čas opuštěná opět byla osídlena.

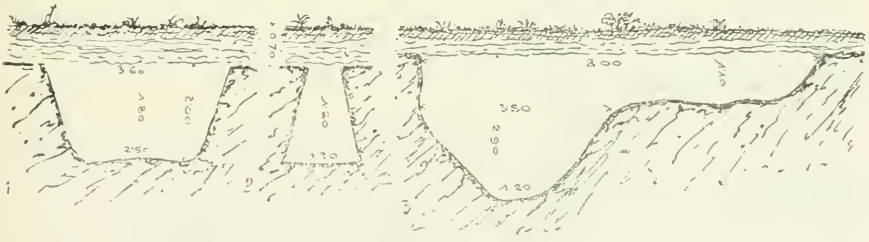

Obr. 1. Průřez kulturních jam odpadkových i příbytkových. Č. 1. a 2. v Novosadech u Znojma, 3. v Mašovicích. (Dle Jar. Palliardiho.)

Jinak jsou jámy kulturní velmi rozmanité, jak svým tvarem, tak i velikostí, podle účelů, za jakých byly vyhotoveny. Nejčastější tvary v průřezu kolmém jsou kotlovité se zakulaceným dnem, často naskytují se však jámy dížovité, kulaté, při vrchu užší než na dně, tak že kolmé průřezy jejich zobrazeny jsou nejlépe vysokými lichoběžníky; tyto jámy zřídka přesahují na dně průměr 2 *m*. u povrchu 1·2 *m* a hloubku 1·8 *m*; zpravidla bývají jen skrovnějších rozměrů. (Srov. obr. 1.)

Prohlašujeme proto za příbytky jenom vyhloubeniny větších rozměrů, obsahují-li stopy ohnišť a odpadky kuchyňské, menší jámy dížovité, těsné, nemohly býti příbytky, byly však dojista v příslušenství k nim jako sklípky a zásobárny, nebo jako jámy odpadkové.*)

Jinde táhnou se mezi jámami mocné vrstvy do šířky několika metrů; hlína střídá se místy s ohništi a čistým popelem, uhlím, sem tam objevují se zvířecí kosti a j. Vrstvy takové považují se za stopy letních bytů, kde pobývalo se za teplého počasí pod stany z kožní nebo pracovalo se pod střechami z rákosí. Hluboké jámy příbytkové obývány v dobách zimních, neboť poskytovaly útulek jistě teplý.

Informují nás tedy naleziště dosti podrobně jak o zařízení jednotlivých domků a obydlí, tak i větších dvorců. Známe větší chaty, jejichž přízemí zapuštěna byla do země se zřetelnými vchody, s vysekanými sedadly do hlíny, ohništi a zásobními sklípky. Poblíž umístněny chaty menší, kterých bylo jistě používáno za obydlí nebo pracovny, dílny a snad i za chlévy. Z toho mohlo by se snadno uzavírati, že tu mimo panský příbytek byly zvláštní ještě příbytky pro ženy, kde vykonávaly své práce, předly, tkaly a též spaly. Na druhé straně byly pak příbytky pro čeleď mužskou. Opodál pak bývaly dvorce pro dobytek. Skupina příbytků pak ohražena byla příkopem a plotem.**)

Život kočovnický měl náš neolithec z většího dílu už za sebou; četné nálezy kostí po zvířatech domácích (skot, ovce, koza, prase a pes) svědčí, že chováno bylo hojně dobytka.[7]) Stáda jich vyžadovala ovšem rozsáhlejší pastviny a sklizeň píce pro zimní měsíce podmiňovala pak

*) Analogii k nim nalézáme podnes na Moravě; v kuchyni bývá vyhrabána jáma s užším otvorem, do níž možno sestoupiti po žebříku. Používá se jí za sklep, tu a tam hází se do ní odpadky, popel a pod. a vyprazdňuje se teprve, když je naplněna. (Čas. Vlast. muz. sp. v Olomouci 1889 str. 54.) — V Hrubčicích u Prostějova, v Drholci u Příbora, v Žeravinách u Veselí jsou na př. podnes sklípky podobně ve žlutnici vykroužené; nad nimi je srub s dvířkami obhozený hlinou.

**) Dr. R. Forrer podobné zařízení neolithických příbytků v Elsasku srovnával se zprávami Homérovými o řeckém domě. V obou případech stává tu souhlasně příbytek panský, příbytek pro ženy a pracovna, s podlahou udupanou, s krbem, se sklípky zásobními, ohništěm i ohradou. Bauernfarmen der Steinzeit von Achenheim und Stützheim im Elsass. Ihre Anlage, ihr Bau und ihre Funde. (Strassburg 1903.)

[7]) Obšírněji o zvířatech domácích za pravěku pojednali: Dr. M. Kříž, O diluvialní fauně hledíc ku člověku diluvialnímu i alluvialnímu. (V Praze 1895.) Dr. M. Much, Die Heimat der Indogermanen im Lichte der urgeschichtlichen Forschung. (Berlin 1902.) Seite 177—242: Die Haustiere. — Dr. O. Schoettensack, Beiträge zur Kenntnis der neolithischen Fauna Mitteleuropas mit besonderer Berücksichtigung der Funde am Mittelrhein. (Heidelberg 1904.) — Fl. Koudelka, Über das erste Auftreten von Haustieren in Mähren. (Oesterr. Monatschrift f. Tierheilkunde, 29. Jhg. Nr. 1.)

jakýsi druh polního hospodářství a zároveň tím i příčinu setrvávati delší dobu v roce ve stálých sídlech.

Známa byla tehdy též orba[8]) a rozšířena tak, že není snad kulturní jámy, v níž by se nenašlo ručního mlýna nebo drtidel. Primitivní tehdejší mlýnek sestával ovšem jenom z prohloubené desky svorové nebo pískovcové, na které se roztíralo obilí kulatým kamenem na hrubou mouku. (Obraz 2.) Z mouky připravené těsto peklo se mezi plochými kameny nebo hliněnými plackami ve žhavém popelu.

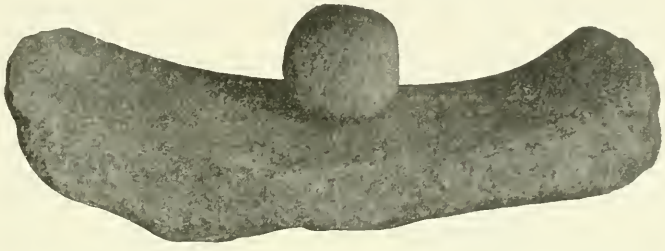

Obr. 2. Mlýnek s drtidlem (asi skut. vel.) z Prštic.
(Sbírka I. L. Červinka.)

Hlavní potravou zůstávala jistě masitá pečeně připravovaná na rožni. K opření rožně používalo se hliněných jehlanců s provrtem pod vrcholkem. Množství střepů z nádob hrubších a sazemi očazených při ohništích dokazovalo by, že také bylo známo už i vaření masa a snad i jiných jedlých věcí. Často nalézané nádobky s dírkovaným dnem v podobě cedníků svědčí o výrobě sýra.[9]) Jinak poskytoval les dosti ovoce planého, jahod, malin a j., ptačí hnízda vejce, lesní včely med a t. p.

Požíval-li náš neolithec masa lidského, není ještě na jisto prokázáno; části lidské kostry tu a tam objevené v jámách mezi inventářem čistě kuchyňským mohly by k tomu býti jakýmsi dokladem.

Honba na zvěř a lov ryb provozována dojista velmi pilně a uhrazovala stále ještě veliký díl výživy. Četné šipky pazourkové i kostěné svědčí, že se silně loučilo, také hroty na kopí z kosti a oštěpy z pazourku nejsou vzácností, podobně udice i harpuny.

Ze sedlišť známe spousty kostí z ulovené zvěře divoké: tur, jelen, srn, medvěď, bobr, liška, zajíc a j. v.

Pokoušel-li se neolithec také v plavbě na vorech nebo vytesaných kmenech, není u nás nálezy pověřeno; podobně nemáme u nás dokladů, že stavěl na jezerech nebo na pobřeží řek t. zv. nákolní stavby. Z pozdějších dob takové stavby nákolní však už známe.

[8]) Srov. Ed. Hahn, Das Alter der wirtschaftlichen Kultur. (Heidelberg 1905.) — H Behlen, Der Pflug und das Pflügen bei den Römern und in Mitteleuropa in vorgeschichtlicher Zeit. (Dillenburg 1904.)

[9]) Dr. Schliz domnívá se snad ne neprávem, že se jich mohlo používati též k výrobě vína (Mitt. Anthrop Ges 1903 str. 301., 1904 str. 381) a velikých amfor jako sudů, ovšem v krajích, kde víno tehdy mohlo růsti.

Oděv sestával z většího dílu ještě z kožˇ, soudě z častých nálezů kostěných šidel a zvláště četných škrabadel; avšak četné hliněné přeslénky a různá závaží tvarů koule, válce nebo jehlanu s vytřenými závěsnými provrty správně svědčí, že člověk tehdejší uměl také spřádati niti a tkáti látky buď z vlny nebo ze lnu. Stav tkalcovský byl jistě nejvýš jednoduchý, ale nemůžeme s naprostou jistotou určiti jeho tvar, poněvadž se dřevěné jeho součástky nedochovaly. Pravdě nejvíce se podobá, že to byl svislý rám, na jehož svrchní příčce rozvěšena řada nití zatížených většími, menšími závažími, která vodorovně vedenými vlákny jednoduchým křížováním proplétána byla. Dr. Wankel nalezl na lebce lidské z Hájan kousky podobně tkaného plátna vápennými krystalky praeparovaného, p. F. Myklík daroval mi dno nádoby (ze sedliště na „Kruhách“ u Starého Města) s otiskem hrubé tkaniny křížovitě pletené.

Všecky tyto poznatky jsou zajímavým dokladem obdivuhodného pokroku v kultuře mladší doby kamenné proti stupni vzdělání, jehož dosáhl člověk palaeolithický. Než toto jsou poznatky vesměs téměř abstraktní, zvláštní doklad o značných potřebách člověka mladší doby kamenné a tím též o značné jeho vyspělosti kulturní podávají kamenné nástroje, jichž nacházíme v jeho pozůstalosti tolik a v tak rozmanitých tvarech.

Výroba kamenných nástrojů.

Člověk, jenž u nás žil současně se zvířaty diluvialními (mamutem, lvem jeskynním, nosorožcem, medvědem atd.) užíval mimo jiné také

Obr. 3. Otloukávač ze Bzence. (Asi 1/2 sk. vel. Sbírka I. L. Červinka.)

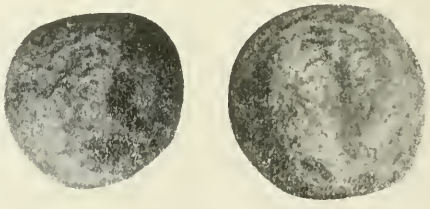

Obr. 4. Pazourková klepadla z Količina. (Asi 1/2 sk. vel. Sbírka I. L. Červinka.)

nástrojů kamenných, které si štípáním a otloukáním hotovil z pazourku, rohovce a j. pod. hornin. Člověk neolithec znalosť tuto nejen převzal a zdokonalil, nýbrž vynašel spůsob, jímž se daly i z hornin méně tvrdých a křehkých vyráběti nástroje mnohem účelnější a dokonalejší: broušení, hlazení a vrtání. Ba člověk ten vymyslil si i nástroje obráběcí.

Otloukávač, otesávač na př. byl původně vyhledán mezi obyčejnými oblázky, a teprve, když se stal pro usnadnění práce nevyhnutelným, býval pečlivě připracován z tvrdé horniny v podobě ko-

touče s důlky pro prsty na plochých stranách. (Obraz 3.) Do této skupiny řadí se také klepadla, z pazourku do koule otlučené a užívané ku štípání nástrojů pazourkovitých. (Obraz 4.)

Nůž (obraz 5.) vyroben úhozem na pazourkový valoun — jádro (nucleus); bývá jednou stranou plochý, obyčejně poněkud prohnutý (obr. 5. čís. 3 a), na straně protější pak opatřen jedním nebo několika žebry, takže na průřezu tvoří trojúhelník nebo lichoběžník, celek pak je smáčknutý hranol (obr. 5. č. 1, 2, 4). Takové nožíky zasazovány byly jedním koncem do rukojeti a při řezání opřela se špička ukazovákem a ruka svírala násadku. Proto u mnohých nožíků seštípán konec ku špici se šikma nebo do obla, aby se prst snáze mohl opříti o hranu otupenou a tak dodati křehkému nástroji větší pevnosti (obr. 6. č. 1). Nástroje podobné objevují se už ve starší době kamenné a francouzští archaelogové nazvali je burin, česky rýdlo.

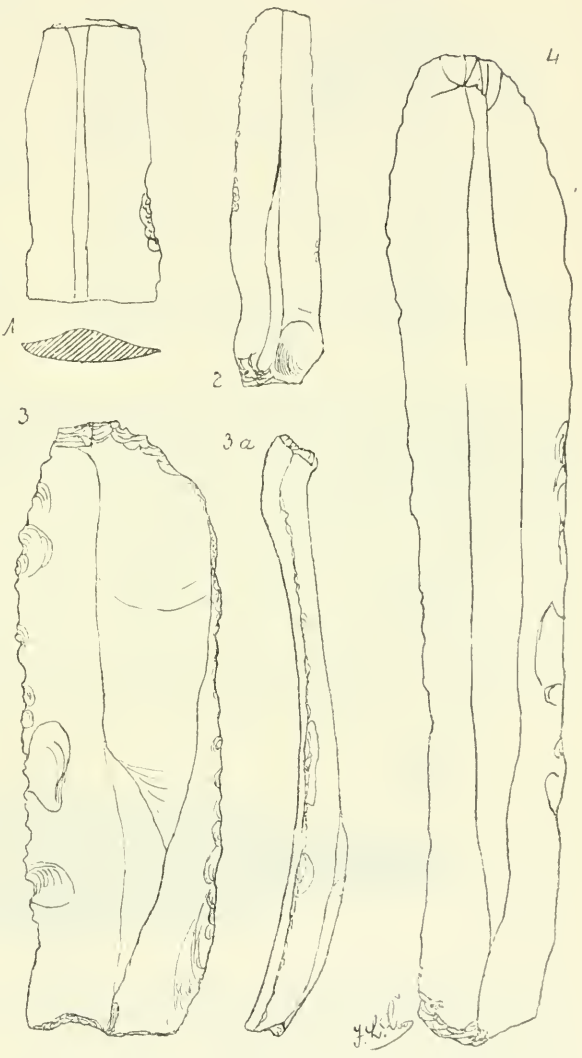

Obr. 5. Pazourkové nože ($^1/_1$ sk. vel.)
Č. 1. z Veselíčka. — 2., 3. a 3a z Prusinovic. (Sbírka I. L. Červinka.) — 4. z Dřevohostic. (Sbírka E. Pecka ve VI. muzeu v Olomouci.)

Jiné třískovité nožíky zasazovány bývaly do násady po celé délce a ty mívají na ostré hraně tak vylámané zoubky, že se podobají pilce. Mnohé zoubkování takového nabyly častým upotřebením, jiné však bývaly zúmyslně umělým spůsobem ozubeny.

Mnohé nožíky pazourkové mají ostří lesklé jakoby polírované; známky ty jsou nejjasnějším důkazem častého užívání jich.

Jádra (obr. 7.) vyskytují se velmi hojně na sedlištích jako svědectví, že nožíky a jiné nástroje z nich loupány bývaly na místě samém.

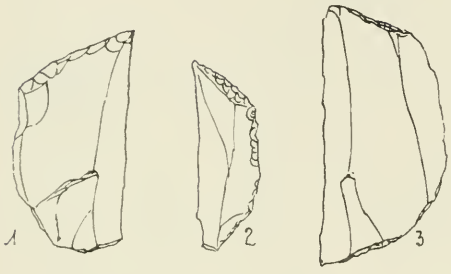

Obr. 6. Pazourková rýdla (sk. vel.)
Č. 1. z Uh. Brodu. — 2. ze Senohrad. — 3. z Vicoměřic.
(Sbírka I. L. Červinka.)

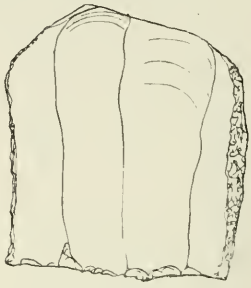

Obr. 7. Pazourkové jádro z Uh. Brodu (3/4 sk. vel.)
(Sbírka I. L. Červinka.)

Škrabadla užívána k vyčistění kůže od loje a masa, mívají podobu hruškovitou a upevňována bývala užším koncem do držadla. Ostří je u všech zkrátka a jemně retušováno do oblouku, zřídka rovno (obr. 8.) Mimo pazourková škrabadla užívalo se jistě také hojně kostěných a pak z kamene broušených a účelněji hlazených.

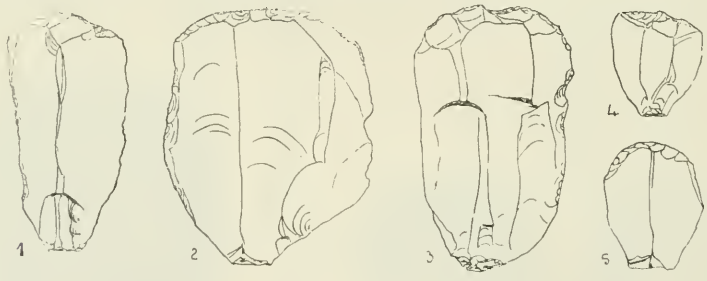

Obr. 8. Pazourková škrabadla. (3/4 sk. vel.)
Č. 1., 2. a 4. z Uher. Brodu. — 3. z Količína. — 5. z Nové Vsi (u Oslavan).
(Sbírka I. L. Červinka.)

Hrot, šipka, kopí. Nejjednodušší tvar vyvíjí se z prismatického nožíku, jemuž přitlučena špice a pak vyštípnuty při tupém konci z boků zářezy, aby se dal připevniti na násadu (obr. 8. č. 1—3).

Později vytloukány z pazourku, rohovce, jaspisu i z křišťálu v podobě mandle, trojúhelníka nebo srdce, někdy téměř mikroskopické. Často jsou jejich boky zubatě vylámány; střelka na pohled tak nevinná, byla jistě zhoubnou a strašlivou zbrojí. Drobné tyto výrobky pravěké kultury svědčí opravdu o nevšední zručnosti a umělosti tehdejších mistrů a vzbuzují v každém pozorovateli úctu; nebof je skoro nepochopitelno, jak člověk polodivoch, odkázaný jedině na tvrdý kámen, neznaje kovu,

nemaje nijakých nástrojů jemnějších, mohl tak jemné a drobounké předměty zhotovovati. (Srov. rozmanité tvary na obr. 9.)

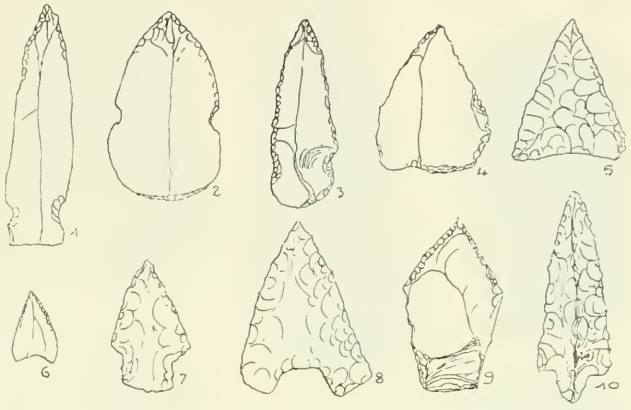

Obr. 9. Tvary pazourkových šipek. (3/4 sk. vel.)
Č. 1. z Polešovic. — 2. z Velehradu. — 3. z Veselíčka. — 4. a 9. z Němčic na H. 5. z Ondratic. — 6. z Količína. — 7. z Holubic. — 8. z Komína. — 10. z Telnice. (Č. 1—6, 8—10 ve sbírce I. L. Červinky, č. 7 ve sbírce Al. Procházky.)

Větších nástrojů a zbraní z pazourku vytloukaných a retušovaných (na př. veliké nože z Količína, z Prusenovic, kopí z Určic, dýka z Blahutovic) nachází se u nás velmi pořídku a jsou to předměty jistě k nám importované od severu.*) Hroty na kopí mívají tvar listový a připevňovány byly na dlouhou násadu pomocí motouzů a pryskyřicového tmele. Zasazený takový hrot do krátké rukojeti byl v ruce lovce nebezpečnou zbraní — dýkou. (Obr. 10.) Jinak též vyráběny dýky z jednoho kusu pazourku i s rukojetí.

Obr. 10. Pazourkové kopí (asi 1/2 sk. vel.) z Určic. (Sbírka I. L. Červinka.)

Dále mezi pazourkovými nástroji vyskytují se častěji šidlo a jehla: mnozí považují některé z nich za vrták, jakým se daly dobře provrtávati dírky do kosti, parohů a snad i do kamenných nástrojů. (Obr. 11.)

*) Svědčí tomu jednak mistrnost, s jakou jsou vyráběny, naprostá shoda tvarů i materiálu s podobnými artefakty severoněmeckými (srov. Dr. M. Much, Die Heimat der Indogermanen) a jistě též okolnost, že tak velikých valounů pazourkových v našich Moravských formacích není.

Povaha kamenů samých byla už člověkovi nápomocna při výběru materialu k robení nástrojů. Pazourek, rohovec, jaspis nabývá roztříštěním ostrého, mušlovitého lomu; poněvadž jich však nebylo vždy s dostatek po ruce, byl člověk nucen vypomáhat si i takovými kameny, které přitloukáním nenabývaly tak ostrých hran, jakých na nástroji vyžadováno. Zkušenost, které nabyl při hlazení kostí, přiměla ho též ku pracnému broušení a hlazení kamene, z počátku asi jenom do ostrých hran (ostří), znenáhla však i celého nástroje, vše jenom pomocí vlhkého, ostrého písku a brusu. Příroda sama skýtala mu v řečištích hojnost příhodného a polohotového materialu.

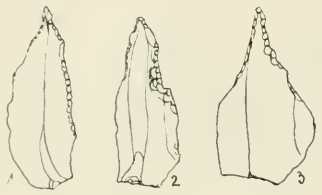

Obr. 11. Pazourkové vrtáky. ($^3/_4$ sk. vel.)
Č. 1. a 2. z Uher. Brodu. — 3. z Velehradu.
(Sbírka I. L. Červinka.)

A prvým takto zhotoveným nástrojem byl klín — sekyra. Nejdůležitější tento nástroj člověka pravěkého dal se použíti jak při domácí práci, tak na lovu nebo v boji. A ku podivu, vzácný tento nástroj nezměnil své prvotní formy od mladší doby kamenné až po dnešní dny. Zdokonalena jsouc nejdříve přibrušováním, nabývala sekyra znenáhla výraznějších a ušlechtilejších forem a dosáhla podivuhodným vynálezem provrtu pro násadu nejdokonalejšího tvaru.

V neolithických sedlištích jsou kamenné sekyry velmi hojné. Broušeny bývaly z rozmanitých hornin, nejčastěji z břidličnatých usazenin, někdy nápadně měkých, tak že se zdá, že svému účelu nemohly naprosto vyhovovati, četné jsou však sekyry z hornin velmi tvrdých, ze serpentinu, žuly, vzácně pak z pazourku a nefritu (jadeitu a chloromelanitu).

Celkem lze seřaditi sekyry kamenné do dvou skupin:

a) sekyry tvaru klínovitého (neprovrtané) a

b) sekyry s provrtem (mlaty).

Sekyra neprovrtaná zachovala pořáde svůj nejstarší tvar, jsouc broušena do podoby mandlovité, jako byly palaeolithické sekyry štípané, anebo do podoby hrušky stlačené na plocho a jen s lehce klenutými plochami, anebo hlazena byla do tvaru čtverhranných klínů. (Obr. 12.) Mimo tyto základní tvary vyskytují se ovšem tvary křížené a nejmožnější odchýlky. Zrovna jako tvarem, tak různí se i velikostí; známe kusy, které sotva 2 *cm*^{2} dosahují, kdežto jiné měří až 30 *cm* délky a 12 *cm* zšíří u ostří.

Ze 4 000 kamenných nástrojů na Moravě nalezených napočítal jsem přes 3.000 sekyr; počet tento jasně naznačuje, že hlavní tento nástroj byl nerozlučným společníkem člověka pravěkého a že ho bylo užíváno všemožnými způsoby: ku sekání, řezání, štípání, dlabání*) nebo škrabání a jistě i ku kopání.

*) V Norsku dal si jistý pán ze Sehestedu zbudovati dřevěnou chatu, při čemž bylo použito výhradně jenom kamenných nástrojů. Kamennými sekyrami pokáceny potřebné bory, jedinou sekyrou dokonce 27 stromů až i 20 *cm* v průměru silných, a sekyry nebylo třeba přibrušovati.

Upevňování sekyr neprovrtaných bylo jednoduché nebo složitější. Mnohé sekyrky byly pouze zaraženy do příhodného výřezu v dřevěném

Obr. 12. Tvary kamenných seker (klínů)
se souměrně sbroušeným ostřím (asi $^1/_2$ sk. vel.).
Č. 1. z Popovic (u Uher. Hradiště). — 2. z Otaslavic. — 3. z Velké. — 4. ze Slavkova pod H. — 5. z Brusného — 6. z Boršic (u Velehradu).
(Sbírka I. L. Červinka.)

toporu, zatmeleny pryskyřicí nebo stáhnuty čerstvými šlachami. Mnohokráte stačila snad i na rychlo rozštípená větev s vazkým lýkem za topůrko. Místo dřeva začasto brávány i parohové větve za násady. Při složitějším upevňování používáno válečku z parohu, v němž vydlabán otvor pro týl sekery a když v něm byla upevněna, zasazeno celé pouzdro do kyjovitého držadla; aby pak při nárazu váleček nezapadal do topora a neštípal ho, ponechán na něm s boku schůdek.

Vzácně objevují se sekyry, které mají blíž týla vyhloubený ovrub pro pevnější zapuštění v toporo. Někdy objevuje se

takový vrub na nástrojích podoby koulovité nebo palicovité.[10]) (Obr. 13. a 14.)

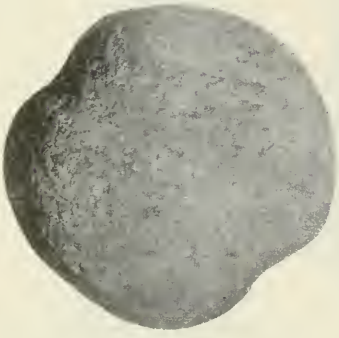

Obr. 13. Palice s vrubem (1/2 sk. vel.) z Prštic.
(Sbírka I. L. Červinka.)

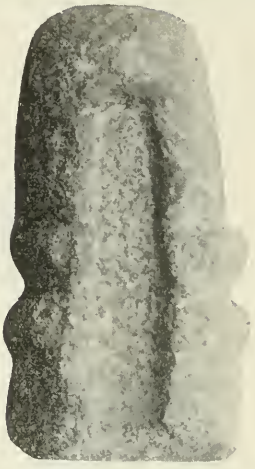

Obr. 14. Palice s vrubem a rýhou pro toporo (1/2 sk. vel.) z Vranovic.
(Městské museum v Prostějově.)

Dle tvarů dají se sekyry-„klíny" rozděliti do skupin:

1. sekyry,
2. dláta,
3. škrabadla,
4. motyky.

Za sekyry dlužno považovati všecky klíny s ostřím s obou stran souměrně přibroušeným, které se upevňovaly rovnoběžně ostřím k ose topora. Tvar jejich bývá hruškovitý s kuželovitým týlem, trojúhelníkový nebo pravoúhlý obdélník. (Obr. 12.)

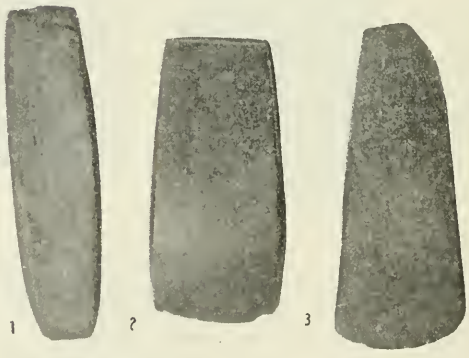

Obr. 15. Kamenná dláta (1/7 sk. vel.) Č. 1. z Velké. — 2. z Boršic (u Hluku). — 3. ze Súchova.
(Sbírka I. L. Červinka.)

Dláta liší se vlastně od sekyr jenom svým užším tělem; ostří bývá buď přibroušeno s obou stran souměrně nebo na jedné straně na plocho s protějška pak úplně šikmo. Zasazována bývala do držadel anebo už svou délkou přispůsobena dobře do ruky. (Obr. 15.)

[10]) Obšírně pojednali o podobných nástrojích F. Deichmüller (Steinhämmer mit Rillen), A. Voss (Steinwerkzeuge mit Schäftungsrillen), Verhandl. Berl. Anthropol. Gesellsch 1895 str. 135, 137, s dodatky R. z Weinzierlů str. 689, Lehmann-Nietsche str. 691 a Zschiesche str. 693.

Mezi dláta zařaďují mnozí také ony zvláštní podlouhlé nástroje po jedné straně ploché a se strany protější válcovitě přihlazené s ostřím vždy pečlivě vybroušeným; většina archaeologů považuje je za „rádla“ a „motyky“.[11]) (Obr. 16.) Pohodlně modelovaný tento nástroj do ruky užíván byl spíše jako škrabadlo při stahování kůží s ulovené zvěři a při jejím zpracování.[12]) Ostří na podobných nástrojích totiž bývá zpravidla neporušeno, nikdy vydroleno nebo vylámáno, jak to vídáme často na sekyrách klínovitých. Porušení ostří bylo by při hrubší práci polní asi nevyhnutelné, kdežto při práci koželužské se ostří téměř nikdy nepoškodilo. Také jejich tvar někdy miniaturní svědčí spíše proti „motykám“.

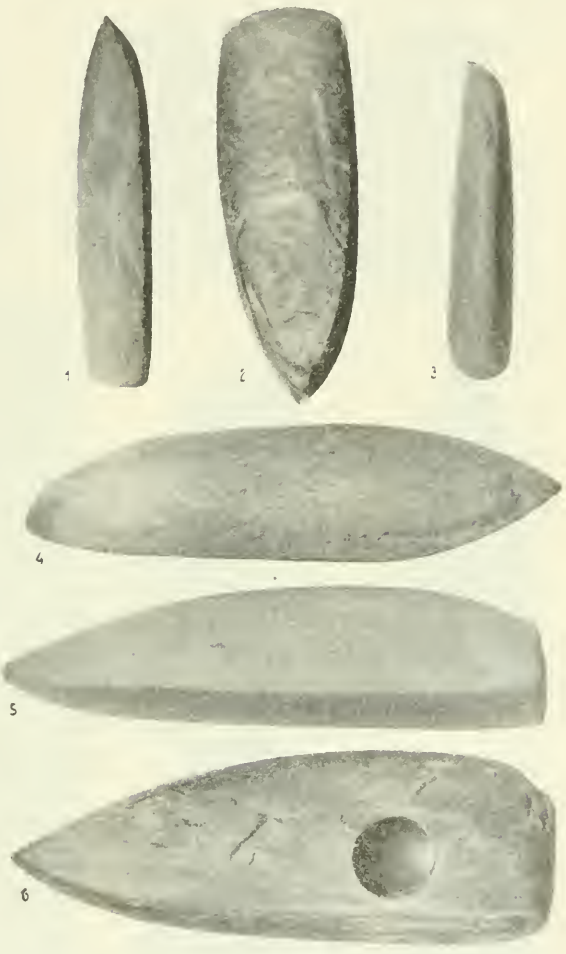

Obr. 16. Kamenné klíny tvaru kopytovitého (asi v ½ sk. vel.).
Č. 1., 2. a 3. z Veselíčka. — 4. z Količína. — 5. z Prusinovic. — 6. z Vracova
(Sbírka I. L. Červinka.)

Některé bývají při tupém konci provrtány. prof. A. Rzehak[13]) domnívá se, že se provrt tento nehodil pro toporo, nýbrž pro šňůru, na které byl nosen.

O podobných mlatech dlouhých a nápadně těžkých domnívají se mnozí, že by bylo lépe pokládati je za rádla.[14]) A také

[11]) N. Joly, Der Mensch vor der Zeit der Metalle. (Lipsko 1880 str. 293.) — Dr. C. Mehlis (Centralblatt für Anthropologie 1901 č. 3) míní, že podobné klíny hodily se „různým účelům“, ku zpracování půdy, ku hlazení kůží, hlíny, dřeva, zkrátka je prý to všem „poměrům přispůsobený universální přístroj“. (Archiv für Anthropologie N. F. Bd. I. str. 285.)

[12]) I. L. Červinka, Čas. vl. m. sp. v Ol. 1895 str. 147.

[13]) Zeitschr d. Vereines für Geschichte Mähr.-Schl. 1902 str. 13.

[14]) Srov. H. Schumann, Zwei Depôtfunde von „Steinpflügen“ aus der Umgebung des Randowthales (Pommern). Verh. Berl. Anthr. Ges. 1895 str. 328.

archaeolog český, řed. J. F e l c m a n n, sestrojil takový jednoduchý pluh rolníka z mladší doby kamenné.[15])

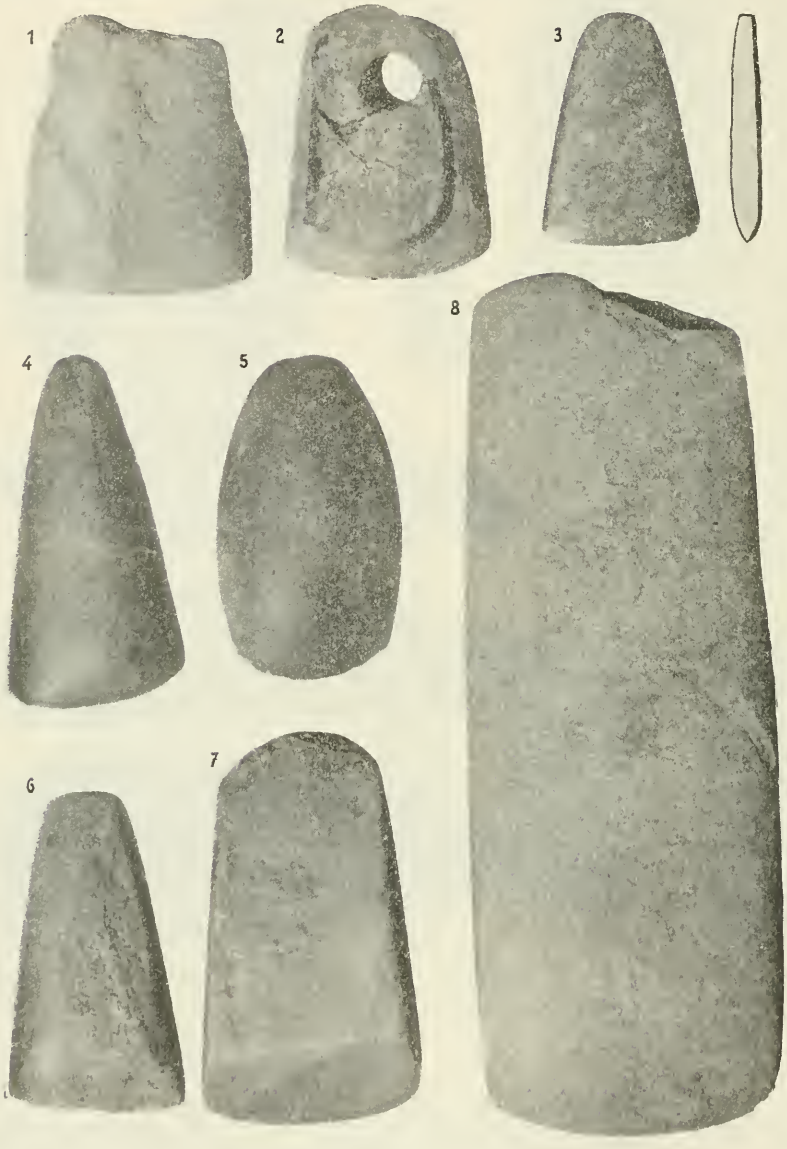

Obr. 17. K a m e n n é m o t y k y (asi $^1/_2$ sk. vel.).
Č. 1. a 2. z Veselíčka. — 3. Jadeitová motyka z Jarošova. — 4. z Hoštic. — 5. z Mistřic. — 6. z Prusinovic. — 7. z Polkovic. — 8. z Podolí (u Uh. Hradiště). (Sbírka I. L. Červinka.)

[15]) Pam. arch. díl XVI. str. 330. — Dr. J. L. P í č, Starož. České I. 1. str. 151.

Za motyky považují se správně všecky ony klínovité nástroje, jejichž ostří s jedné strany mírně klenuté, s protější úplně ploché zkrátka a šikmo bývá přibroušeno. Touto plochou stranou upevňovaly se na topůrka s ostřím kolmo položeným, jako naše motyky.*) Podnes užívají domorodci na Aleutech a ostrovech Fidžijských motyček podobně upravených ku vyhrabování jedlých kořínků.[16])

Někdy takové motyky bývají též provrtány. (Obr. 17.)

O tom, který tvar sekyr a klínů je nejstarší, bylo už dosti učených sporů. Co se týká Moravských nálezů, je zjištěno opět a opět na sedlištích, že motyky a škrabadla přicházejí zpravidla s keramikou ornamentovanou otisky nehtů a volutovými rýhami,[17]) tedy s keramikou nejstarší. Sekyry se souměrným ostřím bývají hojnější teprve s keramikou pomalovanou a dokonce ještě v sedlištích doby starších bronzů s keramikou únětickou. Poznatek tento je pro určování stáří typů rozhodně závažnější, než theoretická soustava vývoje typů, jak ji pěstují archaeologové nordičtí.

Nástroje s vrtanými otvory násadními jsou výrobky tak důmyslnými, že jsou dodnes archaeologové, kteří myslí, že nebylo možno vyvrtati tak dokonalého otvoru beze znalosti kovů a proto soudí, že větší díl vrtaných nástrojů vznikl teprve v dobách, kdy známy byly už kovy.

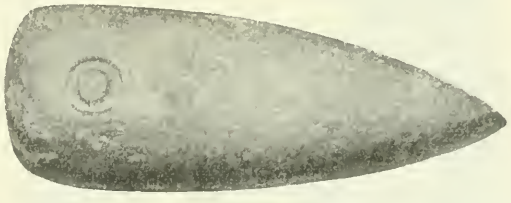

Obr. 18. Nedovrtaný mlat z Loukovan. (Sbírka I. L. Červinka.

O způsobu vrtání kamenných nástrojů poučují nás zvláště názorně exempláře nedohotovené. (Obr. 18.) Vidíme tu, že bývalo vrtáno buď s obou stran nástroje proti sobě, anebo jenom se strany jedné. Provrt veden byl jednak dutými, jednak plnými vrtáky a tu (jak také zkouškami prokázáno) užívalo se buď parohu, dřeva nebo dutých kostí píštělních, při čemž podsypáván stále vlhký jemný písek křemenný.[18]) Tak na př. na sedlišti

*) Jeskyně Kostelík u Mokré a Výpustek u Křtin vykazují stopy osídlení ve starším období neolithickém, avšak mezi kamennými nástroji scházely ony známé motyky a škrabadla tvaru kopytového. Z toho prof. Dr. M. Hoernes soudí, že troglodyté zdejší neprovozovali orby, zrovna jako jeskyňáci v Krasu a v jeskyních haličských, kde podobné nástroje rovněž chyběly, nýbrž že se živili více lovem a z chovu dobytka. (Jahrb. d. Zentral-Komm. 1905 str. 48. 82.)

[16]) Fischer, Kosmos 182 str. 123.

[17]) Zkušenost tuto potvrzují též v jiných krajinách: Voss u. Stimming, Die vorgeschichtlichen Alterthümer aus der Mark Brandenburg. (Berlin 1887.) — A. Götze, Die Gefäßformen und Ornamente der neolithischen schnurverzierten Keramik (Jena 1891) str. 5—6. — Schuhleistenförmige Steinbeile (Mitth. Anthr. Ges. Wien 1897 str. 45 Sitzsber.) — Ueber neolithischen Handel (Berlin 1896). — Dr. P. Reinecke, Mitth. Anthr. Ges. 1897 Sitzsber. str. 17. — Dr. M. Hoernes, Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa (Wien 1898) str. 294.

[18]) Srov. článek J. Smolíka v Pam. arch. díl XI. str. 545.

u Čechovic nasbírali jsme s p. uč. Ant. Gottwaldem přes 40 čípků — vývrtku — zbylých při vrtání mlatů. (Obr. 19.)

Pokud se týká tvaru, dají se vrtané nástroje kamenné jakž takž seřaditi do tří velkých skupin:

a) Sekyry s jedním koncem ostrým a protějším tupým; shodují se tedy celkem s hořejšími sekyrami-klíny, jenom že jsou opatřeny násadními provrty a tu buď položeno ostří rovnoběžně k ose provrtu jako u našich sekyr (obr. 20.) anebo postaveno kolmo k ose topora jak u motyk (obr. 21).

Obr. 19. Vývrtky z kamenných mlatů z Čechovic.
(Sbírka I. L. Červinka.)

b) Sekyry s ostřím na obou koncích (t. zv. sekyry Amazonské) jsou u nás velmi vzácné.

c) Do skupiny třetí řadím všecky provrtané, avšak ostřím neopatřené kameny, koule, kladiva, palice a pod. (Obr. 22., 23. a 24.)

Nejvhodnější název pro kamenné nástroje provrtané byl by vlastně „mlat“, „obuch“, nebo bylo jich užíváno ponejvíce za zbraň, ať už v boji nebo na lovu a v zápasu s divými šelmami, ať již jako pobočni zbraně.

Mnohé takové mlaty jsou jenom zhruba spracovány a zběžně přihlazeny, jindy však nápadně skvostně modelovány a vyleštěny. Takových obušků užívalo se jistě jen za odznaky pohlavarské, také jako zbraní honosných nebo votivních. Pozoruhodna je tu též velikost a váha.

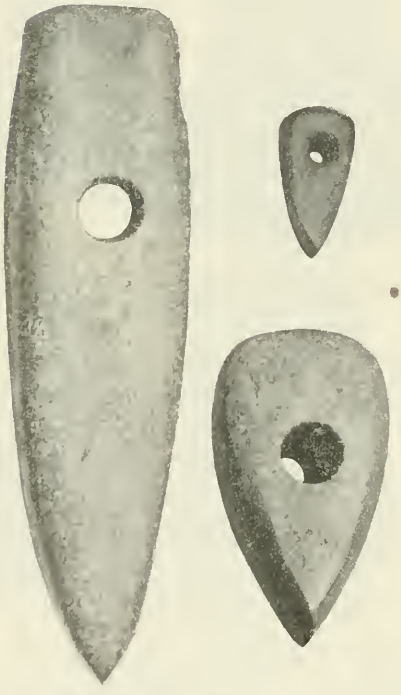

Obr. 20. Kamenné mlaty.
Č. 1. ze Zelené Hory. — 2. z Otaslavic. — 3. z Voleňova.
(Sbírka I. L. Červinka.)

Obr. 21. Kamenná motyka z Loukovan.
(Sbírka I. L. Červinka.)

jednotlivých kusů. Co jedny jsou zrovna miniaturními hračkami či modely (srov. obr. 20), jsou jiné mlaty velikosti a váhy úctyhodné; bylo tu třeba opravdu ramena železné síly, které mělo vládnouti na toporo navlečeným mlatem 5 *kg* těžkým!

Obr. 22. Kamenné mlaty bez ostří. Č. 1. z Vejšovic. — 2. ze Strání. (Sbírka I. L. Červinka.)

Obr. 23. Kladivo z Kuželova. (Sbírka I. L. Červinka.)

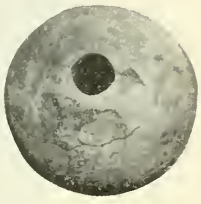

Obr. 24. Kamenná koule z Blatničky. (Sbírka I. L. Červinka.)

I z tvaru jednotlivých mlatů lze souditi na dobu jejich výroby. Hrubé, těžké mlaty klínovité se širokým tupým čepcem a provrtem pod ním samým náležejí době keramiky s ornamenty nehtovými a volutovými, mlaty hráněné (façetované) s rozšířeným ostřím provázejí keramiku šňůrovou, mlaty prohýbané nebo jinak vroubkované a modelované keramiku pomalovanou, mlaty modelované v podobě ševcovského kladiva přicházejí dokonce ještě ve hrobech s keramikou únětickou, ačkoliv tvar nejstarší jako nejjednodušší a nejlacinější jistě se udržel dlouho do doby kovů, mnohdy snad už jenom jako archaický milodar pohrobní. Mnohé tvary mlatů zase naproti tomu hotoveny byly jako napodobenina sekyr a zbraní kovových.

Obr. 25. Kamenná hladidla válcovitá z Količína. (Sbírka I. L. Červinka.)

Mimo tyto nástroje dlužno vzpomenouti ještě zvláště ony válcovité kameny, s jednou plochou urovnanou a tupými konci, které se zpravidla považují za brousky, ačkoli v dobách užívání keramiky linearní — kdy jich ku podivu mnoho užíváno — málo co dalo se jimi brousiti; shledávám v nich spíše hladidla, která mohla dobré služby prokazovati při zpracování kůží. (Obr. 25.)

Zajímavější jsou ovšem hladidla vybroušená z kamenu v kosočtverečném tvaru nebo z přeražených sekyr a dlát vyhlazená. (Obr. 26.)

V sedlišti u Oslavan „na Lužích“ užívalo se podobného hladidla na roztírání červeného barviva.

Obr. 26. Hladidla z přeražených sekyr. ($^1/_2$ sk. vel.)
Č. 1. z Malé Vrbky. — 2. z Mistřic. — 3. z Boršic (u Hluku).

Drtidla a mlýny ruční nechybí téměř v žádné neolithické jámě. Ruční mlýnky mají tvar ploché desky svorové nebo pískovcové s jednou stranou vyhlazenou buď úplně na plocho nebo mísovitě. (Obr. 2.) Na nich rozemílána byla drtidly křemennými nebo pískovcovými koulemi obilná zrna na hrubou mouku. Mnohých mlýnů užívalo se jako brusu, na nichž se brousily a leštily kamenné nástroje pomocí vlhkého křemenitého písku. Zajímavý takový ruční mlýn s jedné strany mísovitě prohloubený, na dolejší straně pak s rýhami povstalými hlazením kamenných nástrojů, nalezli jsme na sedlišti u Čechovic.

Výrobky kostěné

jsou v neolithických sedlištích méně četné, ačkoliv kost pro snadnější svou zpracovatelnost dojista mívala přednost při výrobě prvotních nástrojů i před kamenem. Jejich řídkost vysvětluje se tím, že podstata materialu ovšem více trpí vlhkem a vlivy povětrnosti v zemi než kámen.

Nejčastěji nacházejí se šidla vybrušovaná z rozštípaných hnátků drobnějších zvířat nebo z parohů; jehly bývají opatřeny už oušky. Užívalo se jich hojně jak ku sešívání kožích šlachami na oděv nebo pokrývky stanů a jinou potřebu, tak jistě též ku rytí ornamentů na hliněném nádobí.[19]) (Obr. 27. č. 1—4, 8—14, 16, 21, 26.)

Velmi hojně přicházejí též škrabadla a hladidla připravovaná ze žeber nebo rozštípaných zvířecích holení; užívalo se jich hlavně k vypracování kůží, v hrnčířství a j. (Obr. 27.)

Dláta (obr. 27. č. 23) i sekyrky kostěné (obr. 23. č. 15, 17, 19, 20) vyskytují se vzácněji, veliká kladiva nebo sekyry z parohů

[19]) Celou sbírku podobných nástrojů hrnčířských z kostí vyobrazil p. Jar. Palliardi z Hradiska u Křepic. (Čas. Vl. m. sp. v Ol. 1889, str. 78.)

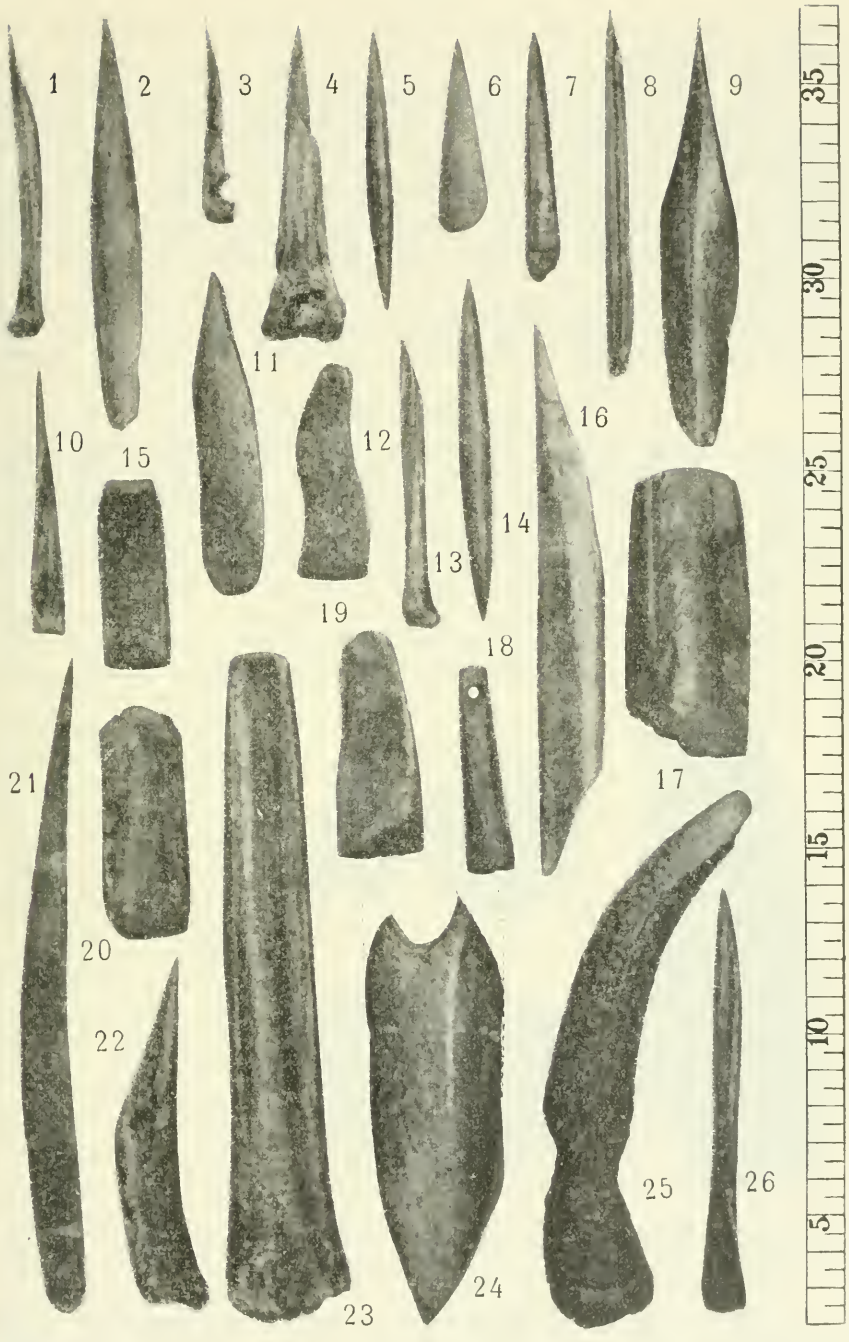

Obr. 27. Kostěné a parohové nástroje z Hradu n. Běleckým mlýnem (u Prost.)
(Sbírka I. L. Červinky.)

s násadními provrty okrouhlými nebo čtyřstěnnými nacházejí se však častěji v sedlištích.

Hroty často robeny z konců parohových vidlic a někdy opatřeny též dlabanými dutinami, šipky vyřezávány buď v podobě srdcovité anebo křídlaté s ostnem. Také dýky upravovány byly ze silnějších kostí holenních. Skvostný exemplář takové dýky nalezen v Holubicích: držadlo její vypracováno je z kravské ulny, dlouhým upotřebením ohlazené; v něm zapuštěna ostře zašpičatěná kost druhým dlatovitě přibroušeným koncem. Dalo se tedy nástroje užívati jako dýky nebo jako dláta.[20])

Jinak objevují se ještě provrtané zoubky zvířecí (psí, liščí i medvědí) nebo jiné kůstky, které nošeny mezi ozdobami na hrdle.

O dřevěných nástrojich

nelze nám docela nic určitého říci na základě domácích našich nálezů. Že jich bylo jistě množství pro všecky možné potřeby, je samozřejmo z toho, že se dodnes ještě hojně dřeva ku výrobě různého náčiní a nářadí jak domácího tak i hospodářského stále používá, a pak též z nálezů nákolních ve Švýcarech nebo z bařin a rašelinisť severoněmeckých.

Výroba nádobí

jest největším a nejdůležitějším vynálezem člověka mladší doby kamenné.

Obr. 28. Typy nádobí neolithického z Novosad u Znojma.
(Dle Jar. Palliardiho.)
Č. 1. Bombovitá nádoba. — 2. Vysoká mísa. — 3. Hrnec. — 4. Pohárek. — 5. Lžíce.

Kdy se člověku a kde podařilo vyrobiti prvou nádobu, to zůstane jistě navždy tajno. Pouze tvar dává nám tušiti, že ony hrubé nádoby

[20]) Ve sbírce J. B. Kniese. — „Pravěk“ 1903, str. 14.

v podobě nízké koule uhnětené patrně po vzoru skořápek ovocných nebo vaječných jsou dojista nádobím nejstarším. (Obr. 28. č. 1.)

Během času, potřebou a jistě též vlivy cizími (napodobováním) zdokonalovala se jak výroba tak i forma a material neolithického nádobí i u nás dosti značně. Tvar prvotních hrnců stává se znenáhla rozmanitějším, hrnce nabývají táhlejší podoby, vzniká hrdlo, snížením koule povstává mísa, nový jejich pokročilý tvar nabývá prohýbané a ovalené okraje, přibývají nové druhy nádobí, jako: hrníčky, pohárky, pokličky, vynalezeny lžíce a větší naběračky, nádobí samo hotoveno z jemnější, čistší hlíny, na povrchu bývá pečlivě vyhlazováno, někdy i červenou hlinkou, řídčeji tuhou leštěno, rytý ornament stává se rozmanitějším a stále vkusnějším. Znamenitý pokrok jeví se zejména v pestře pomalovaném nádobí hlinkami červenou, žlutou, černou i bílou.

Ornamentem nabývá keramika neolithická rozmanitosti a je nám také s ohledem na tvar nádobí hlavním a nejdůležitějším vodítkem při určování pokroku kultury neolithické a zvláště při datování jednotlivých nalezišť.

Výrobky hliněné jsou zastoupeny v inventáři člověka mladší doby kamenné nejčetněji. Mimo veliké hrnce a jeho zdrobněliny vyskytují se hrubé mísy a také už poklice podobné plytkým mísám s pupíkem nebo uchem k uchopení. Obrátila-li se taková poklička s pupkem a postavila-li se na „nohu“, tvořila mísu, byla-li menší a hlubší, koflík.

Lžíce mají tvar okrouhlých nebo oválných misek s držadly buď plnými a delšími nebo kratšími a dírkou pro dřevěnou násadu protknutými. (Obr. 28. č. 5.)

Závaží vyskytují se ve třech tvarech, jsou buď tvaru komolých kuželů nebo jehlanů s dírou pod vrcholkem; byla-li díra ta vydřena od vrchní strany, bylo ho použito za závaží, pak-li byla vydrobena od spodu, bylo ho použito za stojan pro rožeň u ohně. Malounké jehlance neb kužely propíchnuté na podél noseny jako ozdoby či amulety. Tvar válce s dírou podélnou je celkem vzácnější, zrovna jako sploštělé koule s dírou uprostřed nebo při okraji. (Obr. 29.)

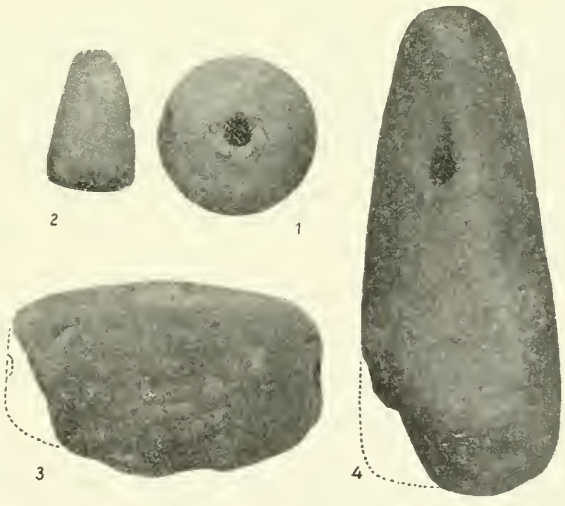

Obraz 29. Přeslen a závaží hliněná (v ½ sk. vel.). Č. 1. Přeslen, 2. závažíčko a 3. válcovité závaží z Čechovic. — 4. jehlancové závaží z Ohrozimi. (Sbírka I. L. Červinka.)

Taková závaží jsou pravdě podobně zbytky tkalcovských stavů, sotva jich užíváno bylo jako obtěžkávadel sítí rybářských, poněvadž bývají obyčejně tak špatně vypálena, že se ve vodě snadno rozplývají.

Přeslenů bývá hojně v podobě koláčků, kloboučků, soudečků; jindy jsou válcovité nebo kuželovité, ve tvaru smáčknutých koulí a m. j. Nezřídka bývají zdobeny rytými paprsky, čárami, tečkami; někdy jsou rýpány s boků nehtem jako ozubená kolečka. Také bývají už vybroušeny ze střepin s provrtem uprostřed.

Veliká část přeslenků sloužila jistě za ozdoby závěsné a rozmanité amulety.

Plastika.

Neolithec pokoušel se také se zdarem i v plastickém umění, tvoře z hlíny postavičky lidské i zvířecí. (Obr. 30.) Naleziště jihozemská obsahují nápadné množství sošek lidských, zvláště ženských, a to buď nahých nebo v oděvu. Některé spodobňují nápadné stučnění zadní části těla (t. zv. steatopygii), jinak bývají zpravidla ornamentovány a sice ve stylu ornamentu keramiky volutové nebo pomalovány v barvách, což má jistě původ v tetování a pomalování těla u jejich výrobců.[21])

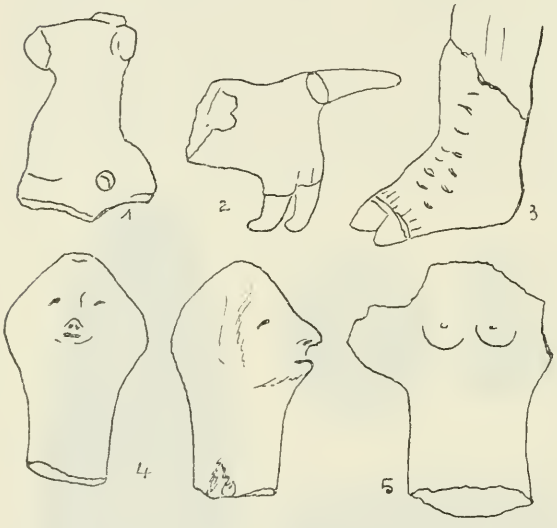

Obr. 30. Vzorky neolithické plastiky. Č. 1., 2. a 4. z Novosad u Znojma. — 3. z Grešlového Mýta. (Dle Jar. Palliardiho.) — 5. z Holubic. (Dle J. Kniesa.)

Už na nádobí vyskytují se přilepované pupíčky s důlky v podobě očí, tak že jsou nenepodobny sovím hlavičkám, jinde modelovány jsou volí hlavy s mocnými rohy (Količín) a začasto vytvářeny celé sošky zvířat (Novosady u Znojma: psa; Grešlové mýto: kráva) anebo celé postavičky lidské: nohy a hlavičku žlutě omalovanou nalezl Palliardi u Znojma, podobné hlavičky s pomalováním červeným vykopal Procházka u Kobeřic, Heidenreich u Dětkovic, torso ženského těla Knies u Holubic, dutou sochu ženy steatopygické a úlomky sošek vykopal Stávek u Horákova atd.

[21]) Srov. o tom víc: Hoernes, Urgeschichte der bild. Kunst, str. 206. — H. Schmidt, Tordos. (Zeitschr. f Ethnol. 1903, str. 465.)

Oděv a výzdoba.

Úplného oděvu neb aspoň částí z něho nikde u nás z mladší doby kamenné nebylo nalezeno, tak že jsme odkázáni souditi o něm nepřímo z užívání potřebných nástrojů, nálezů v jiných zemích nebo dokonce ze stop, jaké nám neolithický umělec mohl zůstaviti svými výrobky. Tak smíme soudit z hojnosti škrabadel, šídel a jehel, že se nosily stále kožešiny, hlavně ovšem v dobách zimních; přesleny, závaží svědčila by zase, že byly též utkány látky nejenom snad z vlny, nýbrž i ze lnu a konopí, které tehdy jistě všude u nás rostly divoce ve velikém množství.

Přednější než oděv je národům primitivním okrasa a šperk, jak vidíme u národů na nízkém stupni kulturním podnes stojících. Záliba v pestrých barvách všem plemenům primitivním takřka vrozená nechyběla ani našemu neolithci, jak svědčí skvostně pomalované nádobí. Zrovna tak pomalovával si své tělo, snad i oděv kožený i tkaný a dojista i stěny příbytkův.[22]) Ovšem dokladů přímých pro to nelze nalézti tak snadno, nepřímo však možno se o tom domnívati z kusů hlinek, ze záhadných kusů krevele rozmanitě obroušených, poněvadž ani za vlhka ani za sucha barvy nepouštějí, trou-li se však na ostrém pískovci, lze snadno natřeným práškem upraviti červenou barvu.[23])

Obchod.

Styky obchodní dají se sledovati v době neolithické už velmi záhy nejen mezi kmeny příbuznými a sousedními, nýbrž i cizími a od sebe dosti vzdálenými. Nedostatek vhodného materialu k vyrábění nástroju kamenných nebo na druhé straně zase nadbytek jeho podmiňoval pradvěpodobně prvé styky obchodní. Tak importován byl z jihu obsidian (v našich nalezištích znám u Březolup, Buchlovic, Količína, Horákova, Kobeřic, Mařatic, Mezic, Nové Vsi, Obřan, Ořechoviček, Oslavan, Prštic, Nemojan, Prus, Prusinovic, Šišmy, Veselíčka, Rakvic a mn. j.), lasturové ozdoby: spondylus ve hrobech u Krumlova, v sedlišti u Výpustku,[24]) různé barevné hlinky a j.

Od severu importován byl k nám především pazourek, jak surovina, tak hlavně broušené sekyrky pazourkové, jak je známe z Bojkovic, Drslavic, Biskupic, Kojetína, z Nových Lhotek, Lhoty, Letovic, Lulče,

---

[22]) Na př. v sedlišti u Grossgartachu (ve Würtembersku) uhlazená omítka natřena bílou barvou a na ni naneseny širokými pruhy krokvicovité ornamenty v barvě sytě červené. (Dr. Schliz, Das steinzeitliche Dorf Grossgartach, Stuttgart 1901, str. 15 a tab. IV., Mittheil. Anthr. Ges. Wien 1903, str. 301.)

[23]) Srov. J. Palliardi, Čas. Vlast. m. spol. v Olomouci 1895, str. 56. — Dr. J. Matiegka, Barvení těla a malování v době předhistorické. (Český lid IV., str. 177.)

[24]) Jak tyto exotické předměty vnikaly k nám a až hluboko do Německa, naznačují kulovité nádobky s volutovou ozdobou od Krumlova na Moravě a v Bernburku v Anhaltsku a při nich nalezené korálky z mušli, které se vyskytují jenom v Rudém nebo Indickém moři. Hojná jsou jejich naleziště také v Hessensku a v Lotrinsku. (Reinecke, Corresp.-Blatt d. Westdeutsch. Zeitschrift XX., str. 19. — Kossinna, Zeitschr. f. Ethnol. 1902, str. 167.)

Nákla, Ohrozimi, Prusinovic, z Raclavic (obr. 31.), Spitinova, Stichovic atd., s nimi větší nástroje a zbraně z pazourku nebo rohovce vytloukané a umělecky retušované: skvostné dýky a oštěpy z Blahutovic, Určic, Brodku a j.

Obr. 31. Achátová sekyrka (2/3 sk. vel.) z Vel. Raclavic. (Sbírka I. L. Červinka.)

K severu poukazují též vzácné u nás mlaty vyhráněné (obr. 32.) nebo v podobě ševčovských kladiv, jaké jsou domovem v oblasti kultury nordické.

Nápadno jest, že se u nás nenachází skoro docela žádných jantarových ozdob, ačkoliv pazourkové sekyry a jiné podobné nástroje mohou jenom poukazovati na obchodní spojení při Baltickém pobřeží.

Importem budou též asi u nás tak vzácné a původem svým do nedávna tak záhadné sekyrky jadeitové a chloromelanitové, jichž známe posud 9 kusů: z Příbora, Křepic, Tvarožné Lhoty, Líšně, Hodonic, Němčic, Tučína, Jarošova (obr. 17. č. 3) a Tvarožné. Nefritový valoun z Radošova (u Třebíče) získal p. insp. A. Hanisch. původní jeho naleziště nelze však udati s naprostou jistotou.[25])

Obr. 32. Vyhráněný mlat (1/2 sk. vel.) ze Bzence. (Sbírka I. L. Červinka.)

Styky obchodní měly také jistě nemalé vlivy na domácí keramiku, takže dojista veliká část ozdob, ornamentů a hlavně tvaru vznikala působením cizích vzorů.

[25]) Prof. Dr F. Dvorský, Třebický okres (Brno 1906), str. 16.

Symbol kalichu v křesťanské malbě a v dějepisu.

Alexeje Mikulašoviče Norcova.*)

Přeložil Alois Kašpar, rus. státní rada, professor v. v.

I.

V klášterech Sarovském a Sanaxarském Tambovské gubernie nalézá se znamenitá ikona, byzanticko-ruské symboliky. Ikona představuje sv. Jana Křtitele přímo stojícího, držícího v levé ruce kalich, v kterém leží nemluvně a pravou rukou ukazujícího na ten kalich; na ikoně Sanaxarské sv. Jan namalován s křídlami, držící v levé ruce závitek rozbalený se známým textem: „Ejhle beránek boží, který snímá hříchy světa". (Sv. Jan I. 29), a na ikoně Sarovské na stejném závitku čte se text: „Neb již jest sekera ku kořenu stromů přiložena. Každý tedy strom, kterýž nenese ovoce dobrého, vyťat a na oheň uvržen bude". (Sv. Matouš III. 10.) V podzemním chrámu zvonice Preobraženské kathedrály v Temnikově, v skladišti mezi rozličnými vyřezávanými a starými ikonami, nalézala se v r. 1901 ikona obdělána plíškami pro drahokamy, představující sv. Jana do poloviny těla s týmž symbolem.[1]) — Konečně nalézá se v museu Tambovské archivné komisse několik podobných maličkých měděných vyobrazení sv. Jana Křtitele. Na známých ikonách, rozprostraněných po Rusku v 17. věku (které se zovou „deisisy") — s třemi osobami, jest Spasitel v prostředku, a po stranách Matka Páně a sv. Jan Křtitel, který bývá vyobrazen s kalichem v ruce, v němž jest nemluvně. Taková jest na příklad deisisa práce Šimona Ušakova, na níž první figura představuje sv. Jana Křtitele držícího v pravici kalich s nemluvnětem, a levicí ukazujícího na něho. V Sijském původním ikonopisu, vydaném professorem N. V. Pokrovským, nalézá se mezi znamenitými vyobrazeními kopie deisisa mnicha Nikodyma a figura sv. Jana, majícího kalich s nemluvnětem v levici, okřídlená a typem blízká k ikoně Sanaxarské.[2])

Tyto ikony mají hluboký symbolický význam. V starokřesťanské, zvláště byzanticko-ruské symbolice představuje se duše v obraze nemluvněte: vyobrazení beránka, který vzal na sebe hříchy světa, — to je kalich s nemluvnětem Kristem — v ruce křídlatého sv. Jana Křtitele.

Kristus nemluvňátko v kalichu znamená skutečné obětování se — na kříži a v kalichu.

Jako znak eucharistie, tento symbol božstva Kristova, který se stal člověkem, nalézáme také na staroruských patenách, na př. na dřevěné pateně, kterou pokládají za dílo sv. Sergeja Radonežského.

---

*) Studie tato, jež vědeckou důkladností a zajímavostí obsahu způsobila netoliko na Rusi, nýbrž také v kruzích pěstovatelů starovědy v Anglii, ve Francii a v Německu příznivý rozvrh, dojde bohda také u nás uznalého povšimnutí; pročež o ní československé obecenstvo seznámiti neváháme, na zřeteli majíce význam, jaký v národu našem kalichu se přikládal. — Pozn. red.

[1]) Izvěstija Tamb. uč. archiv. kom. XLVI. Archaeologická vycházka po Temnikovském újezdě, str. 17.

[2]) Pokrovský. Popsání památek křesťanského ikonopisu, 2. vyd. v Petrohradě 1900, str. 397, vyobrazení 176—178, a str. 445, vyobr. 218.

V životopisu Ondřeje Jurodivého (blázna) s miniaturami nalézá se podivuhodné symbolické vyobrazení nemluvněte s šesti křídly, které stojí na okřídleném kalichu, a kalich ten drží v levé ruce Bůh Silam; toto vyobrazení vyloženo besedou sv. Ondřeje s jeho žákem Epifaniem: okřídlený kalich — člověčenství Krista, víno vyschlé — Jeho božství, představené v obraze nemluvněte s šesti křídly.[3]) V sakristii Kostromského Ipatěvského kláštera, mezi mnohými a rozmanitými památníky starého vyšívání, nalézají se dva „vozduchy“ (pokryvky na kalich) vyšité zlatem a stříbrem na šarlatovém damašku a ozdobené perlemi; v prostředku obojích vyobrazen beránek boží, obětovaný za hříchy světa; kolem něho dva andělé s ripidami v oděvu sluh Páně; svrchu stoupá na beránka Duch svatý od Boha Otce; v rozích jsou cherubíni a serafíni; celé vyobrazení představuje oběť Spasitele pod formami liturgickými. Kolem „vozduchů“ umístěny případné nápisy, vyšité stříbrem a perlemi. Na jedné pokryvce napsáno: „Ejhle beránek boží, který snímá hříchy světa. Vezměte a jezte, totoť jest tělo mé, které za vás se láme na odpuštění hříchů“.

Kalich byl vždy v církvi křesťanské vysokým a svatým symbolem.

V arše úmluvy nalézal se džbán na víno (στάμνος), zlatá nádoba naplněna mannou (K. Židům IX. 4., Exodus XVI. 33.), aby viděli, jakým chlebem Bůh krmil židy na poušti, když je vyvedl z Egyptu. Církev shledává v této nádobě obraz Matky boží, a proto ve svátcích Bohorodičky zpívá: — „Mannu chránící nádoba . . . . . neboť jsi nosila Krista, mannu rozumu udělivšího všem ctitelům Tvojim“. — „Raduj se, nádobo, mannu chránící, občerstvující city všech bohabojných“.[4]) — „Zlatem okovaná nádoba, z které vytéká věrným oživující svatý olej“.

V této nádobě nalezala se manna životu t. j. Kristus, který s nebe sestoupil, chléb životu a nesmrtelnosti, nasycující a občerstvující duše věrných. (Sv. Jana VI. 48—56.)[5]) Kristus se v tělil v Panně Marii jako v symbolickém kalichu, proto jmenuje se Bohorodička „kalichem spasení“, což se též zpívá o Mariánských svátcích: „Kalich spasení vezmu a jméno Páně vzývat budu“.

Obyčejná komposice obrazu Živonosného Pramene Matky boží představuje Pannu Marii s Věčným Kojencem sedícím v kalichu uprostřed pramene.

Dědičná ikona hrabat Kapnistů v Poltavské gubernii (dědina Kozelščina Kobeljakského újezdu) představuje Pannu Marii, na jejíž klíně napolo leží Věčný Kojenec, držící v pravici kříž; v straně u něho stojí kalich a u něho lžička. Ikona namalována na verš akathista: „Raduj se nádobo čerpající radost!“[6])

---

[3]) Trudy 1. archaeol. sjezdu 1869. Moskva 1870, str. 851.

[4]) Pojednání prof. N. V. Pokrovského: „Starožitnosti Kostromského Ipatěvského kláštera“ ve Věstníku archaeologie a dějepisu 1885, str. 23; obr. 6. vzat z albumu k tomu pojednaní tabl. VI., obr. 1.

[5]) Vypravování o životě Přesvaté Bohorodičky. V Petrohradě 1870, str. 24.

[6]) Gavrilkov. Kozelščanský obraz Matky Boží, 15. vyd. Moskva 1894, str. 73.

Kalich Večeře Páně, jako kalich eucharistie (Mat. XXVI. 27., 28; Marek XIV. 23., 24; Lukáš XXII. 17., 20) představuje symbol nejvyššího tajemství křesťanské víry.[7])

Jako obraz agonie Ježíše Krista představoval se kalich s křížem

Ikona Sanaxarského kláštera.

[7]) Zde třeba zmíniti se o fantastickém vypravování znamenité jeptišky z řádu augustinského ve Vestfálsku Anny Kateřiny Emmerichové († 1824), která ve svých známých zjeveních pozemského života Spasitele popisuje tajemný původ kalichu večeře Páně. Nejprve kalich ten dán byl Noe-y a nalézal se u jeho potomků v Babyloně, přešel k Melchisedechu, který ho předal Abrahamu, dostal se potom Josefovi, byl v Egyptě, přešel k Mojžíšovi, dlouho byl v Jerusalémě, v chrámě, potom byl prodán s druhými věcmi Veronice-Serafii, a od ní byl vzat k tajné večeři Páně. („Cazales La douloureuse passion de Jesus-Christ d'après les meditations d'A. C. Emmerich" 33. edit. 1887, p. 73—76.)

vystupujícím z něho, jak se to spatřuje na obraze agonie, shotoveném od malíře Ferrari-ho.[8])

Svatý význam kalichu jest dějepisnou pravdou, což může být dokázáno ze stanoviska čisto naučného; symbolika kalichů podává bohatou látku k učenému výzkumu. A co hlavním při tom jest to, že symbolika začíná takřka z předhistorické doby a jest velmi zajímavo sledovat poznenáhlé její vyvinutí se v celém dějepisu člověčenstva. Pro zkoumatele nemá významu prvopočátečná hrubá forma tohoto symbolu a vážné jen to, že pravda, když je to pravda, zůstane věčně takovou, a jen výklad a přiložení symbolu její se mění v souhlase se stupněm vzdělanosti národu. Pojem sám svatého významu kalichu byl znám i divokým lidem a přeměňoval se poznenáhla; z hrubých prvopočátečných tvarů stal se konečně posvátným křesťanským symbolem, to jest jinými slovy, tento pojem přiblížil se nejvíce k svrchovaně ideálnému svému významu.

II.

V letech sedmdesátých minulého století našly se v zbytcích kolových staveb ve Švýcarsku u Bilského jezera dvě vrchušky člověčích lebek, které byly nádobami k pití, t. j. část lebky, kde se nalézá mozek byla odpilena, zdá se, kamennou pilkou od ostatních částí lebky. Jeden takový pohár (kalich), zhotovený z lebky brachykefala, nalezl E. von Fellenberk na stanici Schattis mezi kamennými nástroji a odnesli ji k neolithické době; druhý našel Gross-Neuveville na stanici Zütz, na něm v týle ve švě lebky objeveny dvě díry, — zajisté aby se mohla nádoba pověsiti.

Podobné kalichy z lebek nalezly se také v jiných místech: jeden našel se v hloubce sáhy v popelišti v Rýnské provincii, blíže Gladbacha, v Düsseldorfském okresu; druhý našel Brukkner v Meklenburgu, v Novém Brandenburgu, blíže Stargrada.[9])

Odkrytí podobných kalichů — z lebek bylo tím důležitější, poněvadž jsou velmi podobny některým kalichům z lebek k pití u australských obyvatelů, a takovým způsobem rozprostranění tohoto obyčeje zachovalo se od nejstarší doby ve své prvopočáteční formě i do dneška. Australijci zhotovují kalichy k pití zvláště z lebek svých příbuzných, odhazují spodní čelist a kosti lícové, odstraňují z lebky mozek, vylamují plastinky oční, přehradku nosní a klínovou kost připevňují vedle velké díry v týle provázky, aby lebku mohli pověsiti a švy zamazují klíhem.[10])

Rovněž tak uschovávají lebky svých nepřátel Abiponi, plemeno vymírající v jižní Americe, a užívají je za poháry k pití.[11])

[8]) Audsley. Handbook of Christian Symbolism, p. 84.

[9]) Viz Archiv für Anthropologie VII. (1874), Correspondenzblatt 12 a 13 (1875), p. 67, Zeitschrift für Ethnologie IX. (1877), p. 131; Vojevodský etologické a mythologické zamětky, Oděssa 1877, str. 44, poznam. 16. Izvěstija Taurické učen. archiv. komise No. 31 (pojednání A. Kašpara o lebkách) str. 64.

[10]) Zeitschrift für Ethnologie IX. Heft 6; Eyre, Discoveries in Centr. Australia, 1845, II., p. 511., tab. IV., fig 20; Davis, Thesaurus craniorum 1867, p. 259, fig. 79; Wood, The natural Hist. of Man 1876, p. 86; Vojevodský, Etolog. a Mythol. zamětky, str. 21, pozn. 17.

[11]) Klemm, Allgem. Culturgeschichte 1843, II., p. 143.

Dvorec v Abome, sídle Dagomejském, je celý vyzdoben lebkami, a při hostinách vůdce pije z lebky zabitého od něho nepřítele, vudce jiného plemene.[12])

Obyčej přechovávat lebky padlých v bitvě, neb zemřelých, vidíme i u jiných národů na Samose, na ostrovech Sandvišských, Tovaryšstva, Gilberta, Taiti a v Novém Selandu, při čemž zvláště si váží lebek náčelníků.[13]) v Nové Guinei v Dore konají lebky úlohu fetišu — „kerujerů", a morejci, v Nové Guinei, načerňují sobě obličeje, když se honí za lebkou, aby se pomstili za lebku odňatou od nepřátel.[14])

Takový lov na lebky rozšířen mezi lidojedy ostrovu Šalomounových, jakož i u známých Dajaků kannibalů na Borneo, u nichž kdo více lebek dobyl, ten může nositi na hlavě více per z ocasu ptáka „anganga"; [15]) také Papuasi, Dajaci, očistivše lebku od masa, malují na ní rozličné vzorky [16]) a s tímto zvykem setkáváme se též na severním Celebesu u Alfurů.[17])

Indiáni Ekuadoru iovarosi, zvláště plémě Tumba, ctí uříznutou hlavu nepřítele jako ducha strážce, ale té cti se dostává jen nejudatnějším ubitým v bitvě: [18]) mundrukusové, nejmocnější plémě indické v Brasilii, blíže řeky Tapajosu, nazývají se také „hlavořezi" (pegnice); hlavu ubitého nepřítele sušejí v kouři neb na slunci, ozdobují ji peřím, důlky oční naplňují pryskyřicí, a do prostředku napíchají drápy tichochodce (lenochoda) a nosí tento trofej na pásu zavěšený na provázku, navlíknutém mezi zuby lebky: [19]) podobný obyčej pocty lebky panuje též v Nové Guinei, blíže průlivu Torresova, kde vdova nosí hlavu svého nebožtíka muže, i na ostrovech Andamanských, kde nosejí lebky předků na krku, na provázku, připevněném k dásním; u Minkopiů (obyvatelů Andamanských ostrovů) vdova nosí lebku muže, zavinutou v hoblovačkách a pověšenou nad vrchní částí prsův, a nosí ji tak dlouho, pokud se po druhé nevdá.[20])

---

[12]) Sketchly Drahomey Lond, 1874.

[13]) Henkenius, Deutsche Rundschau für Geogr. und Statis. — A. Kašpar, zmíněné pojednání.

[14]) Rosenberg, Der malays. Archipel; Z cest E. Vráze, Praha, 1897. p. 387. — A. Kašpar, zmíněné pojednání.

[15]) K. Bock, Unter d. Kannibalen auf Borneo, Jena, 1882, A. Kašpar.

[16]) Izvěstija Taur. uč. arch. komisse No 31, pojednání A. Kašpara, s vyobrazením.

[17]) Verhandlungen d. Berlin. Geselsch. für Anthrop., 1882.

[18]) Revue d'Anthrop. 1873, p. 392; Globus XIX. str. 318.

[19]) Globus XX, str. 109. Viz také Betsa „The naturalist on the Amazone, London, 1864, str. 186 a Ratzel Národovědění, Petrohrad, 1900, I. str. 604. S lovem na lebky a uctíváním jich souvisí asi též skalpírovka, poněvadž vůbec tyto obyčeje rozšířené mezi Dajaky a tuzemci severní a jižní Ameriky, začínaly náboženskými obřady — postem, modlitbou a kouřením posvátné trubky; skalpírovka dělala se rozličně: Abiponi stahovali kůži s hlavy zabitého, vedouce řez níže nosu od jednoho ucha k druhému a oddělujíce kůži od lebky, kterou pak sušejí a uschovávají; indiáni severoamerikánští natáhnuvši kůži na hlavě za chumáč vlasů, který obyčejně nechávají si indiáni na temeni, vedou kolem do kola řez a kůži sundanou suší (Ratzel, str. 603; Klemm, str. 143; Vojevodský, str. 27.

[20]) Ratzel II, str. 760; Monat. Adventures among the Andaman islanders. London, 1863; „Nár. Listy" 1898, No 108; pojednání A. Kašpara, str. 61.

Takový obyčej pocty a přechovávání lebek vidíme nyní nejen u divokých národů, ale také v okolí Solnohradu a v Korutansku, kde lebka nebožtíka se ozdobuje, podobně jako u Dajaků a Papuasů, vzorky květinovými [21]) a v Dardžilingu viděli cestovatelé ruční bubny z dětských lebek, které se nazývají „Damaru“ a velmi jsou užívány v Tibetě; skládají se ze dvou lebek spojených k sobě vypuklou stranou a jsou potáhnuty hadí kůží.[22]) V tibetských klášterech nalézají se také mísky pro sbírání almužny z lebek bohatě vyzlacených.[23]) U Mongolů vyřezává se z lidské lebky nádoba „gabala“ (sanskrt. „kapâla“, t. j. kalich), vykládá se zlatem nebo stříbrem a naplňuje se krví obětní. Najíti „gabala“ jest velmi nesnadno, neboť člověk, z jehož lebky se může zhotoviti pravá „gabala“, musí zemříti přirozenou smrtí, býti nevinným mládencem, který nikdy vědomě nezabil ani jednoho živého tvora a kromě toho třeba zvláštních příznaků na samé lebce. Ji odřezávají parallelno s kruhem očním, obkládají stříbrem a pak jim slouží k naznačení; a poněvadž nesnadno dostat pravou gabalu, to obyčejně dělají je umělé ze stříbra.[24]) Jakub Rennel, anglický geograf, tvrdí, že sám viděl zpracované na formu pohárův lebky, unešené z butanských chrámů,[25]) a při dobytí Pekina v roce 1842 našli lebku, obdělanou zlatem, mající podobu kalichu, kterou kitajci považovali za lebku samého Konfucia.[26]) Sem se může vřaditi také známá pověst mongolská o Geserechanu: kitajci posílají Abaj Gesheru-Bogdo-chanu za úsluhu, kterou od něho očekávají, sedm hlav, sfatých sedmi černým kovářům, a on vaří těch sedm hlav v sedmi měděných kotlech: z očištěných dělá poháry, obkládá je zlatem a stříbrem a tak vyšlo ze sedmi hlav sedm překrásných pohárů, v které nalil silného vína, potom vznesl se na nebe k babičce Manzal-Görmö, aby ji odevzdal ty poháry, hostí ji vínem a ona těch sedm pohárů ze sedmi hlav černých kovářů hodila na nebe a ony utvořily souhvězdí Velké medvědice (Dolon-Obögöd).[27])

Stopy obyčeje užívání lebek místo pohárů můžeme viděti také v rozličných archeologických rozkopkách a nálezech. Na Moravě při vchodě v jeskyni Býčí Skály nalezl Wankel nádobu, naplněnou prosem; byla to vrchní část lebky odřezaná horizontálně od ostatní lebky. [28]) Jak míní Knisa, jest nejznamenitějším předmětem z opevněného místa Leskovna (na Moravě blíže Olbramovic), oblomek nádoby, představující

[21]) Zeitschrift für öster. Volkskunde I, 80—81. Několik takových lebek nalézá se v ethnograf. museu ve Vídni. Viz pojednání A. Kašpara, str. 68.

[22]) Jos. Kořenský: Cesta kolem světa VI, str. 494; Ratzel, národovědění II, str. 760, kde je též vyobrazení na str. 769.

[23]) Ratzel, tamže.

[24]) Pozdnějev, Očerky budd. klášterů v Mongolsku, Petrohrad 1887, str. 98—99. Po Schlagintweitu „kapâla“ a human skull filed with blood, lebka naplněna krví. (Schlagintweit Buddhism in Thibet, London, 1863, str. 216.)

[25]) Rennel. The geograph. system of Herodotus. London 1800, str. 440.

[26]) Archiv für Anthrop. VII, str. 68. Bastian, Völker d. östl. Asien I, str. 153; Vojevodský, st. 38. pozn. 2.

[27]) Potanin. Tangutsko-tibet, okrajina Kitaje, Petrohrad, 1893, II, str. 81.

[28]) Časopis vlast. spolku muz. v Olomouci 1885, sv. 8. Nyní tento pohár nalézá se ve dvorním museu ve Vídni. Viz stať A. Kašpara, kde též její vyobrazení.

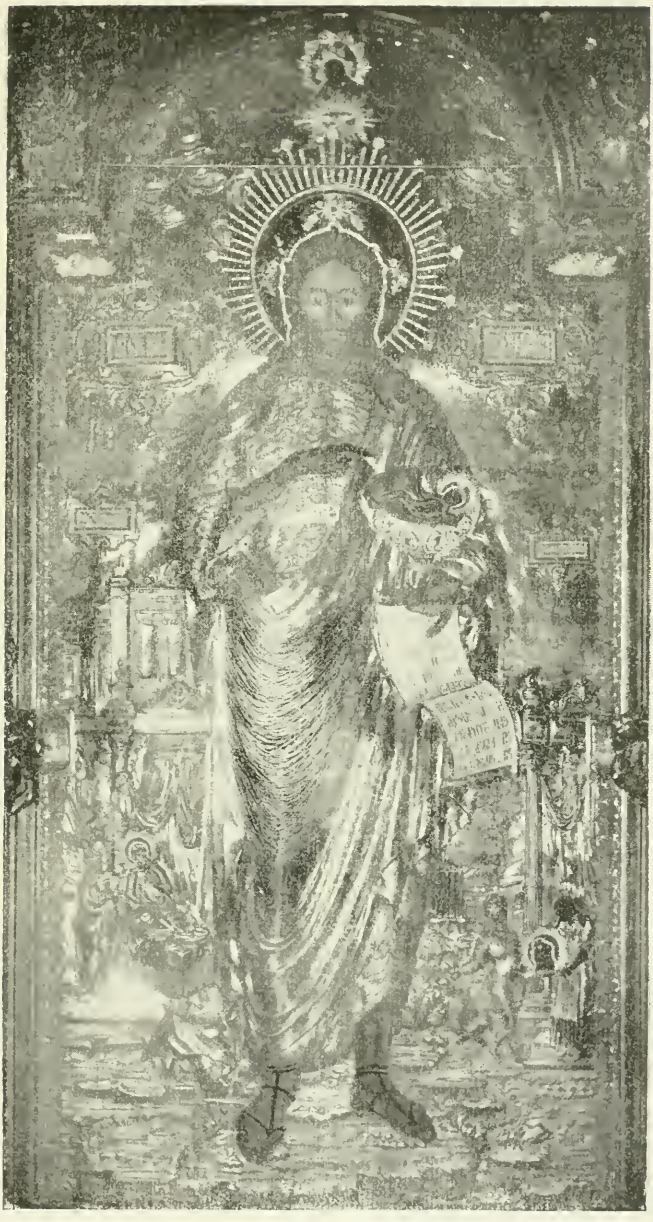

Ikona Sarovského kláštera.

temeno člověčí lebky.[29]) V hradišti Stradonickém na řece Berounce našel se opálený oblomek lebky, ozdobený vyřezanými kroužky a pokrytý červenou barvou, při čemž zasluhuje upozorniti na to, že podobné kroužky nalézají se často na rozličných nástrojích, zhotovených z kostí, v mohylách krymských.[30]) V témž hradišti našel se malinký pohárek z dětské lebky a podobná byla též lebka Příkazská u Olomouce, která byla nalezena v mohyle se stříbrným náramkem a zlatou sponkou, a na temeni byla značná část lebky odříznuta, otvor měl formu vejce a byla pomalována červeno-hnědavou barvou.[31]) Známé jsou též nálezy lebek s umělými otvory (jako by to byly nádobky) ve Francii, Anglii, v Portugalsku, Dánsku, v Italii, v Uhrách, v Čechách, v Prusku, v Afrických dolmenech a j.[32])

Zvyk tento zachoval se od staveb kolových ve svém prvotním tvaru u divochů a zanechal sledy v některých národních písních; tak na př. zachovala se v Kurské gubernii starodávní písnička, v které přímo se mluví o užívání lebky místo poháru:

Já z ruk, z noh postel vytesám,
z bujné hlavy jandovu vykovám, (jandoba = endoba =
z očí jeho já pohár sleju, t. j. nádoba).
z krve jeho opojné víno svařím.
(Variace: z masa jeho buchty napeču,
a ze sádla jeho svíčky uleju.)[33])

Sledy podobného obyčeje můžeme stopovati v různých dobách dějin lidstva. Již Herodot vypráví o zvyku Skythů, že užívali lebek svých nepřátel místo poháru, odřezávajíce všecko, co jest níže obočí, očisťujíce ostatní částku; chudí potahují lebku volovskou kůží, a bohatí ji pozlacují a v takové úpravě užívají ji místo poháru.[34]) Tato pověst utvrzuje se též od druhých starých spisovatelů: Strabon přiváděje kritiku Apollodora na Homera, uvádí též slova Apollodora, že skythská plemena

---

[29]) Časopis muz. spolku v Olomouci 1897, str. 118.

[30]) Tento oblomek nalézá se nyní ve vídeňském museu. Viz stať A. Kašpara, str. 67, kde též vyobrazení jest.

[31]) Čas. muz. spolku v Olomouci 1885, str. 159 a 161. Viz stať A. Kašpara, str. 67, kde též vyobrazení.

[32]) Viz Anučin, Člověčenstvo v předhistorické době. Petrohrad, 1898, a téhož „Amulet z lidské kosti a trepanace lebek za starodávna v Rusku". Trudy, IX. archaeol. sjezdu ve Vilně. Díl I., str. 283—297.

[33]) Viz sebrané spisy A. S. Chomjakova, vyd. 2., díl I., Moskva, 1878, str. 523. — Ruská Beseda 1860, kn. I. („Několik ruských písní" Kochanovské.) — Vojevodský: Kannibalismus v řeckých mythech. Petrohrad, 1874, str. 62—63. Chomjakov poznamenává, že zrovna taková písnička zapsána též v druhých místnostech, z čehož vysvítá, že dosti byla všeobecná v velkoruské zemi. V knize Kreka (Krek. Einleit in d. slav. Liter., 1874, str. 265 a násl.) uvádí se česká pověst o královně, která udělala pohár z lebky svého milence. Viz Vojevodský Etolog. a mythol. poznámky, str. 53—55.

[34]) „. . . *ἀποτρίσας (ἕκαστος) τῶν τὸ ἔνερθε τῶν ὀφρύων ἐκκαθαίρει καὶ ἢν μὲν ᾖ πένης, ὁ δὲ ἔξωθεν ὠμοβοέην μούνην περιτείνας οὕτω χρᾶται, ἢν δὲ ᾖ πλούσιος, τὴν μὲν ὠμοβοέην περιτείνει, ἔσωθεν δὲ καταχρυσώσας οὕτω χρᾶται ποτηρίῳ*". (Herodot. IV. 65.)

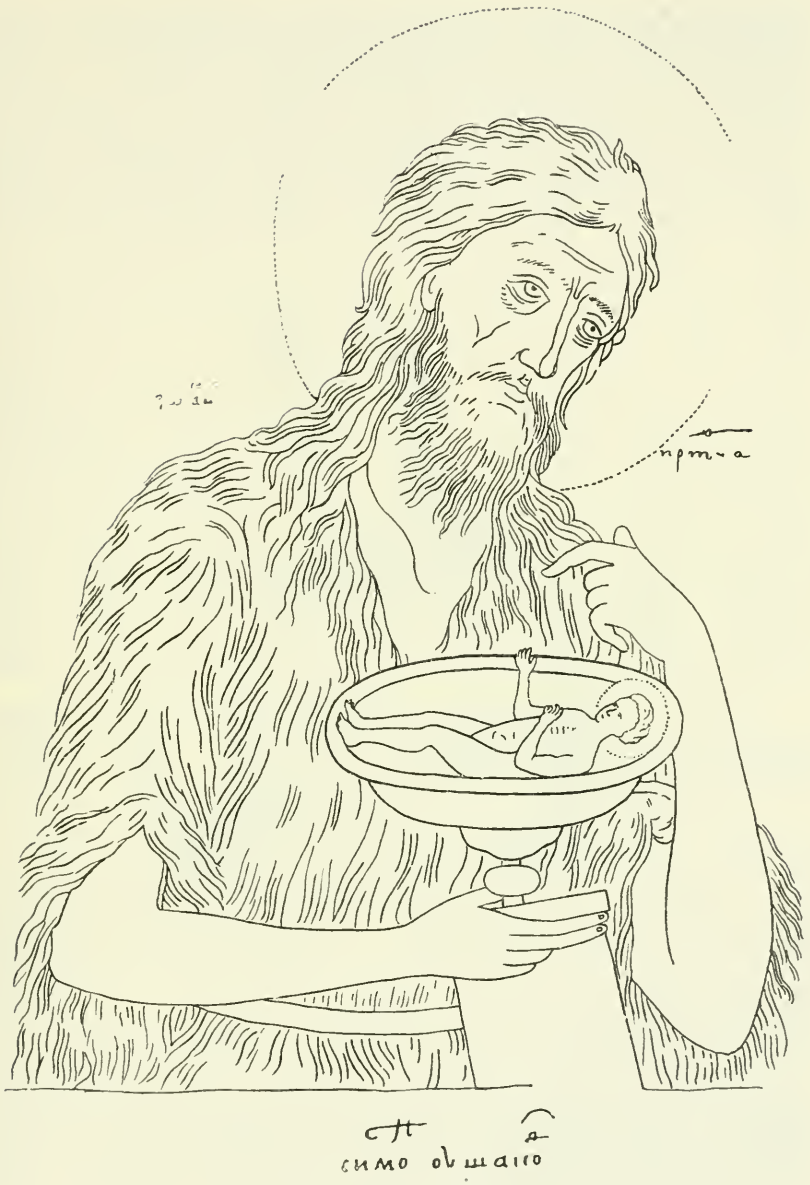

Sv. Jan Křtitel z deisisa Ušakova.

obětují cizozemce, jedí jejich maso a užívají jejich lebek za poháry.[35]) U Apollodora vypráví se o Tydeu, který umíraje na bojišti, jí mozek

[35]) „. . . *καὶ τοῖς κρανίοις ἐκπώμασι χρώμενοι*“. (Strabon. Geogr. lib. VII. cap. III. 6.)

svého nepřítele Melanippa (Apollod. Bibl. lib. III. cap. VI. 8;) něco podobného nalézá se též u Eurypida — v jeho „Bakchantkách“: Agava předkládá Kadmu k jídlu hlavu rozsápaného Pentea (Eurip. Bakch. 1240). Plinius píše, že na cestě desítidenní na sever od Dněpru žije národ, který pije z lidských lebek a nosí na prsou skalpy.[36]) A Herodot praví o Issedonech, že očistivše hlavy svých rodičů a pozlativše užívají jich za posvátné nádoby při velkých ročních obětech.[37]) Pomponius Mela opakuje totéž a přidává, že Issedoni zhotovují poháry z hlav rodičů z rovna tak jako Skythové z hlav svých nepřátel.[38]) Lybijci Panebi, jak vypráví Mikuláš Damasský, po smrti svého cára, pozlacují jeho lebku a vystavují v chrámě.[39]) Keltové, jak praví básník Silius Italicus, lemují zlatem očistěné lebky a užívají jich při hodech místo pohárů.[40]) Bojové, jedno z plemen keltických, jak dosvědčuje Titus Livius, po vítězství nad Římany (216 r. do Kr.) přinesli hlavu ubitého vůdce konsula Postumia do chrámu a očistěnou lebku pokryli zlatem, aby z ní, jako z posvátné nádoby, obětovali po svém obyčeji, při čemž lebka zastupovala též pohár pro kněze.[41]) Ammianus Marcellinus vypráví, že Skordiskové Thracijští obětovali zajaté a pili krev z lidských lebek.[42]) Longobardové ozdobovali lebky svých nepřátel drahocenou obdělkou a dávali při slavnostech z nich pít těm, kteří se v boji vyznamenali. Kunimund, král Gepidův, byl ubit v bitvě od Alboina, cara Longobardů, a z jeho lebky byl shotoven pohár, jenž se na longobardském jazyku nazýval „scala“ a latinsky „patera“; při jedné hostině přikázal Alboin přinést tento pohár své ženě Rosamundě, dceři Kunimunda, a nutil ji pít z lebky „vesele pohromadě se svým otcem“. Pavel diakon, který nám zanechal

---

[36]) „Priores anthropophagos, quos ad septemtrionem esse diximus decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum libere, cutibusque cum capillo pro mantelibus ante pectora uti.“ (Plinius. Hist. Natur. VII. 2.) Viz také Solimus „Polyhist.“ cap 13. et. 23.

[37]) „*Τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ ψιλώσαντες καὶ ἐκκαθήραντες καταχρυσοῦσι καὶ ἔπειτα ὥστε ἀγάλματι χρέονται. Θυσίας μεγάλας ἐπετέους ἐπιτελέοντες*“ (Herodot IV. 26.) Viz Vojevodský Etolog, a mythol. poznámky, str. 38.

[38]) „Essedones funera parentium laeti et victimis ac festo familiarium celebrant . . . capita ubi fabre expolivere, auro vincta pro poculis gerunt; haec sunt apud eos ipsos pietatis ultima officia . . . Interius habitantium ritus asperior et incultior regio est . . pocula ut Essedones parentium, ita inimicissimorum capitibus expoliunt.“ (Pomp. Mela. Chorogr. lil. 2, cap. I. 9. 12. 13.) Solin opakuje totéž: „Scytharum interius habitantium asperior ritus est. Specus incolunt, pocula non ut Essedones, sed de inimicorum capitibus moliuntur.“ (Solin, Polyhist. 20. 15.)

[39]) „*Τὴν δὲ κεφαλὴν ἀποζώσαντες καὶ χρυσώσαντες ἀνατιθέασιν ἐν ἱερῷ*“ (Fragm. Hist. graec., ed. Müller, Paris. Firm. Didot. T. III., str. 463.) Zrovna tak i staří Gallové, jak dosvědčuje Diodor Sicilský a Strabon, balsamovali a uschovávali hlavy svých nepřátel. (Diod. Sicul. V. 29. Strab. IV. 4. 5.)

[40]) At Celtae vacui capitis circumdare gaudent ossa (nefas) auro, ac mensis ea pocula servant. Sil Ital. Punica XIII. 482.

[41]) Spolia corporis caputque praecisum ducis Boi ovantes templo, quod sanctissimum est apud eos intulere. Purgato inde capite, ut mos iis est, calvam auro caelavere, idque sacrum vas iis erat, quo solemnibus libarent, poculumque idem sacerdoti esse ac templi antistitibus. (Tit. Liv. XXIII. 24.)

[42]) „hostiis captivorum Bellonae litantes et Marti humanumque sanguinem in ossibus capitum cavis bibentes avidius.“ Am. Marcel. XXVIII, 4

toto popsání, pod přísahou dosvědčil, že sám viděl ten pohár, když při jedné slavnosti držel ho v rukách král longobardský Ratgiz a ukazoval hostům.[43]) V básni francouzské o Garině Lothrinském (Garin il Loherains) béře Girbert z rakve Fromonda lebku jeho a z úcty k jeho udatnosti pokryl ji zlatem, drahokamy.[44]) Volundr, finský kralevič, vraždí syny švédského krále Nidudra a obdělav lebky jejich stříbrem zhotovil z nich poháry pro krále.[45]) V písni v Atli, mstí Gudruna mužovi, vraždí své dítky od něho zplozené a praví: — „viz tyto poháry — to jsou jejich

Sv. Jan Křtitel z deisisa Nikodima.

[43]) „ . . . in eo proelio Alboin Cunimundum occidit, caputque illius sublatum ad bibendum ex eo poculum fecit, quod genus poculi apud eos scala dicitur, lingua vero latina patera vocitatur . . . Cum in convivio ultra quam oportuerati apud Veronem laetus resideret (Alboin), cum poculo quod de capite Cunimund, regis sui soceri fecerat, reginae (Rosamundae) ad bibendum vinum dari praecepit, atque eam, ut cum patre suo laetanter biberet, invitavit. Hoc ne cui videatur impossibile, veritatem in Christo loquor; ego hoc poculum vidi in quodam die festo, Ratchis principem, ut illud convivis suis ostentaret, manu tenentem.“ (Paul. Diac. De gestis Longobard. I. 27; II. 28.)

[44]) Grimm Geschichte d. deut. Spr., str. 105.

[45]) Volundarkwida, 23, 34. —

„Aber die Schädel unter dem Schopfe
schweift'er in Silber, sandte sie Nidudrn“

(Simrock „Die Edda“ 9 Aufl., Stuttgart, 1888, str. 130, 132).

lebky, a v nich podala jsem ti jejich červenou krev“.[46]) Krum, car bulharský, zvítěziv 811. r. nad byzantským vojskem, přikázal vystavit na odiv na několik dní hlavu zavražděného imperátora Nikifora, pak obdělal ji stříbrem, a pil z ní na zdraví (σδράβιζα) na hostinách se slovanskými bojary.[47])

R. 972 pečeněžský kníže Kurja zavraždil ruského kn. Svjatoslava a zhotoviv pohár z jeho lebky a ozdobiv ho zlatem pil z něho při slavnostech.[48]) Vévoda Karel Burbonský (le connetable de Bourbon), ubitý 6. května 1527. r. při dobytí Říma, protože byl vyloučen z církve, nemohl být pohřben; císař Karel V. přikázal tělo jeho vysušit, jako mumii, obleknout mu mundír a v bedně postavit ho na hoře před pevností Gaetou; důstojníci garnisona s kostlivce brali lebku a pili z ní při hodech na zdraví jeden druhému.[49])

V starých anglických dramatech jsou někdy sledy rozšířeného zvyku, že pívalo se víno z lebek; v jednom dramatě (Dakera), součastníka Shakespeara, mluví Torrenti, že by chtěl míti lebky deseti tisíc vojínů, obdělané stříbrem, aby z nich pil na záhubu toho, kdo první vymyslil vojnu.[50])

Panovala pověra, že pití z lidské lebky zdravo pro různé nemoce. Artemon z Magnesie předepsal proti padoucí nemoci píti v noci pramenitou vodu z lidské lebky člověka ubitého, ale ne upáleného.[51]) Lékař Scribonius Largus, součastník Tiberia, praví, že proti padoucí

---

[46]) Atlamal, 79. —

„Als Becherschalen stehn ihre Schädel hier;
im Becher bracht ich dir ihr Blut, das rothe.“

(Simrock, str. 236.)

[47]) Jireček, Geschichte d. Bulgar. 1876, str. 114. — Šafařík, Slovanské starožitnosti II., str. 282. — Muralt, Essai de Chronogr. byzant. 1855, str. 395. — Vojevodský, str. 42, pozn. 13. — Text v chronografu Theofana (Theoph. Chronogr. 416): „*Τὴν δὲ Νικηφόρου κεφαλὴν ἐκκόψας ὁ Κροῦμμος ἐκρέμασεν ἐπὶ ξύλου ἡμέρας ἱκανάς, εἰς ἐπίδειξιν τῶν ἐρχομένων εἰς αὐτὸν ἐθνῶν καὶ αἰσχύνης. Μετὰ δὲ ταῦτα λαβῶν αὐτὴν καὶ γυμνώσας τὸ ὀστοῦν ἀργυρόν τε ἐνδύσα. ἔξωθεν, πίνειν εἰς αὐτὸ τοὺς τῶν Σκλαβίνων ἄρχοντας ἐποίησεν ἐγκαυχώμενος*“. (Migne, Pratrolog. graec. t. CVIII. 985.)

[48]) Text „Rus. Letop. z Voskresenského spisku“ (Petrohrad 1793, č. I., str. 114) zní takto: „Vljeto 6480. Pojdě Svjatoslav v porogy. Zimovav v Bělobepešci, i napadě naň kňaz pečeněžský Kurja: i oybiša Svjatoslava i vzjaša glavou jego, vo lbě jego zdělaša čašu. Okavavše zlatom lob jego, piachu uz nego“.

Text „Letop. z Ipatěvského spisu“ (vyd. Archaeogr. Kom. 1871, str. 48): „Vljeto 6480. I pridě Svjatoslav v porogy, i napadě na ňa Kurja, kňaz pečeněžský i ubiša Svjatoslava. I vzjaša golovu jego i vo lbě jego zdělaša čašju, okovavše lob jego zolotom“. („Zolotom“ není v druhých spisech.) Srov. Karamzin Istoria Gosud. Ruského I. hl. VII pozn. 416; — Krek Einleit. slr. 267; — Vojevodský, str. 42, pozn. 14.

[49]) Cestopis Kejslera (Hannov. Gel. Anzeigen 1750, str. 238.

[50]) „Would i had ten thousand soldier' heads,
Their skulls set all in silver, to drink healths,
To his confusion who first invented war.“

(Complete Works of lord Byron P. Baudry's library 1835, str. 55, note.)

[51]) Vojevodský, str. 46.

nemoci berou lék 30 dní po tři lžičky z lidské lebky.[52]) Quintus Serenus (200 l. po Kr.) radí, aby se proti té nemoci pila voda dešťová, která se nahromadila v pohozené lidské lebce.[53]) Proti téže nemoci užitečno píti z lebky popraveného, kterážto pověra byla rozšířena po celé Germanii;[54]) jak vypravují cestovatelé, to v r. 1465. dávali pít z lebky sv. Quirina v kostele jeho jména v Neusze na Rýnu,[55]) v 16. věku nutili mniši v Ebersbergu také pít z lebky sv. Sebestiana, a mniši z Nižního kláštera v Regensburgu z lebky sv. Erngarda;[56]) v 17. věku léčili mniši v Trieru zimnici tím, že dávali pít z lebky obdělané stříbrem opata sv. Teodylfa.[57])

Takovým způsobem první stupeň vyvinutí se symbolu kalichu představuje hrubou elementární formu fetišismu. Lebky nepřátel, blízkých a slavných osob, stejně se užívají jako nádoby k pití a toto pití má

Miniatura ze života Ondřeje Jurodivého.

[52]) „Sunt et qui sanguinem ex vena sua missum bibant, aut de calvaria defunctiterna cochlearia sumant per dies triginta“ Scr. Larg. De compos. medicam., Strassb. 1786, II, 16.

[53]) Praeterea pluvias, hominis quas culva supina excepit projecta sinu, consumere potest. (Q. Seren. De med. praec. salub., 58.) Viz Vojevodský, str. 46., pozn. 23.

[54]) Archiv für Anthropol. VII, str. 68.

[55]) Rosmital, Reise durch d. Abendlande 1465—67: do sahen wir in der kirchen zu Neusz einen kostlichen sarch dorin leit der lieber heilig sant Quirinus und sahen sein hirnschalen doraus gab man uns zu trinken (Bibl. d. liter. Vereins in Stuttgart VII., str. 140.) Viz Vojedovský, str. 45, pozn. 18.)

[56]) Grimm, Geschich. d. deut. Sprache 1848, str. 101, kde se uvádí místo ze spisu J. Aventina „Antiquitates Germanicae“.

[57]) Acta Sanctorum Majus 1, p. 99, anno MDCLXVIII . . . dicebatur . . . caput (Theodulphi abbatis) ibidem (Treviris ad Mosellam) haberi argentae inclusum hermae: ita tamen ut cranii vertex, rescissus et argento ornatus usum praeberet poculi, unde sumpta aqua in nomine ipsius sancti benedicta febribus aliisque morbis frequenter medebatur. (Viz Vojevodský, str. 45, pozn. 18.) Zde se musíme zmíniti o lebce, nalezené od Bayrona, která po jeho přání byla upravena za pohár; a na němž on napsal známé verše, přeložené několikrát od ruských básníků.

vždy podivnou vlastnosť: z nepřátelské lebky poskytuje se udatnosť, z lebky blízkých pijí na znamení úcty a mystického s nimi spojení. Kalich—lebka stává se nádobou posvátnou a léčebnou. Jak Grimm dosvědčuje, užívali nejdříve jen lebek slavných nepřátel za poháry, potom začali uschovávati lebky přátel jako drahocennosť a pití z nich bylo čestno, stalo se vyznamenáním,[58]) a konečně stalo se prostředkem léčení.[59]) Nehledě na jeho hrubou formu, nejstarší zjev klanění se lebkám tají v sobě již posvátnou ideju, vrozenou veškerému člověčenstvu, což dokazuje rozšíření se toho obyčeje po celém světě; cestou rozvoje málo pomalu přichází k svému vyššímu a konečnému významu. V tomto poznenáhlém rozvoji ideje v poznání lidském může být skrývá se nejjasnější historický důkaz pravdy křesťanského tajemství.

3.

Při přechodu od prvopočátečného tvaru lebky ku kalichům vůbec, nalézáme nejdříve přirozené stupňování tohoto přechodu také v samém dějepisu jazyka: lebka a kalich, hlava a hrnec nejednou pojmenovány jsou tímtéž nazváním. Na př. v „Naučném Slovníku“ Dalja, „čerep jizby“ značí strop, střechy, čerepička, čerepinka nádobka, čerepan hrnčíř, čerepnik nádobka, v které zaváří se stlučené konopí semeno, aby se z něho sbíralo máslo. Slovanské čara (srov. čer-ep, čer-dak, ve významu „vršek“) také sanskritské „caru“ (čaru) hrnec, kotel;[60]) ruské krinka, sanskrt. karaka (džbáneček na vodu) a karanka — lebka, džbáneček,[61]) řec. κάρ, κάρα (hlava), κρανίον (orâne), κράνος (přikrývka), κέρνος (obětní mísa), starogermánské hver-r, hverna — pohár, goth, hvairnei, starogermán. hjarni, hirne — lebka, něm. Hirn (mozek),[62]) sanskrt. kapâla (hlava, pohár), mong. gabâla, řec. κεφαλή; anglosaské hafala = lebka, hlava: s tímto se může srovnávati lat. caput (hlava), něm. Haupt a Kopf (hlava, pokrov mozku): také nazývají se „pokrov hlavy“ — franc. chapeau, rus. čepec, šapka, starogerm. hûbâ a něm. Haube — čepec. Řec. κυμβίον a κύμβη značí kubok, loďku, pohár, při čemž κύμβη (také κυβη) značí též hlavu; zend. khumba (hlíněná nádoba) a sanskr. kumbha (hrnec, urna), kumba — ženský úbor na hlavu,[63])

---

[58]) „V staré Germanii dávali pít z posvátné nepřátelské lebky jen tomu, kdo zabije nepřítele v otevřeném boji.“ (Grimm, str. 101. Viz Vojevodský, str. 44.)

[59]) Obyčej píti z lebek svatých ve středověku zavdal Grimmu příčinu, aby ho porovnal s obyčejem divokých pohanů: „Wenn die Mönche aus Schädeln der Heiligen zu trinken gaben, knüpft sich das nicht an jene Barbarei der wilden Heiden?“ (Gesch., str. 103.) A tímto Grimm ještě jednou potvrzuje všeobecný světový princip obyčeje a jeho hluboký význam.

[60]) O. Bohtlingk Sanskrit. Slovník Petrohrad 1881 II., str. 218: caru = Kessel, Topf.

[61]) id., str. 21. karaka — Wasserkrug, Schale d. Kokosnuss; karunka — Schädel, Wasserkrug. Srov. sanskr. kalaça, řec. κύλιξ, lat. calic = pohár.

[62]) A. FickVergleichendes Wörterbuch d. indogerm. Sprachen. Göttingen 1874. I., str. 523.

[63]) Bohtlingk Sanskr. Slovník II., str. 78: kumba — ženský úbor na hlavu; kumbha — hrnec, džbán. Srov. kakubh (str. 2.) — vršek. Podivno, že v zends. jazyku kameredha znamená hlavu (lebku) zlého tvora, a vaghdhana hlavu dobrého tvora; na př. obřad očistění (v fargardě 8 Vendidada) přikazuje „čekat

něm. Humpen (velký pohár).[64]) Ale zdá se, že nikde tak jasně nevyraženo pojmenování lebky a poháru, jak v něm. Hirnschale, doslovno: „mozková míska“. Něm. Schale, longobard. scala, starogerm. skel, skalja, anglosas. scell, šved. skol, angl. shell — pohár, angl. — skull — lebka. Když ve Švédsku pijí na zdraví někoho, říká se skol a tento obyčej vykládá se, podle Schaffhausena, na zbytek té doby, když místo pohárů užívali lebek.[65]) Konečně sanskrt. sku (jako pokrov, štít) řec. σκυτος (kůže) a κῦρος (pohár, loďka, míska), lat. scu-tum (štít) a scu-tra (mísa), starogerm. skaun-n (příkrov), litev. kiau-tas (pohár), anglosas. sceo, skio (pokrov), angl. sky (nebo) atd.[66]) ukazují na ustálení se ponětí o shodnosti lebky, kalichu a nebe, o čem svědčí také nejstarší kosmogonické mythy, — ve vedismu povstání nebe z lebky Brahmy, v orfických hymnech hlava Jovišova porovnává se k nebi, a v Skandinávské Elle nebesklon povstal z lebky velikána Imira.[67])

Tímto způsobem sama filologie vede nás ke kalichům a vůbec k nádobám na pití a tím odůvodňuje logické spojení s předcházejícím: vývoj idee začínaje od člověčích lebek, musí ve svém postupném vyvíjení se jíti do takového symbolismu, a kalichy svým významem mystickým vystupují z předmětů všedního užívání, a stávají se předmětem zvláštního kultu.

Za starodávna kalichy byly hliněné a dřevěné,[68]) stříbrné, zlaté a z jiných kovů. Na př. příznakem Bachusa byl pohár z břečťanu:[69]) κισσύβιον — pohár, z kterého hostil Odysseus Kyklopa[70]) a hluboký pohár s různými bukolickými vyobrazeními na něm, darovaný v idylle Theokrita Tirsitovi od pastýře[71]) atd., byly zhotoveny, jak někteří míní, ze dřeva břečťanového (κισσοῦ)[72]). V básních Homerových děje se zmínka o zlatém poháru bohův.[73]) Taktéž znám pohár Semiramidy, vážící 15 talantův a vzatý od Kyra;[74]) zlatý pohár (carchesium, patera)

---

dokud vršek hlavy očisťujícího se (gat hê upamen paiti vaghdhanahê) uschne od vršku vlasů“ (upamât varça hisku bavât), a v úryvkách k fargardu 4 se mluví o tom, kdo srazí v lebku (hlavu) člověka zlého surového (yaçca mashim drvantem çâctârem kameredhaca peshnaiti. Viz Vendidad, farg. VIII. 124 a IV. 148; Avesta vyd. od Spiegela Vídeň 1853, I., str. 35., 84.; F. Gusti Handbuch d. Zendsprache. Leipzig 1864, str. 78., 261.

[64]) Fick I., str. 51., 52., 303.

[65]) id. II., str. 334; Archiv f. Anthropol. VIII. (1875), str. 68.

[66]) Fick I., str. 240.

[67]) Myth Brahmy; viz Çivapuran III. a Çatap. brah XIII. 7; Joviše viz Eusebii Praer. Evangel III. 9. Imira viz Simrock Edda, str. 18., 24., 253. (Grimnismal 40; Wafthrudnismal, 21; Gylfaginning, 8.

[68]) Mart. XI., 32., 4. Suet. Galba, 18

[69]) Aristid. Orat. in Bacch.

[70]) Odyss. IX., 346.

[71]) Theokrit Idyll. I., 27—60. Aby pastýř dodal svému daru, jak bychom řekli, mystické síly, praví, že pohár ten ještě nikdy nepřiblížil se k ústům jeho, a že nikdo z něho ještě nepil: „οὐδέ τί πᾳ ποτί χεῖλος ἐμὸν θίγεν ἀλλ. ἔτι εἶται ἄ ραντον“. 59—60.

[72]) Macrob. Saturn. I.—V, C. XXI., 12.

[73]) Illiad. IV., 3. XXIII., 741; Odyss IX., 203.

[74]) Plin Natur. Hist. XXXIII., 15.

dar Zeusa Alkmeně;[75]) železné zlaté a stříbrné poháry v Delfech, přinešené v oběť cary Lydickými a carevnou Stratonikou;[76]) v chrámu Apollona v Pataře v Lykii pohár měděný zhotovený od samého Hefaista;[77]) v lese Eumenidek u Athen hluboký pohár, na kterém byla vyryta přísaha Tesea a Pyrithoa a jiné.[78])

Macrobius ve svých „Saturnaliích" věnoval celou hlavu popsání a významu různých pohárů,[79]) a v Číně nalézá se sborník, který nemá sobě rovného ve světě co se provedení týče — je to popsání a vyobrazení všech starých pohárův a váz, které se chovají v Pekinském musei, v 42 dílech, vydaných na rozkaz císaře Ken-Luna v 18. století.[80])

Prvním přírodním stupněm zvláštního kultu pohárů — jsou poháry hádání a to je zcela logické: mezi poháry lebkami a poháry hádání jest společná známka — neboť v nich spočívá tajemná síla, která se udílí těm, kteří se utíkají k těm nádobám. Z poháru lebky lidé pijí, aby dosáhli fysické síly a udatnosti, jestli lebka patřila zabitému nepříteli, aneb zachovali svazek duševní s mrtvými, jestli lebka patřila blízké osobě; z poháru hádání dostává se duševní síla tajemnými znaky a formulemi na něm nakreslenými, aneb hádáním z něho dávají se předpovídání.

Poháry hádání pojevují se v dávnověku. Josef biblický, ministr faraona, přikázal svůj stříbrný koflík vložit do pytle Benjaminova; z toho poháru on pil, a z něho hádal, když pravil u koho nalezen bude, musí býti mým služebníkem[81]).

O hádání starodávném z nádob (lekanomantie) praví M. Psellus, že nádoba naplněná prorockou vodou, svým tvarem (poháru) ukazuje na přednosť, kterou duchové oddávají uhlubeninám.[82])

V Londýně, v assyrské gallerii British Museum, nalézá se mnoho pohárů hádání, vykopaných od Liarta v době jeho známých rozkopek; všechny tyto poháry jsou bronzové s vypuklými postavami lidí a zvířat, assyrských okřídlených tvarů atd., překrásné tepané práce, v níž staří dosáhli dokonalosti, což vidíme v popsání zlatého tepaného svícnu archy úmluvy, zhotoveného od židů (Exodus XXXVII. 17—22); kromě těchto pohárů přivezl mnoho nádob tohože tvaru s hebrejskými písmeny pozdější doby.[83])

Poháry hebrejskochaldejské s formulemi zaklínání a zažehnávání našly se při rozkopkách archaeologických v Babyloně; je to sbírka váz terrakotových s nápisy, představujících polokouli, dosti hrubé práce, které se našly doposud v okolí starého Babylonu, a v této části města,

[75]) Pher. Hist., Plaut. Amphitr., 534.

[76]) Herod. I., 14., 51. Pausan. Deser. Graec. lib. 10., c. 16, I. Na Samosu nalézal se veliký pohár, určený Kresovi, ale nedostalo se mu ho. Herod. I., 70.

[77]) Pausan. IX., 41, 1.

[78]) Sophokl. Oed. Colon. 1593—1594.

[79]) Macrob. Saturn I., V., c. 21. De poculorum generibus.

[80]) Pauthier. Chine P. 1879, str. 201—7, planches 38—43.

[81]) Genesis XLIV., 2., 5., 17. Tento koflík, jak tradice dí, dostal se potom Salomonovi.

[82]) Ascipiunt ergo pelvim aqua plenam vaticinantes, daemonibus congruentem in profunda repentibus. Psellus De Daemon pg. 359, interpr. Marsil-Ficinus, edit. 1577 Lugduni apud J. Tornaesium.

[83]) Bonomi, Nineveh and its Palace, 3 ed., Lond. 1857, str. 306—7.)

která jak se za to má, byla obývána zajatými židy. Magický nápis nalézá se vnitřku do kola černou barvou a má tu vlastnosť, aby odháněl zlé duchy a chránil před nemocemi osoby pijící z tohoto poháru. V Británském museje je takových nádob přes dvacet. Do r. 1883 v Pařížské

Vozduch z sakristije Ipatěvského kláštera.

veřejné knihovně byl jen jeden pohár představující polokouli rozšířenou. Tyto zbytky chaldejských tajných nauk přinesli židé z babylonského zajetí; nápisy se rozpouštěly takřko v nápoji vlitém do poháru, a pili je buď aby vyléčili se od nemocí, aneb aby se ochránili od čarodějství; poháry ty pochovávaly se asi s nebožtíky, a proto některé jejich části zachovali se do nynějška[84]). O nich bylo vyřknuto mnoho chybných

[84]) Schwab. Les coupes magiques et l'hydromancie dans l'antiquité orientale. Paris 1891 pg. 18—19, 20. 24. 32. 42. 53—54. V Cařihradském museu jsou dva falšovavé poháry, což vysvitá z jazyka nápisu str. 65.

mínění[85]), a pokládaly se za řídké vzácnosti, ale potom častější nálezy podobných pohárů dokázaly jejich rozšířenost, a nyní se nalézají skoro v každém Evropejském museu. Nedávno v okolí Tripole u Kyjeva, mezi zbytky pohřbů našli mnoho keramických prací — nádoby s mystickými nápisy, táhnoucími se ode dna nádoby kolem do kola na jeho větší části.[86])

Na východě, zvláště v musulmanských zemích mnoho se užívalo magických pohárů, které se v nynější době skoro všady nalézají; byly skleněné, měděné, mosazné a j.; na jejich dně, neb dokola byla vyryta arabská mystická pořekadla, různé kabalistické figury neb verše z koranu, a pijící z poháru těmito talismany nabýval zdraví a různých blah. Pověsť východní praví, že znamenitý perský Šalomoun — Džemšid, zakladatel Persepolu — (Istakara t. j. vyrytého v skalách města) a Alexandr Macedonský měli poháry hádací, čarovná zrcadla a koule, a že prostřednictvím jich všeho věděli[87]). Když Džemšid začal rýti základy města Istakaru, našel čarovný pohár „Dschami Dschemschid" z tyrkisu, plný drahocenného nápoje nesmrtelnosti; v tomto poháru byl viděn celý svět a všecko, co se v něm dělo; perští básníci mají tento pohár, jakož i Řekové pohár Nestora, za symbol přírody a zrcadlo světa.[88]) Na zlatém poháru, nalezeném kdysi v Irlandsku, bylo napsáno jméno boha Osivisa (Uoser) písmeny, které Irlandci nazývají oghamskými (ogham).[89]) Rovněž tak byly napsány na zlatém poháru Šalamounovém, o němž výše se stala zmínka, jenž, jak se povídá, byl nádobou na pití v chrámě Žofijském v Cařihradě, hebrejskými a samarskými písmeny tři verše, předpovídající narození Páně, tajné večeře, ukřižování a z mrtvých vstání.[90])

---

[85]) Schwab. str. 26.

[86]) Linničenko a Chvojka: „Nádoby a znaky jejich nálezů na místech Tripolské kultury". Odessa 1901, str. 1—4.

[87]) Giam, persky značí pohár, zrcadlo, koule (země). Turecký básník praví: „Až se osvětím světlem nebeským, má duše stane se zrcadlem světa (giam kiti), v kterém se otevřou nejskrytější tajny". (D'Herbelot. Bibl. Orient. ed. 1777 v 2. pg. 127—128. V Šachmane Alexander Macedonský (Iskander) praví: „Hic enim scyphus in pugna est salus nostra, princeps siderum est in potestate nostra". (Wilken, Chrestom. pers. pg. 199.) Staří Číňané měli také poháry (Kiatsin), na kterých byly figury a písmena, když jich naplňovali vínem. (Pauthier Chine, II. pg. 646.)

[88]) Creuzer, Relig. de el'Antiquité trad. Guigniaut, t. I. Paris, 1825 pg. 312. Homerovo popsání znamenitého štítu Achillesova s jeho symbolickými vyobrazeními (Il. XVIII. 478—610), u Virgilia téhož štítu Eneáše (Aeneas VII. 625—728), štítu Heraklesa v úryvku, který se připisuje Hesiodovi, pod jménem Scutum Herentis (139—320), konečně u Ovidia pohár Eneáše (Metamorph. XIII, 681—701), a pohár v idylle Theokrita (viz výše poznam. 71), — to vše jsou jedny a tytéž symboly; a příbuzenství sanskr. sku (štít), lat. scu-tum (štít), scu-tra (mísa) a řec. $\sigma\kappa\upsilon-\tau o\varsigma$ (kůže), $\sigma\kappa\acute{\upsilon}-\varphi o\varsigma$, $\sigma\kappa\tilde{\upsilon}-\varphi o\varsigma$ (miska, pohár) a t. d. vysvětluje, jak již výše řečeno, i samý symbol i jeho vývin. Nutno připomenouti, že magických zrcadel a čarovných kuli (z křišťálu neb kovův), v kterých se vidění objevovala, užívalo se z nejstarších dob a zůstaly v praxi do dnešního dne u současných okkultistův . . Viz na př. Cahagnet, Magie magnetique 3 ed. Paris 1895. p. 73—130; Melville, Crystal-gazing. London 1903. p. 1—48 a t. d.

[89]) Vallancey Colled. de rebus hibernicis, Dublin 1770. v. 91; Kenealy Introd. to the Apocalypse, p. 435.

[90]) Viz životopis Cyrilla filosofa; Srezněvský, Málo známé památky XVI. a XVII. stol. Nr. XL., str. 96. — Porfyrev, Apokryfické pověsti o osobách Starého Zákona a příbězích z rukopisů Solověcké knihovny. Petrohrad 1877, str. 73 a 240.

Zde bude dobře se zmíniti o zrcadlech, dosti často se nacházejících, o kterých panuje tolik různých mínění v učeném světě. Tato zrcadla se našla v Sibiři, okolo Volgy a v mohylách v jižních guberniích Ruska; mají formu kulatou s rukojetí neb bez ní, zhotovena jsou z bronzu, zvláštního splava, temnošedivé barvy; na jedné straně jsou na povrchnosti vyhlazená, na druhé straně mají různé ozdoby (na př. vyobrazení El Borak, na které Mahomed jezdil do nebe), ale nejčastěji mají nápisy kufičeské; taková zrcadla měla význam magický: Chalif

Lebka s ozdobou u Dajaků.

Alchakem v konci XV. stol. užíval těchto zrcadel proti požárům; s takovým účelem kladou též kazanští tataři podobná zrcadla do základu domů. Druzí národové věří v spasitelnou sílu těchto zrcadel i na zemi proti ohni, i na tom světě. A poněvadž na některých se mluví o milostech budoucího života, proto tato zrcadla kladli při pohřbech[91]).

[91]) Práce Charkovského přípravného komitétu k XII. archaeologickému sjezdu, d. I 1902, str. 366—474. Jeden kousek zrcadla nalezl se u vesnice Nižní Duvanky Kupjanského újezdu, v mohyle, kde odkryli loďku z březové kůry a v ní kostru, u jejíž opasku ležel ten kousek; v druhé mohyle pokryté kládami byla kostra vzrostlého a dítěte; u hlavy staršího našli zrcadlo s arabským nápisem: „sláva stálá a štěstí (patřící vůdcům velikým, (ať jsou) ti milostmi budoucího života!“ Při kostře zachovala se polovice koženého pytlíčku, v kterém se zrcádko nosilo (tamtéž str. 470).

4.

Rozvoj ideje postoupil o jeden stupeň výše a ze všeobecné hranice číši, lebek a číší hádání vychází symbolický význam číší vůbec.

Nejdříve panuje tento symbolismus v bibli. David praví v jednom žalmě: Hospodin díl dědictví mého, a kalicha mého; a v jiném: Pomazal jsi olejem hlavy mé: a kalich můj opojující jak znamenitý jest![92]) a v třetím: kalich v ruce Hospodinově plný silného smíšeného vína. A naklonil z toho do toho (t. j. z něho nalévá).[93])

Prorok Jeremiáš béře z rukou Boha Hospodina „kalich s vínem hněvu“ a dává z něho pít všem národům, ku kterým poslán od Hospodina.[94])

Povstaň (dcero) Jerusalémská! kteráž jsi pila z ruky Hospodinovy kalich hněvu jeho: až do dna z kalicha opojného pila jsi;[95]) po proroctví Ezechiela, Jerusalem bude píti kalich sestry své Samaří — kalich truchlosti, smutku a spustošení.[96]) Jerusalem stane se kalichem opojení všechněm národům vůkol: však i Juda bude v obležení Jerusaléma.[97]) Kalich přijde i k dceři edomské, opojena budeš i obnažena;[98]) Hospodin nedovolí dávat jim nápoje, číše k potěšení nad mrtvými;[99]) obklíčí tě kalich pravice Hospodinovy,[100]) bude-li se kdo klaněti šelmě a obrazu jejímu, tenť bude píti víno hněvu Božího, kteréž jest smíšeno s čistým vínem v kalichu hněvu Jeho.[101]) Dejtež mu, jakož i on dával vám a dejte dvénásob podle skutků jeho: v číši, kterouž nalévai, nalejte mu dvénásob;[102]) kalich zlatý Babylon v ruce Hospodinově, spojující všecku zemi: z vína jeho pili národové a proto potáceli se;[103]) a žena byla odína šarlatem — majíc číši zlatou v ruce své, plnou ohavnosti a nečistoty svého smilství.[104])

Nemůžete kalicha Páně píti a kalicha ďáblův; nemůžete býti účastníci stolu Páně a stolu ďáblův[105]) běda vám, zákonníci a fariseové, pokrytci! nebo čistíte po vrchu číše a mísy, ale vnitř jste plní loupeže a nečistoty. Farisee slepý! vyčisť prvé, co vnitř jest v číši a v míse, aby i to, co zevnitř jest, bylo čisto;[106]) před svým umučením Spasitel modlí se v zahradě Getsemanské: nechť odejde ode mne kalich tento;[107]) ptá se Petra: Což nemám píti kalicha, kterýž mi

[92]) Žaltář XV 5 a XXIII. 5.
[93]) Žaltář LXXIV. 9.
[94]) Jeremiáš XXV. 15. 17. 28.
[95]) Isaiáš LI. 17.
[96]) Ezechiel XXIII. 31—33.
[97]) Zachariáš XII. 2.
[98]) Pláč Jeremiáše IV. 21.
[99]) Jeremiáš XVI. 7.
[100]) Habakuk II. 16.
[101]) Zjevení XIV. 9. 10.
[102]) Zjevení XVIII. 6.
[103]) Jeremiáš LI. 7.
[104]) Zjevení XVII. 4.
[105]) I. ke Korintským X. 20. 21.
[106]) Evang. sv. Matouše XXIII. 25—26., Lukáše XI. 39.
[107]) sv. Matouš XXVI. 39. 42 44.

dal Otec?[108]) Odpovídaje pak Ježíš řekl: Nevíte, zač prosíte. Můžete-li píti kalich, kterýž já píti mám? Řekli jemu: Můžeme. Dí jim: Kalich zajisté můj píti budete.[109])

Porovnání spravedlivého s nádobou nalézá se v křesťanské symbolice prvních století a má počátek svůj v těch místech biblických, kde se zmínka činí o takovém porovnání.[110])

Váza vedle nápisů náhrobních prvních století křesťanství ukazuje symbolicky, že nebožtík byl nádobou boží; v římském klášteře sv. Vavřince jakýs Dionysius tak se nazývá na hrobovém nápisu „Dionysi vas". Holub u vázy označuje symbolicky duši (pták) a tělo ležící v hrobě (nádoba); v katakombách Pretekstaty na jednom náhrobku vyobrazen holub, který vyšel z vázy, sedící na kraji a roztahující křídla. Také se nalézají na náhrobcích prvních křesťanů dvě holubice pijící symbolicky z poháru, odtud potom vychází slunce duší — Ježíš Kristus.[111])

Cicero praví, že tělo jest jaksi váza, druh bydliště duši.[112])

Tak praví i Lucretius, že tělo nemůže pojmouti duši, které slouží jako by vázou.[113])

V některých případech číše s hadem vyčnívajícím z ní jest obraz sv. Jana Bohoslova, protože se vypravuje, že jednou byl kalich sv. přijímání tajně otráven, že však sv. Jan bez škody přijímal z něho, a jed z něho vyšel v podobě hada.[114])

V dějepisu náboženství pohanských znak vázy — číše má veliký význam. V řeči severoamerikánských plemen Naguatl slova „co", „con" od „comitl" — značí vázu, kastrol, kotel, — a vztahují se k starým symbolům.[115]) V téže řeči nazvání města Peruánského Cuzco neb Cozco značí v „kotle", dle výkladu Aubina; t. j. dvojné „co", spojuje se sponou „Z", vyobrazeno šídlem.[116])

Na jihu Quito-a hlavním městě Puruasův Liribambě, stával chrámek boha „Con"; jeho modla byla z hlíny v podobě člověčí hlavy

---

[108]) Evang. sv. Jana XVIII. 11.

[109]) Evang. sv. Matouše XX. 22—23., sv. Marka X. 38—39.

[110]) Tak na př. 1 kn. královská XXI. 5.: I byly nádoby služebníků svaté: ač pak cesta tato poskvrněna jest: však i ta dnes posvěcena bude v nádobách. — Skutkové apoštolští IX. 15.: I řekl mu Pán: Jdi, neboť nádobou vyvolenou jest mi on, aby nesl jméno mé před pohany. — I k Thessalonickým IV. 4.: aby uměl jedenkaždý z vás nádobou svou vládnouti v svatosti a poctivosti.

[111]) Viz Friken, Římské katakomby a památky prvních věků křesťanského umění, Moskva 1872—85. — Pokrovský, Popsání památníků křesťanského ikonopisu a umění, 2. vyd. Petrohrad 1900.

[112]) „nam corpus quidem quasi vas est aut aliquod animi receptaculum" Cic. Tuscul. quaest. lib. I. cap. XXII.

[113]) Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus". Lucr. De rerum nat. III. 441.

[114]) Andsley Handbook of Christian Symbolism. London p. 115.

[115]) V jedné staré písni Čičimeků (naguasské plémě pozdějšího původu) přichází několikrát vyražení huey-comitl = velký kotel, váza. (Brasseur de Bourbourg. Popol. Vuh. Paris, 1861. introduction, p. 239.)

[116]) Aubin, Mem. sur la peinture et l' ecriture des Mexicains pp. 39. 56. Revue amer. et orient., IV. pp. 39. 41. 276.

ve formě kotlu; ústa byla na vrchu, aby pohodlněji se vlévala krev člověčích obětí.[117])

Některá pojmenování měst v Mexiku a Peru začínala symbolickým „Co“ neb „con“; na př. blíže Limy rozvaliny města Concon, v provincii Čiapase rozvaliny Comitlan (t. j. blíže kotlu), na hranici Quatemaly a Gondurasu Copan („na kotlu“), město Anagyaka Tetzcoco (tetzcon co = v skvělé váze, neb v kotlu), na západě od Kusko — provincie Cun-ti-Suyu a jiné.[118])

V Egyptě všechny nádoby pro posvátnou Nilskou vodu byly pod ochranou boha: boha Nila Can-opus představovala váza neb nilská urna, naplněná vodou řeky; proto se nalézaly velmi často v Egyptě vázy terrakotové v podobě člověčí hlavy, mající místo uší ruky;[119]) tyto vázy (canopus) nosily se jako posvátné při slavných egyptských procesích.

Při rozkopkách staré Troje, v Hissarliku, našli urnu — vázu s ženskými prsy; tato urna představuje symbolicky útrobu matky, a egyptské „menka“ označuje oboje.[120])

Jak již výše zmínka se stala, byla váza u Acteků a Majasů jeden z hlavních symbolů, a Tupisové v jižní Americe pochovávali nebožtíky v hliněných nádobách; při rozkopkách v jižní Korolíně vyryli urnu, plnou semen, což přivádí na paměť způsob pohřbívání v Egyptě mumií se semeny jako symbolem Isidy; Dinky (Bongo) centrální Afriky při pohřbech také staví symbolicky číši neb urnu na vrch kamenné pyramidy, postavené na mohyle a t. d.[121])

Z představení vázy, poháru, číše, jako útroby mateřské, jako obrazu narození a pohřbívání, povstala známá vypravování o původu různých osob i celých plemen z pohárů a jiných nádob.

Herodot vypravuje, že budoucí tyran Korinthský byl uschován v nejútlejším mládí v obilní truhle (κυψέλη — t. j. kup-sazendské, sanskritské kumbha) a proto nazván byl *κύψελος*.[122])

Rašid-El-dina vypravuje, že plémě Kunkurata, nejslavnější mezi mongolskými plemeny, má svůj původ od třech dětí, narozených v „zlatém poháru“.[123])

Praotec afganského plemene Charlanů byl nalezen na cestě a přinesen v džbáně — karahi.[124])

---

[117]) Velasco, Hist du royaume de Quito, Paris 1840 livre VI. §§ 2 et 4.

[118]) Aubin, Mem. p. 102.; D' Orbigny, Voyage dans l' Amerique meridion 1824—33. Paris 1860. 7 vols; Castelnau Exped. dans l' Amer. du Sud 1843—7, Paris 1859, vol IV. p. 188.

[119]) Creuzer, Rel. de l' Ant. tome IV p. 241-2. pl. CLV. 590; p. 397. pl. CCXLVII, 848.

[120]) „Menka“ (Egypt) is the vase and the Genitrix, hence the vase with female breasts. (Massey, The Natural Genesis, vol. I. London 1883, pag. 126.)

[121]) Massey, p. 127.

[122]) „ . . . *καὶ οἱ διαφυγόντι, τοῦτον τὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς κυψέλης ἐπωνυμίην Κύψελος ὄνομα ἐτέθη*“. Herod V. 92.

[123]) Dějepis mongolů, úvod Petrohrad 1851, str. 196; Revue de l' Hist. des Relig. 1898, vol. 2, p. 49—52.)

[124]) Darmesteter. Le Zend-Avesta, vol. 2, Paris 1892, p. 551, note 293.

V textu Avesty nalézá se toto místo: „klaníme se božskému začátku“ (fravashi) svatého (čistého) Fradakšti, synu „poháru“ (khunba)[125]: o nevysvětleném ještě značení fravaši, předloženém ode mne: „božský začátek člověka“, v souhlase s výkladem Darmestetera, viz zvláště Avesta, trad. Harlez, 2 ed. 1881, introduction p. CXIX sqq. u Darmesteter, op. cit. p. 500.

Tento Fradakšti, jeden ze sedmi bezsmrtelných vůdců Chvanini nazývá se Khunbua, protože souhlasně s Bundeheshem, vyrostl v poháru ze strachu před zlým duchem (khishm, Aêshma).[126])

Vedské hymny ukazují na původ znamenitého Vasišty (Ahastija) z poháru — hliněné vázy (pushkara, kumbha): v té části Prig-Vedy, která se přičítá Vasiště, se praví: „svatý Vasišta od ducha Mitry s Varunou a Urvasi narozený! S posvátnými modlitbami všechny panny přijmuly v nádobu (pushkare) kapku spuskající se“ [127]), a přes verš dále se čte: „při obětování narození (Mitra a Varuna) pohnutí modlitbami, v urnu (hrnec, kumbha) současně vykonali vylití semena; a hle duch (prorok) vystupující (vychodící) z prostředku (hrnka); takovým způsobem narozený svatý jmenuje se Vasišta“.[128])

Symbolismus původu Persea ještě pozoruhodnější: car Akrisius, dozvěděv se od orakyla, že zahyne od svého vnuka, držel ve vězení svou dceru Danan v místnosti měděné (θάλαμος) od něho vystavené, ale Zeus sešel se s ní pod podobou zlatého deště, a ona porodila Persea; potom zavřel ji s nemluvnětem Abrisia do bedny (λάρναξ) a hodil je do moře.[129])

[125]) Fradhâkhshtôis khunbyèhè (varianty: humbyèhè a ubyèhè) ashavnô fravashîm yazamaidè (Yesht XIII, 138. Viz Avesta, vyd. K Geldnera. Stuttgart 1889, II. p. 201).

[126]) Bundahis XXIX (XXX), 5.: „weil er aus Furcht vor Aeshma in einer Grube erzogen wurde“. (Justi. Der Bundehesh, texte und übers. Leipzig 1963, p. 39; West Pahlavi Texts transl. part. I. Oxford 1880, p. 117—118; Darmesteter p. 551.

[127]) Rigveda VII. 33. str. 11: „uta asi maitrâvarunas vasishta urvaçyas brahman, manas adhi jâtas, drapsam skanna brahmanâ daivyena vigvêdevas pushkare tva adadanta“ (M. Müller „The Hymns of the Rig veda in the Samhita and Pada texts“ vol. II, London 1877, p. 26.) Souhlasně s jedním vysvětlením pushkara — nádoba, hliněná váza, která sloužila za ohniště (piscina, lacus), a s druhým — modrý lotus (Nelumbium speciosum či Nymphaea nelumbo). Viz Bopp, Glossarium Sanscritum, Berolini 1847, p. 221. a Bohtlinck. Sansk. Wörterbuch IV. p. 104.

[128]) Verš 13: „satre ha jâtô isthitâ namobhis kumbhe retas sisicatus samânam tatas ha manas ud iyaya madhyât tatas jâtam rshim âhus Vasishtam“ (The Hymns, p. 26). Satha nepravidelně sattra — obětování (Bopp, p. 365; Bohtlinck, VII. p. 31.), ale Grassmann překládá zcela jinak; on vykládá „satre“ = zugleihh (Grassmann Wörterbuch zum Rig-Veda, Leipzig 1873, p. 1455). Langlois překládá Vasishta „in vase stans.“ (Rig Veda, trad. Langlois, 2 ed. Paris 1872 p. 365.)

[129]) *Δείσας οὖν Ἀκρίσιος τοῦτο ἐπὶ γῆν θάλαμον κατασκευάσας χάλκεον τὴν Δανάην ἐφρούρει . . τὴν θυγατέρα μετὰ τοῦ παιδὸς εἰς λάρνακα βαλών, ἔρριψεν εἰς θάλασσαν.* (Appollod. Bibliot. lib. II. c. IV. I.) *Θάλαμος* = místo zakryté, komora a t. d. srov. sansk. dhâra (hloubka); *λάρναξ* = bedna, urna, archa, loď.)

Takovou též úlohu zastává symbol při narození jednoho reka Kalevaly — Kullervo, hozeného v sudě do moře[130]) a v ději narození Mojžíše, položeného v vysmolenou ošitku ze sítí a opuštěného u Nilu.[131])

Car chaldejský Sargon Starý zrovna tak praví ve svých nápisech: „má matka pocházela z carské krve, tajně mě porodila, a položivši mě v truhlík ze sítí (kuppu), zamazala smůlou šklaby a pustila na vodu“.[132])

Assyrské kuppu zachovalo se asi v nazvání kulatých loděk kufah, kterých ještě doposud se užívá v Mesopotamii, a o kterých se zmiňuje Herodot ve svém dějepise.[133])

Assyrské ku-ppu (truhla, loďka) dá se srovnat s řeckým *κύ—φος* (loďka, číše, pohár), a toto poslední s *κυ—μβίον*, *κυ—μβη* (loďka, číše, hlava); *κυμβία* (číše), po slovech Makrobia, jest umenšitelné slovo od *κύμβα* (loďka). Kořen *κυ* tentýž jako v *κύμβαλον*, *κύαθις*, (pohár), *κύλιξ*, (kalich), *κοτύλη* (mísa); vůbec všechna slova, označující kulatou formu, hloubku (*κοίλας*, *περιφερεῖς*) mohou sem se odnésti.[134])

Makrobius připomíná, že Řekové brali pojmenování svých pohárů a nádob od terminů mořských, co jasně dosvědčuje *κυμβία*, mající podobu velké loďky[135]) a tak též i pojmenování zlaté číše, kterou Zeus dal Alkmeně, — carchesium, vzato od řeckých námořníků, neboť vrchní část lodní plachty nazývá se *καρχήσιον*[136]); konečně pojmenování zvláště posvátných Bakchusovi číší (cantharus) týká se také velkých mořských lodí, nazvaných korábami a Menander v jedné ze svých komedií opakuje to těmito slovy: „já první mluvím o zlaté canthaře, ale o které? o korábu“.[137])

Tuto shodu pojmenování vysvětluje symbolismus vyobrazení Herkulesa: bývá někdy vyobrazen s pohárem v ruce, protože jednou přeplaval se po moři v číši — loďce, jako rekové, o níž se výše zmínka stala.

Když hledal býky Geriona, Herkules zmalátněl od slunce a pohrozil mu šípem; slunce podivilo se jeho smělosti a darovalo mu zlatou číši, v které on přepravil se přes oceán, když pak býky převez do Tartessu, vrátil číši slunci.[138])

---

[130]) Kalevala, runo XXXI.

[131]) Exodus II. 3. vzala ošitku z sítí, a omazala ji klím a smolou: a vložila do ní nemluvňátko, a vyložila je do rákosí u břehu řeky . . .

[132]) Rawlinson, Cuneiform inscriptions of western Asia, tom III. pl. 47; Smith, Chaldean account of Genesis, 2. ed. 1876, p. 299, kde překládá kuppu — archa z rákosu. Viz Revue de l' Hist. des Rel. 1898, II, p. 52 note.

[133]) Herod. I. 194 Viz Bishop Journeys in Persia, London. 1891, I. p. 19; Revue de l' Hist. des Relig. p. 52, note.

[134]) Athen. XI. p. 481; Isidor. Origin. V. 4; Festus p. 51, 10 hind; Varr. in Non. p. 545, 26.

[135]) Cymbia autem haec, ut ipsius nominis figura indicat, diminutive a cymba dicta, quod et apud graecos et apup nos ab illis trahentes navigii genus est, ac sane animadverti ego apud Graecos multa poculorum genera a re navali cognominata, ut haec cymbia pocula procera ac navibus similia. (Macrob. Saturn. V. c. XXXI. 9.)

[136]) „. . . . summam vero partem carchesium nominari“. Macrob., 5.

[137]) „*Πρῶτος λέγω σοί τόν τε χρυσοῦν κώθωνα, πιοῦν; τὸ πλοῖον*“ Menan. in Nauclero.

[138]) „. . . . *χρύσεον ἔδωκε δέπας, ἐν ᾧ τὸν Ὠκεανὸν διεπέρασε . . . . . Ἡρακλῆς ἐνθέμενος τὰς βόας εἰς τὸ δέπας καὶ διαπλεύσας εἰς Ταρτησσόν,*

Stesichoros opěvá Heliosa Hyperionida, který ve své zlaté číši (δέπας) plaví se přes oceán v cárství nocí, aby navštívil svých milých v posvátném vavřínovém háji.[139])

To napomíná latyšský zlatý džbáneček (konvici) (zelta kanna), kterou dcera slunce umývá v pramenu,[140]); v jedné latyšské písni se praví, že slunce večer sedá v zlatou lodičku (zelta laivina), a ráno včasně zanechává ji koupat se.[141])

Ve Vedské hymně Pušanu, postu Suri (slunce) vidíme takový též symbolismus: „O Pušan, s těmito zlatými koráby, které se pohybují přes vzdušný oceán, ty pronikáš posel Surii, poháněný vášní, dychtící po slávě!“[142])

Konečně hrá úlohu, jako symbol, zlatá číše, o jejíž symbolismu zmiňuje se bible, taká v dějepise o původu Skythův: Herodot vypravuje, že praotec cárských Skythů dostal s nebe spadlou zlatou číši, a následující carové ctili ji jako posvátnou[143]); hned potom vypravuje Herodot také pověst řeckou o původu Skythů od jednoho ze synů Herkulesových, který nosil na opásku zlatou nádobu, kteryžto obyčej od té doby stal se obyčejem u všech Skythů.[144]) Hluboký symbolismus skrývá se v číších buddhických mnichů.

Na vyobrazeních Buddhy levá ruka velmi často drží pohár (sanskr. pâtra, palisky patto, tibetské Lhungzed); každý buddhist má míti takový pohár. Při vysvěcování na kněžstvo u mongolů, dávají v levou ruku vysvěcenému pohár a praví: tento pohár, který nazývá se badir (patra, srov. latin. patera) není obyčejný pohár; jako on naplňuje se pokrmy (a nápoji), tak se musí naplniti přemoudrostí duchovní příroda, a jako nabažují se z něho pokrmem, má se nabažiti posvátným učením. Buddha naznačil ho pro sbor almužen, proto musí míti v srdci rozhodnost přijmout navždy tento pohár. Lamové sypajíce květy na hlavy svěcence praví: af se utvrdí základ jeho spasení, af naplní se od něho kalich obětí atd.[145])

V té části Vinaya pitakem (duchovný ústav buddhistů na jazyce Páli), která je známa pod jménem Pâtimokkham sutta (kriminální kodex buddhiských mnichů) jest oddíl věnovaný popsání třiceti odhazovaných přestupků (nissaggiyâ pâcittiya) čili hříchů, které se trestají.[146])

Ἥλιϕ πάλιν ἀπέδωκε τὸ δέπας“. (Apollod. Bibl. lib. II. c. V. 10.) Athanaeus nazývá tuto číši Ἡλίου φιάλη (Athen. XI 38. 39.) V Titanomachii se praví, že Herkules přeplaval se po moři v měděném kotle a někteří básníci zachovali tuto pověst (Denys Perieget. v. 559; Agathachid, tom. I. Geogr. Viz Apollod. trad. Clavier. Paris 1805, vol. II., p. 278—280.

[139]) Athen. XI. 4.

[140]) Sprogis Památníky latyš. národ. skladeb Vilna 1868, str. 316. 4.

[141]) Učené zápisky imperát Jurjevské Univ. 1895 Nr. 3 Přiložení. Lautenbach, Črty z dějep. litov.-latyš. nár. skladeb 130—132.

[142]) „Yâs te pushan nâvas antas samudre hiranyayis antarikshe caranti, tâbhis yâsi dutyâm suryasya kâmêna krta cravas icchamânas“. (Riga-Veda VI. 58. 3. Hymus ed. Muller, vol. I. p. 416.)

[143]) Herod. Hist. IV. 5. 7.

[144]) tamže 10. Někteří archaeologové ještě do nedávna, pokud otázka o kamenných babách nebyla řešena (tyto, jak známo, představují se nejvíce jako ženské figury v sedě, držící oběma rukama na životě pohár), srovnávajíce toto vyobrazení s pověstí Herodota, viděli v těchto sochách pomníky skytské.

[145]) Pozdnějev, Očerky života buddhických klášterů v Mongolsku. Petrohrad 1887, str. 126—127.

[146]) Childers praví ve svém slovníku Paliském: „It is usual to take missaggiyâ in the sense of „that should be avoided or rejected“ but I have no

Třetí část téhož oddělení má také jméno číše (patta-vaga), protože 21. a 22. pravidlo věnováno číši, a ohlašují toto: „jenom po deset dní smí se nositi číše, převyšující zákonní rozměr, jinak je to přestupek odhazovaný (hřích kárající se): jestli mnich místo číše mající méně než pět spojek (t. j. spravených neb svázaných rozbitých míst) učiní sbor na novou číši, to jest hřích, jenž se trestá; pak musí mnich číši oddati mnichu, nemajícímu ji, se slovy: „milý, tuto číši nosi, dokud ji nerozbiješ?“[147])

V Číně mají některé nádoby symbolický význam, spojený s neobyčejnými pověstmi, na př. „číše broskve“, zhotovena na podobu obrazu dlouhého života-dřeva broskvového, kvetoucího jednou za tři tisíce let, a přinášejícího ovoce ještě za tři tisíce let; na této číši byly vyryty znaky čínského cyklu a nápis „císařská matka Západu daroval do dvoru Ceyen Cho věčnou broskev“.[148]) Nesmí se opominouti zde symbolismus kotle (ting), který má u Číňanů nejsvrchovanější mystický výklad.

V nejstarší knize Y-King, kterou okkultisti mají za čínskou kabbalu[149]), 50. diagram (879—894) věnován výminečně symbolu kotle a možná, že nikde ještě tento symbolismus nedosáhl takové dokonalosti, nevypracovány takové něžné podrobnosti, popsání kotlu a jeho vztahů ve světě fysickém i metafysickém, jako v této hlavě.[150])

Nic tak nemění věci, jako kotel (ting), neboť jeho jednání jest změna (ko), spojení dvou protivných elementů — vody a ohně. Ting sestává z „kona li“ na vrchu a „kona souen“ na nizu a vyobrazuje se graficky takto: ☲ ☴ Na nizu souen — smíření, na vrchu li — oči (jasnosť), z toho jde vnitřní smíření a rozumění vnější; pravidelně vyhotovený kotel ve všech svých částech znamená tichou důstojnosť; souen — smíření, jest symbolem smířlivého poddanstva příčinám (bytí) žití.[151]) (Dokončení.)

doubt that the whole term should be rendered „Pâcittiya sins accompanied with forfeiture“. Childers A Dictionary of the Pali language. London 1875, p. 290.

[147]) 21. Dasâhaparam atirêkapatto dhârêtabbo tê atikkâmayatô nissaggiyâ pâcittiyâ. 22. yô pana bhikshu ûnapanca—banhanêna pattena annam navam pattam cettapeya nissaggiyâ pacittiya; têna bhikshunâ sô patto bhikshuparisâya nissajitabbô, yo ca tassa bhikshuparisâya pattopariyattô sô ca tassa bhikshunô padâtabbo ayatte bhikshu patto yâva bhêdanaya dharêtabboti“. (Pratimokša Sutra, paliský text, vyd Minajevým Petrohrad 1869, str. 10.) Paliské atirêkapatto Norcov přeložil souhlasně s Childersem „převyšující zákonitý rozměr“, a Minajev překládá „nezákonní číše“ (Childers, Dict. p 64; Prarimokša Sutra, překlad str. 40).

[148]) S. Kidd. China, London 1841. p. 271.

[149]) Jak známo, Y-King sestává z 64 hlav, výkladů 64 diagramů základních osmi „koua“, t. j trojných spojení „yang“ (principu aktivného, lingam, vyobrazujícího se nepřetržitou čarou ———) a „yn“ (principu passivného, yoni, v podobě rozdvojené čáry — —).

[150]) Na př. praví se o symbolismu kotlu překoceného: „kotel překocený nohama k vrchu — jest anomalie cesty rozumujícího, ale přece takovým jednáním možná odhodit to, co není dobré a následovat za drahocennějším a takovým způsobem v podobném jednání ještě není odporu a nesouhlasu s cestou rozumnou; následovati za všem čestným, t. j. cítit s čtvrtou čarou — to je ideje obnovení.“ (J—King, 884, kommentáře Čú-chi.)

[151]) Y—King (No 50, Ting, 879—894), trad. par Philastre (Annales du Musée Guiment, XXIII.), t. II. Paris 1893. pp. 286—302.

O víře starých Slovanů.

Uvažuje Vojtěch Srba.

Podnět k této rozpravě vzali jsme z Růžičkovy Mythologie (Slovanského bajesloví, v Praze 1906), ale předem upozorňujeme, že poznámky naše ponesou se všeobecně na díla podobná, ať kýmkoli sepsaná, a to hlavně na to, s jakého hlediska o věci jest pojednáno. Ptáme-li se, jakouže Slované měli víru, ne bez udivení odpoví se, že pohanskou, a klassickostí vzdělanému člověku nikterak není na snadě pomysl, že pohanská víra je vlastně d v o j í, původní, p ř i r o z e n á, od předků zděděná, k níž lidé lnuli a lnou od nepaměti, a pohanství známé nám z klassiků, u m é l e vypěstované, z něhož sami tvůrcové, ducha jsouce liberálního a neznabožského, jen smíchy měli (Cur non ridet haruspex . . .). Dále. Ví se, že Slované, alespoň to vymírající jejich pokolení dnešní, jsou od srdce, z hloubi duše z b o ž n í, leč, najmě na venkově přese všecko působení světla křesťanského, tu více, tu méně p o v ě r č i v í. Co je dnes, bylo dříve ještě průvodněji. Která medle mythologie rozlišuje mezi j á d r e m víry praslovanské, všem kmenům společným a mezi p o v é r a m i, ať už pospolitými, anebo krajinnými, ba někdy čiře místními? Zdá se, že snahy se nesou spíše směrem opačným, vyličovat totiž krajně místní pověrky za povšechně slovanské „články víry", a po skutku bědovat teprv na to, že chybí pramenů důkazových. — Dobře lze rozeznávat t r o j í „školy" mythovědné. Stoupenci n e j s t a r š í školy jsou bez odporu odkojenci klassické literatury; tito se snaží pro každičký zjev pohanstva římského a řeckého vyhledat analogon v bajesloví slovanském. Buchlov = bůh lovu. Sudoměřice = rodiště slovanských sudiček, ať toho směru jsou ukázky. Že v tom spočívá okatý anachronismus, ze začátku ani na mysl nevstupuje. Slované dávno měli už svou bohovědu vycelenou, než Řekové a Římané zděděné prvky věroučné básnicky začali vypřádat. Svůdství na tento názor arci spočívá ve zprávách Tacitových o Nertě = Dianě, ve zprávách Melových o skythickém Hermesu a pod. Školu d r u h o u, velmi kategoricky a hřmotně hlásanou, nazvěme pro stručnost Sonnenwendismem; že by Slované přírodu za Boha byli uctívali, je věc, kterou třeba t e p r v d o k á z a t*), a nikoliv a priori konstatovat. Svůdstvím na tento oblíbený názor od západu, jsou nepopřené pověry slovanské, skutečné to pověry, ale od vlastní „víry" dosud nijak nerozlišované. O možnosti a jsoucnosti takových až nesčíslných pověr místních a krajinných nikterak nelze pochybovat. Bylof „církevní" zřízení starého pohanstva, kdož příznivější pro podobné „výstřelky" věroučné, nežli tomu dnes, kde nade vším bdí dbalým okem dobře zorganisované ú s t ř e d í ať v Římě a Cařihradě, ať v Berlíně a Petrohradě „Za onoho času" kněžstvo a řeholnictvo chrámové pěstovalo, co se l i d u zamlouvalo, a last not least hodně vynášelo jim samým. Sonnenwendismus bez pochyby bude jen

*) Z lat. spisovatelů známo, že Slované čítali den od večera do večera; o tomto dni m ě s í č n í m, a jak vznikl přesvědčivě jedná Dr. Musil, extense XIII (týden východní); Sonnenwendismu přímo odpírají svatojanské ohně, zapalované v n o c i, když už Slunce — Bůh a n i n e s v í t í, což důmyslně vytýká mor. „Palacký", a folklorista Bartoš, připomínaje v Lidu Moravském prastaré rčení b o ž í d e n, ale nikdy b o ž í n o c.

tak nějakým přílepkem, výstřelkem pozdější blahobytem rozmařilé fantazie, jádrem věci sotva. Že i „věřící laik pohanský“ z důvodů načisto přiro zených někdy vymyslil něco jako pověru, jež se pak „prakticky“ ujala, v Žunkovičově pojednání „Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt“ (1906 v Kroměříži str. 176) mistrovsky je vyloženo (ad vocem vukodlak), kdež se předpokládá přísný manželský mrav staroslovanský, od římských zpravodajů obdivovaný.

Třetí škola mythologická bere se směrem monistickým; teprv se rodí, či vlastně obrozuje. Hledisko, s jakého na vývoj pohanstva z prvků prapůvodních, daných a zděděných škola tato nazírá, důmyslně rozve deno v Extensích Dr. Aloisa Musila „Od stvoření do potopy“ (v Praze 1905, hlava VI.: jak mohlo vzniknouti pohanstvo = mnoho božství), a — čeho dlužno nezapomínat, shoduje se s postupem jak kulturním, tak ethnickým, jedním slovem s přírodou, kde nikde není skoků ani trhlin. Podivný je souhlas s Drem Musilem, vyjádřený v III. odstavci Žunkovičova díla již vzpomenutého, ač předměty obou učenců od sebe se rozcházejí jak nebe a zem. Nejnápadnější věc je však člověkovi o víře staroslovanské přemýšlejícímu, co a jak o tom psal „Pa lacký“ moravský, nepochopený a tudíž už načisto umlčený, nečtený. Tento neprávem zavržený znalec věcí slovanských pohlédá na slovanské pohanství jako na víru po praotcích (to se ví bona fide) zděděnou a svědomitě v rysech základních zachovávanou, a tím všem Slovanským kmenům v podstatě společnou.

Věřili v Boha nejvyššího, živého, duchového, a proto nikde jeho obrazu; pilně zachovávali IV. přikázání, a to nejen vůči otcům živým, alebrž i vůči otcům zemřelým, z nichž nejpamátnější jim byli první párek stvořených prarodičů, pak zachráněnec z potopy a jeho tři synové, a praotec národa Slovanského, Ivan syn Apetův. Římská mythologie zachovala podobnou šesteřici (s manželkami vlastně dvanácteřici) pod tradicionelním názviskem Magna Mater deum stupně vyššího; ale význam této tradice byl jim už cizí, nepovědomý. Výslovně autor po ukazuje na slavnosti výročité a jich původ z podání biblického, odmí taje v této věci všeslovanské všeliký Sonnenwendismus. V adventě se nemá ve stavení mnoho mluvit — země před prvním člověkem pustá, hluchá; masopustní veselosti — hýření lidstva před potopou; topení Morany — záhuba lidí ve vodách; průvod s májkami na květnou neděli — Noachova holubice s ratolístkou; svatojanské ohně — čelední oběť na hoře Ararat na poděkování za záchranu; památka všech zemřelých předků, ochránců a dobrodinců — v posvátných hajích (ruské tryzny). Všem Slovanům společnou náklonnosť klade pak poutě do dalekých třebas, jen když slavných svatyň (Radhošť, Retra, Kyjev). V těch poutích bude lze též vystopovat můstek, jenž vedl dále k různým krajinným výstřelkům pověrčivým. Shrneme-li, co Musil, Žunkovič, moravský „Pa lacký“ o věci pronesli, a přimyslíme-li si k tomu nepopřenou okolnosť, že Slované žili po tisíce let sami sobě a to v úplném konservatismu, uznáme po lepším studiu, že pohanství starých Slovanů tradicionelní prvky věroučné, v jednotné vlasti zděděné, věrněji zachovalo, než kde který jiný národ pohanský. Jak věci stojí dnes, sluší uznávat, že máme pilné snůšky rozsáhlé práce kompilační, vší chvály hodné všímání

všech objevů folkloristních, ale žádným činem práce, která by podávala systematicky a přehledně jádro, zděděné prvky bohovědné a jich samorostlý slovanský vývoj, a vedle toho jádra „víry“ ostatní výstřelky a pověry moderním Sonnenwendismem do chybného světla postavené. Že bude třeba v odpor přišlou bibli starého zákona bráti na poradu, nebude nikomu za neslávu.

Zavíráme významnými slovy Dra Musila (ext. str. 94), Písmo sv. že více přeje prostému životu pastýřskému, při němž se víra v jednoho Boha, prostý mrav a pravá zbožnosť snáze záchovávají než ve stálých bydliskách městských a osadních, kde sice roste umění a vzdělanosť, ale spolu s tím i rozmařilosť a (klassicismu podobné) pohanstvo. Žunkovič ukazuje, v jakém smyslu Praslované byli kočovními pastýři a Bartoš, líče Valašsko a lašský kraj kravařský, Žunkovičovi dává za pravdu. (Viz Naše Děti, Lid a Národ a j.)

Poznámka redakce. Dokud věřeno bylo v tak zvané stěhovaní národů, zrovna nemožno bylo historikům pronikati k původu Slovanův a k jejich nejstarším dějům. Nyní však, kdy čelní naši archaeologové Niederle, Píč, Červinka atd., kdy Boguslavský, Papáček, Šembera a jiní badatelé na základě výzkumů národopisných, linguistických, topografických a porovnáváním života mezinárodního, byťby každý se stanoviska jiného, dávají Wanklovi za pravdu, že Slované usedlí byli v Evropě před Kristem a kdy někteří z nich jim (Slovanům) zrovna praobyvatelstva evropského přisuzovati se neostýchají; usnadněno myslitelům obírati se otázkou: „Jaká to asi víra Staroslovanů byla?“ Otázku tuto řešiti pokouší se úvaha tato, která za tou příčinou dostává místo v Časopisu muzejním, aby dala podnět k nestrannému vědeckému zkoumání v oboru tom. Aniž bychom se s názorem P. Srby o způsobě pohanství slovanského stotožňovali, zdá se nám názor jeho povšimnutíhodným, poněvadž se o Extense Musilovy a jejich shodě s nálezy Žunkovičovými opírá. Shodou touto nabývá Žunkovičovo zkoumání v oboru lido- a starovědy zvýšeného významu.

„Limes moravicus“.

Nástin předhistorické správy obhajovací, dle pokynů odborníckých spracoval **Vojt. Srba**, absolvent studií universitních.

Všecky naše vědomosti o slovanských dějinách pradobých a o slovanském životě předvěkém čerpali jsme doposud z tak bludných a křivých zdrojů, že je nezbytí, opravovat kde co od základů a zhostiti se všeho frázovství „o neslávě“ a „o fantasiích“. Proti skutečnému stavu věcí toto frázovství je již příliš hadačské, nevědecké, otřepané, a chcešli i nemravné, anof nezamýšlí nic jiného, než pravdě poznané odpírati. Ptáme-li se, co toho zjevu je příčinou, jednoduchá pravda zní: plemenné záští proti všemu slovanskému se strany jedné a nepochopitelná servilnost se strany druhé. Jen takto vyspěla dnešní zásada v přerozmanité, heslovité podobě až do omrzení ohřívaná: věda až po Slovany, od Slovanů samá fantasie.

Tímto úmyslným klamem vedeno a zaváděno vše, co se vydává za vědecky „zjištěné“ výzkumy o slovanském původu, o slovanském jazyce a o slovanské „kultúře“ (rozuměj — nekultúře). Jak tento příklad s hůry působí na všecky vrstvy dále, snadno lze se přesvědčiti. Vezmi

do hrsti ledakterý z vídeňských denních listů, a uvidíš na své oči, jak se redaktor svíjí a kroutí, když mu přijde napsat jen jedinké slovko slovanské, třebas jméno srbského nebo bulharského ministra. Aby vzdělaná Evropa nevmetla mu v tvář pohanění „snad ten člověk se zahodil až tak, že zná nebo rozumí slovansky“, raději užije pravopisu maďarského. Nedávno takovému listu přišlo nevyhnutí, by slovanské rčení „neboj se!“ podal ve znění původním. Podal, ale jak by se chtěl čtenářstva odprošovat, že delikatnosti jeho nemile se dotýká, vyslovil důminku, že to slovo jistě bude z tureckého a vytiskl je: „Neb — oysse!“

Pánové, pamatujte se, že tyto a takové listy denně hltá všecka tak zvaná vzdělaná Evropa! Či tohle ještě nestačí, Slovanům oči otevřít?! A přece s bolem znamenáme, jak „výkvět národa“ a „naděje vlasti“ čím dál tím víc utvrzována bývá v tupé netečnosti. Jiní národové kolem nás kmenomilství pěstují až do šílena; jen u nás každý rozumný výzkum Slovanstvu příznivý vytrubuje se za fantasii a za neslávu. Kam s takovou dospějeme?

Co v uvedeném právě příkladě novinářstvo provozuje na drobno, tak zvaná „přísná“ věda už věky provádí na hrubo, a jako ve všem všude, tak i zejmena ve „svém“ bádání limitním. „Po Slovany věda, od Slovanů nazpět samá nesláva, samá fantasie.“ Výrazem „limes“ věda vyrozumívá obhajovací správy (Vorkehrungen) pohraniční z římských dob. Našly se z nich zbytky dosti značné. Významná okolnost je, jak věda líčí, proč byly zřízeny. Římané, jako důmyslní bojovníci, praví se, podél svých hranic zřídili si dlouhé pásmo obranné, ale to ne z výbojnosti, bože chraň, to jen tak, aby byli zastrašeni „loupežníci a pašeráci“. Odjinud se přece ví, že Římané nebyli národem produktivním, a že se senát jen o to ve dne v noci staral, kde zase v širém světě „otevřít“ zásobnou „komoru“ novou!

Tyto milé limity věda už dlouhý čas prozkoumává zevrubně, důkladně, jak vůbec všecko co jen zdaleka je římské. Jeden 372 *km* dlouhý nazvali limes germanicus, druhý o 178 *km* zdélky — limes rhaeticus. Vlastně oba spolu souvisí. Jsou to nepřetržité hráze a valy z hlíny a kamení nasýpané, místy i kus zdi z kamene lámaného, před ohradou příkopy, a za ní vždy kus od sebe pozorovací pahorky, hlídací věžky a vojenská tělesa opevněná na boj i obranu. Těmto náspům, zejmena pak zděným jich kusům lid navykl říkat „čertová zeď“ (Teufels-Mauer). Původ toho jmena je pranevinňoučký. Podél této ohrady běžely ondy hranice „římské državy“. Čára pohraniční tehdy vůbec slula staroslovem „čerta“. Že pohraniční čára byla za nejnebezpečnější místo celé krajiny — vždyť za ní dlel a bděl nepřítel-dobyvatel, — pojem „čerta“ s věci přechýlen na osobu, s pomezí na nepřítele. (Věc tak je psycholická a zjevná, že stačí uvést: dožera—f. = die Plage a dožera—m. = der „Plaggeist“, a upozornit, že jen stejný lid psychologické zjevy stejnak vyjadřuje!) Bylo tudíž čert a nepřítel jedno. Teprve vznikajícím křesťanstvím výraz čert — všeobecně nepřítel = znepokojovatel, nepřítel za pohraniční čárou = črtou číhající, vehnán jest v ten úzký dnešní pojem čert = ďábel, satan, znepokojovatel a škůdce „království Božího“. — Tak a nejinak na čertovy kameny a brány dlužno pohlédat i jinde. Jsou to vojenská tělesa stávavší na pomezí okresu, krajiny, državy.

Jak z popisu o limitech tu podaného vidět, vědecký názor o podstatě limitní je správný. Co tu z kořene bludného, jest nazdařbůh do světa puštěné tvrzení, limity že „založili“ — Římané. Předpojatá ukvapenost je to z té jednoduché příčiny, že ani to „založení“ ba ani to pojmenování této vojenské správy předhistorické od Římanů — nepochází.

Ať se to komu příčí nebo nepříčí, název lim(es) je praslovanský výraz. Lim—lem od nepaměti znamená to co praněmecké (!) slovo Grenze, ještě před 50 lety zhusta Gränze psané. Vedle trafových, místních a říčních názvů — třebas Lim (pohraniční potok v Bosně), Lim-bach, Lim-burg, Lem-berg — každý ze čtenářů a vlasteneckých čtenářek dobře ví, co je lem, podlem, lemovat, limec a limeček. I tu, za mezinárodním šativem skrytý, název logicky přec jen značí, co je nejkrajnější konec, hrana při věci ploché.

Není v tom pranic tak „horoucího“, když tvrdíme, že Římané, jsouce lidé rozumní, praktičtí a ani za mák „upejpaví“, přijímali s věcí i název, zejmena tam, kde věc zastali už hotovou a svému „duchu“ se zamlouvající. Sbírali po širém světě i „bohy“!

Jen v titěrnost sevřený duch se vzpouzí proti domněnce zde vytknuté. Slovem Římané — to jest mužstvo, a skrze ně i důstojnictvo — přijalo nejen s věcí název lim, nýbrž i s věcí název kostel, lim v limes, kostel v castellum svými mluvidly přechýlivše. Kostel za pradávna značilo, co německé slovo Knochenfeld, tedy naše hřbitovy. A že takových všude kde lidé žijí bývalo a býti musí, dokazují dnešní hřbitovy při každé skoro dědině. Do nomenklatury vojenské kostely — castella proto se dostaly, že ležíce ponejvíce na pahorcích a jsouce vždy ohraděné, po čase užity byly jako výhodné těleso obranné.

Jen tak mimochodem budiž podotknuto, že pan setník Žunkovič odborně o tom pracuje, aby netušícímu světu vyjevil, že názvy na předhistorické správy obranné se odnášející a neúmornými jmeny místními doposud zachované, do jednoho jsou původu slovanského. Arci ne listiny, ale skutečné útvary pozemkových těles budou mu tu důkazy nevývratnými, a pak nezdolná zásada, jenom ten správě jmeno dává, kdo správu vybudoval. Přibylec s věcí i název jenom přijímá.

Věda, jak díme, obírá se dosud jenom s limes germanicus a s limes raeticus. Nemá o jiných ani tušení, a má-li, zapírá. Proč? udáno již z počátku rozpravy. Poctivý člověk, nemaje co tajit, přizná veřejně, že s tímže právem jak o těch dvou, lze mluvit i o limes hungaricus, limes hispanus, limes styriacus, limes bohemicus, a tudíž i o limes moravicus. Každý kraj má „limes“ svůj, tu lépe tam méně znatelný. Leckde už jen jméno jediné o tom věstí, že to bylo vojenské těleso, a jenom takticky vzdělaný vojín dosvědčí, že bez toho článku celkovitá správa minouti se nemohla.

Jak medle takový „limes“ asi vznikl? Na správnou odpověď kusé, mlhovité listiny rozhodně nestačí, tu třeba vžíti se v život a ducha pastýře, s přírodou jakby v jedno srostlého. Dnes jich arci nemáme; ale v dobách pravěkých zem obýval samý takový pastýř. Byli však lidé jako my, jednomu stačilo co měl, druhý toužil po tom, co nebylo jeho. Za nedlouho neběželo jen o to, stádo a kus země míti, nýbrž

i o to, nedat si toho v z í t i. Pračlověk si tudíž co měl zajišťoval tím, že po nastoupení držby pomezí svého pastviska bedlivě zkoumal, přiměřená tělesa obranná vyhlédal a už předem vším potřebným zaopatřoval. Nehledejž v tom nikdo zázraku moudrosti snad; venkovan dnešní zrovna tak zná kde který v kraji kámen, strom, pramínek a zcela dobře umí posoudit, nač by se v té a v té okolnosti hodil. Tak nastaly první p r v k y obhajovací. Jakmile počalo sdružování jednotlivých pastýřů v zádruhy, i správy zabezpečovací byly v idealní celek slučovány; nastaly limity zádružní — okresní — územní — posléze državní.

Kdo dal k tomu ke všemu podnět? Zádruhy a obhajství zakládat právě těm přišlo po nejprv na um, kterým se „za těch zlatých starých časů“ bylo podařilo, sobě rovného ale duchem i mocí slabšího souseda oloupit a třeba z kraje vytisknout. Zlé svědomí lidi činí ostražitými od jakživa, a zkušenost mistr nejlepší.

Pospolité i socialní i právní zařízení prvopočátečních zádruh (dříve pastuších potom rolnických) německá věda zove „allodale Verfassung“. Zádružnící měli po svém lánu na obsev a sklizeň domácí jak kde, ale ostatní pozemek najmě pastviska, to bylo „obecní“. Z toho pramenil se živý smysl pospolitý. Tu ze sobectví tam z prozíravosti jak kdo uměl, se přičiňoval, aby se rodná půda — hrouda = živitelka žádným činem nedostala v držbu c i z í. Že nebylo státní moci až nad hlavu obrněné, nezbývalo než aby zádruhy samy si zařídily, čeho bylo třeba na obhaj svého bydliska, z prvu arcif málo rozsáhlého. Čím důkladnějších správ která obec měla, tím pokojněji a bezpečněji se v ní žilo. Leč co je pravda, příslušníci takové pastuší zádruhy podjímali se mnohem tvrdších břemen vojenských, nežli jaká tíží příslušníky států dnešních.

„Si vis pacem, para bellum.“ Ukázali jsme, že této poučce rozuměl už člověk předhistorický. Ostatně i když v jiné podobě hýbe světem až doposud. Slynula-li některá zádruha pro výtečné své správy obranné*). „záchtivý“ soused dobře si to rozmyslil, než by byl začal s ní „spory a bory“. — Dnes nejinak. I sedlák i měšťák tím bezpečněji hledí svého, čím rázněji vojenská mocnost imponuje cizině. Světovládný Řím od té chvíle poběží v záhubu, jakmile zavládne — praetorianské hospodaření. Sám je si nepřítelem nejzhoubnějším, a státu všelikému bude hrobníkem nejzákeřničtějším, kdo této poučce, historicky a národně-hospodářsky nejednou již pověřené, rozuměti n e c h c e.

Ač už pominuly věky, a s těmi věky i ono lidstvo předvěké, dosti, ba úžasně mnoho je po Moravě míst, ssutin, a když jiného nic, toť názvů hlásajících, že právě z tuodtud — ovšem už tomu dávno — předkové naši bránili i rodné své chaty i kosti svých milých nebožtíků až v ty statky a hrdla. Z neúmorných místních a trafových jmen nesporně vysvítá, která traf, pahorek, skalisko byly článkem celého řetězu aneb okem celé sítě vojenských těles na to zřízených, aby odražen byl útok nepřátelský. V takové síti zádružné dohlédačem, ba zodpovědným velitelem býval starosta, pohlavár, náčelník. Že nebyla vyvinuta d n e š n í centralisace, daleké strany v jedno spínající, starostu volali, jak kde

*) Tacit vykládá, jakou schloubou jeho Suévům bylo, že na míle kolem sebe mají nepřekročitelné „divočiny“.

byla záliba, zvyk a podání. Proto ta rozmanitost názvů výsostních, třebas župan, var, ala, div, boh, chod. Kdo dnešní svůj rozsáhlý obzor vnáší do života našich předků předvěkých, arci zprvu sní o fantasiích. Leč skutečnost postupuje volným krokem od jednoduchých prvků k celkům sloučeným, nikdy na opak.

Ležela-li zádruha na území příliš nebezpečném, anebo zádruha-li sama o sobě viděla se nedostatečnou, opřít se nepříteli o moc silnějšímu, tu združily se obce z celého okresu k postupu společnému. Odtud u Slovanů napřed to vojenské, později to politické rozdělení vlasti na okresy a na kraje. Vrchní velitelství převzal, kdo ze starostů celého okresu byl nejschopnější. Už tady buď připomenuta nešťastná vada slovanská, citlivost osobní, nedbání věci. Leckdy a leckde takový „pominutý“ stal se zrádcem celého okresu, kraje, ba i vlasti. Toužil po slávě, tomu schopnému jí nepřál. Kdyby Frankové nebo Prusové byli tací, nestáli by v Evropě na té výši, kterou zaujímají. Nesvornost z krátkozraké sobeckosti zničila Polsku, smetla království české, roztříštila doklepávající státečky jihoslovanské.

Dokud mezi našimi předky trval alespoň kousíneček rozumné svornosti, okresní a krajské zřízení obranné zaručovalo jim úspěchu i nad útočníkem dosti silným. Bylo-li přece před ním ustupovat, měli se kde uchýlit a krýt, anžto kraj byl plný přihotovených těles vojenských. Do kraje tolik opevněného a v pravdě bedlivě střeženého vtrhnout nepřátelsky, jen tehdy stálo za to, když nepřítel spoléhal buď na svou velkou sílu anebo — na zrádu v kraji napadeném. (Věc historická za Svatopluka.)

Nyní už pohleďme, jak se ty věci měly v naší vlasti moravské.

Bez ohledu na to, zda se povídání shoduje se skutečností čili nic, říká a věří se, že Karel (přizvaný Veliký) „založil“ prý ostmarku, a že východní pobřeží této ostmarky táhlo se jedině podél Moravy až po Dunaj. Dle toho měl by se vyskytovat nějaký limes moravicus právě jen podél Moravy řeky, zrovna tak, jak řeky Mohan a Nekar doplňují kamenné zdivo a hlíněné náspy při limes germanicus. To dá rozum, že řeky vždy počítali v řetěz ostatních těles, jež pořizovány nepřítelovi na překážku. Dále je nesporno, že budou ten limes moravicus, rozuměj obranu hranic na zdél, skutečně zřizovati v té chvíli, kdy zahrozí značné nebezpečí od strany východní. Právě na to ustanoven jest i vrchní velitel, formalně dosti případně zvaný moravský markrabě. Toto slovo žádným činem není urgermanské. Mar je všeslovanský staroslov na označenou kopečka jehlancovitého. Kde ho bylo třeba, schválně ho z hlíny a kamení naházeli, a to vždy při samých hranicích jistého relativně „zaokrouhleného“ území. Tudíž mar = „Grenzhügel“. Slovo Graf (na uh. Slovensku Grof) Grimm proti vší psychologii lidové klade k barvě grau, což by dalo naše plesnivý stařeček „co už nic nemožú“. Leč stojí proti tomuto autoritativnímu výroku tvar geref ze staroanglické ústavy a slovinské gerov. Gerov arci dnes znamená „Vormund“, ale za stara jistě jím byla míněna hodnost starostova čili výsostní označení vůbec. Významy starých slov vždy se časem zúžují; pomni čert = nepřítel, dnes čert = ďábel.*)

*) O toto zkostnatění nejvíce zásluh si získávají jazyky „spisovné“.

Mluviti o limes moravicus možno jen s tou výhradou, že za jistých okolností bojováno na celé čáře pomoravní. Jinak ale obranná tělesa i v každém obecním chotáru (Weichbild) i v každém združeném okrese byla rozestavena jako oka v síti nebo buňky v strdi. Tato organisace obhajných stanic, tu zřízených na služby výzvědné, tam na potyčku krvavou, v dobách předhistorických vyplňovala Moravu veškeru, na západ pak zemi Českou a na východ Polsku a uh. Slovensko. To dosvědčují neúmorná jmena místní a trafová. Slovanský jazyk jest archiv nebo museum, kde národ složil vše co ho kdy potkalo.

Není nejmenší pochybnosti, že Římané, vstoupivše na území Středoevropské — a to jejich r o d n o u zemí přece nebylo — zastali tu a tam nějaké bezpečnostní správy (Vorsichtsmassregeln) zřízených už o d d o m o r o d c ů; je pochopitelno, že si tyto správy dle svých výtečných znalostí vojenských náležitě tu doplnili, tam opevnili; není třeba upírat, že tak zvaný Karel Veliký, maje se brániť proti Avarům, prozíravě nařídil, aby podél toku Moravního vojenské stanice z a n e d b a n é byly opraveny, kde jich nebylo s dostatek aby se zřídily nové, jako na doplnění řetězu semknutého, také že zavedl sesílenou a rozmnoženou službu vojenskou na obranu i území ohroženého i veškerého ostatního západu.

Všecky tyto historické události nebo zvěsti ať ostávají ve své váze i na dále, avšak jenom o p r v o p o č á t e č n í m „z a l o ž e n í“ ať n e v o j á k n i c n e m l u v í. Z á r o d k y v š e h o t o h o, c o v ě d a v p o j e m l i m e s z a h r n u j e, t y t o p o š l y j e d i n é z d u c h a a z e z p ů s o b y ž i v o t a, j a k ý v e d l i p ř e d h i s t o r i č t í S l o v a n é, d o k u d o n i a n i k d o j i n ý b y l i n e o b m e z e n ý m i p á n y n a s v é h r o u d ě ž i v i t e l c e. A důkaz na to? „Listinný“ — papírový arcif žáden, ale jiný, tak pádný jako papír, střepy a kosti, totiž p ř í p a d n é názvy technické po vší Moravě do dneška roztroušené. A o těchto názvech toto stojí jako skála: 1. o významu technickém toho kterého tělesa, a o případnosti jeho označení první slovo náleží vojákovi, j e d i n é m u v té věci odborníkovi; a 2. názvy dochované, jež mají do sebe stejnou archeologickou průvodnost co střepy, kosti a obuchy, nejsou tvořeny ani z kořenů latinských, nebo franckých, nebo německých, nýbrž do jednoho z kořenů s l o v a n s k ý c h. Že ten který název zní dnes tvarem pochýleným, což na tom! I střepy, kosti, zbraně jevi znaky dávných věků a násilí mocného. A říká kdo co proti nim?

Kdyby tyto stanice byli z a l o ž i l i Římané, zněly by latinsky, kdyby Němci — německy. Neúmornost názvů platí všeobecně, tkví v tom, že je dala první ústa, která s předmětem v přírodě byla jakořka srostlá. Kde p ř i z a l o ž e n í věci hlaholila ústa turecká, tam název je podnes turecký, kde římská, tam římský, kde slovanská, tam slovanský. T a t o n e ú m o r n o s t m í s t n í c h n á z v ů, t o j e s t t e n i p o m y s l o v ý i h m o t n ý d ů k a z a z á k l a d n a š e h o t v r z e n í, ž e p r o t o - k o l o n i s a t o ř i z e m ě M o r a v s k é b y l i S l o v a n y. K t o m u p ř i s t u p u j e n i k ý m n e t u š e n é p o v ě ř e n í z úst autority, jež jediná má právo o vojenských věcech pronášet dobrozdání a úsudek, řkouc: *co svět světem stojí, správy ohhajné zakládá jenom osadník domorodý, ale nikdy dobyvatel-nepřítel; a kdo »zakládá«, dává i — jméno.* Tuto věc

světitou zapírat, dusit a ignorovat, tof pravá nesláva, jíž se poctivec má štítit; proti tomuto poznání budovat všelijaké stěhovací theorie, tof pravá fantasie nesmyslná.

Když se pisatel této rozpravy přebíral v úředních soupisech, hledaje názvy věstící bývalé rostlinstvo naší vlasti předhistorické, narazil na místní jména, jež rozhodně se odnášejí k věcem vojenským. Vypsal je o sobě; je jich přes tři sta. Ba až bude soupisů i jmen trafových, snad se číslo zdvojnásobní, ne-li víc.

Pisatel o těchto názvech vyžádal si od c. k. setníka p. Žunkoviče potřebného vysvětlení. Nebude kdo by toho jednání neschvaloval. Universitní studia podávají návod o věcech civilních; o věcech vojenských první hlas přísluší — „vojákovi“. Papírové mudrování bylo by tu přes všechnu „přísnou“ vědeckost přece jen tolik platno, jak když mluví slepý o barvách.

Ostatně o předhistorických správách obranných, p o s t ř e d n í E v r o p ě roztroušených, najde čtenář velezajímavého poučení ve spise Žunkovičově, nadepsaném: Kdy byla Střední Evropa Slovany osídlena? (Vydán po třetí v jazyce českém, na skladě u knihkupce p. Prombergra v Olomouci; výtisk po 3 korunách.) Na stránkách od 168. až do 196. podána i nomenklatura staroslovanská i organisace vojenských těles vůbec, a k tomu výklad o vzniku všeho toho, na psychologických a biologických základech nerozborně zbudovaný.

Dle těchto pokynů bude hříčkou, pro každý okres moravský sestavit přehledný soupis všech obhajných nazvů, které svou neúmorností jsou v nejednom případě jediným památníkem věstícím, kde a jak předkové naší bránili i svého krbu domácího i posvátných kostí milých svých předků.

Zmíniv se o tom spisu, pisatel této rozpravy nemůže opominout, by neupozornil, jaký závratný rozdíl je dnes mezi přísnou vědou starosvět slovanský zásadně popírající a mezi pracemi positivními, jichž arcif není až tak mnoho. Tam svéhlavá ustrnulost, neplodnost opravdu papírová. Tu živé zřídlo plodných myšlenek a utěšených podnětů, jen neúnavně pracovat dál.

A ještě něco, co nabývá čím dál větší makavosti.

Jakmile negativní věda v nepohodlných pracích positivních postřehne nejmenší chybečky formální nebo nedopatření při jednotlivosti v á h y n a č i s t o p o d ř i z e n é, ihned pro tuto formální chybu celé dílo tak zostudí, jak kdyby všecky ostatní věci tam byly kdoví jak hrozně hloupé. Tento zjev jest nezdravé přenášení politického komediantství na pole přísné vědy, kde dlužno si vážit každého projevu pravdy, i od osobního nepřítele. Dnes na katedře jak vědecké tak sněmovní jen se pase po tom, j a k se co řeklo, který s t r a n n í k je mluvčím, jádro, věc, c o se říká, to hesly svedení heslaři už ani slyšet ani číst n e u m ě j í. Jen ze sta a sta příkladů jeden. Roku 1905 vyšel spisek Sv. Cyrill a Method dle starožitných památek na Moravě. Třebas názor o křížích cyrillomethodějských osobně se mi nezamlouvá, jen surovcem budu, když řeknu „po spise nic není“. Mimo kříže popsány tam i c e s t y předhistorické a udáno, jak táhly jen po hřbetech horských a jak údolí vždy k o l m o přetínají. Komediantskou kritikou, nyní v módě

jsoucí, ale odstraším kde koho, aby dále nehloubal, proč takové cesty stavěli, jak tento způsob úplně odpovídá geologickým výzkumům, co nazývají Moravu mořským dnem, z něhož napřed jen hory vystupovaly, údolí však teprve ve věku historii bližším poznenáhlu vysýchala.*) Ukvapená kritika takto v zárodku ničí vzchop ducha, cestu k cestě stavě vystopovat předvěkou komunikaci naší vlasti. A přec by to byl záslužný kus positivní práce! Nejinak se nakládá se spisem páně Žunkovičovým.

Že jenom voják je práv, tělesa obranná rozpoznávat, přiléhavost slovanských názvů zjišťovat a z toho co je soudit na to, co bylo, to se zadupává, zahlušuje planým křikem: Váňa král kvádský to není Slovan! Nechte Váňu Váňou. Kniha i bez Váně ceny nepozbývá; leda že už jsme opravdu tak pokročilí, že nikdo už nechápe, o čem vlastně je v knize řeč, anebo, že „poznané pravdě odpírat“ je nejzářivější ctností moderní. Ohánět se frázemi o neslávě, o fantasiích, věc nespraví.

Tuto smutnou a nevyhnutelnou kapitolu majíce za sebou, teď bedlivě pozorujme tu pomezní čáru, jež občas vynikla jako pravý limes moravicus.

Nejjižnější konec té čáry na dnešní Moravě je Břeclava = Lundenburg. Dvojice těch jmen má se k sobě jako na př. Třeboň = Wittingau (recte Vitinka) v Čechách. Obě jsou původem a významem nejen slovanská, nýbrž pra slovanská. Jen že Břeclava je k nepoznání přechýlený tvar skrze mluvidla slovanská. Lundenburg zase skrze mluvidla německá. (Přísná věda jazykozpytná o přechylkách do dneška nemá ani zdání ani tušení.) Odtud dál čára dotýká se Stillfriedu, o němž zmínka už na sloupě trajanském, pak jdou za sebou Marchegg, Bisamberg, a končí se Leopoldsbergem na pravém břehu dunajním.

U samého rozhraní mezi Rakousy a Uhrami leží osada Kostice a jen kousek dál na západ traf Kostice. Všecka místa v Kost, Kostel, Kostelí, Kostelec, Kostice, pak mdlé tvary v gost = host, jako Host-ýn, Hošt-ice a pod. označují zašlé hřbitovy předhistorické. Byly z pravidla obehnány pevnými valy, týnem (Palissadenzaun), později i zídkou. Nejednou jich užito jako pevných těles obhajovacích. Co se zmíněné kostice týká, pravěký, dnes ovšem zašlý hřbitov na jisto býval na trati Kostici. — Budou-li obrancové vlasti od Kostice zatlačeni zpět do země, najdou záštity na zámku Lundenburg. Zámek stojí na území ještě podnes bařinatém, Dyji řeku maje před sebou. Název je zjevná přechylka z lunji + bor správně německy přeloženo Moor + burg. Značíť staroslov lunja to co něm. Moor = bařinatý kraj. Od zámku na sever je Stará Břeclava. Tu bez odporu bylo technické těleso, s něhož dobře bylo pozorovat, co se v okolí hýbe, třebas „les“ (= lešení, Gerüst; kozáci s toho hlídali Mandžurskou železnici za vojny ruskojaponské) nebo násyp. Dnešní tvar jmenný je lidová přechylka i do listin přijatá. Zapomenutý už dávno staroslov vyznívá z přemnohých voj. těles po vší Evropě roztroušených, a zachoval svou čistou výslovnost jenom ještě v mor. valašském Prž=no a Pršt=né. U Slovinců výraz dosud žije;

*) K tomu přibrat skutečnost: kůň i vozka se přičiňují ze „zlých“ míst dostat se co nejspíše ven.

prež-ati značí co Němec vyjadřuje belauern, beschleichen. Břeclava (z pržč= + slava) bude míti historický nárok na to jméno jen tehdy, jest-li zámecká věže stojí tam, kde stálo pržno čili pršt=né těleso. Jinak mu svědčí jediná toliko rekonstrukce lunji + bor = Lun (d)en + bur (g).

Zase kus dál podlé té čáry pomezní na sever máme Kostel= Podivín. Ač se tato dvojice jmenná v listinách zastupuje napořád, „podiv-ín“ není „gründunkem“ žida Podivy, nýbrž vojenským tělesem výzvědným (srv. dívati = beobachten). Později pahrbek bude opevněn, na obranný boj upraven, a když tam umírající naší předkové budou na tom „tichém“ místě „své kosti skládat“, dá se mu jméno Kostel (= Knochen-Feld). Ovšem tím není vyloučena možnost, že i kostel i podivín byla dvě různá tělesa blízko sebe. Služba pozorovací a služba obhajovací tak se od sebe odlišují, že vyžadují i přiměřené různosti daného v kraji útvaru pozemkového. Kousek na levo je Žiž—kov, to jest Feuersignal-Station. V Bartošově „Dial. Slov. Mor.“ čteme, že žiža je oheň; slovin. žižnjeti züngeln (von der Flamme).

Od Podivína hodný kus vzhůru jdouce na severozápad, vojenská mapa nemá poznačených žádných názvů ani místních ani trafových rázu vojenského. Leč to nevadí. Ač není jmen, ač není zbytků takých těles, pahorky (hrúdy), trhliny, porost lesní a podobné zjevy přírodní tu byly anebo jsou dosavad. Jen sebrat a vydat soupis veškerých názvů trafových z každinké obce tohoto území, a lecco vynikne, co i tento na oko mrtvý kraj ozáří světlem netušeným. Kde jich najit? Inu leckde jsou staré plány katastrální, dávné popisy chotární (Flurbücher), kroniky, pamětní knihy, a kdo se v tom zná, i z lidu mnoho nasbírá, ant mnohý starověký název už jen „žije“ jako pouhé označení jistého pozemku, kterého však sedlák z ústního podání užívá, dávaje čeládce na živnosti rozkazy co kde se bude dělat. Ne nadávat Al. V. Šemberovi do fantastů, je „sláva“, ale „po urbářích“ sbírat jako on!

Za tou mezerou první zjevný název vojenský je Strážnice. Samo jméno hlásá, že prvopočátek dnešního „města“ bylo vojenské těleso, zřízené na stráž. Nemilá věc pro horlivce patronymické, ale jakáž pomoc. Patriarcha „Strážný“ je fantasie „přísné“ vědy, skutečně „založila“ osadu stráž vojenská. Co v tom „neslávy“, ať soudí bohové urgermanští!

A teď máme Uh. Hradiště. Hradišťské okolí chová nápadně mnoho památek rázu vojenského. To svědčí, jak důležitý kdysi býval tento vojenský okres zádružní. Vědomost o tamních četných památkách tím se vysvětluje, že si ho badatelé již s jiné strany tolik všímali. Běželo o to, nabýti dějepisné jasnosti o věcech Velehradských přísnou vědou zahraniční popíraných a za fantasie vytrubovaných. Důsledně provedená fráze: „věda po Slovany, od Slovanů — fantasie, nesláva“. Hradiště samo, ať už za Mojmírovců nebo za doby ještě starší, bylo opevněné těleso dosti znamenité váhy obranné. Ukazuje na to kopeček před ním, zvaný v pochýlení Černá hora; za stara slul zrna hora = Auslugstelle. Papírová věda, obírajíc se jen papírovými názvy, arcif nemá paragrafu „zrn se mění v č(e)rn“. Od toho snadná pomoc. Lid dávno mluvil a přechyloval, než papír vůbec nastal; a když nastal, zase papírových paragrafů pranic nedbal, a mluvil a přechyloval dále jak sám chtěl.

Ostatně místní názvy jsou majetek a dílo mluvícího lidu, nikoli píšících pánů. — S hodinu cesty od Hradiště na západ stojí Velehrad. Název to už tisícekrát vysvětlovaný, ale ani jeden jediný krát s povážením, že i on po tolika věkách může býti pochýlený jako na sta, ba což dím, na tisíce jiných. Zde dlužno dáti za pravdu zasloužilému positivnímu pracovníku p. prof. Vinc. Praskovi, jenž se zasazuje za nejstarší listinný tvar Velgrad (z Belgrad dle srbského Beogradu). Název původně příslušel bezpochyby jen pahorku na jihovýchod od poutnického dnešního Velehradu.

Aby se hodilo zříditi nezbytné na něm opevnění (hrad), bylo napřed vykáceti les, a pahorky odlesněné za stara označovány pravýrazem bel (bil, běl). Belgrad dnes Velehrad správně tlumočí německé Befestigung (hrad) auf der abgestockten Höhe (bel). Že tu nesluší krčit nos a hučet do brady „slovanské fantasie“, dosvědčuje archeolog Dr. Přikryl v I. díle sv. Cyrill a Method 1905, str. 22., kde cituje z Volného IV. sv., 441 str.

Od severu na Velehradsko hledí vrch Modra (přechylka z původního, lidu nesrozumitelného Motra — srov. rus s-motrif—) tedy = vojenské těleso pozorovací, pak bok Buchlova kopec Modla, téhož určení jak Motra. Znamenité věc podporuje podání Velehraďanů, že na Modle stála bezstřechá věž o mnohých okénkách (ein Auslug = Türmchen). Jižní pás území Velehradského pak budou chrániti tělesa zvaná podnes Kostel—any, Bor-šice a Břest—ek. Etymologie přechylky B ř e s t—ek, P r š t—né, B ř e c—lava v III. vydání Žunkovičově není ještě zahrnuta; zkoumání tímto směrem teprve se o t v í r á čím dál šířeji a zajímavěji.

Dnes ovšem srovnávací jazykozpyt ustrnuv na tvarech p s a n ý c h hrůzou se ježí nad přechylkami lidovými. Ale snad i tu za nedlouho nadejde poznání staré, už zapomenuté pravdy: l i t e r a z a b í j í, a l e d u c h (příroda, skutečnost, živá mluva lidová) o ž i v u j e. — Jiná vojenská tělesa tohoto po výtce znamenitého území dochovaná jsou v názvech Děvín (ne „děvčata“ nýbrž stč: diev—ati srv. Po—div—ín), Hrádek, Dolní Hrádek, Za starou ohradou, Obora, Obranica a Brana u Tupes.

Už dnes je možno, učiniti si dosti zevrubný obraz všech obranných správ a vojenských těles kolem b ý v a l é h o Velehradu důmyslně seskupených. Další toponomická etymologie ještě lecco i doplní.

Dnešní lid tak jak ten dávnější, utrativ vědomí nebo přetrhnuv podání, starým názvům zděděným nerozumeje, jal se nejen přechylovat, nýbrž vymýšlet všelijaké „báječné“ výklady (pomni žida Podivy!). Leč dnes už není nejmenší pochybnosti, že co nevidět se poštěstí i věci nejzáhadnější vysvětlit na čisto přirozeně a realně.*)

Ale co již dnes stojí jako skála, je poznání, že opevněný okres velgradský vydává čestné svědectví o předvěké kulturní zvedenosti našich předků Moravských.

*) Tak „Králův stůl“ vedle cesty od Velehradu na sever není než skaliskový náhrobek. Je takových na Balkáně do tisíců. Němci je znají pod názvem Bogumilen-Gräber. — Královská studánka zase značí zřídlo na bývalém pastvisku, jež náleželo „do třídy“ kral.

Velgrad (= Velehrad) dávno před dobou římskou bude bez odporu ohniskem veškery obranné správy na starobylém okrese Hradištském. Tam se bude zdržovat vrchní velitel (třebas ho Franci zvali králem), tam se budou sbíhat se všech stran zvěsti, co se kde hnulo nebo hne, z tuodtud budou na tělesa ohrožená posýlány zálohy, sesilovány posádky a podobných vojenských výkonů víc. „Velgrad opravdu leží bez mála prostřed toho „opevněného ležení", jaké při vší moderní technice zříditi by si muselo i vojsko naše, kdyby v tomto okolí došlo na srážku krvavou". Toť doslovný překlad pokynu c. k. pana setníka, jenž dle úsudku přísné vědy nerozumí prý papírovým vymoženostem, ale za to zná posoudit ve věcech vojenských, „co může být a co ne". Kdo druhému vystrkuje fantasie, muže tu trošku zpytovat své vlastní svědomí z papíru zfantazírované.

Místo neslavných bubáku malovat, přísná věda by lépe učinila, poctivě bádat, kdo že byl ten nepřítel tolik dorážející, že předkům nastalo nezbytí z okresu Hradištského učiniti hotové „ležení opevněné". Kdo tak prozíravě zařídil správy obhajovací, kdo tak přiléhavě znal zužitkovat útvarů od němé přírody daných (die Bodenplastik), kdo tak prostince a přec nevyrovnatelně ze svého mateřského jazyka uměl pojmenovat, ten bude kulturně i politicky státi na vysokém stupni zvedenosti a duševní vyspělosti. Té pak nezíská lid odkudsi z Uralska předevčírem do Moravy přihnaný. — U národů divokých ještě nikdo nenašel opevněných těles vojenských, která by zabíhala kdo ví jak daleko za týn (Palissadenbaum) toho kterého kraalu. Čti si Dra. Holuba!

Tu dlužno po vojensku odpovědět na otázku při papírových, z listin zavedených učencích nevyhnutelnou, proč medle ne jiná a právě jen hradištská strana chová až do dneška tolik zjevných památek na předvěká tělesa vojenská?

Voják a dobrá mapa takto mluví: dobývačný nebo loupeže chtivý nepřítel vždy bude raději postupovat pohodlným údolím na Uh. Brod, nežli cestami ostatními, co se do země rovnoběžně táhnou od východu na západ a velmi jsou obtížné. Kdo se s velkým vojskem hne do napadené země, vždy hledal a hledat bude dobrých a pohodlných cest. Ani věda „neslávy" slovanské se lekající (!) nepředělá světoznámý furor bellicus. Ten je od počátku světa pořád stejný!

V rovince proti východu mezi Hradištěm a Napajedlami zaklíněné leží dědina Březolupy. Brízy loupat po širém světě není ani řemeslem ani uměním. Tu tě neslavno se domnívat, že předkové naši budou tvoriti taký slovní nesmysl. Dnešní tvar je tedy přechylka tvaru zděděného, v sobě neúmorného. Lid pozbyv vědomí i o významu i o účelu předvěkém, název přechýlil k výrazum běžným, živým. Slovinci kořenitých slov složky Březolup dosud živě znali, říkali by bez přechýlení, jak říkali staří Moravané prežna lupa, což značí Schutz = Laube für die Beobachtungs- oder Beschleichungs-Wache. Arcif není tu „listin", ale je tu kopec, na tu vojenskou službu jako stvořený. Mužstvo výzvědnou službu konající na pozořišti zhusta mívalo chýžku v jednu stranu otevřenou, nebo vůbec s velkým otvorem, aby i v déšť a jinou nesnáz viděli a pozorovali, kde se co hne, a takové chýži po staru

říkáno lupa, lúpa, slovinsky lopa (něm. čes. Laube = pod—loubí). Někdy lupa byla jak se říká jenom ad hoc improvisována z čerstvých haluzí, na nichž viselo ještě všecko — l u p e n í.

Když bylo po strachu nepřítelském, do té lupy, „držela-li ještě pohromadě", nastěhoval se pastýř samotář, že se mu pastvisko v kraji zalíbilo. Když pak lid se rozmnoživ místa hledal a samotu na kolonisaci shledal výhodnou, poznenáhla „založil" dnešní osadu. Jméno hlídky — pastuší samoty — kolonie a dnes — dědiny šlo z úst do úst, zprvu nepochýlené, dnes však z neznalosti tisícletého dějstva — pochýlené. Na Moravě prežnou lupu potkal osud „březy loupat", ač dle Dial. Slov. mor. lid této práci říká „dřít" a to nástrojem „dřákem". Jinde jinak. Podobné výšiny (Beschleichungs-Höhen) v alpských stranách slovou p r e ž n i c a, p ř i ž n i c a. Že však po čase nastalo tam plichtění s cizoslovem prežnica = kazatelna, (je z italského preggiare = lat. praedicare), Němci tu přechylovali v P r e s s e r (ss = ž, srv. straža — Strass), tam zas mylně „překládali" Kanzelberg. P r e d i g t-Stuhl. Že se pak k těmto historickým stvůrám připjaly úžasné báje a „vysvětlivky". folklorista snadno se domyslí.

Pan c. k. setník za důležitá místa s hlediska vojenského má i Spitinov a Napajedla, tvrdě, že příhodná jich poloha nikterak neušla bojovným a bystrým našim předkům. Spitinov bude přechylka z pův. výrazu, který se blíží buďto ruskému s b i t i š č i anebo slovinskému s p e t i (zusammenlaufen, srv. spěchati). Bude tedy Spitinov to, co něm. Zufluchtsort, útočiště. Že tu mýlky není, dotvrzuje nedaleká B r á n a V e l k á. N a p a j e d l a však rozhodně bylo velmi obezřele opevněné ondy těleso vojenské, a říkáno mu za stara jistě n a b o j i d l a. Pozemní útvar Napajedelského chotáru na činnost vojenskou je způsobilý jako málo který jiný. Dosvědčuje to k tomu vrch Kalvaria.

Kde se ozývá Kalvaria, tam býval i hřbitov, to je jistota. Vrchů s pohřebišti, zvaných Kalvaria po střední Evropě je velký počet. Nejista však jest pravá toho slova etymologie, ne pro latinské calvaria, nýbrž pro to, že ho nejvíce nacházíme na území netrženě slovanském.

Bera se ke Kroměříži najdeš další články z limes moravicus tyto: Na náspech (násyp = Erdwall), Myslivna na hradské, Tabarky (samozřejmé táborky), Obranica, Hájenka na hradské, dvoje Hradisko, zas Náspy a závěrkem podél toku Moravního »*hrad*«, (což správně se tlumočí něm. slovem F e s t u n g) O l o m o u c. — Tím se končí, co právem a pořádkem sluší zahrnouti v pojem Karlovské ostmarky.

Leč budou-li hranice Moravy předhistorické proti východu bez mála tytéž co hranice dnešní, a bude-li v tomto území totéž obyvatelství co do národnosti, rozuměj Slované, druhdy to svobodní páni na své hroudě, dnes tělesní i duševní otroci nesvé „kultury" z á p a d n í, tu obhajovací správy podobné budou i před pomezní čárou právě popsanou a za ní též.

A hle, je tomu tak. Strany od Moravy řeky položené na východ. zejmena četná tamní údolí, vykazují se přemnohými tělesy, jež nesou neklamné znaky předvěké správy obhajovací, a to rázovitosti stejné jako ty podél ostmarky. První na řadě je tu P ř e r o v, soutěska to (Talsperre) na Bečvě. Velmi se podobá, že je to skutečný pře + rov (rov = [grab]

Hügel) = Querdamm, zúmyslna a rukodílně zbudovaný, by strategicky uzavřel údolí bečevní, od Předmostí po dnešní městečko se prostírající. Středem toho „opevněného ležení“ předvěkého bude vysoká věž rozhledná, jež i se zámkem po čase přistavěném stojí na přirozené vyvýšenině.

Na Předmostsku bude opevněné těleso s b y t e l n o u a velmi silnou posádkou na podporu technickou, tak řečený Flügelstützpunkt. Velmi se podobá, že ta hromada kuchyňských odpadků nasypaná jest od mužstva na Předmostí posádkou ležícího. Věc neklamně se odnáší na k á z e ň vojenskou. Není tomu dávno, co Dr. Wankel a po něm Dr. Martin Kříž zpod té hromady vyhrabali kosti mamutí. Tu ovšem bude v rozporu odborný úsudek zkušeného vojáka a papírová moudrost přísné vědy, jež hájí stanovisko: Slovanstvo nemá žádné kulturní minulosti. — Ale nechme papírovou vědu, a poslouchejme o vojenských záležitostech — vojáka.

I hlídka bude v okolí, každé záloze potřebná jako sůl do polévky. A hle, jako u Hradiště tak i Předmostí máš tu samou Černou horu (přechylka z zrna hora = Auslug-Posten). Odtud paprskovitě se rozchazejí tato tělesa doplňovací: Hradisko u Kokor, Hradisko u Týnce, Na vartě u Suchonic, a zase Varta s Okruhlíkem (ein Vigilanz-Rundbau a ne „osada do kulata stavěná“, jak se mnohdy čte) u Partutovic, Hrádek u Veselíčka, Střítež (to zkomolenina, ale dosti znatelně ke kořenu stříci střehu se nesoucí; srov. jiný tvar Zá-střiz-lí u Střílek) atd.

Jiná haluz limitu ostmarského, a to ta, co se táhne blíže hranic uherských, odštěpuje se už pod Hulínem a dotýkajíc se Bystřice pod Host., Val. Meziříčí a Frenštátu, končí na Frýdecku. Stůjž tu jen několik památek na ukázku. Hrad u Kostelce, Přílepy, Obřany u Dobrotic. Hlinsko (přechylka z „Klen“ = Feuersignal-Station), Hradisko u toho právě „hlinska“, Hostýn (z gost = kost). Hrad u Loučky, Hrad u Podolí a mn. j. v.

Něco podobného, co jsme postřehli na Hradištsku a na Prerovsku, znamenat i na Frenštatsku. Německý název F r a n k-stadt mnohem lépe se přimyká k předhistorickému názvu tohoto vojenského tělesa, nežli česká přechylka F r e n-štat. Nikdo listinářům nebere té kulturní radosti, že v historických časích ten a ten odrodilý rod šlechtický d n e š n í město „z a l o ž i l“. Ale „kolonisačním z á r o d k e m“ a suggestací pro ten název bez odporu bylo tu pravěké těleso vojenské. Slulo asi b r a n i š t ě a bylo střediskem veškery správy vojenské na tomto předhistorickém okrese zádružním. Jádro toto obstoupeno jest dalšími vojenskými tělesy s těmito památními názvy: Tábor, Hradisko, Strážnica, Kostel-ník, Troja-nov-ice a Štram + berg (přechýlený to strn + břeh = Sturmhöhe čili Sammelplatz dort am Hügel).

Okresní správy předvěké nad to bývaly mezi sebou spojeny hlídkami vysoko povýšenými. Arci hlídačovi takovému bylo míti zrak sokolí, jaký mají pastýřové: nebylo za onoho času „dalekohledu“. V takovém spojení i okres Frenštatský býval, a to s nejbližším okresem Meziříčským skrze náčelní hlídku Rad-hošt — „Hoch-Warte“, Čertův mlýn (rozuměj pomezní, pohraniční, črta = Gränze), a skrze Trojačku.

Tímto způsobem řadí se okres k okresu až do Polsky a na uh. Slovensku, to jest: do středu Velké Moravy. — Kdo tedy — podlízaje vědě německé, plemenným záštím proti všemu Slovanstvu zaujaté — slávu slovanskou vidí v tom, že předkové naši nebyli než nosiči zavazadel avarských, kdo kochá se vlastizrádnou vymožeností, že tito parobi avarští zalehli i naši vlast moravskou „už“ tak v V. stol. po Kr., jak to všecko krásně, ostrovtipně a „z listin“ dokázané vidíme v knihách, „přísnou“ vědou vydávaných, a kdo přes to nepozbyv samostatné soudnosti vedle toho čím dál jasněji pozoruje, jak tito „Pra-Barbaři asijští“ všechněm přírodním zjevům v Evropě dali jména na vlas případná, všecka území na výsost strategicky opatřili správami obrannými, a i při tom výlučně užívali označení svých, to jest slovanských, a opět tolik případných, že z nich některá za své přijali i výbojní Římané (lim –, castel –), — ten snad přece se dovtipí, že už je věru čas, abychom na mnoze zfalšovaný dějepis už jednou začali se přeučovat. Ale začat musí — Morava. Čekat, až nám naši minulost přepracují zaprodanci Brücknerovi anebo snad sami naši odvěcí nepřatelé plemenní, jest pošetilostí, a když ne to, tedy umíněnou předpojatostí sloučenou s pohodlností. Nepřátelé plemenní a nebo zaprodaní zrádcové vlasti byli by hloupí, prstem v té věci hnout. Pravdu sice tuší, zuby skřípějí, ale sami od sebe zůstanou raději při bludu a klamu, jímž po několik staletí byli tak ohromě velicí, a Slovanstvo za to tak bídně malicherné.

Dodatek.

Kolik vojenských těles předhistorických lid skrze ústní podání dochoval až po dnešní den, nejlépe vysvítá tam, kde positivní některý pracovník jal se sbírat veškery v okrese názvy trafové. Učinil tak nedávno p. J. Kuba pro okres Val. Mezeříčský. Ze sbírky v tamním Musejníku (r. 1902 od str. 32.) vytištěné, vyňaty buďtež na ukázku tyto názvy k předvěkému vojenství se odnášející:

branka 2krát
branky
březí (preží)
březky „
březíček „
na březičkách „
na břízkách „
hlinské (klen)
Hostýn (g=k)
hrádky 3krát
hradiště 3krát
u čertového kamene
(beim Grenzverteidigungs-Felsen)
u Kaštyla
u Kliny 4krát
kost-ka
kostel-isko
pozorov
srnovo (=zrn)
na srnuvkách (=zrn)
strašník (š=ž)
stráž 3krát
nad strážinem
pod strážkou 3krát
pod střítežem
střítežík
Střítež
u trojáka
(beim Grenzstein)
za vartísky
za+brání
zá+břesky (prež)
zahradisko
zámčisko.

Jsou ve Sborníku ještě leckterá jména jiná, ale dosud temná. Třeba ještě pilného studia podle zásad etymologie významové, bedlivý pozor mající na historické přechylky lidové. I tu se osvědčuje dvojitá, dosud málo známá pravda, 1. zdrojem, pánem a mistrem jazyka jest jedině mluvící lid, učenec do smrti jen učněm, a 2. věrným, odvěkým archivářem všeho, co národ zažil a v řeči — ne v listi-

nách — uložil, zase jest jediné lid. On, tento lid — ne ty kusé mluvnice — dochoval nám i řeč naši mateřskou i místní názvy pravěké, vykládající o věcech daleko vážnějších, než činí střepy nedotřískané, kosti nedopálené, zbraně nedotýřené. Archiv je tu, je otevřen. Otázka jest tu jen: *Kdo v něm umí správně číst?*

Pozn. red. Kdo znal školního radu katechetu † Chodníčka, jenž po několik roků velehradské studie konal, dosvědčí, jak shledal, že okolí Velehradské bylo strategicky a sice způsobem palisadním asi tak opevněno, jak se to ve článku tomto uvádí, aniž by nebožtík Chodníček Žunkoviče byl znal aneb o jeho obhajných názorech tušení měl.

Cech řeznický v Holešově.

Sděluje P. Kvasnička.

Co koncem osmnáctého století (v „Allgemeine Weltgeschichte") Schlözer výstražně pronesl, že historikové pravdy dějin se nedopátrají, dokud ji vyhledávati budou od západu k východu, poněvadž všecky vážné události ubíraly se během od východu k západu, platí také o dějinách sociálních. Znamenitý technik a sociolog Emil Braun vydal před osmnácti lety v Hamburku spis o svých zkušenostech na slovanském a rumunském východu. Ve spise tom zaznamenáno: „Jako Němec s bolestným srdcem vyznávám, že sociální otázce porozuměti a ji řešiti bez znalosti sociálních poměrů na slovanském východu a jihu nelze." Zvláštní sociální zjevy slovanské, k nimžto Braun zřetel německých učenců obrací, jsou: mír, artijel a zádruga. Že zádrugy netoliko rolnické, nýbrž také řemeslnické u nás kvetly, dovodili Dr. Beda Dudík v kulturních dějinách za časů Přemyslovců, Dr. Matěj Procházka v knize „O sv. Methodovi a jiní. V Kožušanech vyráběly se zádrugovým způsobem kožuchy, v Črtoryji ryly se črty, v Štítarech robily se štíty atd. Zádruhy řemeslnické a průmyslové nevynášely se stavovsky nad rolnické, nýbrž vedle nich rovnoprávně sloužily každá svým povoláním celku národa. Práce zádruh těchto nemohla býti nedokonalá, poněvadž k ní přidržováni byli všichni členové od malička a byla jim tudíž takořka vrozena. Zádruhy tyto nedoznávaly mzdy, nýbrž výdělek připadal všem členům ku společnému užívání a zaopatření. V práci za mzdu nevykonávané a za peníze neprodávané, byla ctěna důstojnost člověka a toliko lenoch nazýván „zlým", jehož ze zádrugy vyloučiti bylo dovoleno.

V zádrugách slovanských jevil se a pěstován byl princip demokratismu křesťanského, jenž podstatně liší se od semitského a vůbec asijského patriarchalismu. Neboť patriarchova moc byla absolutistická, kterou vykonával neobmezeně; kdežto moc voleného stařešiny v zádruze na úradě a svolení členstva závisela a byla tudíž přeneseným oborem působnosti a tudíž toliko výkonná.

Princip demokratismu zádrugového obrážel se důsledně i ve státním slovanském uspořádání, a proto čeští králové, jejichžto vladaření volné nebylo, pozorujíce feudálně-stavovské zřízení v západní říši sousední, nad nímž vznášela se posvátnost císařská, zatoužili země

království Českého poměrům německým v příčině této přizpůsobovati. K tomu směřovalo zakládání měst a udělování v nich po výtce z Němec povolávaným řemeslníkům různých privilejí, jimiž se čím dál tím více okázaleji a citelněji města **nad** venkov stavěla a původní zádrugová rovnost živlu rolnického a řemeslnicko-průmyslového rušila. Tak asi u nás vznikalo stavovství na úkor křesťansko-slovanského demokratismu.

Že z ciziny docházející řemeslníci s domorodými co do dovednosti a způsobilosti závoditi s to nebyli, toho důkazem je milové právo, jehož se onino z ciziny docházející živnostníci dožadovali, a jež jim uštědřováno bylo na posilňování živlů měšťanských. Tímto druhem privilejí poškozováno bylo řemeslnictvo domorodé ve svých živnostech tak jako rolnictvo přetvořováním selských zádruh v lány ve svých svobodách i ve svém rodinném vlastnictví. Tak se dá vysvětliti nevole jak rolnického tak řemeslnického venkova proti městům, která jsouc nepřátelskými útoky venkova ohrožována, zdivem se opevňovala. Nebezpečenství, jemuž privilegovaná města se strany podrážděného venkova vystavena byla, vedlo k organisování měšťanstva podle zaměstnání a živností k obraně. Zde, v ochranném opatření, totiž měšťanstva proti bouřím venkovským sluší hledati podnět ku zřizování cechů, jejichžto původ sahá do dvanáctého století. První cechy, pokud historicky zjištěno, vznikly totiž na Baltu a na Polabí za časů Jindřicha Lva, krutého hubitele Slovanů z těch příčin bezpochyby jako u nás. V zemích našich následováno vlastně při zařizování cechovních pořádků příkladu zemí severoslovanských.

Kdyby naši historikové, výtky Schlözerovy dbajíce, byli děje řemesel, průmyslu a kupectví sledovali netoliko s hlediště západního, nýbrž také se stanoviska východu, byli by nalezli, že němečtí živnostníci usazujíce se ve městech našich vlastí, sotva se mohli s řemeslníky zdejšími ve vzdělanosti a v povolání měřiti; zvlášť považí-li se, že velkomoravské obyvatelstvo stýkalo se ve všelikém umění a ve vědách s vysoce pokročilým Byzancem.

K potřebnému zdokonalování řemeslnictva měly cechy výsady takové, že kdokoliv se řemeslu řádně neučil, svůj čas jako tovaryš nepracoval a nevandroval, řemesla svého v místě a v okresu cechu provozovati nesměl.

Ústrojným spojením stavu měšťanského v jisté skupiny, na něž se opírala vždy větší moc, vzrůstala bojarost a hrdost stavu toho, — totiž měst — i dotčených cechovních skupin proti stavu šlechtickému. Proto šlechta ústavu cechovnímu dlouho nepřála; ale panovníci brali ho proti ní v ochranu. — „Když však tak pevného ústrojí a boje více třeba nebylo“, dovozuje Naučný Slovník Riegrův (2, 89): zestaral ústav ten znenáhla, zakrněl v přežilých formách, ježto byly významu pozbyly; mistři i tovaryši užívali svých práv k tyranisování mladších údů spolku. Cechové nezřídka svých zkoušek a mistrovských kusů zneužívaly k vyloučení nových uchazečů o mistrovství a k provozování samostatného obchodu na ujmu obecenstva a spotřebovatelů i spolu řemeslníků po samostatnosti toužících, konečně jmění spolkového nezřídka k nezřízenému pití a marnění. Bojovnost a sebevědomí mladších cechovníků nemajíc již šlechtických rytířů proti sobě, jevila se často ve rvačkách ve-

spolných. Úzkoprsé výsady cechovní rozněcovaly nekonečné půtky o vzájemné meze řemesel mezi sebou a hrubé nešvary cechovního zřízení přinutily vlády k zákonným opatřením a opravám jeho. Tak se na př. zavedla při schůzkách cechů přísnější dohlídka policejní."

Právo privileje udělovati a za ně poplatky přijímati přináleželo původně toliko panovníkům. Později si je na svých panstvích také šlechta, jmenovitě vzhledem na zařizování cechů přivlastnila, jež své patrimoniální a vrchnostenské právomoci podrobiti dovedla, jak toho nástin dějů cechu řeznického v Holešově je dokladem.

V církevním ohledě zamlouvaly se cechy, po příkladu zádrugy, přidržujíce řemeslnický dorost jak tovaryše tak učně k pobožnostem a ku mravopočestnosti; ale mistři cechovní odměňujíce práci pomocníků mzdou, dali veškerému národohospodářství směr a základ kapitalistický s jeho skvělými i temnými socialistickými stránkami. Proto bývalý poslanec P. Ign. Wurm, rozebíraje na radě říšské otázku sociální, aniž by dobré stránky cechů byl podceňoval; přes to přece je: „přechodem k úpadku" nazval.

Nejstarší zpráva o ceších řemeslných města Holešova týká se cechu řezníků či masařů.

Farář holešovský bl. Jan Sarkander ujav se ve svátek sv. Jiří r. 1616 duchovní správy žádal, aby řezníci platili roční dávku jemu jakožto faráři holešovskému dle privilegií p. Matouše ze Šternberka a Ladislava z Lobkovic příslušící. A odvět obdržel, že poplatek odvádějí vrchnosti a že „proti tomu nejsou, aby jemu ho spravovati neměli, když by J. M. Pan od něho opustiti ráčil". Obrátil se tudíž Jan Sarkander v záležitosti té na tehdejšího majitele panství Ladislava z Lobkovic. Když však dlouho vyřízení nedostával, zaznamenal v matrikule farní*) privilegium lanionum, „aby k zapomenutí nepřišla jistota toho platu".

Zní pak výsada řezníkům p. Matoušem ze Šternberka daná takto:

Poněvadž jest nepamětliva paměť člověčí od přirození, protož podobne a potřebne jest věci věčné za času zapsati a dobrým svědomím ujistiti, aby z paměti nevyšly s časy minulými. A protož Já Matouš ze Šternberka a z Lukova, Pan a spravedlivý dědic holešovský vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kdož jej uzří aneb čtouc slyšeti budou, že znamenav nestalosť světa tohoto a mnohé nedostatky moudrých a opatrných mistrův masařův mých v městě mém Holešově a umenšení jich požitkův a oblehčení prav jich starodávných, kterýchž jsou předkové jich užívali a znamenav činže veliké, kteréž platiti mají v časy budoucí oni i jich děti a budoucí potomkové to jest na každý rok den sv. Martina mně, mým erbům a budoucím pánům Holešovským z patnácti masnic z každé zvláště šest lot a faráři Holešovskému kterýž by koliv byl, ze šestnácté masnice také šest lot a to jednou v roce. I myslil jsem na to s pilností chtě jich lepšímu prospěchu a chtě jich prav starožitných potvrditi a nad to chtě je zvláštní milostí obdařiti, aby se oni, jich děti a budoucí jich potomkové tímto mým zápisem radovali a tím lépe činže svrchu psané dávati a platiti mohli mně, mým erbům

*) matrikula z r. 1618 ve far. archivu.

a budoucím pánům holešovským a tak s dobrým rozmyslem a přátelskou radou dal jsem jim a mocí listu tohoto dávám za plné masařské právo.

Za prvé aby věčně a v budoucí časy žádný Pán a dědic holešovský nynější ani budoucí žádné té moci neměl, aby kterou masnici více přistaviti aneb udělati odpustiti mohl nad těch šestnácte masnic, kteréž nyní vysazeny a ustanoveny jsou. Také dávám jim zaplné masařské právo, aby na ně na mistry masařské již jmenované, na jich děti i budoucí jich potomky žádný masa nevozil na frejunk aneb trh svobodný z měst, z městeček ani ze vsí okolních ani aby kdo mohl trhu masného obecného ustaviti žádnou mocí ani kterým právem než aby oni, jich děti a budoucí potomkové těch práv starožitných požívali jako i jich předkové užívali jsou a drželi s požitky. Také kdož práva nemá, aby žádný nebil na prodej, zjevně ani tajně ani po hospodách ani pokoutně neprodával, leč se v cech masařský vkoupí. Také v žádných vsích v půlmíli okolo Holešova přiležicích, ve kterých od starodávna maso k prodaji bito nebylo, aby i ještě bito nebylo ani prodáváno. Pakli by který masař aneboli člověk na to nedbal a maso bil a prodával, tehda masaři moji brániti mají podle prav starodávných, a já neboli erbové moji aneb budoucí Holešovští páni mám raden a pomocen býti brániti toho; k tomu také aby žádný na trhu v Holešově v řadě žádného masa nového, neslaného, celého ani v kusích neprodával. Pakli by kdo prodával buďto muž nebo žena, že to má vzato na Pána býti. Také po svatém Martině žádný žádné husy zabité na trhu aby neprodával. Také nadepsaní mistři masaři, jich děti a budoucí potomkové mně, mým erbům i budoucím pánům holešovským z těch masnic svrchu psaných nic více platiti nemají kromě té činže spravedlivé dotčené aniž na ně co má přemýšleno býti, kromě toho, že nadepsaní mistři masaři, jich děti a budoucí potomkové mně, mým erbům a budoucím Holešovským pánům tu na Holešově biti mají hovada a vepře a což potřebí jest.

Ta obdarování dal jsem jim a mocí listu tohoto dávám bez pohoršení města a obce, tak aby nadepsaní mistři masaři, jich děti a budoucí potomkové lidem domácím i přespolním všem spravedlnost činili bez úzkosti a obtižení. Pakli by se obci od nich která úzkost dala a obec na ně žalovala mně, mým erbům a budoucím pánům Holešovským, tehdy já, erbové moji aneb budoucí páni holešovští, mám v to nahlédnouti jako pán a dědic spravedlivý a mám to opatřiti s radou konšelskou.

A já svrchu psaný Matouš slibuji nejprvé sám za se i za své všecky erby a budoucí, že ty svobody a práva v tomto listu psaná a zavržená jim mistrům masařům svrchu psaným a jich dětem i budoucím potomkům mají ctně, věrně a křesťansky zdržána a zachována býti bez porušení.

Tomu všemu na svědectví a potvrzení svou vlastní pečeť vědomě a dobrovolně přivěsiti jsem kázal k tomuto listu a pro lepší jistotu a pevnost připrosil jsem slovutných panoší Mikuláše ze Žerotína a Zdražejovic, Petra z Dřínového a z Přílep, Prokopa z Prusinovic a Količína a Jindřicha z Tučap, že jsou své pečeti podle mé na svědomí přivěsili

k tomuto listu, jenž jest dán a psán na Holešově ve středu den sv. Jiří. léta od narození Syna Božího tisícího čtyřstého šedesátého léta počítajíce a šestého.

Z citovaného privilegia lze souditi, že holešovský cech řeznický povstal ne-li již v XIII. jistě v XIV. století, neboť vzpomíná se v něm „práv starodávných, jichž jsou předkové užívali“.

Měli tehdy masaři 16 masných krámů či masnic, z nichž odváděli vrchnosti 90 lotů a faráři holeš. 6 lotů; mimo to povinni byli vrchnosti býti hovada, vepře a což potřebí bylo — cech tedy vrchnostenský.

Než řezníci povinnostem svým zadost nečinili, výhod privilegia pozbyli a o nové potvrzení privilegia žádati musili. Privilegium sice potvrzeno, však dávka zvýšena, jak z výsady jim Ladislavem z Lobkovic udělené vysvítá.

(Pokračování.)

Různé zprávy.

Národopisné činnosti a badání anthropologického hlavním předmětem jest bez odporu „manželství“, — základ rodiny, podstata národa a společnosti lidské vůbec. Instituce manželství prodělává však také u nás vážnou krisis. Církev, hájíc nerozlučitelnost, dostala se do křížků s jednou stranou pokrokovou, jež se zasazuje o uvolnění svazků manželských. Zajímavo a důležito, že právě mezi rozhodnými přáteli pokroku čelní myslitelé pronášejí se proti rozluce. Není tedy v táboru strany svobodomyslné ve vážné záležitosti této shody. Pozoruhodno, že stanovisko strany protirozlukové, ač svobodomyslné, zaujala a hájí paní Miloslava Procházková v knize, k jejížto obsahu poukázáno bylo v minulém čísle časopisu našeho. Kniha má název: „Manželství a jeho reforma“. Důvody autorkyně jsou tak pádné a nové, že „Pozor“ jejich váhu nemohl neuznati; neboť jsou vzaty z přírody a z nauky vývojové, o níž pěstovatelé pokroku své zásady po výtce opírají. To nevadilo „Našinci“, „Hlasu“ a jiným katolickým listům, jež vývojovou theorii zamítají, vyjádřiti se v ten smysl, že kniha k objasnění velikého problemu manželského, jehož řešení zákonodárně zahájeno, přispěje. Práce autorčina znalecky rozebírá sociální význam stavu manželského a jeho poměr k slovanským řádům sociálním, v nichžto zvěčnělý biskup Strossmayer uctíval prvo-křesťanskou obec jerusalemskou. Naši sociologové mohli a měli by si povšimnouti, co o řádech těchto poznamenal odborník Emil Braun. „Jako Němec s bolestným srdcem vyznávám, že problem sociální bez znalosti sociálních řádů slovanských (zádrugy, míru a artijelu) luštiti nelze.“ Zmiňujíce se mimochodem o tom, dokládáme, že knize dlužno přikládati značnou cenu vzhledem na vychovatelské pokyny, směřující k tomu, jak se zachovávati a jaké opatrnosti prozíravé před sňatkem třeba, aby se rozlukám předcházelo. Jest to neobyčejný — divný zjev, že ačkoliv důvody nerozlučnosti pí. Procházkové se od hlediště církevního ve příčině této zásadně odchylují, jejich praktičná platnost se od katolických kritiků uznává a že důvody tyto zároveň tlumočí přesvědčení těch svobodomyslných pokrokovců, kteří se zasazují o zákonité obmezování manželské rozlučitelnosti, jak se jim to povedlo v severní Americe,

kde se dosavadní volnost rozluky začíná trestati šestiměsíčním žalařováním. Že k obratu tomuto vedly studie lidovědné a národopisné, zavdalo příčinu nám ku knize pí. Procházkové opět pozornost naší veřejnosti obrátiti. Sotva se bez ní obejde vychovatel, sociolog, politik a každý vzdělanec.

Trpí-li jeden oud, trpí celé tělo. Jak chatrně po dvou tisíci letech „křesťanským“ nazývající se svět Kristovou naukou pravdy a lásky proniknut jest, dosvědčují děsné události v Uhrách, kde zlý přistěhovalec z Asie krutým násilím zotročuje Bohem všemi dary ducha nadaného domorodého Slováka, a mravných zásad nešetře, Srbo-Chorvaty národně vyosobyti a ujařmiti se snaží. A čeho Maďar se dopouští v Uhrách — v království marianském a svatoštěpánském za součinnosti hierarchie, totéž v Poznani, ovšem způsobem jiným, ale rovněž nelidským, na slovanské větvi polské páchati, neštítí se výbojný a podmanivý Prušák. Tam nešetří se peněz i z daní polských, braných do sta a sta milionů, vynakládati na vyvlastňování pozemků, jež od nepaměti vzdělával a potem práce navlažoval slovanský praobyvatel — zachovalý lid polský. Může-li býti bolestnější rána, jako když z dědičné hrudy odhání se sedlák, aniž by se mu dovolilo, zakoupiti si ji znova ve své vlasti a provozovati živnost rolnickou po způsobu dávných otců. Účelem vyvlastňování jest vrchol odnárodňovacích a poněmčovacích prostředků, jimiž Prušáci jméno německé hanebně skvrní. Nemravnost, jež se na Poznaňsku germanisačním násilím páchá, nepozbývá ošklivosti omlouváním, že Rusíni doznávají od Poláků také svízelných útrap a snižujících ústrků; neb to jsou následky středověko-feudálního vlivu, jemuž polská šlachta u větší míře podlehla, než patrimoniální velkostatkářství v zemích českých, což se tím vysvětluje, že západo-feudální stavovství polské narazilo na silný odpor slovansko-církevního demokratismu v Ukrajině i na Červené Rusi v Haliči. Dle výkladu tohoto je spor polsko-ruský i v Haliči povahy sociální. Stýkají se tu nepřátelsky dvě kultury: křesťansko-západní ritu latinského a křesťansko-východní ritu slovanského. Že nenávisť polsko-ruská v Haliči náboženská není a býti nemůže, z toho vývodno, že církevní Unie Rusínů červeno-ruských v Haliči je rovněž cenně katolická jako latinských Poláků. S hlediště tohoto je spor polsko-ruský pouhým a zbytečným, ale tím žalostnějším nedorozuměním, jež dávno mohlo býti odklizeno, kdyby veřejnost mimohaličská byla vždy čítala s historickým faktem, že Maria Terezia při dělení Polsky revindikovala Červenou Rus a že revindikace tato svědčí koruně svatoštěpánské tak jako revindikace Osvětíma a Zátoru stala se v prospěch koruny svatováclavské. Nedopatřením tímto, jmenovitě se strany české, přeceňován v Haliči živel polský na úkor ruského a trpěl-li tudíž křivdou bratrskou jeden úd, trpělo celé tělo Slovanstva. Dáváno-li bude v Haliči Rusům, co jejich jest, vrátí-li se jim jejich Červená Rus, samo sebou polskoruský spor v Haliči vezme za své. Stanoviska tohoto historického šetřiti povolaní jsou státoprávníci čeští v první řadě. Ukládá jim to za povinnosť Marií Teresií ustanovený poměr Osvětíma a Zátoru ku království českému, kterýžto poměr na Vídeňském kongresu r. 1815 nabyl mezinárodní váhy toutéž měrou, jakou Polákům v Poznani zaručena byla tam nedotknutelnost národnosti a jazyka. V Prusku nepronásledují a nevyhlazují se toliko Poláci poznanští, nýbrž hubí se také ve Slezsku živel český, jenž do dneška nazývá se moravským. Zeptá-li se příchozí Slovana v pruském Slezsku, jaké národnosti je, odvětí: „Jsem Moravec“. Je to nevědomá sice, ale nadobro neutlumená upomínka na Velkou Moravu, jejížto hranice zahrnovaly v lůně svém také poněmčené již Vratislavsko. Upomínek velkomoravských nutná potřeba jeví se vzhledem na Slovensko uherské v době, kdy Maďar je krutě vyosobuje a vyhubiti usiluje jménem nezbytnosti státní. Proti tomu dlužno připomenouti, že Uhry nejsou státem maďarským, nýbrž že vyrostly z půdy velkomoravské, jejížto právním dědicem jsou Slováci. Kdyby historické pravdy této bylo vždy a důsledně s naší české strany šetřeno bývalo, nebylo by ubohé Slováči za dnův těchto a v budoucnosti tolikeré mučednictví prodělávati a co nad to? Království české a jeho státní právo spočívalo by na nedotknutelných základech Velké Moravy, z nížto se zrodilo. Umlčováním velkomoravského původu koruny svatováclavské rostla chuť sousedů západních kořistně sahati po ní a přirozený pud a tlak svůj na východ ukájeti.

Dobrá rada. Skvrnou Karlovského středověku zůstane, že slovanské národy u přirozeném vývoji kulturním brzditi a je ve znamení kříže, jenž světu přinesl volnosť, ujařmovati neostýchal se. Čehož se násilnický středověk na Slovanech, předstíraje náboženství, dopouštěl, odvažují se soudobí sousedé na nich páchati, jménem kultury je národně i pozemkově vyvlastňovati. Odstrašujícím zjevem ukrutné svévolnosti ve smyslu tomto není toliko Poznaňsko, nýbrž jsou také Uhry, kde se nakládá se slovenským živlem na potupu lidskosti a křesťanské lásky surověji, než se dálo u pohanů za dob pustého otroctví. Výkřiky bolesti ubohé Slovače doznány konečně ozvěnou v osvíceném Norsku a na Rusi, odkud byli barbarští Maďaři Björnsonem a Tolstojem zakřiknuti. Současně ozval se výstražný hlas do Uher z Paříže i z Anglie, a učenec William Ritter, vytknuv Maďarům, že přijavše od Slováků osvětu a vzdělanosť, státní zřízení i víru a vše, co se slovem l i d o v é kultury vyrozumívá, odměňují se za všecka ta dobrodiní dárcům černým nevděkem. Šlechetný muž tento připomenuv, kterak Maďaři se na pařížské výstavě honosili slovenským vyšíváním, jakoby bylo příznakem kultury jejich, a vydav svědectví nedostižitelné velebě a kráse slovenských národních písní, jest jim a jejich slovanským přátelům radou, čeho třeba, aby civilisovaný svět Slovensko poznal a si ho jako důležitého kulturního činitele vážiti naučil. Ritter uvádí, že nepatrnému Norsku k mezinárodní platnosti neprospěli slavní literáti jako Björnson, Ibsen a jiní, nýbrž Grieg národními skladbami. Cikánská hudba, kterou Maďaři na úkor původu a ducha slovenského naučili cizinu považovati za plod umění maďarského, pořídila pro věc maďarskou ve světě více, než všecky překlady spisů Petöffiho, Jokája, Madácha a literátů ostatních. Nebýti skladeb Smetanových a Dvořákových, nebyli by ani Francouzi ani Angličané o kulturním významu Čechů zvěděli: ani Čech, Vrchlický a Zeyer jako básníci, ani Manes a Čermák jako umělci by je nebyli o národní osobytosti české poučili. „Svérázná hudba n á r o d n í je“, praví Ritter, „světová v tom smyslu, že vnikajíc do divadel a koncertních dvoran všech zemí, uchvacuje sluch a mysl vzdělaného lidstva všech jazyků.“ Ritter má za to, že by tvorby v duchu slovenských písní lidových utvořené nemenší rozruch v cizině způsobily jako díla Griegova. Na doklad vykládá: Norsko bylo světu neznámo a bylo by i s Ibsenem zůstalo bez Griega do dneška nedostatečně povšimnuto. Sotva však Paříž vyslechla Griegův: „Peer gynt“, celá Francie zatoužila seznati jeho vlasť. —

Ritter pozastavuje se na tom, že zavítav do Prahy, neshledal mezi schopnými jinak konservatisty a nadějnými skladateli porozumění pro hudbu národní, ačkoliv jim příkladem svítí Chopin, Smetana, Grieg atd. Nejslovenštější dílo, Rittrovi známé, je Novákova „Slovácká suita“. Mistrovské dílo toto je toho jistého rázu jako obraz Úprkův. Ritter podotýká, že by hudební, ku skládání způsobilý dorost v Praze měl naváděn býti ku zkoumání písní slovenských a tvoreb Smetanových a Griegových. My pak dokládáme s podivením, že se o Křížkovském nikde zmínka nečiní, ačkoliv zásluhou genia tohoto skládati v duchu národním u nás mistrně zahájeno bylo.

Povšimnutí hodna je poznámka Ritterova: „Má-li pole vydati dvojakou úrodu, třeba ho obset a vzdělat.“ Co na Slovensku nejméně chybí, to je pravé semeno. Je ho všude dost a dost. V povětří, na nebesklonu, podél bystřin, na polích, v hájích, všude kde je pastýř se stádem ovec. Než bohužel! příznivé chuti ku shromažďování nepočetných zrn (písní lidových) nechybí-li úplně, tedy se jí nedostává.

Mimochodem dotknul se Ritter zajímavé pravdy: Polovice hudby Haydenovy je slovanská, část Bethovenovy a Schubertovy v německé hudbě celé, jsou stopy slavismu; ohromné pole komorní hudby české a ruské vyžaduje teprv prozkoumání — pokud vskutku národní jest?

Politika je planá a ku záchraně Slovenska nedostatečná. Nemá-li Slovač v zápasu s bezohledným a surovým protivníkem podlehnouti na dobro a na vždy, jest třeba, aby si původní způsoby života a příznaky svérázné l i d o v é kultury, kterou společně s živlem českým v říši velkomoravské zbudovala, neporušenou zachovala. K obdivuhodným přebytkům kultury té na prvním místě čítá se národní píseň, na jejížto základě vznikne-li hudba s l o v e n s k á, seznámí se s ní civilisovaný svět a ten nedopustí, aby se Slovákům nbližovalo. Hudbu tuto nazval Ritter h r o m o s v o d e m na

domě Slovenska: hrom bude tu bezmocným. „Já jsem jistý“, dokládá Ritter, „že v ten den, kdy Evropa akklamovati bude hudbě slovenské, Maďaři budou plni úcty ku Slovači, budou na ně pyšní, tak jako se pokoušejí vyhlašovati lidové výšivky slovenské za maďarské.“

Rada Ritterova, pochodíc z blahé vůle, je dobrá, ale nedostatečná. Aby civilisovaný svět zvěděl, seč Slovač kulturně byla vůbec a netoliko po stránce hudební, jest žádoucno, jako jest nutná toho potřeba, aby cizina náležitě o tom byla poučována, že za nátěr vzdělanosti, kterým se Maďaři nyní blýskají, mají co děkovat Slovákům, jimž za dar tento splácejí černým nevděkem, všecky prameny osvětové odjímajíce jim a také — pokud se týká blaha hmotného — soustavně na mizinu uvádějíce je. Že by však vzbuzené veřejné mínění všech vzdělaných národů, poznavších děsné poměry uherské, svědomím Maďarů hnulo a v nich cit lidskosti a křesťanské spravedlnosti roznítilo, je vyloučeno. Maďarští politikové umínili si slovenský živel sebe krutějším a násilnějším maďarisováním na dobro vyhubiti. Proto je dobromyslná rada Ritterova nedostatečnou, aby v duši maďarské docílila obrat. Ale rada jeho je dobrá a svědčí především nám, abychom, pěstujíce při všech zábavách a na všech vzdělavacích schůzích píseň a hudbu slovenskou, uctívali bratrské Slovensko a co nad to, abychom rozpomínali se při tom, že velebná národní píseň a hudba slovenská jest plodem i ducha moravsko-českého a že vše, co povahu slovenskou krášlí a ušlechtilým lidovým uměním doposud jejich národnost povznáší a obdivuhodnou činí, je společným dílem jejich i naším. Nelze dost důrazně připomínati, že vzdělávatelkou Slováků, Čechů v Čechách i na Moravě, byla Velká Morava. Co dobrého, krásného a pravdivého nám v Čechách a částečně i na Moravě bylo velkomoravskou vychovatelkou mateřsky vštípeno, s velké části setřel během věků tak zvaný pud a tlak západu na východ, jehož vlivu jsme v Čechách více a na Moravě poněkud méně podlehli. Kultura západní, kterou jsme přijali, je palympsest, pod jehožto nátěrem národopisné badání přežitky tétéž osvěty a vzdělanosti nalézá a na povrch vynáší, jež u Slováků byla v nadějném vývoji maďarskou svévolí sice přerušena, ale v celku původní ráz téměř nedotknutý zachovala. Od Slováků žádati, aby k vůli obnově bývalé rodinné shody s námi se kulturního velkomoravského dědictví vzdali, a nám se ve způsobech života přizpůsobovali, čelilo by proti příkazu: cti otce svého i (velkomoravskou) matku svou. Spíše připadá nám na základě dědictví toho pokračovati, je času přiměřeně zdokonalovati, opuštěného bratra Slováka k sobě pozvédati a takto protrženou národní jednotu československou obnovovati.

Připamatovati zde sluší, co Sušil v předmluvě Sbírky své tvrdí: „Směle říci můžeme, že není téměř písně české, jež by se na Moravě neslyšela. Totéž o písních slovenských dá se tvrditi.“ Zjev tento — podivná tato shoda — novým jest důkazem přirozené jednoty slovanských Čechů, Moravanů a Slováků, a jak proti jednotě této bylo hřešeno, když jsme z ní bratry Slováky vylučovali, kteří s námi se všemi ostatními národními příznaky spojeni byli, dokud jsme, jak svrchu podotknuto, roucho kultury slovanské za západní nezměnili.

V záležitosti slovenské došel nás tento list:

Vážená redakce!

Zajisté se zájmem sledujete i Vy poměry našich ubohých bratří Slováků uherských, kteří trpí hrozným útlakem hegemonů maďarských. Na všech stranách bylo dosud mnoho sympatií — ale opravdové, organisované práce na záchranu jich před úplným zašlápnutím učiněno bylo málo. A oni pomoci naší úplně zasluhují!

Aby zde náprava učiněna byla, rozhodl jsem se s několika přátely vydávat novou — a zajisté ne zbytečnou — revui „Naše Slovensko“, která nám má zobrazit celý dnešní život Slováků, jejich minulost, zobrazit nám má krásy Slovenska a hledat cesty k jich povznesení z dnešní poroby, která má mít za účel soustředit všecky ty, kteří mají sympatie pro bratry naše za Tatrami a pracovalo se k tomu, aby dosáhli toho stupně svobody, aby se mohli volně vzdělávat ve své mateřské řeči, aby měli přístupu ke všem úřadům, aby zkrátka na rovný stupeň postaveni byli ostatním příslušníkům druhé poloviny říše.

Prosím Vás proto snažně, račte podnik náš ve ctěném listě Vašem

všemožně fedrovati, abychom dosáhli alespoň toho počtu odběratelů, který jest nezbytně nutným, aby vydání, na nejmenší možnou míru obmezená, se krylo. Není to podnik výdělkový, vyplynul z nejlepší snahy prospět lidu slovenskému, můžete proto doporučení s klidným svědomím otisknouti.

Doufám, že zdvořilé prosbě mé v zájmu dobré věci vyhovíte, i znamenám

v nejhlubší úctě

Ant. Reis,
ředitel české akc. slévárny písem
Praha-II., 1376.

Poz. red. Z listu, jejž se zvláštní ochotou uveřejňujeme, vyznívá patrně výtka činěná nám Čechům, že teprv nyní žalostný osud Slovenska a jeho minulosť poznávati a nápravu naší dosavadní netečnosti k němu zahájiti potřebu nahlížíme. Neposlední příčinu neznalosti poměrů ubohé Slovače a jeho dějin — po našem zdání — sluší hledati v neblahém nedopatřování. Naši historikové do únavy zaměstnaní jsouce objasňováním státního práva českého, nedospěli doposud k pravému pramenu dějin českých, k Velké Moravě. Teprv otázka slovenská, jež v poslední době sílou živelní vynořila se na povrch veřejného mínění europského, přivádí myslící obrance ujařmených bratří k přesvědčení, že k jejich vyvolnění z jařma maďarského nezbytno, zjistiti kontinuitu království Přemyslovců s říší Mojmírovců a nám Čechům zjednati takto historickou oprávněnosť a povinnosť, opírati se jménem rodinného pokrevenství proti násilnostem maďarským tím důrazněji — ovšem v mezech zákonů a křesťanské mravnosti — když se toho neodříká lidská cizina.

Ostatně není přesvědčení to dotčených obranců originalní a nové, neboť zvěčnělý vůdce a skutečný státník český Dr. Brauner upozornil v poslední své řeči před svou smrtí na radě říšské učiněné, že Rakousko vyvinulo se z Velké Moravy jako strom z kořenů, jehož mohutná haluz slove: „Korunou českou“. V tomtéž smyslu, totiž o kontinuitě Velko-Moravské s Rakouském a tudíž i přirozeně i s královstvím českým promluvil slovútný literát V. Holeček na sjezdu žurnalistů v Uh. Hradišti před dvěma roky konaném.

U příležitosti této snažně upozorňujeme, že pí. Berta Sojková právě pořídila skvostné vydání: Vzorků vyšívání lidu Uhersko-Slovenského. Účelem podniku toho je obeznámiti naše obecenstvo s tímto odborem umění lidového, jež Slovenkám zjednalo pověsť, že mají smyslů šest, ten šestý pro vkus a krasocit. Aby ale vedle kulturní stránky přispěno bylo ku dobru trpícího Slovenska, věnován bude čistý výnos vzácné práce této pro sirotky Černovské a pak jak o tom rozhodnou obhájcové ujařmených bratrů Slováků. Kontrolu finanční stránky vůči veřejnosti převzal z ochoty důst. p. Dr. A. Kolísek, professor náboženství v Hodoníně.

Jest na přátelích naší drahé Slovače, aby se šlechetný podnik potkal se zdarem po zásluze i po jeho naléhavé potřebě.

Literatura.

Německý „Drang nach Osten“ v číslech a ve skutcích. S mapou německých kolonií ve slovanských zemích. Sepsal D. N. Vergun. Z ruštiny přeložil a upravil Jaromír Pojezný. V Brně 1906. Nákladem A. Píša. — Nejtemnější stránkou dějin člověčenstva zůstane tak zvané kolonisování, jehož se na příklad starořímané jménem světovlády dopouštěli na podmaňování národů, na jejich hmotné vykořisťování a na pře-

kážení jim u vývoji osobité svérázné kultury dle Bohem přirozeně uštědřených jim vloh a duševních darů.

Karel, zvaný Velikým, přijav korunu římskou, učinil se dědicem svrchu uvedených nelidských vlastností panovačných a lakotných Latiníků a štípil nimi své potomstvo a veškeré následovníky na trůnu německo-císařském. Tak se dá vysvětliti vládychtivá povaha Němců, jež vzhledem na Slovany se jeví v zásadě zvané: „Drang der Deutschen nach Osten“ (Pud čili tlak Němců k východu). Je to truchlivá pozůstalost po Karlu Velikém, proti níž se katolický spisovatel Ruckgaber (Weltgeschichte von Ruckgaber) se stanoviska křesťanské mravouky tím rozhodněji ohradil a rozhorlil, poněvadž jmenovaný panovník (u nás Slovanobijcem zvaný) a jeho následovníci neostýchali a neostýchají se ku provádění dotčených výbojných a znevolňujících zásad zneužívati hesel náboženských a kulturních a prostředků násilnických, jako byly meč a požár. Ruckgaber nazval v spravedlivém hněvu původce protikřesťanského jednání takového — Karla Velikého — druhým Mohamedem a horším tohoto. Vergunův spis líčí a znázorňuje následky více než tisícletého soustavně s takovou důsledností prováděného tlaku Němců na slovanský východ, že se bez něho neobejde, koho dějiny světa zajímají a kdo budoucnost národa českého na zřeteli má

Senzační výzkumy Vergunovy podmíněny jsou řešením otázky: „Kdy Slované Evropu zalidnili?“ Má-li archaeologická škola berlínsko-vídeňská pravdu, že Slované do střední Evropy se teprv v pátém století přistěhovali, odňali Němci svým tlakem na východ od času Karla Velikého Slovanům na hranicích zemi o 8000 □ mil se 40,000 000 nynějšího obyvatelstva. Jsou-li však názory starožitníků školy slovanské o praobyvatelství Slovanů v Evropě správné, jeví se zisk Němců a ztráty Slovanů na prostoře pozemní a na obyvatelstvu ještě značnější. Lehkost, s jakou Němcům se podařilo v dřívějších dobách v organismus Slovanstva vraziti tři klíny: rakouský na Dunaji, kde našli spojence v Maďarech, sasko-pruský na Labi a Odře a pruský na Visle, budí v nich naději, že budou brzy hotovi s rozsáhlými zeměmi slovanskými — v době „páry a elektřiny“ — zvlášť považí-li se, že plocha všeněmecké Germanie na východě po výtce uvnitř zemí slovanských vzrostla již na 5500 □ km! Obyvatelstva německého za hranicemi jmenované Germanie hlavně mezi Slovany a v Asii ve způsobě osad žijícího páčí se na 13,658,900, se Švýcarskem 16 milionů a se Židy — osvědčenými to průkopníky Němectva — 24 miliony! — — Ze zpráv „něm. kolonisační komise“ za 17 let její působnosti (1886 až 1903) vidno, že pruští Poláci za tu dobu již asi 35 □ mil své „ojcizyzny“ t. j. 2 □ míle ročně ztratili.

Důmyslně organisovaný a s vzornou znalostí poměrů vedený pud čili tlak Všeněmců na východ dodělává se úžasných úspěchů germanisačních různými prostředky: průmyslovou a kupeckou podnikavostí, obezřetným řízením peněžních ústavů, účelnou správou škol, schytralým lákáním slovanského dělnictva do sociálně-demokratické organisace, vlivem militarismu, modernisováním venkova ve smyslu západnickém po stránce krojové, zvykoslovné atd., co s vyosobováním v národním ohledě a s poznenáhlým germanisováním dopadá v jedno. Že germanisační pud čili tlak Němců k východu bral ve službu také náboženství, jest nejošklivější stránkou jeho úsilí. Spisem Vergunovým objasňuje se neblahé vladaření některých Přemyslovců, kteří pudu a tlaku Němců otvírali brány do českých zemí dokořán a slovanský živel doma pomíjeli, udělujíce německým živnostníkům a židům různé výsady, k nimžto mílové právo přičítati dlužno.

Ze spisu Vergunova vysvítá také důležitosť a tehdejší potřeba poselství cyrillo-methodějského, jež zorganisováním církve slovanské osvědčilo se pevnou hrází proti pudu a tlaku Němců na slovanský východ. Že by hráze tato byla germanisační záplavu zamezila, kdyby dotčení přemyslovští panovníci sami nebyli ji prolomili, jest nepochybné. Jaká váha se v civilisovaném světě Vergunově studii přikládá, dosvědčuje ta okolnosť, že byla do Angličiny, Němčiny, Francíny atd. přeložena a že ji veškerá slovanská žurnalistika s uctivým nadšením uvítala.

Výbojněji než kdy jindy naléhá pangermanism na země české, předstíraje právo na jejich zabrání z dob přemyslovských a pobělohorských. Že pudem a tlakem tímto ohroženo je zároveň Rakousko, netřeba dokládati. Pud a tlak tento tak je odvážlivý a mocný, že státníci na slovo vzatí uva-

žují, je-li osamocený živel český s to, uhájiti života, a není-li, žádoucno, aby se s ostatním Slovanstvem v Rakousku na obranu spojil, a spojením tím aby obnovena byla Velká Morava, jejížto obsah a prostora dopadá téměř v jedno s Rakouskem, ovšem s Rakouskem celistvým a nerozpoltěným.

Krajky a krajkářství lidu slovanského v Čechách, na Moravě ve Slezsku a na Uh. Slovensku. Palacký netušil, že Rakousku nastane potřeba nějakých vyrovnávaček, ať jazykových ať historických. Jemu tanulo v r. 1848 na mysli utvoření říše Habsburské způsobem přirozeným — národně federačním. Uradiv se na Kroměřížském říšském sněmu s poslanci všech Slovanů rakouských a jmenovitě s důvěrníky slovenskými, chorvatsko-srbskými i rusínskými z Uher, osnoval ústavu, jež vrcholila v následovném bodu: „Všichni národové jsou v Rakousku rovnoprávní a každý má nezadatné právo, svou národnost a svůj jazyk hájiti a pěstovati". Správnost zásady této uznal také Šmerling a v r. 1867 vykázali jí ústaváci v tak zvané Prosincovce místo v čele jako prvnímu odstavci paragrafu devatenáctého. Kdyby odstavec tento nebyl nevyřízeným zůstal na papíře, nýbrž kdyby se mu bylo dostalo zákonitého provedení ve smyslu jeho původce Palackého, spravovali by Čechoslované (z Čech, z Moravy, ze Slezska a z Dolních Rakous společně se Slováky z Uher) jako samostatná skupina československá veškeré záležitosti národní a jazykové čili kulturní sami, nezávisle od jiných činitelů podle své vůle a podle svých potřeb. Vedle národního samosprávného útvaru našeho československého byly by se pro zájmy národní, jazykové čili kulturní utvořily rovněž svézákonné skupiny: jihoslovanská (ze Slovinců a Srbochorvatů), německá, maďarská, polská, ruská (z Haliče, z Uher a z Bukoviny), rumunská (z Uher a ze Sedmihradska) a italská. Potřeby ostatní, které nejsou zahrnuty v pojmu národnosti a jazyka a nejsou povahy přesně kulturní, byly by obstarávaly zemské sněmy aneb by byly padaly v právomoc říšské rady ve Vídni, kteréžto město bylo by vyvolněno bývalo ze zemského svazku Dolnorakouského a povýšeno na hodnost města bezprostředně říšského.

Poselstvo staročeské rozhodlo se r. 1861 národnostní program Palackého opustiti a na základě říjnového patentu zahájiti politiku historickou a státoprávní, která vedla r. 1867 k vyrovnání s Maďary ve způsobu dualismu a jejížto následkem nastává potřeba nastávajícího vyrovnání českého národa s říší a smíru s Němci. Pro ten případ, že by zdar žádoucího smíru ve smyslu národní rovnoprávnosti podmiňován byl důkazem rovné ceny samostatné, původní a svérázné kultury, nezbytno, doklady kultury této míti pohotově a v pravdě není o ně potíž; neboť nesnadno měřiti se tomu kterému národu v Evropě s naším lidovým uměním — s naší národní kulturou, pokud se týká její přirozených příznaků jako jsou: vlastní píseň a hudba, samorostlá ornamentika, účelné stavitelství, bohatost a důmysl slovanského mudrosloví, úspěšnost starobylých sociálních řádův, námezdných nesnází prázdných atd.

Ku příznakům těmto, svědčících o vznešené ceně kultury naší domácí, sluší řaditi „krajkářství". O významu odvětví tohoto lidového našeho umění pojednaly dvě odbornice, paní Vlasta Havelková a slečna Bíbová v posledních číslech časopisu tohoto a dokázaly historicky, že je původu slovanského, že z jeho kolébky velkomoravské dostalo se prostřednictvím Slovanů chorvatských do Benátek a z Italie dál na západ. Že tomu tak, podává výroba krajků a její dosavadní technika na Slovensku důkazů s dostatek. Co jmenované znalkyně o vzniku, vývoji a vkusu krajkářství slovanského v dotčeném našem časopisu napověděly, doloženo a znázorněno v díle v pravdě monumentálním; nesoucím s vrchu uvedený nápis: *„Krajky a krajkářství lidu slovanského v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a uher. Slovensku"*. Sepsaly a upravily: Marie Smolková a Regina Bíbová, odborné učitelky při měšť. průmyslové pokračovací škole pro dívky v Praze. Vlastním nákladem Reg. Bíbové. Vzácná publikace obsahuje na 60. tabulkách mnoho set vzorků, uvedených v soustavu tohoto umění lidového od jeho prostých prvopočátků až k plné dokonalosti. Publikace uměle reprodukovaných vzorků opatřena a doplněna knihou o 23 archách návodu, vysvětlivek a dějinných vývodů. O kulturně historické ceně vědeckého a v pravdě uměleckého díla pojednati příště obšírněji, vyžaduje vděčnost k autorce a vydavatelce slečně Bíbové. Že nákladným podnikem tímto výborně

posloužení všem dívčím školám a ručním vlastenečkým pracovnicím, netřeba dokládati, ale dovoleno poznamenati, že sloužiti bude skvost tento za první ozdobu nastolní v každém salonu.

Mährens staatsrechtliches Verhältniss zum Deutschen Reiche und zu Böhmen im Mittelalter. Von Dr. Alfred Fischl. Osudný je to zjev, že historikové němečtí jako Bretholz, Lippert, Loserth atd. k jiným výsledkům o původu státního práva českého a jeho poměru k říši německé docházejí, než je Palacký, Kalousek a jiní našinští badatelé zjistiti se snažili. Rozcházejí-li se onino dějepisci od českých v názorech o vážné této záležitosti, nevadilo by, kdyby politikové v protivném táboře z neshody této nevyvozovali nároky na země naše, tvrdíce, že vznikla-li koruna česká z vůle německé a nedá-li se lenní závislosť knižat a králův českých na německo-římských císařích vyvrátiti, nedá se prý ani příslušnosť zemí a krajův koruny této k říši německé pro budoucnosť popírati. Čehož se doposud ani Bretholz, ani Lippert a Loserth, aniž kdo jiný neodvážili, jal se ve spise svrchu uvedeném Dr. Alfred Fischl tvrditi, že Morava součásť koruny české v tom smyslu, jak náš politický program hlásá, netvoří; ale že Morava státoprávně nikoliv toliko prostředkem Čech, nýbrž mnohdy přímo k říši německé netoliko svazem lenním, nýbrž i církevně připoutána byla a že historické právo toto platnosti nepozbylo.

Dr. Jan Kapras uvedl vývody Fischlovy (Časopis Muzea království českého ročník LXXXI. svazek čtvrtý) na pravou míru a jestli některé historické záhady v choulostivé této příčině na dobro objasniti nedovedl, zavinily poměry, které napraviti připadá našim historikům. Čeho v Muzejním Časopise tomto opět dotknuto bylo, uznává autor Kapras správným hned v úvodu k velmi cenné obraně Moravy proti zabíravým a trhavým choutkám Fischlovým, zastesknuv si, že „starší doby Moravy nejsou dostatečně dosud probádány“. Kdyby naši historikové povšimnuli si zajímavé události Mohučské z r. 1085, kde titul bývalého království moravského byl obnoven a na Vratislava přenesen, našli by cestu k Velké Moravě, která ze světa nezmizela, nýbrž se v království České, Uherské, částečně Illyrské a Haličské atd. proměnila a v těchto historických útvarech pod jménem Rakouska — až na nepatrné odchylky hraničné — doposud trvá. Podivno, že polský církevní historik Friese uznal v 18. století za hodno, událosť Mohučskou zevrubně rozebrati; ale že historikové naši toliko mimochodem a z daleka se jí nesměle dotýkají, ačkoliv událostí touto dosti zřejmě vyvrací se názor Fischlův, jakoby královský titul i Vratislavův byl vzniku německého.*)

Fischl opíraje státoprávní příslušnosť Moravy k Německu také o podřízenosť její hierarchie pod moc německou, světskou i duchovní, prozrazuje neznalosť církevních dějin moravských, s jejichžto zvláštností každý historik nečitá-li, tápá ve tmách a není s to, aby s pravdou se shledal. Fischl správně připomíná, že od času Karla, zvaného Velikým, němečtí misionáři vnikali také do krajů velkomoravských a že zde biskupové němečtí právomoc biskupskou provozovali; ale buďto neví aneb věděti nechce, že činnosť tato kněžů a biskupů německých s církví v pravdě křesťanskou neměla nic společného. Onino misionáři a biskupové byli zřízenci německo-císařští, jichžto úlohou nebyla spása lidu, nýbrž zneužíváním náboženství podmaňovati Slovany pod jho německého panství světského. Křest, jejž političtí onino žoldnéři udělovali, sotva plné platnosti svátostní nabyl, poněvadž mu poučení o významu kříže na základě evangelií nepředcházelo, jak to Pán apoštolům nařídil: Jděte ku všem národům a napřed poučíce je, pak je křtěte! — Rostislav nedostatek tento poznav, dožádal se v Byzanci blahozvěstů, kteří učitelskou způsobilostí vyzbrojeni jsouce, byli s to, aby doplnili a nahradili, co němečtí kněží a biskupové proti zřejmému rozkazu Kristovu zanedbali. Svatá stolice opatření Rostislavovo schválila a co nad to? — Aby se podobným přehmatům a nespráv-

*) Pešina z Čechorodů zaznamenal událost Mohučskou v „Mars Moravicus“ Lib III. cap. II. pag. 272 takto: „Anno demum 1086 imperator Henricus IV. in comitiis Moguntiae celebratis Vratislao regis titulos contulit: et quoid faceret plausibilius, omnium imperii principibus consensu, extinctum pridem Moravorum regnum in lucem revocavit et Bohemorum imperio adjecit una cum Polonia, vel potius Poloniae parte, quae est Silesia atque ita regem Bohemiae et Poloniae appellavit.“

nostem se strany německé hierarchie pro budoucí časy předešlo, papež Hadrian zařídil a Jan VIII. znova potvrdil slovanskou samostatnou a svéprávnou metropoli, kterou Slované z právomoci hierarchie německé byli vyvolněni a prostřednictvím vlastního metropolity ku svatopetrské skále připojeni. Že, co Hadrian II. a Jan VIII. na ochranu Slovanů v církevním ohledě podnikli, zákonité váhy nepozbylo, dosvědčuje Encyklika Lva XIII. „Grande munus“ ze dne 30 září 1880. S hlediště tohoto dovoleno poznamenati, že octnuli-li se neblahými poměry během času biskupové moravští v služebném podruží, ať světské, ať duchovní moci německé, nestalo se bez porušení kanonického ustanovení z dob Hadriana II. a Jana VIII. a bez urážky zvláštních výsad a práv Slovanův, jež jim ustanovení toto v církvi vyhražuje.

Pravda jest, že metropole slovanská, Methodovou zvaná a výsadou autokefalnosti vyznamenaná, „de facto per injuriam temporum“ vzala za své, ale také jest pravda, že „de jure“ existovati nepřestala, považí-li se zvlášť, že dotčená Encyklika „Grande munus“ k jejímu oživení a povzkřišení směřovala.

„Quieta movere“ je výstražnou zásadou, které kdyby Dr. Fischl byl pamětliv býval, nebyl by ze služebních styků moravské hierarchie v jisté době středověku s říší německou vyvozoval pangermanské nároky na zabírání nynější Moravy, poněvadž historické právo na neodvislost netoliko nynější obmezené Moravy, nýbrž rozsáhlé Velké Moravy od Německa je starší a s metropolí Methodovou i s Rakouskem dopadá v jedno. Jiné heslo zní: „Omne nimium vertitur in vitium.“ V tomto případě však, že Dr. Fischl přehnal, není s naší strany čeho litovati, poněvadž i zájem Rakouska a jeho bezpečnost proti tak zvanému „pudu Němců k východu“ ukládá našim historikům, objasniti i staré děje moravské i se stanoviska církevního — cyrillo-methodějského.

Dotyčným badáním přijde na příklad na jevo, kterak nesprávně Fischl přeceňoval titul „princeps“, který biskupům moravským byl udělen. V dějinách metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci od Kračmara shledáváme, že biskupové moravští po způsobu východním psali se: „Kňaz-biskup“, což jest totéž jako „princeps“ na západě. *m.*

O sopečných zjevech a jejich příčinách. Napsal Dr. Oldřich Kramář. V době hojných zemětřesení a nepravidelných úkazů a změn v přírodě, přichází spisek tento včas a širším kruhům vděk, poněvadž prostým způsobem vysvětluje a poučuje, co výbuchy uvnitř země uspůsobuje a jak děsné záchvěje vznikají, jimiž soptění obyčejně sprovázeno bývá. Aby se autor stal pochopitelným a výklady o zajímavém tom předmětu učinil jasnými, pojednal o útvarech kůry zemské, o tom, co vulkanismus a co neptunismus jest, jak totiž dle názorů starých a dle výzkumů nových oheň a jak voda na vznik a vývoj země naší účinkovaly, a v jaké vzájemnosti zeměkoule naše ve vesmíru, k slunci, ku měsíci a k ostatnímu hvězdnému světu stojí, jak asi pevnina a moře povstaly. Kdo se chce se zemězpytem obeznámiti, tomu poskytne vhodný návod Kramářův spisek, jenž stojí jednu korunu. *m.*

Mythologie slovanská od Jos. Růžičky. Dokud nauka o tak zvaném záhadném stěhování národův historikům zastiňovala zrak, dotud do vzdálené minulosti Slovanů patřiti a jejich osobytost a kulturní podstatu obádati, bylo nesnadné. Docela pak neradno bylo pátrati, zda-li u Slovanů pravěkých nevyvinul se samostatný kultus, nevypěstovali-li totiž zrovna tak jako Římané a Řekové aneb docela jako Egypťané původní, od těchto neodvisle utvořené, svérázné bájesloví. Kdo se na takové zkoumání odvážil, nesklidil jen posměch, nýbrž hrozilo mu — jako na příklad Ignátu Hanušovi — nebezpečí, že přijde o živnost profesorskou. Archeologickým, porovnávacím linguistickým a konečně i topografickým a zemězpytným úsilím, nabyl vrchu názor, že Slované nejsou přistěhovalci ve Střední Europě z pátého aneb dokonce ze šestého století, nýbrž že jsou zdejší domorodci aneb že jsou docela europští praobyvatelé. Výzkumy toho druhu uvolnily důsledně badání v oboru staroslovanské kultury a kultusních poměrů u pradávných předků našich v dobách předkřesťanských. Vědecká činnost tato potkala se s úspěchem tou měrou, že pí. Miloslava Procházková na př. byla s to, v Časopisu tomto (čís. 89 a 90) usvědčiti profess. Schirmeisena, že v učeně nabubřeném spise: Die Entstehungszeit der germanischen Göttergestalten

z bájeslovného nebe slovanského unesl několik bohů a odcizeným tímto zbožím obohatiti neostýchal se nebesa pohanských Germanů.

O soustavu Slovanské mythologie pokusil se Růžička. V obsáhlé knize uloženo takové bohatství látky, že snášeti ji vymáhalo mnohou vytrvalou práci a znalosť pramenů. Zda-li dílo před soudnou stolicí přesné vědecké kritiky obstojí, nerozhodnuto. Vede se o tom spor mezi starožitníky strany berlínsko-vídeňské a slovanské. Naše stanovisko ve příčině toho druhu neshod je známo: od vážného tříbení vědeckých dokladů očekávajíce vítězství a zdar pravdy, zamítání protivných názorů bez důvodů neschvalujeme. Touto slabou stránku prozradili přívrženci školy berlínsko-vídenské i v tomto případu, všecku cenu knize Růžičkově odpírajíce. Připouštějíce, že mnohé náhledy autorovy jsou ukvapeny a dostatečně neopodstatněny, přes to přece domníváme se však, že jsou způsobilé, dát podnět k hlubšímu badání a porovnáváním k jejich opravám a konečně k žádoucímu objasnění skutečného bájesloví Slovanů.

V „Nár. Politice“ (č. 348. 1904) zaujal ku knize odborník následovné stanovisko: V době, kde Slované na jedné straně trpí krvelačností maďarskou a na druhé straně neslýchanou rafinovaností v Prusku připraveni býti mají o rodnou půdu a odsouzeni k vyhubení jako nešťastní Polabané, v době, v které všeněmci netají zabíracích záměrů vzhledem na české naše kraje v první řadě a pak na další slovanský východ, zajímati bude veřejnost „Mythologie slovanská“ od Jos. Růžičky, sestavená na základě všech známých, stávajících pramenů. Božstva: Perun, Bába, Prove, Svantovít, Radegast, Lada, Svarog, Triglav, Víly, Rusálky, Voda, Oheň, jsou zde vytažena a staré pověsti o nich se zmiňující zaznamenány. Jedna z nejkrásnějších jest pověst o Zlatorogu, vztahující se k posvátnému Triglavu v Krajině. Krásná bohoslužba Svantovítova v slavném městě Arkoně na Rujaně bude čtenáře nadmíru zajímat. Historie Novohradu (nynějšího Novgorodu), jenž v prastarých dobách měl demokraticko-republikánské zřízení a vzorné obchodní zákony, svědčí o pradávné vzdělanosti a kulturní vyspělosti Slovanů. Dílo obsahuje četné illustrace, jako zachovaný val kol Arkony, sloup Svantovítův ze Zbruče, nalézající se ve sbírkách akademie Krakovské, prastarý obřad vánoční, spalování Badniaka u Jihoslovanů zachovaný, honění krále na Moravě, Kralov stôl nad Velehradem moravským atd. Z knihy té dovídáme se, že Uhry jsou částí prastaré vlasti slovanské, že totiž Velká Morava proměnila se v království svatoštěpánské, jehož prvorozeným dědicem je Slovensko, a v království svatováclavské a v ostatní ty země, které tvoří říši rakouskou. I toho dočítáme se v knize Růžičkově, že německá říše vyrostla na slovanské državě.

Zprávy spolkové.

Tentokráte jest nám pro děje muzea našeho zaznamenati žalostnou událost, neboť velezasloužilý kustos

† JOSEF TALSKÝ,

jehožto sedmdesátku jsme před dvěma roky jubilejně slavili a s jehožto životem i s podobiznou jsme naše ctěné členstvo v Časopise tomto seznámiti neopomenuli, dne 21. prosince, delší dobu churavěv, v Pánu rozloučil se s tímto světem. Jakou cenu muži tomuto přikládá svět, pokud ho poznal, bylo pozorovati při pohřebním loučení s Jeho tělesnými ostatky. Jak srdce nebožtíkovo k Muzeu vlasteneckému v Olomouci přirostlo, z toho vysvítá, že si vyžádal, aby ono ho pochovalo a sice jednoduchým pohřbem, jak skromný byl všechen jeho život. Než doprovod Talského ze svatyně svatomořické k hřbitovu rozvinul se v takovou mohutnost ctitelů všech stran a stavů, že takových pohřebů po řídku bývá v Olomouci viděti.

Jak svrchu podotknuto, podal Muzejní Časopis popis působení Talského, jímž se i vědeckým pérem zvěčnil. Avšak nebude od místa připomenouti, jakým způsobem povolání kustoda při návštěvách Muzea konal. Nebývalo to suchopárné vysvětlování sbírek, jakýmž se v ústavech toho druhu příchozí často odbývají, nýbrž bývaly to pravidelně universitní extense, jimižto posluchače Talský navnaďoval a netoliko poučoval a vzdělával, než zároveň pro vznešené zájmy národa a společnosti vychovával. V oddělení přírodním nevynášel svůj toliko ornithologický odbor nad jiné, nýbrž objasňoval důležitost všech ostatních odvětví přírodovědy jako nejjasnějšího dokladu jsoucnosti Boží. Bývali to jmenovitě bohoslovci, jimž na srdce kladl, aby si každý, pokud možno, některý obor zvolil a ho pěstoval; vyžaduje toho časová potřeba apologetická a pak ušlechtilost zábavy každého vzdělance vůbec, ale kněžského stavu zvlášť důstojná. Nadějil se, že nadejde doba, kdy v kněžských seminářích mezi ostatní bohoslovecké předměty vřaděn bude přírodopis. —

Sbírkám národopisným věnoval pozornost vroucí. Uctíval v nich a uctívati odporučoval — pokud jmenovitě týkají se lidového umění — píli, dovednost a dar vkusu našich předků. Jsa důkladný znatel hudby i národních písní, uváděl je ve spojení s ostatními příznaky staromoravské kultury, zejména s naším vyšíváním a s naším pletením krajků, vyvozoval z toho vzácnost a vznešenost podstaty československé národnosti, jejížto přední ovšem částí je jazyk. Netoliko jazyk tento hájiti, nýbrž také národnost pěstovati a neporušenou zachovati, považoval Talský teprv dostatečným vlastenectvím. Bývaly-li posluchačkami ženy, poukazoval k tomu, jaký podíl v povznášení a ku zdokonalení kultury a národnosti té měly jejich pramatičky a jak si tudíž velebných skvostů těch vážiti mají. Nikdy urážlivě, ale i vždy vtipně a mnohdy dosti štiplavě porovnával samorostlost kroje s neustálenou, nýbrž čím dál tím měnivější se modou, v nížto pravidelně neobráží se důvtip a mysl národa, nýbrž okamžitá choutka pařížské aneb berlínské švadleny (modistky) aneb docela vypočítává žistnost průmyslného továrníka. Při toho druhu rozmluvách doznával, že našim dámám nelze se vyvolniti z příkazů mody, toliko dožadoval se od zdravé jejich soudnosti a rozvahy, aby ji modě nepřikládaly kus vzdělanosti a osvětového pokroku.

V archaeologickém oddělení bronzů a předhistorických různých nálezů podávala se kustodovi Talskému příležitost rozváděti, jakých důležitých výzkumů se pro Slovany starověda dobadává. Co před nedávnem považovalo se nedotknutelným článkem historické

víry, že Slované totiž teprv v pátém aneb docela v šestém století se do svých sídel nynějších přistěhovali, ustupuje archaeologickým úsilím názorům, že Europa od pradávna byla Slovany zalidněna.

Jakou vědeckou a kulturně historickou důležitosť nebožtík olom. Museu přikládal, z toho také vývodno, že mu kšaftně 10.000 K odporučil. Jako přítel studentstva věnoval na založení stipendií 20.000 K, obmysliv Ústř. Matici 5000, Olom. Matici 5000 K a celou řadu vlasteneckých ústavů jiných poděliv značnými odkazy. Dbaje výroku sv. Pavla: „byl, pokud se týká národnosti — všem všecko“, nevylučoval ze srdce svého Němce; neboť psával také německy a ve škole a schůzích německých uplatňoval své odborové vědomosti a zkušenosti německy, tak jak to činil ku poučování Čechů česky; ale jda za příkladem téhož apoštola národův: všem všecko, byl „napřed domácím víry“, to jest svému národu. Dokazuje to poslední jeho vůle. Talský byl tělem a duší Čech — ale velkomoravský v tom smyslu, že bylo chybou, k vůli hranicím uherským vylučovati Slováky z národního svazku československého — z téhož svazku, jenž jest posvěcen tisíceletými upomínkami na Velkou, klasickou Moravu, k níž to, jako ku společné matce Čechu, Moravanů, Slezanů a Slováků vděčně unášela se šlechetná mysl našeho Josefa Talského, neunavného pracovníka a mecenáše muzejního. Láskou obětavou k Moravě, toužil, hodným se učiniti milého rodiště — Moravičanského.

Ještě budiž připomenuto, že pohřbu Talského nesúčastnilo se toliko Moravičanské obecní zastupitelstvo, nýbrž také četnou deputací město Novojičínské, jehož čestným občanem nebožtík byl. Soustrastné projevy, jež výbor muzejní došly, svědčí, jaký žalný rozruch úmrtí Talského daleko a široko po vlastech našich způsobilo, dosvědčují také věnce, jimiž rakev jeho byla ozdobena. Pánové R. Promberger, knihkupec a dr. Moric Hruban s chotí darovali na uctění památky nebožtíkovy na zbudování vlastní muzejní budovy po 10 K. A jak si žáci učitele Tálského vážili, nebude od místa, uveřejníme-li následující dopis v doslovném znění:

„V Brně, dne 27. prosince 1907. Slavnému výboru vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. — Včera teprve dověděl jsem se o úmrtí vysoce váženého pana prof. Jos. Talského, vynikajícího českého ornithologa, lidumila a muže nad jiné vzácného. Podepsaný, jakožto žák Novojičínské reálky, s vděčností připomíná si jeho výklady o stavitelství pozemním, přednášené nám tehdy ve třetím ročníku, vzpomínám na to, jak v nás — české hochy — vštěpoval při různých příležitostech, při exkursích, lásku k rodné vlasti a národu svému, při tom však byl stejně spravedlivým a shovívavým ke studujícím německé národnosti. Podepsaný těšil se zvláště jeho osobní přízni, a tklivé bylo shledání s milým prof. Talským v místnostech muzejního spolku v Olomouci dne 23. června t. r. u příležitosti exkurse spolku českých inženýrů. Proto dotkla se mně zpráva o úmrtí jeho tím bolestněji, že nebylo mi možno vzdáti poslední česť laskavému svému učiteli. Vyslovuji tedy sl. výboru svou hlubokou soustrasť nad úmrtím vysoce zasloužilého badatele, který v posledních okamžicích svých štědrou rukou věnoval své značné úspory k účelům vlasteneckým. Ve zprávách muzejního spolku vyšla před několika lety jeho biografie, a byl bych sl. výboru velice povděčen za to, kdyby mi laskavě zaslal jeden po případě dva výtisky a zároveň, možno-li, podal mi zprávu, kde bych mohl koupiti jeho fotografii z posledních let. S projevem dokonalé úcty zůstávám oddaný prof. J. Lička.

XLVI. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

poskytli tito P. T. příznivci jeho od 1. července až do 30. listopadu 1907:

	K
Ludvíka Adamcová, vdova po c. k. not. ve Zbraslavi	4·—
JUDr. Josef Ambrož, advokát v Plánici	2·—
Jan Babička, c. k. fin. rada v Plzni	1·—
Norbert Baroch v Praze	1·30
František Batěk, prof. v Litovli	1·—
JUDr. Karel Barvič, advokát na Vsetíně	2·—
Vilém Baudys, professor v Písku	1·—
Dr. techn. Edvard Bazika, cís. rada, vrch. insp. na Smíchově	5·—
Frant. Bárta v Šumicích u Uh. Brodu	1·—
Božena Bednářová ve Vamberku	2·—
Jan Beneš, vrch. účetní banky „Slavie“ v Praze	1·—
J. Biedermann, vrchní inženýr v Karvíně	2·—
Josef Blahák v Kojetíně	3·—
Em. Blattný, c. k. státní návlad. v Praze	1·—
Jan Böhm, farář v Hrabyni	2·—
Frant Brhel, tajem. v Boskovicích	1·—
Pravomila Bukvová v Lutíně	1·—
Čeněk Bureš, maj. domu a realit v Praze	3·—
Josef Čejnar v Předměřicích	1·—
JUDr. Jan Čech, advokát v Pelhřimově	1·—
Jan Černý, řed. okres. výboru v Bechyni	1·—
Josef Černý, ofic. v Zabierzově	5·—
JUDr. Jar. Demel, soukr. univer. doc. v Praze	2·—
Ferd. Dišinger v Bechyni	1·—
O. Dobner v Praze	1·—
Donek & Raclavský, obchod. v Olomouci	4·—
MUDr. Frt. Dostál, obv. lékař v Olomouci	1·—
Max. Dvorský, odb. učitel v Kroměříži sbírkou	10·
Frt. Fischer, c. k. gymn. prof. v Hradci Král.	1·—
Jos. Fišer, řid. škol v Jindřich. Hradci	1·—
Frant. Fořt v Ouvalech	1·—
Jos. Freund, adj. v Rakovníku	1·—
Ferd. Friedl, lékárník v Lošticích	3·—
Rich. Fryčaj, koop. v Pavlovicích	1·—
Snáška	69·30
Přenáška	69·30
Nikodem Gec, správce panství v Hošťálkové	3·—
Fr. Glogar, far. v Rozstání	2·—
Bohdan Grimm, c. k. poštovní assist. v Hranicích	2·—
Týž sbírkou	15·—
Josef Gruber, obch. v Plzni	1·—
V. Habersperger, obchod. v Žiželicích	1·—
Edv. Haisl, řid. cukr. v Libici n. C. sbírkou	7·—
MUDr. O. Hančl v Nov. Bydžově	2·—
Adéla Handlová ve Štěpánově	1·—
Frt. Havelka, poklad. bern. úřadu v Praze	1·—
Karel Havelka, účetní cukrovaru v Karlově u Svojšic	2·—
Karel Havlíček, nadučitel v Suchonicích	1·—
Dam. odb. čt. pěv. spolku „Palacký“ v Hejčíně z dět. slav. „Obžinky“	10·—
Aug. Hemerka šl. ze Stanmíru, c. k. okr. kom. ve Slaném	2·—
MUDr. Jan Hladík, lékař v Praze	1·—
Jos. Hladík, sochař v Olomouci	2·—
K. Hlobil v Holici	1·—
Čten. ochot. záb. spol. „Podhrad“ v Hluboké	4·—
Jan Hoferek, koop. ve Znorovách	2·—
Jos. Hojný, zameč. v Příkazích	1·—
Jan Hollý, ofic. reg. v Zadvorji	1·—
Ant. Holub, les. inž. v Plzni	2·—
Jan Holý, c. k. ofic. tab. režie v Písku	1·—
Záb. klub „Jarost“ mladé generace v Horách Břez.	1·—
Měst. prům. mus. v Hradci Král.	10·—
MUDr. Frt. Hradil, lék. v Tršicích sbírkou	5·—
Marie Hrachovinová v Ohnicích	1·—
Hyn. Hraše, far. ve Zhoři u Pacova	1·—
Alois Hroch v Prostějově	2·—
Vladimír Chlanda v Drnovicích	1·—
Leop. Cholavová, vdova po prof. v Olomouci	10·—
Jos. Jelínek, prof. t. č. v Cholticích	1·—
Zd. Ježek, sochař v Hradci Král.	1·—
Frt. Jirsák, techn. adj. cukrovaru v Brodku sbírkou	4·—
Snáška	171·30

Přenáška . . .	171·30
Hynek Jonák v Praze	2·—
J. Jureček v Jedlí	2·—
Vlasta Kalendovská v Rychnově n. K.	1·—
Heřm. Kamarýt, katecheta na Smíchově	2·—
Jos. Kameníček, obch. ve Štěpánově sbírkou	7·—
V. Kejklíček v Drnovicích . .	2·—
Karel Keprt, far. v Lichnově .	1·—
Jos. Kettner, vrch. účetní měst. spoř. v Praze	2·—
Jan Kocourek v Příboře . . .	2·—
Lud. Konečný, obch. v Místku	2·—
JUDr. Karel Kozánek, advokát v Kyjově sbírkou	25·—
St. Krause, lékárník v Netolicích	2·—
Dr. Dobroslav Krejčí v Praze .	1·—
Vilém Krejčí, předn. kanc. zem. výboru v. v. v Brně	2·—
Jos. Kreuziger, c. k. soud. kanc. v Zábřehu	1·—
Gabriela Křemencová v Červen. Kostelci	2·—
Alois Křička, c. k. geometr ve Valaš. Kloboukách	2·—
Jan Křístek, vrchní inž. v Hranicích	6·—
Ferd. Kubíček, pojezdný v Pasovicích	1·—
Frt. Kubíček, insp. velkostatku v Morkovicích	3·—
Zd. Kuffner, prof. v Roudnici n. L.	2·—
Čeněk Kuchař, řid. škol. v. v. v Jevíčku	1·—
Ludvík Kunz, obchodník v Klimkovicích	2·—
Matěj Kvapil, farář ve Staré Vsi u Přerova	1·—
Božena Kvapilová v Lutíně . .	5·—
Emil Lederer, prof. české prům. školy v Plzni	1·—
Josef a Jan Letošníkové v Poličce	4·—
Konvent Mil. bratří v Letovicích	1·—
J. J. Jan kníže z Liechtenštejna	80·—
Rol. akc. pivovar se sladovnou v Litovli	50·—
Josef Lhota, řid. prům. šk. v Plzni	2·—
Vlasta Loutocká, chof nadučit. ve Štěpánově	1·—
Táž sbírkou	11·40
Karel Lukes, vrchní kontrolor v Táboře	1·—
Jan Mastalíř, far. v Milovanech	2·—
Vinc. Mazánek, c. k. školní rada v. v. v Pardubicích	2·—
Bohdan Melichar, knihkupec v Hradci Král.	1·—
Ant. Minister, far. v Hlavnici .	1·—
Snáška . . .	407·70

Přenáška . . .	407·70
Jan Mischek, c. k. rada z. s. na Kr. Vinohradech	2·—
Boh. Mladějovský, maj. firmy Em. Barth v Praze	2·—
Dr. Bedř. Müldner t. č. ve Strážnicích u Měln.	2·—
Rudolf Natali, setník ve Svijanech—Podolí	2·—
Hugo Niedenführ, mag. pharm. v Kojetíně	2·—
Bohumír Novák, c. k. fin. str. v. kom. v Boskovicích	1·—
Ludmila Novotná, soukromnice v Dolanech	2·—
J. Novotný ve Střílkách . . .	1·—
Abit. gymn. VIIIa v Olomouci	50·—
Občanská záložna v Olomouci k uctění památky † člena výboru Mat. Opletala	30·—
Jos. Ošťádal, gymn. professor v Klatovech	30·—
Frt. Pacal, drog. v Heřm. Městci	2·—
Jos. Palatin, obch. v Bučovicích	1·—
Ant. Pařík, c. k. vrch. geometr v M. Ostravě	4·—
M. Pavlíček, kníž. lesmistr ve Velk. Meziříčí	2·—
Frt. Pácalt, vrch. inž. a správce plynárny v Praze	5·—
Václav Peták, horn. inž. v Pol. Ostravě	1·—
MUDr. V. Plaček, obvod. lékař v Lukavici u Pacova	1·—
Josef Polák v Lipníku	2·—
J. Portych, c. k. notář v Soběslavi	2·—
Frt. Pospíšil, sládek v Pacově	4·—
Jul. Pospíšil v Budišově u Třeb.	2·—
V. Pošusta, vlád. rada v Chrudimi	2·—
Ign. Pouč, farář ve Velk. Lukově	2·—
Mor. slez. beseda v Praze . .	10·
Pojišť. banka „Slavie“ v Praze	20·—
I. česko-mor. továrna na stroje v Praze	25·—
M. Pretschnerová, chof inženýra v Hrobech	2·—
Frt. Procházka, c. k. fin. sekret. ve Velk. Meziříčí	2·—
Jan Procházka, c. k. ber. kontr. a Vojtěch Janovský, nadučit. ve Velk. Byteši	2·—
Alois Prostecký, c. k. vrch. geom. v Náchodě	1·—
Jan Provazník, knížecí revident v Třeboni	1·—
Vít Pryč, úřed. v Litovli . . .	1·—
K. a. vikar. úřad Českobrodský v Přistoupimi	9·—
Karel Rozínek, vrch. zem. zahr. v Bubenči	1·—
Snáška . . .	635·70

Přenáška . . .	635·70
Ignác Rückl, továrník v Tasicích	5·—
Kristina Rücklová, chof továrn. v Tasicích	5·—
Václav Ryba v Senomatech . .	1·—
Ant. Rydlo ml., tov. v Krčíně n. Met.	5·—
Al. Řezáč, továrník v Tišnově .	2·—
Emilie Saková v Hradci Král. .	1·—
Edv. Sanetrník, hosp. úř. v Kelčicích	2·—
Týž sbírkou	4·—
Boh. Satran, sládek v Humpolci	1·—
Alois Semerád na Král. Vinohradech	1·05
Boh. Skácel v Lošticích . . .	1·—
M. Slavíčková v Kelči	3·—
Ant. Šlejška, host. v Chrudimi .	1·—
MUDr. V. Smrž, obv. lék. v Peruci	2·—
Ant. Sokol v Senici	2·—
J. N. Sponar ve Vyškově . . .	2·—
JUDr. Fr. Srdínko, přís. adv. v Hradci Král.	2·—
Jos. Stěhule, řid. škol v Praze .	1·—
Dr. Mil. Stieber, souk. doc. ve Slaném	2·—
Stan. Střelec, obch. v Dřevohosticích.	2·—
Karel Stumpf, c. k. rada z. soudu v Písku	2·—
Čeněk Suchý, obch. v Příkazích	5·—
Otto Sýkora, úřed. v M. Ostravě	2·—
Františka Sýkorová ve St. Bělé	4·—
A. Šeferna, učitel v Praze . .	1·—
Q. Šimek, kup. v Litomyšli sbírkou	4·50
Frt. Špaček, c. a k. polní kurát v Liberci	2·—
Karel Šťastný, stav. v Hořicích	2·—
Jan Šubrt, vrch. zást. poj. bank. „Slavie“ v Praze	2·—
Em. Taftl, kat. v Praze . . .	2·—
Týž sbírkou	10·—
Dr. Jos. Teige, arch. města Prahy	5·—
Roln. akc. závody, pivovar atd. v Těšeticích	50·—
Frt. Trfkoš, c. k. ber. v Semilech	2·—
Emil Trolda, c. k. místodrž. konc. v Žamberku	2·—
Jan Tykač, řid. škol v. v. v Č. Třebové	1·—
Aug. Tuka, důchod. velkostatku ve Zruči n. Sáz.	2·—
Josef Uherek, rol. v Žalkovicích	2·—
JUDr. Frt. Vaina, c. k. soudní rada v. v. v N. Pace	10·—
Spol. roln. cukrovar ve Vinoři .	20·—
Václ. Vítek, katecheta na Král. Vinohradech	1·—
Ant. Vlček, c. k. okr. soud. v Bojkovicích sbírkou	5·—
Snáška . . .	817·25

Přenáška . . .	817·25
Edv. Volek, c. k. gymn. profes. v Příbrami sbírkou	4·—
J. Vomáčka v Praze	3·—
JUDr. A. Votýpka, c. k. notář v Milevsku	1·—
Roln. cukrovarna ve Vrbátkách	20·—
Jaroslav Vrzal, cukrmistr ve Smiřicích n. L.	2·—
Hynek Vysloužil, hosp. spr. ve Víškách	1·—
I. kontrib. spoř. ve Vyškově .	20·—
Frt. Wagner, k. a. kons. poklad. v Praze	1·—
Pankrác Weiss, assist. lékár. v Březnici	2·—
Jan Weselý v Mor. Ostravě . .	2·—
Berta Wiltová, učit. v Praze .	2·—
Ludvík Wolf v Olšanech u Ol.	2·—
JUDr. A. Zadina, adv. v Poděbradech	2·—
Ant. Zatloukal ve Svisedlících .	2·—
Kašp. Zemene, c. k. not. v Třebíči	1·—
Frt. Zykl, c. k. soudní adjunkt v Bystřici p. H.	3·—
Václav Žitný v Čereviči . . .	3·—
Dohromady . .	888·25
Zůstatek 30. června 1907 . .	59.884·54
Úhrnem . .	60·772·79

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,

vrchní účetní Ústř. záložny rolnické, t. č. pokladník.

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 1. prosince 1906 až do 30. listopadu 1907.

Členové zakládající:

Residence jesuitská na Sv. Hostýně.

Členové činní:

JUDr. Fr. Barvič, adv. ve Vizovicích.
jar. Bábek, koop. v Bystřici p. H.
MUDr. A. Fuka, lékař v Tlumačově.
Vil. Ganzwohl, c. k. notář v Olomouci.
Ant. Graupner, c. k. supl. prof. gymn. v Olomouci.
Boh. Hála, koop. v Přerově
Jednota sv. Josefa v Hulíně.
Met. Charvát, úředník v Šumperku.
JUDr. Jindřich Chylík, c. k. fin. konc. prakt. v Olomouci.
Rud. Kadeřávek, c. k. gymn. professor v Hranicích.
Art. Kallus, drog. v Uh. Hradišti
Katol. politická jednota v Kroměříži.
Inž. J. Křístek, předn. trati v Hranicích.
Fr. Kubíček, c. k. supl. prof. gymnasia v Olomouci.
MUDr. Štěp. Kurfürst, c. k. okr. lékař v Hranicích.
Th. Dr. Aug. Ozynula, supl. prof. na theol. fakultě v Olomouci.
Čtenářský spolek v Prostějově.
MUDr. Č. Roháč, prim. lékař v Hranicích.
Ot. Slezák, úředník fy. bratří Thonetů v Koryčanech.
Jindř. Steinmann, prof. č. gymn. v M. Ostravě.
Stan. Svoboda, c. k. fin. úč. ofic. v Žižkově.
Adolf Vašek, c. k. prof. reálky v Olomouci.
MUDr. Fr. Veselý, řed. lázní v Luhačovicích
J. Veselý, učitel ve Vel. Vsi u Prahy.
F. Vydra, továrník v Praze.
Vlad. Worel, farář v Bystřici p. H.

Bohoslovci z I. ročníku v Olomouci:

Alois Albert.
Bedřich Doležel.
Karel Fuksa.
Josef Haška.
Arnošt Hrabal.
Antonín Hráček.
Jan Hradil.
František Kolář.
František Kubíček.
František Kuřina.
Jaroslav Kvapil.
Karel Látal.
Petr Němčanský.
Josef Pospíšil.
Jan Sigmund.
Josef Slepánek.
Bartolom. Smečka.
František Svačina.
František Vlach.
Jan Zapletal

Josef Cvek, učitel v Tršicích.
Frt. Čermák, kaplan v Tršicích.
MUDr. A. Dostál, lékař v Olomouci.
Václav Klejch, c. k. notář v Klimkovicích.
Frt. Lón, rolník v Tršicích.
Fr. Papoušek, účet. obč. zál. v Kouřimi.
Sbor gymn. v Příbrami.
Adéla Ryparova, učitelka v Hnojicích.
K. F. Slovák, knihtisk. v Kroměříži.
Ant. Švestka, hostinský v Tršicích.
Frt. Vrtal, c. k. poštmistr v Tršicích.
Vinc. Zástěra, c. k. fin. sekr. v Kyjově.

Nákladem Vlasten. spolku muzej. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramář a Procházka.

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENŮM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 99. a 100. SPOŘÁDÁNO v ČERVENCI ROKU 1908.

Symbol kalichu v křesťanské malbě a v dějepisu.

Alexeje Mikulašoviče Norcova.

Přeložil Alois Kašpar, rus. státní rada, professor v. v.

(Dokončení.)

Evoluce symbolu postupuje k ještě vyššímu ponětí — k mystickému a posvátnému významu kalichů. Číše je tajuplna, protože slouží za nádobu hádání, chová v sobě zaklinání, dává čarodějskou sílu; číše je posvátna, protože sama sebou značí posvátný symbol, obsahuje v sobě božský nápoj; z toho jde také hluboký symbolismus této nádoby bohatstva, síly, slávy, krásy, která zároveň jest i nádobou všeznání (jako číše hádání), a nádobou nadšení (jako schránka nesmrtelného nápoje); a proto kalich latinských křesťanů slove amula, a zároveň také vas dominium a poculum mysticum.

U starých Řeků zvláště kratery (džbány) měly posvátný význam. Jedna orfická báseň, která se přičítá Zopyru, měla nazvání *Κρατῆρες*[152]). Krater měl tak velký význam, že je o něm zmínka při důležitějších obřadech a v náboženských formulích; zákon také ustraňoval vrahy a bezbožníky od mokrých obětí a kraterů (*σπονδῶν και κρατήρων*[153]). Mezi knězi mysterií nazýval se jeden *κρατηριακός*; slovo *κρατηρίζων* značí přinášeti mokré oběti, a samo pojmenování nádoby odvozuje se od *κεράννυμι*, *κερνάω* — t. j. míchati (posvátné tekutiny[154]). Taktéž maličký krater (*κρατηρίσκος*), který se zove *κοτυλίσκος* (umenčitelné od *κότυλος*), byl číší náboženských obětí a pokládal se za posvátnou nádobu Dionysia, jak o tom svědčí Pamphilus a Pollux, protože se podobal cantharu, o němž byla řeč výše.[155]) Achilles do boje posílaje Patroklesa koná mokrou oběť Zevsovi z posvátného poháru, z kterého (jako poháru v idylle Theokrita) nikdo nepil „červeného vína“, a žádnému z bohů kromě Zevsa, nepřinášela se mokrá oběť.[156])

[152]) Fragm. poet. trag. Nauck; Daremberg et Saglio Dict. des Ant. Gr. et Rom. C., p. 1553.

[153]) Demosth. Adv. Lept. 158; Aeschyl Choeph. 291—2.

[154]) Corp. insc. graec. 2052; Demost. Pro Cor. 259; Photius p. 176, 13; Dict. Antiq. Gr. Rom. C., p. 1552—3.

[155]) Athen. XI, 8; Pollux Onom. VI, 6, 99; Schol. Homer. Iliad. 19, v. 34; Dict. Antiq. Gr. Rom. C., p. 1549.

[156]) *Ἔνθα δὲ οἱ δέπας ἔσκε τετυγμένον, ... οὔτ' τεῳ σπένδεσκε Θεῶν, ὅτε μὴ Διὶ πατρί* atd. (Il. XVI., 225—232.

Velmi častým symbolem na vásách, jako náboženským obrazem, bývá mystický krater, co spatřuje se na jedné ucelelé pompejánské malbě představující mezi předměty kultu mysterií Dionysia nádobu, pokrytou pokrývkou,[157]), čímž se označuje, že nesmí všecko býti odkryto v mysteriích před očima nezasvěcených.[158]) Klement Alexandrický zachoval v jednom znamenitém místě v „Stromates“ popsání slavného processí ku cti Isidy, kde vystupují nosiči těchto posvátných symbolů: „hned za pojmenovanými osobami šel stolist (*στολιστής*), nesa pravídko uhelní (*πῆχυς* — loket) spravedlnosti a číši obětní (*σπονδεῖον*) .... Za všemi šel prorok nesa (všem) odkrytou posvátnou číši (*ὑδρεῖον* — urnu na vodu) na prsách.“ [159]) Při slavných processích nosili egyptští kněži na ramenách stůl, a na něm stála mystická číše-urna (canopus), posvátná nádoba s hlavou Jupitera Ammona, mající na nizu vyobrazení lotusu, a otvor zakrytý sfinxem; jindy nosili při processích posvátnou loďku, uprostřed ní stála archa na polo přikryta záclonami s obrazy slunce, okřídlenými vyobrazeními bohyně Ma, na podobu cherubínů a jiných bohů.[160]) Není možno neshledávati zvláštní shody těchto egyptských symbolů s židovskou archou úmluvy, a to tím spíše, že sám Klement Alexandrický v páté knize „Stromates“ věnuje čtyry hlavy (4—7) symbolismu společnému jak židům tak i egyptanům; židé vyšli z Egypta, symbolicky ze země moudrosti, vypůjčivši si od nich to nejdražší co měli Egyptané, co ve výkladu mystickém tvrdí allegorie, unešení Egyptanům drahocenných nádob.[161])

Archa úmluvy židů měla takový symbolický význam jako loďka neb číše, která se nosila při egyptských processích[162]) a byla okružena tímtéž tajemstvím: k arše přibližovati se bylo zapovězeno, a kdo se jí dotekl, zahynul.[163]) Před archou úmluvy stála v symbolickém smysle zlatá nádoba (stamno), plná manny[164]) a nejednou již upomenuté ana-

[157]) Niccolini Case di Pompeji, Casa di Lucrezio pl. I., cf. p. 8. Dict. Ant. C. p. 891, 1555.

[158]) Viz stať Norcova „Mysterie starého světa a význam jejich symbolismu“ v žurnále „Život“ 1897, Nr. 27, str. 324.

[159]) *Ἔπειτα ὁ στολιστὴς τοῖς προειρημένοις ἕπεται, ἔχων τόν τε τῆς δικαιοσύνης πῆχυν, καὶ τὸ σπονδεῖον .... ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ προφήτης ἔξεισι πρόχειρος τὸ ὑδρεῖον ἐγκεκολπισμένος.* Clemens Strom. VI., 633. Zmínky zasluhuje též hrobnice Osirisa na ostrově Thyle a o každodenní oběti mléka v 360 vásách (*χοα*, vlastně míra, urna), které stály okolo hrobnice. Diod. Sicul. I. 22. Srovnej též 97.

[160]) Creuzer Rel. de l'Ant. t. I., p. 795 note; nákresy a popsání processí s číší a loďkou viz t. IV., pp. 54–55, planche XLII., fig. 173, 174. Viz také Wilkinson: The manners and customs of the ancient egyptians. London 1878, vol. III. p. 358.

[161]) Exodus III., 22: ale požádá žena od sousedy své a od hospodyně své nádob stříbrných a zlatých, i také roucha: a vložíte je na syny a na dcery své a oloupíte Egypt. — XXII., 35: I učinili synové israelští, jakž byl rozkázal Mojžíš: a vyžádali od Egyptských nádob stříbrných a zlatých.

[162]) U Řeků se zachovala při slavnostech „veliké Panathenje“ egyptská loďka, kterou nosili při processích. Creuzer. Rel. II., p. 815.

[163]) I. kniha královská VI. 19; II. kn. král. VI. 6, 7.

[164]) I řekl Mojžíš k Aronovi: vezmi nádobu jednu, a vsyp do ní manny, co se vejde do (míry) gomor = a ulož ji před Hospodinem, aby byla chována rodům vašim, jakž přikázal Hospodin Mojžíšovi. I položil ji Áron v stánku k chování. (Exodus XVI. 32—34.) Srovnej symbol stamno s Pannou Marií, str. 4. Popsání archy s cherubíny viz Exodus XXV. 10—22.

logie archy, loďky, číše, hlavy atd. — svědčí ještě jednou o tomto symbolu.[165]) Archa Noemova a archa úmluvy překládají se stejně od 70 vykladačů κιβωτός a v latinské Vulgatě arca; ale hebrejsky se nazývá archa úmluvy arn, a archa Noemova tbe, při čemž nutno pozorovati, že košík, v kterém byl položen u vody Mojžíš, který nazývá se také tbe, přeložili vykladači θήβη, a odtud analogie s mystickým Thebah.[166])

Na překrásné malbě na váse, zhotovené jakýmsi Asteem, a představující Herkulesa v zahradě Hesperidek, jasně vidíme mystický význam číše: Herkules drží v ruce jedno z jablek, která trhá pro něj hesperidka Hermesa; u její noh je labuť (allegoricky značí zpěv hespiridek), za Herkulesem stojí druhá hespiridka Melisa a drží v ruce číši zasvěcení při mysteriích; okolo pni stromu se zlatými jablky otočil se jejich hlídač had-drak, ale třetí hesperidka Kalypso sedí pod stromem a čarami okouzluje hada, podávajíc mu v číši (patera) nápoj, vylitý od ní z mystické nádoby; na její noze sedí pták lynx (symbol kouzel); za Kalypsou čtvrtá hesperidka Anteja drží v jedné ruce jablko a v druhé symbol zasvěcení při mysteriích, za ní stojí pátá hesperidka Ajopis.[167]) Na jedné medajli Marka Aurelia zachovalo se vyobrazení posvátné nádoby, stojící na bohatém trůně, a dva neznámí ptáci hlídají jaksi tuto vásu.[168]) Doposud nevyjasněn význam tajemného předmětu pocty templářů, poď jménem Baffometus (βαπτίσματος — křest, barvení moudrostí), ačkoliv byl příčinou žaloby na řád; bylo to, jak někteří vykládají, vyobrazení hlavy s třemi obličeji, aneb byly to, jak druzí praví, tři mystické nádoby, ale v obojích případech měly tyto symboly odnešení i ku gnosticismu, i k manicheismu.[169]) Tento mysticismus týká se také základních symbolů

---

[165]) Tou shodou hlavy—loďky (κεφαλή, κύφος atd.) stává se svědectví Lukianovo jasným, když praví, že každý rok připlyne z Egyptu v Biblos hlava Osirisa, zhotovená z papyrusa. (Luc. De Dea Syr. 7.

[166]) Le mot hebreu tbe-vaisseau, dans le sens d'une chose destinée à en contenir, à en conserve un autre. C' est le nom symbolique de la ville sacrée Thebal'asile, le refuge, la demeune des dieux; c' est un circuit, un orbe, un globe, uncoffre, une arche, un monde, l' Univers enfin que l' on se figurait contenu dans une sorte de vaisseau qu' on appellait aoub (le desir agissant a l' intérieur). Fabre d' Olivet, La Langue Hèbraique restituée. Paris 1815, vol. I. Racines, p. 9; vol. II. p. 191. — Svaz hebrejského arn, lat. arca, řec. ἀρχος, sanskr. argha viz Higgins Anacalypsis. London 1836, vol. I., p. 346—8.

[167]) Creuzer, Rel. vol. IV., p. 291, CLXXXI. 665.

[168]) Zoega. Num. Aegypt. imper. t. XIII., 17; Creuzer, Relig t. IV., p. 36, pl. LIII., 138-c.

[169]) King, The Gnostics and their remains. London 1887, p. 399—407; Grouvelle, Mem. hist. sur les Templiers. Paris 1805, p. 72—104; Michelet, Hist. de France, t. III, ch. 3 et 4. — V 42. punktu žaloby na templáře se praví: „quod ipsi per singulas provincias habebant idola, videlicet capita, quorum aliqua habebant tres facies et alia unam et aliqua cranium humanum habebant" (Grouvelle p. 337). Toto samo sebou napomíná o nutné vlastnosti v starodávnosti pohanských chrámů — mluvící hlavy — orakuly, které měly stejné odnešení jak k číším-lebkám, tak i k číším-hádání. Rufinus ve svém dějepisu dosvědčuje, že za Theodosia v chrámě Serapisa byly nalezeny odseknuté dětské hlavy s pozlacenými ústy („. . . quot ibi infantium capita desecta inauratis labris inventa sint." Rufinus XI., 24); Theodorit vypravuje, že v Antiochii, v paláci, našli bedny s člověčími hlavami („. . . κεφαλῶν ἀνθρώπων πεπληρωμένας εὑρῆσθαι . . ." Theod. Hist. eccles. III., 27), co nás nutí předpokládati stejný způsob užívani; a Damasský u Photia svědčí, že za Prokla v domě Kvirina, nalézala se lidská hlava veliká jako cizrna (ἐρέβινθος) s vlasy, očima i ústy a vydávala zvuky

alchimie. Vejce filosofické, neb alchimická pec (athanor), tajemná nádoba, přechovávající materii, má úlohu matrix v processe alchimického počátku a odtud její analogie s kalichem.[170]) Alchimik Zosimus Thebanský, nazvaný „božským“, jenž žil na začátku IV. stol. křesťanského letopočtu, popisuje v jednom svém pojednání o cnosti (*περὶ ἀρετῆς*) tento alchimický symbol: — „já jsem usnul a uviděl kněze, stojícího přede mnou na vrchu oltáře v podobě kalichu (*φιαλοειδῆς*); k oltáři vedlo patnáct stupňů. I uslyšel jsem s vrchu hlas, pravivší mně: já se spustil na patnácte stupňů na cestě mraku, a vystoupil na tolik též stupňů na cestu světla; kněz mě obnovuje, když odhazuje hrubou tělesnou hmotu; konaje nutně bohoslužbu, stávám se duchem . . . Já usnul znova a uviděl tentýž oltář podobný kalichu, a ve vrchní jeho části vařící se vodu a nekonečné množství lidí nalezajících se v něm.“[171])

---

tak silné, jako křik tisíce lidí (*„καί ἀπὸ τοῦ στόματος φωνὴν ἀφιέναι, ὅσον ἀνθρώπων χιλίων τοσοῦτον μεγάλην“*. Phot. Myr. c. 242, p. 1045). Vilém Malmesbur vypráví, že znamenitý papež Silvester II. (Herbert) měl hlavu, kterou sám zhotovil, a která odpovídala na otázky („ . . fudisse sibi statuae caput, quod non nisi interrogatum loqueretur, sed verum vel affirmative vel negative pronunciaret verbi gratia“. Malmesbur: De gestis regum Angliae II. 10.) Arabský spisovatel En-Nedim dosvědčuje, že charranští Sabejané v Mesopotamii ctili lidskou hlavu předpovídající orakuly; taková hlava musela míti jisté podmínky (viz pozn. 24), patřiti člověku typu planety Merkura atd., takového člověka lovili, posadili v olej a drželi tak dlouho, až hlava sama se oddělila od těla; ona se stala posvátnou, protože jeho duše, jak si to představovali Sabejané, musela někdy navštěvovati z Merkura svou hlavu, a poněvadž měla dar předvídění, prorokovala (Chwolsohn Die Ssabier und der Ssabismus. Petersburg 1856, vol. pp. 15, 21, 131, 143, 389). V literatuře talmuda často se ukazuje na podobná hádání: dle slov Mišny židé postavivše před sebou mrtvou hlavu lidskou, dotazují se jí (Tosefta Tract. Synh. c. 10; Talmud Jerus. VII. 12), a Majmonides k tomu dodává ve svých kommentářích, že před takovou hlavou nejdříve kadidlem kouří a pronáší známé zaklínání, po tom hlava vydává slabé zvuky, které se vykládají jako orakuly (Chwolsohn II. p. 151). Známé modly z bible therafimy velmi se ctily u židů:Ráchel ukradla therafimy Labana, a Jakob je skrývá (Genesis XXXI. 19, 34; XXXV. 2—4), therafimy vydávaly orakuly a pro ně se strojily celé náboženské obřady (Kn. Soudců XVII., XVIII.), za trest židé zůstávají bez therafimů (Oseáš. III., 4) atd. To byly tytéž hlavy předpovídání, co dosvědčuje jedno významné místo hlavy 36té díla rabbi Eliezera (Pirqe-derabbi Eliezer): co jsou to therafimy? Zabijou prvorozeného, odřežou hlavu jeho, nasolí a pomažou olejem; potom píšou na plechu jméno nečistého (!) ducha a kladou lístek do úst hlavy, zapalují knoty, kloní se před ní a hlava začíná předpovídati (Chwolsohn II., p. 154). Jest-li obrátit zřetel na fakt nejednou již dokázaný o upotřebení křesťanské krve od židů, a porovnat výše uvedené analogie, pak není nesnadno porozuměti, co jest „prvorozené“ nemluvně. Viz podrobnosti, zvlášť o hlavách předpovídajících a j. J. Seldeni Syntagma de Diis Syris I. c. 2., a Chvolsohn, op. cit. II., p. 142—155.

[170]) Srovnej menka (pozn. 120) — genitrix, čiše mající podobu leknína, stamno atd. Paracelsus vysvětluje athanor takto: „Coelum est impressor. Opus est impressio. Haec per quod sit est Athanar.“ (A. T. Paracelsi Opera. Genev. 1658, vol. II., p. 622.)

[171]) *Καὶ ἐπεκοιμήθην καὶ ὁρῶ ἱερουργόν τινα ἑστῶτα ἐμπροσθέν μου ἐπάνω βωμοῦ φιαλοειδοῦς. Ἔνθα δεκαπέντε κλίμακας πρὸς ἀνάβασιν εἶχεν ὁ αὐτὸς βωμός. Καὶ φωνῆς ἄνωθεν ἤκουσά λεγούσης μοι: Πεπλήρωκα τοῦ κατιέναι με ταύτας τὰς δεκαπέντε σκοτοφεγγεῖς κλίμακας, καὶ ἀνέναι με τὰς φωτολαμπεῖς κλίμακας· Καὶ ἔστιν καὶ ὁ ἱερουργῶν καινουργῶν με, ἀποβαλλόμενος τὴν τοῦ σώματος παχύτητα, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἱερατευόμενος πνεῦμα τελοῦμαι . . . Καὶ πάλιν ἐπεκοιμήθην. Καὶ εἶδον τὸν αὐτὸν φιαλο-*

Tento alchimický počátek v kalichu — tentýž kosmogonický symbol u Platona v Timaios-e: (Tvůrce) v první číši, v které smíchal sestavenou společnou duši, vzal, co dříve zůstalo, a smíchal (to) skoro takým způsobem . . . sebrav všecko, osvobodil duše (v souhlase) s rovným číslem hvězd, a určil každou (hvězdu) pro každou (duši).[172])

Ještě větší význam mystický přikládá se té tajemné nádobě — arše, o které tak mnoho mluví spisovatel v „Uvodu ku Kabbale“;[173]) také třeba si připomenouti, že v znamenité hře Tarot, která k nám (jak praví okkultisti) přišla z Egypta a představuje symboly starodávného posvěcení, jsou číše, poháry (to co srdce v hracích kartách našich); a dle téhož výkladu je číše Tarota — symbolem passivního principu (jak již řeknuto v pozn. 120 a 170) a tvoří druhou písmenu (he) tajemného slova Kabbaly ieve.[174]) Dle předání vysvětlena všechna moudrost od krále Šalomouna v knize, která má název „Klíč krále Šalomouna“ (Clavicula Salomonis); syn jeho Roboam, dle závěti otce, položil v jeho mohylu tuto knihu, kterou dříve uzavřel v bedničku ze slonové kosti; když babylonští mudrcové z úcty k Šalomounovi předsevzali obnovení jeho mohyly, byla tato tajemná kniha otevřena.[175]) Podobně také perský Šalomoun, Džemšid při stavbě svého sídelního města odkryl, jak výše praveno, číši moudrosti.

U současných buddhistů v Mongolsku, ve středu čtverce, naznačeného pro stavbu chrámu, v zem zarývá se k vůli štěstí a vyhnání zlých duchů posvátná nádoba san-bumba — nekonečný a plný poklad přání, zhotovená z drahocenných věcí; má býti zhotoven ze zlata, stříbra neb červené mědi a naplněn uvnitř vonnými lékařskými travami, drahokamy, kovy a listy s posvátnými zaklínáními; potom zabalený v žlutý šátek (chadak) staví se v sklepě tak, aby zůstal nezavaleným zemí.[176])

βωμὸν καὶ ἐπάνω ὕδωρ καχλάζον, καὶ πολὺν λιὸν εἰς αὐτὸν ἄπειρον ὄντα. (Berthelot, Collection des anciens alchimistes grecs. Texte. Paris 1888, p. 108, 109.)

[172]) *Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγε, τὰ τῶν πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχέετο μίσγων τρόπον μέν τινα τὸν αὐτόν . . . . ξυστήσας δὲ τὸ πᾶν διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις, ἔνειμέ θ' ἑκάστην πρὸς ἕκαστον* (Platon Timaios, 14).

[173]) Knorr de Rosenroth, Kabbala denudata, t. II., Francof. 1684, pars I., pp. 259 sqq; Adumbratio etc., ed. 1684, cap. V. V jednom místě stojí toto: quoniam vas ipsum includit illam virtute literarum „alchim“ quae denotant judicium (p. 280). Podrobný výklad symbolů, týkajících se vyšších tajemství Kabbaly, byl by zde nesrozumitelným bez odchylky, která svou obšírností může uškodit celku v této stati; poznání symbolismu v tak nazvaném „okkultismu“ činí zvláštní zkoumání.

[174]) Papus Le Tarot des Bohemiens. Paris, p. 50, 114.

[175]) The Key of Salomon the king, transl. by M. Mathers. Lond. 1889, p. 2—3.

[176]) Pozdějev, Očerky buddhistických klášterů v Mongolsku. Petrohrad 1887, str. 23—24. Číše-hlava často se zakopávala v základ k vůli pevnosti. V Indii dle textu Jadžurvedy, při obřadech stavby obětního oltáře zazdívala se do jeho základu hlava nebožtíka. (Viz Weber Ueber Menschenopfer bei den Indern d. vedis. Zeit. v časopise d. Deutsch Morgenl. Gesellschaft. XVIII., 1864, p. 263—265; Vojevodský, Kannibalismus v řec. mythech. Petrohrad 1874, str. 235.) Takový obyčej zarývání hlavy a také celého člověka byl skoro všeobecným; na př. všem známa srbská legenda o stavbě města Skutari (Skadra, Skadar), v jehož základ byla zazděna za živa mladá žena Gojko.

Dle slov Pausania v druhé messenské válce, v předvečer jejich záhuby, byl znám obyvatelům Messeny orakul Lykia Pandionida, dle něhož nutno bylo uschovati některé posvátné symboly Messenských — závdavek budoucího znovuzrození země; Aristomenes, hrdina messenský, přenesl v noci symboly v nejodlehlejší část hory Ithomy, zakopal je tam a modlil se k Jupiteru a k bohům ochráncům země, vyzýval je za svědky pokladu, který se ukrýval (*παρακαταθήκης*). Po třech stech letech, brzy po bitvě u Lenkter, Epiteles, hlava argivských a obnovitel Messenii, měl ve snu zjevení, v označeném místě našel a vyryl bronzový džbán (*ὑδρία χαλκῆ*); otevřev tuto urnu, našel olověné listy velmi tence vykované a svinuté jako knihu; na nich byly napsány posvátné mysterie velikých bohyň a to byl zakopaný poklad Aristomena.[177])

V Číně, za času Jao, kamenná amfora ma nao přechovávala se v chrámě Chuang-ti; byla plna ambrosie, pokládala se za nejdražší předmět a zdálo se, že je nevyčerpatelnou, ale již za císaře Šuna byla prázdna a přenešena na hory Cheng; tam pro ni byl připraven trůn „drahocenné ambrosie" vedle oltáře luny; při posvátných obřadech páry vystupovaly od tohoto trůnu a houstly v oblaka různých tvarů. Později tato amfora byla přenešena na chlum Ling-ling a po smrti Šuna byla zaryta v zem. Když císař Tzin ši-Choang-ti hledal nápoj nesmrtelnosti, při kopání na hoře Ling-ling nalezli amforu, do níž se vešlo osm „tero" — počet, připomínající osm stran světa; měli za to, že to ta zázračná vása, která se zachovávala tak dlouho za času Šuna, ale další její osud není nikomu znám. Později vymyslil známý Tung-fang-šo (za císaře Geu-gana) také tento nápis na váse: „od posvátného oltáře ambrosie vystupují nejasná bloudící oblaka; zefír nosič dobrých příhod, vystupuje od trůnu luny; vidím tři amfory ambrosie uprostřed moře svázané podivnou pentlí z mořské pěny".[178]) Tři amfory — to jsou tři ostrovy nesmrtelných svatých geniů: Fang-chu — ostrov Fang-sang, Pcheng-chu — ostrov Pcheng-laj a Tzing-chu — ostrov Ing-šen; jejich tvar připomíná tvar vás, které se nazývají chu (hu) — široké na vrchu, úzké v prostředku, čtyrhranné dole, jakoby byly zhotoveny uměle rukou. S vrchu hory, kde byl vystaven chrám posvátný luny, hledící na šíré moře, tyto ostrovy zdají se býti svázanými páskou.[179])

---

[177]) „. . . *ἐπεὶ νὺξ ἐγίνετο ἐκόμιζε παραγενόμενος δὲ ἔνθα τῆς Ἰθώμης ἦν τὸ ἐρημότατον, κατώρυξεν ἐς Ἰθώμην τὸ ὄρος, καὶ Δία Ἰθώμην ἔνοντα καὶ θεοὺς οὓς Μεσσηνίους ἐς ἐκεῖνο ἔσωζον φύλακας μεῖναι τῆς παρακαταθήκης αἰτούμενος . . Ὁ δὲ Ἐπιτέλης ἐπέτυχεν ὀρύσσων ὑδρίᾳ χαλκῇ . . . ἤνοιγε τὴν ὑδρίαν, ἀνοίξας δὲ εὗρε κασσίτερον ἐληλαμένον ἐς τὸ λεπτότατον ἐπείλικτο δὲ ὥσπερ τὰ βιβλία. ἐντοῦθα τῶν μεγάλων Θεῶν ἐγέγραπτο ἡ τελετή, καὶ τοῦτο ἦν ἡ παρακαταθήκη τοῦ Ἀριστομένους*". (Pausan. Desc. Gr., lib. IV., c. 20, 2; cap. 26, 7—8.)

[178]) Dall' altare sacro all' ambrosia s' innalzano vaghe nubi; e zeffiro, apportatore di buoni eventi, si leva dal tabernacolo della luna. Vedo tre anfore d' ambrosia in mezzo al mare legate da un nastro leggiadro di bianca spuma. C. Puini, Le Origini della civilta secondo la tradizione e la storia dell' estremo Oriente. Firenze 1891, p. 81.

[179]) Shih-i-ki l., fol. 6—8. Viz Puini, Le Origini della civilta, p. 26—27; celý text přeložen na str. 80—81. Viz též Pauthier, Chine et sa description historique. Paris 1879, str. 219—220.

Mystické nádoby schránky různých pokladů moudrosti, nadšení, nektaru ctí se jako nádoby posvátné. K poctě sedmi drahocenností — symbolů přidávají tibetští lamové ještě osmý symbol „číši“ (tibet. bum-pa-ter, sanskr. kalaça) — schránku skrytých bohatství třech světů,[180]) a v buddhických svatyních v Mongolsku uchovává se v nádobě bum-ba svatá voda.[181])

K předmětům čínského a japonského kultu patří nádoba — číše (kit. Hua-phing, kefiyan; jap. kuwafin), v které se chová větev mystické rostliny (od břehu jezera Anavatapta) sikimi (Sikimi, mih; aquilaria sinens?); druhá podobná číše-vása, jenom širší (na podobu nádoby „ku“), slouží za schránku kytice z květů.[182]) Devět bronzových velkých vas, na nichž císař Ju přikázal vyřezat mapy a popsání devíti provincií Číny, pokládaly se tak drahocennými a posvátnými, že s jejich celostí byl svázán zdar celé strany, a kdo je měl v moci, ten vládl Čínou; tyto vásy byly ukryty od jednoho z posledních císařů třetí dynastie Čeu na dně hlubokého jezera.[183])

Mystická nádoba nápoje moudrosti, číše nadšení a tajemné síly hrá ne poslední úlohu také v koncepcích severních národů, při čemž beze změny opakuje se již nejednou přivedený leit-motive ideje: číše-lebky, hlavy-kotle. Nádoba tato, dle svědectví británských bardů, dodává básnického ducha, moudrost, zjevuje budoucí věci, tajnosti světa a poklady lidského vědění; nejdražší kameny zdobí tuto mystickou číši.[184])

Báseň o Braně Blahoslaveném, synu Febala, vypravuje, jak on potkal na jezeře Číše (tak se zove) tři čaroděje, a ti mu darovali za pohostinství jim prokázané pohár, mající tu vlastnost, že léčil všechny smrtelné nemoce, zastavoval krev a křísil mrtvé: ale čáry této číše přestaly beze stopy, jakmile do ní byla vhozena pokrvácená hlava jednoho z vůdců nepřátelských Branovi; tento zázračný pohár patřil k číslu třinácti divů Britanského ostrova, přivežených od čaroděje Merlina v křišťálové arše.[185])

V staroirských pověstech o přibytí páté rasy dobyvatelů, jež se nazývá „národem bohyně Danan“ (Tuata Dé Danan), mezi 1876 a 1684

[180]) Waddell, Buddhism of Thibet, Lond. 1895, p. 391.

[181]) Bum-ba = nádoba na podobu vásy s prodlouženým hrdlem, bez ucha.

[182]) C. Puini, Enciclopediasi nico-giapponese, parte I., Firenze 1877, p. 77. La radice di questa pianta (sikimi) dà una specie di profumo . . . questa materia odorifera proviene dalle rive lago Anavatapta: e bruciando una pallottolina di esse sostanza, non piu grande di un grano di canapa, profuma tutto il Jambudvipa. Il lago Anavatapta si suppone che sia sur un monte della Catena dell' Imalaia; e da questo lago si crede che abbiano origine tutti i grandi fiumi dell' India (id, nota I.).

[183]) Později Ši-choang-ti, císař čtvrté dynastie (Cin) hledal tyto vásy i znamenitý nápoj nesmrtelnosti, slíbený od sekty Lao-tce. (Viz Pauthier, Chine, p. 50, 219-220).

[184]) Myvvrian I., pp. 17-20, 37, 45, 67; Baring Gould, Curious myths of the middle ages. Lond. 1892, p. 628-619.

[185]) Gould. Cur myths. p. 619-20, 622. V keltické legendě o cestování Kormaka (Cormac), irského krále, čarovný pohár rozbíjí se na kousky, jestli někdo zalže, ale hned se mohou střepy zase spojiti beze stopy o rozbití, jakmile potom pravdu vyřknou. Viz Transactions of the Ossianic Society t. III., p. 213; Arbois de Jubainville. Le cykle mythologique irlandais, Paris 1884, p. 327—333.

r. před Kristem, mluví se o čtyřech pokladech tohoto národa, — jest to kámen osudu, na němž se vybírá král, kopí a meč poskytující jisté vítězství, a konečně čarovná číše-kotel dobrého boha Dagda, nasycující všechny.[186]) Ale nejposvátnější význam u starých Bretonců měla zasvěcení v tajnosti nádoby-číše přemoudrosti, s kterými byla svázána pověst o mystickém kotle Keridveny (Pair Ceridwen) keltické Demetry, pramene života; tato pověst jest tím důležitější, protože v sobě obsahuje všechny elementy základního symbolu, o němž se jedná: Keridven-Demetra vaří v kotle mystickém nápoj božského nadšení a přemoudrosti, a chlapcovi Gvionu přikazuje udržovat bez přestání oheň po celý rok a den; již uplynulo skoro dvanácte měsíců, když z nenadání vystříkly tři velké kapky z kypícího kotla a opařily prst Gviona; ten ho zdvihl k ústům a v okamžiku poznal budoucnost; kotel se rozbil a uhasil oheň, a on se dozvěděl, že Ceridwen ho zničí; i začalo pronásledování, Ceridwen a Gvion berou na se různé tvary, jako bývá ve všech známých mythologických pověstech o pronásledováních, při čemž ona v podobě slepice ho spolkla, když se přeměnil v pšeničné zrno. Ale po devíti měsících, byvše těhotnou od tohoto zrna, porodila nemluvně, klade je, jako Sargon Starý, do lodičky, pokryté kůží a spouští do mořských vln dne 29. dubna, ale bytost ležící v lodičce zázrakem se spasila: to je tajemný Merlin-Talerin, vyvolená nádoba moudrosti a poznání.[187])

6

Ve své poslední fási evoluce, číše — schránka pokladů, nesmrtelného nápoje, jest číše života a božské přemoudrosti, a nikde to není lépe vyjádřeno než v starých východních náboženstvích.

Číše Buddhy má se za velikou svatyni mezi přívrženci jeho učení a po příkladu jeho přikládají mniši budhičtí zvláštní symbolický význam svým číším. o čem se zmínka stala výše (viz pozn. 145). V jednom z nejstarších buddhických sborníků, známých pod jménem knihy 550 narození (Jataka), nalézá se vypravování o číši Buddhy. Když Bodisatva dostíhal stupně Buddhy a nalézal se v rozjímání pod stromem poznání, dívka Sudžata z Uruvely, vdavši se šťastně, souhlasno slibu, který učinila před posvátným Nigroddha stromem (ficus indica) rozhodla se věnovat Buddhovi zlatou číši (suvanna pâtto) v ceně sto tisíc (obětí — satasahassapariccâgo). V den dosažení nejvyššího stupně rozjímání, sluší se dostat (laddhum vattati) zlatou nádobu, v ceně sto tisíc (obětí) a Sudžatě napadlo, aby položila pokrm Buddhy (t. j. rýži uvařenou v mléce — pâyâso) v zlatou číši;[188]) vykonavši vše tak jak chtěla,

[186]) Leabar Gabala, livre des invasions, trad. H. Lizeray, Paris 1884, p. 45—46. (Viz také A. Nutt, Studies on the legend of the holy Grail. London 1888, p. 184—187).

[187]) Welsh Archeol. I. 74; Davies Mythol. 186, 213, 229, 238; Nennius von Gunn (úryvek Hanes Taliesin) 41—44. (Viz Mone, Gesch. d. Heidenthums im nördl. Europa, Leipzig 1823, Theil. II., p. 519—524).

[188]) Palický text tohoto místa se čte takto: „Yasmâ pana Buddhabhâvam pâpunanadivase satasahassaghanikam suvannapâtim ladhum vattati tâsmâ sa „suvannapâtiyam pâyâsam pakkhipissâmîti" cittam uppâdetva" atd. (Patakatthavannana, original pali text edit. by Fausboll. vol. I. London 1877, p. 69). Dle Childersa (Čajders), pariccâgo — sacrifice, liberality. (Childers, Pali Dict. London 1875, p. 338.)

přinesla nádobu Buddhovi, a on učiniv obřad omývání přijmul pokrm vložený v číši; potom když pojedl, vzal zlatou číši a řekl: jestli já nyní jsem s to (sakkhissâmi) státi se Buddhou — af číše jde vzhůru (proti proudu), jestli však ne, af jde dolů (po proudu) a hodil (číši v řeku);[189]) ale číše plynula proti proudu a přibyla k dvoru cara černých buddhů, zazvučela na ně „klik!“ a zaujala mezi nimi nižší místo“.[190]) Za nějaký čas dva bratří přinesli Buddhovi oběť sestávající z medových a rýžových koláčů, ale číše již nebyla a on neznal, co dělat, protože buddhové nikdy neberou pokrm přímo z ruk: „Tenkrát čtyři ochranci světa ze čtyřech stran (přišlí) přinesli číše, zhotovené ze safíru, ale Buddha je nepřijmul. Oni opět předložili čtyry číše zhotovené z kamene černého jantaru (muggavanna), a on slitovav se (anukampâya) nad čtyřmi genii, vzav čtyry číše, postavil jednu v druhou a přikázal: af jest jedna (nádoba)! A kraje čtyr číší byly vidět jen jako čárky (a sumy číše) vešly (všecky) v jednu číši prostřední velikosti; potom Buddha přijme pokrm v tuto novou číši a nasytiv se, vzdal díky.[191])

Tyto episody vypravují se s velkým mysticismem v sanskritském textě Lalita-Vistara.[192])

Sudžata, dcera starosty vesnického, přinesla s poklonou Buddhovi zlatou číši plnou medu a mléka[193]); Buddha pokrm snědl a zlatou číši za nic necenil, nýbrž hodil do vody[194]), a ona připloula k caru černých hadů atd. Druhá episoda vypravuje se s následujícími variacemi mystické povahy: čtyři velicí carové přibyvši ze čtyř stran světa, přináší Buddhovi nejprve čtyry zlaté číše (saïvarnâni pâtrâni), potom číše z různých drahých kovů a kamenů, ale on jich nepřijímá, protože praví buddhové berou pokrm ne v drahocenných, nýbrž v kamenných nádobách. Carové měli ještě čtyři kamenné číše (çaïla pâtrâni), které již napřed, jak bylo

---

[189]) Tam pana pâyâsam bhunjitva suvannapâtim gahetvâ „sac‘ âham ajja Buddho bhavitum sakkhissâmi ayam pati patisotam gacchatu, no ce sakkhissâmi anusotom gacchatu“ ti vatvâ pakkhipi (Jataka p. 70).

[190]) „gantvâ tinnam Buddhânam paribhogapâtiyo kili kiliti râvam kârayamânâ paharitvâ tâsam sabbahetthimâ butvâ atthâsi (id. p. 70).

[191]) „. . . catuhi disâhi cattâro Mahârâjâno indanîlamanimaye patte upanâmesum. Bhagavâ te patikkhipi. Puna muggavannaselamaye cattâro pate upanâmesum. Bhagavâ catunnam pi devaputtânam anukampâya cattâro patte patiggahetvâ uparûpari thepetvâ „eko hotû“ ‘ti adhithahi. Cattâro pi mukhavattiyam pannâyamânalekha hutvâ majjhimena pamânena ekattam upagamimsu. Bhagavâ tasmim paccagghe selamaye patte âhâram patiganhitvâ per bhunjitvâ anumodanam akâsi“. (Pataka, p. 80.) Srov. také Buddist birth stories, trans. by Rhys Davids vol. I. Lond. 1880, pp. 93, 94, 110.

[192]) Ačkoli Lalita-Vistara napsána mezi 600—1000 r. po Buddhovi, nemůže se rovnati se starší „Jataka“ a má vůbec takový význam pro učení se prvobytnému buddhismu, jako báseň středověká měla by k evangeliu (Rhys Davids, Hibbert Lectures, 1881, p. 197) — přece však pro tuto staf důležitá ne epocha napsání té neb oné knihy, ale poukázání v nich vůbec na mystický význam číše jako symbolu spasení.

[193]) Atha khalu bhikshavas sujâtâ grâmikaduhitâ suvarnamayim pâtrim madhupâyasa sampurnâm bôdhisattvasya upanâmayati sma. (Lalita Vistara, sanscrit. text ed. by Rajendralala Mitra, Calcutta 1877, p. 335.)

[194]) „. . . paribhujya tâm suvarnapatrim anapêksho vârini prakshipati sma.“ (id., p. 337). Srov. s textem na str. 339 „datvâ bhôjanam sujâta matimâm“ atd.

předpověděno, byly naznačeny v dar Buddhovi, a proto se jich neužívalo. „Číše mající vlastnost zákona, nemůže se rozbiti a rovněž i kamenné číše nelze rozbiti.“[195]); carové takto pomyslivši, darovali tyto číše Buddhovi, jenž vzav „požehnal jednu mocí svého naklonění“ (adhimukti) [196]), při čemž řekl jednomu carovi tento verš: „podnes číši buddhovi a ty budeš v číši (jako) v nádobě poznání agrayâna); darovav číši nám podobnému, nebudeš líšen (ani) paměti, (ani) rozsudku;“[197]) a druhému carovi řekl tento verš: „kdo dává číši Buddhovi, ten nebude líšen (ani) paměti, (ani) moudrosti.“[198])

V těchto dvou přivedených gâthâs jasně se jeví mystický význam číše-lodičky jako číše života, číše spasení; to potvrzuje též i následující episoda, vzata z téhož spisu, která jaksi doplňuje analogickou episodu, vypravovanou v Jataka: dva bratři přinesli Buddhovi drahocennou číši, která se jmenovala Abučandra (ratna pâtra abhuccandanamih), naplněnou pokrmem, a on přijmuv číši a nasytiv se, hodil číši v nebesa (ksipê pâtri nabhastalê asmim). Car bohů nazván Subrachma vzal překrásnou drahocennou číši a ještě do nynějška v ráji Brachmy klaní se číši ve společnosti bohů.[199])

Město Purušapura (nyní Pešáver = Peshawur) bylo kdysi městem číše Buddhovy; přinešena sem po jeho smrti, dlouho byla předmětem zvláštní pocty.[200]) Za doby buddhického mnicha Fa-sjana (Fa-hien), okolo 400 r. po K., tato číše nalézala se ještě v Pesaueru v klášteře schválně pro ni vystaveném, a souhlasně s popsáním, představovala různobarevnou nádobu, s převládající černou barvou, při tom velmi jasny byly kraje

---

[195]) „Sa bhôjanam dharmyamayam hyabhêdyamime ca çaïlâmayam abhedya bhâjanâs (id p. 496). Bhâjana značí vůbec každou nádobu: pohár, číše, mísa, hrnek, schránka, nádržka.

[196]) „. . . pratigrhya ca eka pâtram adhi tisthati sma adhimukti balêna.“ (id., p. 498.)

[197]) Upanâmayasva sugatasya bhâjanam tvam bhêshyasê bhâjanam agrayânê asmadvidhêbhyô hi pradâya bhajanam smrtirmatîs ca eva na jâtu hiyate (id., p. 497. V překladě Foucaux-a toto místo zní takto: „offre un plat (un vaiseau) au Sougata et tu seras dans le vaisseau qui est le meilleur des véhicules“ atd. (Lalita Vistara, trad. par Foucaux, I., Paris 1884, p. 320); v tomto překladě více podškrtnut mystický smysl verše. Vlastně značí buddhické agrayâna „das zur Erkenntnis führende Hauptvehikel (Böhtlingk, Sanskr. Wörterbuch III. Petersburg 1882, p. 247), co v přenosném významu může se převésti „lodičku (nádobu), která se vleče k poznání“.

[198]) Yô bhâjanam dêti tathâgatasya na tasya jâtû smrti prajnâ hiyatê (Lalita Vistara, sanskr. text., p. 497).

[199]) Subrahmanâmâ ca hi dêvarâja jagrâhayastam vararatna pâtrîm adhunâpyaso tâm khalu brahmalôkê sampujayatyanyasurais sahâis (id., pp. 501—2). V XVIII. hlavě se praví, že Indra vzal od cara černých hadů připlynulou číši, přines ji do nebe a tam ji postaviv, ustanovil svátek číše v určitou dobu; nyní ještě každý rok u třiceti třech bohů slaví se svátek číše: „nîtvâ pâtrîyâtrâm nâma parvvani pravarttitavân, adyâpi ca trayastrimcêshu dêvêshu pratisamvatsaram pâtrîmahô varttatê (id., p. 337).

[200]) Číše, kterou měřili po spálení ostatky Sakija Muni, měla také tak veliký význam, že bramin Drona, který měřil, vyžádal si za náhradu tuto číši a nasypal nad ní zemní vrchol. (Lalita Vistara, trad. Foucaux, I., p. 397–398.) Musí se připomenouti, že sanskr. drôna značí čan, míru, do níž se vejde okolo třiceti liber zrna, oltář na podobu koryta atd. (Boetlingk Sanskr. Wörterbuch III., p. 131.)

těch čtyrech číší, z kterých ona povstala.[201]) Za doby jiného čínského cestovatele, slavného Hiuen-Tsiang-a[202]) okolo 630 r. po K., číše již nebyla v Pešauery: byla v Persii, ale kde vlastně, Hiuen-Tsiang nepraví.[203])

Číše Buddhova zázračná a nevyčerpatelná, a číše buddhického mnicha (její napodobení) nazývá se nádobou mudrce (rshibhâjana) a jest symbolem čistého života a vznešených snah mnicha[204]) na počest číše Buddhovi, kterou nosili v slavných procesích pod skvělým baldachýnem, konaly se slavnosti, které se zvaly svátkem číše (pâtramaha)[205]), takřka napodobení svátkům ustanoveným na nebi od Indry. (Viz poznam. [199]) V Kandaharu, u mahometánů, nalézá se nyní vlastní svatá číše.[206])

Číše-života — je číší nesmrtelného nápoje, božského nektaru. Symbolický boj o državě tohoto nektaru vyražen básnicky v známé sanskritské epopeji Mahabharaty. Aby se zmocnili amrity-napitku nesmrtelnosti — bohové a asury (duchové tmy) spolčují se a sbírají máslo z mléčného moře; měchačkou jim sloužila hora Mandara, provazem — prorocký had Vasuki a sám Višnu v podobě želvy (kûrmavatara) všecko to drží; z mléčného oceanu nejdříve vyplývá měsíc s tisícem paprsků, potom vycházejí jedna za druhou různé zázračné bytosti, bohyně Venuše-Lakšmi bíle oblečena a konečně „vtělený božský Dhanvantari (Eskulap Indický) vystoupil (z moře) s bílou číší amrity“.[207]) Tenkrát, „když asurové spatřili takové zázraky, přišli v zoufalství (ztrativši každou naději, že dostanou ty zázraky) a k vůli amritě a Lakšmě (rozhodli se) vzít útočiště k velkému nepřátelství.“[208]) Byla svedena bitva, mající ozvěnu ve všech kosmogonických pověstech — bitva titanů a Řeků, boj Lucifera u křesťan, nepřátelství Aura Mardy s Auro Majnoj u starých Baktrů atd.; bohové konečně vítězí nad asury, staví zase na místo horu Mandaru; a spasivše takto amritu bozi velmi se radovali vracejíce se (na nebe) a nádobu s amritou Indra (balabhid) s druhými nesmrtelnými dal chránit Naru-Arzunovi (kirîtan).[209])

[201]) A record of buddh. kingdoms (travels of Fa-hien) transl. by J. Legge, Oxford 1886, p. 34—36, kde nalézají se jiné zajímavé podrobnosti o této číši.

[202]) Toto jméno píše se rozvláčně: Hiuen-Tsiang, neb Hiounen-Thsang, Huan-Chwan, Yuen-Chwang, Hhuen-Chwang. (Viz Minojeva Buddhismus t. I., Petrohrad 1887, str. 129. Viz Ti-Yu-Ki, buddh. records of the Western World. transl. by S. Beal, vol. I., London 1880, p. 2, note 10.

[203]) Beal ve svém překladě podává nevelkou bibliografii putování číše (pâtra), která se jmenovala u Číňanů nádobou míry (measure vessel) a sice: Koppen, Die Relig. d. Buddha I., p. 526; Journ. Royal Asiat Soc. XI., p. 127; Yule, Marco-Polo II., p. 301, 310. (Si-Yu-Ki, transl. by Beal, I., p. 99, note 59.)

[204]) Minajev, Buddhismus I., str. 129—130.

[205]) Id., str. 113, 130. Na str. 130—133 u Minajeva přiveden palický text popsání svátku číše.

[206]) Le Messurier, Kandahar in 1879. London 1880, p. 240. Viz Minajev str. 129.

[207]) Dhanvantaristato devô vapushmânudatisthata, çvetam kamandalum bibhrat amrtam vatra tisthati (Mahabharata Purana, sanscrit text, Bombay 1890, vol. I., p. 44; XVIII. 38). Kamandalu = hlíněná neb dřevěná nádoba na vodu neb pro náboženské obřady.

[208]) Etattad adbhutam drstvâ nirâçâ dânovâs sthitâs, amrta arthê ca lakshmi arthê mahâm tam vaïram âçritâs (id. XVIII. 44).

[209]) Tatô' mrtam sunihitam êva cakrirê surâs parâm mudam abhigamya pushkalâm, dadao ca tam nidhimamrtasya rakshitum kiritanê balabhid athâma-

V ritualech vedismu, buddhismu a mardeismu číše má posvátný mystický význam číše života, spasení, nápoje nesmrtelnosti — pokrmu bohů; pověsti o ní potkáváme skoro u všech národů.[210])

V době tajemství, konajících se od charranských Sabejů (viz pozn. 169.), dle slov En-Nedima, mladíci sloužící, dříve než vstoupili v svatyni (dům kněží — Haus der Bogdariten), sedm dní se skrývají před ženským zrakem; nápoj berou ze sedmi v řadě stojících číší, které se jmenují Zesûrâ, a mažou si jím oči. Tam se též nalézá nádoba — číše, nazvaná Faa-Fâgâ; sedmý den praví kněží: „nechť se zvěstuje neslýchané, o učiteli!“ A kněz odpovídá: „ať se naplní číše mystickým nápojem! Takové jest nepřemožitelné tajemství sedmého dne.“[211])

V náboženských obřadech mardeismu číše objevuje se symbolem života, spasení, nádobou nebeské ambrosie; takový význam číše zvlášť vystupuje při obřadě přípravy posvátného nápoje Chomy[212]), zemského zástupce Chomy nebeského.[213]) Šťáva této rostliny, vytlačená v moždíři dle obřadů Avesty, jako nápoj božský, dává duchům život, sílu a bodrost a je pro ně nejpříjemnější obětí. — Při přípravě Hômu, přelívají jeho šťávu ze stříbrné číše v zlatou.[214]) V jedné modlitbě Vispereda (liturgické části Avesty) nalézá se počet posvátných nádob obřadních: „přináším tuto oběť (chválím) k vůli kamennému hmoždíři (hâvana) železnému moždíři, číši (tasta), se svatou vodou, vlasy Chormu očišťující (sítko) a k vůli tobě, o bareçma[215]), udělaný dle obřadu (nábožně svázaný).[216])

---

rais saha. (id., p. 45; XIX, 31.) Celá tato episoda nalézá se též ve Vishnupuranam, část I., odděl. 9.

[210]) Zde třeba ukázat na zvláštní analogii dvou podobných pověstí irské 8. a 9. věku a řecké. Božský kovář Goibniu (goba, gobann — kovář) v době irských Tûatha připravuje nektar (deoch — nápoj), dávající nesmrtelnosť této rase bohů (viz O' Curry Atlantis t. III., (1862) str. 389; D' Arbois de Jubainville, Le Cycle mythol.-irlandais. Paris 1884, pp. 277., 279., 309) V Illiadě (Illiad I., 584—604) božský kovář Hefaist také podává pít bohům nápoj nesmrtelnosti.

[211]) Překlad Chwolsohna z arabského zní: „Die Knaben aber, welche sich zum Eintritte in dieses Haus bestimmen, verweilen in demselben 7 Tage, indem sie während dieser Zeit von keiner Frau angeschaut werden. Ihren Trank nehmen sie aus sieben in einer Reihe zusammen-gestellten Bechern, welche sie Jesûrâ nennen und bestreichen mit demselben ihre Augen. In diesem Hause haben sie auch ein Gefäss mit einem Trank, welches sie Faa oder Fâgâ nennen. (Am siebenten Tage) sie sprechen zu ihrem Oberhaupt: „So werde denn Niegehörtes vorgetragen, o Meister!“ Der Priester antwortet darauf, indem er sagt: „Es werde die Schaale angefüllt mit mystischem Trank!“ Dieses ist das unbezwingliche Mysterien des siebenten Tages. (Chwolson, Die Ssabier, II., p. 50—51, 316—317, 364.) Co se týče významu tajemného Haus der Bogdariten, viz str. 352—354 spisu Chwolsohna.

[212]) Hom, Haoma — žlutá (zairi) rostlina na horách Pranu, která má jako Soma indusů, mystické vlastnosti.

[213]) Choma nebeský, bílý (na rozdíl Chomy zemského žlutého) — je strom života Gaokerena, který při všeobecném z mrtvých vstání (dle učení mardeismu) dá lidem nesmrtelnosť (Dâdistân XLVIII. 16).

[214]) Erezatasna haca tasta zaranasnem avi takhshe (Yaçna X., 54) Zendský text viz Avesta, vyd. od Spiegela, Vídeň 1858, vol. II., p. 89; v štuttgartském vydání (Avesta, vyd. od Geldnera, I. d. 1886, p. 54) přivedeny zároveň s textem i jeho varianty.

[215]) Svazek stromových větví, představující při obětování celé rostlinstvo.

[216]) Ayeçe yesti açmanaêibya hâvanaeibya, ayanhaenaeibya hâvanaeibya tastai zaothrôbarenâi vareçai haômoanharezânâi tavaca bareçmano ashaya

Odpovídaje Auro Majnu „Zaratuštra praví, že moždíř, číše, Choma a slovo od Mazdy vyřknuté, jsou moji vynikající nářadí.[217]) Na otázku Zaratuštry, kde takové je místo na zemi, které dává nejvíce radosti? Aura Mazda odpovídá: „(Tam), kde nalézá se člověk spravedlivý, nesoucí v ruce dříví, svazek baresma, číši a moždíř.“[218])

Vedismus ještě více vyráží posvátný význam číší: V Kâthakam (části Jadžur Vedy) připomíná se pověsť o šesti obětních číších, které přinášejí smrt tomu asuru, kterého se dotkne jedna z nich a když dva kněží-asurové ukradli ty číše, rozbili a zahodili, býk olízav střípky dostal sílu ubíjet svým hlasem všechny asury.[219])

Všechny hymny deváté knihy Rig-Vedy a mnohy druhé hymny ostatních knih věnovány pochvale Somu, mystického boha-rostliny, posvátnému nápoji nesmrtelnosti, pravé číši spasení, dle ritualu vedismu. Jako Chaoma, vedického Somu, rostoucího na horách, tak i orel Indry,

---

fraçtaretahâ. (Vispered, XI. (Spiegel XII.), 2. Viz Avesta, herausg. Spiegel II., p. 17; text s varianty viz Avesta, hers. Geldner, II. Th., 1889, p. 15.) Darmesteter překládá açmana hâvana „stříbrný moždíř“ (j'appelle au sacrifice le mortier d'argent atd. Le Zend-Avesta, trad. Darmesteter, vol. I., Paris 1892, p. 467.) t. j. tak jako se to slovo překládá do jazyku pechlivsko-hurvašském (hûzvâresh) (Justi, Handb. d. Zendsprache, p. 38). Zaothrôbaranâi (zôhr — baran) = la coupe à libation (Darmesteter), das Weihwasser enthaltend (Justi). Číše, v které se vylévá svatá voda (zour, zaothra) nazývají se moshabê. Vareça Haomô anharezâna (huzvareš: vars i hom pâlai) = le filtre en crin du Haoma (Darmesteter) Ashaya fraçtareta = formé selon les rites (Harlez). V XIV farhardě Vendidala (VIII. 26—31) vypočítávají se všechny posvátné nádoby a předměty služby boží.

[217]) Vendidad. XIX., 30: Hâvanaca tastaca haomaca vaca Mazdô fraothta, — 31, mana zaya açti vahistem (Avesta, texte vyd. Spiegel, I., p. 174; varianty textu viz Avesta vyd. od Geldnera, III. díl, 1895, p. 124).

[218]) Vendidad. III., 4: Aésmô zaçto, bareçmô zaçto, gao zaçto hâvanô zaçto (Avesta, texte od Spiegela, I., p. 15; varianty texta viz Avesta od Geldnera III., p. 15). Gaozaçto = la coupe en. main (Harlez), Fleisch in d. Hand (Justi); hûzvâresh překládá „oděv“, a Darmesteter: „c' est là ou prie un fidèle la buche en main, le baresman en main, le lait de la vache en main“ atd., v poznámce 3. praví: „Le pehlvi traduit „gaozasta“ „jâm yadâ — en main la coupe (la coupe de lait); mais il faut corriger sans doute „jâm“ en „jivâm“. (Zend Avesta trad., vol. II., p. 33, note 3). Arabský spisovatel En—Nedim dosvědčuje, že též u manichejských byla číše života z mrtvých vstání. Dle jejich učení bozi, po smrti spravedlivého člověka, přinášejí mu oděv, obvaz na hlavu, korunu, jasný věnec (nymbus?) a číši vody; zjevuje se též dvojče duši spravedlivého v podobě mladé ženské; oni oděvají duši šaty, korunu a věnec, dávají jí v ruku nádobu s vodou, a po sloupu chválozpěvu vznášejí se s duší v sféru luny k prvobytnému rajskému stavu. „Wenn der Tod einem Wahrhaftigem naht, sendet der Urmensch einen Lichtgott in der Gestalt des leitenden Weisen und mit ihm drei Götter und zugleich mit diesen das Wassergefäss, das Kleid, die Kopfbinde, die Krone und den Lichtkranz. Mit ihnen kommt die Jungfrau, ähnlich der Seele dieses Wahrhaftigen .... Jene aber nehmen diesen Wahrhaftigen, bekleiden ihn mit der Krone, dem Kranze und dem Kleide, geben ihm das Wassergefäss in die Hand, und steigen mit ihm auf der Säule des Lobpreises zu der Sphäre des Mondes, zu dem Urmenschen und zu der Nahnaha der Mutter der Lebendigen bis zu dem Zustand, in dem er zuerst in den Paradiesen des Lichts war.“ (Mani, seine Lehre und Schriften, text von Ibn Abi Jakub an—Nadim, übers. v. G. Flügel. Leipzig 1862, p. 100, 339.)

[219]) Weber, Indische Studien III., 461 sqq.; Zeitschrift d. Deut. Morgenl. Gesellschaft III., (1849), p. 285 sqq.

nebeského původu, přines Somu zemského s nebe;[220]) šťáva Somy je nápoj poskytující bohům sílu a nesmrtelnost, to je amrita povznášející svého pozemského ctitele do světa věčné slávy a světla, ale mystický význam Somy nebeského byl znám jenom braminům: „Somou bozi silní, Somou země veliká a na lůně (upasthô) nebeských hvězd postaven je Soma; za Somu (ho) pokládá pijící (papivân), když tluče rostlinu, (ale toho) Somu, kterého ctí bramini, toho nikdo neokusívá".[221]) Jenom braminům známa byla pravá jsoucnost Somy a zajisté tajemství toto mělo spojení s Somou-lunou, poněvadž v pozdější povedické literatuře objevuje se stotožnění Somy-luny s Somou-nápojem.[222]) Při takovém významu Somy, nádoby mající tento nápoj bohů a sloužící při obřadě jeho přípravě, takové nádoby jsou číšemi života, spasení mystického nadšení. Umělec ve všech řemeslech Tvaštri, indusský Hephaist, drží číši plnou Somy,[223]) přináší blahoplodné číše (naznačené za nápoj) nápoje bohů,[224]) dělá novou (dřevěnou) číši (camasa), v které nalézá se božský pokrm i nápoj. Nádoba tato velmi se ctí u vychovanců Tvaštri Ribchavasů (Rbus); „proč — ptají se v Agni — o výtečný a nejmladší k nám přicházíš? My nehaníme číši tuto blahorodého původu, o bratře Agni! my vychvalujeme vlastnost nádoby Somy!"[225]) Předce však Ribchvasi rozdělují tuto novou posvátnou nádobu na čtyři číše; v hymnech, v nichž se k nim obracejí, ukazuje se na rozdělení číše božského Tvaštri[226]) „v čem pozůstává směs této číše moudrosti (vaší) rozdělené na čtyři? . . . číše na pití bohů byla zhotovena obratností a uměním;[227]) „Savitri daroval nesmrtelnost vám, kteří posloucháte ho neskrývajícího se, když byla rozdělena od vás na čtyři jediná nádoba, číše Asury.[228])

---

[220]) Taktéž i orel Zewsa přináší nektar, a orel severoněmeckých pověstí (Sagen) med-nektar, nápoj bohů.

[221]) Rgveda, X., 85, 2. Sômêna âdityâs balinas, sômêna pothivî mahî, athô nakshattrânâm eshâm upasthê sômas âhitas, 3. Sômam manyatê papivân yat sampimshanti ôshadim, sômam yam brahmânas vidus na tasya açnâti kascana (Hymnus, ed Muller, II., p. 338).

[222]) Luna v Rig-vedě označuje někdy nádobu (koça) chránící v sobě život; šťáva Somy-luny profiltrovaná skrze nebesa také jako šťáva Somy-nápoje skrz sítko. Viz Hillebrandt, Vedische Mythologie, Breslau 1891, I., pp. 277, 309, 313; Max Muller, Chips from a german workshop. London 1895, vol. IV., pp. 345—357. Viz podrobnosti kultu Somy jako nápoje nesmrtelnosti Macdonell, Vedic Mythology, Strassburg 1897, pp. 104—114, Muir, Original Sanskrit texts, vol. 5, London 1884, pp. 258—271.

[223]) Atharva Veda IX., 3, 4, 6.

[224]) Rigveda X., 53, 9: „. . . vibhrat pâtrâ dêvapânâni çamtama". (Hymnus ed. Muller, II., p. 308.) Srovnej co je v pozn. 210 o bohu-kováři Řekú a starých Irů a připravované od něho božské ambrosie.

[225]) Rgveda I., 161, 1: Kim um çresthas, kim yavisthas nas âjagan; kim iyate dûtyâm, kat yat ucima na nindima camasam yas mahâkulas agnê bhrâtas drunas it bhutim udima. (Hymns, ed. Muller, I., p. 139.) Dru — dřevěná nádoba, do které se leje Soma. (Grassmann, Wörterb. z Rig Veda, p. 648.)

[226]) Rgveda I, 20, 6: uta tyam camasam navam tvashtus devasya niskrtam akartta caturas punas (Hymns, I, p. 12).

[227]) Rgveda IV, 35, 4: Kimmayas svit camasas eshas âsa yam kâvyena caturas vi cakra 5 . . . . akarta camasam dêvapânam çacyâ (Hymns, I, p. 292).

[228]) Rgveda, I, 110, 4. Tat savitâ vas amrtatvan asuvat agôhyam yat çravayantas êtana tyam cit camasam asurasya bhakshanam ekam santam akrnuta catus vayam (id., p. 91).

Toto mystické rozdělení prvobytné číše učiněno svaděním ze strany Agni, posla bohů, jenž mluví k Ribchvasům: „jestli to (t. j. rozdělení číše) vykonáte, budete se na rovni s bohy cíti . . .“[229]). Když Tvaštri uviděl čtyři hotové číše, mezi bohyně (gnâ) se skryl; usmrtíme je — zakřičel — zapírajících božskou číši![230]) I záviděl uviděv čtyry skvělé nádoby.[231]) Jedna hymna Vedi třikrát vyzývá Agni vypít nápoj nesmrtelnosti z čtyř číš — hôtra, pôtra, nêshtra[232]), ale čtvrtá číše nemá v této hymně jména, a zachovává svou mystickou povahu, že ze všech nejvíce se cítí; „i Agni vypil z číše hôtra, opil se z číše pôstra, občerstvil se obětmi nêshtra; z čtvrté (turîya) číše nepoškozené, nesmrtelné (božské) vypi, o blaho dávající!“ (t. j. Agni)[233]) Tak číše Somy srovnává se mysticky s oceanem (Samudra) a má totéž jméno s ním: „Slovem (modlitby) jasné kapky (Somy) přijdou na povrchnost číše — oceána, (v tu) nádobu (kôça) těšící, plnou požehnání.[234]) Soma přebývá ve třech číších: „přes tři očisťující číše (pavitra) ty tečeš, o jasný!“, praví jedna z hymen Vasišty.[235])

I tato nádoba očistění jest číší spasení a nesmrtelnosti: „jasné kapky (Somy) spěšící z číše dosahují božským šířením Indry . . . O pramenící se (Soma) nyní očisti nás číší posilňující! Plamenem číše tvé, o Agni, nadšením očisti nás! Ohnivou číší očisti nás, povzbuzujícím nadšením očisti nás! O božský Savitri číší utěšení všady očisti mne!“[236])

---

[229]) Rgveda I, 161, 2: „. . . . . yadi êva karishyatha sâkam devaïs yajniyâsas bhavishyatha“ (id., p. 139). Srov. Genesis III., 5: „. . . . . a budete jako bohové, vědouce dobré i zlé“.

[230]) id. 4: „ . . . . yadâ 'vâkhyat camasâm caturas krtân ât it Tvashtâ gnâsu antas ni ânajê 5. hanâma ênân iti Tvashtâ yat abravit camasam yê dêvapanâm anindishus . . . .“ (Hymns, p. 139—140). Gnâ=im Rigveda nur von den Göttinnen gebraucht (Grassmann, p. 415). Srovnej toto mystické rozdělení jedné číše na čtyry s tímtéž přetvořením od Buddhy čtyř číší v jednu. (Pozn. 189.)

[231]) Rgveda, IV., 33, 6: „. . . . . vibhrâjamânân camasân ahâ iva avênat Tvashtâ caturas dadrçvan (Hymns, I., p. 291).

[232]) Rgveda, II., 37, 1: „. . . . . hôtrât sômam dravinas das piva“ atd. (Hymns, I., p. 204). Hôtra, pôtra, nêshtra — číši, nádoby Somy nazvané dle jmen kněží, vykonávajících obětí (Grassmann, Wörterb., pp. 756, 862, 1682).

[233]) id. 4: „Apât hôtrat uta pôtrât amatta uta nêshtrât ajushata prayas hitam turîyam pâtram amrktam amartyam dravinâs das pivatu dravinas das.“ (id, p. 204.)

[234]) Rgveda IX., 12, 6: Pra vâcam indos ishyati samudrasya adhi vishtapijînvan kôçam madhuçcutam (Hymns, II., p. 190). Samudra=die Somakufe und der Soma als ein Meer bezeichnet (Grassmann, 1483); madhuçcut=von Segen triefend (id. 988). Viz také E. Burnouf, Le Vase Sacré. Paris, 1896, p. 32—35.

[235]) Rgveda IX., 97. 55: „Sam trî pavitrê vitatâni eshi anu ekam dhâvasi prî yamânas . . .“ (Hymns. II., p. 247.) Pavitra — cedníček, kterým se čistí Soma a „pavitrê vitatâni“ doslovně značí roztáhnutý cedníček (Viz Grassmann p. 515), ale v přenosném významu a dle výkladů tyto tři číše — Agni, Varuna a Surya (oheň, vítr, slunce) jako bohové očistění. Zároveň pavitra má přímo význam číše, nádoby: slunci tekoucímu po nebi (podoben) čistý opojující nápoj (Soma) v číši (Eshas suryêna hâshatê pavamânas adhi dyavi pavitrê matsaras madas.“ (Rgveda IX., 27, 5.).

[236]) Rgveda, IX., 67, 7: Pavamânâsas indavas tiras pavitram âçavas indram yâmêbhis âçata . . . 22. Pavamânâsas adya nas pavitrêna vicarshanis yas pôtâ sas punâtu nas, 23. yat tê pavitram arcishi, agnê vitatam antas â brahma têna

V ritualech severního buddhismu symbol číše jako číše nesmrtelnosti a spasení dostihuje nejvyšší koncepce. Ještě Huc, známý katolický missionář, ve svém cestopise po Tibetě v 1844—46 r. zpozoroval nápadnou podobnost lamajských obřadů s katolicismem,[237]) a stará se vysvětliti to vlivem nestorianů Asie. V obřadě tibetských lam, nazvaném T'se-grub — zdokonalení doby života,[238]) mezi posvátnými nádobami nalézá se číše—lebka naplněná „vínem života". (T'se-chan) amriton, která se přináší Buddhovi, hlavní pak nádoba s posvátnou trávou kusha a pavími péry nazývá se číší života — T'se—bum a chová v sobě celý oceán nektaru.[239]) Po přečtení modliteb a skončení obřadů obsah této číše přeměňuje se v božský nektar a kněz lama hlásá: „číše tato plna nesmrtelného nápoje a požehnána pěti božskými stupni; af život tvrdý jako diamant, vítězný jak carský prapor, silný jak ocel a af věčně trvá!" Dotýká se pak číší života hlavy každého přítomného se slovy: „život obdržený nyní vámi nepřemožitelný"; potom každý dostává z číše- lebky kapku posvátného vína a tři posvátné pilulky, připravené z másla, mouky a cukru.[240])

Shoda podobných obřadů s křesťanskými ukazuje, že evoluce symbolu číše dostihla skoro nejvyššího a nejdokonalejšího významu svého a že ho od křesťanského symbolu odděluje jen jeden stupeň.

7

Vše, co výše vyloženo dosvědčuje, že lebka — nádoba — hlava — kotel — lodička — číše jsou předmětem klanění, nádobou hádání, symbolem vševědoucnosti, sil, čarování, a konečně číší nesmrtelnosti a spasení; jedno společné spojuje tyto na vid různé předměty a toto společné vede k takovým obšírným a neočekávaným vývodům, že k podrobnému (zde zcela nemístnému) výkladu jejich nutno zvláštní zkoumání. Začínaje skoro mechanicky v poloznání prvobytných národů,

punihi nas, 24. yat tê pavitram arcivat, agnê têna punihi nas brahma savais punihi nas 25. Ubhâbhyâm dêva savitas pavitrêna savêna ca ma punihi viçvatas. (Hymns. II., p. 218.)

[237]) La crosse, la mitre, la dalmatique, la chape ou pluvial, que les grands Lamas portent en voyage on lorsqu'ils font quelque cèrèmonie hors du temple; l'office à deux choeurs, la psalmodie, les exorcismes, l' encensoir à cinq chaînet et pouvant s'ouvrir et se fermer à volonté; les bénédictions données par les lamas en étendant la main droite sur la tête des fidèles; le chapelet, le célibat ecclésiastïque, les retraites spirituelles, le culte des saints, les jeûnes, les processions, les litanies. l' eau bénite: voila autant de rapports que les bouddhistes ont avec nous. (Huc, Souvenirs d' un voyage dans la Tartarie et le Thibet, 5 édition, Paris 1868, vol. II., p. 112.)

[238]) Jäschke. A Tibetan—English Dictionary, London 1881: Grub = hotové, dokonalé, (p. 77—78); t'se = doba života (p. 450).

[239]) Při konání dokšitských churalů (bohoslužeb) v Mongolsku mezi jiným předměty slaví se gabala (číše — lebka, viz pozn. 24.) naplněna čajem, vínem neb krví a bumba (viz pozn. 181), číše, v níž nalézá se kropáč z pavích péří. Kovová mísa mandal (tibet dkyil khor. Jäschke, p. 11) kovaná ze zlata, stříbra neb mědě slouží k přinášení oběti sestávající ze zrn pšeničných; jako na štítě Achillesa (viz pozn. 88.), tak na této míse vyobrazení celého světa buddhické kosmogonie: hora Sumeru v prostředku a čtyry strany světa na podobu čtyřech velkých ostrovů, do kola. (Pozdnějev, Očerky žití buddh. mnichů, str. 96, 325.)

[240]) A. Waddell, The Buddhism of Tibet, Lond., 1895, 299, 444—448.

procházeje málo pomálu řadu evolucí, symbol číše dochází k svému konečnému a přirozenému významu na tom jednoduchém základě, že to je pravda a proto nemůže přijíti k jinému resultátu. V středověku tento symbol béře na sebe poetickou a mystickou formu znamenité pověsti o svatém Graale a tato pověst zahrnuje symbolicky dějiny celého člověčenstva. Graal je kalich Večeře Páně, v který sebral Josef Arimathejský krev Ježíše Krista, který několik století přecházel jako svátost od jednoho spravedlivého k druhému a konečně přenesen na nedostupnou horu v zámek, a k jeho ochraně založen řád rytířů — spravedlivých. Nehledě na všeobecná ponětí o Graale co číši, v samé pověsti zachovaly se sledy evoluce symbolu — hlavy, lodičky atd., známý pěvec Graala, Wolfram von Eschenbach, má ho za zázračný kámen, poskytující všemožná blaha[241]) a v redakci walleského románu XIV. věku Graal je mísa se zakrvácenou hlavou, kterou nese dívka jako hlavu sv. Jana Křtitele [242]), v severní pověsti o Parcivalu, je to pletenka — košík, připomínající mystické tbe (archa Noema), konečně je to archa — loď v podobě číše.[243])

Svatý Graal skrývá se v nedostupném zámku na hoře a cesty k němu nalézají jen prostí duchem a smýšlením, protože jen čistota duše, bez příměsku lidských sofismů, přemáhá nesčíslné překážky, pokušení a hrůzy ležící v cestě a otvírá vchod k pozorování nádoby.[244]) Rovněž tak i Buddha předpovídá, že jeho číše jednou, až vyrostou hříchy světa, bude předmětem hledání a jen čistí srdcem mohou ji tenkrát najíti.[245])

Graal je zázračný jakýs kámen, poskytující všeliká blaha; bezcenný kámen, poskytující duševní sílu, o kterém praví sv. Barlam, carevičovi Joasafy; tajemný Sampo, pro nějž, aby ho dosáhli, předseberou hrdinové Kalevalové celou řadu výprav, neboť tam, kde nalézá se Sampo, tam je štěstí a není konce blaženosti. Hledání Graala, mystického pokladu duší, nalézá se v pověstech národů zaobalené v allegorickou formu; člověčenstvo snaží se dosáhnout nedostižitelných stran, dostat poklad, kterého se dostává jen spravedlivému. To je sv. Brandan a jeho mniši, vyhledávající v moři rájskou stranu; to jsou Pibchvasové, jedoucí k Savitri-Slunci pro Somu a nesmrtelnost (Rgveda I., 110, 2); to je sprostý

[241]) Er heisset Lapis exilis . . .

Solche Kraft dem Menschen giebt der Stein,
Dass ihm Fleisch und Gebein
Wieder jung wird gleich zur Hand:
Dieser Stein ist Gral genannt.

(Parzival und Titurel, IX., 469; übers. v. Simrock, 16. Aufl., Stuttgart 1883, p. 175—176.)

[242]) The Mabinogion, cap. 7, transl. by lady Guest. Lond. 1877.

[243]) Le St. Graal est le meme que le st. vaisseau en forme de calice (Rom. de Lancelot du Lac, t. II., c. 2). Srovnej také Hucher Le St. Graal, Le Mans 1875, vol. I., 216.

[244]) Viz Villemarqué Romans de la Table Ronde. Paris 1861; Birch-Hirschfeld Die Sage vom Gral. Leipzig 1877; zvláště A. Nutt, Studies on the legends of the Holy Grail, London 1888.

[245]) S. Beal The Buddhist Tripitaka (Cataloque and report), Devonport 1876, p. 115. Srovnej také allegorii rozenkreuzerů u A. E. Waite, The real history of the Rosicrucians, London 1887, p. 445.

srdcem Ivan-carevič, hledající svou nevěstu, o které slýchával již v dětství; to je duše Psychy bloudící po světě a hledající boha Amura atd. Číše božských tajemství Graal zároveň archa Starého a Nového Zákona: jako manna, chléb pozemský, přebývá v zlaté nádobě, v arše Starého Zákona, tak i Spasitel, chléb nebeský, přebývá v těle Neposkvrněné Panny-stamno, a potom v hrobu, v arše Nového Zákona: to je symbolické znovuzrození na čas zavřeného božstva, přemoudrost — Josef, spuštěný svými bratřími v cisternu — hrob Ozirisa, Adonisa, Baldura, z něhož vycházejí znovuzrozenými (obnovenými).[246])

Takto evoluce symbolu podává dějepisný důkaz pravdy křesťanského tajemství, a sám symbol číše je největší symbol v světě, poněvadž v něm soustředěn vyšší ideál člověčenstva. K němu snaží se po všechny věky pokolení hynouce a jedno druhé zaměňujíce, a symbol tento, jako cestu ukazující maják světu duševního, mystického svítí zázračný, daleký, vlekoucí k sobě neodvratně a bude svítit do té doby, pokud zůstane na zemi třeba jen jiskra božského ohně, stopa nebeského původu duše. V keltobretonských pověstech jedno místo, básnicky vyjádřující toto mystické uvlečení duše k svému ideálu: v křišťálové arše jede tajuplný Merlin hledat šťastný ostrov a mízí při akkordech devíti harf bardů mezi vlnami a oblaky, ve světle, na dálném mořském horizontě.

Nález mamuta a diluviálního nosorožce ve východ. Haliči.

Píše J. V. Želizko.

Na podzim minulého roku pronikla na veřejnost polskými i zahraničními listy zpráva o nálezu zbytků mamuta a diluvialního nosorožce, vyskytnuvších se v naftových a ozokeritových dolech, kdesi ve východní Haliči.

Nález ten zajímal mne tím více, ježto se jednalo o mršiny obou zvířat, tedy nejenom o kosti a zuby, ale i o kůži a maso, jež kostry pokrývaly.

Dopsal jsem po té neodkladně na kompetentní vědecké kruhy polské, žádaje bližších, obšírných a také spolehlivých informací, týkajících se vzpomenutého nálezu. Trvalo to dosti dlouho, nežli jsem mohl tolik materialu sebrati, abych jej mohl použíti k přítomnému pojednání a tak získati pokud možno úplný obraz jak o nalezišti, tak i o nálezu samém.

Potřebných zpráv dostalo se mi od pp. prof. dra. W. Teisseyrea ve Lvově, prof. M. Łomnickiho, kustoda musea Dzieduszyckich ve Lvově, sl. Akademie Umiejętności v Krakově, p. prof. dra. J. ze Siemiradzkich ve Lvově a konečně p. okresního komisaře Stanislava rytíře Jawor-Illasiewicze v Bohorodczanech, který mně zaslal zvláště podrobný popis a dva náčrtky naleziště, jakož i četné fotografie. Za tuto přátelskou ochotu vzdávám jmenovaným pánům na

[246]) Viz pojednání A. N. Norcova: „Mysterie starého světa“ v žurnále „Žizň“ za r. 1897, Nr. 27. str. 327 i dále.

tomto místě nejsrdečnější díky. O něco později zaslal mně ještě pan prof. Łomnicki svoji předběžnou zprávu o nálezu, vyšlou v 1. a 2. sešitu „Kosmosu“ t. r.[1])

Roku 1907 zakoupila firma J. Campe a E. F. Müller ve vesnici Staruni v okresu Bohorodczanském[2]) v Haliči rozsáhlý naftový a ozokeritový terain. Na místech kde již před léty bylo dolováno, otevřena řada starých, zasypaných šachet, vedle nichž založeny i některé nové (obr. čís. 1.). Tak ve vzdálenosti asi 5 *m* od jedné podobné

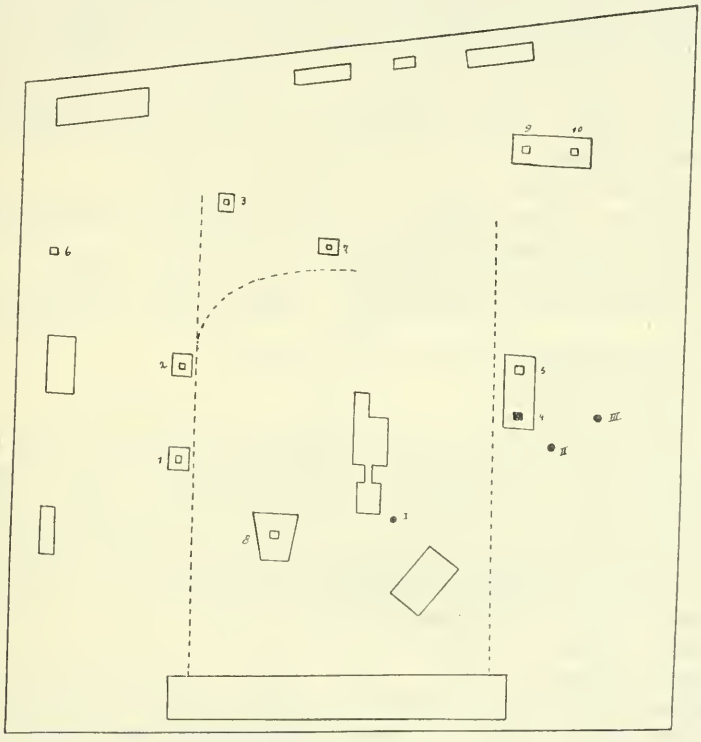

Obr. 1. **Situační plán naftového terainu ve Staruni.**

Č. 1.—10. jednotlivé, staré i nově založené šachty, č. 4. šachta, ve které byl nalezen mamut a nosorožec, č. I.—III. místa, kde byly již před léty nalezeny různé kosti a předměty, svědčící o existenci diluvialního člověka.

staré šachty, vyhloubena dotčenou společností nová jáma v délce 240 *cm* a v šířce 180 *cm*, jíž jsem na přiloženém plánku označil číslem 4.

Když prokopáno asi 1 *m* alluvialního nánosu a po té 8—9 *m* mocná vrstva šedé diluvialní hlíny, uhozeno na vrstvu štěrku, který spočíval

[1]) Wykrycie mamuta (Elephas primigenius Blum) i nosorożca dyluwialnego (Rhinoceros antiquitatis Blumb) w Staruni (pow. Bohorodczański).

[2]) Bohorodczany (= Bohorodčany) městečko v Podkarpatí, nad řekou Bystřicí, přítoku Dněstru, ve vých. Haliči (mezi Stanisławówem a Kołomyjí).

přímo na miocénním jílu. Na rozhraní těchto třetihorních uložením a diluvia (jak naznačeno na výkresu č. 2.) přišli dělníci v říjnu 1907 v hloubce něco k 10 metrům na kostru a úplně dobře zachovalou kůži mamuta.[3]) V místech, kde byly uvedené zbytky nalezeny, spadá stěna několik metrů příkře dolů do šachty.

Dělníci přišedší na zvláštní nález, byli z počátku toho náhledu, že se zde jedná o mrtvolu jakéhosi nešťastného horníka, později shodli se v mínění, že kosti a kůže náleží mršině nějakého dobytčete. Tento názor zastávali celé dva dny, aniž si ovšem byli vědomi důležitosti nálezu, jakož i dohlížitelé sami. Následkem toho byly mnohé kosti rozbity, a kůže roztrhána na množství kusů (tab. I.). Teprve když na světlo vyneseny kly, stoličky a kosti jedné nohy, shledáno, že se jedná o zbytky obrovitého slona, mamuta. Pozůstatky tyto byly proniknuty solnou vodou, ozokeritem a naftou, čímž zůstala kůže neporušená a pro budoucí doby dobře konservovaná.

Z mamuta nalezeny byly dosud následovní části:

1. Dva kly v délce 180 *cm* a v tloušťce 12 *cm* u ulomeného konce. Na jednom klu objeveny zbytky masa.
2. Dvě stoličky; jedna osamocená, druhá vězící v čelisti.
3. Úplně dobře zachovalá páteř. Obratle ocasu byly ještě kožní potažené.
4. Kosti levé přední nohy se všemi prsty.
5. Několik žeber.
6. Různé menší kosti.
7. Úplně dobře konservovaná, měkká kůže se sporou srstí v rozměru několika čtverečních metrů. Tloušťka její obnáší 2—3 *cm*, s vazivem místy též 10—15 *cm*. Kožní jsou z větší části pokryty i kosti. Veškeré kosti, jakož i kůže mají tmavošedou barvu, pouze stoličky jsou úplně černé a hladké. Kly, které jsou mírně zahnuté, vykazují barvu tmavošedou, a jsou hladké, jakoby vyleštěné. V průřezu jeví se tato glasura 2 *cm* silná, kdežto ostatní části jsou bílé.

Země v blízkosti, ve které mamut spočíval, je mastná a proniknutá světložlutými pruhy.

Zajímavo je, že vedle zbytků mamutích nalezeny ve vrstvách naftou a zemským voskem čili ozokeritem proniknutých, též dobře zachovalé kmeny stromů a listy, semena, měkkýši a dokonce i hmyz, znamenitě uchovaný.[4]) Ze šachty vyneseny na den jen ony zbytky mamuta, které se nahodile nastavily kutání v cestu. Ostatní části nacházející se ve stěnách mimo rozměr šachty, ponechány jsou zatím v zemi.

Celý dosavadní nález odevzdalo ředitelství zmíněného naftového a ozokeritového terainu museum Dzieduszyckich ve Lvově.

---

[3]) Došlé mne údaje o hloubce, v níž byl mamut nalezen, se značně různí. Hloubka kolísá mezi 8-12 metry. Různost ta závisí asi na nestejném měření. Byla-li měřena hloubka až tam, kde se mršina objevila v zemi, jest hloubka menší, tam, kde ale v správné měření pojato původní ložiště, v němž mršina spočívala, je ovšem údaj hloubky větší.

[4]) Četný hmyz nalezen byl již i dříve v diluvialních uloženinách naftového a ozokeritového revíru v Borysławy. (Viz Lomnicki: Pleistoceński owady z Borysławia, Lwów 1894.)

Připomenouti ještě sluší, že již před pěti léty nalezena byla ve Staruni stolička mamutí a sice v jedné staré, nyní zasypané šachtě, ve vzdálenosti 7 *m* od nynějšího naleziště.

Poslední nález mamutích zbytků jest nejen zajímavý, ale i pro vědu velmi vzácný, neboť jest to poprvé, co byl nejenom v říši Rakousko-Uherské, ale v celé Evropě objeven mamut se zachovalou kůží. Dosud byla to, jak známo, jen Sibiř, která podobné nálezy vykazovala.[5])

Výše popsané zbytky haličského mamuta náleží známému druhu Elephas primigenius Blum. Druhým, neméně vzácným nálezem z téže šachty pocházejícím, je skoro úplná mršina nosorožce Rhinoceros (= Atelodus) antiquitatis Blum., která spočívala v témže

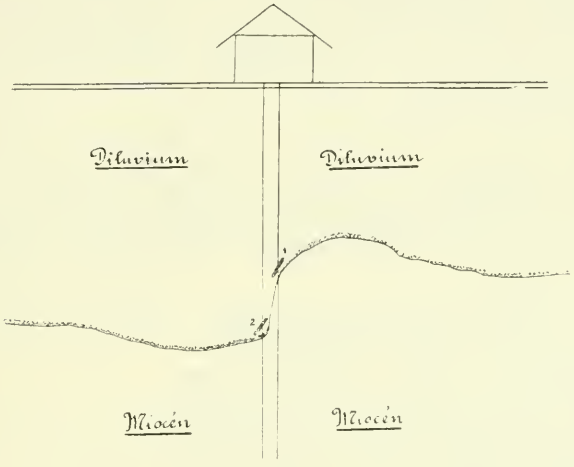

Obr. 2. **Průřez vrstev ve Staruni.**
1. poloha mamuta, 2. poloha nosorožce.

diluvialním nánosu jako mamut, ale o několik metrů (3—5) níže než tento, jak viděti na přiloženém vyobrazení (č. 2.). Zvíře nacházelo se v podobném stavu zachovalosti jako mamut, jsouc naftou a skalním voskem výborně impregnováno.

Přes to, že byla nyní nálezu věnována mnohem větší obezřelost a péče při vyzvedávání, získán exemplář přece jen poněkud neúplný, ježto ostatní součástky, podobně jako mamutí, zůstaly dosud vězeti v nánosu, ve stěnách šachty. Ze země vynesena byla hlava nosorožce kůží pokrytá, s úplně neporušeným levým uchem, s kůží levé strany těla, v délce asi 250 *cm*, a s levou nohou (tab. II.—III.). Části z pravé strany těla zůstaly dosud v šachtě.

Hlava byla velmi pěkně zachovalá, zejména pak oba rohy.

---

[5]) Jeden takovýto poslední nález celého mamuta s kůží a masem, popsal pisatel tohoto pojednání v Časopisu vlast. spolku muzejního v Olomouci r. 1904 (Mamut od Berezovky v Sibiři).

V okolí mršiny nosorožce, podobně jako v blízkosti mamuta, nalezeno tolikéž veliké množství zbytků rostlinných, hmyzu a měkkýšů, kteréžto vzácný material bude teprve později vědecky zpracován.

Když 18. října 1907 navštívila naleziště v Staruni vědecká komise, sestávající s prof. Łomnickiho, Siemiradzkiho, Wiśniowskiho a dra Wójcika, věnována zvláštní pozornost i veškeré hlíně, ze šachty vyzdvižené, kteréžto material nejvíce uvedených zbytků obsahoval.

Zajímavým byl nález kůže pravé poloviny těla nějaké ž á b y, podobné žábě obecné a kostra malého, dosud těžko blíže určitelného p t á k a.

Mezi zbytky rostlinnými jsou neobyčejně pěkně zachovalé plody a listy pleistocénní květeny, náležející d u b u, j i l m u, v r b ě, j a v o r u, j a s a n u a jiným. Pozoruhodné je, že je tato lesní flora charakterisována jedině listnatým stromovím, kdežto jehličnaté úplně chybí. Tisíce těchto rostlinných pozůstatků na haldě nalezených, uchovalo si do dnes svěží zelenou barvu. Podrobnými studiemi rostlin zabývá se, jak dovídám se, prof. Raciborski.

Květena tato odpovídá úplně dnešní lesní floře ruského Podolí.

Neméně důležitým a vzácným nálezem ve Staruni je přečetný hmyz, jmenovitě C o l e o p t e r a, mezi nimiž vodní brouci vynikají. Dále jsou zde zastoupeni i L e p i d o p t e r a, N e u r o p t e r a (zbytky vážky), O r t h o p t e r a a j.

K tomu sluší ještě připojiti značný počet pozemních a vodních měkkýšů, jež určil Łomnicki následovně:[6])

H y a l i n a (P o l i t a) r a d i a t u l a Ald.
H e l i x (V a l l o n i a) p u l c h e l l a Müll.
H e l i x (F r u t i c o l a) f r u t i c u m Müll.
H e l i x (F r u t i c o l a) s e r i c e a Drap.
H e l i x (F r u t i c o l a) c a r p a t i c a Friv.
H e l i x (H e l i c o g e n a) p o m a t i a L.
H e l i x (H e l i c o g e n a) l u t e s c e n s Ziegl.
P u p a (P u p i l l a) m u s c o r u m L.
C l a u s i l i a (C l a u s i l i a s t r a) l a m i n a t a Mont.
S u c c i n e a (L u c e n a) o b l o n g a Drap.
S u c c i n e a (N e r i t o s t o m a) p u t r i s L.
L i m n a e a (G u l n a r i a) o v a t a Drap.
L i m n a e a (L i m n o p h y s a) p u l u s t r i s Müll. v a r. t u r r i c u l a Held.
L i m n a e a (L i m n o p h y s a) t r u n c a t u l a Müll.
P l a n o r b i s (G y r o r b i s) r o t u n d a t u s Poir.
P l a n o r b i s (G y r a u l u s) a l b u s Müll.
A n c y l u s (A n c y l a s t r u m) f l u v i a t i l i s Müll.
U n i o b a t a v u s Lam.
P i s i d i u m (F l u m i n e a) a m n i c u m Müll.
P i s i d i u m (F o s s a r i n a) f o s s a r i n u m Cl.

[6]) Mięczaki iłu pleistoceńskigo vydobyte ze szybu mamutowego w Staruni (Pow. Bogorodczanski). Kosmos, seš. 1.—2. r. 1908.

Měkkýši doprovázející mršinu mamuta a nosorožce, náleží z jedné polovice druhům pozemním a z druhé polovice druhům vodním.

Z pozemních měkkýšů patří v první řadě k nejobyčejnějším formám Pupa muscorum a v druhé řadě Succinea oblonga, z vodních Limnaea ovata, L. palustris, L. truncatula a Planorbis rotundatus.

Žádný z výše uvedených druhů neodpovídá druhům staršího pleistocénu, za to ale tyto nasvědčují mladé interglacialní periodě, jejíž klima bylo teplejší nežli za doby nynější.

V oněch místech, kde nalezeny tuto popsané mršiny mamuta a nosorožce, nacházely se, jak geologické poměry dokazují, v diluvialní době rozsáhlé, močálovité tůně, nestejné hloubky (11—35 *m*).

Na dně těchto tůní, v bahně a štěrku, nánosy to naftou prosakovanými, ukládány byly čas od času rostlinné zbytky a měkkýši, připlavované blízkým potokem Lukawcem.

A že i četný hmyz, nad hladinou tůní poletující, nalezl v lůně těchto svůj hrob, to dokazují též svrchu vzpomenuté nálezy.

Pokud se týče mamuta a nosorožce, tu zdá se, že obě zvířata, sklouznuvše po slizkém srázu do bahniska, neštastnou náhodou v močále zahynula. Nasvědčuje tomu aspoň poloha obou mršin i místa, v němž byla zvířata mumifikována naftou nalezena.

Podrobnějších resultátů dlužno ovšem očekávati teprve od úplně dokončeného výzkumu.

Diluvialní uloženiny naftového terainu v Staruni, bylo by třeba prozkoumati v rozloze několika hektarů, což by vyžadovalo značného nákladu mnoha tisíc korun. Finanční poměry haličských vědeckých institucí, jako všech v Rakousku vůbec, nejsou ale tak utěšené, aby se mohlo s výzkumem tak veledůležitým bez odkladu započíti. Pakli se nebude možno nadíti ani z vládní strany náležité finanční podpory výzkumu, pak se musíme spokojiti s výsledky, získanými jen nahodilým, dalším kutáním.

Že možno očekávati od důkladného výzkumu v Staruni rozluštění mnohé záhady, týkající se i diluvialního člověka, tomu nasvědčují též některé nálezy, dokazující jeho současnost s mamutem a nosorožcem (viz plánek č. 1. body I.—III.).

Příslušné vědecké kruhy starají se vším právem o to, aby byl nález uložen v některém domácím muzeu. Byla by opravdu velká škoda, kdyby se měl dostati — jak se proslýchá — kamsi do sbírek zahraničních.

První známý nález mršiny diluvialního nosorožce v Sibiři, datuje se z druhé polovice 18. století.

Proslulý, seriosní A. E. Nordenskiöld píše o tom následovně:[7]) „Sesutím břehu při řece Viluji při 64° sev. šíř. r. 1771 přišel na jevo celý nosorožec s masem a kožÍ. Hlava a nohy jeho dosud chovají se v Petrohradě; všecko ostatní zničeno je nedostatkem prostředkův uchovávacích a dopravných. Co pozorováno, ukazovalo, že tento předpotopní nosorožec (Rhinoceros antiquitatis Blumenbach) byl pokryt srstí a lišil

[7]) Plavba Wegy kolem Asie a Evropy. Díl I. 287. Praha 1882.

se ode všech nyní žijících druhů téhož plemene, ačkoli jim se podobal velikostí a postavou. Již dávno před tím ostatně rohy fossilních nosorožců upoutaly na se pozornost domorodců. Vláken těchto rohů užíváno od nich k témuž účeli, za kterým Čukčové užívají vláken z kostice velrybí, totiž ku podpoře pružnosti luků, a vedle toho myslí o nich, že působí tak prospěšně v bezpečnost střelby, jako za bývalých dob u nás podle pověry myslivecké působívaly prý drápky kočičí a soví oči v jistotu koule, položily-li se do slévadla při lití. Domorodci domnívali se, že lebky a rohy nosorožců, kteří se nacházely vedle zbytků po mamutech, pocházejí od jakýchsi obrovských ptátků, o nichž v kožených stanech Jakutů, Ostjaků a Tungusů vypravovaly se mnohé pohádky podobné povídkám o ptáku Nohovi v Tisíci a jedné noci. Ještě v našem století důmyslný jinak cestovatel po sibiřském moři ledovém Hedenström věřil, že fossilní rohy nosorožců skutečně jsou „drápy ohniváčů“. Vypravuje totiž v díle svém, že viděl podobný dráp zdélí 20 veršoků (0·9 *m*) a když r. 1830 navštívil Petrohrad, nepodařilo se tamním učencům přesvědčiti jej o mylnosti tohoto domnění.“

Jiný nález učiněn byl r. 1877 u jednoho přítoku řeky Leny pod 69° sev. šířky. Nalezla se tam totiž velmi dobře zachovalá mršina nosorožce druhu Rhinoceros Merckii Jaeg.

Jak známo, byly též v zemích českých nalezeny dosti hojně kosti i zuby diluvialního nosorožce. Vzácný nález skoro úplné kostry nacházející se nyní v zemském muzeu v Praze (Tab. IV.), pochází z cihelny v Blatu u Chrudimi.[8])

Pověsti lidu valašského.

Píše **J. R. Vitásek.**

V útulném a krásami přírodními oplývajícím koutě jihovýchodní Moravy, v sousedství hranic uherských a sesterské nám Slovače táhne se pásmo horské, jehož hřbety pokryté šumnými bory a svěžími lesy hrdě k azuru oblohy se vypínají; věnec hor těchto Bezkydy se zove. Rozmanité tvary a skupiny tvoří pásmo amfiteatrálně se vypínajících Bezkyd, v jichž objetí leží kraj zvaný Mor. Valašsko. Zde prostá kolébka lidu valašského, zde chudý a prostý jeho příbytek i chladný hrob — zde se rodí, žije a umírá. A v kraji tom, ač bída namnoze v něm sídlí stále neb většinou, veliké bohatství, nevyvážný poklad lid moravský si chová, jenž však není ani v zemi zakopán, ani uschován v sklepeních tajného zámku, naopak, jenž sídlí v mysli, v duši, v srdci každého Valacha — a pokladem tím rozuměti dlužno jeho povídky a pověsti.

Povaha lidu valašského, krásná a velkolepá příroda, kterou obývá, a zaměstnání jeho jest trojnásobným nevyvážným pramenem, z něhož se vyvinulo veliké množství pěkných i charakteristických pohádek a pověstí.

[8]) J. V. Želízko: Bericht über den Fund eines Rhinoceros-Skelettes im diluvialen Lehm zu Blato bei Chrudim (Ost — Böhmen). (Verhandl. der k. k. geolog. Reichsanstalt, No. 13—14.) Vídeň 1900.

A povaha to byla, jež mocným vlivem zasáhla a účinkovala na stavbu pověstí lidu valašského; moravští Valaši, lid to pastýřský původem, ještě dosud vyznamenávají se tím, že v kroji a v řeči dosti dokonale hájí si svého národního rázu. Nitro jejich prosyceno je milou prostotou, věrností i poctivostí, nezlomná jejich vůle podobá se tvrdé skále; podnikavosť pak a odvážná mysl v nebezpečí jsou uznané jejich vlastnosti. Čím však všichni Slované plnou měrou se vyznačují, to i lidu valašskému údělem je tím více. Vroucí zbožnosť zděděná s jinými poklady duchovními po předcích slovanských zdobí a blaží srdce jejich. Je tomu více tisíce let, co naši slovanští apoštolové sv. Cyrill a Methoděj hlásali našim slovanským předkům nauku Kristovu, co vztyčili na temeni Radhoště dřevo kříže, avšak všechny stopy, zvláště uctívání přírody nevymizely dosud z lidu valašského a patrny jsou v hojných jeho pověrách, starobylých obřadech, písních a pověstech. A tyto starobylé poklady a vzácnosti málokde asi u lidu českomoravského udržely se v té původnosti, jako v těchto ráztokách a pasekách valašských. Nevinná a nezaviněná pověrečnosť moravských Valachů je tedy prvým zdrojem jeho nesčetných pověstí, jelikož zrak jeho duchový i tělesný vidí na všech místech vůkol tajemných, strašných a temných mnoho strašidel, černokněžníků, čarodějnic, zaklínačů, draků a hadů, vodníků, skřítků, dobrých i zlých duchů, jich skutečné jsoucnosti přikládá mysl dětinná tu neb onde ještě víru pevnou. Namnoze však jsou v pohádkách i v pověstech těch již jen nejasné zbytky modloslužby a obcování pohanských předků. A Bohu díky, samy hory strážné hájily lid valašský před vlivem cizím, takže nejen čistá, plynná řeč, avšak i věřící srdce bez porušení a nákazy zůstalo. Podobně krásná a velkolepá příroda, v níž moravští Valaši bydlí, musí rovněž buditi a oživovati obraznosť jeho. Nebetyčné pásmo hor, kterým jako věncem na všech stranách jsou obklopeni, posvátný Slovanům Radhošť, ten vážný velikán, na nějž i nynější Valaši z nízkých chaloupek s posvátnou úctou pohlížejí, rozkošný rozhled z temene Radhoště na nivy i luhy moravské, poseté nesčetnými osadami, povznešenosť a klid dýšící přírodou horskou — ony tajemné jeskyně a díry v horách se otvírající — to vše musí býti hojnou látkou pro obraznosť slovanskou a tudíž i pro velmi četné pověsti a pohádky.

A básník náš Kalus, rodák valašský, velebí tu něhu, kouzlo a krásu hor i volá k nim: „O nadšené a věrné, kdo vymaluje prostým českým slovem, to vidno krásné, které vámi zovem?“ Konečně pak i zaměstnání moravských Valachů hrálo důležitou a rozhodnou úlohu při tvorbě a stavbě budovy pohádkové. Představme sobě Valacha v nejvyšších lesnatých horách, kde hluboké ticho zákoutí toho neruší než jemný větřík šelestící v korunách zadumaných stromů — představme si jej po celé léto dnem i nocí v salaších s bělounkým stádem ve valašské haleně aneb s obuškem v ruce, an kácí mohutné stromy a tu nebude nám s podivením, že mysl jeho i nitro přístupno je úkazům přírodním, ve kterých vlastně on divy vidí, tu nebudeme se diviti, že sluch i zrak jeho v každém stínu mocného ducha vidí, v každém šelestu šepot vyšších mocností slyší, vždyť on žije život přírodní, názory jeho jsou příliš mythicko-naivní. A to vše spojilo se v mocný proud, aby rozohnilo moře pohádkové u lidu valašského. Téměř ve všech pohádkách i pověstech lidu valašského dočteme se místa, kde děj nějaký poklad

neb veliké bohatství líčí, jehož osoba neb hrdina pověsti tu dobude — onde pozbude. Tak prý na mnohých místech Radhoště jsou zakopány veliké poklady a mnohé peníze a nesčetné jsou báje, jež pojí se k věkovitému Radhošti. Tof úkaz zajisté zvláštní. Kde hledati toho příčinu?

Lid valašský vzrůstaje v bídě a v nedostatku pokládá peníze a bohatství za jediné štěstí pozemské a bájí si se zvláštní zálibou o uhlí a kamení, měnícím se ve zlato, o černé hlíně, z níž stává se drahocenný indich, o stříbrných a zlatých střechýlech a jiných mnohých v lůně Radhoště nakupených pokladech, kteréž hlídány mnohohlavými draky a černými psy, jsou v moci černokněžníků a těžce lze jich dosíci. Živě cítil lid valašský svou nedokonalost vůči dokonalým bytostem, on viděl, že spjato jest jeho jednání mocí božstva vyššího a tu nedokonalost svoji vyjadřuje ve svých pověstech a pohádkách. Tu utíká se on ve své neochvějné víře v Boha v nezviklané naději a vroucí lásce k němu a hledá pomoci proti škodným mocnostem vyšším. Tak na př. věci posvěcené jako růženec, kříž, voda svěcená, umožnily mnohým Valachům, jak se v pohádkách dočteme, přístup k pokladům, takže se jich pak zmocnili. Většina pokusů však, odňati bohatství mocnostem, nadlidským potkává se s neúspěchem a mívá v zápětí přísné tresty.

Též přílišná lakota, baživosť po pokladech a pýcha bohatstvím protiví se dle pohádek strážcům pokladů a trestají ji přísně. Pověrčivý člověk tedy v době staré žijící, ohrožován byl mnohem více než v době naší, neboť musel se obávati, aby bytosť vyšší netrestala jej za jeho skutky a počínání — on byl v stálém nebezpečí velikém. Avšak za to měl více přátel, vždyť sama příroda byla mu nakloněna a přátelsky oddána. Dle pohádek a pověstí valašských nejen všechna zvířata, nýbrž i stromy a jiné rostliny mají svou duši i větší prozíravosť a širší rozhled než člověk sám, ony mají soucit a v nesnázích udílí mu rady. Zkrátka v celé sbírce pověstí valašských jeví a zračí se popis povahy čistě valašské, vylíčení povahy pověrčivé, avšak odvážné v nebezpečenstvích a národně ryzé. A to jest ta pravá povaha valašská.

Svérázné pohádky a pověsti valašské nalezly také pilné sběratele a mezi ně na místo prvé sluší vřaditi Beneše Methoda Kuldu, jenž pilně sbíral v kraji valašském rozšířené a kolující pohádky, aby je sestavil v prostý celek, by uchovány časům a věkům pozdějším hlásaly, že i ten na oko chudý lid, že i lid valašský má svou poesii, že i on tvořil pilně a uměle, že i on může se chlubiti svým činným životem duševním, jenž vytvořil jeho svět báječný a pohádkový. Pohádky i pověsti Kuldovy jsou dukazem jeho veliké lásky k lidu i vlasti. Vždyť on byl pravým tatíčkem těch moravských tichých chat, opuštěných to obydlí lidu valašského. Pilnou prací jeho zachyceny byly základní rysy povahy valašské a spojeny byvše v celkovitý obraz, uloženy jsou v jeho sbírce než by je vše věřící duch času zatemnil a zcela vyhladil. Sbírka Kuldova obsahuje přes 100 krásných pohádek a pověstí z moravského Valašska, i jest známa svou neporušeností a ryzostí jazyka moravsko-valašského. Též pilného pozorovatele, Františka Bartoše sluší zařaditi mezi velikány, jenž pilnou ruku svoji přiložil k oboru moravské lidovědy. Vždyť zvěčnělý Bartoš to byl, jenž spěchal vždy přímo mezi lid do dědin a vesnic, aby studoval v chaloupkách stránky života lidového zrovna mezi ním.

Práce jeho je uložena v díle „Moravský lid“, dále v znamenitém spise „Lid a národ“. Též pilného Karla Jaromíra Erbena klademe po bok Methoda Kuldy, jehož větší část života klopotnou a těžkou byla. Jak hluboko Erben byl vnikl v ducha a názory lidu našeho, to osvědčil původním plodem básnického genia svého; jeho „Kytice“ z pověstí národních pojistila mu trvalé místo na Parnasse českém. Pověsti a pohádky valašské sbírali a hojně jich uveřejnili naši spisovatelé Matouš Václavek, Frant. Bayer, Čeněk Kramoliš a j. v. Velikou a cennou důležitosť mají písně a pověsti v lidu žijící pro poznání povahy lidu každého, jeho mravů a názorů od starodávna zděděných. Ony jsou věrným zrcadlem všech citů, tužeb, slastí a strastí národa; vždyť ty pohádky, pověsti i písně jako kvítka vykvetly na luzích prostonárodní poesie, z nichž dýší přímo ten lidový život, národní a nezkažený. A právě to jest a byl ten účel, proč s pílí nevšední sbírali naši spisovatelé i jazykozpytci písně národní, přísloví, obyčeje, pověsti i pohádky — účel, aby poznán byl vnitřní život národní. Neboť, zdaž zřetelněji mluví a zdaž vydává lépe svědectví o nějakém národě budova, obraz, socha, peníz, nádoba, než-li pohádka a pověsť? A proto svatou povinností naší jest, abychom uchovali potomstvu ty vzácné zbytky plodivé obrazivosti předků. Chovejme je v úctě a vážme si pohádek i pověstí lidu našeho, neb chovají v sobě ryzí zlato, jež neporušeno sžíravými vlivy přetrvají věky! —

Přírodopisný význam místních jmen.

Společnost přátel starožitností českých v Praze vydala provolání ku sbírání pomístních jmen a Tazatele, dle něhož dotčené sbírání podniknouti se odporučuje. Potřeba činnosti této je na Moravě rovněž nalehavá jako v Čechách; pročež Tazatele ctěnému členstvu našemu k bedlivému povšimnutí předložiti neváháme a snažně žádati, aby pořízené odpovědi Vlasteneckému muzeu v Olomouci zasílati sobě neobtěžovali.

„Každému upřímnému Čechu žalno znamenati, jak hyne svérázný český duch v našich krajích. Mizejí ctihodné památky, jež vyrobili předkové, zaniká duševní tvoření, na staré zvyky, písně, ornamenty, úsloví nové generace rychle zapomínají.

Ovšem nelze zastavovati proudu obecné vzdělanosti, jež potlačuje neodolatelně starou svénárodní kulturu. Ale nastal úkol, pečovati aspoň v poslední chvíli, aby docela zapomenuto nebylo, co po sta let v lidu našem bylo chováno.

Zejména dnes rychle zacházejí v nepaměť stará jména pomístná osad, polí, luk, lesů atd. Prosté mysli zdá se malicherností, aby všímala si nepatrných jmen. A přece jména tato tají v sobě mnohdy upomínky na nejstarší dobu našeho národa, jsou veledůležitými pomůckami dějepisnými pro pravěk, z něhož nemáme pražádných kronik ani listin. Ku př. jména: hradec, na hradech, na hradčanech, ukazují pohanské pohřebiště, na proseku, na chodově, na vartě, na stráži, na hatích, na starých mostech připomínají staré stezky a cesty zemské a branné předměty. Jen ze jmen polohových zvíme na mnoze o místě zaniklých osad atd.

I není proto pochybnosti, že sebrání jmen pomístných ze vší vlasti jest úkol pro českou vlastivědu svrchovaně důležitý.

Ojediněle stalo se sice mnoho pokusů, v knihách i článcích, roztroušených sem tam po časopisech, a jimi v pravdě ukázal se veliký význam jmen pomístných, ale potřebí jest práce soustavné a souborné. Ve Společnosti přátel starožitností českých v Praze 25. června 1889. rozhovořil se Dr. Jan Peisker o jménech pomístných, doporučiv sestaviti dotazník. Mnohé příčiny nedovolovaly provedení. Totožný návrh 21. února 1898. mimoděk učinil Pav. Papáček; dolíčiv příklady důležitost jmen pomístných, radil ku sběru. I ujímá se Společnost tohoto úkolu, spoléhajíc při tom ovšem důvěrně na obětovné přispění svých P. T. členů i české veřejnosti vůbec. Prosíme tedy každého, kdo může a dobrou vůli má, aby pomohl.

Posíláme dotazníky. Račtež P. T. přispívatelé podle nich látku sbírati a pořádati. Při tom — pro jednotu a snazší přehled — prosíme, aby dbáno bylo těchto pokynů:

Budiž psáno na půlarších obvyklé velikosti, zřetelně, a vždy jen po jediné straně. Odpovědi buďtež číslovány stejně s otázkami. Co týká se jedné osady, nebuď zaměňováno anebo připisováno k osadě druhé. Dotazujte se vždy nejstarších pamětníků v obci; dobře jest pak i poznamenati jméno, povolání i stáří zpravodajovo.

Nezapomínejte, že venkovský lid bývá nedůvěřivý, i tažte se tak, aby pochopil, že z odpovědi nevzejde mu úředního vyšetřování anebo škody. Dobrými zpravodaji bývají lesníci, hajní a polní hlídači. Rozumí se, že ne všude lze odpověděti na všechny otázky, aniž jsou všechny stejně důležity. Kde dotazujeme se po vysvětlení názvů, nežádáme pojednání historických nebo filologických, nýbrž jen kratičkých poznámek. Kdo nemůžeš dáti vysvětlení, podej aspoň holý seznam jmen. Patrno, že při některých otázkách sledujeme ještě jiný cíl.

Otázky:

I. Jméno: 1. hejtmanství, 2. soudního okresu. (Budiž udáno jméno podstatné; kdekoliv jest rozdíl mezi názvy v knihách, mapách a pod. a mezi názvy lidovými, budiž rozdíl ten vytčen i při odpovědech uvedených níže.)

II. 1. Jméno osady: *a*) úřední, užívané v knihách a listinách, *b*) jak je vyslovuje lid. 2. Jak zní jméno osady v druhém pádě? (Jdeme do..) 3. Německé jméno osady (je-li) a odkud je znáte, ze spisů, či z úst lidu? 4. Jména jednotlivých částí, náměstí, ulic. (Nepište jména, daná v době novější.) 5. Jména kostelů, kaplí, jiných budov. *a*) Mají některé budovy (domy, chalupy atd.) zvláštní pojmenování? *b*) Jak vzniklo toto pojmenování?

III. 1. Jak jmenují se u Vás: *a*) vrchy, *b*) hory, *c*) skály, *d*) lomy, *e*) rokle, *f*) doliny, *g*) jeskyně a p.? 2. Jak lze vysvětliti název? 3. Co si lid o nich vypravuje?

IV. 1. Jak jmenují se u Vás: *a*) prameny, *b*) bystřiny, *c*) potoky, *d*) řeky, *e*) rybníky, *f*) tůně, *g*) studánky? 2. Které jsou o nich pověsti, zvláště o posvátných studánkách?

V. 1. Jak jmenují se u Vás: *a*) pole, *b*) louky, *c*) pastviny, *d*) zahrady, *e*) vinice, *f*) chmelnice, *g*) háje, *h*) lesy, neb jich části? 2. Co

vypravuje se v lidu o původu jména? 3. Jak lze vysvětliti to které jméno?

VI. 1. Jak jmenují se u Vás meze a cesty? 2. Vypravuje-li se u Vás o starých cestách (stezkách zemských, obchodních?)

VII. 1. Jest u Vás nějaké hradiště (valy, kruhy, šance?) 2. Vyskytují se u Vás mohyly? 3. Co o tom vypravuje lid? 4. Vyskytují-li se u Vás veliké, osamělé balvany žulové, pískovcové a pod.? 5. Jak je jmenuje lid? 6. Mají snad několik jmen?

VIII. 1. Mají některé mezníky, kameny hraničné, boží muka a pamětní sloupy zvláštní názvy? 2. Co se vypravuje o těchto předmětech? 3. Jsou u Vás nízké, kamenné kříže? 4. Kterou pověst o nich znáte? 5. Vyskytují se na kamenných křížích u cest znamení kalicha, kříže (jakého?), zbraní atd.?

IX. 1. Vypravuje se u Vás o zaniklých osadách? 2. Ví-li lid něco o kterémsi bývalém hradě, klášteře, kapli nebo poustevně?

X. 1. Jsou u Vás skalní obydlí? aneb tak zvané „lochy?“ 2. Jak se jmenují, co lid vypravuje o nich?

XI. 1. Jsou na některé skále vytesány prohlubiny mísám podobné? 2. Jaká jest pověst o nich?

XII. Jsou v obci zachovány urbáře, staré knihy gruntovní, knihy fassovní, staré mapy a pod.?

K názvům míst, na nichž učiněny byly nálezy archaeologické (kostry lidí, popelnice a vůbec nádoby starožitné, zbraně kamenné, bronzové a pod.), připojte hvězdičku (*). Bude ovšem vítáno, poznamenáte-li, co bylo nalezeno.“

Zkoumání místních jmén netoliko etymologicky, historicky a archaeologicky, nýbrž také přírodovědecky a geologicky nabývá v poslední době netoliko vědeckého, nýbrž i praktického významu vzhledem na původ Slovanů, kdy totiž střední Evropu zalidněli, zda li před Kristem aneb po Kristu? — Šembera na př. z katastru vyvodil, že Dolní Rakousy byly původně slovanské. Téhož náhledu dobádala se ze jmen polností, lesů atd. důmyslná zvěčnělá Františka Stránecká — pokud se týká Horních Rakous a Solnohrad, že země tyto totiž od pradávna byly obydleny Slovany. Šemberovi „Západní Slované“ dlouho byli braní v pochybnost a tudíž nedivno, že zánovná Žunkovičova methoda názvoslovím místním dovoditi prvoobyvatelstvo Slovanů v Evropě naráží na odpor, jemužto jsme povděčni, poněvadž kritickým tříbením se dopomáhá pravdě ku platnosti. Žunkovičovo tvrzení, že Slované jsou praobyvatelé evropští, nezůstává však bez obhájců. Zajímavý je způsob dialogů, jakým na př. v „Nár. Listech“ osvědčený odborník námitky proti Žunkovičově nauce na pravou míru uvésti se snaží:

„Duní hloubkou, kdekoli zavadíš, názvoslovná sféra slovanského místopisu.

Co as hlubiny tají?

Zatím leda všímavější turista tu, onde bezděky se zastaví a klade si zkoumavě otázku.

Nedávno pan Adolf Černý pobyl si zase jednou u svých Slovinců italských, které si tolik zamiloval.

— Možno se tu zamyslit o tajemstvu národní houževnatosti, povídá. V osmém století už bylo zde rozhraní mezi Slovany a Furlany, jak svědčí Pavel Diakon ve své historii Longobardů . . .

V osmém století po Kristu, rozumí se. Tenkrát byl zde viditelnou známkou rozhraní národního místní most, zasvěcený sv. Quirinu, vypravují. A most stojí dosud a označuje národnostní hranici dosud. A hloubavý turista má o čem přemýšleti.

V museu čedadském (Cividale) dal si ukázati zajímavý zápisník ze stol. XV. a XVI. Jména okolních obcí, dnes povlaštěná, čtou se tu ještě svým starým slovanským tvarem. Tak hned vesnice, odkud zápisník pochází. Úřadně, na mapách i v písmě, sluje místo Cergneo. Domácí lid slovanský říká Čarneja. Zápisník uvádí staré tvary Czerno, Czernov a Czernovo. Skutečný objev! Kdož by směl na pouhý pohled italské Cergneo prohlásit za slovanské — Černo? Zle by pochodil odvážlivec.

Však tu je dokument! A dokument mluví. A stejných a příbuzných tvarů jmen, Černých, Černových, Černoušků, Žernových, Černovic a pod. hemží se po všech končinách slovanského světa. Dnešní Cergneo na jihu Alp znělo starým Slovanům Černovo, právě tak, jako pověstná dnes dědinka pod Tatrami, Černová, přes hory a řeky odtud vzdálená. Staří věděli, proč jmenují místo tak a ne jinak, místo na jihu Alp stejně jako sta jiných míst po širé oblasti.*) Později, za toku věků, příčina i význam slova vytlačeny z paměti generací. Jen místo zůstalo a zvuk jména při něm zachován. A válí se v ústech lidu z pokolení do pokolení, z jazyka národu do druhého jazyka, jako se válí oblázek korytem řeky. Pomalu, pomalinku mění a přizpůsobuje své tvary, tisíciletá bytost. A ze starého slovanského Černova, snad Žernova, Žrnova vzniká nové italské Cergneo.

Nikdo dál nesmí pochybovat. Důkaz je proveden! Dosud je tu hranice národnostní jako bývala ve století osmém po Kristu. A vše ostatní dopovídá text čedadského Zápisníku.

A kterak bývalo ve století osmém — před Kristem?
Kdo nám o tom poví?
Žádná odpověď! Anebo odpověď, které — nerozumíš!

Ale daleko, daleko od dnešní „hranice národnostní“, uprostřed území dávno zabraného cizím živlem, v území zcela zvlaštělém zfrančtilém a zněmčilém udivený turista potkává jména a tvary, jež vyložit nelze z jazyka tu panujícího, které však tvarem i smyslem dobře přilehají ke krajinářskému výrazu — slovanskému. A případy nikoliv nahodilé, jednotlivé, ale počtem neobmezeným se táhnoucí krajem a v plné souvislosti. Žádný „Zápisník“ místního musea nebyl dosud objeven, aby poskytl žádoucí formálnou pečeť zřetelné jinak pravdě. A turista překvapen bezděky se ohlíží po nějaké — vědě, která by tu dovedla po vědět své rozhodující slovo.

Po jakém zákoně oblázek jméno mění své tvary a smysly za toku tisíciletí? Kterak to zjistit?

---

*) Sotva k vůli barvě předmětu! Člověk pravěku měl potřebu označovat nalehavější okolnosti. Žunkovič po své methodě srovnávací vykládá Černy, Černovy, Črny, Žrny, Žernoseky a pod. za místa, kde staří Slované, rolníci životem, nacházeli dobrou hmotu pro své mlecí kameny, žernovy.

Časem snad bezpečná methoda roztřídí druhy a případy. Doufejme.

Bylo vám nápadno jméno zněmčilého českého města Postoloprtů. Archiválni učenci rozhodli, jak třeba tvar si vysvětliti. Někde ve XII. věku založen v místě klášter a nazván Porta Apostolorum. Ústa lidu časem latinské jméno po svém si zkomolila.

Postoloprty — podle Porta Apostolorum.

A proč ne naopak?

Dalo se mnohé namítati.

Jméno města podle kláštera? Nebývá-li spíše naopak? Zakládány kláštery za stara v pustinách anebo spíše v místech už lidnatějších, tedy už — jmenovaných?

Však klášterní listina je doložena a výklad měl svou pravděpodobnost aspoň zvukovou. Nelámali jste si dále hlavu.

Až jednou náhoda zasáhla, jak už bývá.

Bylo na slovanském výletě, dole na Jadranu. Uhodí vám náhle o sluch podivný název. Je tu lid venkovský označuje svou prostou obuv.

— Jak že tomu říkáte?

— Postole! . . .

Postole? . . . Postole? . . . A hned vám hlavou proletělo záhadné jméno městečka na česko-saské hranici. Nemeškali jste se přesvědčit ve slovníku. A vskutku! Postole = lidová obuv!

Druhá část slova nebyla obtížna. „Prtati“ (prátati, práce atd.) za stara znamenalo dělat, robit, tkát, plést. Dosud jsou stopy slova ve slovanštině. Na venkově ševcům dosud posměšně říkají „prták“. A už tu bylo žádoucí světlo. Kde hotoveny „postole“, nazvali místo — Postoloprty. A vše se vyjasnilo.

Tenkrát, kdy jméno vzniklo, patrně ještě po vší oblasti na severu Čech a dále až k Baltu a od Baltu až po Adrii lid nosil stejnou obuv a stejně ji jmenoval. A jméno místa zůstalo jako zajímavý dokument dávného stavu kulturného života.

Objev byl subjektivně přesvědčivý. Zdál se vám triumfem.

Arci odpůrce zařízeného na dokumenty archiválné ještě nepřesvědčoval.

— Co chcete! namítal. Že říkají na jihu „postole“, je hezké, ale že tak říkali před sty lety také v Čechách? Kde to dokázáno? Jediné jméno místa není důkaz. Může být nahodilý tvar. Latinsky v Čechách před tisícem let slýchali. Z „apostolorum“ mohlo se dobře vyklubat časem „postolo“.

Bylo po triumfu.

Až zase nová náhoda přispěla.

Nový dokument! Tentokrát drtivý — archiválný.

Náhodou padl vám do ruky citát z kasejovické „Pamětní knihy“ z r. 1584:

— Jistý sedlák na den sv. Martina své postole prtoval v Hradišti na osadě kasejovické. Byv připamatován, by ve svátek to nedělal, odpověděl:

Ejhle, svědectví!

Ještě v šestnáctem století byly v Čechách známy slovo i věc. O slovanském původu místného jména není už pochybnosti. Jemu

patrně zvukově přizpůsobeno latinské „Porta Apostolorum“ i německý název Postelberg.

Všecky dokumenty kulturného vývoje nelze, jak vidět, čerpat — z archivů.

A ještě doslov povolaného znalce! Muž po delší dobu již se obírá záhadami slovanského místopisu.

Český tvar slova je rozhodně starší latinského a německého, ale není dojista — první a původní tvar slova. Místo nedostalo v pravěku, své jméno proto, že tam snad obyvatelé provozovali tehdejší ševcovinu. Tak nevznikala jména měst, jako se nezačlo říkat „Hrdlořezy“ místu, kde snad lidem „řezali hrdla“ nebo „Hostivaře“, kde na uvítanou vařili své „hosty“ a pod.

— Co by tedy značila jména?

— Pouhé přizpůsobeniny — pozdější!

— A kterak by tedy zněly původně Postoloprty.

— Nevím! Ale rozhodně nějak prvotněji a s významem víc krajinářským. Snad — „pustopraty“ . . .

A znalec vykládá význam starého pojmu „prata“ . . . Však to už — na jinou stránku.

Dávno dříve, než založen klášter Porta Apostolorum, byla tu osada Postoloprty. A před tím věky uběhly, nežli jméno „Postoloprty“ ustáleno podle nějakých — „pusto-pratů“.

Kolik věků minulo?

Na veliké Tůni švýcarské (Thun-See) v sousedství Března (Brienz, Brjezno) jako na druhých jezerech, po horách a dolech krásné Helvecie naseto je názvů, nápadných slovanskému turistovi. Nedaleko Spiezu (?), pobřežného městečka s pěkným zámkem pestří se po stráni úhledné domky osady Aeschi (Eski), za léta pilně vyhledávané cizinci.

„Eski? Jaký to zvuk, románský či germánský? Na poslech zní málem turecky. A hned vám napadá Eski-Sagra někde na dolním Dunaji. Někde doma v Čechách, vzpomínáte, slyšeli jste jmenovat vrch „Hezký“. Smíte-li hned vyvozovat odtud slovanský původ jména? Potkala by se s výsměchem vaše fantastičnost. A právem!

Položte však na chvíli možnost! Snad se vám podařilo na širé prostrani od Vltavy k dolnímu Dunaji až po temena bernského Oberlandu dovodit celý řetěz krajinářských názvů vybíhajících příbuzným tvarem: eski, veski, leski, jesky a pod. roztroušených nepřetržitě širým prostorem, ale zřejmě k určitému poměru kraje, půdy, okolností přírody ukazujících?

Hoj, pak by vaše věc hned stála jinak. Byla by hned souvislost tvarů a pojmů. A poznatek souvislostí zjevů, což to jiného než — věda?

Zkušenosti slovanského turisty volají dávno po vědě, která by vyložila ty a takové souvislosti.*) Zjevná je potřeba srovnávacího materiálu, potřeba přehledů, soustavy, methody.

---

*) Názvů Aeschi, Eggi, Egis a pod. je plné Švýcarsko. Najdou se Oeschinen a Egmenhaly, Lac d' Oeschines, Aeschinengletscher a pod. Němec, rozumí se vysloví sch = š a prohlásí původ tvaru z německé Esche = olše. Ani mapa ani slovník nic tu nedokazují. Třeba ohledat místo a okolí. Najde-li se v místě nápadný porost olšovím, dobře! Zbývá otázka, který tvar je pak původnější, německý-li, či slovanský? Jakž ale, není-li po olšinách nikde stopy, za to ale okolní skály jeví množství dutin, jaké Slovan obecně zove — jeskyněmi?

Povolaný pracovník podal veřejnosti svůj návrh,*) kterak opatřit potřebný soupis. Milovníci a pěstitelé starožitností mnozí dávno vytušili potřebu soupisu. Podle katastrálné knihy českobrodské na př. sestavil pan J. Miškovský sbírku názvů pro okres českobrodský. Jinde snad jiní pracovali. Názvy poloh, tratí, strání, koutů, dolů, lesů, bařin a pod. jsou vzácné stopy kulturního díla dávných pokolení, jež kdysi v okolí zápasila o život s tvrdostí hroudy. Vzacné staré dědictví skýtá mnohý paprsek světla do života otců. Však paprsků je třeba veliké množství, aby teprv daly potřebné — světlo. Bylo by třeba celé soustavy české, slovanské. Jak ji pořídit?

Kde je společnosť povolaných sil? Kde národní ústav vědecký, aby se ujal díla?

Zatím turista slovanský se svojí otázkou zůstává odkázán na přízeň náhody, která tu onde dovolí na okamžik nahlédnout v netušené hloubky pravěkých dějů, zakryté názvoslovnou sférou — slovanského místopisu".

* * *

Zkoumání místních názvů, jak se o ně přírodo- a zemězpytně Žunkovič pokouší, osvědčí-li se správným, může valně přispěti k řešení otázky: „Od kdy jsou Slované v Evropě?" Má-li Žunkovič pravdu, že Slované střední Evropu zalidnili před Kristem, odpadne důvod, o nějž nepřátelé opírají námitku proti rovnému právu jejich, předstírajíce, že Slovany, přistěhovavší se teprve v pátém aneb šestém století do svých nynějších sídel, od Germanů opuštěných, dovoleno považovati za méně cenné evropské nepříslušníky a pouhé vetřelce, jimžto — jak podotknuto — domovské rovné právo v Evropě nepřísluší. Netoliko historický zájem, nýbrž také vážná tato okolnosť a snaha zjednati Slovanům spravedlnosť, pobádá znalce, methodu Žunkovičovu hájiti. S jakým úspěchem se to děje, dovede nestranný čtenář z následující rozmluvy posouditi, ale zároveň nás omluviti, že důležitosti této v Muzejním časopisu rozsáhlého místa neodepíráme, držíce se zásady: audiatur etiam altera pars:

„Jednou zase v koutku s přítelem filologem. Na Moravě známe Olomouc, mapa Švýcarska vykazuje Ollomont. Není-li jméno vlastně jedno, pojem týž, věc jedna?

— Nesmysl! Takovými nápady se věda filologická nezabývá! . .

Však, kdyby množství obdob přece jen nasvědčovalo závěru Co pak?

— Holý diletantism! . . .

Diletantism! Dobře! Leč, na konec, zdali pak každá věda nezačínala, nezačíná a nemusí vlastně začínat — diletantismem?

— Začínat! Buďsi! Ale filologická věda nemá zapotřebí teprv — začínat. Má své začátky dávno za sebou. Je dnes hotová, rozvinutá věda. Třeba se podříditi její vývodům? . . .

Výborně! Třeba se podříditi! A velmi ochotně. Tedy hned otázku, na příklad.

— Podle jakého zákona se stává, že slovanské místní jméno Bystrá, Bystřina, Bystřice zněmčeno, mění způsobem nejrozmanitějším svoji po-

*) M. Žunkovič: Kdy byla Evropa Slovany osídlena? Tiskem Slováka v Kroměříži.

dobu? Čteme jednou Bistric, jindy Wüsterei, Wisterschau, nebo Feistritz, Fürstenau, Finsterau, dokonce i Halbschwert, Waltersdorf . . . a pod.

— Nahodilosti! Tak mimochodnými věcmi vážná věda se nezabývá.

Přeškoda! Velice by přec záleželo na přesné odpovědi.

— Proč pak?

Protože, kdyby znám byl zákon, byl by dán klíč k záhadám velikých otázek.

— Jakých otázek?

Vědeckých, rozumí se. Na příklad k otázce evropského pravěku. Tvary jmén Feistritz, Wüsterei, Fürstenau, Finsterau vyskytují se v místech, kde Slované dodnes jsou usazeni anebo kde jejich přítomnosť lze historicky dokázati. Slovanský původ i tvar jména je známý. Táž jména však a jiná, podobně nesmyslného tvaru vyskytují se i v místech, kde nikdo dnes o Slovanech nic neví, kde historická věda někdejší přítomnosť Slovanů dokonce popírá. Jak se tam dostala ta jména? Kdyby dán byl klíč, bylo by lze tajemství rozřešiti. Bylo by lze bezpečně prohlásit: historická věda se mýlí. Její psané prameny jsou nespolehlivé a klamavé. Zde je přesný zákon a ten vydává svědectví neklamné. Zde v dávnověku seděli Slované, ačkoliv historie o nich neví. Seděli tu, zbyla tu po nich stopa, jméno. Seděli na příklad v západním cípu Tyrolska, jak svědčí jméno známého průsmyku: Finstermünz. Jméno není nic nežli patvar slovanské „bystřice". Seděli v okolí nejvyšších vrcholů švýcarských Alp. Zde mimo jiné stopy i jméno vrchu „Finsteraahorn" nic jiného není než zkomolenina slovanského „bystrá hora" . . . Nesčíslné švýcarské „horny" (Faulhorn, Schreckhorn, Welterhorn atd.) vůbec nejsou žádné německé „Hoerner", což nemá žádného smyslu, nýbrž zněmčené zvukem „hory", „gory", po všech oblastech slovanského života stejně jmenované. V kantonu grisonském dokonce najdeš „Gori-Horn", jako nacházíme v našem zněmčeném území na př. Horaberg, Viskadorf, Potogbach a pod. znamení na věčnou památku.

— Chcete klíč, který by odmykal tajemstva dávných tisíciletí? . . · Takového se nikdy nedočkáte.

Proč zoufat? Světlo pravdy má nekonečnou pronikavost. Neleká se žádné mezery času a prostoru.

Nemá-li jedna věda vůli či schopnosť zjednat potřebný klíč, je-li na to už příliš „hotova a uzavřena", což zbývá než obrátit se ke vědě — jiné? A ta-li je dosud nehotova a nedost vyvinuta, netřeba-li začíti s ní, jak začínaly vědy všecky — s horlivým diletantismem?

— Nu a na krásně! Kdyby se i dalo něco přesně prokázat. Připusťme na chvíli: v dobách předhistorických vskutku tedy seděli Slované na prostřeni mezi Labem a Rýnem. Což u všech všudy záleží na tom vzdáleném, temném, dávno odsunutém datu? Co je platno, že tam Slované seděli před dávnými tisíci lety, nesedí-li tam už dnes? Proč jako posedlí pásti po každém kořínku slova, které se kde namane? . . . Proč? . . .

Ah, panečku: Nepatrný shluk hlásek a co se za ním tají. Netušené světy! Všecky dosavadní pojmy a představy kulturné minulosti jako mocí čarovné formule staví se před námi vzhůru nohama. Docela

se mění obraz, jaký jsme měli dosud o někdejším kulturném stavu dávnověké Evropy s jediným světlem světa, které prý vycházelo ze starého Říma národům na severu a východě. Mocí čarovné formule nový, barvitý obraz vyvstane, pln podrobností životně sytých, přesně dokumentovaných.

— Jakéž pak podrobnosti? . . .

Jedinou ukázku, na příklad.

Místopisem Německa po všem prostranstvu od Baltu až po Rýn, poblíž řek a vod, naseto jmén osad někdy patrně kolovou hradbou opevněných. Osady byly slovanské, jak svědčí dosud slovné tvary nejrůznějších „Kolínů", „Kolan", „Kolobřehů", „Kolců", „Kelů", „Náklů", „Kýlů", pruským Kolobřehem na Baltu počínaje až po sám Kolín na Rýně a množství „Kolisek" a „Kolišť" podél jeho břehů na jih a kolem jezer a toků švýcarských.

— Pomalu s flintou! Kolín na Rýně je stará římská osada, známá Colonia Agrippina! . . .

Colonia — Coeln — Coeln — Kolín! Tuze hezky! Takových „kolonií" založili Římané množství v zemích, které si podrobili. Jména jich písemnou tradicí středověké latinské školy zachována až na naše časy a s nimi představa donesené sem římské kultury. Zajisté!

Však, což! Kdyby tak představa starých jmen a kulturných pojmů, jako dědictví po římském podmaniteli z nenadání ukázala se holou suggescí školské tradice docela lichou?

A už se vskutku něco ukazuje.

Vezměte bystřeji na mušku románský tvar slova „colonia". Slovo značí = osada v cizí, nabyté zemi. Vzniklo prý ze slova „colere" = vzdělávati půdu. Však výklad uspokojí leda na povrch. Staří Římané nedobývali cizích zemí a nezakládali tam „kolonie", aby — vzdělávali půdu. A kdyby už význam slova byl tak opravděn; čím to, že nenazývali Římané „koloniemi" místa „vzdělané půdy" v zemi vlastní? Proč jen v cizí, dobyté?

Výklad je zřejmě lichý. Slovo „colonia" nepochází patrně ze slova colere = vzdělávati půdu, nýbrž z jiného kořene. Římané zakládali v dobyté zemi osady vojenské, co možná dobře opevněné. A dobyvatel řídí svou práci podle okolností a prostředků, jaké v zemi nalezne. Doma bydleli Římané v domech a hradbách kamenných, zde nacházeli les a dřevěné hradby — domorodců. A jak už bývá, s novou věcí přijali — nové jméno. Osady domorodců, hájené kolovými hradbami, slyšeli jmenovat věc a přizpůsobili slovo svému sluchu a výslovnosti. Tak vznikla románská „colonia" ze slovanského „kolína" nebo „kolny". Že slovo není románského původu, svědčí jeho osamocenosť v řadě příbuzných tvarů. Otevřete slovník: colonia, columba, colonna a . . . dost! Tré názvů představ už velmi složitých. A žádná představa nevzniká v duchu — složitá. Buď se přijímá odjinud hotová anebo vzniká samostatně ze svých prvků. A kde jsou románské prvky slova?

Za to slovanské prvky?

Jen se rojí příbuzných tvarů a odstínů: kůl, kel, klet, kolec, kolit, klátit, kolna, koliště, kolín! . . . Napřed třeba skolit na koliští strom, otesat kládu, zrobit kůl, nakolit řadu a teprv hradba kolů kolem osady dá kolnu, kolín — colonii.

Všechen postup od prvku díla až po sám pojem složitého předmětu je slovanský. Kulturně záchovná síla vysokého horstva zachovala nám přes tisíciletí jméno prostného obydlí slovanského, robeného z kolů. V Tatrách i v Alpách slovanských dřevěná chata horalů podnes sluje koliba. A tak po tisíci letech nepatrný shluk zvuček a hlásek slovanských vydává neklamné svědectví nenadálému poznatku — vědecké pravdy!

Přítel filolog vrtí se trochu ve svém koutku. Jen strpení! Však se hlediska časem sblíží. Zaberete se do spousty materiálu, a když zrak v temnotách poněkud uvykl, rozeznáváte před sebou podivné stopy, stezky a průsvity, jak se sbíhají, protínají a zřetelně dále splývají v cestu, která pomalu, ale bezpečně vzhůru a dále ke světu se vine. Brzo dáte za pravdu mnohaletému pozorovateli, který vám tvrdí věci na oko nesrovnalé.

— Kost, Kostel, Kostelec, Kosten, Host, Hostýn a pod. byla (za stara) místa těžko přístupná, jež bylo lze dobře obhájiti. Podobá se, že tam všude byla pohřebiště. Čechům dnešní kostel je za dům boží. Že by slovo bylo z latinského castellum, nemůže být pravda. Nachází se výraz po celé Evropě obstoupen místními názvy rozhodně slovanskými . . .*)

A vskutku, nejen slovanské země, ale všecko Německo od Východu až po Rýn hemží se pamětí starých slovanských Kostenů, Kostelů, Kostnic, Kostic, Kostřinů (Cüstrin) a pod. Nejznámější je ovšem památná pro nás Kostnice na jezeře Bodamském.

— Hahoj! Místo slulo Constantia, dodnes německy Constanz. Odtud přizpůsobila si čeština svoji — Kostnici! . . .

A zase chyba lávky! Tu ji máte, moc školské suggesce. Tradice lichých pojmů od úst k ústům, z knihy do knihy přenášena stvrdne na konec ve vzdornou hradbu domnělého „vědectví“, které se příčí skutečné — pravdě.

Ještě po dobu Lutherovu také v Německu město na Bodamu slulo — Kostnice.

— . . . All da lässt er sich in öffentlicher Disputation hören, wie Magister Johann Hus auf seinem Weg nach Kostnitz . . .**)

— A romanské „castel“, „castrum“, kde se vzalo? . . .

Není zatím naše starost, jak vidět. Jisto je, Rýn od Kolína vzhůru, celé Švýcary od severu k jihu až hluboko do Italie hemží se místopisnými názvy kořene zjevně slovanského. V curyšském museu ukazují krásné modely dávných kolových osad na jezerech se vším životem obyvatelstva. Dobu osad páčí na 2000 let př. Kr. Ti dávní obyvatelé byli tvůrci důmyslné kultury a byli Slované. Názvosloví místopisné vydává tu překvapující svědectví dějstva na tisíciletí nazad. Tak jako na Bodamském jezeře „Constancia“ není než někdejší slovanská „Kostnice“, tak jména nejrůznějších podob na pobřeží jiných vod švýcarských, různé Golliony, Collonges, Colombes, Cologny, Collex, Cully, Claudy, Goldany, Comette, Coblachy Goldbachy a pod. možno zjistit jako dávné

*) M. Žunkovič.

**) M. Johann Matthezius: Martin Luthers Leben 1565.

slovanské Kolíny, Kolny, Kolby, Kolce, Kelce. Kůly, Kolaty, Klaty a pod. Nejen analogie tvarů mluví za sebe! I přímé doklady se najdou, písemné záznamy a pod. dovodiska nasvědčující pravdě. Jen pátrat po nich, shledávat je a seřaďovat třeba.

Savojská „Aosta" pod velikým Bernardem dostala jméno po úřadním názvu někdejší římské kolonie zdejší: Colonia Augusta Praetoria Sallassorum, založené 26 r. př. Kr. Okolní horalé sluli Římanům „Salassi". Němečtí Keltomani marně hledali slovo ve slovníku. Po známé methodě prohlásili hned „Salassy" za kmen — keltský. A snaživí Slované domnělou učenosť uctivě opisovali a šířili. A přece Slovanu netřeba vykládat význam slova „salaš" v horském hospodářství. V Tatrách a jiných horách slovanských sedí toho druhu „Keltové" dosud a říkáme jim — salašníci. A v nejbližším okolí alpském rovněž na doklad hned naskytnou se jména „Sallanches", „Sallatschine" a pod. Zřejmé někdejší — salaše.

Historická věda nechce nic slyšeti o slovanském pravěku v Evropě, protože jméno „Slovan" nenachází ani u Herodota ani u Tacita, Ptolomea a v jiných starých „pramenech". „První zmínky" o našich věcech a jménech jsou velmi pozdní. Ale ďas vezmi zmínky, které — nic nevědí! Jména Kolín, Kolany, Koliby, Kolby a podobná mohla vzniknout jenom v době, kdy pojem kolových staveb byl časový. A to bylo už v době Tacitů, Ptolomeů, Herodotů a — před nimi! Tenkrát zakládány a jmenovány Kolíny ať na Labi, na Baltu, na Rýně nebo na jezerech Ženevském a Neufchatelském. Zakladatelé byli Slované, protože jméno je slovanské. A musili už tenkrát sedět tam, kde se jméno nachází — podnes. Jestli o tom pozdější prameny nic nevědí, nesmíme jim nevědomost vykládat tuze ve zlé. Sami se považujeme za mnohem učenější, ale jak vidět, víme-liž — o mnoho více?"

* * *

„Bude tomu brzo rok, co zpráva evropského zájmu roznesla se, že na zámku Serrahnu u Krakova v Saském Altenburku (Schloss Serrahn bei Cracov in Sachsen Altenburg) zasnoubil se kníže Ferdinand Bulharský s princeznou Eleonorou von Reuss-Köstritz . . . a všecko, rozumí se hned se zajímalo o nevěstu. Noviny vypravovaly, co zvěděly. Jakou má dáma minulosť, jaký vedla dosud život pohnutý a záslužný a jakou dostanou Bulhaři příště hodnou kněžnu. Řeč se obrátila na svatbu, na věno a výbavu nevěsty a na podobné otázky více; ale toho nedbalo se, že jsou přece ještě jiné otázky na světě!

Koho na příklad zajímá, že tu dvěma řádky diplomatického telegramu vyslovena vlastně celá kulturní historie slovanského — pravěku?

Zámek Serrahn v Německu? Jméno rozhodně nemá německý zvuk. Skomolenina nějaká! Najde se jich spousta v místopise německém: Werra, Gera, Gotha, Kahla, Jena . . . Podivné zrůdy! Jméno arci jako jméno. Vyslovuje se od jakživa, nepřemýšlí nikdo o něm. Tvary a obraty jazyka srostou tak s člověkem. Kolik lidiček říká „kuráž", „knoflík", „punčocha" a myslí si, že jsou to — česká slova. A Němci nejpodivnější jména svých měst a míst považují za německá. Anebo, znějí-li příliš bachratě, aspoň za — staroněmecká.

Zámek Serrahn, konečně, budiž. Těžko se v tom vyznat. Ale Krakov hned vedle. Kde se vzal v Německu — Krakov, řekněte?

— Nu, také žádný problém. Známo přece, v Polabí, až po Sálu, dlouho seděli Slované. Ani Němci nepopírají dějinný fakt! . . .

Až po Sálu. Ale jména podezřelého tvaru a zvuku táhnou se za Sálu. Jdou celým Durynskem a — dál. Mnohem dál na západ . . .

— Jména nic nedokazují . . . Což sejde se na zvuku a tvaru jména? Ví se přec: od nejstarších časů seděli tu Němci. A ne-li Němci, tedy snad jiní národové staří, jenom ne — Slované.

A proč ne Slované?

— Protože ti přišli k Labi teprve v pátém století po Kr. Zde narazili na německou moc. A převaze podléhali.

Kdo to praví?

— Inu, kdož. Věda historická . . .

Vskutku! Německá věda nedopouští ani pomysliti, že by v Německu byly nějaké stopy dávného — slovanského života.

Nejvíce na slovo braný učenec praví o tom:

— Jisto je, Slované v šestém století bydleli v Zakarpatí až po Vislu, tou dobou na Labi nikdo o nich nevěděl . . .*)

A jiný patriarcha německé stařinovědy:

— Že by východní Germané za prvních století našeho počtu a dříve už byli měli mezi sebou Slovany, ať už jako zbytky staršího obyvatelstva nebo jako vetřelce, neukazují žádné známky, a domněnka zůstává prázdnou možností beze vší ceny . . .**)

Tedy před pátým nebo šestým stoletím po Kr. o Slovanech na Labi ani řeč. Tedy ani v Čechách a dále na jih, tím méně dále — na západ v Německu.

— A jsou-li tu zřejmé slovanské stopy přec?

— Pak jsou leda z doby — pozdější . . .

Nadmíru vědecky a neodvolatelně pronešeno! Kdo se cítí autoritou, už jinak nemluví.

A přec jen se vnucuje otázka, co tu pomazaní věštcové vyššího Poznání tak hlasitelsky za pravdu vynášejí, není-li vlastně čirý — nesmysl?

Krakov v Altenbursku stojí dojista blíže za povšimnutí. Není v Německu osamocen. V Meklenbursku jmenují jiný Krakov. A v Durynsku, nedaleko „Treffurtu an der Werra", uvádí se nějaký — Kraburk. Což jiného, než také někdejší Krakov. Pak vemte spoustu našich českých Krakovců, Krakovic, Krakoviček. A Krakov polský.

Není tu něco nápadno?

Napřed, jaká rozloha kraje. A kde je jméno, tam byli lidé, kteří jméno dali. Kdo jméno dává, myslí při tom něco. A co si při slově myslím, je význam slova. Na širokém prostranstvu z Meklenburska přes Durynky a Čechy až do Haliče seděli tedy kdysi lidé, kteří určitému slovu přikládali určitý význam. Lidé jednoho jazyka. Řekli „krakov" a myslili tím v kraji místo nějakých vlastností. Jakých vlastností? Co značilo slovo?

---

*) Deutz: die Deutschen und ihre Nachbarvölker.

**) Müllenhoff: Deutsche Alterthumskunde.

Dnes říkáme „krákati někoho“ a myslíme „potáhati za vlasy“.

Anebo „krákati“ prostě a myslíme neladné zvuky vyrážeti. Vrány nám kráčou. Ani jeden ani druhý smysl nehodí se dobře pro místo v kraji. Slovo mělo asi za dávných časů jiný význam, dnes zapomenutý. Zvuk se zachoval, smysl je ten tam. Vyhynul dávno jako předpotopní korejš, jehož skořepina zkamenělá se někdy najde.

Co mohlo znamenat v krajině slovo „krakov“?

Muž, který se dlouho a soustavně obírá přírodozpytem místopisných jmen, vyslovuje o tom své mínění.

— Krakov, vlastně „krakovo“ slovanským jazykem značí kraj plný kalužin. Na takové půdě stojí dva Krakovy v Kraňsku, Krakov u Muravy ve Štyrsku a Krakov v Meklenbursku.*)

Tu by tedy byl význam.

Je-li pravý? Nemůžete posoudit. Muž má pro svůj názor jistě své důvody. Sami nemáte dostatečný přehled látky, nemůžete přisvědčit ani odpírati. Kdyby látka byla srovnána, dalo by se soudit, odhadovat, řešit, ba i s určitostí tvrdit a — počítat.

Doufejme, časem látka srovnána bude.

Však něco je přece jisto. Zvuk slova zkameněl, kámen vydává svědectví. V dobách, kdy slovo mělo svůj význam v kraji, mluvilo se jedním jazykem v dnešním Kraňsku a Štyrsku, v Čechách a v Polsku, v Durynsku a Meklenbursku, na všem prostranstvu od Baltu až po Adrii.

A otázka je na snadě: kdy to bylo? Kolik století nazad? Jak dlouho trvá, nežli slovo ztratí svůj původní význam, nežli zkamení v pouhý, prázdný a bezvýznamný zvuk? Otázka z přírodozpytu jazyka. Jak dlouho trvá, nežli národ usedlý na ohromném prostranství, aniž by byl odnárodněn, zapomene význam svého vlastního slova? Jak dlouho trvá tak podivný odumírací proces tvarů v paměti věkovitého ústrojí národa? . . .

A ještě něco je jisto.

Případ není ojedinělý. Nejde jen o slovo „krakov“ a jeho význam. Místopis zemí od Baltu po Adrii vykazuje ne sta, ale tisíce a tisíce jmén, zvuku zřejmě slovanského, ale smyslu — zapomenutého. Vyslovujeme denně slova svého okolí a své potřeby, slova zděděná neznámého významu, ale nepřemýšlíme o nich. Vyslovujeme jména měst, vesnic, hradů, vrchů, potoků, řek, mluvíme o Praze, o Zbraslavi, Dobřiši, Zvíkovu, Třemšínu, o Sázavě a Vltavě, ale nevíme dávno, co si lidé myslili, když místům a předmětům jména přikládali. Tisíce a tisíce názvů, celý slovník, celé těleso jazyka tak pozbylo ducha, odumřelo, zkaměnělo, prodělalo podivný proces odumírací, přerozovací, podobný onomu, jaký geologům se jeví z obrazu ve vrstvách kůry zemské.

Jenom, jakého času je potřebí, aby se mohl odehráti takový proces v kulturném lůně národa? Kde je věda, která by zodpovídala ty a takové otázky? Na tom tu všecko sejde.

Tisíciletě těleso jazyka! Kulturné jeho vrstvy! Prvé, než zeměpyt pronikl ke studiu vrstev, nemělo lidstvo ani potuchy o stáří země. Jen

*) M. Žunkovič: Kdy Slované osadili střední Evropu.

báje kolovaly, kde dnes už nastupují přesné odhady a výpočty. Také od studia kulturných vrstev jazykového tělesa možno se nadíti výsledků obdobných. Názvoslovný materiál místopisný představuje nános nejstarších pojmů, potřeb a znaků kulturného života, jak souvisely s okolnostmi kraje. Studium slovanského místopisu je dosud v plenkách, až bude na své výši, bude mu tak lehko a bezpečno sestavit původní přesné tvary a podoby názvoslovné z daných prvků a zachovaných zbytků jako dnes věda zeměžpytu z nalezených zkamenělin sestavuje kostry dávných, nikdy nevídaných tvorů. Pak bude dána i možnosť srovnávat doby vývoje, odhadovat jejich stáří, měřit vzdálenosť i stáří kulturních vrstev jazyka.

Jak je tomu dávno, co vznikaly, co mohly a musely vznikati „krakovy" v Meklenbursku a Štyrsku? Jak tomu dávno, co hlaholil jediný jazyk a zřejmě slovanský mezi Baltem a Adrií? Kolik století bylo třeba, aby stopy toho stavu jazyka pokryly se stopami — jiného už stavu? Kolik století? Anebo kolik — tisíciletí?

Dnes ještě není pravého měřítka pro přesnost odhadu. Však co není — bude.

Dnes jenom přibližně usuzujeme.

Srovnáváme nejstarší písemné památky češtiny s dnešním jazykem. Pět, šest století dělí oba stavy věcí. A cože pozorujeme? Jazyk se rozvinul, rozkvetl, zbohatl, pravda! Však co do hmoty a rázu je týž dnes jako tehdy. Několik století nikterak nestačilo změnit jeho hmotu. Srovnejte dnešní mapu Čech s nejstarší českou mapou. Rozvoj práce je patrný i různost úpravy. Ale obsah mapy? Jména míst, městeček, hor a řek. Dnes jako před sty a sty lety. Poměry trvalostné jako při tvarech — geologických. A teď mapa Německa Nejen v nejbližším sousedstvu našem, ale dál, až k samým břehům „Otce Rýna" a za ně, nacházejí se zajímavé zkameněliny slovných tvarů původu zřejmě slovanského.*) Vysvětliti jich tvar a přítomnosť nelze žádným dějem, který by se byl mohl odehrát uvnitř několika krátkých století. Muselo tu dávno před tisíci a tisíci lety působit a bít se s životem a jeho potřebami pokolení, které myslilo a mluvilo — slovansky.

A co na to historická — věda?

— Nemožno! odpovídá. Slované nemohli dávno před Kristem sedět v Německu.

— Proč nemohli?

— Protože . . . protože . . . César, Tacitus, Ptolomeus a jiné podobné staré prameny nikde o Slovanech nemluví . . .

Podobně v minulých dobách soudili na stáří země a lidstva podle údajů — sv. Písma.**) Asi pět tisíc roků počítáno od Adama a stvoření světa. Až přišel zeměžpyt a vymohl si potřebné korektury — názorů. Podobná korektura čeká panující dosud názory historiků o dávnověku slovanském.

*) Viz: Hubert Marjan: Rheinische Ortsnamen.

**) Nedorozumění odklidil Dr. Musil v extensích: „Od stvoření do potopy".

Zatím už obrysy nové, přesné vědy vystupují na obzoru. Vědy, kterou nebude už lze odbýt výtkou filologických a etymologických hříček, ale která bude založena už na přesném prozpytu kulturných vrstev jazykové hmoty slovanské a zvláště nezměrného bohatství dokumentů, uložených v názvoslovném materiálu slovanského místopisu.

A nová věda postaví do úžasného světla názory o dávné minulosti evropské, jež zbudovány byly dosud na základě pramenů pouze — psaných.

Lidové umění u vývoji.

V době jubilejní Výstavy r. 1891 zavítalo do Prahy několik Francouzů, jimž Dr. Rieger propůjčil se průvodčím. Když vážní tito navštěvovatelé znalecky výstavu byli zevrubně obádali, vydali chvalné o českém umění, průmyslu a o všem, co viděli, svědectví, řkouce: „Máte to jako u nás — po západnicku; ale my jsme přišli, že v Praze uhlídáme něco českého, že poznáme Čechy jako svérázně slovansko kulturní národ. Chtěli jsme se přesvěčiti, pokud Čechové vskutku samostatnou kulturní, jmenovitě od Němců a západu vůbec nezávislou individualitou se odznačují.“ Přišla řeč na Brožíka, o němž Francouzi věděli, že neznaje ani kroj a stavitelství ani způsoby života Staročechů, byl prý nucen si poznatky tyto i pro obraz Husův vypůjčovati od Poláků.

A v pravdě ředitel Národ. divadla Šubert, kdykolvěk se jednalo o výpravu kusu, kde povaha a národní osobytost staročeská měla býti znázorněna, nevěděl si nikdy rady. Nesnáze tyto a dotčená poznámka Francouzů, vzbudily v něm myšlénku, založiti Muzeum, kde by výpravčí a pořadatelé divadelních her nalezali pro česká dramata krojové a vůbec věrné národopisné pomůcky a vzory. Uznávaje potřebu takového podniku nutnou, svolal ředitel Šubert schůzi, které předcházela rozmluva s P. Ign. Wurmem a s Čeňkem Zíbrtem, kde přišly k řeči zkušenosti, jež si olomoucké Muzeum zařizováním národopisných výstavek zjednalo. Schůze poradná za předsednictví Ign. Wurma zahájena na to druhého dne ve velké dvoraně staroměstské radnice. Zapisovatelem zvolen Zíbrt. Uraděno a sneseno, zaříditi, pokud možná v r. 1893 velkolepou Národopisnou výstavu, jež by se však neobmezovala na potřeby divadelní, nýbrž která by znázornila veškerý kulturní život národa československého retrospectivně, pokud se do nejdálnější minulosti vyzkoumati dá.

Poněvadž vlivem západu příznaky původně slovanské kultury v Čechách a částečně i na Moravě setřenými aneb znezpůsobenými se jeví, uznáno, program výstavy rozdáliti na Slovensko, jež kulturním pudem západu zůstalo nedotknuto. Proto dán výstavě název ne pouze „české“ nýbrž: „česko-slovanské“. Ještě téhož dne po poradě dopsal P. Wurm pí. Lucii Bakešové, aby jala se sbírat látku pro národopisnou výstavu v Praze a majíc zkušenosti z výstavky, kterou v Ořechově před nedávnem vzorně uspořádala a jsouc k tomu zároveň vědomostmi archaeologickými vyzbrojena, sestavila „Tazatele“, jenž bude i laikům návodem ku sbírání předmětů pro dotčenou národopisnou výstavu.

Za nedlouho překvapila pí. Bakešová P. Wurma „Tazatelem“ o 300 otázek. „Tazatel“, jenž spočívá na roku církevním, jemuž rok archaeologický odpovídá, rozšířen pí. Miloslavou Procházkovou a P. Wurmem na 700 dotazů, a dle něho rozvinula se sběratelská činnost pro celou řadu místních výstavek v Čechách a na Moravě a pro soustředěnou velkolepou československou výstavu národopisnou (1905) v Praze.

Duší přípravné výstavné činnosti v Praze osvědčil se Dr. Kovář, jemuž však bylo balvany překážek odklízeti. Nebylo ve všech kruzích naší inteligence dostatečného porozumění a vědomí, že pod nátěrem nynější kultury v Čechách, jejížto západní ráz je nepopíratelný, skrývá se původní staroslovanská kultura, kterou objeviti a zjistiti, bylo úkolem výstavy, aby jednak vyvráceny byly pochybnosti o samostatné a svérázné vzdělanosti našich předků v dávné minulosti, jednak aby českým umělcům dán byl podnět na vznešenou a velebnou kulturu slovansko-lidovou navazovati a ji ovšem času přiměřeně zdokonalenou obroditi.

Jakou cenu nestranná kritika cizinská na př. národním písním moravským připisuje, dosvědčuje úsudek čelného odborníka německého Chryzandra, jenž o sbírce Sušilově se vyjádřil, že v ní nalézá tolik vnady, krásy a vzletu, že těžko věřiti, že by prostý lid mohl býti tvůrcem tolikeré veleby, nýbrž že dovoleno souditi, že snad nějaký hudební veleduch je složil a za lidové vydává. Nemálo se Chryzandr divil, že písně moravské strojeny jsou na základě zvláštního hudebního zákona. Že písně národní skladatelům náladu a skvostné motivy poskytovati s to jsou, dokázali Křížkovský a po něm Smetana, Dvořák a jiní mistři s dostatek.

Ve vídeňském průmyslovém Muzeu byla časem svým uspořádána všerakouská výstava výšivek. Ku zvláštnímu výzvu obeslalo výstavu tuto také Vlastenecké Muzeum olomoucké. O výstavě vydala první odbornice pí. Emilie Bachová zevrubnou kritiku, v které nazvala vyšívání moravské „korunou výstavy“ a rovněž cenný znalec, ředitel dotčeného průmyslového Musea dvorní rada Falke pojmenoval vyšívání moravské „klasickým“. Když pak mnichovský slovutný starožitník Ranke obdiv nad vyšíváním moravským pronesl, byl otec německé archaeologie Wirchov zlákán národopisnou výstavu pražskou navštíviti, aby se osobně přesvědčil, co na našich výšivkách v pravdě jest a jeho úsudek vyzněl v prospěch lidové kultury slovanské vůbec.

V Brně zařízena v průmyslovém Museu výstava výšivek všech brněnských dívčích škol a veřejných i soukromých ženských ústavů. Ministerstvo kultu a vyučování vyslalo do Brna ministerského tehdy radu a pozdějšího ministra hr. Latoura, aby o výstavě podal zprávu. Vykonav úředně prohlídku výstavy, pronesl o ní Latour k výstavní komisi tento úsudek: „Co jsem viděl a zpozoroval, je moderní berlínský nevkus; ale velkou cenu uměleckou a technickou má, co vystavila podle vzorků lidového vyšívání Vesna“. Zásluhou téhož hr. Latoura vydalo ministerstvo pak nařízení, aby ve školách šetřeno bylo vyšívání lidového pro jeho ornamentní vkus i technickou dokonalost.

Co o národní písni a vyšívání, platí též o lidovém stavitelství. Náš první kritik ve všech oborech krásného umění, Karel Mádl, zmiňuje se o Jurkovičově publikaci: „Práce lidu našeho“, horuje

o tomto důležitém příznaku slovanské lidové kultury: „Vzornou propagaci má za hlavní zřetel krásná, stále nové květy tvarové odkrývající publikace Jurkoviče Dušana. Morava a Slovensko vykládají tu bohatství a svéráznost svého lidového umění od stavby roubené až po výšivku a krajku, od malovaného krbu až po náhrobní kříž. Jurkovič je zapálen pro toto umění kmene, z něhož sám pochází, zapálen s horkostí sourodé krve i v umělecké své podstatě. Poměr této k onomu lidovému umění ukázal a ukazuje Jurkovič jinde ve svých vlastních výtvorech, které již tím stojí nad podobnými pokusy předchozími jiných, že nepodává kopii za original, nýbrž těží z nahromaděného uměleckého odkazu svého lidu. Tento odkaz zde sbírá a předkládá. V publikaci angažována je naše čest i náš národní a umělecký prospěch. V publikaci budeme míti Enciklopedii lidového umění českého na Moravě a Slovácku, pravou studnici k vědeckému poznání, k radosti, k požitku a k umělecké obrodě. Příliš jednostranně doposud braly si dosavadní publikace národopisné jen a jen výšivky za předmět. Lidové stavitelství, československá chalupa zůstávala nepovšimnuta; o lidovou keramiku ještě nezavaděno a mnohý jiný obor též.“

Mádl nepopírá, že působením „Volných směrů“ vyrostl nám z výstavního podniku „Manesova“ významný činitel snah a činů kulturních; ale až se časopisu Volných směrů“ podaří i literární část postaviti na vlastní produkci, aby mohly své hospodářství prováděti bez výpůjček a dluhů z ciziny, budeme v nich míti časopis odborný vzácné vzornosti a Manes pobadatele k šetrnosti domácích pramenů, k vývoji a k pokroku výtvarného umění. „Volné směry“ chtějí býti mostem mezi cizím a domácím uměním, což dle názorů Mádlových nestačí. Pokud se týká stavitelství, očekává Mádl nápravu od „Stylu“*), dokládaje: „Architektura a všecko, co s ní souvisí, vyžaduje větší pozornosti, péče a živější a účinnější propagace svých dobrých a zase pokrokových a vývojových stránek, nežli by ji mohly „Volné směry“ poskytnout. Proto vznikl nový list „Styl“.

Co se asi z této kukly vyvine? Nikdo nechce věřiti a viděti, v jaké architektonické bídě žijeme, jak dosud je ubohý náš umělecko-průmyslový vkus, jak nevážně a nesprávně se přikročuje k podnikům sem spadajícím, jaké nepochopení a jaká necitelnost vůči umělecké podstatě jejich vládne. Všechno to jsou momenty, které nás na všech stranách i hmotně poškozují a bohužel mnohem trvaleji a citelněji, nežli celé výstavy nepodařených obrazů“ — hořekuje Mádl.

Tesklivá slova tato, pocházející z péra shovívavého jinak prvního znalce, padají plnou tíží na váhu; poněvadž zaznamenána jsou za okolností a v době, kdy nepřátelé národa českého z předstíraného nedostatku samostatné a svérázné kultury — byť by to bylo jen po stránce výtvarného umění — rádi by vyvodili naší nerovnocennost a její přirozený prý následek národní nerovnoprávnosti, vždyť i z té příčiny odepírá se nám druhá universita a veřejnost českého školství ve Vídni.

Názory a tužby Mádlovy, jež v příčině pražské školy výtvarného umění pronesl, nejsou ojedinělé; zdůraznil je rovněž vážný kulturní

*) „Styl“. Měsíčník pro architekturu, umělecká řemesla a esthetiku měst.

historik William Ritter v úvaze o Výstavě polské „Sztuky“ ve Vídni.*) Úvaha vyžaduje bedlivého povšimnutí a uvážení našeho, poněvadž na značuje umělecké poměry polské, jejichžto poznáním v jisté míře podmíněna jest vzájemnost Československá, o jejíž utužení za dnů našich běží. Pročež nebude od místa, uveřejníme-li zajímavou úvahu Ritterovu v plném znění:

„Byl jsem tam k vůli svým zprávám pro francouzské revues umělecké a vrátiv se, myslím na Čechy právě tolik jako na Polsku. Odeslav své články, rád bych, kdyby se mi podařilo vypověděti ony dojmy, jež přenášejí moji myšlenku z jedné země do druhé a jež jí ukazují poučení, jakých by umění polské mohlo poskytnouti umělcům českým. Krakovská „Sztuka“ odpovídá pražskému „Manesu“. Porovnání spolků ukázalo by dílo a vystihlo zásluhy jednoho i druhého. Neosměluji se pouštěti se do toho. Nechtěl bych býti nezdvořilým vůči nikomu, ale výsledek ankety byl by tento: „Manes“, jemuž jest děkovati za vystavování nejlepšího umění v Praze, zůstává uzavřenou kaplí s nesmírnými zásluhami uměleckými, jenž ukazuje, že umění české jako které jiné může býti uměním avant-gardy, který si však libuje ve své odloučenosti a zůstává téměř bez pojítka s národem. Chyba není zde ovšem na „Manesu“ samém, nikoliv, ale s jedné strany na Akademii umění a s druhé a zvláště na národu, anebo spíše speciálně na obecenstvu pražském a městském. V Krakově naopak „Sztuka“ a Akademie umění tvoří jeden celek, nesený celým Polskem. Polští sokové Preissigů, Preisslerů, Švabinských stojí v čele Krásných Umění v Haliči. V Čechách strkáni jsou tito tři a ještě jiní výborní pečlivě do úzadí. Umělecký vkus společnosti polské stojí nekonečně výše než obecenstva pražského, pro příčinu dosti jednoduchou: poněvadž tam mezi aristokratem a měšťanem není oné propasti, která tyto vrstvy v Čechách odděluje. Všichni Poláci jsou šlechtou dle známé definice. Proto „Sztuka“ nemá příčiny býti isolována. Nechci zkoumati, zda příčiny, jež jsem zde pro Prahu vyjmenoval, stačí k ospravedlnění „Manesovy“ isolace a zda by spolek tento nemohl učiniti některé ústupky nechci říci autoritám, ale národu českému alespoň. Do toho mně nic není a „Manes“ béře si poučení jen z událostí. Však chtěl bych jen naznačiti jeho politování hodnou posici vůči umění prostonárodnímu. Spojení umění umělců s uměním lidovým jest v dnešních Čechách ještě nemožno a pamatuji se, že v rozhovorech našich s umělci ani jeden nespatřoval možnost, ale ani potřebu onoho spojení. V Krakově jest toto spojení věcí hotovou a díky tomu jest město ono dnes jedinou skutečnou republikou umění na světě, která nám poskytuje jistých moderních Benátek neb Florencie. Wispianski jest tak pokročilý jako Hodler, Erler fresek ve Wiesbadenu, ba i jako Gauguin. Umírá v devětatřiceti letech; z těch byl pět nebo šest let profesorem na Akademii, na oné Akademii, o níž nám praví pan Cybulski, že jest „ze všech Akademií, které kdy stávaly, nejméně akademickou“. A toto umění s rodinnými styky, jež se považují jinde za kompromitující, nejen že vzdor několika osamělým výrazům hnusu a zášti, přes něž přecházíme nyní k dennímu pořádku, vnutilo se národu, ale

*) Viz „Národní Listy“, čís. 65., 1908.

ono zrodilo se z národního „fibru“ samého. Majíc své oprávněné zvláštnosti individuální vychází přímo z dvojité tradice: církevní a polské. A je-li tomu podobně i u malíře, který měl choutky malovati ohavnosti jako Munch, co si mysliti o umění Mehofferově!“

V tom můžeme přistihnouti lidové umění slovanské, ano tiskne první milostný polibek umění západnímu, čehož jiné příklady nalézáme u Bilibina, Maljutina a v celém díle skupiny Talaškino. Jedná-li se o nejrozsáhlejší dekorace aneb o jednoduchý ornament na knize, jest Mehoffer jakýmsi polským Veronesem, ultramoderním, a přece vždy jest jistou stránkou přístupný duši s e d l á k o v ě. Vždyť i naši švýcarští venkované mají pocit údivu před jeho sklenomalbami u nás, údivu čarovného a legendárního, jenž jest základní potřebou uměleckého tvoření prostonárodního. Otevřete-li svazek X. pěkné revue „Chimera“, najdete na str. 584. a 588., jakož i na obálce samé záhlaví a závěrečná vignety, kde slovanský ornament jest základem nejindividuálnější fantasie dekorativní. Slovenskému klučinovi způsobí kresbička ta stejnou radost jako Klimtovi nebo Grasetovi. Byl jsem v pravdě šťasten, když onehdy zazdálo se mi, že jsem zpozoroval něco podobného v ornamentech p. Fr. Kysely v prvém sešitě nového ročníku „Volných Směrů“. A jelikož se mi zdá příležitost vhodnou, mluvíme li o těchto dvou geniech (s výrazem tím nejsem zde nikterak v rozpacích), o Wispianském a Mehofferovi, budiž mi konečně dovoleno říci jednou pro vždy, za jak unavující, bezcenné a otupující považuji ono tak zvané dekorativní umění na školách vyučované, které nezáleží než ze systematického rozebírání květin, z mathematických transmutací a permutací jejich částek, z čárových formul, kde obrazotvornosti zabráněno vzlétnouti, fantasii pozablouditi, delikátní a dobrodružné nepravidelnosti se rozvinouti. Ani Japonci, již v dekorativním umění jsou našimi mistry, ani Egypťané, ani Hellénové nepřipustili někdy co podobného; tím méně orientálové, ještě míň středověk a rovněž tak renaissance. My jediní chtěli jsme uzavříti svou fantasii do kruhů a čtverců. Užívají-li dekorativního opakování, není nikdy mechanické a nikdy si nepletli dekorativní čáru s kaligrafií, aniž vyplňovali plochy logarithmickými tabulkami, pevnými mřížemi, šachovnicemi nebo podobnými pravidelnými hlavolamy. Toto moderní umění dekorativní, jež nerodí se z květiny, nýbrž ze smrti květiny, jest samo uměním chladným jako smrt a bezpochyby i mrtvonarozeným od doby, kdy několik instinktivních velkých dekoratérů jako Ganguin, Wispianski, Mehoffer nám ukázali něco jiného, dekorativní umění ž i j í c í a z r o z e n é z e ž i v o t a . . . Ze života kresby, výrazu myšlenky, jako protilehlosti oné lineární kresby maniaků, jež podobá se dekorativní kráse, jako se podobá po Prusku manevrující regiment koupelí a skotačení krásných volných těl na břehu mořském.

Grafická čistota, symetrie, odměřené návraty jedněch a týchž formulek nezdály se jim bohudíky věcí nejpotřebnější. Práce jejich pravidelné či nepravidelné — jak se jim pozdá — vycházejí vždy z čiré improvisace malíře, používají i nesprávností a čar oželených, obohacují se po vůli své fantasie. Zde nahromaďují s nevýslovnou komplikací, onde nechávají veliké prázdno, něco jako protiváhu oné komplikace a vědy, kdykoliv se tito dva umělci, tolik rozdílní, vyjadřují každý po svém způsobu, nalézáme dobro a krásno. Uvedu toho slavný příklad,

jenž druhdy rozpoutal bouři výkřiků a zlosti: jsou to ony famosní Wispianského malby oken pro kapli krakovské kathedrály s ostatky Kazimíra Velkého a biskupa Sv. Stanislava.

Wispianski osmělil se ukázati je na oknech tak, jak bychom je při otevření jejich hrobů viděli: dva děsní a grandiosní kostlivci v královských a biskupských ornátech rozjímají s výše své minulé pompy a slávy, zahalujíce svůj rozklad, o nicotě našich dnů. Proč ne? Nechme každému jeho ideu a tato jest vznešená. Není to však ona, již chci zde vzíti na přetřes. Jest to uskutečnění této idee; všechny zákony, ony pověstné zákony dekorativní, úzkoprsejší a pedantnější, zdá se, než všechny ostatní skácené jeden po druhém, jsou porušeny, jakož i všechny superstice týkající se materielního uskutečnění, spájení skel olovem. Nikdy ještě nebyly podobné sklenomalby viděny! Dosud tam nejsou! Nuže, uvidíme je v budoucnosti . . . Neboť když po řvoucím křiku Wispianski zemřel, uznán byl za velkolepého básníka národního a velkolepějšího ještě umělce a tyto kartony, v museu postavené, mají býti konečně uskutečněny. Svatý Stanislav ani nestojí rovně . . . V lehounce šikmé čáře táhne se přes okenní sklíčka, aby jeho žehnající posuněk, jenž jakoby odháněl zlé duchy, měl dosti místa nad hlavou. Aby docíleno bylo dostatečné tuhosti, budou téměř všecka spájení kolmá. Budou musit sáhnouti k malovaným, opalisujícím sklům, rozšiřujícím nebo zúžujícím se, ke vší té moderní chemii sklářské à la Gallé a Tiffany, jež dovoluje dnes obejiti se bez kovového materialu, před časy úzkostlivě chráněného. Novým dobám nové prostředky, nové výrazy a říkejte si co chcete — umění zůstává totéž. Zkrátka jednalo se o to, dokázati zde, že dnes může malba okna zachovati vzhled dekorativní fantasie, kreslené uhlem nebo pastelem, aniž by tím přestala býti oknem. Do kostelních oken možno vsaditi hudbu i pro oči, která však nemusí býti bezpodmínečně počata jako Palestrinova neb Bachova. Nu a umění sklenomalby před Mehofferem a Wispianskim nepoznalo ještě moderních způsobů ani ve Francii, ani v Anglii, ani v Americe, kde přece Burne-Jones, Grasset, Branguyn, Tiffany vytvořili okna překrásná.

A Mehoffer dokazuje co chvíli možnost existence dekorativního umění, prosté vší ztrnulosti a tuhosti a které je jen přenesením života na klenby, do oken, na stěny. Na místo výzdoby nepohnuté a zkamenělé, jež šíří chlad a nedotýká se vašeho života, máme zde dekoraci, která se pohybuje, která trpí, raduje se, směje se a pláče, jde vám vstříc, zde vás upoutává, tamo odpuzuje, strhuje k myšlení nebo ke snění a zůstává přec dekorací, jako zeď, po níž plazí se břečťan nebo divoká réva, poseta vrabci, zůstává přece jen zdí.

Nejpikantnějším jest u Mehoffera, že v jeho bujné, solidní a téměř skulpturální malbě tvoří se opak: dekorace tvořila si život; život, příroda, dělají si v jeho obrazech, ba až i v jeho portretech dekoraci. Před jeho portretem paní Axentowiczové s pověstným problemem barvy oranžové, měděné a červenopurpurové cítíme okamžitě, že jest v něm zárodek sklenomalby a že by nebylo třeba mnoho, aby krásný ten obraz přenesen byl z formy přírodní do dekorativní.

Co se mi také líbí v Polsku jest okolnost, že tito šťastní hoši nacházejí na kilometr zdí a oken k dekorování. Proč? Vždyť politické poměry nejsou tam lepší než v Čechách. A zakázky se hrnou přec!

Korporace a jednotlivci, grandseigneuři, prelátové a kláštery, vše zachváceno jest řevnivostí. Stát zůstává tam ovšem tak jako zde stranou. Proč pak ale čekati vždy vše od státu, od autorit. Kdo pak brání v Čechách municipiím, záduším, professorům, kněžím, spolkům, továrníkům, činiti zakázky umělcům?! Jako ostatní Slované jsou Češi rozenými dekoratéry, nu a takový Švabinský, Jan Preissler, A Hofbauer neměli posud žádné příležitosti ukázati, jak velký smysl dekorativní v nich dříme. Co pak ostatně se divíte, když možno žíti vedle takového Preissiga, aniž by tomuto jedinému Čechu, schopnému vyučovati důkladně — opětuji důkladně — grafické techniky, pořízen byl onen určitý profesorát, na nějž on jediný má právo, jenž by mu dovolil zbaviti se svých zcela poctivých dluhů a tvořiti ještě i krásno A miliony páně Hlávkovy vešly právě do Akademie.

Nebyli však na výstavě toliko znamenití dekoratéři . . . „Sztuka“ jest sbor malířů, jenž jako spolek nemá snad dnes rovného na světě. Byl jsem překvapen solidaritou všech členů jeho, ač se domnívám, že jako všude vyskytují se i tam hádky. Jakmile se však jedná o umění a o Polsku, solidarita jest okamžitá. Opětuji, že jest ještě divem, že obě myšlenky, umění a vlast, splynuly. Tak jako Čechové, studovali i tito pánové druhdy v Paříži; nyní mohou se již obejíti bez ní. Škola jejich jest pro příště jednou z hlav umění evropského. Oni malují svoji zemi svými vlastními způsoby a nepodléhají denním modlám jedné po druhé. Umění jejich a výstavy za sebou následující nepodobají se albu se vzorky umění, jež kvete v tu kterou hodinu na čtyřech stranách světa. Vycházeje z této vídeňské výstavy člověk má pocit, že měl co činit s věcí zvláštní, jedinou a mající svou organickou existenci, že se vyskytuje malba polská, jako malba anglická neb německá, a nikterak v zemi slovanské provincie malby francouzské nebo impressionismu nebo secesse anebo co si jen přejete jiného.

Konečně, zde jejich bilance: větší než jinde počet umělců v poměru k obyvatelstvu v Krakově — průměr o mnoho vyšší než kde jinde — individuality prvého řádu jako onen Stanislawski, jehož správně nazývali „otcem krajinky polské“ a jenž jest krajinářem národním a světovým zároveň, jako jediné Rumunsko má v Grigoreskovi svého — nový smysl a nový vkus dekorativní s dvěma zářícími genii, Wispianským a Mehofferem - veliké štěstí, že vzbuditi vkus k umění u celého národa a s uměním svým zúčastniti se na tomto národním životě tak, že ono po svém stalo se samo jeho elementem — konečně a zvláště, že dosáhli následujících dvou výsledků dosahu nevypočítatelného: že uskutečnili harmonické spojení umění prostonárodního s uměním vědeckým a že si vydobili naprostou nezávislost od škol západu.

Doufám, že nikdo v Praze mi nezazlí, že jsem to konstatoval, neboť nekonstatuji to pro jedny proti druhým, ale proto, že moje láska k jedněm i druhým ráda by je viděla na jednom a témže stupni a co jen možno nejdále na cestě jejich úplné autonomie národně-umělecké

William Ritter.

Jsou to mezi jiným také upomínky na Velkou Moravu, jejížto slavného jména nositelkou a jejížto světodějinného a vysoce kulturního

významu dědičkou nynější Morava jest, jež daly moravským výtvarným umělcům podnět ku „Sdružení“, které v květnu (1907 u příležitosti umělecké výstavy v Hodoníně se utvořilo a dne 5. ledna 1908 valnou hromadu v Olomouci zahájilo. Valnou tuto hromadu zahájil předseda Jože Úprka, načež jednatel „Sdružení výtvarných umělců moravských“, učitel Kafka z Hodonína, podal jednatelskou zprávu Ze zprávy té vyjímáme: „Program výstavy Hodonské byl určitě vymezen na schůzi dne 23. března 1907, dle něhož měla Hodonská výstava podat celkový přehledný obraz veškeré tvorby výtvarníků moravských. Měla tedy ráz více informační a vzájemně se seznávající.

Od věků bylo umění životní potřebou našeho lidu na Moravě, bylo součástí té vzácné kultury, jejížto mateřskou pěstovatelkou byla říše Mojmírovců. — Velká Morava od pradávných časů ve svých krojích, zvycích, písních, plna hudby, plna barev. I v zařízení domácnosti jaký to byl vkus a smysl pro ušlechtilou, zpěvnou krásu! O tom vypravují výšivky, mísy a džbánky, řezby a polní nářadí. Všechno neslo svůj znak účelu a krásy, všechno bylo zdobeno vlastním vkusem lidu. Tolik uměleckých prvků rázovitých jako Morava do dnes neposkytuje snad žádná země — a nejzachovalejší zvláště Slovácko. Vzpomínáme Rodina, slavného umělce francouzského, jenž za návštěvy v Hroznové Lhotě, zpozorovav kraj Slovenský, nadšeně zvolal: „To je staré Řecko“. Na slova Rodinova nesmíme zapomínat!

V posledních letech vývojem průmyslu a tlakem západní kultury vkus v lidu šmahem upadá, smysl pro lidové umění mizí a to co je, tone v záplavě továrního nevkusu.

Tento úpadek velikých tradic našeho lidu nejlépe a nejvíce vycítili naši umělci. Proto také vydáno heslo „pracovat a zachovat, co dosud tradičního ještě máme“.

Ku práci této seskupili se umělci moravští, sdružili se a Morava náhle umělecky oživla. A přece hned v počátcích nepotkaly se tyto snahy s náležitým porozuměním a s jistých stran kladeny překážky a jako úmyslně a pohoršlivě mýleno obecenstvo strašákem „moravského separatismu“. — Je to nehezká ale osvědčená zbraň proti každému nepohodlnému vnitřnímu hnutí na Moravě. Není programem „Sdružení“ pěstovati vědu národopisnou, folklor; ale chce na tradicích a dokladech moravské kultury býti osobité a na to věru nejvyšší už čas!

Na Moravě nestávalo dosud organisace umělecké, která by hájila zájmy umělců a kde by umělci o svých záležitostech rozhodovali.

Representace zemská posud nešetrně odbývala věci umělecké. O záležitostech uměleckých rozhodovali a dosud rozhodují činitelé těchto věcí dalecí a tradic umění lidového neznající Tomu chce „Sdružení“ učiniti konec a proto ze všech sil snaží se, uplatniti svůj vliv nahoře — u zemského výboru a sněmu, v obcích a jiných veřejných korporacích. Nemůže, nesmí a nebude k tomu přihlížeti mlčky, jak sněm ze zemských peněz staví nákladné budovy, jako na př. nový zemský dům v Brně, na kterém uměleckého velice málo a domácího moravskoslovanského nenajdeš nic. A kdyby umění u nás bylo tak potřebným činitelem a chloubou národních našich snah, jak tak často čtete a slyšíte, pak místo nevkusných „Národních domů“ a „Měšťan.

Besed", stála by úhledná, rázovitá, umělecky vypravená střediska (vzpomínám mimochodem Slovenský dům v Uher. Skalici). Po venkovech útulné školní budovy by nás vítaly místo nynějších šablonovitých beden, které naše venkovské úhledné chaloupky svým jednoduchým vkusem a slohovitostí účelnou zahanbují. Nemluvím o umění v kostele, na hřbitovech, v knihách, v obydlí. Jakého pole a co tu zanedbaného a zrovna ošklivého proto, že umění skutečného a národního nikdo nehledá — ani ti, kdož v první řadě mají povinnosti, na ně pomýšleti. Nejsmutnější při tom jest, že právě ti nejvlivnější činitelé na svoje povinnosti pro umění tak rádi zapomínají a v této neplodné miserii si ještě pochlebně hoví. Nám všem musí na tom záležeti, aby Morava svoji velkou uměleckou tradici zachovala a pověst klasičnosti obnovila!

Mluví se a píše nyní mnoho o Národním divadle v Brně. Všichni musíme býti na stráži a nesmíme dopustiti, aby příští divadlo brněnské nebylo divadlem tuctovým s nápisem: „Morava sobě". Musíme se domáhati, aby postaveno bylo důstojné divadlo, které by neslo čistý, umělecký charakter Moravy slovanské. — Proti cizím, velkoměstským, německým, anglickým a jiným vlivům musíme se všemožně brániti. Proč oblékati kabát v y p ů j č e n ý, když máme svůj vlastní — a pěkný?

„Sdružení" chce býti v živém styku se všemi, se vším lidem chce o b r o d n ě zdvihnout úroveň vkusu v celé zemi; proto jde se svými výstavami na venek do menších měst, poněvadž chce o b n o v i t umělecky celou Moravu! To však nevadilo Sdružení moravských výtvarníků navštíviti také Prahu. Návštěva tato měla velký význam i svůj účel. Moravští umělci na výstavě francouzských impressionistů pověděli si znovu, co chtějí a co budou dělat a slíbili si, že se budou stále s v é h o držet. Účelu cesty této pak dosaženo dorozuměním se s umělci v Praze a navázáním přátelského styku s „Manesem".

Od těch časů uznána naléhavá potřeba, osnovati na základě a k účelům s p o l e č n é k u l t u r y v š e s l o v a n s k o u v z á j e m n o s t. Dovoleno tudíž od „Manesa" očekávati, že svými výstavami stane se taktéž vydatným podporovatelem vzájemných kulturních snah slovanských, nikoliv napodobováním vypůjčených vzorů z ciziny, nýbrž zušlechťováním domácích — tradičných! —*m.*

Cech řeznický v Holešově.

Sděluje **P. Kvasnička.** (Dokončení.)

Já Ladislav mladší z Lobkovic, Pán na Šternštejně, Neuštattu, Rybnících a Holešově, J. M. císaře římského, uherského a českého krále radda a místodržící úřadu hejtmanského markrabství moravského, pravý a dědičný pán panství Holešovského. Známo činím tímto listem všem vůbec a zvláště tu, kdežby náleželo, jakož cechmistři a mistři řemesla masařského města Holešova od dobré paměti nebožtíka urozeného pana pana Matouše ze Šternberka a z Lukova na onen čas pana Holešovského list a obdarování dotýkající se řemesla jejich masařského na pergameně s pěti visutými pečetmi psaný, kteréhož datum na Holešově, den sv. Jiří léta 1466 jsou měli. Podle kteréhož též masaři se nechovajíce z něho

jsou vystoupili a tudy mně jakožto pánu jejich v trestání i pokutu upadli a takové obdarování vystoupic z něho zrušili. I aby zase toho, čeho se tu tak dopustili, zbaveni a při týmž starým obdarování zachováni býti mohli, mě jsou v poníženosti žádali a za potvrzení takového jejich privilegium poddaně prosili, kteroužto jejich snažnou prosbou hnut jsa a jim živnosti na gruntech mých jakožto věrným poddaným svým přejíc, co jsou se tu jakkoliv dopustili a takový list k zmaření byli přivedli, to všechno jsem mimo sebe pustil a to jim ani budoucím potomkům jejich k žádné škodě, zkáze a k zlehčení takového jejich nadání býti nemá, nadto výše tímto mým listem takové nadání jejich schvaluji a potvrzuji a aby podle znění tého nadání se řídili a spravovali jim dovoluji a sám s erby a potomky i budoucími pány holešovskými to míti chci. Pro ty takové pak mé milostivé náchylnosti dotčení cechmistři a mistři masařští i s potomky svými z jedné každé másnice, kterýchž se šestnácté nachází (mimo starodávní povinnost) při času každého sv. Martina po jednom kamenu dobrého přepouštěného loje odvozovali a k tomu, co by dobytka hovězího sbili a já toho potřeboval z těch jazyky k potřebě mé z velkých polských, uherských neb zemských volův po šesti krejcařích, z podlejších pak volů, krav neb jalovic po čtyřech krejcařích prodávati také srdce pro ptáky oddávati dobrovolně se uvolili a pro jistější a stálejší všeho toho zdržení k tomuto listu pečeť svou vlastní svým jistým vědomím přitisknouti a přivěsiti jsem dal; k tomu také dožádal jsem se urozeného pána pana Mikuláše hraběte ze Salmu a Neuburku nad Ihnem, urozeného a statečného rytíře pana Jana Mošovskyho z Moravčína na Benešově, Stražisku a Životicích, J. M. C. raddy a podkomořího markrabství moravského a urozeného pana Jiříka Pergera z Pergu a na Tuřanech J. M. C. služebníka a J. M. K. M. Pana kardinala z Ditrichšteina, biskupa Olomúckého, raddy zde pečeti své sobě a erbům svým beze škody k témuž listu podle pečeti mé jsou přivěsiti a přitisknouti dali. Čehož datum na Holešově v pondělí den sv. Jiří léta Páně tisícího šestistého sedmého."

Měli tudíž masaři mimo dříve jmenovanou povinnosť odevzdávati při sv. Martině vrchnosti 15 kamenů (kamen = 20 liber) přepuštěného loje, prodávati jazyky po 6 neb 4 kr. dle jakosti dobytka a též srdce pro ptáky dodávati.*) Ze 16té masnice dáváno faráři holešovskému rovněž kamen loje.

Obyčejně však odváděli povinnou dávku v penězích.

Platili při sv. Martině vrchnosti z 15 masnic za povinné loty po 24 gr. alb. summou 12 R. mor. a za rozpuštěný lůj (kamen po 2 R. mor. 15 gr.) 37 R. mor. 15 gr.**)

A co se zabíjení týče, nalezáme zaznamenáno***):

„K zabigeni Dobytkůw Panských gsau Powinni bez wsselyké Zápláty a ostudy Potrzebovati dati kdy se jim koliw Rozkazie a w Urbarzi letha 1583 na lystie Nr. 6. a 12.tým se nachazý, zie Przed dawnimi

*) Dávky této vzpomíná se ještě r. 1750. (Městský archiv.)

**) Zám. arch. hol.

***) Zpráva z r. 1676. v zám. arch. holeš.

Czasy Panu Swemu kdyz na Hollessowie bydliwal Stale takoweho Kuchmistra, který Dobytky Panské Zabijeti a do Knihynin zasekavati Umiel Drzieli a gemu za praczy jeho y Po 9 R. mor. Platiwali.“

Cechu řeznického vzpomíná se opět r. 1653. Ztěžovali si tehdy masaři holešovští vrchnosti, že řezníci ž i d o v š t í jednajíce proti vytčeným privilegia, jim r. 1651. od vrchnosti daného, zájmům křesťanských řezníků škodí. Tehdejší majitel panství holešovského Jan hrabě z Rottalů bera cech v ochranu, vydal nové privilegium*), jež zní:

Já Jan svaté říše římské hrabě z Rottale, dědičný pán na Napajedlích a na hradě Kvasicích, Holešově a Bilině, též dědičný stříbrkomorník v knížectví štýrském J. M C. tajný radda, komorník a král. zemský hejtman markrabství moravského.

Tak jakož cechmistři a mistři řemesla řezníckého v městě Holešově, poddaní moji věrní milí přede mě předstoupili a poníženě přednesli, že jim od židův, poddaných při témž městě se nacházejících, nemalá překážka v příčině prodávání masa křesťanům se děje ano i při tom za milostivé ochránění poníženě prosili.

Ačkoliv jsem Já týmž židům poddaným mým obdarování téhož datum v městě Brně dne 1. Maii 1651. roku uděleným v pátým punktu milostivě povolil, aby ve čtyrech domech neb jatkách všeliký větší i menší dobytek bíti a prodávati mohli**), však tomu tak rozuměti se má, totiž:

1mo aby v dotčených čtyrech domech neb jatkách čtyři usedlí a poddaní (jenž bych já neb správčí moji k tomu nařídil a ne cizí a přespolní židé) tenž dobytek bili a prodávali. Tím způsobem

2do aby dokonce žádného masa z předních čtvrtí těch hovad, jenž vedle jejich ceremonií a jazyku košer byli, křesťanům neprodávali.

3tio Když oni židé hovado zařezují a kdyby vedle jejich ceremonií košer nebyl, tehdy to cechmistrům řeznickým ukázati mají a pokudž by se to tak našlo, že by se jim nepodařilo a košer nebylo, je teprva ne spíše křesťanům prodávati mohou i chtíce Já aby mezi těmi poddanými mými ve všem i v tom náležitá rovnost zachována byla.

Pročež tehdy milostivě nařizuji a poroučím, pokudž by se tíž židé poddaní moji tak, jak již psáno, nezachovali a buďto proti jednomu, druhému neb třetímu punktu v nejmenším co činili neb před sebe brali, že pokaždé a kolikrátkoliv by se to na nich shledalo, do důchodův mých holešovských padesáte rejnských pokuty vložiti mají.

Dattum v městě Holešově den svatého Jakuba apoštola Paně Letha 1653. Jan Hrabě z Rottale.

Zdá se, že stížnost cechu řeznického a nařízení vrchnosti s valným výsledkem se nepotkalo, neboť již r 1754. do přechmatů žid. řezníků opětně stěžováno, jak vysvítá z vyzvání krajského úřadu na magistrat přerovský***), v němž se praví: „Kroměřížský, přerovský, lipenský, hranický

*) Tamtéž.

**) Pátý bod privilegia židům roku 1651. Janem z Rottalů uděleného zní: „Povoluje se jim, aby ve čtyrech domech neb jatkách dobytky všelijaky menší i větší hovězí, škopovy i telecí bíti mohli a mohou, kdož by je od nich koupiti chtěl, křesťanům i židům prodávati.“ Urbář holeš. v zem. arch. v Brně.

***) Z dvou hlavních příčin drželi někteří odrodilí Přemyslovci ochrannou ruku nad židy. Jednak že klestili tak zvanému pudu Němců k východu cestu,

a holešovský cech při slavnej císařsko královskej representací proukázal a žádostivě přednesl, že poněvadž oni skrz ty židovsky řezníky a jich vysekávání zadkův utiskováni bývají, těmž takový by zapovězeno bylo, kdežto oni křesťanští řezníci těmž židom u přítomnosti jejich schamesa pro košer masa dle jejich zákona k vysekávání s takovým dostatečně zaopatřiti se opovázali.“ *)

Z památek holeš. cechu řeznického uchovány dvě knihy, z nichž prvá jest „Kniha poctivého cechu řeznického k zapisování mistrů do téhož poctivého cechu. Vytaženo ze staré knihy do této za cechmistrů Pana Jana Ležatky staršího a Matěje Rychlíka mladšího s dovolením všech spolumistrů téhož poctivého cechu. Anno 1692 dne 14. Aprili.“ Obsahuje záznam mistrů od r. 1653. do 1858. Dle zaznamenání přijímali mistři „za spolucechovníka a bratra, když položí a vystojí co na mladšího náleží, totiž za obeslání cechu 8 gr., na pokrov 1 R. 30 kr., vosku 3 libry, od listu od řemesla 4 R. Rovněž povinen byl platiti „za svačinu“. Při každém zápisu udání „rukojmové za vystání a zaplacení“.

V druhé knize zaznamenáni učedlníci a tovaryši od r. 1744. do 1870. „Za učedníka připovězen“, kdo proukázal své školní attestatum“ a zaplatil při připovědi za obeslání cechu 36 kr., na pokrov 1 R. 10 kr., vosku 4 libry po 36 kr. (2 R. 24 kr.) summou 4 R. 10 kr. Při vypovězení z učení platilo se 3 R.

V cechovní truhlici nalézá se několik vysvědčení z nejnovější doby většinou německy psaných a něm. artikule cís. Karla VI z r. 1717. na pergameně psané. Cechovní pečeť má znak nůž, sekyru a ocílku s nápisem: PECZIETH RZEZNICZKY · MIESTA · HOLESSOVVA.

Pozn. redakce. Uveřejňujíce článek tento máme na zřeteli v době sociálních starostí a nutných živnostenských oprav upozorniti, že než se u nás cechovnictví zaváděti začalo, nebylo u Slovanů o pořádné zřízení řemeslnické potíž. Povšimnutí hodnou zvláštností zřízení toho bylo, že se práce lidská nekonala za peněžní mzdu, nýbrž způsobem rodinných zadruh aneb sdružením obecním zvaným „mírem“, kde dělník doživotného zaopatření nalézal. Připomínáme toho jedině z ohledů kulturně historických a nikoliv snad proto, jakobychom k obrodě původních poměrů bezemzdných vybízeli: ačkoliv kapitalistická mzda hlavní příčinou socialistických nesnází se považuje. Ostatně touha našich dnů po vzájemnosti ukládá seznati také sociální poměry těch Slovanů, u nichž se zadruha, mír a dělnický artijel zachovaly; jelikož žádoucí zdar vzájemnosti důkladnou znalostí všech slovanských kmenů po všech jejich kulturních stránkách podmíněn jest.

---

jednak že plnili jejich pokladny. Mezi panovníky těmito vynikal Přemysl Otakar II., pro peněžní potřeby zvaný „zlatým“. Král tento obsypával židy privilejemi, jež přesahovaly daleko občanská práva křesťanského lidu českého, jejž lichvou vydírati a z něhož všemožným způsobem nelidsky kořistiti bylo židům dovoleno, ovšem za tím účelem, aby z nahrabaných výtěžků značnou část do královské komory odváděli. Šlechta, berouc si z lakotných vladařů příklad, naučila se během času na svá panství židy povolávati, činíc jejich spekulace taktéž pramenem důchodů. Ohledy na zisk činily velkostatkáře k přehmatům židů shovívavými a židy troufalými, čehož dokladem snad i tento případ je.

*) V. L. Rošický: Dějiny a paměti řem. cechů města Přerova a okolí. Str. 115.

(Z a s l á n o.)

Sjezd na ochranu památek v Praze 1908.

(3. sjezd českých archaeologů a spolků musejních.)

Od 2. sjezdu, konaného ve dnech 27.—28. srpna 1898 v Kutné Hoře, uplynulo deset let. Zatím se poměry neobyčejně změnily. Přibylo zájmu o otázky historické vůbec, rozšířila se věda umělecko-historická, rozmnožil se počet museí a spolků musejních a otázka ochrany památek historických a uměleckých vstoupila, o nový obor přírodních krás rozšířena a novým obsahem naplněna, do popředí činnosti všech zmíněných i příbuzných korporací. Jeví se potřeba, aby se znovu sešli všichni, jimž záleží na povzbuzení ruchu již utuchajícího, na obnovení zájmu ke všem otázkám s historií umění, archaeologií, musejnictvím a přírodou souvisícím. Je nutno, aby zejména venkov pochopil a s láskou a radostí podporoval intence ústředních korporací, aby spolková činnost byla naplněna novým obsahem. Jde o skutečný přerod nejen názorů, ale i činů, jak toho žádá nová doba a nové myšlenky a v následcích toho i vliv na široké obecenstvo. Poněvadž předmět piety většiny archaeologů a musejníků, památka historická, umělecká nebo přírodní, je dnes ohrožena více než kdy jindy, má býti hlavním článkem jednání sjezdového. Péče o památky, její theorie, praxe i organisace, má tu býti předmětem podrobných debat, v nichž se mají vysvětliti a přístupnými učiniti všechny různosti v názorech nových a uznati všechny nedostatky názorů starších. Sjezd má býti ryze pracovní, bez representace a parádních řečí, má býti pro neinformované školou, pro informované povzbuzením.

Pomíjíme prozatím hojných podrobností, jenom předem již oznamujeme, že o sjezd dle usnesení 2. sjezdu v K. Hoře pečuje Společnost přátel starožitností českých v Praze s kutnohorským „Vocelem“, „Čáslavskou Včelou“ a „Vlast. spolkem muzejním“ v Olomouci a že sdružily se jako s rovnocennými členy komitetu sjezdového s Klubem „Za starou Prahu“ a „Svazem čes. spolků okrašlovacích“. Doba sjezdu položena je po dobrém uvážení na dny 27. a 28. září a za místo zvolena Praha, v níž bude odbývána jubilejní výstava. Pracovní výbor jest složen z členů pořádajících korporací a ustoupí na sjezdu samém čestnému výboru zvlášť volenému. Zhruba rozvržený program sjezdu obsahuje: *a)* přátelskou schůzi účastníků dne 26. září večer v malé dvoraně na Žofíně, spojenou s uvítáním přespolních hostů a s přednáškou, provázenou světelnými obrazy; *b)* jednání sjezdové dne 27. září v odborech*) a to: dopoledne paralelně v odboru praehistorickém a památkovém (památky historické a přírodní), odpoledne v odboru musejním; dne 28. září dopoledne společnou schůzi všech odborů a uzavření sjezdu, odpoledne vycházku do chrámu sv. Jiří na Hradčanech, kde bude podána na skutečném podkladě podrobná zpráva o práci restaurační. Finanční náklad sjezdu hradí se jednak z paušál-

*) Kdo by chtěl referovati v některém odboru, přihlas se co nejdříve „Pracovnímu výboru Sjezdu na ochranu památek v Praze 1908“ u gener. jednatele A. B. Černého, knihkupce, Praha-I.-Karlova 12.

ního obnosu, hraženého pořádajícími korporacemi, jednak ze sjezdového poplatku všech účastníků. Jednání sjezdu řídí se zvláštním jednacím řádem a usnesení jsou pro musejní spolky, jež podepíší revers, morálně závazná. Po sjezdu bude vydána zvláštní publikace, obsahující podrobně všecko jednání sjezdové a všechny pronesené řeči, bude-li předběžnou subskripcí zajištěno krytí nákladu. K účasti na sjezdu zveme všechna musea, spolky musejní, historické a okrašlovací, historiky, archaeology a to ze všech zemí koruny české. Od zvaní hostů cizích, zejména mimorakouských, ze zásady upuštěno; sjezd, omezený na české účastníky a jednající výhradně o záležitostech domácích, nehodí se k osvědčování sympatií cizím pracovníkům, nehledě k tomu, že by pozvání odborníků národa jednoho vymáhalo respektování národů jiných a učinilo obratem ruky se sjezdu internacionální kongres.

Komitét oznámí v čas všem interessentům bližší údaje, ale pořadatelé již nyní appelují na všechny svoje členy, na spolky musejní a historické a na korporace příbuzné, aby šířili v okolí svém zájem o sjezd, po případě zasílali přání pracovnímu výboru a — mají-li snahu účastniti se i činně sjezdové práce — přihlásili se za spolupracovníky a referenty. Na zdaru sjezdu velice záleží; on může přinésti nový život do celé organisace spolkové a býti mezníkem, od něhož se bude počítati intensivnější činnosť na venkově ve prospěch ochrany památek ve smyslu nových názorů.

V Praze, 27. června 1908.

Společnost přátel starožitností českých v Praze:

Jednatel: *A. B. Černý.* Starosta: *Jan Herain.*

Musejní spolek „Včela Čáslavská“ v Čáslavi:

Jednatel: *V. V. Jeníček.* Předseda: *Kliment Čermák.*

Archaeologický sbor „Vocel“ v Kutné Hoře:

Jednatel: MUDr. *Em. Jäger.* Předseda: P. *Karel Voříček*

Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci:

Jednatel: MUDr. *Ant. Hříbek.* Předseda: P. *Ign. Wurm*

Klub „Za starou Prahu“ v Praze:

Jednatel: *Pavel Janák.* Předseda: JUDr. *Lub. Jeřábek.*

Svaz českých spolků okrašlovacích v Praze:

Jednatel: *Břet. Jedlička-Brodský.* Předseda: Dr. *Jan U. Jarník*

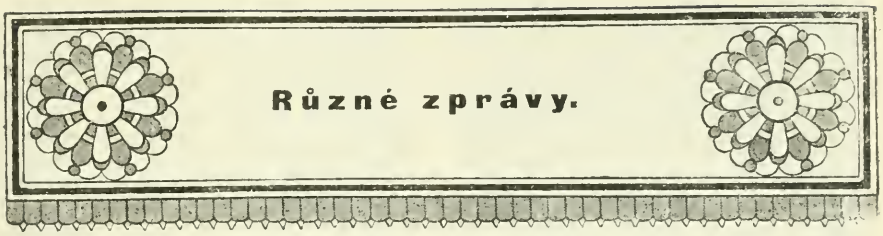

Slovanská vzájemnost. Bystrozrací a prohlédaví naši buditelé: Dobrovský, Jungmann, Šafařík, Čelakovský, Kollár a ti ostatní z první polovice minulého století, předvídajíce, že národ český, na sebe samotného poukázaný, byť by se z pobělohorských mrákot k novému životu vzkřísil, neúmornému tisíciletému pudu a tlaku sousedního západu neodolá, budili ho proto netoliko česky, nýbrž zároveň slovansky, považujíce ho za haluz stromu všeslovanského, která přirozeně obesíchati musí, nebude-li oživující mízu a šťávu kulturní přijímati ze společných kořenů stromu toho. Neodlučitelnosť úda českého od těla Slovanstva ostatního, považovali onino proziravi buditelé nezbytným opatřením také na zachování Rakouska proti zabíravým choutkám dotčeného západního souseda. Po přesvědčení jmenovaných křisitelů, neměl národ český v moři Všeslovanstva zahynouti, nýbrž svou národní a jazykovou osobytosť uchovati a svým duchovým úsilím kulturní plody ostatních kmenů slovanských množiti a v prospěch všelidského blaha a k dovršení všenárodní civilisace doplňovati. V tomto smyslu českých buditelův o Letnicích r. 1848 zahájen, ale v neporozumění jeho účelům zmařen památný sjezd slovanský v Praze. V tomtéž duchu a za těmitéž záměry buditelskými uradili a usnesli se všichni slovanští poslanci na říšském sněmu v Kroměříži (1848 a 1849) na zásadě, kterou Palacký v tak zvané kroměřížské ústavě vyjádřil následovně: „V Rakousku jsou všichni národové rovnoprávni a každý má nezadatné právo, svou národnosť a svůj jazyk hájiti a pěstovati“ Tento bod kroměřížské konstituce zaručoval československému národu v jeho celistvosti v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Dolních Rakousích a na Slovensku kulturní a jazykovou nedotknutelnou samosprávu a svézákonnosť, aniž by se byl zemských hranic a práv vzhledem na zemské potřeby a zájmy rušivě dotýkal. Bod tento přešel doslovně do Šmerlingovské únorovky i do prosincovky, v nížto se jako první odstavec § 19. této ústavy skvěje, aniž by se byl však provedení dočkal. Nebude od místa zaznamenáme-li, jakou váhu Palacký, tvůrce kroměřížské ústavy, dotčenému bodu přikládal.

V roce 1863 objevilo se veškeré Slovanstvo sjednocený m v připomínkách tisíciletého trvání ideje cyrillomethodějské. Ku slavnosti cyrillomethodějské, jež se tehdy konala v Brně, přijelo dvěma vlaky množství spolků s více než pod třiceti prapory s Palackým, Riegrem, Purkyněm, Náprstkem a s jinými předáky v čele — z království Palacký, jsa praelatem starobrněnským Cyrillem Nappem pozván, ubytoval se v klášteře K hostině, která v praelatuře Palackému ku cti byla vystrojena, povoláni byli: Sušil, Mat. Procházka a Wurm. Příležitosti této použil Palacký ku přípitku, jehožto obsah zasluhuje povšimnutí. Zněl asi takto: „Dvakráte byl jsem vyzván, abych převzal ministerstvo (vyučování a kultu). Dvakráte jsem předložil program, jak si uspořádání Rakouska představuji, aby prospívalo ku blahu všech národů, které je tvoří, stejnou mírou. Program ponejprv i podruhé zamítnut. Je to program, o němž jsem přesvědčen, že kdyby byl přijat býval, Rakousku by byla nastala nesnáz, kterak sousední Slovany od sebe oddalovat. Všichni by byli těžili, k němu a v něm hledali a nalezli spravedlnosť a spásu. Ministrem jsem se nestal; za to ale octnul jsem se v tobolkách četníků, kde jméno mé zapsáno stálo, jako člověka státu nebezpečného. Tehdy se mne, pod dozorem policie stojícího, i důvěrní přátelé z dřívějších časů štítili. To však nevadilo panu praelatu kláštera ctihodné řehole Augustinianské na Starém Brně, mne každoročně zváti k náštěvě na delší zotavenou. Upomínka na významné a vytrvalé přátelství toto, jež mne tehdy tolik blaživalo, pobádá mne

z vděčného toho srdce co nejuctivěji Nejdůstojnějšímu našemu panu hostiteli připíti: Na mnogaja ljeta.“ Z uvedeného vysvítá dvojí: že Palacký připutovav tehdy do Brna, nepovažoval cyrillomethodějství za historickou veteš a že v národní samosprávě — pokud se totiž týká kultury — uctíval vzrůst Rakouska a sjednocující kouzlo Slovanů Není pochybnosti, že když Palacký pronesl slova: „Kdybychom Rakouska neměli, musili bychom si je utvořiti“, měl na zřeteli program kroměřížský, v jehožto smyslu činil podmínky, pod nimižto zasednouti do křesla ministerského byl ochoten.

Kroměřížský program Palackého, obmezen na samospravu národů v oborech kultury, ponechával a vyhražoval českému a každému jinému zemskému a státnímu a historickému právu nezkrácenou platnosť. Pozdější (od r. 1861) pokus, zabezpečiti život národa českého odloučeně od ostatního Slovanstva, nezdařil se a fundamentální články (1871) uskutečniti, prokázalo se bez souhlasu ostatních Slovanů rakouských nemožností i při dobré vůli nahoře v kruzích rozhodujících; neboť když tehdejší ministr krajan Grocholský jménem Poláků a vůdce Slovinců Dr. Kosta dotčené kruhy rozhodující přesvědčili, že dílo hr. Jindřicha Klam-Martinice (fundamentálky) na radě říšské na podporu jejich klubů počítati nemohou, a když strana Greuterova fundamentalkám taktéž prostřednictvím Habětinka (ministra spravedlnosti) podporu vypovídala, reskript dotyčný učiněn beznadějným, pozbyl závaznosti. Zmarem fundamentálek neuklidnily se záchvěje, jimiž se Rakousko v základech otřásati nepřestává a jelikož zmarem tím národ český svých cílův nedochází, vidělo se nám dotknouti se ze zdáleči aspoň některých příčin, které zmar ten přivodily, jednak aby záhada reskriptu se poněkud objasnila, jednak však abychom naznačili stanovisko, které zajímáme k resolnci, na niž se připravný sjezd slovanský, dne 18. července t. r. snesl. Resoluce zní: „Přípravný sjezd slovanských delegátů uznává, že idea slovanského sbližení je životaschopná a plodotvorná a prohlašuje, že vše, co je nevyhnutelne k ukončení nedorozumění mezi slovanskými národy, může býti dostiženo jen obecně přiznaným principem rovnoprávnosti a svobodného rozvoje národního a kulturního života každého národa.“ — Jelikož resoluce vzdalujíc se každé politické činnosti, toliko zájmy kulturní sledovati hodlá a sice způsobem, jak je Palacký v dotčeném bodu kroměřížské ústavy pěstovati a hájiti navrhoval a jak toho jmenovaný první odstavec devatenáctého paragrafu prosincovky připouští a zrovna ústavně vyžaduje, nemůže Vlastenecké muzeum v Olomouci resoluci tuto než přátelsky uvítati; poněvadž kulturní rozvoj jeho hlavním úkolem také jest. Pokud resoluce na zřeteli má sbližování národů slovanských, jest od duchovní této vzájemnosti dovoleno očekávati, že vzhledem na Rakousko nemůže působiti odstředivě, nýbrž přítažlivě, jak o tom Palacký přesvědčen byl.

Ku žádoucímu zdaru vzájemnosti jest nezbytně zapotřebí, aby se národové slovanští mezi sebou po stránce historické, národopisné a psychologické poznávali. U nás připadá úloha tato ovšem kulturním čili vzdělávacím a osvětovým jednotám a spolkům jako jsou zpěvácké, čtenářské, divadelní atd. atd. Vzájemnosť po stránce kulturní podmíněna jest však vzájemnou mezislovanskou podporou národohospodářskou, ve kteréžto příčině úspěšně působiti povolány jsou družstva rolnicko-hospodářská, obchodnická, záloženská (kontribučenská nevyjímaje), a vůbec peněžnická, živnostnická i dělnická, čehož mimochodem se dotýkáme.

K závěrku dlužno připomenouti, že z dějin slovanskovzájemnostních, jichž původ klade se do doby buditelské v první polovici minulého století, nedovoleno vylučovati záměry Lva XIII. zvaného po zásluze „papežem Slovanů“, usmířiti Slovany mezi sebou kultusně, aby jejich shodám po stránce kulturní nevadily neshody církevní. Směřovala k tomu Encyklika: „Grande munus“ ze dne 30. září 1880, jež po dvouletých poradách s biskupem Strossmayerem, s učeným Račkym a s jinými znaleckými důvěrníky uveřejněna byla. Protislovanská diplomacie rozpoznala ihned světodějinný dosah Encykliky a podařilo se ji, pro tu dobu kýžené její účinky zameziti tím snadněji, čím menšího porozumění velký úkol Encykliky té u naší intelligence nalézal.

Národopisné muzeum v Praze. Římský mudrc zaznamenal: „Kdo neví, co před nim se dělo, jakoby nebyl“ a

na průčelí velechrámu v Athenách skvěl se nápis: „Poznej se!“ Oba výroky platí jednotlivcům; avšak jsou výzvou, svědčící i národu našemu, aby svou minulost seznati se snažil, chce-li v řadě národů obstáti. Co se s národem českým dělo, jaké panovníky měl, jaké války vedli atd., vylíčili: Palacký, Dudík a jiní badatelé, dozvídají se a zvěstují čtenářům z listin, které se ukládají v archivech. Avšak důležitější je zjistiti i to, co český národ svým duševním úsilím pořídil, — co svérázně kulturního vykonal. Jelikož podle kulturních průkazů se cena národů odvažuje, dovoleno bylo, národ český méně cenným považovati, dokud své kulturní úspěchy neseznav, nebyl s to, svou kulturní cenu a hodnosť hájiti a podle ní se důstojného místa a práv v řadě národů dožadovati. K tomu účelu bylo třeba sbírati doklady. Pokud se týká moravského vyšívání, zahájilo Vlast. Muzeum v Olomouci — v r. 1884 — sběratelskou činnosť a dalo podnět k zařizování výstavek, na nichž i k jiným stránkám lidového umění bylo poukazováno. To byly zárodky, z nichžto — jak na jiném místě podotknuto, vyrostla všenárodní Československá národopisná výstava v Praze (1905) a z této „Československé národopisné Muzeum“.

Muzeum to neobmezuje se pouze na rozmnožování a pečlivé uchovávání svých sbírek. Stará se také o vědecké jejich zpracování, jemuž slouží měsíčník: „Národopisný Věstník“. Mimo to, aby usnadnilo vědeckou práci svého členstva, udržuje bohatou odbornou knihovnu o 3000 svazků, archiv listinný a sbírku fotografií, jež má přes 3000 čísel. Československý národopisný Věstník věnuje zvláštní pozornosť neocenitelným pokladům lidového umění Slovenska, jejichžto vědeckým objasňováním osvětluje se bývalá, ale během časů blednoucí osobytosť národní lidu v Čechách a na Moravě, v Dolních Rakousích a ve Slezsku i Pruskem tak zvaných Moravců. Lidová kultura této větve znázorněna sbírkou P. J. Vyhlídala, jež obsahuje mnoho památek lidové práce moravské v pruském Slezsku. Národopisný Věstník zaznamenává také upomínky života českého druhdy, ale z větší části poněmčeného Kladska, — aby aspoň literně zachovány byly doklady, s jakým osudem potkávají se slovanské země, zabrané Pruskem. Tato snaha a péče ukládá naší veřejnosti přijímati „Národopisný Věstník“ s vděčným zájmem. To tím spíše, když také ostatní obsah odborného časopisu tohoto je zároveň ponaučný a podává v soustavných pracech, v literárních referátech i v drobných zprávách podrobný obraz vědecké práce národopisné, především ovšem československé a slovanské, dále i cizojazyčné. Národopisný Věstník dostává se členům společnosti Národopisného Musea, kteří platí 6 K ročního příspěvku, bezplatně.

Národopis dobývá si jako hlavní pomocný pramen důležité místo v řadě věd; proto nesnadno se bez něho obejde, kdo na vzdělanosť činí nároky.

U svésprávných a občansky svobodných Slovanů, jmenovitě v říši Mojmírovců, bylo rolnictvo mocným a váženým činitelem sociálním, státním a vůbec kulturním, jak to samosebou přinášelo zřízení zádruhy rodinné. V té míře, v jaké Přemyslovci podléhali vlivu západu, pozbývalo rolnictví české původní volnosti a tím i moci a významu ve státu a pospolitosti. Byl to zejména Přemysl Otakar, jenž ustoupiv pudu Němců k východu na dobro, jal se soustavně povyšovati města nad venkov, zádruhy rodinné rušiti, na místo jejich lány s obmezenou výměrou zaváděti a z nadbývajících pozemků, pastvin a lesů panské dvorce tvořit, pod jejichž vrchnostenskou správu a soudnictví rolnictvo čím dál — tím násilněji podřizováno bylo, až v truchlivý stav středověkofeudálního nevolnictví upadlo. Z poddanství toho — od šedesáti let — vyvolňujíc se, snaží se rolnictvo jako „strana agrární“ svou předpřemyslovskou právomoc a hodnosť občanskou ve společnosti, v národě a ve veškerém veřejném životě obnoviti. Není to nějaká vymoženosť, které se domáhá, nýbrž má to býti: „restitutio in integrum“; je to návrat ku bývalým poměrům ve smyslu právnické zásady: „res clamat ad Dominum“.

Ačkoliv osud rolnictva od času Přemyslovských byl nedůstojný a nad míru trapný, nelze mu upříti, že jeho zásluhou se zachovala přesnosť řeči a mnoho poznatek slovanské národnosti a svérázné kultury, jež se jeví v lidovém československém umění a zvykosloví a v mnohých způsobech života našeho venkovského lidu. Nevděku dopustili bychom se, kdybychom

u příležitosti této nepřipomenuli, že kultury této, jež selskou nazvati sluší, hlavní pěstovatelkou byla žena — venkovanka!

Společnosť národopisného československého Muzea majíc význam rolnictva v minulosti a jeho důležitosť pro budocnosť na zřeteli, instaluje zvláštní zemědělské oddělení, jež umístěno v samostatné budově. Sbírka zemědělská bude obsahovati rozměrnou plastickou mapu českých zemí (11*m* 6*m*); po její stranách umístěna bude stará lidová literatura zemědělská, památky listinné a některé diagramy; výklenek v pozadí středu sálu vyplní interier černé kuchyně, k němuž se bude dále pojiti sbírka domácího, zejména kuchyňského nářadí, které svými domácími stopami a ručními mlýnky na obilí bude činiti přechod k mlynářství; vedle bude vystaveno nářadí z olejkárny, jaká bývala při každém českém mlýnu všude tam, kde se vůbec pěstoval len. K tomuto zpracování lněného semene bude se družiti i vlastní zpracování lnu (s tkalcovstvím). Celý střed sálu bude vyplňovati bohatá výstava modelů hospodářských stavení českých, moravských, slezských i slovenských, jež bude uzavírati velice zajímavé plastické znázornění horské práce: senoseče v horách, kácení a dopravy dříví. Místo při stěně druhé bude věnováno drobnějším zaměstnáním zemědělským (včelařství, vinařství, pastýřství, drůbežnictví) a řemeslům se zemědělstvím těsně souvisejícím (řeznictví, kovářství, kolářství a p.). V průčelí sálu bude kolekce pluhů, k níž se bude pojiti ostatní nářadí a nástroje, užívané při obdělávání půdy a při sklizni obilnin. Bude tedy oddělení zemědělské retrospektivy jedním z nejzajímavějších pražských musei — pravé to museum práce. Z ostatní činnosti udržována bude zvláštní akce ve věci lidového a domáckého průmyslu, sbírání materiálu o lidovém léčení a lékaření a provádění evidence sbírek soukromých.

Björnson o lidové kultuře Slovače. B. Björnsonovi, vynikajícímu norskému spisovateli, který osvědčil krásným a mužným svým vystoupením hluboký zajem o uherské Slováky, předložila Rada Společnosti Národopisného Muzea Československého své publikace, které se dotýkají slovenského národopisu. Věnováním svým Společnosť Národopisného Muzea nechtěla pouze projeviti svoji úctu velkému Norovi a ukázati, jak se v Čechách všeobecně cení jeho šlechetný zájem o bratrské Slováky. Chtěla spolu k informacím, jež Björnson podal světu o slovenském národu, doložiti, že Slováci mají svoji osobitou, lidovou kulturu, své krásné a svérázné lidové umění, jehož výrobky v cizině ovšem nejednou bývají uváděny pod firmou cizí — maďarskou. Proto také k českým publikacím připojil profesor Dr. F. Kraus stručný jejich obsah v norském překladu. Björnson přijal věnované knihy velmi vlídně, jak svědčí děkovný list, zaslaný musejní Radě; v němž píše: „Ctění pánové, moje udivení nad tím, že obdržel jsem psaní v dobré norštině od muzejní správy v Praze, bylo větši než velké. Děkuji vřele za dopis a dar, ale musím připojiti, že z Moravy jsem dostal znamenité reprodukce slováckého umění, tak že mou úctu k nadání, měkké povaze a pilnosti toho národu nelze již zvětšiti. Zkusím, co mohu učiniť, abych mu opatřil lepší politické poměry. Neboť politické násilí, na něm páchané, tím spíše bude znemožněno, čím více a šířeji bude známo."

U příležitosti „udivení", které šlechetný Björnson nad nádhernou lidovou kulturou naší sesterské Slovače pronáší, dlužno připomenouti, že ušlechtilá kultura tato není dílem Slovákův samých, nýbrž že je plodem společného duševního úsilí Čechů, Moravanů a Slováků, z té doby, kdy nás všechny Velká klasická Morava k mateřskému srdci vinula; dříve než kultura tato vlivům západu u značné míře v Čechách a na Moravě také částečně podlehla a své prvotní vzezření pozměnila. — Kulturním historikům připadá úloha, bádati a zjistiti, kterak a jakým postupem času se dotčené přetvořování původní slovanské kultury v Čechách a na Moravě v kulturu západní provádělo a národ český v zemích těchto kulturně byl vyosobován a do kulturní a tím i politicky do oblasti západní převáděn. Pravda jest, že tisíciletými poměry se živel speciálně český od slovenské kultury značně odchýlil; ale příznaků kultury té společné z doby velkomoravské zachovalo se u lidu v Čechách a na Moravě v národních písních, v ornamentice atd. tolik, že uvedenou odchylkou podstata příbuznosti československé zůstala neporušena a že Slovensko z rodinného svazku československého vypouštěti tím hrubším omylem považovati sluší, čím zřetel-

něji začíná historie připomínati důležitou, avšak tlumenou bohužel skutečnosť, že z Velké Moravy vyvinulo se království České a Uherské, jehožto posledním jádrem a podkladem nepřestalo býti Slovensko sveřepým Maďarem tolik hubené, šlapané a z dědičného vlastnictví násilně vyvlastňované. Velkomoravské toto mateřství klade Čechům nezadatné historické právo a povinnosť na svědomí, Slováky považovati neodlučitelným údem národního těla československého a jeho osud považovati osudem svým. S hlediště tohoto i historicky správného vzrůstá počet Čechoslovanů ze šesti milionů téměř na devět a sílí Slováky mravně, že nejsou osamoceni, nýbrž organickou částí národa devítimilionového.

Pravdu tuto ztvrdil zvěčnělý Rieger na společném večírku Slovanského klubu v Praze. Nebude od místa, připomeneme-li opět, co o kulturním a národnostním poměru Čechů k Slovákům tehdy promluvil:

„Ze všech účastníků slovanských studií u nás, jež k nám přicházeli ze zemí slovanských, z Ruska, Polska a od Jihoslovanů nejdůležitější pro nás bylo vždy účastenství našich nejbližších bratří, synů našeho národa — Slováků. Byli to, nemluvě ani o Kollárovi, Šafaříkovi, Štúr, Hurban a jiní!“ Dr. Rieger doložil tehdy, že otázka vzájemnosti a obnovy bratrství československého zdá se mu nejdůležitější pro nás i pro ně, neboť se tu jedná o tři miliony lidí, jichžto součinností se kulturní úsilí Čechů usnadní a jim přijde vděk . . . . Vědomí, že jsme jeden národ, nesmí býti pouze papírové a knižní . . . . To vědomí musí býti živé; nebo — Slovensko toť půda osazená a majetkově ovládaná posud lidem našim, toť půda, jíž jako Československé máme posud ve spoludržení a na nížto nejsme cizinskými podruhy. Mimo to lid slovácký je slovansky ryzejší a čistší než jsme sami v Čechách, ba i na Moravě. Slovensko je jakoby nádrž a studnice, ze které ostatní Čechoslované mají stále přijímati nové síly, stálé obrozování. Jest naše kulturní záloha, které kdybychom se vzdali, obětovali bychom celou třetinu našeho národního těla.

Původ Vídně? Otázka, kdy Slované střední Evropu zalidnili, není toliko vědecky zajímavá, nýbrž také z příčin veřejného práva a národní spravedlnosti řešení hodna a naléhavě potřebná. Ve Vídni odepírá se Čechům rovnoprávnosť a právo domovní pod zábarkou, jakoby původ města tohoto byl německý vůval, a Slované tam jako cizinci docházeli a trpěni byli. Že je to historický omyl a stanovisko nesprávné, Slovanům nároky na vlastnictví Vídně zamítati a je z příslušenství a ze spoluobčanství tohoto města z uvedené příčiny vylučovati, aby se prý zachoval ráz Vídně německý vzhledem na její německé začátky, tomu nasvědčuje pojem Velkomoravské říše, kterou protékala Dunaj, na jejížto břehách Vídeň vznikla. Německé urozenství Vídně postavil čtverácký feuilletonista „Nár. Listů“ (čís. 294. ze dne 27. října 1907) v pravé světlo. Zdařilá satyra poslouží čtenému čtenářstvu k zábavě a poučení těm, jichžto povoláním jest, práva národa českého hájiti proti pochybeným historickým výkladům. Feuilletonní článek zní takto:

„Vtipkář vídeňského listu schladil si onehdy s chutí žáhu! Jaká pošetilosť mu nepadla do rány! Liesing, známé výletní místo Vídeňáků, jmenoval prý se za stara Ljezniha nebo tak nějak. Někde ve starých špargálech prý se to našlo. Vídeň a okolí vůbec prý je stará — slovanská půda! Věru, látka pro místního humoristu, jaká se hned nenaskytne! Vídeň a slovanská půda? Hahahá! Pro humoristu „ein gefundenes Fressen“, jak na Dunaji říkají. Ale jak už bývá s látkami, na povrch vtip, podšívka — vážná. Slovanskému inteligentu, jak jen se ve Vídni trochu porozhlédl, něco bývá hned nápadno. Místní názvy mají tak podivný zvuk! Čtvrtě města, obce na obvodu, jména topografická: Simmering, Penzing, Hietzing, Rodaun, Schwechat, Matzlein, Laaberg, Bisamberg, Galicinberg atd., čert ví, jaká to je vlastně — němčina? V létě poslední štace lokálních vlaků na západní dráze praštila zrovna do hlavy: Rekawinkl! Je to vskutku také ještě — německé slovo? Schválně si vyjede jednou do okolí, shlédnout, netvoří-li tu „řeka“ někde nějaký — kout? A ten „winkl“? Nesouvisí-li nějak tvarebně s ostatními na světě „angly, úgoly, úhly, wengly (polsk-nos ę)“ atd.? Ať cestou krajem, ať prstem po mapě, co chvíli v okolí o takovou zkrouceninu zakopneš! — Ohledávaje r. 1850 za příčinou studií topograficko-historických v centrálním archivu katastrálním ve Vídni zevrubné mapy dolnorakouské — píše A. V. Šembera v úvodě ke své znamenité kni-

ze*), — nalezl jsem na nich tolik slovanských jmen řek, potoků, hor, pahrbků, lesů, hájů, tratí a osad od největších až do nejmenších (výše jednoho tisíce!, že jsem nemohl míti za jiné, nežli že Slované, co původcové tolika jmen dávnověkých, byli v Dolních Rakousích domovem od časů předhistorických ... A dílo Šemberovo podává množství dokladů o nic méně střízlivých a přesných, než — zajímavých! Ve starých pramenech, Pliniem počínaje, uvádí se Vídeň různými názvy: Vianiomina, Vindomona, Vindemona, Vindomiana, Vindobona, Vendobona, Fabiána a konečně Vindomina! U nás, severních Slovanů, sluje město na Dunaji Vídeň a slulo asi od pradávna, jak Poláci říkají Vjéden. Latináři ovšem psali a vyslovovali, jak — uměli. A Šembera usuzuje: — Plinius, napsav Vianio napodobil hlásky ié a ň co možná správně. Ve jménech Vindomona, Vindobona přeložili písaři pro pohodlí výslovnosti n před d, jak činívali písaři němečtí ve středověku (Lunsitz místo Lužnic v Rakousích, Pilinkau místo Pilnikau a j.). Druhá část jména (mina, mona, bona) je přívěsek římský, jako německé —berg, —wald, —dorf ve jménech slovanských Zobtenberg (Soboťky), Slawkenwald (Slavkov), Brankendorf (Bránky) a p. Z okolí města uvádí badatel les Tirlitzgrub u pramene Vídeňky, s potokem Olsou (Oels), jenž vtéká do řeky Tuliny. Jiný potok Olsa dal jméno předměstí vídeňskému Alservorstadt. Jižně od místa tekou Leštnice (Liesing), Medlice (Mödling), Trstnice (Tristing) a pod. Množství čistě slovanských kořenů!

Slovanského původu Vídně a okolí mnozí se dohadovali. Šembera třímal se svými důvody jazykozpytu a starých listin. Dnešní M. Zunkovič neznal díla Šemberova. Však po své důmyslné methodě srovnávacího rozpytu názvoslovných prvků dochází stejného výsledku.**) — „Vid“, „vida“ označován bývал nejlepší pozemek v okolí. U Rusů „vid“ dosud je kus země vůbec, u Slovinců „vidna kráva“ = vypasená, „vidula“ = píšťala pasáků, „videm“ = obročí farské. V listinách středověkých čte se: Vidma, na Vídmi, Bidem, na Vídmem, am Wido. Čtvrtý okres vídeňský zachoval si posud původní tvar slovanský „auf der Wieden“ .. Území Vídně bývalo slovanské. Vindové (Slovinci) pozvolna zatlačováni od severu na jih. Také historické dokumenty o tom svědčí. Ruský kronikář Nestor (11. stol.) vypravuje, kterak Merovingové skládali korunovační přísahu na evangelium „slavonské“. Roku 1384 vévoda Albrecht kázal přeložit Durandovo „Rationale divinorum officiorum“ na německo. A z předmluvy co nevysvítá? Při službách božích toho času užíváno ve Vídni ještě výhradně jazyka — slovinského! Praví se tam, „za třetí“ (za prvé po latinsku, za druhé po řecku) míše prý sloužena jazykem vindickým pro jeho všeobecnost a náramnou rozšířenost.*) V kapucín klášteře ve Vídni chovají míšek (Marsupium (bursa) Sti Stephani = míšek sv. Štěpána), na němž vyšito staroslovensky: „Bože, uščedři ny, i blogoslovi ny, i prosvěti lice svoje na ny i omi“ ... Míšek náležel mezi korunní odznaky uherské. Klášteru je daroval Ferdinand IV. Není pochyby, jsme tu na staré půdě slovanské, ve Vídni a v okolí! A v sousedstvu jak bližším tak i vzdálenějším! Šembera napočítal na tisíc slovanských kmenů v dolnorakouském místopise. Zunkovič snaží se vystopovat zákon té podivné „fysiologie“ názvoslovných tvarů. Neobmezuje se ovšem na oblast pouze dolnorakouskou. Zákon je všude zjevný! Dav lidu, národu, řady pokolení a věků, dav vůbec je bytost bezpamětná. Jedna generace z potřeby své chvíle název stvoří, druhá přejímá už jen holý zvuk jména, nic nevědouc o původu jeho a příčině. Zjev obecně známý! Vodičkovou ulici v Praze nazvali na počesť nějaké osobnosti, ale brzy už ji překládají do němčiny za pouhou ulici „vodní“. „Krokevnou“, která vedla na Hradčany, vyslovovali v době germanisační „šporn-gasse“ (Sparre = krokev). Následující obrozenecká doba už zhurta ji přenáší nazpět do nové češtiny za — ostruhovou = Spornerg. Převzaté cizí slovo, na poslech nesrozumné, lidový jazyk prostě si zvukem přizpůsobí. Po náměstí „velkopřevorském“ podnes u zelenářek

*) Západní Slované v pravěku. Sepsal Alois Vojtěch Šembera, prof. řeči a lit. české na vys. školách vídeňských. Ve Vídni 1868.

**) M. Žunkovič: Kdy byla Evropa Slovany osídlena? Po třetí vydáno. Přeložil B. Srba. V Kroměříži u Slováka 1907.

*) . . „in windischer Sprach durch Sache der Braittunge und Gemai(n)hait, wan kain ainige Sprach an ir selber ist so weit geteilet“. (Rkp. Dv. kn. č. 2765 a č. 30 5.)

na tržišti Menšího města jinak se nedoptáš, nežli na Krampionė = Grandprioren-Pc. Přišli Němci do kraje mezi Slovany, ovládli znenáhla a s místními názvy v okolí, jak je zdědili, zařídili se — po svém. Zcela bezstarostně, po zákoně davové potřeby. Místa zarostlá dubovim, zvána původně doubravou, dobravou, dubravou, dobrinou, dobre dolem, dobro selem, dobruvjou a pod. Časem podnět názvu odpadl, duby vysekány, jiné porosty se ujaly, jméno — zůstalo. Dědicům kraje zbyl pouhý zvuk a po německu šmahem vznikaly různé Gutendorfy, Gutentaly, Gutenštejny, Gutenbergy a podobné — nesmysly. Někdy zvuk slova novému jazyku se prostě přizpůsobi. Slovanské „vrby“ dají německé „Werbeny“. Jindy tok věků tak dokonale zpřevracel, otloukl a přebrousil tvar, že známky původu na pohled jsou docela ztraceny. Ve jméně místa Imst, Imsterau, Imsterberg ani stopovatel nejvíce podezíravý neodvážil by se větřiti kořínek — slovanský. Až se objeví listina a ukáže — stopu! Ještě roku 889 slulo místo Humiste = humište, slov. = chlumiště, sídlo na pahorku, na chlumu. Mezi Stockeravou a Mistelbachem v okolí Vídně množství kopců nese názvy příbuzného zvuku: Gollberg, Oelbergen, Hohlberg, Höhlburg, Kahlberg a proti Kahlenbergu, Galicinberg. Vesměs patvary slovanského gol, hol, holina, goličina, holý vrch! Na Slovensku na zalesněným horám dodnes říkají „hole“. Siegersdorf a pod. nemá jména po nějakém „vítězi“ (Sieger), nýbrž je pouze přibl ženo německé výslovnosti slovinské „Žigrt“ (ohněm vypálené místo, kořen žig = žeh). U Sieghartskirchen bylo by zjistit, není-li poblíže vršek, kde asi bývalo za stara „čihadlo“ (čigar = stráž), jakých po Čechách a po všech zemích slovanských naseto z dob prvotného osídlení a prvních zápasů společenských. Kreutzenstein u Vídně dostal své dnešní jméno, kdy význam slova „grič“, „grib“ dávno už byl v okolí zapomenut. U Slovinců tak říkají pahorkům. Listina z r. 1100 po Kr. uvádí jméno Grizanestein, a to přetlumočeno nevědomými potomky už smyslem = kříž. Náš Říp slul starým také pouze „vrch“ = hřib, hrib (hrb). Dnes metaforicky zvány tak už jen houby (hřiby), vyčnivající z mechu, podobny vršíkům. Kdysi u Praslovanů sluly všecky vrchy = hrby, hřiby, hriby. Odtud slove Ripae, jak Herodota označeny — Alpy. Západní učenci nevěděli, co počít nad slovem v textu starořeckého kronikáře. Honem je prohlásili — za keltické! A Slované? Zatím ještě, neutvrzeni školou vlastního přezkumu, s respektem učenosť — opisovali.

Hádky o slovanské kořeny neslovanských slov vlekou se celým stoletím. Kde koho dráždilo odkrývat stopy tajemné sousloslosti „slovíček“, „vidět Slovanstvo“, kde o něm dávno nebylo potuchy. Diletantism bujel. Pravá horečka „slovičkářská“. Zvláště v Čechách se rozmohla. Dobírali si nás, prý jsme takový „národ filologů“. Arci dostačil diletantism ukojit zájem leda nejúže osobni. Přivolávané „dávné Slovanstvo“ nechystalo se nijak, aby vstávalo z mrtvých. Zřetelný výsledek snaha vykazovala leda jediný: posměch odpůrců! Konečná rozmrzelosť a únava v řadách vlastních byla důsledek přirozený. Už r. 1841 J. K. Tyl, výborný vlastenec a národovec, ulevuje své nevrlosti: „Slované byli a jsou daleko široko rozvětveni, stopy někdejšího bujarého života, opadané listy svadlého jich květu, nalézají se po všech končinách: ale abych všude a ve všem Slovany a jen Slovany viděl, abych vždy a ze všeho zvuky slovanské zaslechl, k tomu bych si musil zvláštní oči a zvláštní uši zjednati.“ *) A na hledisku Tylova povzdechu strnula doba. Tlum slovanské inteligence i slovanské nauky podnes nevrle se odvrací od pokusů tak malomocných, jakými je zkušenosť ukázala! Leč, rozlady a nálady mysli, byť sebe přirozenější, mohou-liž trvale zabránit velikému postupu ducha za konečným poznáním — pravdy? Za celé století bez valného výsledku přetřásána, vrací se otázka — znovu! Nová odhodlanosť se dostavila s novou — výzbroji! Někdejší diletantism jen klestil houštim stezky a průzory. Veliké dílo rozpoznávací nemůže vzniknout rázem! Třeba dříve obsáhnout všecku nesmírnou látku, vyjasnit všechen obzor, nanést světel do všech koutů a záhybů, nežli konečný úspěch odmění neustupnou přesnosť methody! A co dříve jen tušil a předvídal jedinec dalekozraký, na konec zjevno a očividno se stane — všemu světu!

*) Trusky. Sebraných spisů J. K. Tyla, sv. V., str. 740. Nákladem B. Kočího v Praze.

Literatura.

SS. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku. Díl druhý. 115 obrázků. Sebral Dr. František Přikryl. Z památné řeči, kterou Holeček jako předseda sjezdu slovanských žurnalistů v Uh. Hradišti před dvěma roky učinil, vývodno dvojí: že historický původ Království svatováclavského nikoliv v Německu, — jak se chybně děje — hledati sluší, nýbrž ve Velké Moravě, jež se obrodila a trvá v útvaru veleříše Rakouské, a pak že poselství cyrillo-methodějské nemělo toliko účelův církevních a kulturních, nýbrž že jeho význam byl zároveň státnický a tudíž docela správně uznává se, že naši historikové jak církevní tak světští dotud ve tmách budou tápati, dokud děje velkolepé missie cyrillo-methodějské a říše Mojmírovců nebudou důkladným zkoumáním zjištěny. Že děje tyto v jedno dopadají s otázkou Velehradskou, je na bíledni. Proto nepozbude první díl práce Přikrylovy ceny pramenné, dokud vědecky vážnou kritikou jeho výzkumy, táhnouci se k cestám a silnicím soustředivě k Velehradu u Uher. Hradiště se sbíhavším, vyvráceny nebudou. Poznámky této vidělo se nám potřebí, poněvadž u nás stalo se troufalým zvykem, i doložené historické nálezy bez uvádění protidůvodů mnohdy dosti hrubě zamítati, nesrovnávají-li se s názory sebe zastaralejšími a kriticky neopodstatněnými.

Co účelně neunavná práce jest s to, aby zdolala, toho opětným důkazem je kniha tato. Přikryl návodem Wanklovým a Havelkovým jsa archaeologicky a historicky obrněn, jal se před dvaceti roky upomínky a pověsti cyrillo-methodějské, pokud se o kamenných křížích, posvátných a zdravých vodách, o některých kapličkách a kostelích a jiných starožitných předmětech v lidovém ústním podání zachovaly, sbírati. Přikryl zahájil činnosť tuto dílem písemnými dotazy u spolehlivých osob, po výtce ale osobním obádáním dotyčných památek a vyslýcháním svědků. Jako druhdy Sušil, procházel Přikryl od dědiny k dědině celé kraje moravsko-slezské a tu brzy shledal, že cyrillo-methodějské blahověstění konáno bylo po stranách starých cest a silnic, během řek a potoků a směrem ku staroslovanským hradům a hradiskům, neboť jen po blízku jejich památky cyrillo-methodějské se naskytují. Zkušenosť tato oprávnila sběratele, naznačiti a znázorniti stopy apoštolování cyrillo-methodějského, kudy se oni slovanští missionáři asi ubírali a kde se zastavovali. Takových tradicemi vyznačených míst zjistil sběratel takové úžasné množství, že dva bratří solunští jediní na pořízení missionářského díla v takové rozsáhlosti a s takovou zevrubnou důkladností nemohli sami stačiti, považ-li se zvlášť, že úkolem poselství cyrillo-methodějského byla celá rozsáhlá Velká Morava a že se jednalo o novou organisaci svéprávné církve moravské, která vyžadovala překladův knih bohoslužebných a výchovy dorostu k účelům těm způsobilého kněžstva a pěstovatelů samostatné a svérázné veškeré kultury slovanské, aby mohla čeliti tak zvanému německo-císařskému pudu či tlaku k východu. Důležitou stránkou organisace této bylo zařízení zvláštních sociálních řádů, lišících se svým křesťanským demokratismem od západnického středověkého feudalismu. Církev Cyrillo-methodějská dala i státnímu zřízení ráz, jehožto důmysl a způsobilosť německý historik Gebhardi vynášeje chvalně, dokládá, že zřízení toto sloužilo uherským státníkům po šest set let za vzor a za pramen zákonodárství! — Byla to dle Gebhardiho: „Kniha Methodova“. Tolik oborů duchovní správy, církevní i politické a sociální organisace mohutné říše velkomoravské předpokládá součinnosť četných pomocníků, kterou jménem a vedením blahověstů Cyrilla a Methoda na všech stranách současně prováděli.

Rostislav vzkázal do Byzance, že jsou Moravané sice křesťané, ale že o křesťanství nebyli od křestitelů náležitě poučeni. Poklesek a nedostatek tento předcházejícího přesvědčení o pravdě Kristově vadil patrně platnosti křtu Moravanům od Němců udělovaného a bylo tudíž cyrillomethodějským missionářům, kde co ve příčině této scházelo a všem pochybeno bylo, napravovati a doplňovati a kde toho potřeba se objevila, snad i znova křtíti, aby vyhověno bylo zřejmému nařízení Páně: „Jděte ku všem národům a napřed v náboženství vyučíce, pak teprve křtěte je!“ *)

Jakmile (r. 800 o Vánocích) Karlovci zmocnili se starořímské koruny císařské, vzniklo osudné heslo: „Jeden Bůh, jeden papež, jeden císař“ — císař totiž německo-římský, jemuž ve smyslu hesla toho přináleží světovláda a vedle něhož místa pro císaře byzantského nestává. Východní císařství byzantské zničiti, učiněno tudíž nezbytnou potřebou Karlovců a jejich nástupců na trůně císařství západního. Císař Michael, jenž v Byzanci pud a tlak Němců k východu rovněž pociťoval jako sousední Morava, velmi ochotně žádosti Rostislavově vyhověti se snažil. Tak se dá vysvětliti, že k vyřízení světodějinné úlohy na Moravě vybráni byli dva veleduchové, bratří Cyrill a Method, onen věhlasný učenec-mudrc, a tento osvědčený státník. Jako panovníci velkomoravský a byzantský nesli také papežové nadvládu císařů německých těžce, jmenovitě osvícenému a sebevědomému Mikuláši I. nedůstojna viděla se služebnosť vasalská, které se němečtí císařové od svaté stolice k výbojným a podmanivým účelům svým dožadovali.

*) Proti pochybnému a závadnému tomuto způsobu křtění pomoci a nápravy vyhledávati v Byzanci, pobádali Rostislava také politické následky křtění toho. Kdo byl po západnicku pokřtěn, považován byl příslušníkem říše Karlovické. Slovutný historik Sasínek na př. zjistil, že němečtí rytíři jednoho východokřesťanského Jageionce javše, latinsky pokřtili znova a z toho poddanství jeho Němcům odvozovali. Jagelonec, aby se sebe strásl jho německé, upláchnuv, podrobil se doma opětnému křtu východní církve. Po druhé od německých mečířu polapen, byl čtvrtým křtem ve služebnosť německou uveden.

Jako strážce a zodpovědný správce církve, nemohl Mikuláš Svatý trpěti, jak německá hierarchie víry a svátosti křtu k politickým záměrům císařské vlády zneužívá, a proto výpravu Cyrilla a Methoda na Moravu schválil a jak toho fresky a nápis na basilice svatoklementské v Římě (asi z desátého století pocházející) svědectví vydávají, je i osobně před svou smrtí přijal a jejich poslání schválil. Jest-li tomu tak, pak Hadrian a Jan VIII., berouce dílo Cyrilla a Methoda proti násilnostem německých vládních biskupů v ochranu, hájili podnik Mikulášův — totiž církev slovanskou.

Následkem nedostatečného bádání vloudil se do dějepisu omyl, jenž bohužel mysl části naší intelligence ovládá, jakoby církev tato byla meteorem bývala, jenž na obzoru vlastí československých sotva objeviv se, zmizel. Tomu odporuje protislovanské — po několik století — úsilí některých Přemyslovců a panovníků Lucemburských, než se jim podařilo ideu cyrillo-methodějskou z duše lidu českého vykořeniti. Professor církevního dějepisu v Praze, Dr. Kryštůfek, dopátral se zbytků slovanské hierarchie po desátém ještě století v Čechách a na Moravě a nebylo doposud vyvráceno, že celá řada monastyrů slovanských v třináctém století byla v latinské kláštery následkem nařízení legáta Quidona ze dne 12. května 1267 proměněna

Mnohé dokumenty, jež v knize Přikrylově svědčiti se zdají osobám SS. Cyrillu a Methodu samým, mohou pocházeti a pocházejí z umlčené doby církve slovanské, jejíž stopy, jak podotknuto — v Čechách a na Moravě v 13. ještě století se naskytují! — což vědecky prozkoumati přísné kritice úlohou připadá.

Jest tomu pětadvacet let, co vlastenecké Muzeum v Olomouci vzniklo. Ne poslední příčinou jeho založení drem Wanklem, prof. Havelkou a Ign. Wurmem bylo, tlumené stránky cyrillomethodějských a velkomoravských dějův, jež se hlavně na Velehradě odehrávaly, znenáhla odhalovati. Co v té záležitosti Havelka pořídil, dosvědčují první ročníky Muzejního časopisu, jehož prvním redaktorem byl. Výbor pamětliv jsa záměrů a vůle jmenovaných zakladatelů Muzea, nespouštěl důležitosť otázky cyrillomethodějské a velehradské se zřetele, nýbrž osvědčil se dbalým podporovatelem její probádání; dr. Fr. Přikryl pak podjav se

sbírání dokladův cyrillomethodějského blahověstění, následoval příkladu Havelkova a plnil intence Muzea, jež velkolepou práci sběratelovu považuje příspěvkem ku pětadvacetiletému jubileu jeho (Muzea) a zároveň tklivou připomínkou tak zvaného a záhadného „Pádu Velké Moravy“. — Truchlivá událost tato klade se k roku 1007 a kniha Přikrylova vyšla 1907.

Končíme výrokem Havelkovým: „V té míře, v které děje Moravy a cyrillo-methodějská doba objasňovány budou, nabývati bude historie Čech žádoucího světla.“

Kniha obsahuje: I. Proslov a staf o župě Lucké, jež zahrnovala ve svých hranicích moravské Slovensko.

II. Cesty blahozvěstů: 1. z Velehradu do Zábřeha, 2. ze Zábřeha do Olomouce, 3. z Olomouce do Velehradu, 4. z Velehradu do Vel. Meziříčí, 5. z Vel. Meziříčí do Dačic, 6. z Dačic do Znojma, 7. ze Znojma do Velehradu, 8. z Velehradu do Lužice, 9. z Lužice na Velehrad, 10. z Velehradu do Prahy, 11. z Velehradu do Říma.

III. Sv. Method na Rusi.

IV. Doslov.

V. Seznam illustrací. —*m.*

Sind die Tschechen ein slawisches Volk? Jsou Češi národem slovanským? Napsal jakýsi Evald Baum. Ve středověku podmaňováni a hubeni Slované na Baltu jménem kříže. Za dnů našich vede se boj proti Čechům zneužíváním vědy způsobem zrovna frivolním. Důkazem neslýchané zvrácenosti této je kniha Baumova. V úvodu zaznamenává autor chlubně, jak zevrubně prý starořímští historikové popisovali zdatnosť Němců, aniž by o Slovanech se byli zmiňovali. Byli jim neznámí. Naladiv nepravdou touto čtenáře, píše: „že různé kmeny, z nichžto národ český vznikl, jsou krví mongolskou tak promíchány, že dovoleno je za zvláštní lidovou směsici považovati.“ Řeč česká není prý slovanská a mezi Čechy prý pozorovati lidi krátkonožce s vysedlými lícemi Mongolů, z čehož autor vyvozuje právo, je k mongolským rassám přičítati. Byli-li Čechové původně Slované, přišlo jim pojednou na mysl, vypraviti se na dalekou cestu za Ural do Mongolska, kde po několik set let pobyvše, značně zmongolštili. Pak jim napadlo vrátiti se do bývalé vlasti české, kde — pokud se týče jazyku — se sice znovu počeštili, ale národnosť čili kulturu mongolskou za německou proměnili tak, že jazykově jsou sice Češi, ale národnostně čili kulturně že jsou Němci.

Názory, jakoby Čechové nebyli nikdy prospívali samostatnou a svéraznou osvětou a vzdělaností, nýbrž se byli vždy ukájeti dávali kulturou sousedů, nejsou ojedinělé, bývá je slyšeti i v parlamentě, kde se Čechům i z té předstírané příčiny rovná cena a tudíž i rovné národní právo odepírá, že — jak svrchu naznačeno — přiživují se prý duchovně v cizině.

Nedělo se bohužel, že by se strany naší byla pomluva tato zavčas a náležitě jmenovitě ve sněmích vyvrácena bývala poukazováním k příznakům, které tvořily skvělou a velkolepou kulturu lidovou naši, s kterou nesnadno může se měřiti kultura toho kterého národa; uvážíme-li jen naše nár. písně, naši ornamentiku, naše mudrosloví atd. atd.

Na letošním sjezdu slovanských lékařů a přírodovědců proslavil se prof. dr. Fr. Mareš senzační řečí o „vědě a kultuře“. Řečník měl zajisté na zřeteli dotčené a všechny dotyčné příznaky, když sebevědomě slavnostním způsobem pronesl zásadu: „My Čechoslované jsme ne nový kulturní národ“. — „Naši předkové“, dovozoval dále, „užívajíce plné svobody, kladli si účely vysokých hodnot a vyčerpali k jejich uskutečnění téměř všechny národní prostředky (kulturní příznaky). Pozbyli jsme s prostředky i svobodu v kladení svých účelů. Ale dávné kulturní účely přece se zachovaly. Kde jest národ, jehož vlády braly lidu knihy, aby zapomněl na své vlastní účely? Byli jsme uvedeni v podruží kultury německé a ještě se nám proto činí výtka. Avšak německá kultura není pro slovanského ducha: její účely neodpovídají slovanské mravní povaze.“

Řečník odůvodnil názor tento o různé povaze a různých kulturních úkolech Slovanů a Němců takto: „Silný duch německý tvoří kulturu moci a síly. Nejvyšší dobro hledá v úplném vypůsobení se všech lidských sil. Neodbytný jest jeho nárok na vše nepodmíněné. Význačné jest jeho biologické přesvědčení, že v životě nepůsobí jiné, než jen brutální síly. Cíl této kultury není prostá důstojnosť, nýbrž pýcha silné osobnosti.

Nám Slovanům nedostává se síly k takovéto kultuře, nejsme schopní ve

jménu křiže křížovati, ve jménu svobody zotročovati, ve jménu kultury odpírati kulturní prostředky a to jen ke zveličení vlastní moci. Nám třeba obrany proti kultuře moci a síly. A silná zbraň jest její vlastní zlé svědomí. Kant uznal posledním účelem přírody — kulturu, jakožto život rozumných bytostí pod mravními zákony: kulturu dobré vůle, která dodává lidskému životu absolutní hodnoty.

Avšak kultura dobré vůle jest ethicky příliš jemná a neobstojí proti kultuře moci v tomto světě brutalních sil: vede ven z tohoto světa!

Pro tento svět jest nejvyšší kultura spravedlnosti: „nezveličuj svou moc cizí křivdou! Ne pro lásku, pro soucit, pro milosrdenství, nýbrž z úcty k důstojnosti vlastní osoby; neboť jest úhona vlastní důstojnosti zakládati svou moc na cizí křivdě."

Autor Baum, jsa si dobře vědom, že různosť kultur podmíněna bývá růzností kultusu, aby mohl umlčeti vliv demokratické církve cyrillomethodějské na samostatný vývoj a na svérázný útvar kultury české, usadil německo-latinského biskupa v Čechách o plných sto let dříve. Pražské biskupství nebylo založeno — jak on uvádí — r. 873, jak Blum uvádí, nýbrž r. 973 a sice, jak známo, následkem porad, jež se konaly mezi císařem Otou a českým knížetem Boleslavem, zvaným proto zbožným, v Quedlinburgu, aniž by však proto (totiž zařízením biskupství latinského v Praze) církev slovanská byla v Čechách za své vzala. Že církev tato trvala a vedle německo-latinského biskupství dlouho kulturně působila, dosvědčuje také církevní historik Kryštůfek; ale nevyvratný důkaz trvání a působení toho podává Encyklika legata Quidona, datovaná ve Vídni 12. května r. 1267. Poněvadž se zdá, že listina tato od našich historiků zůstává nepovšimnutou, uvádíme zde doslovně dotyčnou větu: „Všem biskupům (slovinským) provincie Solnohradské a biskupu pražskému nařizujeme, aby každý ve své diecesi se dvěma opaty řádu cisterckého všechny kláštery černých mnichů prohlídce podrobil a potřebné nápravy a změny ve hlavě a v údech provedl". (Emler Regesta Bohem. et Mor. II. 1176; Rauch: Scriptores rerum Austriaerum p. 98.*)

*) Nebyla tudíž Sazava svatoprokopská sama jediná slovanským monastirem; bylo jich ještě v 13. století v Čechách a u Slovinců větší počet a z listiny Quidonovy vysvítá, že některé z černomnišských samostátů těch byly spojeny s Římem, některé nebyly.

Baum neostýchá se hlásati, že co kulturního Češi mají, za to Němcům dluží; ačkoliv historicky stvrzeno, že v době, v které náš Tomáš skládal knihy hluboké moudrosti, u Němců o nějakém spisovatelství nebylo potuchy, a že řeč německá byla tehdy tak neohrabaná, kostrbatá a neustálená, že se Němci bez latiny neobešli ani v církevním ani ve veřejném životě.

Německý učenec Baum prokázal se v líčení Čechů a jejich dějin nedostižitelným násilnikem a mrzačitelem historické pravdy i vzhledem na husitství a na Bílou Horu.

„Lid český", dovozuje Baum, „jsa pokroku milovný a touže prý po osvětě a vyšším vzdělání, co dobrého a vznešeného u Němců pozoroval, od nich přijímal, přizpůsobuje se chutě jejich mravům a všemu, co se jménem kultury vyrozumívá; ale šlechta pohanská a výhod svého stavu jedině dbalá, nenáviděla Němce a jejich vzornou vzdělávací převahu, což prý vedlo k husitství a zavinilo Bílou Horu"; kdežto čelní i ruští badatelé jako Lamanský, Hilferding, Palmov a jiní nalézají, že příčinu k nepokojům husitským v první řadě dala zpronevěra některých Přemyslovců na dílu cyrillomethodějském. Panovníci tito a šlechtici čeští, jimžto křesťanský demokratism církve slovanské znechutil se, snažíce se, vyvolniti se ze zodpovědnosti lidu, otvírali západnímu středověkému feudalismu a s ním spojené kleslosti mravů do zemi českých vrata. Nebyla to tedy šlechta, jež kladla německému „Drangu k východu" odpor, jak pravitel české historie světu namlouvá. Nesprávné je tudíž, původ husitismu psáti výhradně aneb z větší části na účet zvrhlosti hierarchické, jak se také u nás často stranicky děje. Proto třeba zkoumati, pokud úkory činěné jmenovitě po stránce sociální blahověstnému dílu Cyrilla a Methoda, daly podnět k nepokojům husitským?

Jakoby byl předvídal, že nadejde doba opětné společné kulturní práce Slovanů na „vzájem", vyloučil Blum Čechy ze součinnosti v původní (cyrillomethodějské) kultuře s Moravany, těmto (Moravanům) ráz slovanský ponechav, oněm (Čechům) ho však, vyjmouc jazyk, odepřev, tvrdě, —

jak svrchu bylo již uvedeno — že Čechové jsou národně a kulturně Němci, mluvící česky! — Dle Bauma byli Hus i Komenský tlumočníci kultury německé! — Je to nehezký a velmi charakteristický zjev, že z německé strany proti pověřeným toho druhu pomluvám, jež se jménem vědy pronášejí, ohražující hlasy neozývají se, ba že se jim v kruzích intelligence často věří. Netoliko na uhájení kulturní ceny a rovnoprávnosti národa českého, nýbrž tak na obranu pravé vědy, uznává se naléhavou potřebou, přísnou kritikou odhalovati palympsest nynějšího nátěru kultury české, pod nímž se přebytky původní svérázné kultury české skrývají — kultury, která byla plodem společného úsilí duchového Čechů, Moravanů a Slováků, zároveň však zjistiti prostředky a způsoby, jimž vzácná ta kultura byla pod nevlastní — cizínskou podbíjena. Vymáhá toho spravedlnost křesťanská, bez nížto mezinárodního míru nebude.

—*m.*

M. Smolkova a R. Bíbova: **Krajky a krajkářství lidu slovanského v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Uh. Slovensku.** V Praze, 1907. Nákl. R. Bíbové. Str. 48+60 tabulí. Fol. Cena 20 kor.

Dílo toto jest svědectvím ušlechtilé snahy a obětavého nadšení dvou našich učitelek, které se zcela věnovaly studiu důležitého a krásného odvětví našeho lidového umění. První z nich, sl. Smolkovu, uprostřed práce vyrvala smrť, a tak jest pouze sl. R. Bíbova vlastní vydavatelkou a též nezištnou nakladatelkou tohoto nádherného díla. Obsahuje 60 tabulek krajek s množstvím vzorů, výtečně reprodukovaných, tak že možno dle nich netoliko vzor úplně obdělati, nýbrž i techniku pletařskou vystihnouti.

Doufám, že najde krásný výsledek práce slečny Bíbovy plného uznání a zaslouženého ocenění. Není daleko ještě vyčerpán zdroj spanilých našich vzorů krajkových, bohužel stále víc a více se ztrácejících spolu s dovednými krajkářkami, které tradici lidové práce nám do dnešního dne zachovávají. Slečna Smolkova společně se slečnou Bíbovou podnikla mnohé cesty po československé vlasti, aby studovala krajkářství, upozorněna byvši v r. 1889 výstavou uhersko-slovenských krajek v Náprstkově museu pořádanou. U obou odbornic krajkářství vzbudilo pletařství slovenských žen veliký údiv, neboť seznaly v krajkách těch první stopy vývoje pletařství krajky vůbec, kterouž stopu doposud marně na západě při cizích pracích krajkových dopátrati se snažily, ale nenalezly.

Ve stati „O původu, stáří a kolébce techniky pletení“ v první řadě vyvracejí spisovatelsky názor, že paličkování čili pletení krajek povstalo v Italii, jelikož dle vzorové knihy Krištofa Floschera r. 1536 poprvé přinesli krajky do zemí germánských benáčtí kupci. Praví: „Zapomínáme, že Benátčané byli dobří obchodníci, vyznající se výborně v zištné politice obchodnického národa, shrnuvše ve středověku všechen obchod do svých rukou, do své moci, majíce rozsáhlé styky s východem i západem.“ Dále uvádějí, že kniha Floscherova, vyšlá v Curychu r. 1561—62 jakožto „nová vzorková kniha paličkovaných šňůr“, neposkytuje žádného světla, co se týče stáří a vzniku pletení krajky, že odporují naopak povaze techniky pletařské uvedené v knize té počátky pletení, které musely povstati, než dostoupily oné umělosti. Také odporují tomu dějiny krajky. Slovanky již ve XIV. století znaly umění krajkářské, jelikož si krajky pletly ke svému kroji. Též v Čechách pracovaly ženy v XV. věku krajky na zvláštním stánku a také v Rusku jsou zachovány krajky ze XIII.—XV. století. V Trojicko-Sergijevském klášteře u Moskvy chová se při ostatcích svatých zlatá krajka z počátku XV. stol., jejíž provedení poukazuje na začátky onoho druhu krajek, které hotoveny jsou na základě sítě. Také v klášteře v Trogiru v Dalmacii chová se jako vzácná památka rocheta zdobená krajkami, jež se považuje za druh vzácných výrobků dalmatských žen proslavených pod jménem „point de Ragusa“. Podotýkám, že vzácné krajky paličkované a překrásné vyšívky prolamované tak zvané „reticella“ ještě doposud na ostrově Pagu chudičké ženy dalmatské pracují k ozdobě svého starobylého kroje. Autorky uvádějí dále a připouštějí fakt, že západoevropská krajka má cenu uměleckou, ale dokládají, že neposkytuje nižádného světla týkajícího se začátku pletení, ani spisovatelé věku XIV. a XV. nemohou určitě říci, jaké byly počátky techniky pletařské a kde vlastně vznikla. Poukazují pak k pletařským pracím slovenských žen, jež obsahují doposud neznámé a důležité prvopočátky techniky této, bez které západoevropská krajka by vzniknouti nemohla.

Na východě jest kolébka techniky pletení na podušce a západ na základě jejím vytvořil krajku skvostnou a v uměleckém směru velecennou. Vznik techniky pletení — pokud se ho dobádaly — kladou autorky do století X. nebo XI.*) a rozdělují dějiny krajky na dvě periody. První vytvořil východ, kterou možno vésti až do XVI. stol., končí tedy stoletím XV., v kteremž věku krajka východní slovanská prodělala proces posledního svého vývoje. Stoletím XVI. začíná pak krajka západoevropská, která prožila své květenství a trvá částečně doposud, jen že během konce XVIII. věku začíná její úpadek.

Základy techniky pletení na podušce spatřují autorky v technice tkací a částečně v prastarém pletení na rámu čili v krosienkách. Jako nejstarší a prvotní práce pletená uvádí se krajka s třepením, která objevuje se na koutnicích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Dalším důkazem kolébky pletení krajek u Slovanů jsou krajky ruské, které se vyrábějí způsobem nejprimitivnějším a projevují největší naivnost a jednoduchost. Způsob práce pohybuje se na základě tkaní a práce ta shoduje se úplně s provedením v krajkách zlatých a stříbrných oblíbených ve stol. XIV. a XV., které nikdy nepředcházely výrobky pletení nití, byly výsledkem dlouhé a veliké zkušenosti v oboru pletení na podušce. Na Rusi zachoval se originalní způsob připichování okraje na podušku trny z divoké hrušně. Tyto krajky ruské jsou téhož způsobu, jako naše uhersko-slovenské, nemající nic společného s krajkou západoevropskou. Slovanské pletařky pracovaly z paměti na své podušce a také ženy, které doposud pletou krajky dle starého zvyku v Uher. Slovensku, na Rusi, nepotřebují žádných kreseb ani podvínků. Také v Čechách pletařky, jež podlehly již kouzlu západoevropské krajky, z paměti hotovily na své podušce krásné a jemné krajky, a samy si vzory druhu valenciennského, brusselského i nizozemského upravily a kreslily. Ku konci statě praví autorky, že svépomoc českých krajkářek v ohledu pletení rázu západoevropského, důmysl jejich při sestavování vzorů a svéráznost práce zůstaly doposud neocenény a nepovšimnuty. „Úkaz to u nás ovšem přirozený, ale neblahý, poněvadž samou obavou, abychom se nezdáli ješitnými a malichernými, podřizujeme výsledky svých studií naukám cizích, kteří, kdyby znali zajímavé a cenné prameny naše a nestranně je posuzovali, v mnohých sporných otázkách zaujali by stanovisko jiné, správnější.“ V typickém zpracování krajky, v jejím provádění vidíme, že ženy slovanské nepoznaly techniku pletení vlivem západu, kam přišla krajka, až vyspěla ve svém vývoji, že vlastním přičiněním a znalostí tkaní a pletení v rámu u nich vyvinulo se pletení krajky na podušce, že svým tradicionalním způsobem života, který v mnohých slovanských zemích západní kulturou dotčen nebyl, uchránily způsob práce, prvopočátky pletení. Proto také znalost pletení krajek šířila se u Slovanů rodovou tradicí v duchu národním, ve směru původním, starobylém, přecházejíc s pokolení na pokolení, kdežto na západě rozšířena byla krajka pletená obchodem.

Velmi pilně probádaly slečny učitelky krajkářství na Slovensku v Uhrách a s neobyčejným důmyslem stanovily všeliké zvláštnosti vzorů a technik i způsob pletení krajky a dějiny i vývoj její. Počínají s krajkou hontskou, při níž nalezly nejstarší prvotní způsob pletení, popisují pak čipky čili krajky: liptovské, zvolenské, nitranské a trenčínsko-prešpurské. Dále pak uvádějí krajky moravské a obšírně popisují krajkářství v Čechách.

Obzvláštní pílí a vytrvalostí podařilo se našim vynikajícím odbornicím v oboru pletení krajek, sebrati bohatý material o krajce česko-slovanské a znalosti jejich v umění pletařském máme co děkovati, že povstalo dílo pro národ velediležité a zajímavé.

Dílo jest věnováno staříčkému, moravskému vlastenci Ignátu Wurmovi. Doporučuji s láskou a vřele našim školám, bibliotekám, museím atd. tento velecenný příspěvek k našemu umění lidovému, který slouží nejen jako pomůcka učební a vzdělávací, nýbrž poskytuje i po stránce umělecké material přebohatý a pro vzdělání našeho obecenstva důležitý. *Vlasta Havelková.*

Srbské a chorvatské národní vyšívání a tekstilní ornamentika. Napsala Jelica Belovič-Bernadzi-

*) Rovněž důmyslná odbornice Belović-Bernadzikowská domnívá se, že Slované lidové textilní umění, totiž vyšívání i tudíž i krajkářství, přinesli ze svých původních sídel asijských na Balkán a tvrdí souhlasně se slečnami Smolkovou a Bibovou, že se umění tomuto západníci naučili od Slovanů.

kovská a vydala Akademia záhřebská 1907. V době, v které jménem přísné prý vědy odepírá se Slovanům způsobilost kulturní a následkem předstíraného nedostatku toho i vzhledem na minulost popírá se jim rovnocennost a odnímají nároky na rovnoprávnost, přichází spis paní Belovič-Bernadrikovské vhod, věk a v čas. Autorka, jež v řadě článků během posledních let v různých jihoslovanských časopisech se prokázala důkladnou znalkyní lidového umění, dovozuje ve spise tomto, že vyšívání Slovanů vůbec a Srbochorvatů zvlášť je přežitkem praslovanské kultury, jejížto původ sahá do nejdávnější minulosti předhistorické, tak jako umění krajkářské a tekstilní vůbec a jako jmenovitě ornamentika, jejížto svérázný vkus a půvab v ručních pracích Srbochorvatek a Slovanek vůbec budí ve všem vzdělaném světě obdiv. Aby autorka neupadla v podezření, jako by vlasteneckým citem zlákaná, prastáří kultury srbochorvatského vyšívání a lidového tekstilního umění a jeho ornamentiky velebíc, přeceňovala, připomenouti sluší, že střídmý odborník prof. Kuhač příznaky tetéž kultury, totiž národní písně a tance srbochorvatské do pravěku slovanského také klade. Jsou-li názory Kuhačovy o stáří kultury jihoslovanské správny, dovoleno vývody autorčiny považovati za rovněž nezávadné v tetéž příčině, dokud se jim kritické opravy nedostane. Jako Kuhač v oboru jihoslovan. hudby a chorovodů, hlásá také spisovatelka vzhledem na lidové srbochorvatské tekstilní umění a na ornamentiku příbuznost se starohellenskou kulturou; ba ona odvažuje se ještě dále, upozorňujíc, že prakultura slovanská podléhala vlivu indickému i egyptskému. Dle názoru spisovatelky neměla prakultura Slovanů s kulturou západoevropskou nic společného, jsouc prý odchovankou vznešené té starobylé kultury asiatsko-východní a egyptské, jež starožitníky za dnů našich tolik zajímá a jejížto rozkvět oni do několikatisícileté doby před Kristem Pánem kladou. V souhlase s ruským kritikem Stafovem klade autorka slovanským umělcům na srdce a žádá od nich důrazně, že by umělecké své moderní úsilí na vznešenou a velebnou kulturu pradávných předků měli navazovati a nepřijímati vzory od cizáků, kteří pak z toho vyvozují oprávněnou výtku, že, co kulturního Slované mají, mají od nich (západníků) vydlužené a dluhem tím že se sami připravují o právo rovnocennosti a o rovnoprávnost v řadě národů.

Jako Sušil a baron Helfert v některých národních písních moravských zaslechli ozvěnu staroslovanských předkřesťan. cholárů, tak nalézá autorka v ornamentice srbskochorvatských výrobků přebytky slovanského bájesloví. Kustos německého Muzea v Norimberku, Essenwein, dává ve příčině této autorce za pravdu, poznamenav, „že ve vyšívání srbochorvatském skrývají se poklady bohoslužebných citů“. Jestliže německý učenec mystické a symbolické výzkumy pí. Belovič-Bernadzikovské kritice podrobiv, nezamítá, divné by bylo, kdyby s naší strany bádání její posměšně se zamítalo v době, kdy původ Slovanstva, jeho předhistorické způsoby života a dosavadní záhady jeho nejstarších dějin stávají se teprv předmětem vážného bádání, jež k objasnění vésti nemohlo, poněvadž se podnikalo se stanoviska západního navzdor tomu, že před stem roků Schlösser pronesl výstražná slova: „Historikové se pravdy nedozkonmají, dokud ji budou hledati směrem od západu k východu, jelikož všechny dějinné důležitosti ubíraly se od východu k západu“. Pamětliva výtky této konala autorka výšivkové a ornamentální studie s hlediště východního, s něhož také její výzkumy posuzovati dlužno. Vyličivši blahodárné působení osvíceného Byzance na vzdělanost Slovanů, dokládá, že by Slované stáli nyní v čele evropských národů, kdyby ve vývoji své svérázné kultury nebyli přerušeni bývali vpádem Turků a Mongolů do Evropy. Podmanění Balkánu sveřepým Moslemínem a pustošením končin slovanských hordami tatarskými v porobu kleslí Slované zbaveni byli záslužné úlohy: východní slovansko-byzantskou vznešenou kulturou štěpovati národy západu.

Co správného a pravdivého v těchto názorech pí. Belovič-Bernadzikovské jest, že by Evropa ušlechtilejšími směry civilizačními se ubírala, kdyby Slované byli ušetřeni zůstali stoletých nájezdů tureckých a tatarských, zkoumati, připadá čestnou a povinnou úlohou i našim historikům. Rovněž zajímavo a důležito jest, kriticky zjistiti, proč některé ornamenty lid srbský nazývá „slovaň“ a co na tom, jak autorka uvádí, že staří Slované ve výšivkách zachovali „tajné písmo“? Stálo by za

porovnání písma tohoto záhadného se skomolenými písmenami ve vyšívání moravském, jež pozornost dra. Wankla se stanoviska archeologického budily. Konečně sluší znamenati, že autorka netají toho, že církev, jmenovitě cyrillomethodějská, libujíc si v nádherných ozdobách rouch bohoslužebných, valně přispěla ku zdokonalení ornamentiky jihoslovanské. Že totéž platí o vyšívání a lidovém umění krajkářském československém, netřeba dokládati.

Ku zpytování kulturních dějin jest nezbytno míti na zřeteli, že by Turci nebyli si nikdy podmanili Balkán, kdyby řevnivost západu nebyla zneužila čtvrtého křížáckého tažení, místo Palestiny vydobývati Cařihradu a takto seslabiti v ý c h o d n í h o soka, říši slovansko-byzantskou a kdyby řevnivosti této nebylo se podařilo Tatary vylákati ze step asijských ku vpádu do Evropy a ku plenění končin slovanských. Dříve než křížáci (proti zákazu Innocence III.) byli převeženi na zmar Byzance, místo co měli vyvolnit hrob Páně z ruk Mohamedánů, bylo jim uloženo, vyvrátit střed slovanského obchodu na zaderském moři Z a d a r, o jehož zničení se byli Benátčané devětkrát marně pokusili. Pádem Zadru byla praslovanská kultura v Dalmacii u svém mnohoslibném vývoji přerušena; ale nebyla — pokud se týká lidového umění — vyhubena.

Nebude od místa, dodatkem a na opodstatnění národopisných vývodů Belovič-Bernadzikovské k úvaze o „D a l m a t s k é m u m ě n í l i d o v é m“ poukázati, kterou Inž. A r k o v zájmu slovanské vzájemnosti letos v „Nár. Listech“ (č. 131) uveřejnil:

„Značně stárnoucí „Graf Wurmbrand“ z Terstu i pohodlnější lodi uherskochorvatské společnosti ze Řeky počínají opět dovážet turisty do Dalmacie.

Cílem jich bývá většinou dalmatský jih a nejvíce jich pohostí Dubrovník. Neméně vábí i Dioklecianovo sídlo Split i s historickou Salonou.

Ne tak často již Zadar vítá cizince. Není tu zdánlivě nic mocně přitažlivého, ač možno říci, že není hned tak druhého místa dalmatského, které by se mohlo pochlubiti tak příjemnými mořskými lázněmi a příjemnou noční temperaturou v letních vedrech.

Slovan arci odchází ze Zadru zklamán. Zadar, hlavní město slovanské Dalmacie, myslíte si, avšak s lítostí konstatujete neoprávněnou moc Chorvatům tolik nepřátelského živlu italského. Jest ovšem značný rozdíl v té příčině mezi Zadrem a Terstem: nenajdete tu tolik irredentistů, jako v největším přístavu rakouském, ale tím smutnější je, že všechny ty Taliance tvoří namnoze dosud neuvědomělí Chorvaté.

„Já jsem Dalmatinec!“ slýcháte od nich denně, „My nejsme Chorvaté!“ — a z toho patrno je i celé jejich přesvědčení: znají obě řeči, italskou však se representují, jakožto povznešenější; chorvatskou mluví na trhu a s venkovany.

Cítíte, jak nezdravý je to poměr, chápete však snadno, že dostači jen poněkud mocnější vědomí národní a hlubší vzdělání nejširších vrstev lidových, aby nastalo utváření, jaké jedině vyplývá z číselného poměru obou národností. „Tak deset let ještě!“ říkávají národně probudilí Chorvaté.

Zapomenete-li na národní povahu Zadru a přeslechnete-li tak časté pouliční: „Eviva Zara italiana!“, zaujmou vaši pozornost známé úzké ulice jižních měst, avšak ne vždycky povšimnete si všech pozoruhodných památek stavitelských z dob panství římského i moci Benátčanů, jež rozkvetla na ujmu slovanské.

Chci však obrátiti pozornost českých turistů na jinou okolnost. Mám zvláště na mysli zdejší lidové umění, jež lze ještě dosti v okolí Zadru pozorovati, stejně, jako takřka v celé Dalmacii.

Tak jako bylo ve vlasti naší v předešlém století, je však bohužel i v chudé Dalmacii. Krásné kroje národní mizí a místo nich nastupují výrobky severní, zboží vídeňské a maďarské. A i to, co se dosud udrželo, nemá již poctivé důkladnosti, originální pestrosti barev, původního charakteru.

Po několika málo letech cizinec neuvidí tu leč jen skrovné zbytky starých prací lidových.

Stačilo několik zpráv v cizině, poznámek, z nichž ani není patrno pravé porozumění pro zdejší lidové umění — a každým rokem vidíte na jaře cizince, zvláště pak Angličany, kterak hromadně zakupují drahocenné perly tyto, aby zmizely v cizích muzeích i soukromých sbírkách.

I u nás v Rakousku, a to zvláště v kruzích německých, znamená se v

poslední době zvýšená pozornost k lidovému umění dalmatskému; svědčí o tom loňská propagační přednáška ve Vídni i nedávná výstava ve Štýrském Hradci. A výsledek toho?

Co ještě zbylo, pohltí opět sbírky cizí; vždyť již dříve četné rodiny německé, v Dalmacii usedlé, dobře znaly ceny skvostů těchto.

Proto tím více třeba být vděčným horlivému sběrateli, krajanu našemu, P. Lukáškovi v Zadru, který takřka samojediný zachránil překrásné doklady domácího průmyslu dalmatského pro kruhy slovanské, a bylo by značným úspěchem, kdyby se podařilo je jedenkráte získati a trvale zajistiti pro naše sbírky. A cizina o něm ví!

Ruční práce dalmatské lze rozděliti ve dvě skupiny, výšivky barevné a výrobky bílé.

Skupina prvá září svými barvami a je cizinci nejvíce hledána; vždyť poskytuje takového občerstvení znaveným očím vysilujícího života velkoměstského! To nejsou však šátky s barvami jen nahodile nahozenými; každý je věrným obrazem okolí, ve kterém se zrodil. A jak jsou umělecky provedeny!

Nejste-li nadšeni barvami (původní barvy jsou rostlinné, pro každý tón znali jinou bylinu), tož uchvátí vás jistě rozdělení ploch. A nestačí-li vám to, pak jistě se vám zalíbí aplikované jejich kytičky, krocani atd. v motivech nejrůznějších, od koloritů nejpestřejších až po matný, smutný tón mrtvého kamení pustého pohoří Krasového.

Zejména vyšívané šátky (jašmak, fazzoletto) a tkané, vlněné zástěry (pregača, traversa) jsou u cizinců oblíbeny, nejvíce arci proto, že tak typicky prozrazují povšechný charakter ručních prací dalmatských, ale že se dají i dobře v domácnosti upotřebiti; zhotoví z nich polštáře, stolní pruhy atd. Věci ty jsou pak ovšem často ztraceny, obzvláště jsou-li náležitě „upraveny“.

Každý druh vyšívané práce má svoje jméno: malé, velké písmo, svícny, paví, krocaní péro atd. Detailně nelze se však o tom zmiňovati.

Vedle toho jsou pozoruhodny košile, pestře, ponejvíce červeně vyšité, jež vesměs kvapně zaměňují domorodci za robu, kteráž by nebyla „tako puno debela“ (silná).

Neméně jsou zajímavy dolní kraje sukní, zpravidla v překrásných mosaikách provedené, pásy, punčochy atd.

Bílá roba nelíbí se tolik oku nevycvičenému. A přece nemůže být nic pracnějšího a důkladnějšího, nežli jsou zdejší krajky, v plátnech jehlou provedené, po způsobu Pagovském. Věci toho druhu jsou vzácny a jen zřídka kdy naleznete staré košile neb dlouhé šály (maramy), v této pozoruhodné manýře zhotovené.

Vedle toho je ráz domácího umění dalmatského patrný zvláště ve dřevěných objektech vyřezávaných i vypalovaných a kovových (olověných pásech, stříbrných knoflících, jehlicích, náušnicích atd.

Všechny tyto věci hotoví ženy i muži, kteří většinou ani počítati, ani čísti neznají. A umělecké práce jejich bývají tak rády od Vlachů přehlíženy, ba i sesměšňovány.*)

Navštívíte-li některé dalmatské selo a ptáte se po jejich výrobcích, přečasto s nedůvěřivostí se na vás podívají. Nesetkáte-li se s překupníkem, nesčíslněkrát musíte ujišťovat, že zakoupenou věc sám sice nosit nebudete, ale že ji n e p r o d á t e. Tolik se bojí, aby se r o d i n n é ty jejich památky nedostaly snad do rukou nepravých a mohu říci, že nejeden kus mé sbírky byl slzami zarosen.

„Už je to dávno — říkávají — co naši poslali daleko na hory plátno a přízi, kde ženy vyšívaly. Babička naše to nosila, matka moje taky“ — — a dále už obyčejně nemohou. Tak těžko se s nimi loučí. A jen někdy se dovím dále, že je teď jaro, a že kdyby nemuseli sázet a kupovat žito, že by neprodali. Ale „potřeba je veliká“.

Z blízkého ostrova navštěvuje mne chudá, stará težakyně (podruhyně). Přijde vždycky, kdykoliv má něco pro mne, pro gospodina milostivýho, jak mi říkává. Přijde nesměle, ale vždycky nese nějaké překvapení.

„Bog zna, kako je ono staro,“ říká mi a nejvíc ji musím odměnit, je-li hodně „svily“ (hedvábí). Provedení, chudák, mnoho nerozumí.

Někdy mne také tituluje „synku milý“ a já jí za to zovu „duša draga“ a tykáme si po pěkném zdejším způsobu. Božka Franova ji zovou v Kale

*) Bylo a je to zlé svědomí a nevděk, jenž ponouká Vlachy k sesměšňování lidového umění dalmatských Slovanů, od nichž se naučili krajkařství a vkusnému vyšívání.

a vždycky máme svátek, když přijde. Máme ji rádi. Uvaříme ji „kafu“ a dáme ji „kruha“ (chléb). Poví nám za to něco a ač sama nemá ničeho, přinesla nám na Velikonoce vejce a slíbila, že donese podruhé olej a kousek ovčího sýra. Zarmoutil jsem ji však, když jsem jí oznámil, že s „uljom nekuchamo“.

Brzo jsem to však napravil: slíbil jsem jí, že ji brzo navštívíme. Také přespat u ní můžeme; má prý hezky napravenou kučn. Snad má, chudák starý, trochu lepší narovnanou tu haldu kamení, kde bývá pravidelně rodina i s celým hospodářstvím pohromadě.

„Přijdu zas brzo — loučívá se — bude-li jen hezké počasí a „ako budem živila“.

A přijdete-li i vy z Čech, přijeďte se zájmem pro vzpomenuté květy v pravdě ubohého lidu dalmatského.

Za to však tím upřímnějšího.

(V Zadru, v dubnu 1908.)

Inž. Arko.

Zprávy spolkové.

Zpráva o valné hromadě

Vlasteneckého muzejního spolku

konané dne 13. dubna 1908.

V zastoupení předsedy kons. rady Ig. Wurma zahajuje místopředseda schůzi a sděluje s lítostí četnou řadu jmen 36 členů minulého roku zesnulých. Mezi nimi uvádí zvláště členy zakládající mecenáše: Ph. Dra J. Hlávku, JUDra Bedř. Schönborna, c. k. ministra v. v., Jana Hoffmana, řid. cukrovaru; členy činné: sl. X. Běhálkovu, pp. prof. Václ. Spitznera, MUDra J. Bílého, kanovníka P. Ant. Lóra, c. k. gymn. řid. Jos. Zahradníka, velkostatkáře Vítězsl. Veselého, nadučitele Jos. Kopku, děkany P. Edv. Wolffa a P. J. Polácha, faráře P. Fr. Krejčího, c. k. zem. inspektora Vác. Royta, c. k. vrch. horního radu Václ. Hofmeistera, faráře P. Andreje Kmeta, předsedu muzeálnej spol. slovenskej, poslance K. Bubelu, řid. Ant. Wiedermanna, c. k. prof. techniky Krist. Petrlíka, řid. a spisovatele Fr. Zákrejse, slavného Svatopluka Čecha a j. Ze členů konečně čestných Ant. Stejskala a Josefa Tálského, kteří oba, onen darem, tento v závěti štědře obmyslili muzeum naše. Odchodem profesora Tálského, horlivého člena výboru, nastala citelná mezera v kustodství muzejním. Vynikalť zvláště pilností v pořádání sbírek přírodních a obětavými službami co zkušený, výmluvný a milý průvodce, vždy a rád každému sbírky ukazuje a vysvětluje. Působením jeho návštěvy zvláště hromadné značně stouply. Za vše budiž mu vzdána čest a posmrtní dík a všem v Pánu zemřelým vděčná paměť zachována. Pohnuti vzdávají ji přítomní povstáním.

Ztrátu pomocníka tak vydatného jako byl † J. Tálský, nutno bylo nahraditi. Po návrhu prof. Dra Podpěry, člena výboru, ustanoven byl zástupcem kustodství přítomný pan Kovář, jehož místopředseda valné hromadě představuje. Úkolem jeho jest pořádati, konservovati sbírky, dle potřeby vycházkami do okolí po nalezištích píditi, kopati, nálezy sbírati a v muzeu návštěvníky prováděti. Dle dosavadních prací a přičinění p. Kováře lze doufati, že dlouholetý stesk na nemožnost patřičné péče a uspořádání sbírek utichne a během t. roku vše v náležitém, ba vzorném stavu a pořádku bude. Nezbývá než starati se dále o stálou místnost rozlohy alespoň dvojnásobné, aby všechny předměty důstojně a přehledně vyloženy býti mohly.

Pan F. Kovář předčítá protokol valné hromady z r. 1906, který se bez poznámky na vědomí béře.

Jednatel p. Dr. Hříbek podává následující zprávu o činnosti spolku za rok 1907:

Jednatelská zpráva za rok 1907.

V letoším správním roce po odstěhování knihovny do českého gymnasia získáno alespoň částečně místa, jehož se po léta v nynějších muzejních místnostech nedostávalo, tak že sbírky muzejní více rozloženy i lépe uspořádány býti mohly a doplněny byly dary posledních let.

Tak vyložena a vědecky roztříděna byla bohatá sbírka mineralogická přičiněním a ochotou člena muzejního spolku vd. p. P. Václava Němce, vrchního kaplana při faře sv. Mořické a pana Fořta, akademika z Příbrami.

Jednotliví páni kustodové, jimž sbírky muzejní svěřeny byly, přičinili se dle sil svých, aby oddělení jimi vedená pečlivě uspořádána byla a dosavádní kusé katalogy aby doplněny byly. Jaká od loňského roku v té věci náprava se stala a jak sbírky za celý rok vzrostly, podáno bude ve zprávách pánů kustodů.

Činnost odboru archaeologického nesla v letošním správním roce ráz nehlučné, leč soustředěné práce domácí, jež byla zároveň jakýmsi sebe zpytováním dosavádní čtvrtstoleté činnosti muzejní, jakýmsi sbíráním sil k příštím úkolům. Stalo se nutností, aby se uspořádaly, upravily a inventovaly sbírky archaeologického oddělení. Revise ve směru praktickém podjal se k tomu účelu muzejním výborem zvlášť povolaný kustos-laborant p. Kovář, jenž mohl se cele oddati svému úkolu, pořádati veškeré sbírky muzejní vůbec, takže kustos oddělení p. prof. Vašek mohl ve volných chvílích soustřediti čas na studium dosavádní vědecké činnosti muzejní, pokud jest uložena v 25 ročnících „Časopisu vlast. muzea“, aby po náležitém ocenění práce vykonané a jejím srovnání s požadavky vědecké methody kritické se praecisovalo také vědecké stanovisko olomouckého muzejního spolku, jenž ve vědeckém ruchu Moravy hrál dosud přední, ne-li dokonce vůdčí roli. Uvádím fakta vykonané práce:

Panem F. Kovářem byly jednotlivé předměty impraegnovány způsobem, o němž uznané autority u příležitosti své návštěvy pochvalně se vyjádřily, po příkladu některých muzeí zavedeno signování bílou fermežovou barvou na objektech samých, tedy ne na přilepených cedulkách, jež se neosvědčily. Inventování sbírek archaeologických podniklo se dvojím směrem, p. kustos-labor. F. Kovář sestavil inventář praktický dle lokalit a období kulturních, p. prof. Vašek zpracoval inventář víc theoreticky dle vědeckého systému, při čemž excerpuje veškerou literaturu o muzejních předmětech napsanou. Až bude možno instalovati sbírky archaeologické v prostornějších a důstojnějších místnostech, bude lze na základě obou uvedených inventářů upraviti do tisku katalog, jenž bude dobrým vodítkem po muzejních sbírkách archaeologických, které patří k nejbohatším a nejpozoruhodnějším na Moravě.

Objektivním způsobem odůvodněné výsledky svého studia o čtvrtstoleté činnosti archaeologické zvlášť i národopisné vůbec a o jejím poměru k požadavkům moderní kritiky vědecké, hodlá pan kustos přednésti o letoší jubilejní valné hromadě projektované na podzim.

Dary rozmnoženy sbírky tyto následovně:

Pan Fr. Steigel ze Zádveřic u Vyzovic daroval 2 kousky bronzových náramků. P. E. Němeček, stud. realky v Olomouci, pěknou popelničku nalezenou u Kl. Hradiska. P. J. Nakládal, oekonom ve Vracově, daroval více střepin rázu hradištního ze Bzence, nucleje, odštipky z pazourku, rohovce, červ. jaspisu a opálu, dále střepiny z větších nádob různě ornamentované, nalezené u Vracova. Pan Portel z Dubu věnoval nález pocházející z mladší doby kamenné, dvě pěkně zachovalé nádoby, několik nádob porouchaných, kamenné sekýrky a pazourkové úlomky.

Přírodopisné sbírky udržovány byly v dosavádním pořádku † panem prof. Tálským a p. prof. Škyvou. Po smrti p. prof. Tálského rozmnoženy byly bohatým odkazem cizozemského ptactva. V oddělení botanickém pracuje se na zřízení dokladového herbáře květeny moravské, k němuž došly již četné příspěvky.

Pan Dr. Podpěra daroval velkou sbírku určených a pěkně upravených brouků ve 13 krabicích, kterými se sbírka hmyzů, v níž zastoupeny byly pouze motýly, cenně doplňuje.

V oddělení krojů a vyšívání národního, jež přičiněním velmi horlivé kustodky pí Pospíšilové velmi pěkně bylo zrestaurováno a vyčištěno, přibylo v roce minulém koupí: 7 kusů v úhrnné ceně 35 K a sice: 2 mužské košile z okolí Pišťan a Hunčírova, 5 kusů slovenského vyšívání z Uh. Brodu, část vyšívání z ženských rukávců z Krakovan a 1 šatka ze Vsetína.

Darem dostalo se oddělení tomu několik kusů různých vyšívek a částí krojových z pozůstalosti zvěčnělé sl. X. Běhálkové. Nemůžeme jinak než opět litovati, že obmezené místnosti muzea nám nedovolují, pochlubiti se všemi skvosty, a proto nezbývá nám než časem vše ve skříních vyložené vyměniti, aby obecenstvo, pokud možno, seznalo naše národní poklady. Aby tomuto nedostatku alespoň poněkud odpomoženo bylo, pořídil výbor ještě jednu velkou skříň pro oddělení národního vyšívání, ve které umístěny jsou ukázky bohatých a starobylých krojů moravských.

Stav knihovny jest následující:

Na konci období minulého obsahovala knihovna svazků . .	1910
V období 1907—8 přibylo svazků 673 a sice: darem pí. A. Žáčkové	120
z pozůstalosti p. prof. Tálského	284
z pozůstalosti p. Dr. Čápa .	63
různé dary a p.	206
Obsahuje tedy koncem období 1907—8 svazků	2583

Další dary dlužno uvésti:

Pan MUDr. B. Drož, obvod. lékař ve Žďáře, daroval knihu Proben aus J. S. Machar's Poesie u. Prosa, p. Fr. Dvořák z Náměště u Olom. daroval opasek měděnými proužkami vyšívaný a knihu Láska od Potapenko, p. Kolbe, stav. ve Velké Bystřici, daroval prostřednictvím učit. p. J. Křenovského lebku a kosti zvířecí, nalezené při kopání základů ve Svisedlicích; vdp. P. Pavlík, kons. rada v Bystrošicích, daroval 15 mincí, p. J. Raška z Hejčína dřevěné hodiny, 17 měd. mincí a bosenskou tabatěrku, nejmenovaný důstojník v Chorvatsku velký obraz chorvatských krojů v rámci ozdobném a ozdobenou čutoru z tykve, p. L. Scholz, řezbář v Olomouci, daroval starou řezbu Krista na kříži a starou knihu, p. A. Beneš v Bělidlech daroval plnou koňskou podkovu a železnou sekyru t. zv. francisku, nalezené na Švedských valech u Olšan.

O vhodnější umístění sbírek muzejních všemožně starala se 4členná komisse k účeli tomu zvolená, nedošla však žádoucího cíle, jelikož zakoupiti objekt vhodný nebylo možno pro přeceňování domu se strany majitelů, kteří podporováni byli v tom utvořivším se v Olomouci německým consortiem pro skupování domů, jichž majitelé nachází se v tísni peněžní. Jelikož ani najmouti nebylo možno místností jiných, v nichž na léta by muzeum ubytováno zůstati mohlo, uznal výbor za vhodné ponechati prozatím místnosti dosavadní a zabezpečiti se u obce olomoucké, jež dům, v němž muzeum se nachází, koupila, proti nejbližší čtvrtletní výpovědi.

Značný krok ku předu učinil spolek tím, že získal ku vnitřním pracím v muzeu placeného kustoda-laboranta v osobě p. F. Kováře, jehož ustanovil s ročním platem 1200 korun a bytem v ceně 240 korun ročně od 1. září 1907, s povinností udržovati v pořádku a restaurovati sbírky muzejní. Pan Kovář bývá denně přítomen v muzeu mimo neděli odpoledne a celé pondělí. Pilně pracuje a přičiňuje se všemožně, by úkolu svému dostál. Výsledky dosavadní jeho práce jsou zřejmé v jednotlivých odděleních, v nichž skoro všechny předměty opatřeny jsou nápisy.

Přednášky uspořádal spolek muzejní dvě: První pronesl veledůstojný pan P. Němec v sále besedním „vycházka do dolů Příbramských“, jež byla velmi zajímavá, provázena jsouc 70ti velezdařilými světelnými obrazy.

Druhá přednáška: „o pravěkém tvorstvu v zemích českých se zvláštním zřetelem k Moravě“, odbývaná ve velkém sále Národního domu při mírném vstupném proslovil ji p. Želízko geolog říšského geologického ústavu ve Vídni. Rovněž i tato byla provázena velmi zajímavými světelnými obrazy.

Časopisu muzejního vyšla 2 dvojitá čísla, redigovaná ochotně a nezištně veledůst. panem radou P. Wurmem, přes to, že skoro po celou zimní dobu churavěl.

Návštěva v muzeu byla letos stejně hojná, jako jiná léta. Hromadně navštívili muzeum: I. pracovna ústavu hrab. Pöttinga, obec. škola z Lošova, chovanky ústavu hrab. Pöttinga, žáci V. reálky z Prostějova, II. pracovna ústavu hrab. Pöttinga, žáci V. tř. c. k. gymnasia v Prostějově, zimní hospodářská škola v Podivíně, spolek Českých inženýrů pro markrabství Moravské v Brně, žákyně V. tř. obecné školy ve Velké Bystřici, dívčí měšťanská škola z Ivanovic na Hané, Moravský archaeologický klub z Brna, účastníci sjezdu kat. česk. učitelstva, abiturienti c. k. česk. gymnasia olomouckého z r. 1882 při oslavě svého jubilea jako vděční žáci † zakladatele VI. muz. spolku J.

Havelky, žáci III. ročn. měšťanské šk. ve Velk. Bystřici, kandidátky II. ročn. z Řepčína, I. a II. pracovna úst. hrab. Pöttinga, českoslov. obch. Beseda, I. ročn. ústavu učit. v Řepčíně, národní šk. v Týnečku, I. česká reálka v Brně, bohoslovci I. roč. z Olomouce, V. a VI. české reálky v Olomouci, obchodní škola hraběte Pöttinga, I. a III. česk. gymnasia v Olomouci, rolnická a chmelařská škola na Kl. Hradisku, obec. šk. v Bukovanech, III. tř. nár. školy v Bělidlech.

Z jednotlivců dlužno uvésti následující: Jeho excel. p. ministr Prášek s p. posl. Staňkem, prof. Ursinim, p. Zeman, p. ing. L. Červinka, p. J. Palliardi, p. prof. Černý, p. Gottwald, Dr. Arne Novák, paní Bož. Koutníková z Mostu atd.

Po celý rok stál spolek muzejní v úzkém styku s četnými muzei našimi i cizími, tak zvláště s muzeem národopisným v Praze, archaeolog. klubem v Brně, s moravským průmyslovým muzeem v Brně, s národopisným muzeem v Petrohradě, průmyslovým muzeem ve Vídni a četnými jinými.

V minulém správním roce blahopřál spolek p. vicepresidentu Houdkovi u příležitosti jmenování jeho.

Kondoloval k úmrtí prof. Gebaura v Praze, k úmrtí mecenáše muzejního p. A. Stejskala, jehož pohřbu súčastnil se 3člennou deputací, k úmrtí sl. X. Běhálkové, učitelky v Tovačově.

Zvěčnělá, jež byla členkou muzejního spolku od jeho založení a jež přátelský styk udržovala se spolkem našim až do posledních dob ochuravění, poručila v poslední vůli velmi cennou a obsáhlou svou sbírku krojů a vyšívek některému muzeu na Hané, nejspíše v Olomouci, čehož využitkovalo městské muzeum v Prostějově ve svůj prospěch, tak že olomouckému muzeu připadla jen nepatrná část těchto sbírek. Vlastenecký spolek muzejní snažil se vyjednáváním záležitost tuto urovnati a přiměti muzeum Prostějovské ku spravedlivému rozdělení odkazu, nevida však ochoty se strany muzea Prostějovského, jež brutálním způsobem oproti spolku našemu hájilo dědictví pro sebe, ustoupil z úcty k zvěčnělé a ponechal, upozorniv muzeum Prostějovské, že jednalo nespravedlivě, sbírky ony Prostějovu.

V tomto správním roce bylo spolku muzejnímu též vykonati smutnou povinnosť, pochovati totiž šlechetného dobrodince a mecenáše a zároveň nejčinnějšího člena spolku muzejního p. professora Tálského, jenž nemaje žádných příbuzných, žádal v poslední své vůli spolek muzejní, aby vypravil mu pohřeb. Stalo se tak dne 23. prosince 1907 jednoduchým ale důstojným způsobem, jak sám si přál, za účasti všech českých spolků zdejších a uložen byl na zdejším městském hřbitově ku věčnému odpočinku.

Kondolováno muzeálnej společnosti v Turčanském sv. Martině k úmrtí předsedy P. Andreje Kmeťa a akademii české k úmrtí presidenta Hlávky.

Konče zprávu jednatelskou, děkuji příznivcům muzejního spolku za laskavou podporu, zvláště pak díky vzdávám sl. redakcím Našince, Pozora a Selských listů za ochotné a laskavé uveřejňování zpráv spolkových s prosbou o další podporu spolku, jehož bytí pro Olomouc a celý český národ má tak velký význam.

Zpráva ta vyslechnuta s pochvalou, načež líčí pan pokladník, vrch. účetní Ed. Klement, stav finanční, jehož hlavní rysy jsou tyto:

Účet pokladniční za rok 1907:

Příjem:

		K
Hotovosť z roku 1906: K		
uloženo v Ústř. záložně rolnické . . .	9802·24	
v Občanské záložně v Olomouci	1130·85	
v c. k. pošt. spořit.	160·93	
v příruční pokladně	29·12	11.123·14
Členské příspěvky (incl. nedopl. došlé)		5.192·80
Subvence: zemská .	600·—	
státní . .	600·—	1.200·—
Dary		15·94
Lidské dokumenty		2·40
Úroky:		
ze závod. podílů v Ústř. zál. rol. . . .	7·20	
ze vkladu v Ústř. zál. rol.	399·19	
ze vkladu v Obč. zálož. v Olomouci	52·68	
ze vkladu v pošt. spořitelně	14·06	473·13
Různý drobný příjem		18·—

Fond Palackého: věnovali sice k účelům fondu někteří pp. členové drobnější obnosy, ty ale zapisovány jako dary na zbudování domu.

Celkem . . . 18.025·41

Vydání:		K
Firmě Kramář a Procházka zde za tisk atd.		2.469·39
Nájemné z místnosti		1.852·—
Honoráře, služné a mzda sluhovi		1.260·—
Pojistné bance „Slavii“		125·96
Poštovné		15·—
Checky a složní lístky pošt. spořitelny		300·—
Novinářské známky		700·—
Manip. popl. a prov. pošt. sp.		62·33
Různá jiná vydání (za pořízené skříně a j. v.)		1.001·21
Konečná hotovost:	K	
v Ústř. zál. rol. zde na kn. č. 10.140	8690·23	
v Obč. zál. zde na vkl. list č. 228	1363·53	
v c. k. pošt. spořit.	182·40	
v příručni pokl.	3·36	10.239·52
Celkem		18.025·41

Výkaz jmění k 31. prosinci 1907:

Sbírky starožitností, anthropolog. a palaeontolog. po umoření	4·915·—
Sbírky národopisné z oboru vyšívání a keramika po umoření	1.945·—
Sbírky mincí po umoření	1·945·—
Sbírky přírodopisné po umoření	819·—
Rozličné vzácnosti j.: obrazy, zbraně a p. po umoření	164·—
Bibliotéka	328·—
Inventář	328·—
Závodní podíly v Ústř. zál. roln. s %	167·60
Nom. K 100 lednové renty rak. s % (deponováno u c. k. hl. ber. úřadu v Olomouci jako jistota za předepsaný poplatek z darované knihovny vdp. konsist. rady P. I. Wurma)	108·—
Úhrn	10.719·60
K tomu: fond na zbudování vlastního domu	63.477·27
Hotovosť vykázaná na účtě pokl.	10.239·52
Čisté jmění činí tudíž	84.436·39
Vedle toho jest ve správě muzea fond Palackého z roku 1906 K 2526·33 s úrokem za r. 1907 110·01	2.636·34

jež uloženy jsou v Ústřední záložně roln. na knížku č. 5983.

Ed. Klement,
t. č. pokladník.

Po bedlivém prozkoumání veškerých knih a dokladů, jakož i po provedeném skontru všech cenných hodnot, uznáváme závěrečné účty za rok 1907 úplně za správné a prokázané.

V Olomouci, 21. dubna 1908.

Fr. Odstrčil, t. č. revisor. *Mil. Procházka,* t. č. revisor.

Revisoři pp. řid. Fr. Odstrčil a prof. K. Minařík oznamují, že účty i doklady prohlédli a úplně správné nalezli, pročež valná hromada panu pokladníku absolutorium uděluje.

Místopředseda oznamuje, že vystupuje z výboru posledním pořadem 5 členů: pp. magistr pharm. Jos. Knecht, prof. Dr. Jos. Podpěra, prof. Adolf Vašek, vikář P. Jos. Vyvlečka. Úmrtím pak odešel † prof. J. Tálský.

Mimo to dlužno voliti 3 náhradníky a 4 revisory.

Po vykonané volbě vstupují zase do výboru: pp. Jos. Knecht, Dr. Jos. Podpěra, prof. Fr. Skyva, Ad. Vašek a P. Jos. Vyvlečka.

Za náhradníky zvoleni: pp. pošt. správce v. v. J. Jedlička, prof. Doležil a JUDr. Jindřich Chylík.

Za revisory znovu: pp. ředitel Fr. Odstrčil, profesor F. Gregar, profesor K. Minařík a majitel knihtiskárny Mil. Procházka.

Návrh výboru. Z výkazů účetních patrno, že práce s vedením knih spolkových není snadná a řada položek, dokladů atd. nepatrná, že jest úřad pokladníka muzejního zodpovědný a namahavý. Zastává jej mimo obtížnou službu vlastní, již drahnou řadu let rukou pevnou a osvědčenou vrchní účetní Ústř. záložny p. Ed. Klement. Získal si tím velkých zásluh o působení a význam i příznivý stav spolku muzejního. Proto usnesl se výbor jednohlasně podati sl. valné hromadě návrh, aby přičinění a obětavosť pana pokladníka odměnila a jej čestným členem spolku jmenovala.

Návrh výboru přijat a odhlasován jednomyslně.

Jelikož na dotaz, zdali z přítomných nějaký volný návrh podati aneb nějaké vysvětlení k jednání si přeje, nikdo k slovu se nehlásí, vzdává místopředseda dík slavným místním redakcím Našinci, Pozora a Selských Listů za ochotné uveřejňování spolkových zpráv a sl. České Besedě za propůjčení místnosti k této valné hromadě, kterou prohlašuje za skončenou.

XLVII. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní budovy muzejní

poskytli tito P. T. příznivci jeho od 1. prosince 1907 až do 31. března 1908:

	K
Fr. Ambrož v Nové Pace	1·—
Fr. Auer, měst. chefinž. v Plzni	1·—
Jan Baďura, farář v Oseku	1·—
Jos. Bališ, úřed. cukr. v Hejčíně, sbírkou	56·—
Jos. Barhoň, obch. na Smíchově	2·—
Marie Bartelmusová, choť inž. v Brně	3·—
Jos. Bartoň ml., cís. rada v Náchodě	10·—
JUDr. K. Barvič, adv. na Vsetíně	2·—
Manželé Baštovi v Hloubětíně u Prahy	2·—
Fr. Bayer, úř. jedn. zál. v Praze	2·—
MUDr. A. Berka, obv. lékař v Koloredově	2·—
Rud. Bettelheim, maj. firmy L. Brumlík v Praze	20·—
Jos. Blažek, adj. c. k. st. drah v Olomouci	4·—
Ant. Boháč, c. k. pošt. oficiál v M. Třebové	2·—
Rud. Boháč, maj. nožíř. závodu v Olomouci	6·—
J. Borovička, učitel v Řepčíně	2·—
Leonard Bouchal ve Vídni	4·—
Maxent. Bönisch, kněz církevní v Příboře	4·—
Jan Bradáč, maj. domů na Smíchově	1·—
Aug. Braulík, c. k. ředit. tkalc. šk. v Ústí n. O.	3·—
MUDr. Josef Brejcha, lékař ve Veltrusích	1·—
Jan Brož, k. a. notář a farář v Tetíně	5·—
J. L. Císař a spol., parní pila ve Světlé n. S.	1·—
PhDr. Jos. Cvrček, c. k. gymn. prof. v Praze	1·—
JUDr. A. Čapek, adv. v Chotěboři	2·—
Albert Čáp, c. k. vrchní báň. rada v Příbrami	7·—
JUDr. J. Čelakovský, c. k. univ. prof. v Praze	1·—
ThDr. F. Černík, c. k. prof. náb. v Olomouci	1·—
V. Červenka, c. k. vrchní inž. v Král. Hradci	1·—
Snáška	148·—

	K
Přenáška	148·—
Nejmenovaný v Červ. Kostelci	2·—
Ervín Červinka, em. ředitel v Modřanech	1·—
Karel Červinka, ředit. šk. měšť. v Letovicích, sbírkou	14·10
Lamb. Čížek, kontr. v Nemyšli	1·—
Ladislav Desenský v Praze	2·20
Dr. Jos. Diviš, c. k. vládní rada na Kr. Vinohradech	4·—
Občanská beseda v Doksanech	1·—
JUDr. Fr. Drbal, adv. v M. Klobouckách, sbírkou	7·—
MUDr. Frant. Dreuschuh, lékař v Náměšti u Brna	1·—
Roln. akc. cukrovar v Dřevohosticích	20·—
Roln. mlék. družstvo v Dubě	3·—
Štěp. Dvořák, děkan ve Skutči	1·—
L. A. Fiala, stav. v Břeclavě	2·—
Eman. Fiala, far. v Budňanech	1·—
Fr. Fiedler, účetní cukr. v Dol. Bučicích	2·—
Kar. Fišara, ředitel obch. akad. v Brně	6·—
MUDr. Fr. Fišer, lékař v Ivančicích	1·—
Vojt. Frejka, kněz řádu praem. v Nové Říši	1·—
Fr. Fronc, úřed. cukr. v Rohatci	1·—
Ter. lantkraběnka Fürstenbergová, dvorní dáma ve Vídni	60·—
F. A. Gardavský, kněz ř. piar. v Praze	7·—
Viktor Gardavský, c. a k. vrch. správce v Brně	5·—
Fr. Glos, naduč. v. v. v Kr. Poli	1·—
Fab. Gregárek, farář v St. Bělé, sbírkou	7·—
Fr. Gregor, vrch. stroj. komisař v Plzni	2·—
J. Gregora, c. k. notář ve Skutči	2·—
Fr. Grydil, farář v Blansku	2·—
MUDr. Ig. Grydil, lék. v Blansku	2·—
Jindř. Grygar, koop. v Branticích	1·—
Ludv. Grygera, far. ve Vracově	1·—
Karel Hannauer, architekt v Nuslích	1·—
Arn. Hannisch, insp. velkostat. v Třebíči	3·—
Snáška	313·30

Přenáška . . .	313·30
Ant. Hanslian, c. k. prof. v Přerově	2·—
Kar. Havelík, c. k. stav. komisař v Přerově	2·—
V. J. Havlíček a bratr, vývozní dům v Poděbradech . . .	1·—
Jan Hellich, lékárník v Poděbradech, sbírkou	4·—
JUDr. E. Herrmann šl. Otavský, c. k. minist. sekr. ve Vídni .	2·—
Dr. Frant. Herzel v Brně . .	3·—
Josef Herzog, ředitel škol v Nov. Městě	1·—
Fr. Hirsch, c. k. prof. v Plzni .	1·—
JUDr. Oldřich Hladík, c. k. soud. taj. na Kr. Vinohradech . .	2·—
Jar. Hlobil, koop. v Halenkově	1·—
Frt. Hola, stavitel v Č. Brodě .	1·—
Kar. Holeňa, naduč. v Lesnici .	1·—
Jos. Holuby, ev. farář v Zeman. Podhradí, Uhry	2·—
Alois Hon, správ. v Bohuticích	1·—
Fr. Hoppe, farář v Praze . .	1·—
Edv. Horníček, gymn. profesor v Benešově	2·—
MUDr. Fr. Hortvík, měst. lékař v M. Kloboucích	1·—
Fr. Hořejší, c. k. fin. r. v Táboře	1·—
Jul. Houdek, obch. v Náměšti u Olom., sbírkou	12·—
Vítězslav Houdek, c. k. dvor. r. a místodrž. vicepres. v Brně	3·—
Jan Hrabák, c. k. vrchní horní rada v Praze	2·—
Důchod. úřad věn. města Hradce Král.	2·—
Hynek Hraše, far. ve Zhoři u Pacova	1·20
Val. Hrdlička, arch. v Žabovřeskách	2·—
Jos. Hrubý, kaplan v Nákle .	2·—
Ant. Hubertová, choť ředit. v Soběslavi	2·—
Učit. sbor ob. školy v Hulíně .	4·—
PhDr. J. Charvát, c. k. gymn. prof. v Praze	2·—
JUDr. Jan Chour, adv. v Praze	2·—
K. Indra, žel. assist. v Perneggu, Štyr.	1·—
Vratislav Jablonský v Jičíně .	—·25
Ludvík Jadrníček, c. k. prof. v Bílsku	2·—
Fr. Jahoda, inž. v Praze . . .	1·—
Mag. pharm. J. Jakubíčka, drog. ve Vítkovicích, sbírkou . .	3·40
Ot. Janáček na Smíchově . .	3·—
MUDr. Ot. Janěk, měst. lékař v Uh. Brodě	2·—
Alois Jirásek, c. k. školní rada v Praze	1·—
Snáška . . .	390·15

Přenáška . . .	390·15
Dr. Herm. Jireček ryt. ze Samokova, c. k. sek. chef ve V. Mýtě	5·—
PhDr. K. J. Jireček, c. k. univ. prof. ve Vídni	5·—
V. Jiřina, řed. cukr. ve Vinoři .	14·—
Václav Jiruš, kapl. ve Stříbře .	1·—
Fr. Jíra, továrník v Olomouci .	10·—
Jos. Juránek, assist. dráhy v Ramě u Metkoviče	2·—
B. Kabrhel, provinc. řádu piar. v Praze	4·—
C. Kalos v Mauerbachu u Vídně	1·—
PhDr. J. Kalousek, c. k. univ. prof. v Praze	1·—
Heřm. Kamarýt, katecheta na Smíchově	1·—
Vilém Kappus, c. k. notář ve Velk. Meziříčí	4·06
Karel Kapr, c. k. kontrolor tech. fin. kontr. v Dašicích . . .	2·—
A. Kašpar, rus. stát. rada v Praze	1·—
B. Kaun, kap. děk. v Kroměříži	2·—
MUDr. Kar. Kettner, m. okr. lékař v Praze	1·—
M. Khoppová v Praze . . .	10·—
Měšť. muzeum v Klatovech .	1·—
Václav Klouček, adm. správce v Dašicích	1·—
JUDr. J. Knapp, adv. v Prostějově	1·—
Jindř. Kneifl, maj. tašk. závodu v Proseku	1·—
Jarosl. Kočí, koop. v Tlumačově sbírkou	3·—
Jan Köhler, ak. malíř v Nenkovicích	1·—
Jak. Kohout, far. v Brušperku .	1·—
Ed. Kokora a sp., tov. v Přerově	5·—
Ed. Kolár, řed. cukr. v Roudnici	2·—
Jos. Kolář, řed. zem. úst. pro hluchoněm. v Ivančicích, sbír.	14·—
Ign. Kolísek, kapl. v Bílovicích u Podivína, sbírkou	9·—
Odb. zem. jedn. soukr. úředníků v Komárově	2·—
Josef Konšel, kněz církv. v Kroměříži	2·—
Jan Korhoň, naduč. v Hejčíně, 1/4 sbírky podniknuté za podpory čten. pěv. sp. „Palacký“	7.—
Marie Kořanová, choť řed. cukr. na Kr. Vinohradech	2·—
Josef Kořenský, řed. škol na Smíchově	2·—
Fr. Kouřil, naduč. v Lošticích	2·—
Fr. Kožík, c. k. soudní adjunkt v Telči	1·—
Ant. Kratochvíl a Cyr. Poštulka, tov. v Přerově	10·—
Dr. V. Krček v Mor. Třebové	4·—
Snáška . . .	525·21

Přenáška . . .	525·21
Hynek Krch, c. k. gymn. prof. na Kr. Vinohradech . . .	2·—
Jos. Krmela, žel. adj. v Pfaffstättenu	2·—
Jan Krobot, far. v Mostkovicích	1·—
JUDr. Kar. Krška, c. k. nám. st. zást. v Brně	2·—
JUDr. Martin Kříž, c. k. notář v Zdánicích	5·—
Vilém Kříž, obch. kož. v Michli	1·—
Adolf Kubeš, c. k. rada z. s. v Ml. Boleslavi	1·—
Jindřich Kubias ml., továrník ve Vamberku	2·—
MUDr. Fr. Kulhavý, c. k. zdrav. insp. na Kr. Vinohradech .	2·—
Ant. Kupča, báňský úřed. v M. Ostravě	2·—
Jan Kutálek, c. k. vrch. pošt. kontr. v Terstě	2·—
Fr. Künstler, far. v Horněmčí .	1·—
Emil Langer, c. k. dvorní rada v. v. v Příbrami	2·—
MUDr. St. Laun, obv. lékař ve Veveř. Bytyšce	3·—
Josef Lábler, c. k. hlavní berní v. v. v Hradci Kr.	3·—
J. Lička, c. k. prof. čes. techn. v Brně	2·—
Učit. sbor úst. pro hluchoněmé v Lipníku	2·20
Hanuš Lorenc, cís. r. v Plzni .	1·10
Lad. Loštický, kaplan v Dubě, sbírkou	7·—
Josef Lošťák, c. k. zem. šk. insp. v. v. v Brně	1·—
Sev. Lubas, c. k. okr. hejtman v Chotěboři	1·—
J. Lužný, far. v Prusinovicích	1·—
V. Macner, c. k. adj. tech. fin. kontr. v Libňovsi	1·—
Fr. Mader, c. k. notář v Brně	1·—
Ant. Majec, děk. v Bubenči .	2·—
Man a Šlechta v Doln. Kralovicích	2·—
F. Marat, generál a velmistr ryt. ř. kříž. v Praze	4·—
ThDr. Jan Marek, síd. kanovník v Praze	22·—
Václav Marek, c. k. gymn. prof. v Praze	2·—
Jindřich Mareš, c. k. inž. v Č. Budějovicích	2·—
MUDr. Jos. Matěj, c. a k. pluk. lék. v. v. v Místku . . .	3·—
Josef Matoušek, far. v Horn. Dunajovicích	2·—
Fr. Matula, odb. učitel v Tovačově, sbírkou	17·60
Rom. Mazura v Žamberku . .	1·—
Snáška . . .	631·11

Přenáška . . .	631·11
Čeněk Merta, měst. správce ve Vyškově	1·—
Jos. Mezník, far. v Ostrově u Macochy	1·—
Jan Michálek v Praze	3·—
Jos. Mikl, obch. ve Fryštáku .	1·—
JUDr. V. Mildschuh, koncip. v Praze	1·—
Jan Minář, říd. učitel s choti v Doln. Studynkách. . . .	6·—
Jos. Misler, děk. v. v. na Kr. Vinohradech	2·—
Erich Mládek, c. k. horní rada v Dombrové, sbírkou . . .	18·—
Jan Mládek, ředitel v. v. na Smíchově	2·—
JUDr. Jos. Moník, adv. v Král. Městci	2·—
Čten. spolek v Morkovicích .	1·—
Fr. Myklík, naduč. v Nové Vsi u Ostrohu	2·—
Al. Navrátil, lesmistr v Kvasicích	1·—
Marie Neffová, choť velkoobch. v Praze	2·—
Jos. Nehyba, řed. cukr. v Rožďálovicích	2·—
Včelařský spol. v Nechanicích	2·—
Jar. Nechvíle, c. k. vrch. ber. spr. ve Velvarech	2·—
Jos. Neumann, vrch. inspektor c. k. st. drah na Smíchově .	1·—
PhDr. L. Niederle, c. k. univ. prof. v Praze	6·—
Ferd. Nikl, vrch. účet. v Praze	4·—
A. Nosek, c. k. prof. gymn. na Smíchově	3·—
Dr. V. J. Nováček, řed. zem. arch. v Praze	2·—
A. Novotný, velkoobch. v Praze	5·—
Fr. Novotný, rektor č. techniky v Praze	1·—
Vlad. Novotný, ředitel m. škol v Litovli, sbírkou	7·—
Vl. Novotný, řed. dív. vychov. v Boskovicích	1·—
Obec Kožušany	2·—
„ Ohnice	10·—
Okresní výbor v Hluboké . .	5·—
Okr. výbor v Mnich. Hradišti .	1·—
Učit. sbor a chovanky „Pöttingea“ v Olomouci	5·—
Fr. Ottruba, em. c. k. notář v Nymburce	2·—
Ant. Pacas, strojmistr v Hejčíně	2·—
JUDr. Bedřich Pacák, c. k. ministr m. sl. ve Vídni . . .	5·—
Jan Pachta, c. k. řed. pošt. úř. v Praze	2·—
Snáška . . .	744·11

Přenáška . . .	744·11
PhC. Pav. Papáček, řed. měšť. šk. v Podolí u Prahy . . .	2·—
Ot. Pavlásek, c. k. fin. sekr. v Č. Budějovicích	2·—
A. Petříček, c. k. st. zást. v N. Jičíně, sbírkou	8·—
Fr. Pěček, c. k. pošt. oficiál v Brně	1·06
Josef Picek, stav. na Kladně .	3·—
Fr. Pilař, ředitel cukr. v Dymokurech	5·—
Viktor Pinkava, far. v Čermné u Podmokel	1·—
Fr. Pittermann, úřed. c. k. st. drah ve Stříbře	2·—
J. Pleca, vyráb. papučí ve Val. Kloboucích	1·—
Odb. jednoty soukr. úř. v Plzni	11·—
Vinc. Podhajský, c. k. okr. šk. insp. na Kr. Vinohradech .	2·—
Jan Podivinský, statkář v Kostelci u Prostějova . . .	2·—
Jan Podloucký, c. k. vrch. ofic. v Morkovicích	2·—
V. Pokorný, inž. v Karlíně .	3·—
Fr. Pospíšil, c. a k. voj. vrch. úč. rada v Dl. Vsi na Hané	1·—
MUDr. Jan Pospíšil, obv. lékař v Lesonicích	2·—
E. Pouchlý, c. k. pošt. správce v Kyjově	1·—
Bohuš Prasek, inž. dolů v Mor. Ostravě	2·—
Bratří Prášilové, stav. varhan v Češtíně u Prahy	2·—
Dominik. konvent v Praze . .	2·—
Praes. rada král. hl. města Prahy	10·—
Pojišť. banka „Slavie“ v Praze	20·—
Karel Prášek, c. k. ministr ve Vídni	10·—
Jos. Prokeš, kaplan v Postřelmově	1·—
J. A. Prokůpek, em. statkář na Kr. Vinohradech	1·—
Úředníci expositury c. k. ředit. pro stavbu vodn. cest v Přerově	9·—
Fr. Přikryl, c. k. kontr. ve Vrbátkách	2·—
Učit. sbor v Příkazích . . .	3·—
Ad. Procházka, c. k. okr. soudce ve Strážnici	2·—
Kar. Procházka, c. k. gymn. prof. v Roudnici	1·—
JUDr. Ant. rytíř Randa, c. k. ministr m. sl. v Praze . .	5·—
Fr. Rejthárek, c. k. prof. reálky v Král. Hradci	1·—
F. V. Richter v Mlazicích u Mělníka	—·50
Snáška . . .	864·67

Přenáška . .	864·67
Vilém Rotnagl v Průhonicích .	2·—
MUDr. Prokop Ruda, lékař v Rajhradě	1·—
Hynek Ryba, c. k. vrch. poštm. v Dobříši	1·—
Týž sbírkou	6·30
Jos. Rychlík, úč. adj. v Dašicích	1·—
Ant. Rytíř, c. k. dvorní rada v Praze	3·—
Al. Semerád na Kr. Vinohradech	2·10
Jan Schenk, odb. uč. ve Velk. Bystřici u Ol., sbírkou . .	12·—
JUDr. Jiří Schmaus, adv. v Praze	3·—
Kar. Schmid, c. k. setník v Zábřehu	2·—
Ludvík Schmid v Luhačovicích	2·—
Václav Schmidt, úřed. cukr. ve Zvoleněvsi	1·—
Leopold Singer v Uh. Brodě .	2·—
Jos. Skalický, říd. šk. v Klopotovicích	2·—
Jos. Skoták, far. v Adamově .	1·—
MUDr. Skrbek v Praze . . .	2·—
Ferd Slabý, podnik. staveb na Smíchově	2·—
JUDr. J. E. Slavík, místopředs. Ústř. banky česk. spoř. v Praze	2·—
R. A. Smekal, tov. na Smíchově	2·—
Ad. Souček, hotelier v Chlumci n. C..	1·—
J. K. Souček, c. k. vrch. techn. kontrolor v Oslavanech . .	1·—
Vojt. Soušek, koop. v Mladějovicích	1·—
J. N. Sponar, obch ve Vyškově	2·—
Josef Spurný, c. k. soudní adj. v Nov. Městě Mor.	2·—
Josef Srnec, sped. v Karlíně .	2·—
Josef Starnovský, řed. z. sirotčince v Rajhradě	2·—
K. Stavěl, c. k. poštm. v Deštné u Soběslavi	1·—
L. Stejskal v Olšanech u Prostějova	3·—
F. Stupecký, zem. staveb. rada v Praze	1·—
Markéta Suchá v Plzni . . .	1·—
MUDr. Josef Suttnar, lékař v Plzni	1·—
Ant. Svoboda, řed. cementárny v Berouně	7·—
Jan Svoboda, řed. občan. zálož. v Kouřimi	2·—
Rudolf Šandera, c. k. soud. adj. v Žamberku	1·—
MUDr. Fr. Šebela, obv. lékař v Mor. Olešnici	2·—
Fr. Šebesta, far. v Herrnbaumgartenu, D. R.	2·—
Jan Šebestík, far. v Žalkovicích.	2·—
Snáška . . .	948·07

Přenáška . . .	948·07
Jos. Šilhan, c. a k. duchov. spr. trestn. v Möllersdorfě . .	1·—
Tom. Šilinger OSA, posl. v Brně	6·—
R. Šimeček, adj. žel. v Žižkově	1·—
Fr. Šimek, koop. v D. Moravici	1·—
Pavla Šimerková, chof lékaře v Plzni	2·—
MUDr. J. Šipka, lékař ve Fryštáku	2·—
Jos. Škoda, prof. v Karlíně . .	2·—
Václav Škvařil, c. k. účet. ofic. za berní správu III. v Praze	4·80
Č. Špaček, předn. stan. v Postřelmově	2·—
Dr. Václav Špaček v Radlicích u Prahy	1·—
Ant. Špolc, c. k. pošt. úředník v Brně, sbírkou	9·—
Zdeněk rytíř Šrom, c. a k. major v Hranicích	2·—
JUDr. Fr. Šromota, advokát v Hranicích	3·—
Jaroslav Štandera v Karlíně .	2·—
Jos. Šťastný, lékárník v Praze	7·—
Boh. Štech, mistr kamen. v Bohánce u Hořic	1·—
Jos. Štěpánek, stroj. v Rohatci	1·—
Boh. Štrér, c. k. gymn. prof. v. v. v Praze	5·—
Lad. Štulc, zem. úč. rada v Praze	2·—
Fr. Štulín, revírník v Brusném	2·—
JUDr. Jos. Štumpf, adv. Praze	4·—
Gabriel Šuran, c. k. gymn. prof. v Praze	1·—
Jos. Šusta, prof. na Smíchově	4·—
Ign. Tabarka v Rymicích . .	1·—
Ant. Tesař, c. k. not. ve Vyškově	7·—
Čten. spolek „Svornost“ v Těšeticích	4·—
Jos. Thun, far. v Nákle . . .	4·—
Dr. tech. A. Tichý, skut. učit. z. stř. hosp. šk. v Přerově .	1·—
Alois Tichý st., maj. pivovaru v Uhříněvsi	4·—
Jindřich Tichý, c. k. vlád. rada v Olomouci	5·—
JUDr. L. R. Tippmann, advok. v Litoměřicích	1·23
MUDr. E. Tischer, obv. lékař v Dašicích	2·—
Sbor učitelský v Tlumačově .	5·—
Jan Tokstein, maj. realit na Kr. Vinohradech	2·—
Čten. spolek v Trávníku u Kroměříže	2·—
Emil Trolda, c. k. okres. kom. v Žamberku	2·—
Obč. bes. „Cyrill“ v Troubkách	1·—
A. A. Truhlář, c. k. vládní rada na Kr. Vinohradech	2·—
Snáška . . .	1057·10

Přenáška . . .	1057·10
Jindř. Tschakert, c. k. fin. rada na Kr. Vinohradech	1·—
K. A. Tuček, tov. v Hořicích .	1·—
Oldř. Tykačová v Č. Třebové	1·—
Hugo Učík, c. k. soud. adj. v N. Bydžově	1·—
Fr. Urbanec, koop. v N. Jičíně	1·—
Jan Vaca st., rolník v Přikazích	3·—
Ant. Valenta, zed. m. v Konici	3·—
Mat. Václavek, řed. škol na Vsetíně	2·—
R. Vágner, far. v Bystřici n. P.	1·—
JUDr. Fr. Vážný, c. k. soud. taj. u nejvyš. soudu ve Vídni .	2·—
Jan Vepřek, far. v Kokorách .	3·—
Dr. Kar. Veselík, prof. v Litomyšli	1·—
Vinc. Vidlák, c. k. vrch. fin. rada v Brně	2·—
MUDr. Jan Vinař, obvod. lékař v Hulíně	2·—
Spolk. roln. cukrovar ve Vinoři	20·—
Jindř. Vitouš, spr. v Praze . .	1·—
Jos. Vlček, děk. v Dol. Újezdě u Litomyšle	2·—
Boh. Voleský, tov. v Libni . .	1·—
Pav. Vondráček, far. v Hodušíně u Opořan	1·—
V. Vostřel, prof. ob. ak. v Plzni	1·—
JUDr. Jar. Voženílek, rada zem. výb. v Praze	2·—
Fr. Vrba, c. k. řed. ev. kat. v. v. na Smíchově	3·—
Všetička a spol. v Praze . .	1·—
F. Vydra, tov. v Praze . . .	2·—
Jan Vyhlídal, far. v Lobodicích	2·—
Rud. Vyhnánek, c. k. vrch. pošt. spr. v Brucku n. M. . . .	4·—
Arn. Wadas, les. spr. v Lazích p. Bránky	1·—
Adolf Wagner, far. v Uhonicích p. Dušníky	2·—
Karel Waisar, c. k. stát. zást. v Brně	2·—
B. Wasku v Bevčíně u Petr. Var.	1·—
Ant. Weinlich, far. ve Vranově	1·—
M. Wenderová, chof inspektora v Plzni	2·—
Fr. Wicenec, c. k. okr. šk. doz. v Bludově	2·—
Jul. Wiehl, kníž. Lichtenst. vrch. lesní rada v Olomouci . .	10·—
Karel Wichterle, tov. v Prostějově	10·—
Jul. F. Woldrzyski na Kr. Vinohradech	2·—
JUDr. A. Zadina, adv. v Poděbradech	2·—
JUDr. R. Zahradník, c. k. okr. hejtm. v Brně	3·—
Snáška . . .	1159·10

Přenáška . . .	1159·10
Lad. Zamykal, koop. v Něm. Libinách	1·—
Fr. Zapletal, obch. v Uh. Hradišti, sbírkou	10·—
Vladimír rytíř Zapletal, c. k. nám. st. zást. v Brně	5·—
MUDr. Fr. Zatloukal, láz. lékař v Karl. Varech	2·—
Gustav Zatloukal v Berouně .	1·—
Ign. Zavřel, farář v Přerově, sbírkou	10·—
Cyrillo-Method. záložna v Brně	20·—
Občan. záložna v Hnojicích .	5·—
„ „ v Nákle . .	10·—
„ „ v Tršicích . .	10·—
Rolnická záložna v Dubanech	10·—
Anna Zárubová, choť c. k. hejtm. v Plzni	1·—
Jan Zbořil, učitel v Tlumačově	2·—
E. K. Zeiner, ředitel měšť. šk. v Ústí n. O.	2·—
Karel Zeman, předn. železnice v Zlonicích	2·—
Jos. Zlámal, lesník v Trávníku u Kroměříže	1·—
Sdružení katolické omladiny v Znorovách	1·—
K. Zoppová, maj. domu v Plzni	1·—
Tělocvič. Jednota „Sokol“ ve Žlebech	2·—
pak k uctění památky † prof. Josefa Tálského:	
JUDr. Jul. Ambros, adv. v Olomouci	3·—
Ot. Bezvoda, kníž. Liechenst. vrchní inž. v Olomouci . .	3·—
JUDr. Mořic Hruban, advokát a poslanec v Olomouci . .	10·—
Fr. Ocásek, děkan ve Fulneku	10·—
Rom. Promberger, knihkupec v Olomouci	10·—
Ant. Růžička, knížecí nadlesní v Ratajích n. Sáz.	10·—
Dohromady . .	1.301·10
K tomu:	
1. Úroky z vkladů u Ústřed. zálož. rol. v Olomouci za rok 1907	2.533·92
2. Zůstatek 30. listopadu 1907	60.772·79
Úhrnem . .	64.607·81

Od 1. dubna až do 30. června 1908:

Fr. Adamec, far. v Nikolčicích	1·—
K. Aupěka, c. k. vrchní pošt. kontr. na Smíchově . . .	2·—
Týž sbírkou	6·—
Jos. Bartocha, c. k. gymn. řed. v Uh. Hradišti	3·—
Snáška . . .	12·—

Přenáška . . .	12·—
Odkaz † Frt. Bartoše, c. k. šk. rady v. v. na Mlatcově 500 K, s úroky 38 K 34 h, 538 K 34 h, po srážce poplatků 68 K 09 h	470·25
Lev Bartoš, mlynář v Kudlovicích	1·—
JUDr. K. Barvič, adv. na Vsetíně, sbírkou	25·—
Ant. Bábek, farář v Květíně .	2·—
Bedř. Beneš, zem. inž. v Jihlavě	2·—
Jan Beneš, vrch. účetní banky „Slavie“ v Praze	1·—
Aug. Brzobohatý, děkan v Doubravníku	1·—
Boh. Budín, c. k. pošt. kontr. v Praze	1·—
Jindř. Buzek, odb. učitel ve Vršovicích	2·—
C. k. okr. hejtmanství v Čáslavi	2·—
Ant. Čermák, pokl. v Rothau, Č.	2·—
Vlad. Čermák, c. a k. vrch. námoř. inž. v Pulji	4·—
J. Černohouz, děkan v Hostivaři	3·—
Erv. Červinka, ředit. v. v. v Modřanech u Prahy . . .	1·—
Fr. Čihař, farář Choceradech .	—·50
Hel. Dlouhý, c. k. fin. rada v Uh. Hradišti	2·—
Fr. Doležel, adj. c. k. st. drah v Hanušovicích	1·—
Václ. Dostál, farář v Kladkách	2·—
Václ. Dráb, farář v Kamýku n. Vlt.	1·—
Jos. Drobílek, adj. v Plzni . .	1·—
MUDr. Bedř. Drož, obv. lékař ve Žďáře	7·—
Roln. mlék. družstvo v Dubě .	5·—
Ant. Dvořák, arch. na Kr. Vinohradech	1·—
MUDr. K. Elleder v Mladé Boleslavi	1·—
Jos. Ešner, obch. v Konici . .	1·—
Fr. Fencl, prof. st. prům. školy v Praze	2·—
Dom. Fey, arch. v Uh. Hradišti	5·—
Ant. Fifka na Kr. Vinohradech	2·—
Jos. Fleischmann, účetní v Přerově	1·—
Fr. Florian, děkan v Tasově .	2·—
Ant. Fousek, lesní v Žamberku	1·—
Dr. Gust. Friedrich, prof. v Praze	5·—
Jos. Frydrych, far. v Střezmiři, Č.	1·—
ThDr. Alois Frýdek, kap. děk. v Hradci Král.	1·—
Fr. Géduš, farář v Lipovci . .	2·—
MUDr. E. Glücksmann, láz. lék. v Luhačovicích	2·—
Václ. Grünwald, zem. úč. řed. v Praze	1·—
Jan Gutmensch, c. k. řed. pošt. pokl. v Brně	1·10
Snáška . . .	577·85

Přenáška . . .	577·85
Fr. Hajíček, c. k. notář v Mirovicích	2·—
Fr. Hájek, děkan v Rozsochách	2·—
Jos. Hájek, c. k. vrch. pošt. kontr. na Kr. Vinohradech	1·—
JUDr. Kar. Hájek, c. k. notář v Blatné	1·—
Jos. Hladký, c. k. berní assist. v Žamberku	—·50
Václav Hlavička, far. v Netíně	1·—
JUDr. Alois Hnilička, c. k. soud. taj. v Praze	1·—
Fr. Hodek, stavitel v Praze .	1·—
B. Homola, farář v Obřanech .	1·—
Fr. Hoppe, farář v Praze . .	1·—
Ferd. Hořejš, lakýrník v Praze	2·—
Jos. Hradil, koop. v Oseku . .	1·—
Josef Hrdina, továrník v Pelhřimově	1·—
Kamila Hrušková, chof soud. rady v Táboře	1·—
Fr. Hulka, c. k. soud. ofic. ve Zdounkách	1·—
V. Chmelař, c. k. pošt. kontr. v Olomouci	2·—
Týž sbírkou	6·70
Alois Christ, farář v Křesťanovicích	1·—
Alex. Chromec, starosta v Kožušanech, sbírkou	3·20
Vratislav Jablonský v Jičíně .	—·20
Ign. Jahoda, c. k. vrch. soudní ofic. v Napajedlích	1·—
Jos. Janda v Satalicích . . .	1·—
Jos. Jančík, měst. tajem. v Kojetíně, sbírkou	38·—
JUDr. Fr. Jeřábek, adv. v Dvoře Král n. L.	1·—
C. k. berní úřad v Jičíně . .	3·30
Jan Juráš, nadučitel v Senici, sbírkou	10·—
Jos. Kalivoda, c. k. berní správce v Žamberku	1·—
Boh. Karel, c. k. berní ofic. v Olomouci	2·—
Dr. techn. H. Karlík, řed. cukr. v Nymburce	3·—
Jos. Kašpar, far. v Rosicích, Č.	—·50
Ferd. Kavka v Praze	1·—
Jindř. Kelímek v Přerově . .	2·—
Jos. Klásek a Jos. Žák, taj. c. k. stát. drah v Plzni	1·—
V. Klíma, zást. řed. I. měšť. šk. chl. v Karlíně	1·—
Fr. Klus, děkan v Košicích .	2·—
Jan Kokta, obch. v Maloměřicích	1·—
Týž sbírkou	6·40
Leop. Kolísek, far. v Předklášteří	1·—
B. Konvalinka, c. k. prof. v Ml. Boleslavi	2·—
Snáška . . .	686·65

Přenáška . . .	686·65
JUDr. Kar. Kozánek, adv. v Kyjově, sbírkou	7·—
Fr. Kozumplík, koop. v Jevíčku	2·—
Kar. Kožušníček, obch. v Uničově	2·—
Jan Kranich, c. k. prof. v P. Ostravě	2·—
Jan Kratochvíl, vrch. správce v Kosmonosích	1·—
F. F. Krause, nám. starosty v Jilemnici	2·—
Ondřej Králík, far. v Křtěnici .	1·—
C. k. ber. úředníci v Královicích	1·70
Jos. Krása, c. k. notář v Nov. Městě n. Met.	10·—
Kat. Krátká v Přerově . . .	4·—
Jos. Krejčí, naduč. ve Smržicích	1·—
Fr. Kršňák, far. v Těšaticích .	1·—
ThDr. Fr. X. Kryštůfek, univ. prof. v Praze	1·—
Edv. Křižánek, far. ve Spytinově	9·—
Jos. Kubín, farář v Dlouhé Vsi u Kunštátu	1·—
Rud. Kutina, adj. města Král. Vinohrad	2·—
Jos. Kužel, c. k. fin. úč. revid. v Praze	2·—
J. Lehejček, děk. v Tvrdonicích	1·—
K. Lux, farář v Ostrovačicích .	2·—
Aug. Markuzzi, nám. starosty v Sušici	2·—
MUDr. Fr. Mašík, obv. lékař v Hruškách u Brna	2·—
Karel Matyáš, obch. ve Valaš. Kloboucích	2·—
A. Menoušek, c. k. rada zem. s. v Praze	2·—
A. Merz, spr. spoř. v Lounech	1·—
A. Michalík, far. v Březové u Svitav	2·—
Emil Navrátil, chefinž. elektr. v Žižkově	2·—
Jos. Neruda, c. k. pošt. ofic. v Gmundenu	1·—
Ant. Nevrkla, farář v Koněšíně	1·—
Jos. Neyrla, hosp. řed. v Březnici, Č.	5·—
Fr. Němeček v Rajnochovicích	1·—
A. Novák, inž. v Lounech . .	2·—
Jak. Novák, obch. zahr. v Povlu	1·—
Fr. Novotný, naduč. ve Zvoli u Zábřehu	1·—
Otakar Očenášek, úřed. u brtř. Thonetů v Koryčanech, sbírk.	9·30
Vinc. Pacák, prokurista v Praze	2·—
Ant. Palička, c. k. soud. adj. v Rakovníku	1·—
Fr. Patík, obch. v Husovicích .	1·—
JUDr. Ant. Pavlíček, advokát v Karlíně	2·—
Ant. Pánek, vrch. účetní v Holici	5·—
Snáška . . .	784·65

Přenáška . .	784·65
Otak. Pertlík, odb. uč. v Nuslích	2·—
F. Petřvalský, far. v N. Sídlech	1·—
J. Pexider, továr. na Kr. Vinohradech	1·—
Václav Plundra, c. k. úč. rada v Praze	2·—
Měst. histor. museum v Plzni .	1·—
JUDr. Jos. Podbrdský, c. k. rada v. z. s. v Brně	3·—
Ferd. Podešva, městský kanc. v Příboře	1·—
JUDr. Jan Pohl, adv. ve Zbirově	2·—
Jos. Pokorný, účet. v Letovicích	1·—
Ign. Pouč, far. ve Vel. Lukově	2·—
Admin. „Národ. Listů“ v Praze pokutu složenou p. Ludv. Meilerem z Brna v kanceláři p. JUDr. J. V. Říhy, advokáta v Nymburce	20·—
Spolek architektů a inž. v Praze	2·—
Fr. Procházka, c. k. professor v Kolíně	5·—
Dr. Jos. Prouza, dvorní tajemník ve Vídni	1·—
Jan Provazník, spr. měst. účt. v Kolíně	1·—
Sbor prof. c. k. gymn. v Přerově	10·—
Mat. Přidálek, inž. chem. v Přerově	1·—
N. Raclavec v Mukařově . .	2·—
Fr. Raška, farář v Nevojicích .	1·—
Karel Ráček, c. k. rada zem. s. v Uh. Hradišti	2·—
MUDr. Felix Reinl, operateur v Olomouci	5·—
Jan Reyl, př. stan. v Bedihošti	2·—
MUDr. Rud. Roubal, lékař ve Vamberku	1·—
MUDr. A. Růžička, prim. lékař v Bohnicích	1·—
Jan Rýpar, koop. v Jakartovicích, Slezsko	2·—
J. Řihánek, ředitel k. a. semin. v Praze	2·—
Jos. Saksl, farář v Třebotově .	1·—
Fr. Segefa, farář v Beneticích	1·—
Al. Semerád na Kr. Vinohradech	6·05
Boh. Simonides, far. v Jamném	1·—
Jan Skála, hosp. kontr. v Dačicích	1·—
Jiří Skokan, vrch. stroj. kom. c. k. st. dr. v Praze . . .	7·—
Jos. Slavík, c. k. notář v Lomnici n. Luž.	2·—
Prokop Slavík, lékárník na Horách Kutných	2·—
J. Smeykal star., předs. měst. spoř. v Přibyslavi	2·—
Václ. Souček, tov. v Mochově	2·—
Snáška . . .	883·70

Přenáška . .	883·70
Marie Srdínková v Hradci Kr.	2·—
Jan Sticha, c. k. notář ve Slavkově	3·—
MUDr. Rud. Straka, lékař v Kyšperku	2·—
Theod. Strommer, koop. v Těšnovicích	1·—
Fr. Sýkora, vrch. inž. kr. hlav. města Prahy	2·—
B. Šilingr, stav. a arch. v Ledči	1·—
Sanatorium Dra Šimsy v Krči	2·—
Rud. Šklíba, c. k. pošt. tajem. v Praze	1·—
Jan Škreta, správce v Král. Poli	2·—
Jos. Šotka, c. k. fin. sekr. v Uh. Hradišti	2·—
MUDr. Rud. Štos, obv. lékař v Uh. Ostrohu	10·—
Jan Šubert, vrch. zást. banky „Slavie“ v Praze	2·—
MUDr. K. Šulc, lékař v Michálkovicích	2·—
Jos. Švidernoch, řemen. v Klimkovicích	1·—
Poštovní oficianti v Těšíně .	5·—
Jan Tichý v Praze	1·—
Karel Till v Poličce	1·—
Otakar Trávníček, měst. sekr. v Třebíči	1·—
Obč. bes. „Cyrill“ v Troubkách	7·—
P. Tuscher, mag. pharm. v Jindř. Hradci	2·—
Farní úřad v Újezdě u Sokolnic	1·70
Josef Úlehla, c. k. fin. rada v. v. v Praze	1·—
Bedř. Vašek, koop. v Kunčicích. Slezsko	2·—
Fr. Vávra, c. k. inspektor t. f. k. v Praze	1·—
Lad. Vávra, koop. v Libové .	2·—
Jos. Večerka, úředník cukr. ve Vídni	2·—
MUDr. Stan. Verner, obv. lékař v Hor. Moštěnici	5·—
Rob. Veselý, farář v Trachtíně	1·—
Ant. Vorel, inspektor v Brně .	1·—
M. & J. & J. Vyhnánek v Květné, p. Svitavy	7·—
MUDr. Em. Weidenhoffer na Kr. Vinohradech	4·—
Lambert Wichterle, továrník v Prostějově	10·—
O. Wirth, banka „Slavie“ v Praze	2·—
Občanská záložna v Olomouci	70·—
Rolnická záložna v Blatci . .	10·—
„ „ v Křelově .	50·—
„ „ ve V. Újezdě	10·—
MUDr. Čeněk Zemánek, měst. lékař v Holicích	2·—
Snáška . . .	1115·20

Přenáška . . .	1.115·20
Alois Žalčík, koop. v Měrotíně	1·—
Fr. Žila, nadučitel v Lípě .	1·—
Dohromady . . .	1.117·20
K tomu: Zůst. 31. března 1908	64.772·79
Úhrnem . . .	65.889·99

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů slouží k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,

vrchní účetní Ústř. záložny rolnické,

t. č. pokladník.

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 1. prosince 1907 až do 30. června 1908.

Členové činní:

Josef Blažek, adjunkt c. k. stát. drah v Olomouci.
Rudolf Boháč, maj. nožířského závodu v Olomouci.
Zd. Braunerová, akad. malířka v Praze.
MUDr. Fr. Čapek, obv. lék. v Měrotíně.
Dr. Josef Diviš, c. k. vládní rada na Kr. Vinohradech.
JUDr. Josef Gardavský, c. k. notář v Holešově.
Fr. Hanák, učitel v Koryčanech.
Karel Havelík, c. k. vrch. stav. komisař v Přerově.
Jan Hikl, děkan v Holešově.
Měst. prům. museum v Hradci Král.
Mag. pharm. Jan Jakubička, droguista ve Vítkovicích.
MUDr. Ot. Janěk, městský lékař v Uh. Brodě.
V. Ježek, chemik továr. v Letovicích.
Fraut. Jíra, továrník ve Chvalkovicích u Olomouce.
JUDr. K. Kolátor, advokát v Holešově.
Ed. Klimeš, odb. učitel v Letovicích.
Pavel Kvasnička, prof. nábož. v Holešově.
Čten. spolek „Neruda“ v Letovicích.
J. Liška, prof. techniky v Brně.
Česká dívčí škola měšťanská v Litovli.
Alois Novák, abs. obch. školy ve Vinarech u Přerova.
Adolf Novotný, učitel v Nákle.
Fr. Okleštěk, poslanec v Těšeticích.
Ed. Pecina, katecheta v Letovicích.
Adolf Portl, obchodník v Dubě.
Účtárna c. k. berní správy v Praze I.
MUDr. Felix Reinl, operateur v Olomouci.
Jos. Skoupil, ředit. továr. v Letovicích
JUDr. Karel Storch, inspektor c. k. st. drah v Olomouci.
Dr. Miloš Šebesta, spisovatel v Paříži.
Alois Trnka, sládek v Holešově.
Antonín Valenta, zedn. mistr v Konici.
Lad. Vodička, sládek v Holešově.
Lad. Zavadil, farář v Křižanově.

Nákladem Vlasten. spolku muzej. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramář a Procházka.

ČASOPIS

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI

1909.

ROČNÍK XXVI. ČÍSLA 101--104.

S 43 ILLUSTRACEMI,
3 PŮDORYSY A 3 MAPKAMI, VESMĚS DO TEXTU VLOŽENÝMI A S 2 UMĚLECKÝMI REPRODUKCEMI Z OBRAZOVÉHO CYKLU *PROF. K. WELLNERA* „STARÁ OLOMOUC".

REDAKTOŘI:

P. IGNÁT WURM A ADOLF VAŠEK.

OLOMOUC 1909.

NAKLADEM VLASTENECKÉHO SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.
NÁRODNÍ KNIHTISKARNA KRAMAŘE A PROCHÁZKY.

OBSAH.

Pojednání a menší články:

Strana

Čoka Frant.: Lidová jména rostlin z Moravy 18, 86
Faktor Fr.: Hradiště na Plumlovsku 152
Fišer K. V.: Problém »národnosti« v dějinách českého malířství . . 145
Glos Ant. dr.: Lidověda a kriminilogie 93
Gottwald Ant.: Nové nálezy předhistorické z Prostějova a odjinud 1, 69
Chytil Mel.: Lidové vtipy a nápady z Nákla a okolí 157
Kovář Fil.: O životě lišejníků 11
Kovář Fil.: Moravské hávnatky 13, 80
Kozáček Em.: Lidová rčení z Malenovic a Napajedel 24, 94
Nevěřil J. dr.: Velehrad a starobulharské sídlo v Abobě 49
Opluštil Ant. dr: Alkoholismus 102
Vašek Ad.: Třetí sjezd na ochranu památek v Praze 1908 . . . 27
Vyvlečka J.: Nález mincí v Olomouci 97
—m: Mezinárodní sjezd o alkoholismu v Londýně 149
—m: Ženský tělocvik a kroj 154

Různé zprávy: Nález mincí ve Vel. Košatce u Příbora (J. V.) . . 33
— Domácí pivovary 33
— Učarování kravám 34

Část revuální:

Archaeologie 34, 107, 158
Moravský archaeologický klub (A. V.), str. 34. —
— Zajímavé novinky na poli moravské archaeologie, ref. Všk., str. 107. —
— Inž. I. L. Červinka o nejstarších mohylách moravských, str. 107.
— Zpráva o sjezdu Mor. Arch. klubu v Boskovicích, ref. F. Kovář. str. 158.

Dějiny kulturní a politické 109
Dr. L. Niederle o rozšíření Čechoslovanů na jih na počátku dějinné doby, str. 109. — Dr. Fr. Hýbl: Ke kulturním dějinám říše velkomoravské, str. 190.

Strana

Lidověda a národopis 35, 110, 159
O methodě »slov a věcí«, ref. Všk., str. 35. — K theorii slovenské písně lidové (A. V.), str. 37. — K naší kmenové paedopsychologii, str. 38. — O sjezdu lidovýchovném, str. 38. — Horácké a podhorácké dítě, str. 110. — C. de Danilowicz o studiích paní Vlasty Havelkové z oboru ornamentiky lidové, str. 110. — Daktyloskopie a J. E. Purkyně (dr. Glos), str. 159. — Lidověda a kriminologie (dr. Glos), str. 160. — Prospekt Flajšhansovy sbírky českoslov. přísloví, str. 160. — Česká lidová píseň v Čechách, str. 163.

Umění lidové a umění národní 38, 110
Cestami od umění lidového k umění národnímu, referuje Ad. Vašek, str. 38. — Hudební kritikové o hudbě Janáčkově, str. 42. — Nové dílo Jurkovičovo v Praze, str. 43. — Boh. Jaroněk o příští stavbě Nár. divadla a jiných veř. budovách českých na Moravě, str. 110. — Poučení z Talaškina (A. V.), str. 112. — Moravská Ústředna pro lidový průmysl uměl. v Brně. Výstava podomáckého a lidového průmyslu moravského v Brně r. 1909. Slovenské výšivky. K otázce výstavní budovy »Sdružení moravských výtvarných umělců na Moravě«, str. 114. — Hlasy německých kritiků o výstavách Sdružení moravských umělců v Hodoníně a v Mnichově, str. 115. — K otázce volby materiálu v uměleckém díle. Počátky moravské lidové opery (A. V.), str. 117. — Český výbor pro národní píseň na Moravě a ve Slezsku. O národní písni. Haydn a lidová hudba slovanská, str. 118. — Křížkovský a Smetana. Smetanovo »nám a zároveň světu«, str. 119. — Vlastenectví složkou moder. vývoje kulturního, str. 120.

Literární historie 120
O regionalismu v současné literatuře francouzské, str. 120. — O moravském literátu Ant. H. Sokolovi. — Uhrova literární pozůstalost. — Maryša. — Z pracovních stolů, str. 122.

Krása našeho domova. Ochrana památek. Turistika 164
Stará Olomouc (K. W.), str. 164. — Ochrana památek jindy a dnes (A. V.), str. 164. — Stanovisko centrální komise pro zachování uměleckých a historických památek, str. 167.

Naše národohospodářské obrození 168
K otevření rubriky, str. 168. — Předpoklady nových průmyslů a obchodů na Moravě, str. 168. — Moravská Ústředna pro lidový průmysl v Brně, str. 170.

Muzejní rozhledy 43
Všeobecné principy muzeologie, str. 43. — Prof. dr. L. Píč: O významu muzeí, str. 43. — Brněnská muzea, str. 43. — Z Moravské muzejní společnosti, str. 44. — Nová muzejní budova Slovenské Muzeální Společnosti, str. 44. — Samostatná krajinská muzea zemědělská?, str. 44. — Dr. Mil. Hýsek: O úkolech moravských muzeí, str. 44.

Strana

Vědecká a umělecká extense 122
O kulturních úkolech Moravskoslezského osvětového svazu, str. 122.

Literatura 123
Dějiny t. zv. moravského separatismu. Ref. Bohuslav, str. 123. — Dodatek redakce. Ign. Wurm, str. 125. — Fr. Kovář. Třetí příspěvek ku květeně lišejníků moravských, ref. Fr. Zvěřina, str. 125. — Prof. Fr. Černý. Pravěké doby Moravy, ref. Ad. Vašek, str. 126. — Dr. Václ. Flajšhans: Československé přísloví. (—m), str. 172. — Ad. Jašek: Výklad idey cyrillomethodějské (—m), str. 173. — Ant. Orel: Naše písně (—m), str. 173. — Pohádky, vydané Sdružením výtvarných umělců moravských (—m), str. 175.

Osobní 44
† Řed. Mat. Václavek, str. 44. (A. Všk.) — Jos. Bartocha, str. 45. (A. Všk.) — Dr. Jos. Podpěra, str. 46. (A. Všk.) — Jmenování, str. 46. — Z pracovních stolů. (Al. Fiala. — V. Prasek. — Prof. dr. Píč), str. 46.

Z Kroniky Vlasteneckého spolku muzejního 47, 127, 179
XLVIII. výkaz darů, str. 147. — Zpr. o val. hrom., str. 127. — XLIX. výkaz darů, str. 132. — Seznam nově přistouplých P. T. členu, str. 143. — L. výkaz darů, str. 181. — Seznam nově přistouplých P. T. členu, str. 183. — Časopis muzejní posílá se 1. výměnou, 2. bezplatně, str. 183—184.

Poznámka:

Vyobrazení moravských hávnatek jest vesměs původní, jež kreslil autor pojednání, p. Fil. Kovář sám.

ZBYTKY MAMUTA.
(Kosti a kusy kůže.)

ZBYTKY MAMUTA.
1. 2. Kly v délce 1·80 m. 3. obratel, nad nim celá páteř, 4. stolička v dásni, 5. masité pozůstatky na klu, 6. žebra s tkaní, 7. kosf nohy, 8. jablka femuru, 9. obratle ocasu s kaží, 10. zbytky kůže.

MRŠINA DILUVIALNÍHO NOSOROŽCE.

(Hlava a levá část těla s přední nohou.)

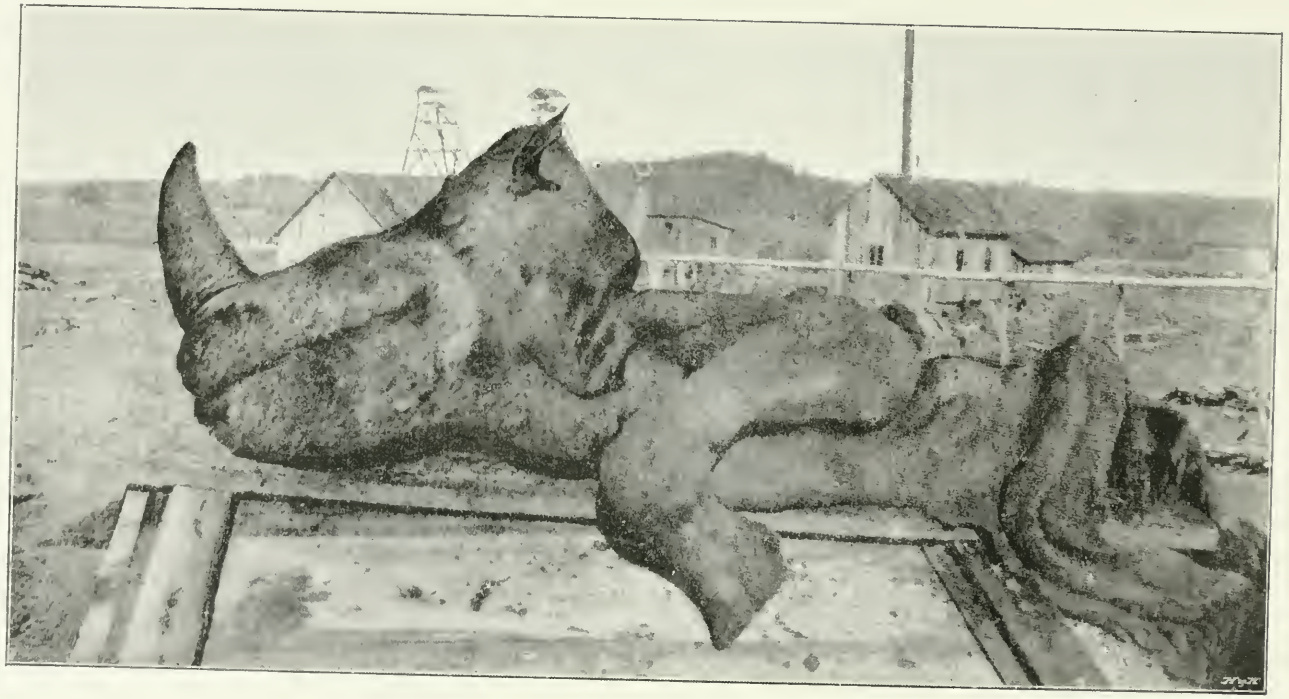

MRŠINA DILUVIALNÍHO NOSOROŽCE.

(Hlava a levá část těla s přední nohou.)

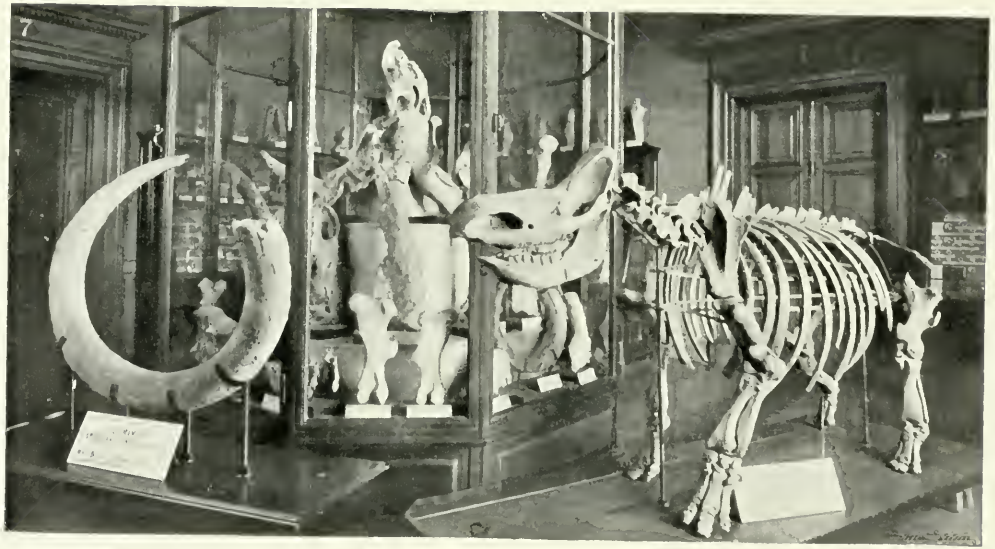

KOSTRA DILUVIALNÍHO NOSOROŽCE Z BLATA U CHRUDIMI

VE SBIRKÁCH MUSEA KRÁL. ČESKÉHO.

ČASOPIS

ROČNÍK ZA 4 KORUNY.
ČLENÚM VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

ČÍSLO 101. LEDEN ROKU 1909.

Nové nálezy předhistorické z okolí Prostějova i odjinud.

Píše **Ant. Gottwald.**

V následující zprávě uvádím pouze nálezy ze své sbírky, a to jen ty, jichž dosud nikde jsem neuveřejnil.

Jsou to předně nálezy, které učinil jsem na mnoha mnou objevených praehistorických lokalitách, dříve úplně neznámých (asi

Obr. 1. Z Čechovska u Čechovic. (Zmenšeno: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 16 — $^1/_2$, 3, 8, 11 — $^2/_5$, 13 — $^1/_4$, 14, 15 — $^1/_3$.)

50) a pak nově nasbírané a vykopané starožitnosti z několika dříve již ode mne popsaných sídlišť a pohřebišť.

Kromě toho poznamenávám i věci předhistorické z některých známých nalezišť mimo Prostějovsko, abych takto v nepatrné míře doplnil nálezy badatelů jiných, kteří na těchže místech dříve pátrali. Některá naleziště z okresů jiných jsou též nová, dosud nikde nezaznamenaná.

Sedliště neolithická.

Čechovice.

Z Čechovska přibylo mi množství nožů a škrabadel (obr. 1., č. 1., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 16.), šipky, vrtáky, pilky (obr. 1., č. 12.), rydla (obr. 1., č. 2.), jádra, jaspisový nucleus, kopytovitý klín, sekyrky různých tvarů a velikostí, nedohotovené, jen částečně obroušené sekyrky a dláta, taktéž i více neb méně na mlaty opracované

Obr. 2. Misečka od Čechovic (3/4).

Obr. 3. Škrabadlo od Čechůvek (1/2).

kusy kamenů (obr. 1., č. 14.), navrtávané mlaty s jamkami proti sobě (obr. 1., č. 8.), s čípky s jedné i s obou stran (obr. 1., č. 11.), přeražené mlaty vyhráněné, sekyrky a otloukadla pořízená z přeraž. mlatů, hladidlo z nástroje kopyt. tvaru, četné vývrty, hojné broušené kusy krevele (obr. 1., č. 3.), závaží (obr. 1., č. 13., 15.), kolečka ze střepů vybroušená, spousta přeslenů (mám jich odtud již nyní přes 200), misečka s podlouhlými otvory místo uch (obr. 2.), vzorky keramiky a j. v.

Čas. moravského musea zemského roč. VI., s. 49.

Čechůvky.

Na východní části kopanin v jamách i ve vrstvě kulturní vyskytuje se dosti četně keramika zdobená ornam. nehtovým a linearním, velmi vzácně i pomalovaná. Zde nalezl jsem též jediný střípek tuhový z jemného nádobí páskovaného, paz. nožíky, škrabadla (obr. 3.), kam. sekyrky, dláta (jedno pazourkové), klínek kopytového tvaru, přeraž. mlaty, kamennou deštičku s nedokončeným provrtem, baňatý přeslen.

Čas. Vlast. spolku muz. v Olom. r. XXI., s. 108.

Dětkovice.

Na Skaličníkách otevřel jsem několik jam s krásnými a velkými střepy, paz. nožíky, klíny kop. tvaru, sekyrkami, přer. mlaty, přesleny a pod. Ze střepů slepil jsem pouze půl nádoby s ornamentem nehtovým. (Obr. 4.) Ve vykopávkách míním pokračovati příštím rokem, načež podám o nálezech odtud zvláštní zprávu.

Č. M. M. Z., r. VI., str. 43.

Hamry.

Na Lovině jsou znatelny 4 velké jámy, k jichž prokopání jsem se dosud nedostal. Z jedné mám dva rozbité mlaty a z opracova-

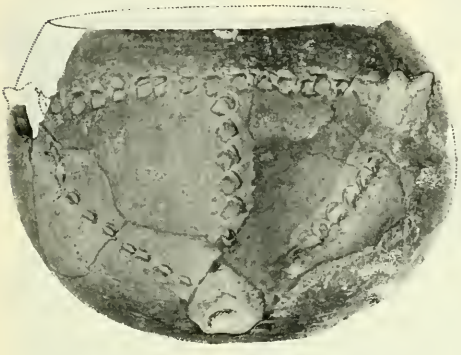

Obr. 4. Nádoba od Dětkovic ($^1/_6$).

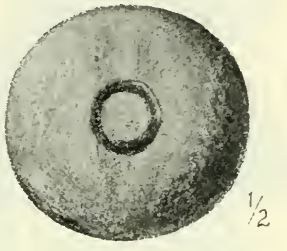

Obr. 5.
Nedovrtaný mlat z Hamer.

ného týlu jednoho znovu hluboce navrtaný, ale nedodělaný mlat (obr. 5.). Střepy jsou tu téhož druhu jako na Čechovsku.

Hradisko (u Kroměříže).

Z bývalé cihelny mám střepy s koulovitými pupíky, rohatými uchy a pod., dva červeně a bíle pomalované.

Hrubčice.

V břehu bývalého hliníku mezi osadou a kostelem vybráno bylo z otevřené jámy několik úlomků z nádob koulovitých (obr. 6.).

Při odkopávce v Košíkách objevila se letos druhá jáma s inventářem neolithickým, skoro 4 metry široká a 2 metry hluboká. Střepy, jichž poměrně bylo málo, jsou převahou z hlíny pískem a slídou promíšené, mají drobné pupíky kulaté pod hrdlem neb na hraně, často s vypíchnutými dolíky se stran proti sobě, někdy i úplně propíchnuté v podobě malých oušek. Některé pupíky jsou prsty se stran smáčknuty, na velkých nádobách pak ploše nasazeny. Též vyskytly se i dva pupíky rohaté, ač uch takových tu nebylo.

Okraje obyčejně bývají jemnými zářezy vroubkovány. Střepy z nádobek džbánečkových s drobnými koulovitými pupíčky byly vesměs barvy žluté, z plaveného jílu. Jen na 3 kouscích z nádob hrubých a na jednom jemném zbylo něco červeného barviva. Četné byly tu paz. nože, škrabadla, rydla, mimo ně vykopal jsem i dvě kamenné sekyrky a přibroušenou kost.

Kostelec.

Mezi žárovými hroby 35., 36. a 37.*) na pohřebišti v zahradě Kvapilově rozkládala se kulturní vrstva, z níž vykopali jsme četné střepy s rohatými uchy, drobnými pupíky, s dolíky neb zářezy se stran, vroubkované okraje mis, půl soudečkovité nádoby z plave-

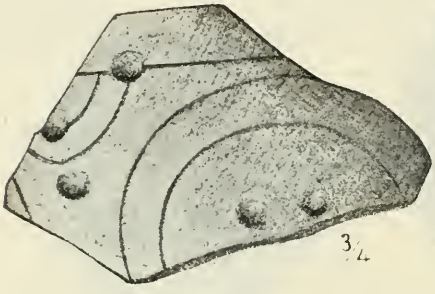

Obr. 6. Střep z Hrubčic.

Obr. 7. Misečka od Kralic (3/4).

ného jílu (tedy střepy téhož druhu jako v Košíkách u Hrubčic), přeraž. závaží, zlomek mlatu, kam. mlýn a četné zpřerážené kosti.

Koválovice (u Kojetína).

Z „Podílů dlouhých“ mám mnoho paz. nožíků, buriny, škrabadla a pod. Na rozoraných polích nalezl jsem pouze tři červené střípky rázu přechodního.

Kralice.

Z chudé jámy na Trněnce vykopal jsem paz. nůž, sekyrku, jemné střepy páskované, střepy z nádob neornamentovaných s koulovitými pupíky, jeden tuhový z hrubé nádoby s pupíkem zátkovitým a řadami vrypů od nehtu, neúplnou misečku na duté nožce (obr. 7.).

Krumsín.

V trati Želí nacházejí se stopy sedliště s keram. nejstaršího rázu.

Na Mokři patrny jsou četné rozorané jámy, kol nichž najdeme nástroje z pazourku a mnoho drobných střepů beze všech ozdob.

*) „Pravěk“ IV., str. 178.

Zřídka objeví se střep s pupíkem koulovitým, někdy i se stran prsty smáčknutým neb s ouškem propíchnutím pupíku povstalým. Pouze jeden střep má okraj zařezávaný. — Na sedlišti tomto vyskytly se i střepy s ornamentem linearním.

Lulč.

Ze zahrady Trávěncovy mám různé střepy z hrubých i drobných nádob (některé červeně a bíle pomalované), pazourky, obsidian.

„Pravěk" r. III., str. 14.

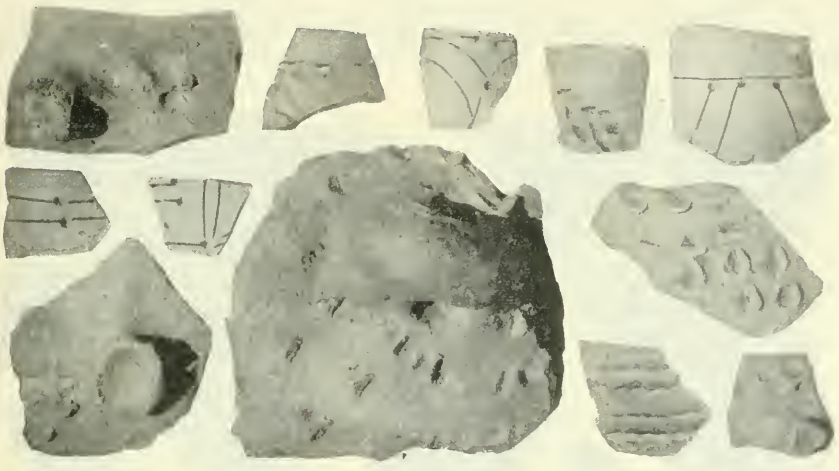

Obr. 8. Z jam u Mostkovic ($^1/_4$ skutečné velikosti).

Mostkovice.

Na Vysoudilce, na poli p. Roháčka, prokopal jsem 4 rozsáhlé jámy kotlovité, z nichž vybral jsem zažloutlé střepy s ornamentem vlnitým, krokvicovitým, meandrovým, jakož i dosti střepů z větších nádob bombovitých o silných stěnách s rozmanitou výzdobou, pozůstávající z důlků nehty vtlačovaných mezi masivními uchy a pupíky zátkovitými, s dolíkem shora vmáčknutým. Některé nádoby, kromě pupíčků, často s drobnými dolíky se stran proti sobě, jiné ozdoby neměly (obr. 8.). Z nástrojů byly tu jen dva paz. nože a dva nástroje kopyt. tvaru.

Kromě jam s keramikou zdobenou linearním a nehtovým ornamentem jsou na Vysoudilce četné jámy, ve kterých se vyskytují střepy červené, z nádob hotovených z hlíny nečisté, namnoze silně pískem a slídou promíšené a úlomky nádobek z plaveného jílu žluté barvy, s drobnými koulovitými pupíčky (obr. 9.). Jam tohoto druhu prokopal jsem zatím 7 a to na pozemcích p. Jančíka, Roháčka a Kudinové. Nejobyčejnější ozdobou na nádobách hrubě

pracovaných byly pupíky koulovité a elliptičné, zhusta s vtlačenými dolíky z boků. Propíchnutím některých povstala drobná ucha. Jinak vyskytují se ucha rohatá i pupíky téhož tvaru, někdy i v podobě válečkův. Pouze na několika střepech jsou otisky po prstu neb v řadách vtlačené okrouhlé dolíčky, nejčastěji pak vyskytují se zářezy vroubkované okraje, zejména na miskách s nevysokými dutými nožkami. Z vykopaných střepů slepil jsem jen drobnou nádobku (obr. 10.). Nožíků paz. a rydel bylo celkem velmi málo, dvě sekyrky a dvě přibroušené kůstky.

Mysliovice.

Na Žákovci při polních pracích občas nacházeny bývaly kam. sekyrky a přer. mlaty, z nichž některé uloženy jsou v mé sbírce.

Obr. 9. Z jam u Mostkovic ($^1/_3$ skutečné velikosti).

Poslední dobou, procházeje tu několikrát veškerá pole, našel jsem červené střepy (jako z Čechovska), paz. nože, dvě kam. sekyrky a podlouhlý mlýn.

Ohrozím.

Z Čubernice, ač mám značný přírůstek, není nic zvláště pozoruhodného. Nože. škrabadla, jádra, sekyrky, některé i z přeražených mlatů zhotovené, množství přeražených sekyrek a mlatů, miniaturní mlat s napočatým vrtáním, vývrty, několik přeslenů, závaží, neúplná nádobka tvaru látky (obr. 11.), vzorky střepů a pod.
Č. M. M. Z. r. VI., str. 50.

Otaslavice.

Z Glosů mám četné paz. nože, kam. sekyrky, drtidlo, otloukadlo z mlatu, přeslen, střepy s pupíky koulovitými a uchy povstalými propíchnutím pupíků větších (jako z Mostkovic neb Hrubčic).

Na Svobodnici při rozoraných jamách potroušeny jsou nezdobené úlomky z červených nádob. Zde zdvihl jsem paz. nože, neporušenou sekyrku a přeslen.

Raclavice (u Vyškova).

Na sedlišti na „Vinohrádkách“ nasbíral jsem několik paz. nožíků, škrabadlo a střepy Čechovským nejpodobnější.

Seloutky.

Před několika lety při odkopávce na dvoře bývalého starosty p. Kaňáka rozkopány byly některé jámy. Střepů v nich bylo mnoho,

Obr. 10. Nádoba od Mostkovic (1/2).

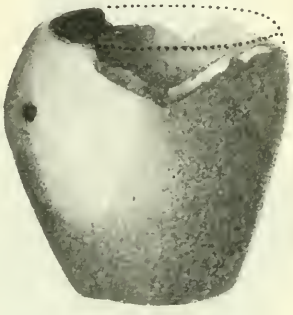

Obr. 11. Nádoba od Ohrozimi (3/4).

leč těch si tehdy nikdo nevšímal. Loňského roku na podzim v sousedství při odklizení hlíny u p. Slavotínka vykopáno bylo několik střípků neornamentovaných, zvířecí kosti a zajímavá celá nádoba (obr. 12.) se 4 uchy po jedné straně ve dvou řadách nad sebou a s 2 pupíky na straně protější. Podobnou nádobu ve střepech, vydobytou na Čubernici u Ohrozimi, zcelil p. J. Slovák v Kroměříži. Tato vykopána byla na sedlišti neol. nejmladšího druhu. Do které skupiny tento nález seloutský nutno zařadit, nelze zatím rozhodnouti, to vysvětlí teprve kopání příštím jarem.

Mor. starožitnosti, str. 53.

Slatěnice.

Nad „Vinohrádky“, poblíž sedliště s keramikou slezskou, zjistil jsem osadiště s keram. bombovitého tvaru, zdobenou ornamentem linearním a nehtovým. Pazourky, nástroj kopyt. tvaru, přeražený mlat nedovrtaný, rohatá ucha.

Slatinky.

U kříže v Šebínkách nalezl jsem střepy páskované i nehtem rýpané.

Keramiku téhož druhu zjistil jsem i za humny u kamene hraneč. č. 388.

Stichovice.

Na „Pustém dílu“ objevil jsem loni sedliště s keram. volutovou a prokopal 7 chudých jam s nepatrnými střípky, mezi nimiž vyskytly se jen 3 paz. nože, rydlo, sekyrka, škrabadlo kopyt. tvaru a kolečko ze střepu vybroušené. Nádoby s volutami a meandry byly většinou staršího druhu, koulovité, některé pak rázu mladšího, protáhlejší s naznačeným hrdlem. Na nemnohých kouscích místo čar vyskytující se řady vpíchaných teček poukazují již na přechod mezi

Obr. 12. „Putna“ ze Seloutek (54 *cm* vys.).

keramikou volutovou a píchanou. Střepy z nádob hrubých (mezi nimi i několik tuhových) mají ornament nehtový, různě vtlačené dolíky a pupíky zátkovité (obr. 13.).

Telnice (u Brna).

V trati na „Hlinikách u Krakova“ nasbíral jsem krásné střepy píchané, něco keram. páskované a pomalované, paz. nože, jehlu, šipku, obsidian, jádra, kam. sekyrku a přeslen ze střepu.

Tovačov.

Z mocných vrstev kulturních na „Hraďouchu“ vybral jsem hlazené střepy neol. nejstaršího druhu s rytými čarami, přerušovanými dolíky a seky, kousky z hrubých nádob s ornamentem štípaným,

s vrypy po prstě, ucha rohatá nebo protknutá ze sedlovitých pupíků, paz. nože, vývrt, přeslen.

Morava za pravěku, str. 81.

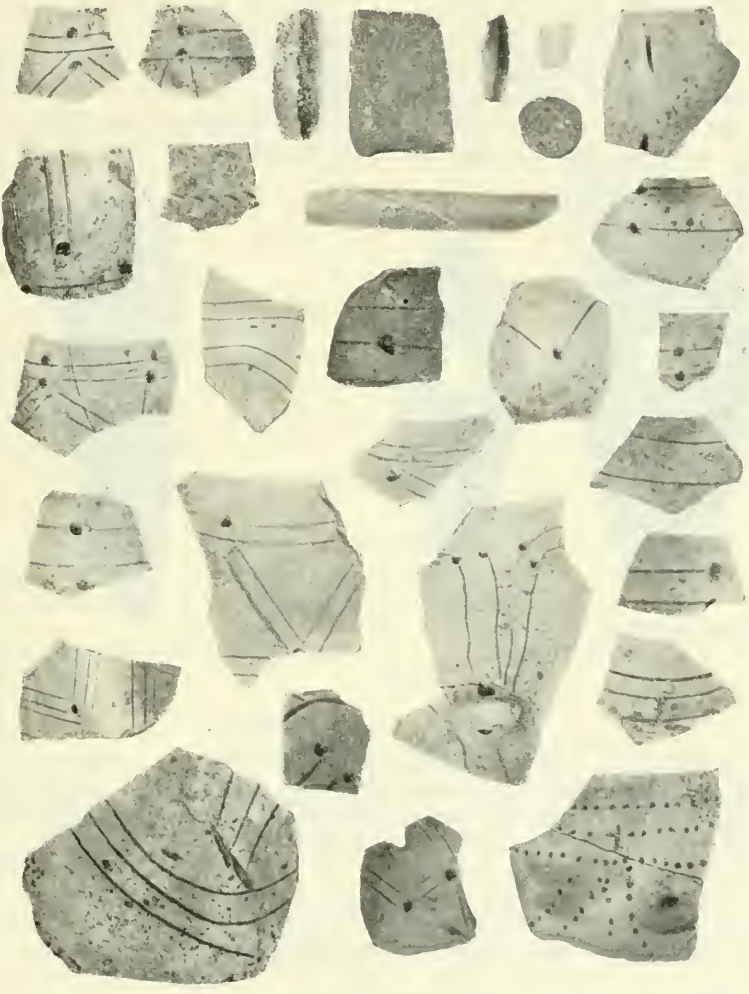

Obr. 13. Z jam u Stichovic ($^1/_3$ skut. vel.).

Určice.

Za kopání na popelnicovém poli na Kumberkách narazili jsme na chudé jámy se střepy páskovanými a nehtem štípanými. Sem zajisté patří kam. motyčka při 2. žárovém hrobě vykopaná a část mlatu.

Na Záhumení jsou stopy osídlení s keramikou volutovou a tečkovaně píchanou.

Na Mitrově je osadiště značné rozlohy. Zde nasbíral jsem četné paz. nožíky, šipku, sekyrky a střepy červené neb hnědé z hlíny pískem hojně promíšené, s rohatými uchy i obyčejnými oušky a s pupíky polokulovitými, někdy se stran prsty smáčknutými.

Nehojné střepy téhož druhu vyskytují se na Hájových, odkudž mám též paz. nože a klínek kopyt. tvaru.

Na Golštýně hojné jsou střepy Čechovským nejpodobnější, paz. nože, buriny, jádra, sekyrky a přesleny.

Na Klučích nasbíral jsem pazourky, sekyrky a hladidlo z přeražené sekyrky. Střepů jsem tu nikdy neviděl.

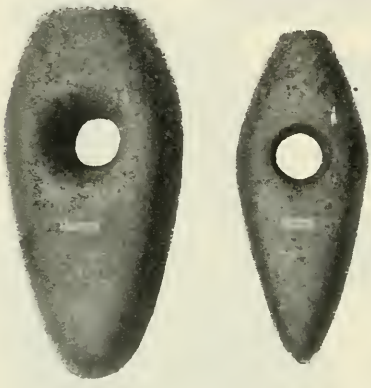

Obr. 14. 1. Mlat z Biskupic (1/3), 2. z Dědic (1/3).

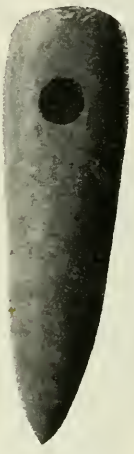

Obr. 15. Mlat od Krumsína (29 *cm* dl.).

Vanovice (u Jevíčka).

Z pozemků Vlkových získal jsem různé střepy s volutami a meandry, nehty rýpané, též s pásy dřívkem vytlačenými, s pupíky drobnými i většími. Z jednoho střepu z plavené hlíny je vybroušeno nepravidelné kolečko uprostřed provrtané.

„Pravěk“ roč. IV., str. 162.

Vežky (u Kroměříže).

Z Července mám četné nožíky, škrabadla, rydla a pod.

Vicoměřice.

Rozlehlé sedliště na Padělkách, naproti nádraží nezamyslickému, s keram. páskovanou a pomalovanou prokopával p. říd. Ant. Telíčka. Zde nasbíral jsem něco střepů páskovaných, hojnější naskytly se mi střepy s koulovitými pupíčky, některé i s dolíky se stran, rohatá ucha a pazourky.

Žerůvky.

Na poli při bývalém hliníku jsou stopy osadiště se střepinami volutami zdobenými.

Jednotlivé nálezy nástrojů kamenných.

Biskupice. Ze Zadků mám mlat z obou stran vrtaný (obr. 14., č. 1.).

Čelčice. Sekyrka.

Dědice. Mlat (obr. 14., č. 2.).

Hlůzov (u Hranic). Dvě sekyrky nalezené v základech dřevěného stavení, ve spodním trámě, v dlabu zvlášť pro ně vysekaném.

Krumsín. Na zadním Mokři u lesa vyoral Fr. Znojil obrovský mlat přes 3 *kg* těžký (obr. 15.).

Křenůvky. Sekyrka z Padělků.

Mysliovice. Dláto ze zahrady Hlouškovy.

Ptení. Z Bernova neporušený mlat.

Slatinky. Sekyrky a přeražené mlaty z neznámých míst, půl vyhráněného mlatu z pozemků při Kosíři (obr. 16.).

Stichovice. Z pole nad bývalou cihelnou přer. mlat.

Třebčín. Z „Dílů“ kopytovitý nástroj.

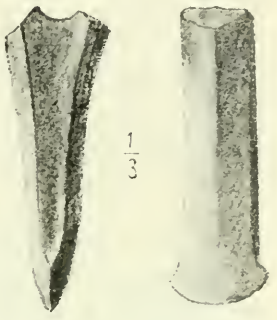

Obr. 16. Vyhráněný mlat ze Šlatinek.

Určice. Ze Skalice přeraž. mlat.

Žerůvky. Při kopání na lukách získal pro mne velmi pěkně zpracovaný mlat p. Dr. Zahradníček z Olšan.

(Příště dále.)

O životě lišejníků.

Uváděje do „Časopisu muzejního“ práci o moravských hávnatkách, předesílám jí kratičkou zprávu o zajímavém životě lišejníků a úkolu, jenž jest jim vykázán v přírodě.

Lišejníky moravské jsou posud velmi málo prozkoumány, a proto upozornil jsem v části popisné na některé formy, jež by se u nás vyskytnouti mohly v přesvědčení, že diagnosy při záhadných formách budou mnohému vítány.

Zkráceniny jmen za stanovisky značí sběratele. Jsou to pánové: (Nies.) prof. z Niesslů, (Kalm.) Dr. Kalmus, (Spitzn.) prof. V. Spitzner, (Ulič.) prof. J. Uličný, (Podp.) Dr. J. Podpěra, prof. J. Laus, (Picb.) učit. R. Picbauer, (!) F. Kovář.

Stélka lišejníku jest složena obyčejně z jednobuněčných řas t. zv. gonidií, které jsou trvale vázany vlákny houbovými (Ascomycet). Vede tu nerozlučný život houba a řasa, nejčastěji v přátelském poměru, v němž se obě komponenty vzájemně podporují. Úkolem houby jest

zásobiti řasu nezbytnou vodou a anorganickými solemi, bez níž by na vyprahlých lokalitách žíti nemohla. Assimilující řasa dává jí náhradou organickou potravu, aniž houbou byla vykořisťována, naopak vyvíjí se bujněji než ve volném stavu. Nejedná se tedy o pravý parasitismus, nýbrž o t. zv. symbiosu (soužití), s kterým se u lišejníků v několika variantech setkáváme. Rovněž i houba v tomto spojení, nejen že se nerušeně vyvinuje od klíčícího výtrusu až k úplné vyspělosti plodnic, nýbrž nabývá ještě vlastností, které jiným houbám chybějí — obsahuje lišejníkové kyseliny, které jí umožňují žíti na neustrojném podkladě.

Lišejníky daří se nejen na různém organickém substrátu, ano i na holých skalách, kovu, skle a pod. látkách, kde houbová část jest v přímém spojení s podkladem, který svými výměsky daleko učinlivěji rozrušují, než se to děje zvětráním na místě lišejníky nepokrytém. Následkem toho jsou prvními pionéry, přinášejícími život na pustou skálu, bez ohledu je-li úpalu slunečnímu neb stínu vystavená. Účinky svými ji pomalu rozrušují a po svém zaniknutí, odumřelou stélkou zúrodňují, upravujíce vrstvu, v které mohou vyšší ústrojné byliny žíti. Tím stávají se důležitými činiteli v přírodě.

K uhájení své existence na místech tak ohrožených obdařeny jsou podivuhodnou životní energií. Mohou na dlouhý čas úplně vyschnouti a navlaženy byvše dále rostou, snesou velkou zimu i značné teplo a dosahují poměrně vysokého stáří.

I rozmnožování jest v poměru k houževnatému životu. Děje se nejen výtrusy a práškovitými sorediemi, jimiž často jest osypán, nýbrž i nepatrný úlomek má schopnosť za přiměřených okolností v samostatnou rostlinu vzrůsti.

Přímý užitek, který člověku poskytují, jest jen podřadného druhu. Záleží v několika jedlých druzích, z nichž *Chlorangium esculentum* a zvlášť jeho odrůda *Jussuffei* (biblická manna), jakož i žaponská *Gyrophora esculenta* „Iwatake“ mají oekonomickou důležitosť. K těm druží se taktéž v Žaponsku požívaná *Alectoria sulcata* a některé pupkovky *(Umbilicaria)*, sloužící v subarktickém pásu Sev. Ameriky v době nouze za potravu.

Z našich druhů jest v polárních krajinách *lišejník sobí* téměř výhradní potravou sobů v době zimní a činí tak krajiny ty člověku obyvatelnými. Mimo to na poloostrově Skandinavském vyrábějí z něho líh. *Puklérka islandská* u nás slouží v lékařství, na Islandě bývá v mléku vařena, ano i s moukou na chléb upravována. Některé druhy konečně poskytují barviva: orseille, lakmus atd.

O škodlivosti lišejníků bylo často psáno. Ovšem některé druhy vyskytují se za vhodných podmínek v množství na stromech a tvoří známé raky. Avšak vliv jejich není tak škodlivý, jak se dříve myslelo. Ve větším množství lze je spatřiti pouze na starých neb chorobných stromech. Z velkého počtu známých lišejníků jsou jen dva druhy *Letharia vulpina* a *Cetraria pinastri* vlkům a psům jedovaty.

Moravské hávnatky.

Peltigera Willd-Hávnatka.

Podává F. Kovář.

Stélka jest velkolistá, rovnovážná, obyčejně kruhovitě rozprostřená, s plodnými laloky ± vystoupavými. Na líci jest okoralá, lysá neb nezřetelně plstnatá, na rubu bezkorá, zřetelně světle neb tmavě, často sítnatě žilnatá a příchytky k podložce upevněná. Plodnice jsou štítovité, vodorovně neb kolmě na líci prodloužených laloků umístněné, celou spodní plochou přisedlé, buď ploché neb trubkovitě svinuté. Terč jest v mládí rouškou (která jest zbytkem kůry, pod níž plodnice se vyvinula) zastřený. Tato později se trhá a částky její na okraji plodnic v cáry se třepí. Kůra skládá se z velkých, tenkostěnných, pseudoparenchymatických buněk, kolmě prostoupených k povrchu směřujícími hyphami, jež tvoří více na sebe vodorovně uložených buněčných vrstev. Pod kůrou jest vrstva skluběných, modrozelených (Nostoc), neb světle zelených (Dactylococcus) gonidií. Vrstva dřenová jest chundelatá, volně, s poměrně tlustostěnných, řídce dělených hyph složená.

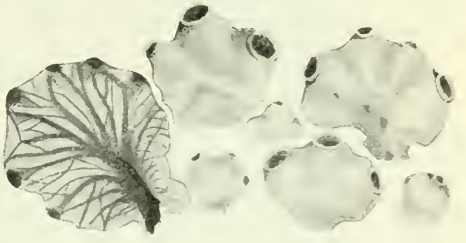

Peltigera venosa (L.) Hoffm., na levo rub stélky.

Pyknokonidie schází. Pouzdra makrokonidií jsou umístněna na okraji stélky a obsahují niťovité, nerozvětvené sterigma, umístěné na krátkých basálních buňkách. Makrokonidie jsou jednobuněčné, vejčité, neb vejčito-podlouhlé, rovné a bezbarvé. Vřecka jsou klínovitá, u P. venosa váčkovitá a obsahují 6—8 bezbarvých neb nahnědlých vřetenovitých až jehlovitých 4—8 dělených výtrusů. Parafysy jsou nerozvětvené, článkovité, na konci stlustlé.

Sekt. I. ***Peltidea*** (Ach.) Wain. — Stélka s jasně zelenými skoro kulovitými neb elipsoidickými Dactylococcus-gonidiemi.

A. Plodnice jsou rovnovážně upevněné.

P. venosa (L.) Hoffm. Pl. lichen. I. (1790) p. 31. — *H. křivožebrá.* — Stélka jest skoro kožovitá, jednolistá, drobná, pouze 0·5—2 *cm* dl. a asi tak široká, přilehlá, nedělená, z úzké klínovité spodiny lasturovitě vydutá neb vějířovitě rozšířená, s krajem vroubkovaným neb mělce laločnatým, šedozelená, navlhčena jasně zelená, vespod bílá s černohnědými, stromkovitě rozvětvenými žilkami. Plodnice jsou černohnědé, na koncích laloků vodorovně upevněné, v mládí značně prohloubené, později úplně ploché, skoro kruhovité a mají ztlustlou, nedělenou obrubu. Vřecka jsou nadmutá a obsahují tupě vřetenovité

4dílné výtrusy. Kbr. Syst. (1855) p. 62, *Lichen venosus* L. Spec. pl. (1753) p. 1148, *Peltidea venosa* Ach. Meth. (1803) p. 282.

Rozezná se drobnou, obyčejně houfně se vyskytující světle zelenou stélkou a rovnovážnými plodnicemi, které téměř nikdy nechybějí. Od sterilní *P. spuria* a malých nevyvinutých stélek *P. canina* i neplodné kusy lze tvarem, barvou i nervaturou lehce rozeznati.

Vyskytuje se na stinných, vlhkých místech, ve skulinách skal, lesních úvozech a kamenitých stráních. Nové Město: velice hojně při vozní cestě z údolí Ochůzky. do Vlachovic (!). Nedvědice: v množství na hadci vedle obory při cestě od Střiteže k Pernštýnu (!). V krajině brněnské: při lesní cestě z Blanska do Olešné a v lese u Vranova (!). Babylom u Vranova a Veveří (Kalm.), u Letovic (Niessl), u Adamova (Nave.). Třebíč: Na pokraji lesa u Hamerny blíž Ptáčova, u Trnavy, Řípova, Lišťí (Picb.). U Vladislavi při cestě k bývalé prachovně (Mlič.). Eisleiten u Vranova (Podp.). Prostějov: Na „Čechovské“ u Žárovic (Spitzn.).

B. Plodnice jsou kolmě postavené.

P. aphthosa (L) Hoffm. Fl. II. (1795) p. 167. *H. bradavičnatá.* Stélka jest přilehlá, dosti tuhá, nápadně velkolistá, široce-okrouhle laločnatá, suchá šedozelená, poněkud lesklá, navlhčena, jablečně zelená, černými, namnoze řídkými bradavkami poseta. Na rubu jest bílá, hustě černě sitnatě žilnatá, takže střed stélky jest téměř celý tmavý, s krátkými chomáčkovitými a tmavými příchytky. Plodnice jsou kolmě postavené, kaštanově hnědé, okrouhlé, s roztrhaně zubatým krajem. Výtrusy jsou 4 až vícedílné. Kbr. Syst. (1855) p. 58, Par. (1859) p. 23, *Lichen aphthosus* L. Spec. pl. (1753) p. 1148, *Peltidea aphthosa* Ach. Meth. (1803) p. 287, Nyl. ve Flora XLV. (1862) p. 529.

Jest největším naším druhem a pozná se snadně po navlhčené stélce, která obdrží jasně zelenou barvu. Nejvíce podobná jest *P. malacea*, ale barva této jest více špinavě zelená, kůra tlustá, houbovitě měkká a rozprýskaná.

Vyskytuje se na krajích lesů zvlášť borových, ve vřesovištích a v úvozech. Častěji v pohoří než v rovinách. Rozšířena jest v okresu třebíčském vel.-meziříčském a náměšťském (Ul., Picb.). V okolí Šumperku (Paul). Jeseník: Hokšár, Stolové kameny, u „Jelení studánky“ (Paul.). Na Salvízu, u Špiklic, pod Klad. Sněžníkem (Spitzn.), u „Tvarohových děr“ na Klad. Sněžníku (Niessl), Vysoká hole, Pecové kameny, Petrštýn (!). Olomouc, Na vřesovišti u Vel. Bystřice (!). Prostějov. Na stráni u Stichovic, u Plumlova na vřesovištní stráni v „Čubernici“ a v Braniskách, v lesích u Ptení (Spitzn.).

Var. leucophlebia Nyl. Syn. i. (1860) p. 323. *Peltidea aphth. v. leucophlebia* Not. Sällsk. F. et Fl. Fenn. Förh. atd. (1866)

p. 117. Stélka jest méně rozprostřena, bledší, nelesklá. Na rubu jest celá bílá s nervaturou zřetelnou, bílou neb světlou. Plodnice jsou vzácné a chovají 3dílné výtrusy.

Liší se obyčejně menší stélkou, barvou líce i rubu, jakož i chudě dělenými výtrusy. Nylander upozorňuje, že jeví podobnost k P. rufescens, od níž se bradavkovitými cephalodiemi pozná. U nás posud nalezena nebyla, ač jest možné, že byla přehlédnuta.

Peltigera horizontalis L. Hoffm.

Sekt. II. ***Eupeltigera*** (D'Ntrs.) Hue. — Stélka s modravě zelenými zhloučenými Nostoc-gonidiemi.

A) Plodnice jsou rovnovážné.

P. horizontalis, (L.) Hoffm. Deutschl. Fl. II. (1795) p. 106, *H. rovnovážná.* — Stélka jest skoro kožovitá, lesklá, velkolistá, 5—15 *cm* dl., asi 2 *cm* š., lehce dolíčkovaná, buď modrošedá neb šedohnědá, navlhčena tmavězelená až zelenohnědá, s laloky široce zaokrouhlenými, chobotnatými. Na rubu jest světle hnědá, ku kraji bělavá až bílá, s černohnědými, uprostřed splynulými, téměř celý střed stélky zakrývajícími sítnatými žílkami a silnými chomáčkovitými příchytky. Plodnice jsou červenohnědé, na velmi zkrácených lalocích vodorovně upevněné, často tlačením obruby klenuté a slabě zubaté. Výtrusy jsou dlouze vřetenovité, stále čtyřdílné. *Lichen horizontalis* L. Mant. I. (1767) p. 132. *Peltidea horizontalis* Ach. Lich. univ. (1810) p. 515.

Rozezná se lehce od všech větších druhů rovnovážnými plodnicemi. Sterilní má sice podobnost s *P. polydactyla*, s kterou má společný lesk, avšak více zaokrouhlené laloky a hlavně silněji vyvinuté chomáčkovité a černavé příchytky poskytují nám jistých znaků k rozlišení.

Vyskytuje se častěji v hornatějších krajinách na mechatých skalách, kamenech, pařezích a lesní půdě. Jeseník. V údolí Morávky u Mal. Morávky až do Vel. Kotliny pod Vys. holí. (Spitzn.) Bruntál (týž). Šumperk (Paul). U Václavova v Sev. Moravě (F. Schenk). Olomouc. U Hrubé Vody, v údolí bělkovickém (!). Plumlov. V oboře, u Star. Plumlova. (Spitzn.) Brno. U Adamova (Niessl), u Veveří a Božího Požehnání. (Kalm.) Třebíč. (Ulič.) U Dobré Vody, Okřešic, Hor. Vilímovic, Vladislavi. (Picb.) Tišnov. Na Čebince (!), v krajině žďárské a novoměstské dosti často (!).

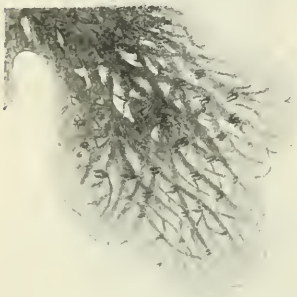

Peltigera horizontalis (L.) Hoffm. (Rub stélky.)

f. muscorum Schl. ex Schaer. Enum. (1850) p. 21., Cromb. Journ. Bot. (1876) p. 360., Leight. Lich. Fl. ed. 3. p. 105. Jest ve všech částech drobnější. Stélka jest tenší, méně okrouhle laločnatá, laloky menší a užší. Plodnice jsou drobnější. Prostějov. Křovinatá stráň u Čelechovic (!).

B) Plodnice jsou ± kolmě postavené.
a) Stélka jest šedá až šedohnědá, navlhčena šedozelená.

1. Žilnatina jest s rubem skoro stejnobarevná.

P. canina (L.) Hoffm. Deutschl. Fl. II. (1795) p. 106. *H. psí.* — Stélka jest téměř papírovitá, ohebná, s kůrou málo lámavou, přilehlá, bělošedá neb šedavě nahnědlá, navlhčena šedozelená, v mládí jemně plsťnatá, později skoro lysá, s laloky až 5 *cm* š. Na rubu jest bílá, u starších jedinců bývá někdy v prostřed nahnědlá, se stejnobarevnými žilkami a bělavými málo třásnitými příchytky. Plody jsou kolmě upevněné, obyčejně se strany trubkovitě svinuté, kaštanově hnědé. Výtrusy jsou jehlovité, 4 i více dílné. — Kbr. Syst. (1855) p. 58, Par. (1859) p. 23; *Lichen caninus* L. Spec. pl. (1753) p. 1149, *Peltidea canina* Ach. Lich. univ. (1810) p. 517.

Podobá se značně *P. rufescens*, od níž liší se širšími laloky, chabější, ohebnější a větší stélkou, jakož i nervaturou s rubem dosti stejně zbarvenou a příchytky skoro jednoduchými.

Jest obecná na mechatých stinných skalách, stráních, vřesovištích, v lesích i křovinách. Bez udání tvaru: Dosti hojná v okresu velko-meziříčském a náměšťském (Picb.). Třebíč (Ulič.). V okolí Šumperka a Sobotína (Paul.). Olomouc. U Hrubé Vody, v bělkovickém údolí, Tepenec,

v opuštěných kulmových lomech pod Sv. Kopečkem (!). Prostějov. Na Hloučele, na Zlechově v Bíloveckém háji, u Plumlova, Drahan (Spitzn.), u Adamova, v Jeseníku (Kalm.); hojná v krajině žďárské a novoměstské (!).

f. leucorrhiza Fw. — Tvar typický. Žíly i příchytky jsou bílé. Rozšířená. Sem asi většina předešlých údajů se vztahuje.

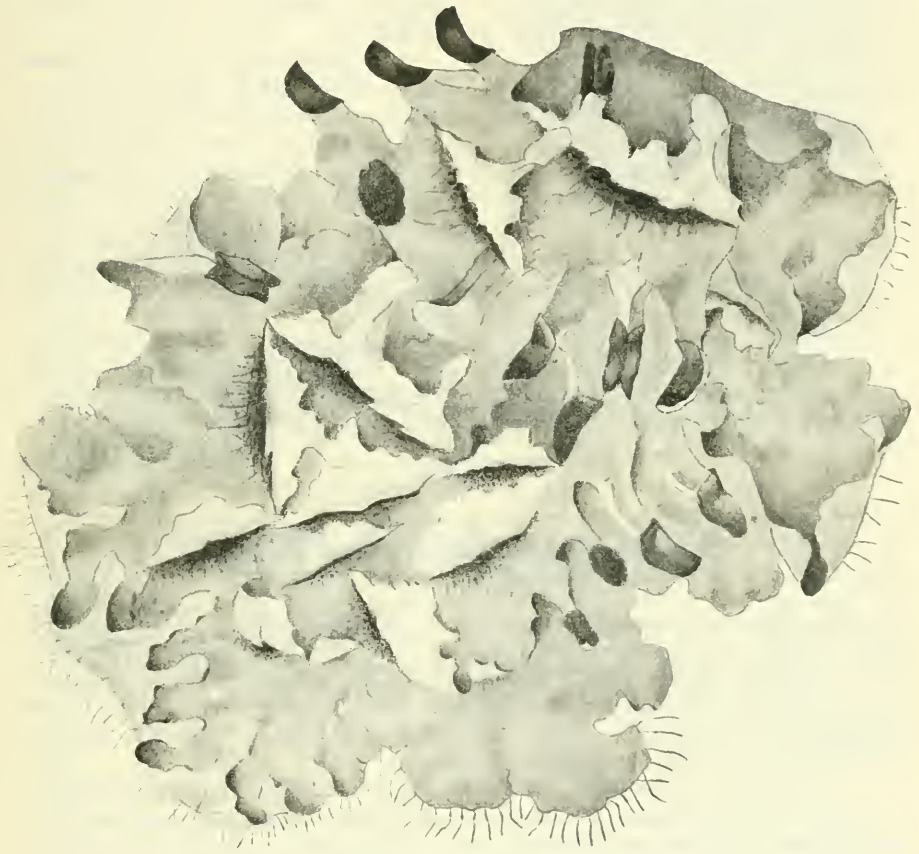

Peltigera canina (L.) Hoffm.

f rufa Kmphb. — Stélka jest hnědší, silnější, na rubu s hnědými až černavými žilami a příchytky. Syn. *f. ulorrhiza* Schaer. Žďár. Plodná na Peperku (!). Olomouc. Bělkovické údolí (!). V údolí u Vojtěchova sev. Konice (Podp.)

f. flavida Boist. Nouv. Fl. des Lich. p. 80. Jak typická, pouze stélka jest na rubu i líci žlutavá. U nás nebyla pozorována.

f spongiosa Del. — Žíly i příchytky jsou velmi hustě plstnaté. U nás posud nalezena nebyla a dle diagnosy jest *P. rufescens* blízká, ne-li totožná.

f. membranacea Nyl. — Stélka jest ohebná, tenčí, olysalá, neb připlstnatělá. Laloky sterilní jsou okrouhlé, plodní kratší. Plodnice jsou menší, bývají zřídka vyvinuty, a když se i vyskytují, jsou nečetné. Olomouc. U Hrubé Vody na skalách. Blansko. V Suchém žlebě (!).

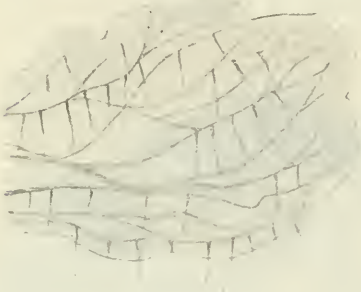

Peltigera canina (L.) Hoffm.
(Rub stélky.)

f. crispata Rbh. (*P. undulata Del.*) — Kraj stélky jest silně vlnitě kadeřavý a sorediovaný. Podobnou formu nalezl jsem v Bělkovickém žlebě u Olomouce.

f. palmata Duby. — Kraj stélky jest drobně laločnatě dělený. Plodnice jsou drobnější. Forma předešlé podobná. Z Moravy není známá.

Boistel uvádí v Nouv. Fl. d. Lichens p. 81. *f. praetextata* Flk. non Nyl. s následující diagnosou. Kraj stélky jest kadeřavý a mimo to hnědými válcovitými často větvitými výrostky pokrytý, které bývají uprostřed laloků odumřelé (Hue, Canysy p. 28. = *sorediata Schaer.*

(Pokračování.)

Lidová jména rostlin z Moravy.

Podává **Frant. Čoka**, učitel ve Vyškově.

Při výletech botanických loňských i letošních zapisoval jsem jména rostlin, jak jsem se jich doptal od lidí v polích, loukách atd. pracujících. Největší část z nich jest asi odborníkům již známa. Seznam můj má více účel, přispěti ku znalosti rozšíření jmen těch. Sbíral jsem ponejvíce na Slovácku, méně názvů je z Valašska, ze střední Moravy od Vyškova a z Hané, z okolí Olomouce.

Na větším materiálu by bylo zajímavé, sledovati stejná jména z různých krajů Moravy. Tak sluje Eryngium campestre na Slovácku všeobecně „královo zelí“, tentýž název slyšel jsem však též v Letonicích u Vyškova. Jméno „svinská vež“ pro umbellifery je známé na Slovácku, ale také u Olomouce.

Zajímavým je název „sněhulka“ ze Střeně místo sněženka, je totožný s polským „sněgulka“. Některá jména vyskytují se též v němčině jako prostonárodní jména, tak „Krista pána brada“, „Panny Marie ruka“ a mn. j. Snad mají v obou řečích stejný původ v dřívějším názvosloví lékárenském.[1])

[1]) Připomínám, že jsem též (v Korytné) pohádku slyšel, která souhlasila úplně, pokud se pamatuji, s německou pohádkou Grimmovou: Doktor Allwissend. (Br. Grimm: Kinder- u. Hausmärchen. III. str. 179.)

Někdy česká jména přecházejí do obecné mluvy německé. Tak říkají Němci u Šternberka petrklíčům „Klupatschen“ (sdělil učitel R. Tingl), což jistě povstalo z českého „chlupáče“.

Pro čistě botanický zájem na rostlinách nemá náš lid pochopení. Skoro vždy má botanika za lékárníka, hledajícího léčivé byliny. Jmény obdařil ponejvíce jen ty rostliny, které mu dávají mimo v seně ještě nějaký jiný užitek. Tento utilitaristický směr zračí se též v lidovém rozdělení rostlin. Rozeznává „zelinky“, t. j. léčivé rostliny; vše ostatní je mu „trávou“ („To je taká tráva,“ Slováci.), i když dotyčná rostlina pěkně a dosti nápadně kvete.

Rostlinu poznává na př. Slovák ne tak dle květu, ale více dle listí. To souvisí s lékařským upotřebením zelinek, kterým se obyčejně starší ženy zabývají. Ty nejvíce jmen znají. Věří, že z horských luk je každá květina k něčemu dobrá. (Slovačky na Výzkumu pracující.) Muži a vůbec mladší lidé pramálo z vědomostí těchto si zachovali.

Jen v nejzazších vískách horských umí i mladší lidé a děti ještě pojmenovat rostliny. Často bývají i nesprávně nazvány. Tak muž z Velké (doprovázel asi před 25 lety Formánka), neznaje asi více jmen pro jarní rostliny, pojmenoval nejprv nahý Adonis vernalis „chupáčkem“ a pak, když jsem mu ukázal chlupatou Pulsatilla grandis, pokřtili tuto volky nevolky „naháčem“.

Lid shrnuje mnohdy pod stejným jménem několik rozdílných druhů. Slovem „horec, horcovina“ označuje Slovák na př. Pastinaca, Peucedanum Cervaria, Laserpitium latifolium a četné asi jiné podobné okoličnaté, zvláště bíle kvetoucí.

Gladiolus imbricatus, Dianthus Carthusianorum a Melandryum rubrum stejně se jmenují „hřebíček“. Všechny tři rostliny mají společně jen červenou barvu květu. Oproti tomu mají některé rostliny více jmen (ovšem, pokud mé prameny jsou správné!). Tak sluje Calluna vulgaris v Mírošově „prašťák“, ale i „černidol“

Též novotvary se vyskytují. Na př. dostala chrpa Centaurea variegata od žen na Výzkumu pracujících nové jméno. Zprvu ji nemohli pojmenovat. Pak mínila jedna: „To je taká sladká zelina“ a při jméně tom zůstalo. Podobně byl asi na rychlo utvořen název „dobrá věc“ pro Adonis vernalis od Slováka z Lipova.

V seznamu uvádím u lidového jména latinským názvem druh, na který se prostonárodní jméno vztahuje, který jsem totiž měl právě po ruce, když jsem se po jménu ptal. Název se ovšem nekryje s botanickým jménem a pojmem, má širší obsah. Slovák zajisté řekne nejen ke Hypericum quadrangulum „laskavec“, ale i ke H. perforatum, hirsutum atd. Některé názvy nejsou vlastně jmény, na př. „ochvatná zelina“ pro Pedicularis Carpatica. Mají více vlastnost skupinového označení nežli druhového.

Jména podávám co možná nejvěrněji, jak jsem je v nářečí slyšel. Následující záznamy jsou uspořádány dle abecedního pořadu obcí, z nichž byly osoby, které mi jméno nějaké podaly. Aby se umožnily krátké poúkazy, jsou i tito označeni řadovými číslicemi latinskými a jména od nich sdělená číslicemi arabskými.

Seznam lidových jmen.

Bilnice. I. žena.

1. babí ruch. *Salvia verticillata.*
2. krvavník. *Chelidonium majus.*
3. masný kořeň. *Rumex crispus.*
4. podbil. *Tussilago Farfara.*
5. psí jazýček. *Plantago lanceolata.*
6. rybí neb žabí očko. *Myosotis palustris.*
7. ščrbák. *Cirsium oleraceum.*

Blatnička. I. žena.

1. boloun. *Anthyllis Vulneraria.*
2. centula. *Centaurea Jacea.*
3. margétka. *Galium verum.*
4. palach. *Typha latifolia.*
5. smetanka. *Bupleurum rotundifolium.* (Viz Petrov II. 4.)
6. stracenůžka. *Delphinium consolida.*
7. vidlička. *Scandix Pecten Veneris.*
8. vlčí ocas. *Nonnea pulla.*
9. zezulina. *Cuscuta Trifolii.*

II. děti.

1. cigárky. *Typha latifolia.*
2. čaganka. *Verbena officinalis.*
3. krvavník. *Chelidonium majus.*

III. muž. 1. zaletka. *Ranunculus arvensis.*

IV. žena (zda z Blatničky?).

1. dymák. *Bovista sp.*
2. metlíčí. *Asparagus officinalis.*

Boršice. I. chasník.

1. česnečica polní. *Allium scorodoprasum.*

Březová. I. žena.

1. babí rúcho. *Salvia verticillata.*
2. kozák. *Erythraea Centaurium.*
3. mačačinec. *Achillec millefolium.*

I. žena.

1. drně. *Eryngium campestre.*
2. milovník. *Hypericum perforatum.*
3. řepíček. *Agrimonia eupatoria.*
4. vlčí ocas. *Echium vulgare.*
5. žabie mléko. *Linaria vulgaris, Euphorbia esula.*

III. chlapci.

1. čertovo pérí. *Pteris aquilina.*
2. kukačka. *Gladiolus imbricatus.*
3. mléč. *Euphorbia cyparissias.*
4. svinská vež. *Laserpitium Pruthenicum.*

IV. Žena.

1. babí rúcho. *Salvia sp.*
2. blúd. *Melilotus officinalis.*
3. čaganka. *Cichorium intybus.*
4. černá zelina. *Scrophularia nodosa.*
5. ihlica. *Ononis spinosa.*
6. ihlica žlutá. *Hypericum perforatum.* „Děti se kúpú, aby brzo běhali.“
7. kobylí vňať. *Mentha silvestris.* Pára proti bolesti v nohách. Užívá se spolu s *Thymus.*
8. orešina. *Lathyrus tuberosus.*
9. sínokvět. *Centaurea cyanus.*
10. stříberníček. *Potentilla argentea*
11. svlak polní. *Convolvulus arvensis.*
12. zvonky. *Campanula glomerata.*

Černovír.[1])

1. cigánské tvarůžky. *Malva silvestris.* Děti jí plody.
2. smradliny. *Ribes nigrum.*
3. svinská vež. Různé umbellifery.

Dřínov. I. žena.

1. bíly kropáčky. *Symphytum tuberosum.*
2. konvalinky. *Primula officinalis.* (!)
3. kropáčky. *Pulmonaria officinalis.*
4. mlyč. *Euphorbia sp.*
5. modrá kopřevka. *Ajuga Genevensis.*
6. sedmikráska. *Bellis perennis.*
7. večka. *Lathyrus vernus.*
8. žaruží. *Ranunculus Ficaria.*
9. žaruží bíly. *Anemone nemorosa.*

Hlusovice. I. žena.

1. kupřivica. *Galeopsis ladanum.*
2. psí jazejček. *Leontodon autumnalis.*

Horněmčí. I. muž.

1. hrmění. *Chrysanthemum leucanthemum.*
2. královo zelí. *Eryngium campestre.*
3. panny Marie prsty. *Gymnadenia conopea.*
4. tabačky. Listy od *Colchicum autumnale.* (Správné? Viz: Suchov I. 5.)
5. vlčí hrach. *Lathyrus latifolius.*

Hranice.[1])

1. naháčky. *Colchicum autumnale.*

Chvalkovice u Olomouce. I. žena.

1. černé kořeň. *Symphytum officinale.*
2. hřebíke polní. *Dianthus superbus.*
3. pcháč bílé. *Cirsium oleraceum.*
4. poměnke. *Myosotis palustris.*
5. sviní veška. *Angelica silvestris.*
6. ščerbák. *Cirsium canum.*
7. zlatoléčke. *Ranunculus polyanthemus.*
8. žebříček. *Achillea millefolium.*

Javorník. I. žena.

1. česnek. *Ornithogalum Pyrenaicum.*
2. prýšč. *Euphorbia helioscopia.*
3. srpek. *Falcaria Rivini.*
4. suchá běta. *Lithospermum officinale.*
5. žabí kolénko. *Scandix Pecten Veneris.*
6. židoví gatě. *Delphinium consolida.*

II. ženy.

1. babí brúch. *Salvia verticillata.*
2. blúd. *Melilotus officinalis.*
3. hladí pyčka. *Eriophorum angustifolium.*
4. kamenné hrebíčky. *Dianthus Pontederae.*
5. katerina. *Coronilla varia.*
6. kołocil (ł skoro neslyšitelné). *Rumex glomeratus.*
7. královo zele. *Eryngium campestre.*
8. ližičník. *Alisma plantago.*

[1]) Sdělil p. cand. philol. V. Titsch z Černovíra.

9. medrnica. *Symphytum officinale.*
10. milovník neb laskavec. *Hypericum perforatum.*
11. myší ocas. *Achillea millefolium.*
12. resedka. *Reseda lutea.*
13. režocha. *Galium verum.*
14. rmení. *Chrysanthemum leucanthemum.*
15. tvrdá jatelina. *Cytisus capitatus.*
16. včeličky lukové. *Anacamptis pyramidalis.*
17. včeličky polní. *Brunella grandiflora.*
18. zvonky. *Lilium bulbiferum.*

Kněždub. I. muž.

1. černidlo. *Pulmonaria mollis.*
2. kropenky. *Primula officinalis.*
3. naháč. *Orchis sp.*

Letonice. I. žena.

1. královo zelí. *Eryngium campestre.*
2. máří drouzka. *Achillea millefolium.* (!)
3. metlička. (?).
4. polének. *Artemisia campestris.*
5. turánek. *Senecio Jacobaea.*

Lipov. I. žena (z L.?).

1. hadula. *Ornithogalum Pyreniacum.*
2. margetka. *Galium verum.*
3. myší ocas. *Veronica orchidea.*
4. ostrika. Listí od *Colchicum autumnale.*
5. „polní kvítí". *Senecio Jacobaea.*
6. stracenůžka. *Adonis aestivalis.*

II. žena (z L.?).

1. bílá koprivica. *Galeopsis ladanum.* Dobrý lék.
2. búd. *Melilotus officinalis.*
3. čaganka. *Cichorium Intybus.*
4. černidlo. *Euphrasia odontites.*
5. hrmění. *Tanacetum corymbosum.*
6. charva. *Centaurea Cyanus.*
7. janíček. *Polygala major.*
8. kokohrčky neb mačes. *Papaver Rhoeas.*
9. koprivica. *Antirrhinum orontium.*
10. kukučka. *Cuscuta Trifolii.*
11. kuráčka. *Anagallis arvensis.*
12. mačes. Viz 8.
13. opoňka. *Veronica arvensis.*
14. orešinka. *Lathyrus tuberosus.*
15. polní žlutidlo. *Inula Britannica.*
16. resedka polní. *Reseda lutea.*
17. srpek. *Falcaria Rivini.*
18. stracenůžka. *Valerianella sp.*
19. šulky. *Sanguisorba officinalis.*
20. vlčí ocas. *Echium vulgare.*
21. volské ucho. *Plantago major.*
22. zimoviz. *Cynanchum Vincetoxicum.*

Lopeník. I. žena.

1. bolehlav. *Chrysanthemum leucanthemum.*
2. cicvar polní. *Tanacetum vulgare.*
3. mačačinec. *Achillea millefolium.*
4. turica. *Galium Aparine.*
5. žabí očko. *Veronica Buxbaumii.*

II. muž.

1. krcičí zelina. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
2. kropáčky. *Primula officinalis.*
3. siruotka. Lísty a plody od *Colchicum autumnale.*

III. muž.

1. polní hřebíčky. *Dianthus Carthusianorum.*
2. svinská vež. *Laserpitium latifolium.*

IV. dívka.

1. hřebíček. *Gladiolus imbricatus. Dianthus Carthusianorum.*
2. kastrolek. *Campanula persicifolia.*
3. kočičí hlaváč. *Achillea millefoiium.*
4. ormanek. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
5. prasličkа. *Sanguisorba officinalis.*
6. šoscavec. *Alectorolophus sp.*
7. uročnice. *Anthyllis Vulneraria.*

V. muž.

1. řepka. *Carlina acaulis.* Dá se jíst ; prý zdravá.

VI. chlapci z kopanic.

1. cicvar. *Tanacetum vulgare.*
2. hvozd. *Cirsium arvense.*
3. kozička. *Sambucus nigra.* („Bez" = dřeň).
4. mačačinec. *Achille a millefolium.*
5. milovník. *Hypericum tetrapterum.*
6. oponka. *Brunella vulgaris.*
7. podběl. *Tussilago Farfara.*
8. pupava. *Crepis biennis.*
9. vrbica. *Epilobium angustifolium.*

VII. muž.

1. bolehlav. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
2. krvavník. *Hypericum tetrapterum.*
3. zvonečky. *Gladiolus imbricatus.*
4. žlutá ihlica. *Genista tinctoria.*

Louka.. I. žena.

1. hadula. *Allium rotundum.*
2. masłak. *Polygonum convolvulus.*
3. zvonečky. *Campanula rapunculoides.*

Malá Vrbka. I. muž.

1. horec. *Peucedanum Cervaria.*
2. Krista pána brada. (?). Druhy vstavačů s nedělenými hlizami.
3. Krista pána ruka. (?). Viz: Horněmčí I. 3.
4. tabačky. *Clematis recta.*

II. ženy na výzkumu pracující. (Z M. V.?)

1. hrách. *Lathyrus latifolius.*
2. jehlica. *Ononis spinosa.*
3. maselnice. *Orobanche alba.*
4. sladká zelina. *Centaurea variegata.* Proti kašlu. Velmi léčivá bylina.

III. žena. (Z M. V.?)

1. chlupáček. *Pulsatilla grandis.*
2. medrnica. *Pulmonaria angustifolia.* Kořen na rány zvlášť na nohách.

Lidová rčení z Malenovic a Napajedel.

Em. Kozáček.

Nekdo je k práci velice nešikovný. Enom tak tak, že přicmrduje a prácu hebelkuje.[1]) Nedokončí svú prácu, dyby mu Pámbu všecky hříchy odpustil a nezvede nic, dyby mu všecky prsty ozlatil. To je takový nešika. Točí se jak motovidlo a nemože na nic kapnút. Hledí jak vůl na hvězdy, jak tele na nové vráta. Práca mu de jak psovi pastva. Plove jak olověná ryba. Točí se jak kača v čepici, jak vůl na ledě. Plove jak pantok. Je to takový čuchma. Chodí od pustého do prázného. Ale takový nápaditý člověk, ten hneť na všecko gabne, a práca mu ide od ruky, jak dyby rúbal. Ten každú prácu strhne.

* * *

Co se pracovitý člověk naplahočí. Neví, na kerú nohu by poskočil. Ten si svůj chlebíček perně zaslúží. On všecko podělá a práca mu nedá ani spat. Někdy dělá aji přes náturu, až by dušu vypustil. Nadělá se jak počtovský kůň. Nadře se jak mezek. Mosí všecko zmoct. Ale dá mu to nekdy, než je hotový. Je celý udřený a slabý jak mucha. A dyš už to nejde s fleku, řekne si: „Což na tom naděláš!“

* * *

Nekerá hospodyň žije jak majolena. Přišla si do všeckého. Hneť za mladu byla enom vyválaná za pecú. Ta si enom hoví a nedá si v ničem ujmy. Je jí křivda jak zajicovi v zelí. Má se jak mlynářova slépka. Ta enom prácu čuchlá[2]) a sedí celý deň jak škrošňa, lebo postává. Pilná hospodyň má pořáť co šúkat po domě. Všecko povaří, poklidí a ešče toho podělá na poli, až hrůza boží.

* * *

„Co děláš?“

„Dýchám a hledím pánu Bohu do oken.“

„Ty máš dycky moc prat a málo věšat. U tebe je to tak: dyš je šití, néni nití, a dyš sú niti néni šití.“

„Šak od práce aji koně zdychajú.“

„A nebožka Pilná tá zas umřela choďa.“[3])

„Co sem chtěla řéct a nic dat, ale už sem to snědla. Počkej, běhá mě to po hubě.“

„Ja, ty slyšíš dycky zvonit a nevíš kde!“

„Šak já na to přijdu. A kde ty?“

„Šak vidíš, strúhám kotík o kotík a chodím od prázného do pustého.“

„Což to ja, ledaby tak. Nemáme si aspoň co vyčítat.“

* * *

[1]) Dělá ledabylo. [2]) Pomalu pracuje.

[3]) Přechodník, jehož se posud užívá, ale toliko ve přítomném čase a ve tvaru mužském pro všecky rody, při čemž nedbá se stejnosti podmětu, na př. „Seďa v lesi poslúchali sme kukačku“.

Naša Mařka se zahleděla do toho starého výměnkaře. Oni sú jak jeden. Jeden za 18, druhý beze dvúch za 20. Jaký šel, takovú potkal.

On je starý jak hřib. Pamatuje snáť prvního Prajza. Je vyšvihlý jak dyňa a hluchý jak peň. Je čapatý a smrdí jak thořcap. Má v hubě, jak dyš mu vymete.[4]) Hledí na nebozízek a vidí dlátko.[5]) Člověk se tak ohřasne, dyš se na něho podívá. —

Někdy chodí jak tělo bez duše lebo sedí jak hromádka neščestí a třase se jak osyka. Ale nekdy zas se stavjá jak prázný měch. Húlá s penězama a lže, až se mu od huby práší. Dyš má o kolečko víc, všecky počídí.[6]) No, to bude lápné manželství.

Šak ona také už nemá mléko na bradě. Je chudá jak došek. Može spat v husím brku. Soplem by ju přerazil. Je celá očadlá a pořáť si hubu zakrývá, aby jí černé nezbělalo. A slačí na krejcar jak čert na hřišnú dušu. Všecko by chtěla zhltnút. Za krejcar požene kozu do Vídňa. Bere jak vůl na rohy a třase se na všecko jak žid na hadru. Na nové šaty se ledvá zmodrchala. Ta mu toho moc neprovaří. Ta ním bude orat. No, to se neptej!

No, ale co je dělat, dyš chudobný mosí kušovat. On má peněz jak šupek a jí chybí z kopy groš. Šak on, zdá se mně, proseká brzo špalek a ona oškrabe kolečka. Jak povídám, chodila po celém háji, ufala na samém kraji. No, ale ešče nejsú všecky tři uzly[7]) zabité.

* * *

Co pořáť pobúčáš? Běž na hřadu! Spi, jak by tě do vody hodil, jak zabitý! Spat je lepší než med lízat. Už chrní. Chrápe celú noc. Je tma jak v měchu, že by mohl liskat po hubě. Mohl by oko vypichnút. Co se ti zdálo? To se mně čehosi naplantalo. Nevím, lesti se mně to vyráčí. Už se rozednívá. Stávej, už ti svítí slunko do huby! Šak já tě s tej pece svedu!

* * *

Sprav se![8]) Zaplantej se, aby ti nebylo vidět ani očí! Nechoď jak vylisraka! Máš mět šaty na porúzi![9]) Ty se děláš, že máš nové šaty! Svěčí ti to, jak židovi flinta, jak praseti vesta, jak kočce harmonika. Co se fintíš? Si ty fintidlo! Enom se tak neparaď! Chodíš bosky jak pan pes! Nedělej psom haňbu! Chodíš rozplazený jak plezmero! Máš kabát od staršího bratra,[10]) (od mladšího bratra[11]). Tej šaty nesvěčija. Má to na sobě jak flundra.

Rozprav se už! Si celá zašubraná. Skovej už ty švondry! Potom se ti šaty nemají očechýlat.

* * *

Jak je venku? Mete snih. Je to metelica. Zámetě sú až po krk. Chodník se hladí. Tak se mosí člověk od tej zimy ohřasnút. Je to tam slota, škoda psa vyhnat. Aji v jizbě je zima jak v sírni, jak v psí búdě. Aby se člověk vypravil jak do Sibérije. Kdo by šel ven v takový nečas!

---

[4]) Bezzubý. [5]) Švidře. [6]) Vyčte všem. [7]) Všecky ohlášky. [8]) Oblec se! [9]) Na určitém místě. [10]) Je-li malý. [11]) Je-li velký.

Vybírá se. Juhne. Je teplej o dva kožuchy. Je teplo, až se zuby potíja. To slunko je zubaté. Pokrápjá. Mraky se vyvalujú. Slunko je sparné. Nebude z toho déšč, to je enom stříženha, to se vymhlí. Prší, jak dyš z putenky leje. A piple se to venku.

* * *

Rozdělil bych s ním dušu. Ale on je s jinýma jak jedna ruka, a se mnú enom pozdaleku. Nepřeje mně oko v hlavě. Utopil by mě na užičce vody. Su mu súl v očách.

Šak tech svojích kamarádů se už nespleje. Ti ho postavíja na nohy. Dluhy mu rostú jak z vody. A majetek mu roste, jak krajic v hrsti. Šak včela také: můj, můj! — a pichne. Brzo bude mět dluhů až po krk, až se budú hory zelenat.

* * *

Měl dlúhé prsty. Byl s haňbú jak jedna ruka. Měl do kreminálu už enom jak s hráze do rybníka. Šel enom na dohození a rozbil okno na cimprcampr. Večgal se do komory a zohavil se na kus plátna. Aji jiné věci se mu přilepily na prsty. Potom mosel do kukaně. Dyž si trest vybyl, chodil jak zámora. A za čtvrť roku byl na desce.[12])

* * *

Ten je zřízený! Leží jak Lazar. Je dořezaný. Chodí na posledních. Ostal bez sebe a od tej doby skřečí. Ten má dušu v sobě na besedě. Nemože se nijak zbrchat. Chodí k něm smrt na besedu. Má dušu na jazyku. Už dlúho choruje. Chrapí, enom sipí. Cosi mu ostalo v žalůdku. Byl zdravý jak ryba — jak buk — a včil vypadá, jak dyby stal z hrobu. Už před tym dlúho fňukal a byl jakýsi — nakřapený. — Šak mu už také letí sedndesátka. Brzo mu budú zvonit umiráčkem. Ten nebude dlúho chleba jest.

* * *

„Mám hlad jak vlk. Koňa bych snědl. To je piplanina. Je to kyselé jak živica. Tak se mně to z huby vyžúvá.“

„Ja, dyš si hladný jak mlynářova slépka. Tak hledíš jak sedn drahých roků. Može ti všecky žebra spočítat. A nemlaskej! Jíš jak vlk! Jak dybys štrnást dní nejedl. Jíš za štyry!“

Tak už su najezený jak Jura na vánoce. Mohl by mně na břuchu blechu zabit. Už je duša v péřú. To sem toho zhňápal! To sem si nacpal nácka! Oči by ešče jedly, ale zuby neberú. Už mně to leze krkem.

Pije jak do dúchodu. Je spitý na mola, jak pantok. Ten chlasce, ani nehltá. Je to ochlasta. Hneť na lačný žalůdek chodí trávit červíka. Má úzkú cestu. Nestačí mu silnica. Má v prvním štoku. Lulaj, tutaj u rybníka, dyby bylo půl židlíka; lulaj, tutaj u Moravy, dyby bylo máz gořaly.[13])

[12]) Zemřel. [13]) Nadávka.

Třetí sjezd na ochranu památek v Praze 1908.

(Sjezd českých archaeologů a spolků muzejních 26—28. září.)

Ref. **Ad. Vašek.**

Poslední sjezd (2.) na ochranu památek konal se v Kutné Hoře před desíti léty. Tenkrát bylo pracovnímu výboru sjezdovému uloženo, aby sebral statistický materiál o českých muzeích. Následkem liknavosti některých muzejních spolků venkovských scházela se látka velmi pomalu, tak že teprve po desíti letech mohl pracovní výbor svolati kongres a na tomto III. sjezdu archaelogů a spolků muzejních v Praze ve dnech 27. a 28. září 1908 mohl předložiti výsledky této vykonané statistické práce. Sebraný materiál měl pak býti podkladem pro další kroky k organisaci muzejní v zemích koruny svatováclavské.

Zároveň však jest patrno, že následkem rapidně vzrůstajícího počtu muzeí v zemích českých a následkem naplnění oboru věd muzealních novým obsahem nahromadilo se za tu dobu pro letoší sjezd mnoho otázek a to otázek závažných, jež svou povahou vyžadovaly k svému projednání delší doby, než jaké bylo vyměřeno pracovním výborem — a bylo jím vyměřeno vlastně jen půldruhého dne. A tak byli jsme svědky, jak s jedné strany živý zájem účastníků sjezdových, propukající v debatních řečích, nesnadno dal se šněrovati zvláštním jednacím řádem sjezdovým, omezujícím řeči debatní na pouhých 5 minut, s druhé strany byli jsme svědky, jak řeči neobyčejně cenné pro pokročilost doby bylo nutno restringovati ve formu co nejúsečnější — vzpomínám jen přednášky JUDra K. V. Adámka o organisaci muzejní, inženýra Albína Stockého (z Nového Bydžova) o „Svazu muzeí a spolků muzejních“ — v odpolední schůzi odboru muzejního — a zvláště z jednání pondělního řeči, již temperamentním způsobem ve formě zhuštěné přednesl zástupce nejmladší naší generace pracovníků muzejních, assistent umělecko-průmyslového muzea pražského Zdeněk Wirth, jenž vůči dosavadnímu pojímání a praktikám v příčině ochrany památek zaujal diametrálně odlišné stanovisko, jak níže ještě ukážeme. A právě tato stručnost, toto skizzování pronešených myšlenek zavdalo příčinu k mnohým nedorozuměním a nevěcným debatám, jichž mohlo býti uspořeno, kdyby řeči předem pečlivě připravené a logickým odůvodněním v sobě pevně zaklíněné mohly býti předneseny v původním znění. Dále jest i toho litovati, že pracovní odbory, archaeologický i památkový, byly nuceny jednati v různých oddělených místnostech současně, takže interesovaným účastníkům schůze jedné nebylo možno těžiti ze schůze druhé.

Uvítací večírek na Žofíně.

(26. září.)

Sjezd zahájen byl v sobotu 26. září uvítacím večírkem v malé dvoraně na Žofíně za účasti asi 150 členů i hostů sjezdových. Přítomné uvítal univ. prof. dr. J. U. Jarník (jako čestný předseda zahajovacího večírku), za městskou radu pražskou promluvil obecní starší Hašourek, za „Národní radu“ dr. Herman. Mezi jinými omlu-

vili nepřítomnost prof. dr. L. Niederle a arch. Herain. Sjezd měl býti „čistě pracovní, měl býti pro neinformované školou, pro informované povzbuzením“, proto také repraesentace a poradní řeči odpadly. A tak také večírek byl vyplněn přednáškou architekta Kamila Hilberta „o domě sv. Víta“ s promítanými obrazy. Přednáška bude dle sdělení autorova otištěna v „Památkách archaeologických“, kamž interessenty odkazujeme.

Zasedání odboru archaelogického

(v neděli 27. září dopoledne v Klementinu).

Čestným předsedou zvolen řed. Kl. Čermák z Čáslavi, místopředsedou inž. I. L. Červinka.

Řid. Kl. Čermák referuje, jak daleko postoupila práce o ustálení názvosloví české archaeologie. Na základě materiálu ve formě dotazníkové od předních archaeologů českých i moravských nasbíraného vypraví zvláštní pracovní výbor instruktivní publikaci, v níž souběžně uspořádány budou zinkografie a jednotlivé terminy technické, práce, pro další rozvoj této vědy na výsost nutná. Do pracovního výboru zvolena byla také celá řada archaeologů moravských, pokud jsou zapracováni do jednotlivých dob předhistorických.

Inž. L. Červinka shrnul v informativní přednášce o „organisaci praehistorického bádání na Moravě“ všecko to, co v jeho spise „Morava za pravěku“ (v úvodních článcích) a v programu „Moravského klubu archaeologického“ bylo pověděno.

Přednášky hlavních repraesentantů české vědy archaeologické v království — vrch. fin. rady K. Buchtely, univ. professorů dra Jos. Babora a dra Jindř. Matiegky — obíraly se methodikou archaeologického badání, při čemž se myšlenkově zajímavě doplňovaly. Potvrzovaly jen, že nepracuje se v archaeologii u nás soustavně tak, jak toho kriticism vědecký vyžaduje. Důležité praktické pokyny dal osvědčený praehistorik K. Buchtela („O methodice při výzkumech praehistorických“).

Prof. Dr. Babor zdůrazňuje při výzkumech diluvia methodu přírodovědeckou proti historické. S povděkem zaznamenáváme, že prof. Babor pozvedaje důtklivě hlasu svého žádá, aby archaeolog přihlížel ku geomorfologickým a ovšem i geologickým (stratigrafickým) poměrům, aby byl tudíž archaeolog dle možnosti v tom ohledu dobře disciplinován. Co se týče palaeontologie jako pomocné vědy, má pro badatele v diluviu větší význam zase fauna než flora, ježto je spolehlivější pro určování chronologie. Teprve v poslední řadě padají na váhu jednotlivé typy industrie člověka pravěkého.

Dr. Matiegka pozvedá varovného hlasu, aby nebylo zapomínáno osteologického materiálu. Nutno sbírati celé kostry, pokud jsou zachovány, nejen toliko lebky, jako nějaké kuriosity. Třeba kosti držet pohromadě, zaznamenávat pečlivě hloubku, polohu i ostatní nálezy při kostře, dlužno často uchovat celý nález i s hlinou, neboť zhusta nestačí pro účely vědecké pouhé ofotografování nálezu. K návrhu prof. Matiegky ustavuje se komise pro sbírání somatologického materiálu za účelem srovnávacích studií.

Schůze odboru památkového

(v neděli 27. září dopoledne v Klementinu).

V odboru památkovém zdůrazněna byla rovnocennost památek přírodních i historických, vzájemná souvislost otázek, řešící jich hájení i nutnost zákonné ochrany. Neúctě ke krásným útvarům krajinným, nešetření jednotlivých charakteristických přírodních zjevů, mizení památek historických, ničení rázu vesnic i měst možno zabrániti jenom účastí všech činitelů: zákonem i zostřením ochranných opatření se strany státní správy (a ovšem dobrým příkladem), výchovou dětí, obecenstva i samosprávy, organisací i popularisací ochranných snah, jakož i vědeckým prohloubením, pořízením dokonalých soupisů památek historických a přírodních a zřízením centrálního archivu.*)

Schůze muzejní

(v neděli 27. září odpoledne v Klementinu).

Předsedal JUDr. K. V. Adámek, místopředsedou byl učitel Jeníček.

Z usnesení sjezdových, jež vzešla z referátu JUDra K. V. Adámka o organisaci muzejní a řečí debattních, uvádím tyto pozoruhodné myšlenky:

Nutno učiniti přítrž tomu, aby činnost muzejní v zemích koruny svatováclavské se tříštila. Jeť muzeí v zemích českých na půlčtvrta sta a zřízení 15 nových se ohlašuje. Muzea ta se množí jako houby po dešti, abychom tak řekli, ne z vnitřní potřeby, nýbrž z horečky napodobovací. Mámeť v Čechách muzea i v malých městečkách, ba i na vesnicích! Sjezd uznává, že nutno jest organisovati vlastivědná muzea k jednotné a ucelené činnosti, (kterážto starost připadne zvláštní muzejní radě), ale brání se veškerému úzkoprsému šněrování a uniformování z pražského ústředí. Především jest nutno, aby se vydala tiskem statistika o stavu muzeí. Dílo to bude zahrnovati muzea česká (pražská a krajinská) pak moravská a slezská. I doporučuje se pro další zřizování muzeí, aby použilo se těchto zásad:

1. Krajinská průmyslová muzea buďtež zřizována jen tam, kde jsou k tomu přirozené podmínky a kde jich trvání bude zajištěno.

2. Pokud se týče muzeí tak zv. vlastivědných, připadniž v království českém na jedno okresní zastupitelstvo jen jedno muzeum, na Moravě na jeden okres. Ale tím není řečeno, že by také na více okresů (okr. zastupitelstev) nemohlo připadnouti i jedno společné muzeum.

Muzea přimknětež se dle možnosti na samosprávné sbory (okresní zastupitelstva, městské rady), aby majetek muzejní mohl býti jako nezcizitelný lépe zajištěn. Vypracují se typy vzorných stanov, jež muzeím se odporučí. Sjezd zároveň připouští, že muzea pražská se mohou specialisovati (pro dobré podmínky!), omezení dobře míněné týká se jen muzeí venkovských.

*) Dle referátu V. V. Štecha z „Přehledu“, jehož pisatel této schůzi památkové, současně v jiné místnosti konané, nemohl býti přítomen.

Důležité návrhy inž. Albína Stockého z Nového Bydžova:

Poněvadž jmění muzejní má býti — pokud možno — nezcizitelno, budiž připuštěna aspoň výměna duplikátů. Museum nebudiž „magacinem“ starožitností, nýbrž kulturním ústavem. Na popularisační akci klade velikou váhu. Přednášky se u obecenstva nepřežily, nýbrž nevžily. Dle zkušenosti přednášky provázené promítanými obrazy bývají četně navštěvovány. Muzea mějtež tudíž společný archiv diapositivů a to i objektů z více muzeí. Navrhuje, aby při některém časopisu pražském vycházela příloha museologická na způsob německé „Muzeumskunde“, jež by se obírala čistě technickou stránkou muzejní (ku př. methodou konservování, pojišťováním atd.).

S povděkem zaznamenáváme, že dotčena byla také na tomto sjezdu otázka součinnosti učitelstva v oboru prací muzeálních. (C. Merhout: Ochrana památek a škola.) Jednomyslně aklamováno, aby pracovní výbor vypracoval návrh k nařízení, jež prostřednictvím c. k. ústřední komise vídeňské pro ochranu památek se předloží ministerstvu osvěty. Vyučování archaeologii aspoň v hlavních obrysech budiž při vyučování dějepisu zavedeno na střední školy a zvláště na ústavy učitelské. Je-li nucen náš student učiti se dějinám egyptským a asyrsko-babylonským — jež vlastně také patří do archaelogie — proč by se neměl učiti archaelogii domácí? Mělo by to ten význam praktický, že vzbudilo by se u žáka porozumění pro památky, jež právě následkem nevědomosti způsobem vandalským se ničí. Souběžně s touto akcí podá se k témuž ministerstvu ve smyslu promemoria předloženého sjezdu episkopátu rakouského ve Vídni 1901 žádost, aby k poučení kněžstva o památkách byla na theologických fakultách zřízena stolice pro dějiny umění — a konečně podána bude žádost, aby vydáno bylo nařízení o nezcizitelnosti kostelních inventářů, a zejména, aby předměty staré, mající často velkou cenu starožitnickou, nebyly vyměňovány za objekty nové, poměrně málo cenné.

Valná schůze

(28. září dopoledne v Lázeňském sále).

V této valné schůzi byly předneseny výsledky práce odborů a pojednáno o otázkách společných. Účastníky za universitu pozdravil rektor dr. Jar. Goll, za zemský výbor království Českého uvítal přísedící Adámek, jednání vedl ředitel zemského archivu dr. Nováček.

V obsažném referátě JUDra K. V. Adámka o vývoji muzeí v království Českém zajímavé bylo srovnání mezi muzei českými a německými z království. Převládá-li u museí českých směr vlastivědný, historický, muzea německá mají převážně směr praktický, neboť nemohouce se přirozeně opírat o lokální historii německou, jsou nucena přihlížeti více k dnešku. Tak na výstavě liberecké v retrospektivních odborech byli Němci nuceni vydat svědectví o bývalé českosti svého města. U mnohých museí německých vycházejí časopisy na „dělání německé historie v Čechách“.

Za debaty, vzešlé z Adámkova referátu o vývoji muzeí království českého, vyšly na jevo pozoruhodné věci, jež svědčí, jak nekulturním mnohdy způsobem zacházejí německé správy muzeí s kulturními do-

klady našeho národa, v cizině i v Čechách. Tak ku př. v Kolíně nad Rýnem, ve Frankfurtě a i jinde původní výšivky lidu českého jsou poznačovány jako „Handstickereien aus dem Egerlande", jakoby výšivky ty byly cenným dokladem o kultuře německého lidu na Chebsku. V jistém městě jihočeském archiválni památky, vydávající svědectví o kulturních dějinách našeho národa, systematicky jsou potlačovány anebo ničeny aspoň tím způsobem, že důležitá místa v listinách, pokud se nedají zfalšovat, prostě se polejí — inkoustem.

Jan Emler v referátu o ochraně památek přírodních po zajímavém srovnání poměrů v cizině a u nás žádá v první řadě za spolehlivou inventarisaci památek pro ministerstvo osvěty, dále aby kromě vydání zákona zakoupena byla od státu důležitá přírodní místa památková, aby skýtány byly subvence okrašlovacím spolkům a konečně, aby vhodným označením památkové lokality přírodní odporučily se přízni intelligentního obecenstva.

Za volného rozhovoru přísedícím zem. výboru Adámkem vyslovené přání, aby architekti dle vzoru Jurkovičova navázali na tradici lidové stavby a vnesli do všednosti nynějších lidových staveb na venkově více hřejivé poesie, zavdalo podnět k pozoruhodné odpovědi Zd. Wirtha, jenž akcentoval požadavek nejmladší generace, totiž ten, aby i při lidových stavbách vzat byl ohled na nejnovější vymoženosti mladých proudů v architektuře a to z toho důvodu, že jest už dokázáno, že lid venkovský v kultuře materielní napodoboval cizí vzory, jaké dány mu byly v městech a od vrchností. Avšak poněvadž lid venkovský je povahy konservativní, jeví se vlivy ty u něho až o 100—200 let později.

Navazuje na to, prof. Bareš přimlouvá se, aby v chystaném návrhu k zemskému zákonu akcentovala se také ochrana památek lidového umění. Konservatorům buďtež přidělena menší territoria, avšak jich jmenování ať se děje za souhlasu spolků musejních, a nikoliv na pokyn hejtmanství, jež přece v otázkách vědeckých nemůže rozhodovati.

V stručně podané přednášce o theorii a praksi ochrany památek Zd. Wirth vyznačil stanovisko nejmladší generace pracovníků muzejních vůči názorům a praktikám v konservaci památek ve stol. XIX.

1. S hnutím romantismu na počátku stol. XIX. souvisela snaha uchovávati památky jako historické dokumenty. Nechránili tudíž různé památky stavební na Malé Straně před zkázou pro uměleckou jich cenu, nýbrž prostě proto, že budovy tyto byly svědky jistých významných, historii pověřených událostí atd.

2. Zájem o umělecký průmysl v následujícím období nesl s sebou, že památky konservovány ne jako doklady čistě historické, nýbrž jako — dokumenty umění. Než, nekonservovaly se pouze, památky — často odlehlých kultur — byly i napodobovány, dál vedeny, dál vykonstruovány.

Interessovalo-li se dřívější hnutí puristické prostě o věc, směr restaurační zajímal se už o detail. Leč jinak XIX. stol. bylo v ohledu uměleckém impotentní, nevytvořilo v architektuře silné idee, jako ku př. jiná století vytvořila sloh románský, gothiku, renaissanci, baroko, rokoko atd. —

3. Nejmladší generace však uvažuje:

Za hnutí restauračního plýtvalo se spoustami peněz, plýtvalo se i časem (vzpomeňme si, za jaký ohromný náklad dostavován byl počínaje stol. XIV. až do dneška dóm sv. Víta v Praze, nebo kostel sv. Barbory v Kutné Hoře!), ba, plýtvalo se i talenty. Jak mnohý architekt-umělec mohl by uplatniti svého nadání k samostatnému tvoření, leč sešněrován jsa hnutím restauračním, byl nucen právě při stavbách monumentálních, jednou v dějinách už započatých, při dalším pokračování stavby napodobovati slohy staré. Při tom se však zapomínalo, že restaurovat znamená vytvořovat falsa, jež nesouvisí se současným ostatním myšlenkovým vývojem lidstva, že falsy se originál vlastně zohyzďuje — zkrátka — jak v debatě na to Jan Emler dle francouzského autora pronesl lapidární větu — restaurovat památky jest ničiti je.

Nebraňme přirozené smrti památek, dávejme jim pouze léky, kapky, jako nemocnému muži tím způsobem, že si je dle možnosti uchováme, ale nerestaurujme je. A uchovat dovede nám je dnes věda také deskriptivním způsobem, popisy, vyobrazením, ofotografováním, pomocí fonografu, modely a j. a dovede je uchovat bez velikého maření peněz, času i talentů, bez zdržování lidstva v jeho přirozeném vývoji.

* * *

Sjezdu zúčastnili se z Moravy:

Za „Moravský archaeologický klub“ inž. I. L. Červinka z Kojetína a uč. Al. Procházka, za Krajinské muzeum v Uh. Brodě učitel Kučera, za „Muzeum Komenského“ řed. Slaměník z Přerova, za „Vlastenecký spolek muzejní v Olomouci“, jenž byl také mezi pořadateli sjezdu, zúčastnila se předběžných porad v pracovním výboru paní Vlasta Havelková z Prahy, při sjezdu samotném pisatel této zprávy byl přítomen jako delegát spolku z Olomouce. Z Moravy omluvné a pozdravné přípisy a telegramy poslali mezi jinými také řed. K. J. Maška z Telče, řed. J. Klvaňa z Kyjova a prof. Fr. Černý z Brna.

O sjezdu obšírnější referáty podali Ad. Vašek v „Pozoru“ ze dne 28. září (č. 185. pondělník), 3. a 8. října (č. 189. a 193.); V. V. Štech v „Přehledu“ 23. října (ročn. VII. č. 5., str. 95 a 96.); Jan Emler v „Českém časopisu historickém“ XIV. Seš. 4., str. 475—476; Dr. Fridolín Macháček (z Plzně) ve středeční „Hlídce Času“ ze dne 11. listopadu a 9. pros.; Al. Procházka v „Pravěku“ v posl. čís. 1908..

Veškery tyto referáty ovšem jen z hruba vyčerpávají látku v hlavních jich myšlenkách. Nejdůkladnější zprávu na základě stenogramů uveřejní asi pracovní výbor sjezdový, dle našich informací, patrně v „Československých letopisech muzejních“. Vzhledem k cennému obsahu jednotlivých referátů odporučovali bychom tuto sjezdovou zprávu jako důležitou příručku všem pracovníkům v oboru věd muzejních.*)

Příští sjezd konati se bude snad už příštím rokem.

*) Možno se o ni přihlásiti u gener. jednatele pracovního výboru sjezdového knihkupce p. A. B. Černého v Praze I., Karlova ul. č. 12.

RŮZNÉ ZPRÁVY.

Nález mincí ve Vel. Košátce u Příbora.

Při gruntě č. 27. opravovaly se letos v létě stáje, a za tou příčinou kopala se hlína pro cihly potřebná hned za dvorem téhož gruntu, na t. zv. „pasičkách“; jest to hráze asi 3 *m* vysoká, jež se táhne od Petřvaldu až ku Malé Košátce, a byla pravděpodobně kdysi obrubou velkého rybníka, jenž se rozlíval od Studénky až po Svinov a od Jistebníku až ku Košátce, přijímaje vodu z Odry, jen asi ve vzdálenosti 100 kroků tekoucí. — Asi metr pod povrchem této hráze nalezl dělník Maralík celý poklad peněz prostě v hlíně ležících, jenž obsahoval: 32 dukáty, 330 stříbrných grošův a zlatý prsten.

Dukáty byly vesměs velmi dobře zachovány a byly to tak zv. zlatníky (aureus) krále Sigmunda uherského 1387.—1437.; na líci viděti bylo 4 pole, v prvním a čtvrtém z nich uherská břevna, ve druhém a třetím byl český lev, neb též orlice; opis Sigismundus dei gratia rex Ungarie. Na rubu byla postava sv. Ladislava s různými monogramy, jako K. J., K. H., M. O., a opis: S. Ladislaus rex.

Groše byly hodně rzí a měděnkou poškozeny, přece však bylo lze je určiti; byly to vesměs pražské groše krále Václava IV. 1378.—1414. s opisem na líci: Wenceslaus tercius, d. g. rex Boemie, na rubu: Grossi Pragenses. — (Kontramarky nebylo na žádném kuse.)

Prsten jest vlastně jen hladký, plochý kroužek, 6 *mm* široký, 20 *mm* v průměru, a na něm vyryta jsou gothickým písmem jména sv. Tří králův v tomto pořadě: Casper + Baltecer + Melchior —.

Poklad zakopán byl dojista v bouřlivých dobách husitských. — Majitelka paní Johana Tylečková mince rozprodává. *J. V.*

Domácí pivovary. V chmelařském kraji kolem Tršic vznikl nový domácí průmysl: začalo se vařit pivo. Chmele je všude dost, je laciný a o ostatní produkty, jichž je k vaření piva zapotřebí, také není nouze. Někde si slad vaří sami, jiným při vaření černého piva vypomůže sladová káva, také křížalky a pendrek přidávají, aby pivo mělo barvu. Po uvaření nechá se nápoj vykvasit, sleje se do nádob a pak se pije. Chuti je, jak nám bylo řečeno, výborné. Výroba tohoto domácího piva rozšířila se v některých obcích velice. Dozvěděly se to ale úřady, vyslaly do obcí finanční úředníky a ti nařizovali všude zničení domácího piva a hrozili pokutami, poněvadž vaření piva podléhá úřední kontrole a zdanění. V Doloplazích u Tršic úřady nalezly přes 20 domácích pivovarů. Lidé, kteří výrobou domácího tohoto nápoje se zabývají, nechtěli nijak uvěřit tomu, že když si to vaří pro sebe, že by mohli býti pokutováni. Úřady nevědí ale také, co s tím mají dělat, poněvadž na takové domácí pivovary nemají žádných paragrafů. (*„Pozor“, 19. prosince 1908.)*

Do let padesátých uměla v Kylešovicích (ve Slezsku) takořka každá hospodyně navařiti piva. Tak vypravuje V. Prasek v „Topografii země Opavské“ pod záhlavím „Kylešovice“ (str. 549) vlastními slovy jisté stařenky kylešovské, jak pivo vařili: „Uvařila kotel vřelé vody a polela slad tú vřelú vodú do putně a zakryla plachtú, aby to nevychládlo. A potom se to zas dalo do kotla, a tak dluho se to vařilo, až se vidělo, že je dosť. Potom se přistavila kádečka; v ni byl kříž, a dénce samé dírky. Na to dénko daly se ovšané věchtě a přes ně se to přecedilo. Tak sběhlo čisté pivo. To se dalo na novo na kotel, a jak

dobře vřelo, to se přidal chmel. Jak to dobře sevřelo, vyleio se na troky. Jak schládlo, daly se do něho kvasnice. Pak se vlelo do bečičky a nechalo se, až vyrobilo kvasnice. Kúskem křenu se vyčistilo.“

Učarování kravám. „Jistý rolník z Řečice na západní Moravě byl nedávno v Jemnici u nějaké báby na poradu, proč mu nedojí krávy. Bába mu řekla, že mu někdo čaruje a že po celou tu dobu nesmí nikomu ničeho dáti ani prodati. Jistá sousedka šla k nim pro vodu, ale oni jí tam nepustili. Jiná šla k nim pro mléko a on jí ho nechtěl prodat. Když jí to bylo divné, řekla jí, že nesmí mléko prodat, že by to nepomohlo. Také byla hospodyně viděna, jak za humny táhala po trávníku plachtu a sbírala rosu. Každý musí žasnout, že dnes, ve 20. století může se ještě něco podobného státi“ dodává pisatel této zprávy — bezpochyby z lidu — v „Selských Listech“ dne 8. září 1908.

ČÁST REVUÁLNÍ.

Archaeologie.

„Moravský archaeologický klub“ založený koncem r. 1906 za účelem, aby „sdružil nejen všecky dosavadní archaeology a sběratele ve svém středu ku systematickému prozkoumání pravěku moravského, nýbrž aby se snažil také zvýšiti úroveň odborných vědomostí u nich všech“, může se také za druhý rok svého působení (1908) vykázati pěknou činností. Po první archaeologické výstavce v Podolí u Brna r. 1907 následovaly v roce 1908 výstavky tři. První v Lulči u Vyškova (v sále hostinském ve dnech 22.—25. března a navštívena asi 2500 osobami), druhá v Křenovicích u Slavkova (ve škol. tělocvičně ve dnech 20.—26. dubna, navšt. asi 2000 osob). Na výstavkách prosloveny populární formou informační přednášky, prodávány návštěvníkům pohlednice s motivy z morav. archaeologie a populární spisek archaeologickým klubem k takovým příležitostem zvlášť vydaný. (Prof. Fr. Černý: Pravěké doby Moravy. Al. Procházka: Ochrana pravěkých starožit. S 25 obr.) „A obecenstvo venkovské, takto o památkách poučené a na ně upozorněné, dokumentuje ihned podáváním zpráv o svých nálezech, často i donášením svých nálezu, že tendence takové výstavky neminula se cílem.“ Ze soukromých sbírek pp. Černého, Červinky, Fišary, Kniese, Kříže, Lipky, Procházky, Stávka, Synka a Travěnce vyložil klub na výstavě kroměřížské vzorné muzeum pravěkých starožitností, v němž typickými předměty znázorněn vývoj prvotních kultur lidstva a sice v postupu chronologickém od nejstaršího vystoupení člověka v naší vlasti až do konce říše Velkomoravské.

Po prvém archaeologickém sjezdu moravském v Litovli 1907 následoval r. 1908 sjezd druhý, konaný u příležitosti výstavy v Kroměříži ve dnech 15.—16. srpna. Byl četně archaeology i interessenty navštíven a proslovili na něm (na Nadsklepí v místnostech Řemeslnicko-živnost. besedy) přednášky následující archaelogové:

Vrchní rada K. Buchtela: O otázce vzniku neolithu v Čechách a na Moravě.

Prof. F. Černý: O popelnicových polích moravských.

Inž. J. L. Červinka: O nejstarších mohylách moravských (s demonstracemi.)

JUDr. M. Kříž: O důležitosti archaeologických nálezů z jeskyně Kůlny u Sloupu (s demonstracemi).

Mag. ph. Fr. Lipka: Stradonice moravské?

Prof. Dr. L. Niederle: K otázce datování našich gallských hrobů.

Naduč. J. Knies: O zalednění Moravy v době diluvialní (s doklady).

Řed. J. K. Maška: O uzákonění ochrany pravěkých památek na Moravě.

MUDr. J. Smyčka: Organisace práce muzejní a archaeologické na Moravě.

Řiditelem Maškou navržená resoluce a shromážděním téměř jednohlasně přijatá ukládá výboru, aby předložil přímo zemskému výboru markrabství moravského navržený zákon pro o-

chranu pravěkých památek na Moravě a přičinil se všemožně o svolání zvláštní ankety ku projednání tohoto zákona. Jednatel klubu učitel A. Procházka přednesl obsáhlou jednatelskou zprávu za rok poslední. Přednášky, na sjezdu kroměřížském prosloveně, dle našich informací budou otištěny v 1. a 2. čísle roč. 1909 „Pravěku", ústředního listu pro praehistorii zemí Českých, orgánu „M. a. k.", jenž vychází péčí inžen. I. L. Červinky v Kojetíně na Hané. — Členů klubu bylo do 15. listopadu 1908 144. Příští sjezd III. projektován jest na r. 1909 ve Sloupě nebo v Boskovicích.

Národopis a lidověda.

O methodě „slov a věcí".

Po dobrodružných (a marných ovšem) pokusech filologické a historické školy — jejíž období Brückner jmenuje ironicky „dobou zlatou" — zjednati v otázce praslovanských dějin více světla, a po nezdařených snahách moderních method filologických (hist. mluv. spojené se srovnávacím jazykozpytem) nedostačujících ještě k řešení záhad, dospívajících toliko k pouhému non ligne t, hledí se v době novější dojíti k bezpečnějším výsledkům cestou sice obtížnější a delší — spojením studia jazykozpytného se studiem věcí.

Myšlenka ta ovšem není nová, ale nikdy potřeba znalosti „věcí" nevystoupila tak do popředí jako za posledních let. Jest to v první řadě jazykozpytec Meringer, univ. prof. ve Št. Hradci, jenž svými pracemi uplatňuje zásadu, že studium řeči nutno spojovati se studiem věcí. Práce Meringerovy vztahující se k jihoslovanskému národopisu [1]) kontroloval slavista na téže universitě dr. Murko a také skutečně názory Meringerovy potvrdil.[2]) A právě v této práci pronáší prof. Murko o poměru filologie k národopisu mezi jiným také tato pozoruhodná slova: „Ich konnte mich im Laufe dieser Arbeit immer mehr überzeugen, dass gerade ein Linguist und Philologe ohne Sachstudien im Finsteren herumtappt. Mir eröffneten sich für die Interpretation der Volkslieder, speziel der epischen aus Montenegro, für das Verständnis der serbischen und kroatischen Belletristen, für die Erklärung der Bedeutungsübergänge im Lexikon und für das Etymologisieren überhaupt, sowie über den Gang der Zivilisation bei den Südslaven ganz neue Gesichtspunkte. In der klassischen Philologie bilden heute die Realien schon einen wichtigen Wissenszweig, viele moderne Philologen scheinen aber noch auf dem Standpunkte der Grammatiker früherer Jahrhunderte zu stehen, welche meinten, dass man die Muttersprache nicht zu lehren brauche, weil sie jedes Kind kenne. Hoffentlich werden die modernen Philologien von ihrer älteren Schwester bald auch in diesem Punkte lernen und ihre Jünger wenigstens zum Studium des Lebens des Volkes, dessen Sprache und Geistesprodukte sie erklären sollen, anregen."

U nás o slovanských „slovích a věcech" v ohledu národopisném pěkně pojednal prof. dr. Josef Janko.[3])

V díle Jana Peiskera („Die ältesten Beziehungen der Slaven zu Turkotataren und Germanen und ihre socialgeschichtliche Beduetung" Stuttgart 1905) vyložené these o turkotatarské praporobě Slovanů a o následující západogermánské nadvládě a o výhradném zemědělství slovanském v předcházející době, byly prof. Jankovi[4]) podnětem, aby právě na této bystré, ba přepiatě bystré a na první pohled oslnivé kombinaci ukázal, že „proti skutečným svědectvím historickým doklady jazykové, zvláště však kolísavé často jen subjektivní výklady etymologické nemají do sebe té průkaznosti, té bezpodmínečné hodnoty noetické,

[1]) „Das volkstümliche Haus in Bosnien und Herzegowina" Wien 1900 a „Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrat 1901". Nákladem Vídeňské Akademie.

[2]) Jedná se tu totiž o dva typy domu, jaké shledáváme u Jihoslovanů: středoevropský či alpský, k němuž patří dům bosenský s 2 místnostmi a 2 ohništi, druhý románský, k němuž náleží dům hercegovský s jedním ohništěm.

[3]) „Národopisný Věstník Československý" II. 65—81, „Čechische Revue" I. 710—714.

[4]) O stycích starých Slovanů s Turkotatary a Germány s hlediska jazykozpytného. Uvažuje dr. Jos. Janko. Otisk z „Věstníku České Akademie" ročník XVII. str. 100—131 a 139—192.

kterou jim Peisker přikládá“[5]) i volá po revisi otázky slovanského pravěku![6]) K řadě badatelů o dějinách starých Slovanů přistupuje v poslední době z Poláků professor na universitě krakovské Józef Rostafiński svým předběžným nákresem[7]) obsáhlé práce, jež vyjde v publikacích Akademie a v níž se obírá také otázkou o kolébce slovanské a o jich prvotním hospodářství slovanském.

Aby rozřešil tuto otázku, neomezoval se botanik Rostafiński na jalové etymologisování, nýbrž studoval kromě názvů také věci samé, k nimž názvy se táhly. Historickou fytogeografii končin, o něž mu šlo, nestudoval toliko na základě historické terminologie botanické — ke kterémuž cíli po 30 let prohraboval se rukopisnými herbáři a tištěnými slovníky— nýbrž z vlastního názoru prozkoumal i celou oblasť, aby poznal přírodní prostředí bylin, jimž Poláci a Slované vůbec udělovali jména v historických dokladech zaznamenaná. Na to omezil si jednotlivé pásy země, kde která rostlina se vyskytá a dle přirozených podmínek se asi vyskytovala, srovnal s tím historické názvosloví a došel k následujícím poznatkům. Pravlast Slovanů byla omezena hranici buku, tisu a modřínu (stromů těch Slované neznajíce také neuměli pojmenovati), za to v území slovanském rostly sosny a smrky. Fytogeograficky s územím takto naznačeným krylo se jedině střední pásmo Rusi ohraničené Dněstrem a Donem. Na základě zeměpisného rozšíření rostlin a historického názvosloví botanického usuzuje Rostafiński dál, že se Slované naučili znáti mák, tykev a také asi pěstovali pšenici od Řeků — s nimiž se stýkali před příchodem Skythů bezprostředně a potom opět po řekách černomořských asi Řekové k Slovanům dojížděli, kdežto od Thraků poznávají Slované tis a naučí se pěstovat žito. Studiem přírodního prostředí praslovanského spojeným s badáním o znalosti kovů u Slovanů, o věcech a názvech z domácího hospodářství, průmyslu, lovu i války dospívá Rostafiński k úsudku — že Slované zaujali postupem času tré rozdílných krajinných typů a sice: 1. vlastní step středoruskou, kde jako rolníci usedlí poměrně lehce pracovali, zanášejíce se chovem dobytka; 2. močálovité Polesí na sever položené, kam přivábeni byli hojnými poklady železa (železo se naučili vyráběti od Skythů, jejichž vliv na terminologii sl. vůbec také nejsilněji se jeví) a kde se jim pak bylo živiti rybami, a 3. lesní poušť, kde valem se rozrodivší Slované mají život těžký a kde se stávají těžce robotícími „Lachy“ (tak Rusové totiž nazývají Poláky). Jest velmi zajímavo, že Rostafiński přisuzuje Slovanům už pro dobu V. stol. *před Kr.* vyšší stupeň osvěty než záp. Germanům za Tacita! Na vývoj tak ranné civilisace Slovanů působily tu asi časné styky jejich s Řeky a se Skythy. Slované přenášeli kulturu jižních národů na sever ke kmenům finským a jiným divošským. Tak dostává se prostřednictvím Slovanů do Skandinavie umění vyráběti železo a po jich rozchodu do záp. a sev. Evropy také umění páliti lesy. Rovněž přechází od Slovanů známost šípů k Řekům a odtud do ostatní Evropy. Znajíce zbraně slynuli Slované brzy také chrabrostí; byli lid vznětlivý, sklonný k svárům vzájemným.

Zajímavý jest doslov, jímž Rostafiński zavírá svou předběžnou práci: „To, co jsem vyložil, není hypothesa, jsou to fakta, založená na poznání nebo výkladu těch věcí, k nimž se táhnou výrazy dávno známé. Spojiti tato fakta s historií a geografií podle literatur klassických nebude mou úlohou. To, co jsem podal, musí být východiskem a kritikou podobných pramenů — a ne naopak . . .“

Co se týče kolébky praslovanské, vidíme, že Rostafiński potvrzuje tu v základě názor Niederlův o původních sídlech slov. na Dněpru. Rozdíl. jest tu jen ten, že Niederle kolébce slovanské přisuzuje větší rozšíření — od Karpat na sever k moři Baltickému v jednom a mezi Odrou a středním Dněprem v druhém směru, — kdežto Rostafińsky vylučuje Slovany z území mezi Dněstrem a Karpatami. Prof. Niederle — jenž se vyznačuje ve svých pracích často reservovanými stanovisky a skepsí, dostává se k zmíněnému poznatku cestou historickou a filologickou (archeologii přikládá význam podřízený!), Rostafiński pak dospívá

[5]) Srvn. „Slovanský přehled“ Ad. Černého 1908 str. 455 a n.

[6]) Srvn. „Čechische Revue“ 1908 červencové číslo.

[7]) „O pierwotnych siedzibach i gospodarstwie Słowian w przedhistorycznych czasach“. Sprawozdania Akademii Umiejętności v Krakowie, Wydziału historyczno-filozoficznego za miesąc marzec 1908 r. Str. 22 a zeměpisná mapa.

v základě k témuž názoru methodou „slov a věcí“, při čemž se ovšem ani zdaleka neshoduje s Niederlovým vědeckým odpůrcem prof. Píčem, jenž archaeologicky hledá pravlast Slovanů v nižinách lužických! Bude ovšem ještě zajímavo, jak o práci Rostafińského vysloví se filologové, zejména však zda potvrdí některé jeho nové etymologie — jak praví dr. Janko, značně odchylné od běžných — a zda potvrdí důležité these o přejetí jednotlivých kulturních zjevů. [1]) Na práci samotnou, z níž podal Rostafiński pouze výtah, mohou interessenti být právem zvědavi.

Ref. Všk.

* * *

K theorii slovenské písně lidové. Známý theoretik slovenské národní hudby Milan Lichard v revui „Naše Slovensko“ 1908, číslo 2., ve článku „K theorii slovenské národní písně“ odborným způsobem ukazuje, že starší slovenské písně, jak dnes existují a od sběratelů se zapisují, neodpovídají původní formě. Bylyť z velké části složeny ve stupnicích gregorianských, jež v moderní hudbě už neexistují a také v odborných kruzích málo povšimnutí docházejí. Prodlením posledních 40—50 roků tyto starobylé útvary písňové byly pokaženy cikánskou hudbou. Máme-li tudíž písně slovenské sbírati a přechovávati ve formě původní, nutno v prvé řadě ustáliti theorii o naší písni lidové, dle které by se tyto nové v převážné většině cikánskou interpretací vzniklé zkomoleniny melodie a rhytmu mohly určitě poznati. K theorii lidové písně slovenské podává pak autor pojednání příspěvky na základě vlastního studia (srovnej jeho pojednání ve sborníku „Slovensko“ 1901 „Uměleckou Besedou“ vydaného a zároveň i jeho dílo „Šesť vencov zo slovenských národných piesní, složených v antických stupnicích, pre miešaný sbor“ v Turč. Sv. Martině 1900, nákladem vlastním, za 1 K, kde prakticky provedl, co vykládá v theorii). Slováčtí evangelíci pracují už za očistou svých písní církevních a také našim lidovým písním — praví autor — „. . . by něco podobného neškodilo, jen že bychom musili všecky cikánské hudby, cymbály a tamburice poslati do horoucích pekel. Na těchto nástrojích natahují totiž naše písně na cizí kopyto, neboť na obou nástrojích není možný takový přednes, jakého naše písně vyžadují. A Josef Pito, starý náčelník hudebního sboru cikánského v Lipt. Sv. Mikuláši, jenž si dříve získal pověsti nejlepšího interpreta slovenské národní písně, dle poznatku autorova právě kazil naše písně slovenské a to právě ony, které vnitřním ústrojím se liší od maďarských, cikánovi tak kořka v krvi tkvících písní a to jsou právě ony specificky slovenské písně, jimž rovných bychom jinde marně hledali. A tyto písně složeny jsou bez výjimky v gregorianských stupnicích. Potud theoretik. Cymbál však ke škodě písně slovenské v hudbě slovácké do té míry se vžil, že umělci počítají s cymbálem v hudbě slovácké jako s věcí nutnou. Připomínáme z poslední doby ku př. jen báseň Mahenovu „Slovácku symfonii“ v posl. (2) sešitě „Moravsko-slezské revue“ 1908, Vítězslav Novák také v druhém svazku „Slovenských spevů“ v klavírním doprovodu, v němž napodobuje zvuk cymbálu (srovn. i jeho „Slovácku suitu“ ‚U muziky‘). Na jub. výstavě 1908 v Praze ve slovácké hospůdce „u Šuterů“ nebylo možno si pro mnohé skoro představiti rozkypělého veselí bez cymbalisty. Zajímavo, že dle J. Vyhlídala na Hané ještě v letech padesátých hrávalo se na cymbál. Vypravuje starý muzikant Ondřej Vybíral (nar. 1837) doslovně: Za stara se hrávalo na cimbál, sám si to ještě pácím; roku čtyrpadesátého ještě jsem slyšel takovou muziku; u nás na cimbál bili Tesárek a Vlasák z Annova“ („Malůvky z Hané“ 1908, str. 54.). Cymbál (z r. 1723.) jako nástroj „valašské muzigy“ byl vyložen také na národopisné výstavě valašské na Vsetíně r. 1892 zároveň i s jinými nástroji (basem z r. 1720, huslemi a klarinetem. (Český lid II. 443) „Cikánskou“ muziku s cymbálem pokládá Lichard za nejúhlavnějšího maďarisatora naší písně. L. vyložil to jasně už r. 1901 („Slovensko“ 58). „Staré stupnice (t. j. starocírkevní) vývojem hudebního umění, když se totiž pod nápěv počaly klásti harmonie na základě temperovaného ladění, podstoupily rozličné změny; jednotlivé intervally, přináležející těmto

[1]) Srv. hlasy prof. dra Janko v „Národop. Věst. Českosl.“ 1908, str. 133 a prof. dra Niederleho v „Českém Časopisu Historickém“ 1908, str. 471.

stupnicím, se zvýšily nebo snížily, čímž se takřka nepozorovaně vlily do našich nynějších moderních stupnic, nebo utvořily jakýsi konglomerát intervallů, nepatřících už do těch starých, ale ještě ne do našich moderních stupnic. Máme tedy v slovenské národní písni tento přerozovací process před očima, který se od nás na západ ve světské hudbě už dokončil a onen starosvětský, ale za to — mluvíc s E. F. Richtrem — ctihodný pel s lidových písní, na př. českých, už setřel. Církevní zpěv křesťanský podržel však podnes tyto stupnice a vynikají tu svou čistotou a zachovalostí jmenovitě zpěvy církví východních.

K naší kmenové paedopsychologii. Učitelstvo na mor. Slovácku podjalo se záslužné akce pro studium slovác. dítěte. Obraz slovácké školy podala školská výstava, pořádaná na podzim 1908 v Uh. Hradišti. Pozoruhodný náčrtek mimoškolského života slováckých dětí na základě dotazníkové akce o dítěti školního okresu uherskohradišťského podal v „Lidových Novinách“ 1908 č. 255 Frt. Hjn („Slovácké děti při práci“). Soustavněji však poprvé o slováckém dítěti pojednává ve stejnojmenné monografii učitel Milán Šilka v paedagogickém týdenníku „Komenském“ a to na základě materiálu ze školské výstavy v Uher. Hradišti. Pan učitel M. Šilka sepsal také monografii o valašském dítěti. K oběma spisům se ještě ve zvláštním referátě vrátíme. — Také české učitelstvo ve Slezsku přikročilo k studijní akci o slezském dítěti. A což dítě hanácké?

O sjezdu lidovýchovném v Praze 27. a 28. června 1908 usnesla se umělecká sekce výtvarná po referátu paní Ren. Tyršové, vyzvati Českou Akademii, aby přikročila k vydávání soupisu uměleckých památek výtvarných původu lidového, k nimž ve vydávaném již soupise památek uměleckých se nepřihlíží. (L. N.)

Umění lidové a umění národní.

Cestami od umění lidového k umění národnímu.

Referuje *Ad. Vašek.*

Poslední desítka století XIX. a začátek věku XX. jest naplněn mnohou těžkou krisí, jíž bylo našemu národu nutno prodělati v nejednom oboru i směru jeho uměleckého života. V poslední době možno konstatovati mnohý obrat k lepšímu. Zaznamenáváme hlasy i činy, jež ve svém jádru volají, abychom se vrátili k staré poctivosti svých otců, kteří ovšem za daných podmínek a ve svém prostředí v tak mnohých fasích dějinného vývoje dovedli se projevovati a uplatňovati v lidstvu jako kulturní činitelé, jako lidé zdravého citu a zdravých náhledů. Za daných podmínek a ve svém dějinném prostředí, podškrtáváme znovu, neboť naše podmínky životní a naše prostředí jest docela jiné a proto i „formy našich rozumových i citových projevů souběžně s těmito proměnami se nutně mění . . . ačkoliv lidské nitro se nemění a základní processy duševní budou vždy stejny“.*)

A proto pouze ta stará česká poctivost (co všechno zahrnuje!) ve veškerém našem snažení může býti životaplodným dědictvím po našich předcích, a o této staré české poctivosti budeme míti správný názor, když dovedeme se správně dívat nejen na povrch věci, nýbrž když umíme vniknout i k psychologickým základům lidové duše a za daného prostředí dovedeme chápat vnitřní logiku kteréhokoliv výplodu ať duchovní či hmotné kultury lidové.

„Přichází již dnes doba, kdy tyto poklady, ceněné a rozebírané posud jen se stanoviska národopisného, začínají býti nazírány okem uměleckým a esthetickým: vidí se, jaké bohatství umělecké síly i uměleckého vkusu jest zde vloženo, cítí se stále intensivněji, že o tento podklad musí se opříti i naše moderní hnutí“. Tato slova Šaldova*), pronešena o t. zv. uměních applikovaných, platí více méně také i o uměních jiných, jak ještě ukážeme. V době, kdy lidovědě a nahromaděnému „mrtvému materiálu“ v muzeích dostává se náležitého ocenění i od jeho odpůrců a kdy lidové umění při řešení problemu „národnosti“ v umění vstupuje v kon-

*) Základní věta filosofického názoru na dějinný vývoj. Srov. Arnošt Bernheim: „Lehrbuch der historischen Methode“, pak prof. Hub. Doležila článek „Slezská poesie v rouše hudebním“, feuil. „Pozora“ 8. dubna 1908.

*) V „Nově“ v čísle červnovém 1908.

takt s naším uměleckým životem, pokládáme za svou povinnost, abychom referovali ve zvláštní rubrice a sice retrospektivně i příležitostně o rozličných způsobech jak umělci sami — v první řadě povolaní tu činitelé — vlastní tvorbou a z vlastní iniciativy problem národního a přec moderního umění řeší. Dnes zmíníme se o uměleckém průmyslu, o naší poesii a o hudbě.

Umělecký průmysl.

K nejzajímavějším a nejpamátnějším kulturním hnutím v dějinách evropských stol. XIX. lze přičísti hnutí tak zv. praerafaëlistů v Anglii. Připravila je poesie (Swineburne, Tennyson) a přičiněním uměleckého theoretika J. Ruskina, malíře Waltera Cranea a Williama Morrise rozšířilo se toto hnutí také na jiná výtvarná umění, zejména na umělecký průmysl. (Kde umělec s řemeslníkem pracuje ruku v ruce, často i v téže osobě.)

Nehlásali vlastně nic nového, nýbrž vrátili se pouze k názoru, jenž vyslovován byl ke konci středověku ve výtvorech umělců, kteří žili před Rafaëlem: žádali v uměleckých projevech intimnost citu, náladu sensitivní a delikátnost. A poněvadž v Anglii pro výtvarné umění vzorů, jež by odpovídaly těmto požadavkům, nebylo, sáhli po vzorech umění japonského, o němž známost na světových výstavách i některými monografiemi v Evropě se byla rozšířila a jež právě vyznačovala sensitivita drobným a pohyblivým Japoncům vlastní. Jenže Angličané dovedli přesaditi japonismus v umění do své domácí půdy, nekopírujíce jej prostě v jeho výsledných formách, nýbrž obdobně dle japonského vzoru vytvořili si pro svoje podnebí a pro svoje životní podmínky a svůj charakter (à la Japonci) nedostižný typus rodinného domu a jeho zařízení, v němž uskutečněny také požadavky pohodlí a požadavky zdravotní (= anglický comfort).

Dle názoru anglického správně má býti použit a zpracován materiál (nefalšovaný!), má býti zachována účelnost tvaru při celistvosti konstrukce, ornament, ač ne právě nezbytně nutný, má vzniknouti docela logickým pochodem z tvaru účelového a podporovati význam konstrukce (nikoliv zakrývati její nedostatky) a j.

Tento nový směr anglického uměleckého průmyslu byl na pevnině evropské přejat uměleckým světem žíznivě, neboť — jak známo — XIX. století nevytvořilo ve slohu velikolepé ideje (jako ku př. XIV. století vytvořilo sloh gotický, rozhraní středního a nového věku renaissanci), nýbrž živořilo ve svém historismu ze všech možných slohů starých.

A jako napodobovala Evropa v XIX. stol. slohy staré, tak napodobovali jsme bezmyšlenkovitě ke konci téhož století šmahem vše, co přišlo z Anglie. Následkem špatného pochopení u řady umělců rozbujela se dekorativnost na zařízení budov i na nábytku na účet materiálu, jehož nedostatky jsou zhusta zakrývány, umělecký průmysl ovládá tovární spekulace, jež dovede dodati sice věci modní, ale nikoliv moderní v pravém slova smyslu a jež pod moderním nátěrem zakrývá špatný materiál, nedostatky v konstrukci atd.

Poukazujeme schválně na umělecký průmysl, neboť s výtvory jeho shledává se každý na ulicích i v příbytcích. Národ náš, chce-li konečně dáti vale pouhé napodobovací horečce, musí si uvědomiti, že jest mu vycházeti od podobných předpokladů jako tomu bylo u Angličanů, má-li si pro svoje podnebí, pro svůj charakter, pro svoje sociální a hospodářské poměry vytvořiti svůj národní styl. Jenom že my jsme proti Angličanům v jedné veliké výhodě: máme v Evropě jednu z nejvyspělejších kultur lidových, jejížto anonymní tvůrcové tvořili v dobách vzestupného vývoje v různých odvětvích lidské činnosti — ovšem za jiných podmínek životních a daleko omezenějšími prostředky než-li dnes — avšak s touže intimností, s tímže uměleckým taktem, s touž nehledaností, avšak účelností, zkrátka, s touže uměleckou poctivostí, již vyžadovala a do dnes vyžaduje jediná existující zdravá theorie umění a k čemuž se v dějinách lidstva už po třetí vracíme (před renaisancí, v 2. polovici XVIII. stol. a v poslední době), a co se posud osvědčilo jako mnohoslibný začátek vzestupné čáry vývojové, ač-li nebyla přetržena následky nutného jinak, leč násilného převratu (franc. revoluce).

„Cítí se stále intensivněji," — napsal F. K. Šalda v „Novině" — „že o tento podklad (t. j. lidové kultury hmotné) *musí* se opříti i naše moderní hnutí umění applikovaných, jako se opírá o něj všude tam v cizině, kde nalézá takovou lidovou minulost, pře-

dem v Rusku. Staré umění lidové pracovalo bezděky týmiž zásadami poctivosti a účelné zákonnitosti, týmž jemným vkusem a taktem, touž výtvarnou intencí, kterou založily slávu moderních obroditelů uměleckého průmyslu v cizině."

Jako kdysi rytířové, když měli býti povýšeni do stavu panského, dovolávali se šlechtictví kolikati kolen, podobně i my — abychom mluvili slovy Jiránkovými (ve „Stylu" 1908 dvojseš. 3. a 4.) — shledávajíce v lidovém umění „příbuznost cítění a potvrzení svého dnešního chtění .... vidíme v té příčině jakési umělecké šlechtictví, na které lze býti pyšným: měli jsme předky čistých uměleckých instinktů, kteří ve svých primitivních poměrech realisovali zcela naivně, oč se my dnes uvědoměle pokoušíme."

Čeho se dožadovala naše veřejnost v době vrcholícího hnutí národopisného v letech devadesátých na našich umělcích, aby „totiž vážili k svým výtvorům ze studnice živé vody kultury lidové", tomu hleděli porozuměti zejmena naši umělci moravští. Že však také celá řada výtvarných umělců*) vydanému heslu nerozuměla, toho příčinou bylo — jak vyznává právě M. Jiránek — že za ožilého ruchu národopisného, jež zachvátilo široké massy lidu nepřipraveného, lpělo se mnoho na povrchním, hlásal se vlastně bezmyšlenkovitě návrat k starým formám, ke kopiím, kdežto nová doba po tak velikých převratech — sociálních, hospodářských i politických — žádala při stejné, neměnivé podstatě umění nových způsobů uměleckých projevů, neboť „života schopné jest jen to umění, jež jde souběžně s těmito proměnami". (Dol.) A jest-li upadli pak tito umělci do druhého extremu, a přiklonili se jakémusi kosmopolitismu, jsouce umělci bez „národní fysiognomie", ovládli zatím aspoň „více méně zběžně vyjadřovací formy moderního hnutí uměleckého, načež se probudila „touha po vlastním domácím akcentu".

*) Aby se snad předešlo nedorozumění, připomínáme, že „Jednota umělců výtvarných v Praze" vydává už od r. 1903 časopis „Dílo", list věnovaný původní tvorbě české, hlavně dekorativní a že lidovému umění věnuje s uměleckého stanoviska pozornost. Také spolek výtvarných umělců „Manes" ve „Stylu" 1908 (roč. I.) v dvojsešitu 3. a 4. vyznačil své stanovisko vůči lidovému umění.

Zatím však také řada odborníků v muzeích nahromaděný materiál roztřídila a nastonpila cestu za odborným jeho zpracováním pomocí různých kritických method srovnávacích. A proto návrat tak četných našich umělců „domů" jest tímradostnějším, že vyšel spontanně z jich vlastního středu a že přistupuje dnes k národopisu s docela jiným porozuměním. „Jest to návrat domů, ale nikoli reakce", volá H. Jiránek, „žádné slevování s požadavků, nýbrž jen větší upřímnost, hlubší proniknutí ke kořenům vlastní bytosti", a jinde: „Charakteristickou ctižádostí celé generace bylo, že jsme se dříve chtěli státi „dobrými Evropany", než jsme se rozpomněli, že žijeme v Čechách. Cesty se rozcházely, a nebyli bychom věřili, že se kdy setkají — —."

„Dnes snažíme se v š i c h n i v e v š e c h o b o r e c h ujasniti svou raçovou příslušnost, své nejintimnější příbuzenství."

P o e s i e.

Jak známo, česká poesie v letech devadesátých předešlého století prožívala těžkou krisi poesie úpadkové, kosmopoliticky zbarveného dekadentismu se všemi symptomy moderní nervosity.

Ale byla to jen krise, ovšem těžká duševní krise, nutný článek ve vývoji, jehož představitelé se svými epigony utíkali se před ostrým světlem skutečného života do říše symbolů a obrazů, k cynismu i k trpké ironii. Leč znamenáme, jak prostou f o r m u lidové písně, již si osvojila „Katolická Moderna", básníci vyšlí z intellektualní a mravní krise (dekadence) naplňují postupem času o b s a h e m č i n o r o d é h o vzdoru českého a moderního člověka (Dyk, Holý), jak proti rafinované kultuře tito básníci staví ryzí instinkt, proti přepychu slavnostního verše krajní prostotu slova (Holý „selský primitivista"!) a jak všecky jeho verše jsou vášnivým výkřikem: zpět k přírodě! Jak formou rovněž drsný Petr Bezruč stává se básníkem s v é d o b y, bardem raçového a sociálního zoufalství v kraji, kde útisk ten je nejsilněji vyjádřen (ve Slezsku). Potud dle jediného, soustavného a kritického pojednání o nové poesii od dra. Arne Nováka*). Poměru slovesných umění k lidovému umění budeme věnovati budoucně větší pozornost.

*) „Česká poesie XIX. věku."

Hudba.

Hudebnímu kritiku, prof. H. Doležilovi v Brně, jsme díkem povinni za to, že ve svých kritických rozborech a úvahách pečlivou věnuje pozornost problemu „národnosti“ v hudbě moderní, jak jej řeší naši hud. skladatelé: L. Janáček, Kunc — a Vítězslav Novák. Autor vzácných pojednání nám snad nezazlí, když při této příležitosti citáty nebo volnější interpretací budeme sledovati myšlenkový pochod jeho cenných pojednání, bohužel — v mor. novinách tak rozptylených a širšímu obecenstvu méně přístupných. (Za knižní vydání těchto článků naše intelligentní veřejnost by jistě byla vděčná.) Jedná se nám o dva sbory, komponované na text Bezručových básní: Janáčkovu „Maryčku Magdonovu“ a Kuncův sbor „Sedmdesát tisíc“*) a konečně o skladby Vít. Nováka.**)

Janáček kráčí s železnou důsledností za ideou: „dosíci shodnosti hudebního výrazu s charakterem lidu, s celým způsobem jeho vyjádřování, jmenovitě v pohnutějších náladách citových. S originalitou až bezohlednou hledí dospěti až ke kořenům bytosti lidové. Koná neunavná studia lidové písně a hudby instrumentální, studuje melodický a rhytmický spád obyčejné mluvy, zachycuje její obrysy a povyšuje na jakási schemata výrazová i pro hudbu umělou. Jest největším znalcem lidové hudebnosti moravské, a vnikl skutečně nejhlouběji do povahy lidu, jež není tak jednoduchá, jak se jeví povrchnímu pozorovateli. On také jediný rozpoznal a velmi výstižně, jak se projevuje temperament lidový v nejrůznějších náladách. Řadou děl hudebních různého druhu (i zpěvohrou) jakož i pracemi theoretickými dokumentuje a obhajuje toto své stanovisko. Pro hudbu umělou znamená jeho směr nejjemnější již deklamační ryzost, jež nespokojuje se jen metrickým členěním slov, nýbrž hledí dosíci stálých typů i pro obrys melodický. Jenže právě v tom je úskalí, poněvadž takovými schematy krutě byl by sevřen volný rozhled umělecké fantasie. U Janáčka se jeví také důsledky toho. Hudba jeho stává se čím dále, tím více vysloveně rhytmickou; drobení na nejjemnější detaily jeho tak zvaných sčasovek znemožnilo velkou melodickou linii. Za to však v rythmu a v harmonii — jaké bohatství! Objevil tu netušené světy, razí zcela nové dráhy. Vycházeje z ducha lidové rhytmiky i harmoniky dospěl k novotvarům tak smělým a odvážným, že může být zván průbojcem nejkrajnějšího modernismu po těchto stránkách.“

„Hudební struktura sboru je neobyčejná, novotami až zarážející. Skladatel nerozpakuje se sraziti v jedno i trojí text, rhytmy triolové, čtvrtě i osminky najednou. Tenorové sólo, jež uvádí hlas dívčin, drženo je v hluboké poloze, za to barytonové odpovídá vysokými tóny. Zvrácenost, řeklo by se krátce. Leč i to bych se skladatelem hájil jako účinlivý prostředek výrazu pro stísněné nitro dívčino a pro varovný hlas osudu. V bassovém solu je něco, co připomíná na koryfeje antických sborů, jak si jej snažíme představiti .... Hlas množství, celého člověčenstva. Někdy ovšem zachází se do nemožností; solo bassové na př. jistě neprorazí z akkordů sborových, v nichž bas I. je o celou decimu výše než solový! To jsou právě již hranice mezi výrazem a kvalitami zvukovými, jež není radno překračovat.“

Prof. Doležil pokládá „Maryčku Magdonovu“ za vrchol dosavadní sborové tvorby Janáčkovy, a zároveň za nejryzejší další sledování vzoru Křížkovského: „Snad zvláštnosti Janáčkovy u mnohého vzbudí pochybnosti, ale velkého umění nelze tu popříti; umění to je vskutku z naší půdy, čin vytrysklý z nepopiratelné lásky k trpícím členům naší národní rodiny.

Vyšel-li Moor (ve svém melodramatu „Maryčka Magdonova“) jen od bolesti jediné bytosti a Janáček z celkové bolestivé nálady zubožného lidu, akcentuje mladistvý temperamentní Kunc plamenný vzdor mass, jenž z neúspěchu lomí se v šílenství. V tom, že u Kunce při volbě námětu promluvil instinkt („mladý, rychle a útočně se probíjející skladatel — sáhl k této básni Bezručově z jakési nutnosti vnitřné, z důvodů, jež jakémukoliv ohledání střízlivé logiky zůstanou vždy hodnotami imaginérními“ —) a že skladatel obrátil se k thematu sociálnímu, ne pouze mlhavě symbolickému a mystickému, — v tom právě je dle náhledu prof. Doležila „kus moravského

*) O obém Hub. Doležil v „Pozoru“ 8. a 9. dubna 1908 (Slezská poesie v rouše hudebním).

**) H. Doležil ve „Snaze“ 19. a 23. prosince 1908. — Vítězslav Novák: „Noční nálady“ op. 39. osm písní s průvodem klavíru.

vzduchu, kus té naší kořennosti“; vzdálené od raffinovaných zálib „umdlených duší“, kus naší síly neotřené nivelisujícím účinkem přesycených prostředí“. Doležil podobně jako i jiný kritik (ve „Snaze“ 1908 14. dubna) ukázal, jak Kunc, „jenž jinak touto vzdorností, vzepřením uměleckým proti palčivým útiskům doby je Bezručovi ze všech tří skladatelelů (Moora, Janáčka a jeho), kteří pracovali na Bezručův námět, vlastně nejblíže“ (Dol.), jak právě tento Kunc pracuje tu prostředky docela moderními. „V tom je patrný rozdíl od školy Janáčkovy; jest zde více prvků čistě hudebních, více stylu, více architektury. A tu zůstane vždy požadavkem každého umění a nikterak nebude to nikdy na závadu ideovému výrazu. V tomto spojení slohovosti s novým obsahem myšlenkovým je vlastně triumf modernismu hudebního. Skladby Janáčkova a Kuncova*) representují nám takto každá po svém způsobu pevný a jistý krok ku předu na vývojové dráze naší hudby moravské . . . .“ (Doležil, „Pozor“ 9. dubna 1908).

V řešení problemu moderní hudby a sice v tom smyslu, abychom při plném zachování své individuality přece dospěli „k uplatnění své rozkvétající existence na širém kolbišti mezinárodním“ nejvýše postoupil Vítězslav Novák. Cílem jeho jest: dospěti „k umělecké manifestaci sebe jako člověka“, ale k manifestaci, jež chce býti novým hlasem ve velkolepém choru světového umění, nikoliv pouhým souzněním s tony již jinde rozzvučenými. „U Vítězslava Nováka jsou splněny všechny tři podmínky k uplatnění této velkolepé myšlenky nutné. Předně sám má velikou sílu uměleckého organismu, jest mocně vyvinutou individualitou uměleckou. Za druhé ve své genesi umělecké vyšel z naší národní sfery: jako každý pravý umělec svým vzácným smyslem pro charakteričnost a originální barvitost lidové hudby naší byl přiveden k jejímu vlastnímu uměleckému jádru, k jejím pozoruhodným prvkům a prostředkům nejjednoduššího, s celou duší lidu souvisejícího výrazu; rychlým vývojem propracoval se k tomu, že nedal se strhnouti k pouhému napodobení těchto jednoduchých projevů lidové hudebnosti, nýbrž dovedl jich využiti k dalšímu obohacení, k novému, hlubšímu znázornění svých vlastních koncepcí, realisací vidin a snů moderního umělce—tvůrce tak hluboce zakotvený v naší půdě, vrostlý do ní veškerými životodárnými kořeny, zůstává a zůstane již naším v každém svém díle, ať si podněty k němu nebo láska pocházejí odkudkoliv.“ A tak konečně tentýž Novák, jenž vydával lidové písně moravské a slovenské, skládal ballady na lidové texty a podal nám skvělá hudební zobrazování lidového života venkovského („Slovácká suita“), bez nejmenšího nebezpečí, že by jeho umělecká, do domácí půdy veškerými životodárnými kořeny vrostlá individualita vzala porušení, může hudebně vysloviti také to, co jest národně bezbarvé, co jest prosto všech lokálních a raçových akcidencí, co náleží do oblasti čistého, pouhého lidství a jimž odpovídají také vysoce položené atmosfery ryzího umění.

Hudební kritikové o hudbě Janáčkově. O hudbě Janáčkově zaznamenáváme další dva významné hlasy našich předních dvou kritiků moravského a českého. Prof. Hubert Doležil v Brně napsal o dojmu, jakým působilo provedení Janáčkovy „Maryčky Magdonovy“ tato slova: „Autor Maryčky je znám bezohledným novotářstvím a snahou po originelním výrazu. Úspěch vnější byl skvělý, otázkou je ovšem, zda také sboru bylo náležitě porozuměno. Za jediné poslechnutí je to téměř nemožno, poněvadž hudební roucho tohoto díla je něčím, co překvapuje a zanechává na poprve málem v pochybách. Teprve bližším seznámením se se stavbou práce a nevšedními prostředky hudebního výrazu postřehne se umělecká hodnota skladby a její oprávněnost vzhledem k požadavkům poetického výrazu, jež jsou tu nadřaděny požadavkům čistě hudebním. O této skladbě nebude ještě dlouho u nás soudu jednotného a ustáleného, což je příznakem a osudem každé originality.“ (Snaha 21 listop.) Dr. Branberger, hud. kritik „Času“, pak napsal 25. pros. 1908 o rukopisné sbírce klavírních kusů Janáčkových, nazvaných „Na zarostlém chodníčku“, v nichž různé vzpomínky byly skladateli pohnutkou k hudebnímu proslovení: „Hudba Janáčkova má nejmodernější ráz, náš moravský impres-

*) Skladatelské techniky nabyl Kunc studováním nejlepších vzorů a čemu se zde pod vedením Janáčkovým naučil, doplnil dalšími studiemi pod dozorem Vítězslava Nováka (R. S. ve „Snaze“ 14. dubna 1908).

sionista projadřuje své vzpomínky osobitou formou, zdánlivě nepřístupným způsobem, jenž však se stane velmi milým a hlubokým dojmem, zahloubá-li se hráč do drobných pies, vycítí-li v nich ryzou pravdu uměleckou.“ K Janáčkovu poměru k lidové hudbě se ještě vrátíme.

Nové dílo Jurkovičovo v Praze. V bubenečské vilové čtvrti dokončen byl rodinný dům, jejž projektoval architekt Dušan Jurkovič. „Čas“ píše o něm: „V Praze je to první ukázka tvorby tohoto moravského architekta, jehož krásná tvůrčí schopnost v moderní architektuře je tak svérázná, svěží a neobyčejně sympatická. Na ploše poměrně malé vytvořil Jurkovič rozkošný rodinný dům s vysokou jednopatrovou síní a četnými obývacími místnostmi účelně rozvrženými. Není zde jednotvárnosti a banality, všude neobyčejný vkus, živý dekorativní smysl a intimní kouzlo stvořené pro vyspělou inteligenci obyvatel. Vnější stěny domu jsou všechny v sobě harmonicky uzavřeny, tvoří řadu rozkošných pohledů se všech stran s krásnými liniemi štítů, střechy a dekorativními výzdobami. Přejeme srdečně Jurkovičovi plného obdivu za toto milé dílo.“

Muzejní rozhledy.

Všeobecné principy muzeologie. Každé muzeum, má-li plniti svůj úkol, má sledovati čtyři účely: 1. poskytovati odborníkům látky ke studiu, 2. poskytovati učitelstvu vůbec předmětů k poučení žáků, 3. dáti laikovi dobrý názor o tvářnosti naší země, 4. pomáhati praktickým účelům různých odvětví činnosti lidské: zemědělství, rybářství, krajkářství, hračkářství atd. Jest patrno, že jen světová muzea, pokud jsou vypravena milionovými fondy, mohou dostáti dobře těmto úkolům, kdežto muzea menší musejí se poněkud omeziti. (Dle přednášky Dra Absolona v zemském muzeu Františkově 12. list. 1908.)

Prof. Dr. L. Píč o významu muzeí. V neděli 18. října otevřeno v městě Novém Bydžově městské muzeum, kterému věnováno celé patro nové spořitelní budovy. Po slavnosti při společném obědě starosta obce Dr. Stýblo pozdravil hosty a jemu poděkoval zástupce zemského muzea prof. Dr. L. Píč. A tu prof. Dr. L. Píč rozhovořil se o významu muzeí, před nimiž prý ustupuje význam archivů. Ty prý sice daly látku Dru Zik. Winterovi k mistrnému sestavení kulturního obrazu našich měst, ale dřívější význam svůj archivy ztratily, ten náleží muzeím, jichž sbírek je archiv listinný toliko jako přívěsek. Jako prý si ceníme více vykopaných předmětů nežli psaných skutků, nežli slov, tak vážíme si více vykopaných předmětů nežli psaných listin. K tomu dodává „Čas“: Naši archiváři a historikové jsou dojista jiného mínění. Ještě ani nevíme, co v těch archivech máme. (Čas, 25. října 1908.)

Městské muzeum v Prostějově. Rada města Prostějova dala opraviti starou jednopatrovou radnici a zřídila z ní budovu pro městské muzeum tím způsobem, že odstranivši střechu dala postaviti poschodí druhé se světlíky. Tak hravě a poměrně za malý náklad získalo město k místnostem v prvním patře, v němž se nalézaly sbírky muzejní, ještě další čtyři sály, které zůstanou rovněž vyhraženy sbírkám muzejním a sice národopisným, lidovědným a umělecko-průmyslovým, takže budou zároveň zajímavým doplňkem pro výstavy výtvarnické, jež také zde budou pravidelně pořádány. K radě moravských konservatorů starobylý ráz budovy na venek zachován, za to uvnitř celá rozsáhlá prostora případně jest rozvržena a elegantně upravena. Kromě sbírek muzejních nalézá se v prvním patře také městský archiv, který obsahuje spousty neobyčejně cenného, bohužel však dosud málo prozkoumaného a ještě nezpracovaného materiálu.

Brněnská muzea. Moravský zemský výbor k návrhu zemského sněmu věnoval 1908 značný obnos 50.000 K jakožto první splátku daru na zřízení monumentálního muzea. Pracuje se zároveň k tomu, aby již nynější muzeum stalo se základem příštího zemědělského muzea. V živnostenském odboru mor. sněmu jednání o zřízení technologického muzea 29. října 1908 narazilo na odpor Němců, kteří žádali, aby zřízena byla muzea dvě, české i německé, jež by byla od sebe úplně oddělena. Ačkoliv z české strany vyšlo se jim vstříc aspoň tím způsobem, že nabídlo se jim i zřízení dvou sekcí

národnostních, možno otázku zřízení technologického muzea pro odpor německý pokládati za pochovanou.

Z Moravské muzejní společnosti. Při valné hromadě, konané v neděli, dne 27. prosince, již předsedal prof. Rzehak, zvoleni byli do kuratoria z české kurie: prof. E. Bayer, prof. dr. Dvorský, zdr. rada dr. Fleischer, prof. dr. Kameníček, škol. rada Rypáček, za náhradníky dr. Jan Koutný a prof. Šíma, za revisora účtů c. r. Máša. Z německé kurie do kuratoria zvoleni dr. Fischl, prof. dr. Leneček, prof. dr. Rzehak, odb. učitel Karel Schirmeisen, red. Welzl, za náhradníky prof. Matzura, kontr. Raab, za revisora účtů ofic. Prokůpek. Po valné hromadě konala se ustavující schůze kuratoria, v níž zvolen předsedou Moravské muzejní společnosti prof. dr. Kameníček, místopředsedou prof. Rzehak.

Nová muzejní budova Slovenské Muzeálni Společnosti otevřena byla v Turč. sv. Martině 5. srpna 1908, nedočkal se tudíž zakladatel a zasl. předseda Společnosti † Andrej Kmeť radostného toho okamžiku. Pozoruhodno, že na rozkaz úřadů odstraněn z budovy nápis „Slovenská Muzeálni Společnosť" a nahražen prostým „Muzeum". Ačkoli sbírky muzejní utěšeně vzrůstají a r. 1907 uplaceno bylo dokonce 40.000 K dluhu, přece vede se nářek, že tento jediný čistě kulturní spolek slovenský poměrně pomalu rozvíjí činnost. Fakt je (jak referuje „Pozor" 12. srpna 1908), že členů i příspěvků přibývá jen pomalu. Zamlouvá se nám však způsob, jakým se hledí na Slovensku vzbuditi zájem pro M. S. S. Valná hromada Společnosti koná se totiž téhož dne v srpnu, kdy valná hromada spolku slovenských žen „Živeny", takže tato srpnová shromáždění vzrůstají rok od roka v pravé národní slavnosti, jež jsou vzácnou příležitostí ke schůzce celé slovenské intelligence. Jejich ráz se rok od roku demokratisuje a stále na nich vzrůstá počet návštěvníků z řad selských.

Samostatná krajinská muzea zemědělská? Jar. Soušek ve „Venkově" (orgánu české strany agrární) č. 219 přimlouvá se za zřizování okresních (krajinářských) zemědělských muzeí, jež by skýtaly celkový obraz života našich předků v dotyčné krajině a jež by předměty důležitosti všeobecné ukládaly opět v ústředním zemském muzeu zemědělském. Dle našeho soudu však mohla by při krajinských muzeích vlastivědných docela dobře existovati oddělení zemědělská, aby se předešlo tříštění sil, proti němuž se vyslovil také III. sjezd na ochranu památek v Praze 1908.

Dr. Mil. Hýsek v „Moravsko-slezské revui" (IV. str. 356. 1908) v článku „K otázce dějin české literatury na Moravě" žehrá na to, že dosud nenapsáno dějin české literatury na Moravě, ba i „o předpravu k této práci na Moravě je málo postaráno: nenajdete nikde na Moravě ani všech věcí na Moravě vyšlých ani z doby nedávné. A tu musí začíti práce muzeí a knihoven, jež jsou jí povinny svou dobrou pověstí. A této práce se musí súčastniti dle možnosti každý moravský intelligent, aby mohla vésti k cíli: leckde v soukromých knihovnách leží nepovšimnuty, kterých nedostanete v žádné veřejné knihovně. I zapadlé nepatrné časopisy a noviny mají cenu. A dále soukromé zápisky různých jednotlivců, korrespondence veřejně činných lidí, rukopisy knih a pod. — vše zavčas jen sebrati. A co je důležité: pamětníci let minulých by mohli napsati svoje vzpomínky. Tak Wurm, Weber (dnes nebožtík! pozn. ref.) — a potom kdyby tak Herben napsal vzpomínky na sedmdesátá léta na Moravě, red. Bílý, Hudec! Doufejme, že ještě smíme očekávati!"

Osobní.

†

Řed. MATOUŠ VÁCLAVEK

29. září 1842 — 3. prosince 1908.

Dne 3. prosince 1908 zemřel na Vsetíně ředitel škol v. v. p. Mat. Václavek, spisovatel, jenž uplatňoval se zdárně pilnými pracemi rázu heuristického a popisného na poli země- i kulturně-dějepisném a zvláště ve folkloru. Po několik let byl také přispívatelem do „Časopisu vl. sp. muz. v Olom." Dle „Ottova Sl. Nauč." nar. ve Lhotě u Malenovic, vystudoval na gymnasiu v Kroměříži a na filosof. fakultě v Praze, vyučoval po 2 roky soukromě ve Zlíně, 1871 přejal správu soukromé školy na Vsetíně, 1873 po sloučení ka-

tolické a 2 evang. škol stal se správcem jejím, 1874 jmenován byl inspektorem školním pro okres vsetínský a od 1889 byl ředitelem chlapecké školy na Vsetíně. Kromě několika příruček k potřebě škol a spisků populárně poučných podal Václavek hojně materiálu pro kulturní historii a zejména pro folklor rodného kraje valašského v těchto spisech: „Dějiny města Vsetína a okr. Vsackého“ (Vsetín 1881, 2. vyd. 1901); „Hejtmanství Val.-Meziříčské“ (Val. Meziříčí 1883, 2. vydání Vsetín 1898); „Několik pohádek a pověstí z Morav. Valašska“ (Vsetín 1884, 2. vyd. Praha 1897); „Moravské Valašsko“ (popis; Třebíč 1887); „Pohádky a pověsti z Mor. Valaška“ (N. Město n. M. 1888—89); „Valašská svatba“ (Telč 1892), „Mor. Valašsko“ lidopisné obrazy (Vsetín 1894); „Valašské pohádky a pověsti“ (Vel. Meziříčí 1894, 1897 2. vyd. 1903); „Valašské pohádky“ (Bobnice u Nymburka 1898); „Obrazy ze života bývalých cechů řemeslných na Vsetíně“ (Vsetín 1895); „Moravské Valašsko“, národopisné a lidopisné obrazy (Val. Meziříčí 1898); „Děti na Mor. Valašsku“, jejich hry a zábavy (Jičín 1902).

Posílal pohádky a pověsti z Valašska pohádkové komisi „Slavie“ v Praze, do Kottova „Slovníku“ přispěl 5000 slov a frází (Podhorský v „Op. Týd.“ 19./XII. 1908), do Bartošova „Slovníku dialektologického“ a „Ottova Slovníku Naučného“. V „Časopise vlast. spolku muzejního“ uveřejnil „O kraji na Valašsku“ I. roč. 110. „Z pověr lidu Valašského“ VIII. 3. „O čarodějné moci některých rostlin“ IX. 48. „Obrázky folkloristické z Mor. Valašska“ IX. 133. X. 91. 142. 142. XI. 57. XVI. 17. 39. 89. XVII. 18. 115.; „Počítací známky“ IV. 125. „Památka“ XII. 116. Kraj a lid Valašský V. obšírně popsal také ve vídeňské „Zeitschrif für österreichische Volkskunde“ a také Moravsko-slezskou Besedou v Praze pověřen byl úkolem, aby napsal do „Mor. Čítanky“ o rázu kmenů moravských: stati „Valašsko — kroj a lid“ a „Laši a Lašsko“. Dle V. Valaši sahají na sever až po okolí Frenštátu — což zakládá se na spisech Bartošových, ačkoliv prof. J. Loriš filologicky dokázal, že Valaši sahají daleko dále za Frenštát po celém poříčí Hor. Ostravice a do těšínského Slezska až k Lomné a Jablunkovu. Kromě důvodů linguistických mluví pro to i důvody ethnografické (Jan Loriš „Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku“ v Rozpravách České Akademie 1899 str. 3.—5.; srvn. i dra. Frt. Slámy „Vlastenecké putování po Slezsku“ 180 a 346). V dějinách ruchu národopisného v letech devadesátých zapsal se M. V. jako hlavní hybná síla pro uspořádání národopisné výstavy na Vsetíně (14. až 28. srpna 1892), v jejímž výboru byl náměstkem předsedy zem. posl. K. Bubely.

Výstavku vsetínskou popsal M. V. v „Českém Lidu“ (II. 221—230, 435—445). Kromě četných publikací knižních napsal V. také přes 300 článků do různých časopisů, sborníků a almanachů. Red. Václavkovi, lidopisci Valašska, v dějinách kulturní práce vděčná bude zachována pamět!

Všk.

* * *

Poněvadž při odchodu dvou kulturních pracovníků z Olomouce, prof. Bartochy a prof. dra. Podpěry, také o muzeum naše zasloužilých, nebylo vzpomenuto nikde jich vědecké činnosti, pokládáme za svou povinnost, aspoň v tomto časopisu dotknouti se zběžně vědecké práce jimi vykonané:

Josef Bartocha, ředitel c. k. českého gymnasia v Uh. Hradišti, nar. 1859 v Loveščicích u Přerova, odešel z Olomouce jako poslední a nejmladší člen a pracovník skupiny filologické, kteří časově nebo aspoň směrem své práce byli spjati se jménem Kosinovým (jako V. Prasek, Kotsmích, Vodička). Mezi pracovníky filologické přihlásil se B. už r. 1885 delším pojednáním o nářečí dolnobečevském, jež studoval po stránce tvaroslovné (v „Listech filologických“ postupně uveřejňováno v létech 1885, 1887, 1891, 1893). Bartoš ve své „Dialektologii“ uvádí ji „mezi důkladnými monografiemi“ (byly tenkrát na Moravě i s B. monografie o podřečích jen 3!) jako „vítanou pomůcku“ a také Gebauer ve svém „Hláskosloví“ (Hist. mluv. jazyka čes. díl I.) užívá jí za podklad pro své výklady. Pro literární historii moravskou zůstane asi význačným Bartochův intimní poměr k přednímu folkloristovi moravskému † školnímu radovi Bartošovi, neboť dle doznání samého Bartoše „Dialektologický slovník“ zůstal by torsem, kdyby nebylo účinného přispění Bartochova (jenž o prázdninách dlíval ve Zlíně a docházel k Bartošovi do blízké Mlatcové) — a za druhé Bartocha snesl budoucímu životopisci mnoho důležité látky ve spisu „Z pamětí a života Fr. Bartoše“, čin při známém nedostatku biografického materialu pro literární dějiny moravské důležitý. Ve sporu

o vzniku lidové písně, jenž povstal mezi theoretiky pražskými (Hostinský, Jakubec) a mezi folkloristy moravskými, postavil se Bartocha po bok Bartošův, ba, když v „Listech filologických“ Bartošově sbírce „Sto lidových písní československých“ bylo učiněno několik „neoprávněných nebo aspoň pochybných“ výčitek, byl tím Bartoš, jsa nemocen, všecek pobouřen a požádal Bartochu, aby ony výtky uvedl v „Časopise Matice Moravské“ na pravou míru, čemuž Bartocha ovšem rád vyhověl. („Z pamětí“ 207.) Jinak B. se však lidovědou nezanášel. Na historické půdě olomucké B. záhy odbočil k pracím, jimiž chtěl osvětliti některé zajímavé otázky kulturně-historické a to zas více po stránce jazykové. V pojednání „Jak za starých dob čeština znenáhla se stala jazykem jednacím v zemích koruny České“ (1903 knižně) sleduje B. na základě literatury už tištěné otázku tu zajímavou až do r. 1629, ve spise „Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci“ (1906), v němž líčí účinek obou ústavů na obrození naše v Olomouci a na Moravě, bylo autorovi přihlížeti také ku pramenům původním. Že jich nevyčerpal, toho nesou (Srov. str. 44.) vinu z velké části neutěšené poměry knižně-archivální u nás. Vzdor tomu pro kulturní historii moravskou 19. století dobral se Bartocha mnohého důležitého poznatku a měl i příležitost seznámiti se s činností V. A. Šembery za doby jeho působení v Olomouci, což ho přivedlo k práci o V. A. Šemberovi. Ve formě řeči slavnostní proslovil ji při odhalení desky památní ve Vys. Mýtě (vyšla v brožuře tamtéž) a v březnu 1907 pronesl ji také o valné hromadě „Vlast. spolku muz. v Olomouci“. Otisk její v „Časopise“ jest rozhojněn reminiscencemi P. Ig. Wurma. Pro školy střední upravil Bartocha některá dramata Shakespearova („Coriolana“, „C. J. Caesara“, „Makbetha“), psal popularisační články a feuilletony literárně-historické do řady časopisů a přednášel ve spolcích, ve „Vlast. spolku muzejním“ o Kollárovi a jak už byla řeč — o Šemberovi. V „Čes. Besedě“ olomucké o Vrchlickém, o Bartošovi („Ze zátiší ve Mlatcové“) a j. *Všk.*

Prof. dr. Podpěra. S odcházejícím členem výboru ztratilo naše Vlastenecké muzeum obětavého, energického a vynikajícího pracovníka, jemuž zůstane vděčno za mnohé zdárné reformy ve vnitřním svém zařízení. Dr. Podpěra vyniká ve světě vědeckém jako dobrý botanogeograf. Jeho pilnou práci „Vývoj a zeměpisné rozšíření květeny zemí českých ve srovnání s poměry evropskými“ 1907, lze pokládati za svědomitou přípravu pro budoucí práce fytogeografické o zemích sudetských. K těmto pracím snesl dr. Podpěra také už hojnost materiálu na svých výzkumných cestách po Moravě („Výsledky bryologického výzkumu Moravy za rok 1905—6“ a „1906—7“ ve „Zprávách kommisse pro přírodovědecké prozkoumání Moravy“. Odd. botanické čís. 2. a 4. Dr. Podpěra podnikl za účelem srovnávacích studií dvě cesty do Bulharska, první za svých studií universitních, druhou o posledních prázdninách 1908. V Kranichově „Sborníku příruček“ vydal Podpěra „Klíč na určování nižších rostlin tajnosnubných“ jako úvod do prvního studia mechů, jatrovek, parožnatek, řas i hub (1908), kniha, jaké snad nenalezneme ani v literaturách cizích. Netřeba snad podotýkati, že dr. Podpěra přispívá články odbornými do řady časopisů tu- i cizozemských a že se účastní také práce ve vědeckých spolcích a organisacích jako v „Přírodovědeckém klubu“ v Prostějově, kdež zvolen byl po smrti prof. V. Spitznera předsedou.

Jmenování. Ministerstvo kultu a vyučování ustanovilo hudeb. skladatele řid. Leoše Janáčka v Brně zemským inspektorem nade všemi hudebními školami na Moravě.

Sekretářem zemského musea cís. Františka jmenován byl zemským výborem moravským baron dr. Jaroslav Helfert.

Z pracovních sloů.

P. Alois Fiala, nadučitel v Kosticích, chystá práci o keramice československé.

Školní rada V. Prasek pracuje o historickotopografickém slovníku celé někdejší Moravy resp. celé moravské arcidiecese, kterýžto slovník obsahuje nyní více než 800 jmen buď zapomenutých nebo zaniklých osad. (Feuilleton „Hlasu“ 13. pros. 1908 „Studium místopisných jmen jihomoravských“ od V. P.).

Prof. dr. Jos. L. Píč vydá v době nejbližší spis „Čechy za doby knížecí“ jako 1. svazek III. dílu „Starožitností zemí Českých“.

XLVIII. výkaz darů,

jež Vlastenec kému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní budovy muzejní

poskytli tito P. T. příznivci jeho od 1. července až do 30. září 1908:

	K
Dr. Josef Bareš v Jičíně . . .	1·—
Ant. Beneš, c. k. gymnas. prof. v Chrudimi	1·—
J. Brejník, restauratér v Olomouci na uctění památky † prof. J. Tálského	10·—
Hanácká sladovna v Brodku u Přerova	2·—
Ph. Dr. L. Brtnický, c. k. gymn. prof. v Hradci Kr.	2·—
Klášter u sv. Markety v Břevnově	2·—
Mačák a spol., cihelna v Bystrovanech	10·—
Em. Bystřický, revid. v Jindřich. Hradci	2·—
Akc. spolek rolnic. cukrovaru v Čelechovicích	10·—
Ant. Čermák, tov. v Hořovicích	5·—
V. Čermák, kapl. v Čelakovicích	1·—
Tom. Dočkal, nadlesní v Želetavě	10·—
Th. Dr. Ed. Dominik, c. k. prof. theol. v Olomouci na uctění památky † prof. J. Tálského	2.—
Fr. Dostál, právník v Dubanech	10·—
Dr. Ot. Duffek ve Světlé n. Láz.	1·—
Eugen Fierlinger, c. k. prof. reál. v Olomouci	10·—
Fr. Fischer, c. k. gymn. prof. v Hradci Kr.	2·—
Dr. Fotr, Boháček a spol., tov. v Turnově	5·—
Robert Friedl, pokladník v Uh. Hradišti	2·—
JUDr. J. Goller, kand. advok. v Něm. Brodě	2·—
Ed. Grunzl v Doln. Beřkovicích sbírkou	10·60
Lad. Haněl, řed. c. k. odb. šk. v Hradci Kr.	1·—
Josef Havránek, měst. radní v Horaždovicích	2·—
K. Hlobil, obch. v Holici . . .	1·—
K. Hoch, techn. adj. cukrov. ve Vrbátkách	1·—
MUDr. Jar. Holeka, c. k. okres. lék. na Mělníce	1·—
Karel Hradecký, c. k. vrch. pošt. spr. v Chrudimi	1·—
Důchod. úředníci kr. věn. města Hradce Kr.	3·—
Snáška . . .	110·60

	K
Přenáška . . .	110·60
Dr. Frant. Hrachovský, admin. v Račiněvsi	3·—
Jos. Hradil, koop. v Oseku . .	4·—
Jos. Hrdina, tov. v Pelhřimově	2·—
Jos. Hrdlička, lékárník v Táboře	4·—
Petr Hrubý, prof. ve Slaném .	2·—
Frant. Janáček, majitel pivovaru v Uh. Brodě	3·—
A. Kašpárek, děk. v Č. Brodě .	3·—
V. Klička, poklad. v Kroměříži .	2·—
K. Kopal, děk. v Lysé n. L. . .	1·—
Jos. Kopecký, c. k. pošt. kontr. ve Vys. Mýtě	1·—
Fr. Kostohryz, prof. v Kostelci n. O.	1·—
MUDr. Jan Král, lékař v Hradci Králov.	1·—
Vinc. Kubala, koop. ve Chvalkovicích u Olom.	2·—
Vinc. Kubáč, farář v Raduni p. Opava	3·—
MUDr. Fr. Kuthan, maj. sanatoria v Tišnově	5·—
Otto Kyas, adj. výzk. úst. hosp. v Brně	3·—
Výbor živn. zálož. v Ledči . .	1·20
J. J. Jan panující kníže z Lichtenštejna	80·—
Fr. Martinek, drog. v Olomouci	5·—
Vlad. Mezník v Plzni	1·—
Frant. Mikeš, vrchní inž. v Uh. Hradišti	2·—
Jan Mráz, velkoobch. v Liberci	5·—
Kar. Murla, maj. hodin. závodu v Olomouci	2·—
Dr. Bedř. Müldner na Smíchově	2·—
Měšť. spořitelna ve Vys. Mýtě	2·—
Obec Zvoleněves	20·—
Jan Oulehla, prof. náb. v Nov. Městě, Mor.	1·—
Anna Pallátová, vdova po inž. v Olomouci na uctění památky † chotě svého . . .	200·—
Václav Pavlista, tov. v Beronně	1·—
Frant. Pácal, c. k. účet. revid. v Praze	4·—
A. Píša, knihkup. v Brně . . .	2·—
F. Píša, knihkup. v Hradci Kr. .	2·—
Snáška . . .	480·80

Přenáška . . .	480·80
Fr. Pokorný, vrch. úřed. na Kr. Vinohradech	2·50
Frant. Pospíšil, spr. velkostatku v Bludově	2·—
Václav Pošusta, c. k. vlád. rada v Chrudimi	2·—
K. a. vikar. úřad Českobrodský v Přistoupimi	9·—
Bedř. Putterlík, lékárník v Kolíně	2·—
Božena Reyneková, choť insp. v Rakovníku	2·—
Frant. Rejthárek, c. k. professor v Hradci Kr.	1·—
Břetisl. Rubringer, výr. klenotů v Olomouci	2·—
Frant. Ruth, c. k. ředitel gymn. v Hradci Kr.	2·—
Fr. Řeřicha v Soběslavi . . .	2·—
Ph. Dr. Emil Sekera, c. k. prof. v Praze	2·—
Leop. Skála, hotelier v Bzenci	5·—
Jan Sklenář, rol. ve Vacanovicích	3·—
Jos. Sláma, maj. čaloun. závodu v Olomouci	2·—
Tylda Srpova v Hradci Kr. . .	2·—
Karel Stüdl, vrch. úřed. č. spoř. v Praze	2·—
Antonín Šklíba, farář v Oujezdě u Chocně	1·—
Lad. Šmehlík, maj. stolář. záv. v Olomouci	2·—
MUDr. Hil. Špička, lék. v Plasech	1·—
J. Špička, děk. v Mor. Ostravě .	2·—
V. Špitalský, inž. v Něm. Brodě	2·—
Fr. tourač, c. k. gymn. prof. v Olomouci	2·—
Dr. Bern. Šústek OSA v Brně	2·—
Roln. akc. pivovar v Těšeticích	50·—
J. L. Truhlář, zástupce Kolín. cikorky na Král. Vinohradech	2·—
Fr. Urválek, far. v Heřmanicích n. Lab.	1·—
Snáška . . .	588·30

Přenáška . . .	588.30
Josef Válek, profesor v Novém Hrozenkově	10·—
Vojt. Viravský, c. k. gymn. prof. na Kr. Vinohradech	3·—
Vlasák a Kočí v Roudnici . .	1·—
Edv. Volek, c. k. gymnas. prof. v Příbrami sbírkou	5·—
Roln. cukrovarna ve Vrbátkách	20·—
Jar. Vrzal, technický spr. cukr. v Prosenicích	2·—
F. Wiedermann v Bouzově . .	10·—
Občanská záložna v Tršicích .	10·—
Rolnická záložna v Žeravicích	4·—
Ústř. záložna roln. v Olomouci	50·—
Dohromady . .	703·30
K tomu:	
Zůstatek 30. června 1908 .	65.889·99
Úhrnem .	66.593·29

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů slouží k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,

vrchní účetní Ústř. záložny rolnické, t. č. pokladník.

ČASOPIS

ROČNÍK ZA 4 KORUNY.
ČLENŮM VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

ČÍSLO 102. a 103. ČERVEN-ČERVENEC ROKU 1909.

Velehrad IV.

Velehrad a starobulharské knížecí sídlo v Abobě.

Píše Dr. **Jan Nevěřil**, c. k. prof. náb. v Uh. Hradišti.

V časopisu tomto (r. XXI., str. 81—89 a str. 129—140, r. XXIV., str. 68—74) bylo již uveřejněno několik pojednání o výsledcích archaeologického kopání na posvátném Velehradě. Hodlaje dále pokračovati, nechci se tentokrát omeziti pouze na výsledky tohoto badání, nýbrž chci věnovati pozornost také článkům v posledních letech o otázce velehradské opět velmi zhusta v časopisech a novinách uveřejněným a dotknouti se též stránky dějepisné této otázky, pokud je toho nutně potřeba, ponechávaje si výsledky zevrubnějšího studia této otázky na dobu pozdější.

I. Výsledky dějepisného badání.

Od dávných času byl Velehrad považován za sídlo Svatoplukovo a arcibiskupa sv. Methoděje (Dalimil, Pulkava a jiní). Kristián Hirschmentzel, mnich cisterciácký na Velehradě (zemřel r. 1703), v četných svých spisech (viz »Obzor« r. XXII., 1899, str. 193, 194), ač velmi nekritických, neúnavně hlásal slávu Cyrillo-Methodějskou. Všecka podání o Velehradě za ryzou pravdu maje, mnohé o něm zprávy podal, které bystřejším kritikum, jako Bonav. Pitterovi a především skeptickému Dobrovskému příčinou byly, že se pronesli, jakoby Velehradu na Moravě nebylo vůbec bývalo. Pitter psal: »De Velehradio nostri fabulam canere videntur sedem archiepiscopalem fuisse«; a Dobrovský se domníval, že Mosaburg, hrad od Pribiny na jezeře Blatenském založený, snad Velehrad slul a že tudíž totožný jest s Velehradem Svatoplukovým a Methodějovým. Šafařík a Palacký naproti tomu hájili náš Velehrad, až zase Dr. Dudík ho Moravě zhola upíral, čímž však jen popudil dějezpytce ještě k bedlivějšímu badání o té věci (viz V. Brandl, »Velehrad«, Památky, ročn. X. 1863, str. 241—251 a str. 296—306).

Výsledky archaeologického kopání na Velehradě v letech 1903 až 1908 provedeného vzbudily neobyčejný zájem o otázku velehradskou, o čemž svědčí četné články v novinách a časopisech, jakož i samostatně vydaná pojednání v posledních letech. Než nepředpojatý

znalec kritického dějezpytu musí doznati, když pročte tyto publikace, sobě mnohdykráte odporující, že slouží více k zatemnění než k objasnění velehradské otázky.

Jedni tvrdí, že sídlo Svatoplukovo a hrob sv. Methoděje nesmíme hledati tam, kde stojí nynější kostel a klášter velehradský; vždyť prý se nenalézá na celém tom prostranství počínaje od kláštera velehradského až do Starého Města u Uh. Hradiště, kam obyčejně dějepisci kladou sídlo Svatoplukovo a metropoli sv. Methoděje, ani jedinká stopa po nějaké památce z dob říše velkomoravské.

Za hranicemi nynější Moravy, tak tvrdí, tam prý třeba hledati ono město, nebo vlastně onu tvrz. Při tom jmenují Děvín, ležící při ústí řeky Moravy do Dunaje, nebo Nitru na uherském Slovensku. Tam na uherském Slovensku, tam na pannonské půdě Velké Moravy se prý odehrály ony velké události století IX.

K těm, kdož jsou proti tomu, abychom hlavní město říše velkomoravské hledali na místech Velehradu nynějšího a v jeho okolí, připojil se v době poslední nový badatel, který se snaží podati důkaz, že Velehrad velkomoravský je totožný s Olomoucem. Tuze daleko by nás vedlo, kdybychom zde měli do podrobna rozebírati všechny podobné publikace o Velehradě. Ale jistě napadlo každému, kdo ony publikace pročetl, že své domněnky psali páni pisatelé s apodiktickou jistotou,ačkoliv podané jimi důkazy jsou příliš chabé. Jsouť uměle sestrojovány a na nepředpojatého čtenáře působí dojmem, že byli páni pisatelé v této otázce předpojatými a že měli úsudek připravený dříve, než se do věci pustili.

Od článku právě zmíněných neliší se valně články ony, které byly psány o Velehradě až z přílišného zápalu pro dobrou věc. Ti totiž tvrdí zcela určitě, že bylo sídlo říše velkomoravské tam, kde stojí nynější Velehrad, a považují nynější kostel za metropoli sv. Methoděje a kapli sv. Klimenta u Osvětiman za jeho hrobku.

Kritický badatel nemůže schvalovati postup těchto badatelů, neboť užívají pramenů beze vší kritiky, historicky jistá data libovolně přijímají, nebo zavrhují, nebo o nich vyslovují pochybnost, jiné důkazy uměle vytvořují a hájí. O působení sv. věrověstů Cyrilla a Methoděje tak píšou, jakoby byli za jejich doby žili a s nimi po Moravě chodili.

Když se v novinách, časopisech a samostatně vydaných knihách tak píše o otázce velehradské, jak jsme se právě zmínili, tu uzná každý, že se tím otázka velehradská neobjasní, nýbrž naopak, že mnohého odborně nevzdělaného čtenáře notně poplete. Myslím, že nelze konečný úsudek a odpověď rozhodující na otázku tuto do různých odvětví dějezpytu sáhající tak brzy očekávati a že bude třeba ještě dalšího neúnavného studia této otázky. Varuji zde před unáhleným úsudkem maje na zřeteli Prokopa, který po povrchním kopání si o velehradské basilice utvořil úsudek, jenž mu byl pozdějšími nálezy důkladně vyvrácen.

Při schuzi na Velehradě dne 9. září 1903 bylo usneseno, aby se započalo s archaeologickým kopáním. Zároveň bylo ustanoveno, aby se zřídilo dějezpytné komité. Bohužel, nemáme ho dosud. Zmiňuji se o tom hlavně z té příčiny, aby veřejnost nemyslila, že ony zmíněné publikace nejnovější jsou snad výsledkem jeho prací.

Je to zjev opravdu málo potěšitelný, že nemáme takového komité, jež by se právě dějezpytnou částí otázky velehradské zabývalo. Vždyť by ho právě nyní daleko více bylo třeba než dříve.

Od té doby (v letech šedesátých minulého století), kdy V. Brandl popsal, kam až se dospělo v otázce velehradské, stal se zřejmý pokrok nejen v archaeologii, ale též i v dějinách umění, v edici a kritice pramenů, v dějinách politických, sociálních a církevních. Tento pokrok nemůže se neodrážeti v otázce naší do všech těchto oborů zasahující. Nepřibylo ovšem příliš mnoho nového materiálu historického, naopak musíme říci, že ho ubylo; ale jak zcela jinak oceňují se dnes historické prameny! Badatel v otázce velehradské najde také mnohý dobrý pokyn, mnohé dobré zrnko i v takových pracích, které se výhradně Velehradem nezabývají.

Nedostali jsme se tedy v dějepisné části otázky velehradské o mnoho dále. Ovšem musím přiznati, že byly uveřejněny i vážné práce v tomto oboru, na př. Snopkovy, Jagičovy a některé jiné, které se však více vztahují na celou působnost sv. Methoděje.

II. Výsledky archaeologického kopání na Velehradě.

Aniž bych vybočil ze zásadní reservy, dovoluji si sděliti s veřejností o Velehrad se zajímající a na konečné rozhodnutí netrpělivě čekající toto o archaeologických vykopávkách:

1. Dosavádním kopáním na Velehradě podařilo se zjistiti půdorys a architektonickou výstavbu románské basiliky z r. 1200, což samo o sobě ospravedlňuje kopání. O tom byla podána obšírná a illustrovaná zpráva v Časopisu vlast. spolku muzejního v Olomouci č. 3. a 4. z roku 1904 a č. 1. z r. 1905. Německy byla uveřejněna ona zpráva v Mitteilungen der k. k. Zentralkommission, sv. IV. z r. 1905. Materiálu zapůjčeného použil msgr. Lehner ve svých dějinách umění národa českého, sv. III., str. 49—58.

2. Avšak toto vysvětlení o románské basilice cisterciácké z počátku století XIII. není jediným výsledkem, ku kterému jsme došli dosavádním kopáním. Na východní straně kostela u apsid byly odkryty profily trnožu všech pěti apsid a též základy zdí až do spodu, které sahají do hloubky 3·20 *m* úrovně nynější. Jestliže uvážíme, že sahají základy tak hluboko a odečteme-li od té hloubky výšku rumiště, seznáme, že dlažba chrámová v románské basilice byla asi 2·40 *m* pod nynější, že nemohla býti pod ní žádná krytba (viz tab. 1.).

V t. zv. kryptě nynější pod kostelem nemohli jsme dosud zjistiti, zda-li se pod ní nenalézají ještě starší, před r. 1200 sahající stavby, a to pro přílišné překážky, s něž jsme nebyli.

TABULKA I.

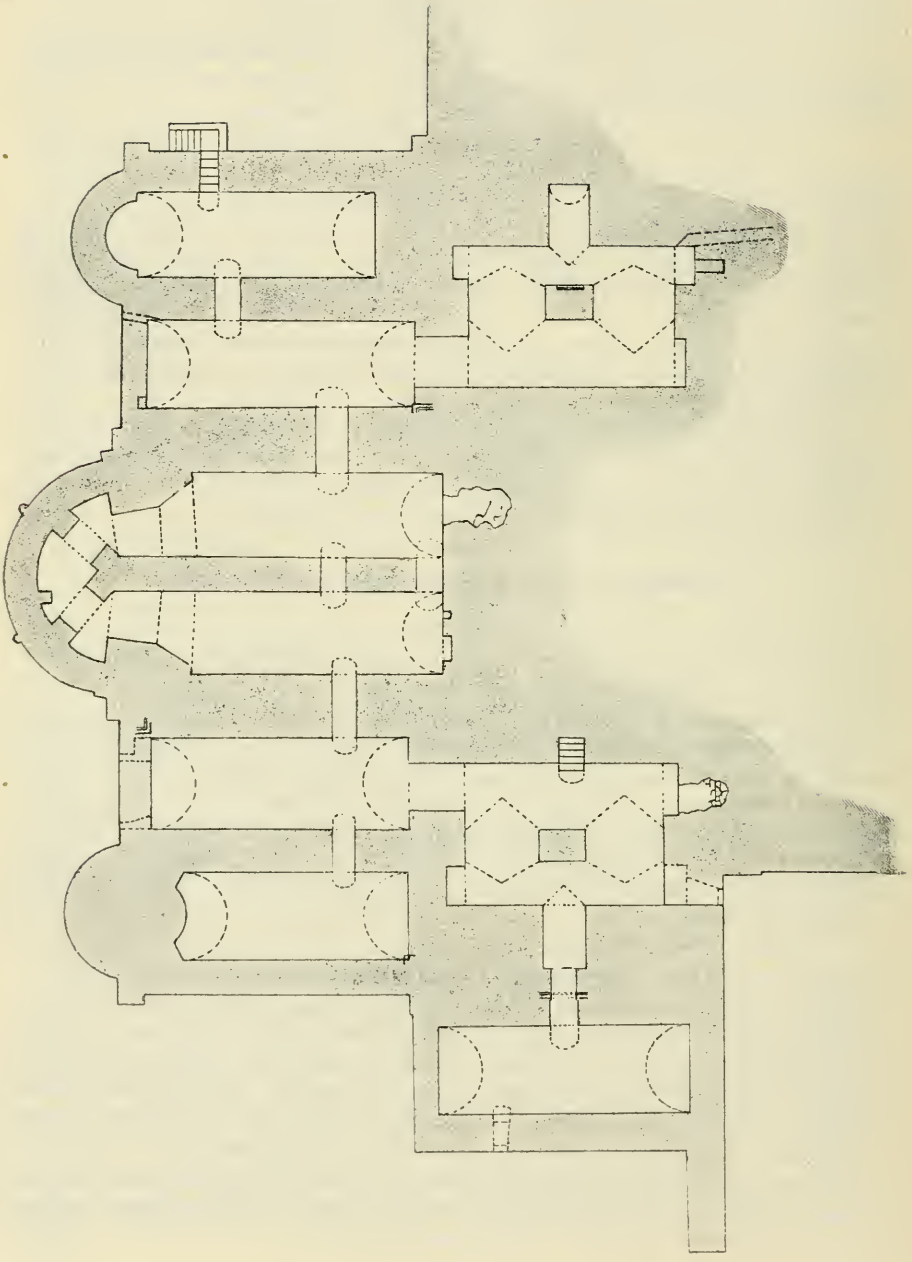

Aby se totiž úroveň v kostele vyrovnala úrovni kolem kostela, bylo třeba v presbytáři a v příční lodi postaviti mohutné klenutí. Avšak toto klenutí nebylo — asi k vuli větší jistotě — postaveno na základech stávajících zdí, nýbrž na samostatných základech, hned vedle postavených, tak že těmito novějšími základy jsou základy dřívější úplně zakryty a nemožno se k nim dostati. Pouze na několika místech viděti lze kamenný trnož románský, nač bylo již upozorněno ve zprávách dřívějších (viz tab. 1.).

3. Velký význam třeba rozhodně přisouditi kamenným hrobům (viz obr.) Nemůžeme se nikterak připojiti k náhledu, že náležejí k době pozdější, době až po založení cisterciáckého kláštera, přihlížíme-li prý k do-

Kamenný hrob na Velehradě.*)

savádním vykopávkám. Zvláště na to se poukazuje, že ony tři cihly na spodní části prostředního hrobu nalezené prý nesvědčí o příliš velikém stáří hrobu. Cihly vylomené ze základních zdí chrámu jsou prý téže práce, téže velikosti i jakosti, jako ony zmíněné cihly v hrobě. Oproti tomu však dlužno poukázati na to, že všude, kde byly základy odkryty, jak u kostela tak i u staré části kláštera cisterciáckého, byla nalezena stavba čistě (pouze) kamenná, v níž nebylo nalezeno ani jediné cihly. Pochybuji tudíž, že by se dala zjistiti totožnost cihel z kamenného hrobu s cihlami z některé stavby románské na Velehradě, a kdyby se i to dokázalo, nebyl by to ještě žádný důkaz proti velikému stáří hrobů, protože nevíme, byly-li hroby nalezeny na původním místě, nebo snad z původního místa tam přeneseny. Možnost tato, zdá se mi, není vyloučena.

* Klišé půjčil laskavě p. Melichárek z Velehradu.

Co se týká stáří kamenných hrobů, tvrdí se, že jsou to patrně obyčejné i jinak u nás i jinde známé hrubé rakve z doby předgotické, jako na př. tak zv. sarkofag sv. Longina na Vyšehradě a nadávno nalezená rakev blahoslaveného Hroznaty v klášteře tepelském. (Viz Památky archaelogické a místopisné XXII. 1906, číslo první a druhé strana 37. Poznámka 6.) Zajel jsem si k vuli tomu schválně do Prahy a prohlédl jsem si zmíněný sarkofag na Vyšehradě a pořídil jeho nákres (viz tab. 2 b). Kamenné rakve bl. Hroznaty v klášteře tepelském jsem sice neviděl, ale zjednal jsem si dobrý popis a fotografii (viz tab. 2 a). Obě rakve jsou monolithy (z 1 kusu), v nichž hrob je na způsob žlabu vysekán. Zevnitř jsou obě dosti hladce ve formách pravidelných otesány. Sarkofag sv. Longina je kromě toho ozdoben zevnitř na hořejší části dokola kruhově obloukovitým vlysem (obrubnicí) a čtyřmi velikými kříži, na každé straně po jednom. Pokrovy se asi nenašly u žádného z obou jmenovaných hrobů.

Dějiny t. zv. sarkofagů sv. Longina na Vyšehradě v Praze a bl. Hroznaty v klášteře tepelském jsou nám úplně známy, ale při kamenných hrobech na Velehradě nenašlo se při pečlivém hledání ničeho, co by podalo nějaké vysvětlení o stáří a původu jejich. Jsme tedy odkázáni pouze na hroby samy. (Důkladný jejich popis je podán v Mitteilungen sv. IV. 1905 a jsou tam připojeny illustrace. V Časop. vlast. muzej. spolku byl podán popis jen zkrátka.) Třeba tu vytknouti především, že byly hroby již původně určeny do země, ježto zevnitř nebyly pranic otesány. Pouze hořejší část, pokrov, kříži ozdobený, vyčníval asi ze země. V pozdější době byl ovšem i pokrov rumem zasypán.

Takové sarkofagy, které se skládají z více kusů, vyskytují se nezřídka vedle monolithických, které jsou původu římského, hned za doby Merovinguv hrobech germánských (Srovnej L. Lindenschmit, Deutsche Altertumskunde, sv. I., str. 109.). Také pokrovy jejich pozůstávají z jedné nebo více tabulí kamenných (Lindenschmit, str. 113).

Na Rýně užíváno bylo k pohřbům kamenných hrobů římských, merovinských a raně středověkých i v dobách, kdy nebyly více nové sarkofagy zhotovovány (Dr. Heinrich Otto: Handbuch der kirchl. Kunstarchäologie des deutschen Mittelalters I., 346—349).

Je pravda, že není dosti srovnávacího materiálu, jakého by ku přesnému určení doby a okolností zapotřebí bylo, ale tolik přece z něho úplně jistě se dá tvrditi, že ony tři kamenné hroby velehradské pocházejí z dřívější doby než tak zv. sarkofag sv. Longina na Vyšehradě v Praze nebo náhrobek bl. Hroznaty v klášteře tepelském a že je naprosto vyloučeno, aby byly zařaďovány do doby cisterciácké a tím méně do doby ještě pozdější. —

Další úlohou v badání velehradském bude, pátrati po srovnávacím materiálu, kterým se snad podaří určiti blíže stáří těchto předuležitých nálezů. —

4. Významných výsledků docílilo se archaeologickým kopáním v zahradě na východní straně za kostelem (dříve to byla zahrada nad-

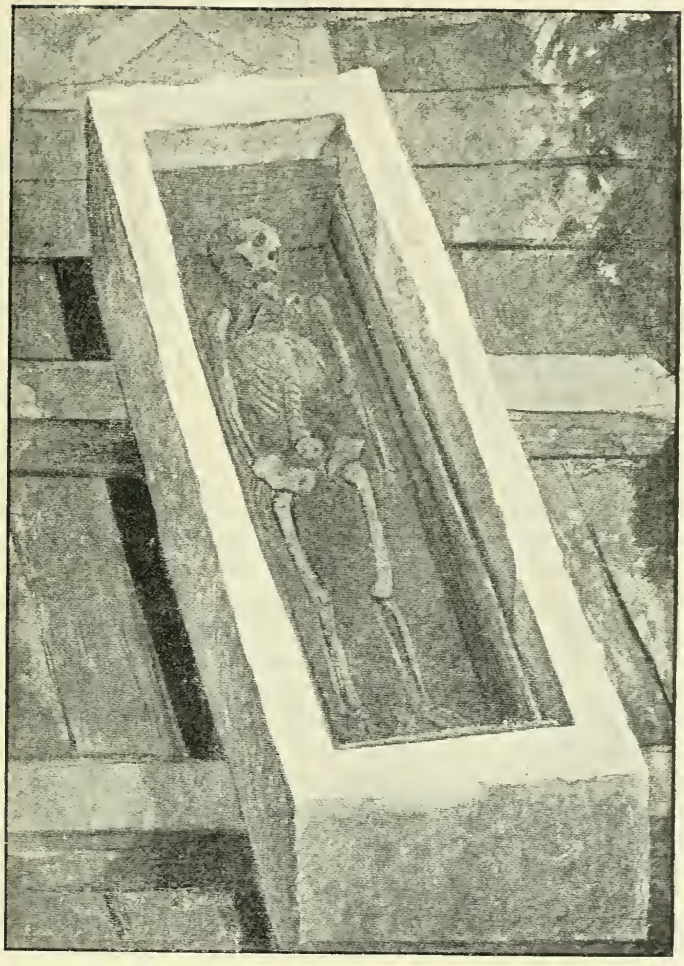

a) **Hrob blahosl. Hroznaty.**

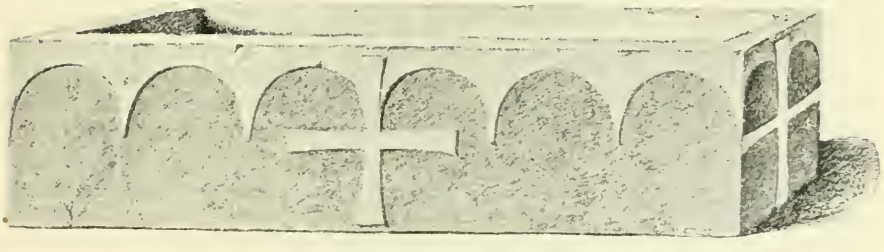

b) **Sarkofag sv. Longina.**

lesního). Ze zprávy uveřejněné v Časopise vlast. muzej. spolku v Olomouci, ročník XXIV. (1907), č. 1., str. 68—74 vyjímám pouze toto: Přišli jsme na mohutné základy budov souvisících spolu o rozměrech velkých, jež jsme celé dali odkryti. Jak zcela jiný obraz máme tu před očima, než jaký nám zanechal P. Kristián Hirschmentzel! Věru, nebyla to snadná práce vyznati se v té směsici prauzných základů. Tu se asi během času mnoho stavělo a přestavovalo, nač poukazují základy křížem krážem se protínající. Myslím, že ony P. Kr. Hirschmentzlem zobrazené budovy nejsou nejstaršími budovami, jež tu kdysi stávaly. Ony budovy byly postaveny od cisterciáků částečně na základech starých, částečně v novotě a později byly opět přestavovány, novými dle potřeby nahražovány a doplňovány a konečně osudu ponechány. Jak dokazují očití svědkové (p. Klem na Velehradě), odvezly se a jinde upotřebily celé hromady stavebního matriálu, tak že je opravdu nemožno z odkrytých základu sestrojiti půdorys oněch budov, jež vidíme na obraze Hirschmentzlově.

Po odstranění ruinu přišli jsme na základy rozsáhlých budov, na nichž bylo pozorovati, že nejsou z jedné a téže doby, nýbrž že patří třem různým periodám. Nejstarší je ona stavba, jež o sobě tvoří souvislý celek a jest takořka jádrem celého souboru těcto budov. (Srovnej obraz v r. 1907 tohoto časopisu tab. I.).

Těmto základum, které tvoří samostatný celek, třeba u přirovnání s jinými stavbami stávajícími a vůbec na Velehradě odkrytými přisouditi větši stáří; neboť nenašly se v základech žádné stopy románské architektury, což jsme dosud všude nacházeli. Tím právě různí se nápadně od připojených budov na straně západní, v jichž základech se našly takové zbytky.

Že jsou starší než z roku 1200, dlužno souditi i z trnože, který se našel na straně jižní a z části i na straně jihozápadní. Pozůstává totiž z pěkně otesaných kvádru a je ozdoben římsou jednoduše profilovanou. Takový profil nebyl dosud ještě nikde tu nalezen. —

S těmito výsledky ukončili jsme vykopávky r. 1906, ježto nebylo peněz na další kopání. Ale přes to použili jsme kdekteré příležitosti vhodné, abychom pokračovali v dalším pátrání. Tak především pokračovali jsme ve zkoumání pod nynějším kostelem velehradským (pod presbytářem a v příční lodi) v tak zv. kryptě — což se stalo v r. 1907. Na podzim téhož roku odstraňovala se stará dlažba v Cyrilce a nahražovala novou. Prohledali jsme, co se nachází pod dlažbou. Našli jsme tu kus velmi starých základu, které kapli v úhlopříčce protínají.

Pozdějším kopáním třeba teprv zjistiti, jaké ještě významné věci skrývá půda našeho Velehradu. Vždyť jsme v archaeologickém prozkoumávání Velehradu vlastně teprv v začátcích, ježto jsme dosud pouze prohledali půdu u kostela, u klášterních budov a v zahradě, a to ještě ne tak úplně, jak bychom si byli přáli. Čeká na nás ještě notný kus práce a nepochybuji ani dost málo, že v základech nad i pod zemí, jak u nynější basiliky, tak i u starých budov klášterních najdeme pěkné věci dosud skryté, provede-li se kopání způsobem žádoucím.

Ba máme i naději, že též jinde se pěkných věcí dokopáme. Vždyť zkoušky v kopání na návrší, u nynějšího hřbitova velehradského, na t. zv. Hrádku, ukázaly, že je tam silná vrstva rumu, což přece nasvědčuje, že tam druhdy jakési budovy stávaly. Dále na návrší, směrem k jihu, v t. zv. »Háji« viděti stopy opevnění valového. —

Výslovně připomínám, že nechci nikterak tvrditi, že by dosavádní vykopávky dokazovaly, že se nám podařilo zjistiti souvislost aneb totožnost nynějšího Velehradu s dřívějším velkomoravským. Ale něco je přece, tuším, kopáním dokázáno, totiž oprávněnost, ba potřeba, aby se v soustavném zkoumání pokračovalo. Ovšem nesmí se zkoumání omezovati pouze na Velehrad nynější, nýbrž musí se rozšířiti i na celé okolí, Staré Město nevyjímaje.

Výsledky dosavádního kopání na Velehradě vzbudily ve mně rozhodné přesvědčení, že nelze upříti okolí nynějšího Velehradu důležitosti sahající před r. 1200. Zájem o otázku velehradskou pobádal mne k dalším studiím a výsledky jejich dovoluji si tuto krátce a přehledně předložiti veřejnosti k laskavému posouzení.

III. Co lze tvrditi s jistotou o velkomoravském Velehradě. Poloha hlavního města říše velkomoravské.

Staří kronikáři jmenují mezi opevněnými městy říše velkomoravské kromě Blatna (Moosburg) u jezera Blatenského, knížetem Privinou opevněného, jménem dvě, a to Nitru, která stávala na uherském Slovácku, a Dovinu nebo Děvín, jehož poloha podnes nad pochybnost zjištěna není. Někteří totiž kladou polohu jeho na skalnatý výběžek u Prešpurku, při vtoku Moravy do Dunaje, kde dnes leží městečko Děvín (něm. Theben). Podobnost jmen dodává domněnce této jakési pravděpodobnosti. Jiní opět stotožňují Děvín s jinými místy. (Viz mé pojednání: »Die Gründung und Auflösung der Erzdioezese des heil. Methodius«, str. 23, pozn. 3., V. Brandl, Poloha starého Velehradu, str. 8 a 9, Dudík, Dějiny Moravy z r. 1875, Jireček, Světozor z r. 1859, str. 378 a j.) Místa v Annales Fuldenses, která se vztahují na Děvín, jsou uvedena u Pertze, I., str. 369 k roku 855 a II., 378 k roku 864.

Ale ani Nitra, ani Děvín, ať již byl tam, kde nynější, nebo kdekoliv jinde na hranicích jižní Moravy, nemohou býti považovány za hlavní město říše velkomoravské. Nitra je ovšem místem historicky památným. (Viz o tom pojednání dra Píče v Památkách archaeol. a místopisných, díl XXI. z roku 1904—5 a Slovácké Noviny ze dne 11. února 1905: »Stopy Svatoplukovy Nitry«). Avšak víme přece o Nitře zcela jistě, že byla od r. 880 biskupským sídlem Wichingovým (Dudík, Mährens allg. Geschichte I., str. 245, Listy Jana VIII. z r. 881) a proto je zcela vyloučeno, že byla zároveň též sídlem Methodějovým. O Děvíně zase víme, že vystavěl město toto Rostislav jako pohraniční pevnost na jihu a že tam tedy nikdy nebylo hlavní sídlo knížete velkomoravského. Fuldenské Annály zmiňují se na dvou místech o silně opevněném místě, jež leželo jistě dále ve středu Moravy. (Viz Pertz I., 381

z r. 869): »Qui (Carolus) dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremavit incendio, et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens cum suis diripuit. Nec minus Carlmannus regnum Zuentibaldi, nepotis Rastizi, igne et gladio depopulatur.« (Když Karel s vojskem sobě odevzdaným do oné nevýslovné pevnosti Rostislavovy, která od všech i od nejstarších se líšila, přišel, spoléhaje na pomoc Boží všechny hradby oné krajiny spálil a uschované věci v lesích nebo na poli zakopané našed, se svými odtáhl. I Karlomann plenil ohněm i mečem knížectví Svatopluka, synovce Rostislavova). Druhé místo zní u Pertze I., str. 383: »Nam Zuentibald ceteris castrametantibus, urbem antiquam Rastici ingressus est«. (Svatopluk totiž vešel do starého města Rostislavova, mezitím co ostatní tábor zakládali).

Že vojska Ludvíka Německého, vedená jeho syny Karlem a Karlomanem v srpnu r. 869 dvěma směry, vtrhla do nitra Moravy, kde bylo hlavní sídlo Rostislavovo, poznáváme též z Annálu fuldenských k r. 869, l. c. 381: »Vastataque omni regione Carolus et Carlmannus fratres convenerunt de victoria sibi coelitus data gratulantes«. (Spustošivše celý kraj sešli se bratři Karel a Karloman blahopřejíce sobě ku vítězství nebem danému).

Svědectví Annalů fuldenských ovšem nepřináší nepopíratelný důkaz, že by hlavní sídlo říše velkomoravské musilo býti na místě nynějšího Velehradu, nebo jak Vinc. Brandl tvrdí, tam, kde stojí Staré Město u Uh. Hradiště, ale přece mluví hodně zřetelně pro onen kraj. K tomu přispívají nemálo též staré, třebas dosti sporé, listiny a pak tradice.

První zmínku o Velehradě má Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I., pag. 207 v listině bez odporu původní z roku 1131, v níž vypočítává biskup Zdík statky kostela olomouckého. Tehdy patřil Velehrad kostelu spitinovskému. »He ville ad Spitigneuensem ecclesiam pertinent. Veligrad tota«. Druhou zmínku nacházíme tamtéž z r. 1202 (Cod. dipl. Mor. II., pag. 13): »Insuper vir nobilis Theodoricus . . . quandam villulam Costeleche . . .contulit ecclesie Velegradensi, cuius termini sunt usque ad vallum antique civitatis«. (Mimo to daroval šlechtic Theodorich vesničku Kostelany . . .kostelu velehradskému, jejížto meze jsou až k valu starého města).

Mezi svědky se uvádějí cives velehradenses, tedy občané velehradští. I tato listina jest původní. K ní se druží taktéž původní listina z r. 1201 (Cod. dipl. Mor. II. 4.): »Item confirmo auctoritate regia capellam s. Joannis in Moravia cum suis pertinenciis eisdem fratribus in Lutomisle, licet per prefatum ducem (Břetislaum) sine iuris modo ipsis collata esse dinoscitur, concedens ipsis ad peticionem fratris nostri dilecti Vladislai . . . . facultatem prefatam capellam . . . . fratri nostro vendendi.«

Vinc. Brandl spatřuje v označení »antiqua civitas« z r. 1202 souvislost s urbs antiqua Rastizi!

Jiná bez odporu též pravá listina je datovaná ze dne 27. XII. 1228 (Cod. dipl. II. 193—197), v níž je místo pro nás důležité: »Possessiones uero eiusdem cenobii sunt hec: »Welegrad civitas primo, modo burgus (tak lze čísti u Palackého: Dějiny I. 143 pozn. 37, u Šafaříka: Starožitnosti slov. 802, pozn. 37. = Velehrad, dříve hrad, nyní městys. Srovnej též Dudík I. c. I. 147.). Zde jedná se o význam slov civitas a burgus. Viz o tom V. Brandl l. c. str. 17, pozn. 14 a dr. Šujan: »Vývoj hradu na Moravě v letech 1029—1197« v Časopise mor. musea zemského, roč. VI. 1906 č. 2. str. 271—290. »Civitas« značilo před r. 1200 hrad, (něm. Burg), po r. 1200 pak město (něm. Stadt), mohlo tedy pojmenování civitas ještě v listině z r. 1202 značiti hrad.

V tradici vyskytuje se jméno Velehrad poprvé u českého kronikáře Dalimila (žil 1282—1314), který jej nazývá sídlem arcibiskupským a tím ovšem i Svatoplukovou residencí.

Z těchto známých nám pramenů ovšem nedá se přesně dokázati, že by musil býti hledán velkomoravský Velehrad v okolí krajského města Uh. Hradiště, ale jak jsme již pravili, nelze upříti, že zřejmě na onu krajinu poukazují.

IV. Cesta do Bulharska.

V tomto přesvědčení byl jsem ještě více utvrzen, když jsem studoval v r. 1907 velkolepé dílo ruského archaeol. institutu v Cařihradě o výsledcích arch. vykopávek u Aboby v Bulharsku. Tato skvostná, 117 tabulkami a 58 obrazy v textu illustrovaná publikace tvoří X. svazek »Zpráv« onoho institutu a nápis její zní: Materialy dlja bolgarskich drevnostej Aboba-Pliska (Izvěstija russkago arch. instituta v Konstantínopole T. X. Sofija 1905). Na tuto publikaci upozornil a o ní referoval v časopise: »Český časopis historický« r. XIII. (1907) seš. 2. na str. 188. prof. Lub. Niederle.

Mohutné zříceniny u Aboby, vesnice z větší části ještě turecké, ležící v severní části t. zv. »Šumenského pole«, byly známy již oběma učencum Kanitzovi a Jirečkovi a byly všeobecně uznávány za zbytky římského tábora. Teprv r. 1898 odvážil se ředitel bulharského gymnasia ve Varně, Karel Škorpil, tvrditi, že v těchto zříceninách třeba hledati nejstarší sídlo panovníku bulharských, a ne v Přeslavě od Šumenu jižně ležící. A vykopávky u Aboby podniknuté ruským archaeol. institutem v Cařihradě v letech 1899—1905 potvrdily tvrzení Škorpilovo úplně.

Publikace ona podává neobyčejně pečlivě sestavenou zprávu o vykopávkách tu učiněných. Čím déle jsem se zahloubával do studia této neobyčejně zajímavé zprávy, tím více se ve mně probouzelo vědomí, že ve zříceninách Aboby se jeví obraz velkomoravského Velehradu, jaký jsem si již před lety na základě svých studií utvořil.

Jest mi ovšem předeslati, že má představa velkomoravského Velehradu nesouhlasila nikdy úplně s představami pisatelů jiných. Někteří totiž kladou hlavní důraz na **místo** na způsob **hradu** opevněné; já

však myslím, že třeba klásti důraz na **rozlohu.** Zřejmě jsem své stanovisko vytknul v pojednání z r. 1905 v Mitteilungen der Zentral-Kommission Sv. IV.: »Die archäologischen Funde . . . .« tvrdě, že pod velkomoravským Velehradem třeba si mysliti celý sonbor zvláštních opevnění, jež spolu souvisela a se rozkládala po celém okolí Uh. Hradiště, Starého Města a nynějšího Velehradu. Opevnění tato byla stavěna po způsobu kruhů avarských, ale nebyla s nimi totožná; pozustávalať z náspů, dřevěných srubu a četných zásek; uvnitř pak byly hrady a kostely mezi nimi též nynější Velehrad. Jméno Velehrad zůstalo konečně pouze cisterciáckému klášteru r. 1202 na zříceninách starých zbudovanému.

Dudík (Dějiny Moravy I. 145. pozn.) praví: »Nemáme si snad pod »ineffabilis munitio« mysliti kruh avarský od mnicha svatohavelského (Pertz II. 748) popsaný? Vždyť Slované byli po delší dobu ve spojení s Huny a nenaučili by se od nich způsobům opevňovacím?« Tomu však odporují slova: omnibus antiquissimis dissimilis (všem starším nepodobné, totiž opevnění); vždyť nebylo Frankům, kteří říši avarskou zničili, neznámo, jak vypadala avarská opevnění. Byla to tedy opevnění, která Němcum byla dosud neznáma, ale pouze Slovanům vlastní. Na str. 374 svého díla praví Dudík: »Tážeme-li se, jak stavěny byly takové hrady, tedy upozornili jsme již na str. 145, že se jim Němci podivovali, když takový hrad r. 869 obléhali.« Z těchto slov můžeme poznati, že neměl Dr. Dudík jasné představy o Rostislavově opevnění (Rastizi ineffabilis munitio). Srovnej též Palacký Dějiny I., 203.

Patře na výtečné illustrace Aboby shledával jsem v nich nejenom závažné hledisko na způsob staveb staroslovanských opevnění, ale též poučné vysvětlení různých jiných okolností. Proto odhodlal jsem se zajeti si na studijní cestu do Bulharska, abych na místě samém shlédl nutný srovnávací materiál.

S vděčnosti jest mi se zmíniti o laskavém přijetí v Sofii od J. Excellence, nejd. pana arcibiskupa Meniniho, ve Varně od velezaslouženého ředitele tamnějšího gymnasia bulharského, p. K. Škorpila, jakož i od ředitele ruského arch. institutu v Cařihradě, pana J. Uspenski-ho, čímž úloha má byla značně ulehčena a podporována.

V Sofii byl mi průvodcem po museu tamnější ředitel musea p. Dobruský. Viděl jsem různé vykopávky a nápisy, jež v Abobě a Přeslavě byly nalezeny a teď v onom museu uschovány jsou.

Ze Sofie odebral jsem se do Varny, kde mne pan ředitel K. Škorpil předně zasvětil do vykopávek abobských na základě uveřejněného pojednání a slíbil, že mi vše ukáže na místě samém. Jeli jsme tedy spolu dráhou až do Kaspičan, kde dráha odbočuje do Ruščuku, a odtud vozem do Nového Pazaru, vesničky to ležící na říčce Iridere a z větší části ještě turecké. Tam jsme zustali na noc. Když jsme večer na procházce došli k turecké mešitě, upozornil mne pan ředitel, že jest vystavěna z kamenu ze zřícenin abobských, ačkoliv jest Aboba skoro dvě hodiny odtud vzdálena. Nemálo jsem byl překvapen, když jsem ve hřbitovní zdi (kolem mešity) spatřil nejen podobné, nýbrž i úplně totožné značky kamenické, jaké jsme našli též na Velehradě.

Na druhý den časně z rána odvezl nás týž Turek, který nás dovezl z Kaspičan do Nového Pazaru, polní cestou k opevněním Aboby. Litovali jsme, že nám nedopřála hustá mlha, abychom jasně mohli přehlédnouti celé okolí Aboby. Teprv okolo 9. hodiny rozprchla se mlha a my kochali se s návrší (215 m nad mořem) jihovýchodně od Aboby pohledem na krásné okolí.

Rovina (kotlina) abobská.

Mezi horami p ř e s l a v s k ý m i, severními to výběžky východního Balkánu a vyšinami D e l i - O r m a n, západně od hor provadijských, rozprostírá se r o v i n a š u m e n s k á. Rovina tato dělí se na dvě části:

1. na severní, která zabírá kotlinu »rjeky provadijské« a

2. na jižní, podél toku řeky Tyčy (Kamčije).

Celá severní a kus části jižní jsou známy pod jménem »šumensko pole« (viz obraz na str. 62).

K vuli lepšímu geografickému přehledu přidržíme se jmen obou histor. středisk »Přeslavy« a »Aboby« a budeme nazývati část severní r o v i n o u a b o b s k o u a část jižní r o v i n o u p ř e s l a v s k o u. Hranici mezi nimi tvoří »šumenská planina« a hřeben horský (jest zároveň i rozhraním vod), jenž spojuje Ildaz-Tabia (severovýchodní výběžky hor šumenských, 430 *m*) s horami provadijskými (mezi vesnicemi Kjulevča a Ovčarovo). Tento hřeben jest 250 *m* vysoký a slouží za severní basi šumenských opevnění s redutami: Moskov, Beš-Tepe a Zebek-Tabija. Rovina abobská je zavlažována třemi řekami: Kanara-dere, dolním tokem Iridere (Kriva reka) a Madarska reka. Když se byly spojily v jednu řeku, nazývají se »provadijska reka«, jež teče dále nížinou zvanou »Kaspičansko blato«. Nížina tato, zaujímající jihovýchodní část roviny abobské, je nejníže položena (jen 60 *m*). Když voda vyleje, stává se z nížiny jezero, které se nazývá »Sedva«.

Kanara-dere (Kajalý-dere, Kamenica) vzniká v severozápadním úhlu roviny abobské na výšinách Deli-Ormanu, mezi vesnicemi Oluklu a Orta-Mahale. Při dolejším toku jest se prodírati řece Kanara-dere několika skalnatými roklemi, zvanými Kuru Kanara, následkem čehož často mylně bývá zvána Kuru-dere, místo správného Kuru-Kanara-dere.

Podél této řeky vede dráha z Ruščuku (Russe) do Varny a sice od stanice Šejtandžik (334 *m* nad mořem) do Kaspičan (93 *m*). Z přítoku Kanara-dere po levé straně, které prýští na jižních výšinách západní »Stany« a pak k jihu tekou, zasluhují zmínky pouze »Snjutli-dere« a Aboba-dere nebo »Asar-dere«. Tento protéká opevněním abobským. Řeky roviny abobské mívají z pravidla málo vody v létě, ale za to v čas dešťů rozlévá se voda v údolí řek daleko široko, protože koryta jsou plytká.

Kanara-dere protíná kotlinu abobskou úhlopříčně a dělí ji na dvě části, na severní a jižní. S e v e r n í j e n a s e v e r u a v ý c h o d ě o h r a n i č e n a »S t a n o u« a p a k s e s t u p u j e z v o l n a k j i h u d o

údolí Kanara-dere jsouc protínána jejími přítoky. Průměrná výška této části obnáší 250 *m*. V této části roviny abobské, vlnovitě pahorkovité a od jihu k severu mírně vzestupující, rozkládá se opevnění Aboby, k jehož středu jsme došli na straně východní.

Zevnější opevnění formy čtyřúhelníka pozůstává z příkopu a uměle nasypaného hliněného valu, jehož délka na stranách východní a západní jest asi 7 *km*, na straně severní 4 a na jižní 3 *km*. Jest to tedy celá krajina opevněná, jejížto val je skoro všude dobře zachovalý. V díle na hoře uvedeném jsou tyto valy velmi krásně vyobrazeny s profily (viz tab. 3).

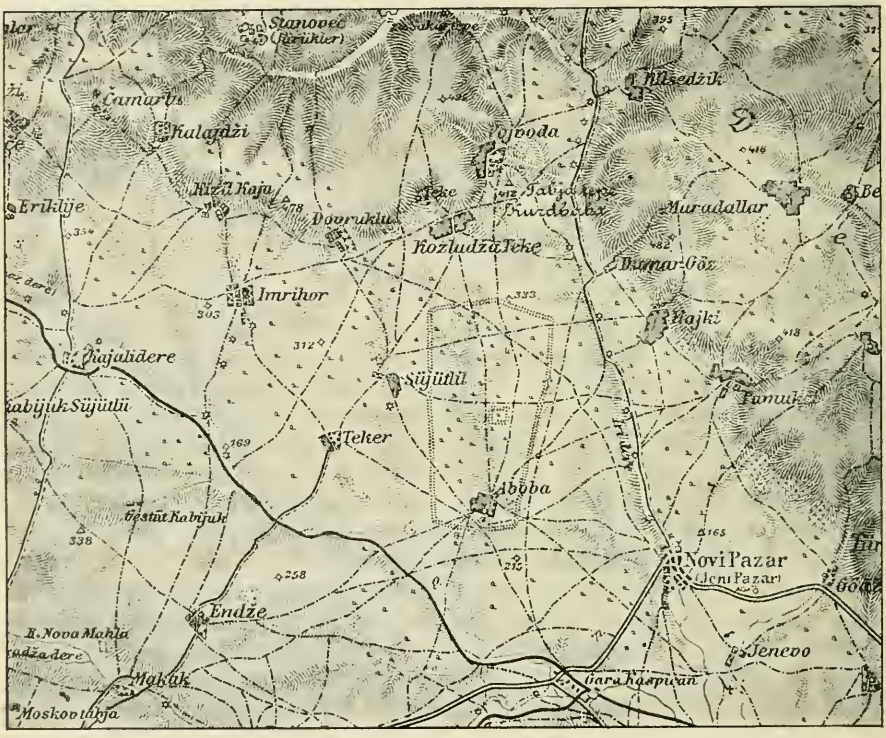

Rovina abobská.

Uprostřed této opevněné krajiny nachází se opevnění vnitřní formy lichoběžníku, pozůstávající z mohutných kamenných zdí, jejichž kvádry byly (částečně) na straně vých. a sev. odkopány (viz obr. na str. 64). V rozích lichoběžníku jsou kulaté rožní věže a na stranách jeho (mezi rožními) vždy po dvou pětistranných věžích. Na všech 4 stranách jsou neobyčejně silně opevněné brány. Každá z nich má dvě bokové dvojité věže zevnější a dvě vnitřní. V tomto vnitřním opevnění, neoby-

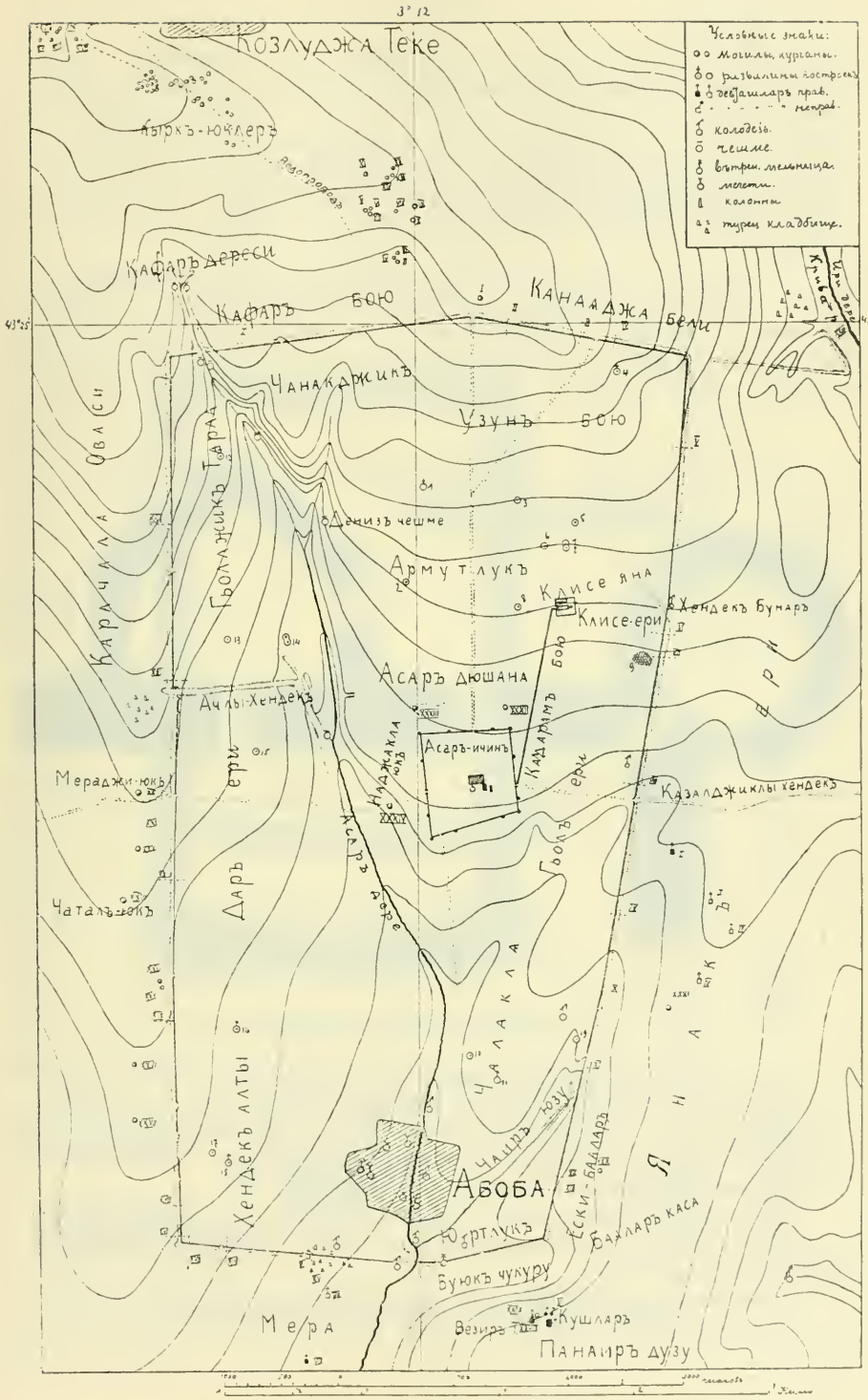

Opevnění abobské.

čejně silném, jsou zříceniny starobulharského obydlí. Opevnění vnitřní bylo dle všeho Omortagem vystavěno roku 822 z mohutných kvádrů. Obydlí knížete nebylo příliš rozsáhlé, ale bylo chráněno zvláštní zdí kamennou. Od této zdi na straně jižní byl palác trůnní a západně od něho dvorní chrám s hrobkou a zbytky hrobů z kamenných ploten (viz tab. 4.). Dále byly nalezeny na jihovýchod od trunního paláce základy pomníku mramorového, na němž vepsána byla smlouva mezi Bulhary a Řeky.

Z východní brány vnitřního opevnění vedla silnice velkými kameny dlážděná na severoseverovýchod k budově klášterní s velkolepou basilikou (ze stol. X.), jejíž půdorys dobře viděti na odkrytých základech. Také klášter s basilikou byly chráněny zvláštním čtvercovitým opevněním o 150 *m* délky.

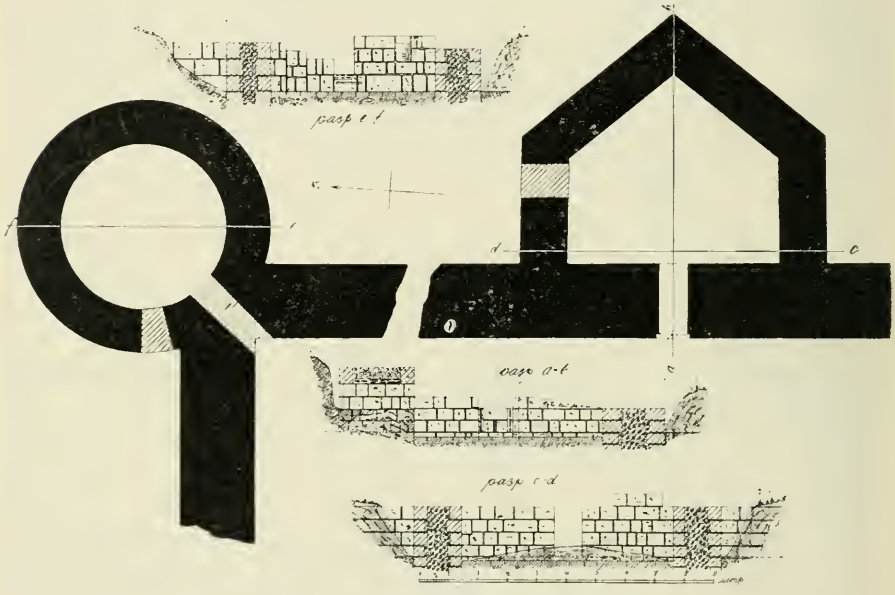

Část abobského opevnění vnitřního.

Ve vnitřním opevnění, kromě budov zmíněných, byly tu ještě jiné budovy menší, jež asi určeny byly pro družinu knížecí. Všechny vykopávky jsou ve zmíněné publikaci ruského institutu archaeologického nejen obšírně a důkladně popsány, ale též řadou krásných fotografií dopodrobna illustrovány (tab. I.—XL.).

S nemalým zájmem stopoval jsem značky kamenické (tab. IL ruského díla) a shledal, že mnohé jsou našim velehradským podobné, některé zrovna tytéž.

Neméně zajímavými byly pro mne mimo opevnění ležící skupiny kamenu, zvané devtašlary (tab. LXXI). Jsouť to skupiny dosti

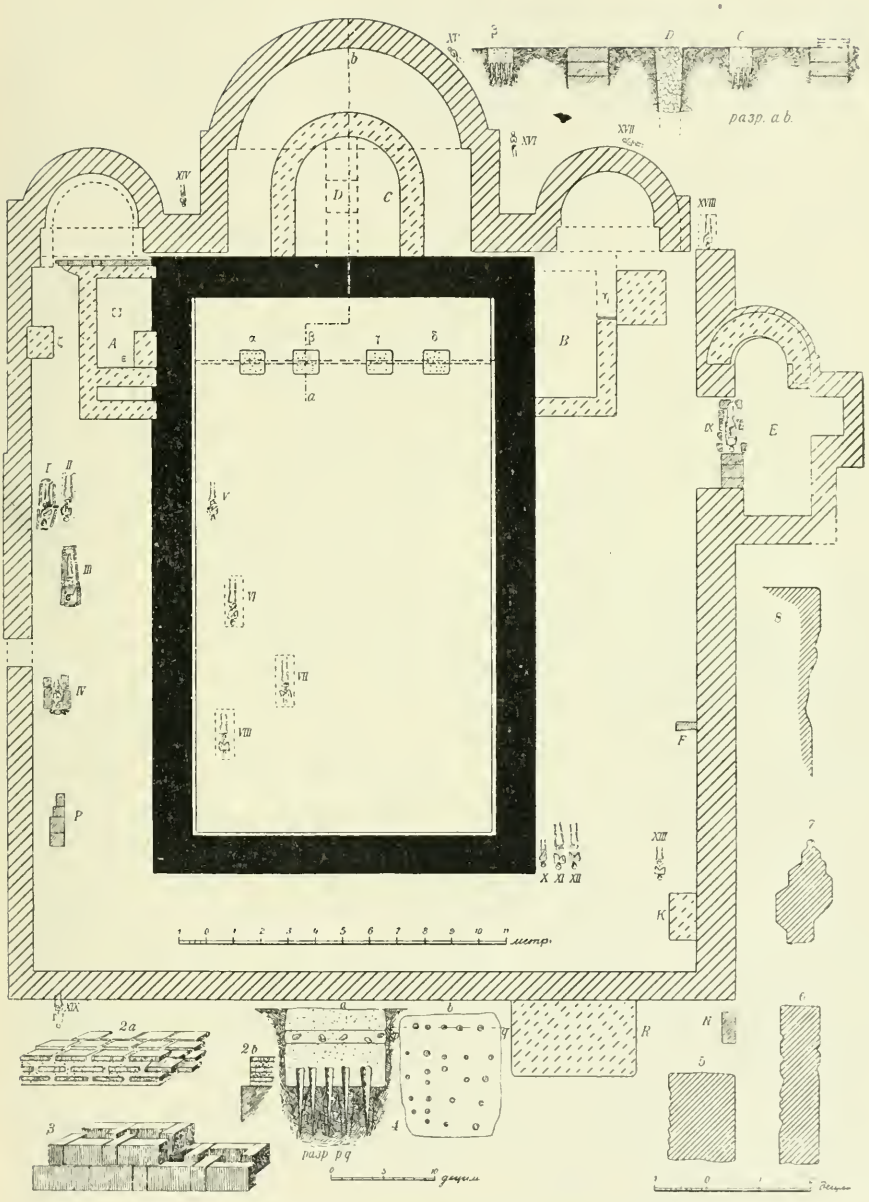

Dvorní chrám v abobském opevnění vnitřním.

velkých kamenů, rozestavené v pravidel. řadách ve čtverci po 25, 49 a 81, a zdá se, že sloužívaly kdysi za sedadla při shromážděních starešin. Před každou skupinou (grupou) byl předsednický kámen obrácen ke grupě. Zvláště jeden umělé otesaný kámen uprostřed jedné ze zevnějších řad skupiny padá do oka. Býval asi sedadlem předsedajícího takovému shromáždění. Na tab. LXXI b nahoře vidíme takové předsednické sedadlo ofotografováno a mimovolně vzpomněl jsem si, vida ono sedadlo, na kámen poblíž Velehradu, u Modré, jejž lid dosud nazývá královským stolem (stolcem).

Zajímavými jsou v Abobě a v okolí nalezené staroslovanské nápisy: Tak na tab. XCVII., č. 14 je jméno »Cara Michaela«; čís. 15 ze Šumenu je ze stol. XV. a na č. 21. z Trnovy je začátek evangelia sv. Jana.

Nejzávažnějším je však řecký nápis, který byl nalezen až ku konci archaeol. vykopávek v Přeslavi — r. 1905 — u vsi Čalataru, v němž je podán důkaz, že hrad Přeslavský byl r. 822 vystavěn a že sídlo knížecí v Abobě se nazývalo »Pliska« (v nápise εἰς τῆς Πλισκᾶς).

Překlad onoho místa na str. 545 a 546 cit. díla zní: »Chan ivigi Omortag (811—835) t. j. přeslavný chan Omortag v zemi, kde se narodil, z vule Boží panovník (archont), maje svůj tábor v Pliskje (Abobě) založil dvorec (aul) na (řece) Tiče (TOYTZA Kamčije*) a zdvihl (t. j. sebral) vojsko proti Řekům a Slovanům, uměle postavil most přes Tutzu (Tiču), přenesl a postavil v hradě čtyry sloupy a na jednom z nich umístil dva měděné lvy. Bůh nechť pomůže panovníku svou božskou vůlí císaře (byzantského) pokořiti pod jeho nohy do těch dob, dokud poteče Tiča a ať dopřeje Bulharům míti mnoho zajatců. Ku konci, když si podmaní své nepřátele, ať v radosti a blaženosti žije ještě sto let. Doba, kdy stavěl, je dle bulharského letopočtu »sigorelem« a dle řeckého 15. indikce« (t. j. L. P. 822).

Význam »sigorelem« není dosud objasněn. Je to patrně slovo původu turkmenského, jako »ivigi« (vznešený); jisto je, že není slovanského původu.

Výsledky kopání v Abobě a v okolí byly opravdu velkolepé, ale dokazují též, jaký smutný osud stihl Abobu, že byla úplně zničena, tak že nezůstal kámen na kameni. Kolik materiálu se odvezlo od té doby! Však jsme již se zmínili, že celá mešita a hřbitovní zeď v Novém Pazaru — asi 7 *km* odtud vzdáleném — jsou úplně z oněch kamenů vystavěny. Než i zbytky, jež se nám tam dochovaly, jsou velmi důležity: velkolepé opevnění, zachovalé kusy architektonické z paláce knížecího a z kostelů a celé hromady památek menších. Tyto, jakož i nápisy jsou nejen neocenitelny pro dějiny a kulturu národa slovansko-bulharského ve stol. VIII—X., ale ony, tuším, vrhají zářivé světlo i na dějiny říše velkomoravské, a to právě v oné periodě, jež byla a je až dosud pro nás zahalena temnou rouškou. Ony doplňují obraz, jaký jsme si o velkomoravském Velehradě utvořili, v jaké krajině totiž asi stálo a jak asi vypadalo sídlo knížat našich.

*) Slovanský název řeky Velké Kamčije podnes je Tiča.

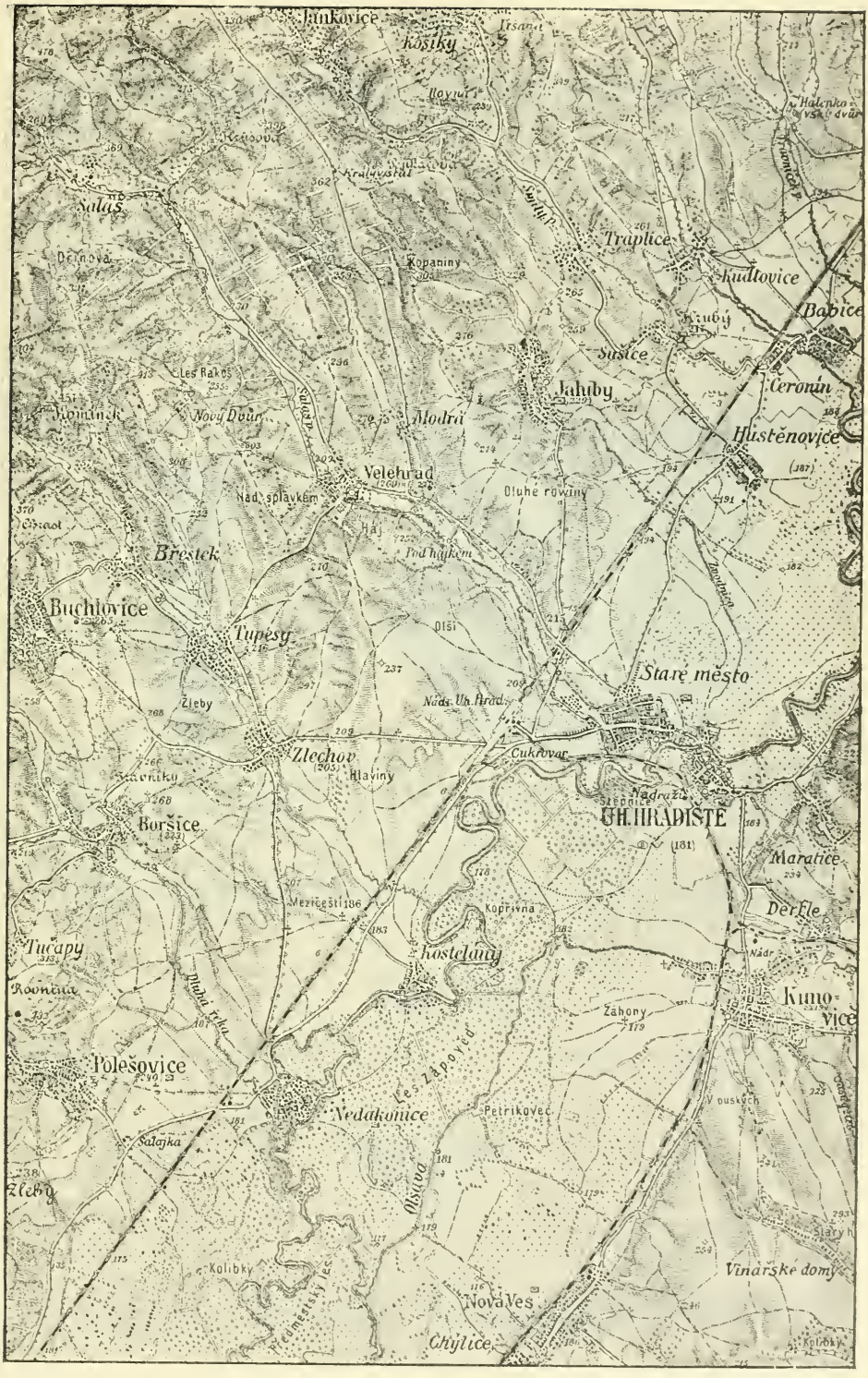

Okoli Velehradu.

Z dějin přece víme, že obyvatelé Velké Moravy byli s Bulhary nejen kmenově spřízněni, ale že právě v oné kulturní periodě (stol. VIII. a IX.) měli různé spolu styky. (Viz o tom dílo Dümmlerovo: Geschichte des ostfränkischen Reiches, I. svaz.). Myslím, že smíme analogicky zcela dobře souditi na opevnění velehradská!

Dále se nedá přece popříti, že zachovalé nám, třebas sporé, listiny zřejmě poukazují k okolí Uh. Hradiště, jakožto k místu, kde asi stávalo kdysi sídlo knížat velkomoravských. Přirovnám-li polohu tohoto okolí k okolí Aboby, pak musím přiznati, že jsou si velmi podobná a že se tedy okolí Uh. Hradiště co nejlépe hodilo pro podobné opevnění, jaké bylo odkryto u Aboby. Dle toho ovšem nesmíme hledati opevnění Velehradu velkomoravského v močálovitých nížinách Moravy u samého Uh. Hradiště, ale více ve vlnovitě vzestupující krajině táhnoucí se od Uh. Hradiště k horám buchlovským (pohoří Marsovo, od východu k západu) a od Spytinova k Baršicím (do severu k jihu). Viz tab. 5. srovnej též obraz na str. 62.).

Zajisté byla kdysi i tato krajina opevněna příkopem a náspem. Nedivme se však, jest-li tam dnes nenacházíme pražádných stop po takovém opevnění. Jen považme, proč se příkop a valy zachovaly skoro neporušeny v Bulharsku. Půda se tam do dnes tak nepropracovává jako u nás. Veliké pozemky leží od dávných časů ladem, aneb slouží za pastviny, kdežto u nás půda tamější byla důkladně překopána a přeorána; zajisté dosti příčiny, že ony valy hliněné během času zmizely.

V tomto zevnějším opevnění valovém bylo mimo opevněné sídlo knížecí zajisté ještě více jiných pevnůstek, jakž tomu bylo u Aboby. Ovšem na základě dosavadních prací se nechceme odvažovati tvrditi, že ono knížecí sídlo stálo právě tam, kde je nynější Velehrad. Důležitou úlohu mělo zajisté v opevnění velehradském také Staré Město anebo aspoň nejbližší jeho okolí. Spojuji s tímto náhledem možnost, že bylo použito zbytků zbořeného knížecího paláce ku pozdějším stavbám na Velehradě a doufám, že další soustavné kopání poslouží k utvrzení názorů vyslovených. —

V Uh. Hradišti, v květnu 1909.

Nové nálezy předhistorické z okolí Prostějova a odjinud.

Píše Ant. Gottwald. (Dokonč.)

Jednotlivé nálezy předmětů bronzových.

Bilovice (u Uh. Hradiště).

Z hromadného nálezu bronzu na sedlišti s kult. pop. polí v »Ploštinách« 14 drobných kroužků.

Bystrošice.

Ornamentovaná jehlice z neznámého místa.

Obr. 17.
Sekyra od Mysliovic (1/3).

Obr 18. Zvoncovitý pohár z Hrubčic (2/5).

Čelechovice.

Z pole za humny pěkně zdobená jehlice.

Mysliovice.

Z Klučí pod Alojsovem vyoraný celt (obr. 17.).

Nová Ves (u Trnávky).

Z Dolní Jevičové dlouhá jehlice s 2 vyhraněnými kuličkami pod plochou hlavicí.

Raclavice (u Vyškova).

Přelomená jehlice s ouškem.

Těšetice.

Z polí poblíž hřbitova pěkně patinovaná jehlice bez hlavičky.

Vícov.

Z nálezu na Brněnce nad Repešským žlebem dlouhá jehlice s hlavicí dvojkonickou a nadutým vroubkovaným krkem.

Sedliště a hroby s kulturou pokolení skrčených koster.

Bedihošt.

Z jara 1907 vykopány byly v cukrovaře dvě jámy s množstvím neornamentovaných střepů z velkých i drobných nádob, pazourek a přeslen.

Brodek.

Na levo za zámkem nasbíral jsem na poli zlomky zvonc. poháru.

Břesovice.

Na rozoraných polích na Dílech nacházejí se nečetně kousky zvoncovitých pohárů, hojněji střepy r. unětického.

Otevřené jámy za osadou jsou téměř beze střepů.

Čechuvky.

Z jam na Kopaninách vydobyl jsem části zvoncovitých pohárů a zlomky mis s plochými okraji zdobenými, četné střepy r. unětického, kam. hladidla, paz. šipku, přeraž. cívku a přibroušené kosti.

Č. O. M., roč. XXI, str. 108.

Bezprostředně za osadou při dělání silnice z jara 1908 vykopány byly dvě skrč. kostry v hloubce přes 1 m. U jedné nebylo ničeho, u druhé pouze několik střepů s plochými pupíky ze dvou mis rázu Jordansmühlského.

Držovice.

Na Dílech odvrahovičních, z míst osadě bližších, vykopal jsem z kulturní vrstvy střepy ze zvonc. poháru jemné i hrubé práce a zdobený rozšířený okraj z mísy, jaké zvonc. poháry provázejí. Zlomky nádob r. unětického nesou nejčastěji pupíky; zřídka přicházejí řady dolíčku neb ryté přímky. Mezi střepy vyskytnul se opracovaný pazourek, nucleus a kam. sekyrky.

Č. O. M., roč. XXI, str. 164.

Hradisko (u Kroměříže).

Z »Hradiska« mám nádobku na nožkách.

Hrubčice.

Teprve letos (ač o nálezu hned jsem věděl) získal jsem pro svoji sbírku pěkný pohár (obraz 18.) a kam. brousek z hrobu v cihelně již před 9 roky vykopaného. Oba kousky dostaly se tehdy do rukou jistého občana v Prostějově, kdež uschovány byly až do roku letošího.

Č. O. M., roč. XXII., str. 110.

Charváty.

Z jam v hliníku a v zahradách získal jsem poslední dobou pěkně zdobené střepy, přeražený mlat a bronzové dláto.

Pravěk II., str. 77.

Koberice.

Na polích nad Padělky za křížem našel jsem úlomky zvonc. pohárů a paz. nožík.

Oplocany.

V západní části cihelny na Svárově rozkopal jsem tři jámy. První, nejmenší neobsahovala ničeho, z druhé dížovité, přes 1 m hluboké, vydobyl jsem něco střepu, hliněný závěs podoby zátky a kousek krevelu, třetí jáma tvaru hruškovitého, 2 m hluboká, až na nepatrné úlomky byla úplně beze střepu.

Č. M. M. Z., roč. IV., str. 75.

Obr. 19. Nádoby z hrobu u Slavkova (1/5).

Prušánky.

Z hrobu v hliníku mám misku se 4 naznačenými oušky.

Slatinky.

Odněkud z okolí mám pěkný džbáneček. Bližší okolnosti nálezu známy nejsou.

Slavkov.

Ze střepu, vybraných ze strženého boku v cihelně, sestavil jsem 3 nádoby, jež umístěny byly u skrč. kostry: hrnek s rovným protáhlým krkem, sedícím na kulatém spodku, jiný velký podoby protáhlé látky s jedním uchem a mělkou mísu hlazenou s okrajem rozšířeným, opatřenou třemi drobnými a jedním větším ouškem (obr. 19.).

Č. M. M. Z., roč. VII., str. 28.

Smržice.

Na Šimanově, poblíž silnice ke Smržicím, nalezl jsem úlomky z poháru zvonecovitých.

Určice.

Na Záblatí na podzim 1907, když pátral jsem po hrobech skrčků, narazili jsme na jámu s nečetnými střepy r. mnětického, mezi nimiž vy-

kopáno bylo několik beztvárných kusů pazourku, kam. sekyrka, šidlo z ptačí kůstky a předmět z kančího zubu vyřezaný, neznámého účelu (obr. 20.).

Mor. za pr., str. 174.

V dětském hrobě, oráním porušeném, našel jsem u kolena pouze pazourek. Nádob, ani střepů z nich tu nebylo.

Sedliště a hroby s kulturou popelnicových polí.

Blatec.

Z jámy na Kocandě vydobyl jsem tuhované střepy s mělkými dolíky tečkami v kruhu obklopenými, čárkované a j.

Obr. 20. Opracovaný špičák od Určic (3/4).

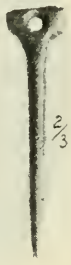

Obr. 21. Kostěná jehla od Čechůvek.

Čechůvky.

Z Kopanin nově přibyly mi 3 drobné hliněné závěsky podoby závažíček, přesleny, kolečko ze střepu, kamenné brousky, kostěná jehla (obr. 21.), šálek a pěkné střepy.

Pravěk IV., str. 18.

Charváty.

Severně sedliště s kulturou pok. skrč. koster »na Újezdech« rozkládají se popelovité vrstvy a jámy s četnými střepy slezského rázu tuhou leštěnými i hrubými. Odtud mám paz. nože, kam. sekyrku, kostěná šidla, zlomek provrtaného špičáku medvědího a různé přesleny, mezi nimiž jeden s okrajem zoubkovaným.

Z mocných, však chudičkých vrstev odkopávaných jižně při samé osadě vyzvednul jsem tuhované i hrubé střepy téhož rázu jako na Újezdech.

Ivaň.

Z pohřebiště u cihelny sestavil jsem z odkrytého hrobu obrovskou popelnici čtyřuchou (obr. 22.).

Mor. za pr., str. 216.

Kralice.

Na záhonech za uličkou, na chalupnických polích mezi stodolami a silnicí k Čechuvkám, jsou četné jámy s inventářem luž. r., jichž několik prořízuuto je v hlubokém příkopu za městysem a ve stěnách bývalého hliníku nad dávným rybníkem. Převahou mimo opálené kamení a množství popela neobsahují ničeho a jen v některých je několik bezvýznamných střepin. Pouze z jedné jámy za stodolami vykopal jsem necelý hrníček s uraženým ouškem.

Též v jámě na Trněnce z nehojně vykopaných střepů vybral jsem krásné kousky červené s ornamentem podkovovitým a dolíky, s nalepenými pásky prsty dulkovanými, s pupíkem ze vnitř nádoby vytlačeným a přibroušenou kostku (obr. 23.).

Obr. 22. Popelnice z hrobu u Ivaně. ($^1/_{14}$).

Obr. 23. Ubroušená kůstka od Kralic. ($^1/_1$).

Obr. 24. Pazourková šipka od Olšan. ($^2/_3$)

Křenovice (u Kojetína).

Z vrstev v hliníku pod Hradiskem získal jsem leskle patinovaný náramek zdobený, přesleny, přibroušenou kost, paz. nůž, zlomek železného nástroje, mnoho střepů z nádob rázu pop. polí a gallskořímských.

Mor. za pr., str. 277., 294.

Lešany.

Za humny (mezi příkopy) vybral loni na podzim p. Kopecký kameny obložený hrob luž. rázu. Při hrdle bezuché vázovité popelnice položeno bylo osudí, ke dnu přistaven byl okřínek. V popelnici mezi kostmi byly dva kousky přepatinovaných bronzů, jež rozpadly se na prášek.

Lutín.

Od správce školy v Třebčíně p. Lužného obdržel jsem hrneček bez ornamentu typu lužického. Pochází-li z hrobu či ze sídliště, udati nelze.

Olšany.

Sídliště na Zlatniskách poskytlo několik přeslenů, krásnou pazourkovou šipku (obr. 24.), nástroje kostěné, různé střepy, mezi nimi jeden z misky s perličkami na vnitřní straně.

Pravěk IV., str. 69.

Oplocany.

Za kopání příkopu při cestě k Ivani z jara 1907 narazili dělníci na hroby luž. r., z nichž získal jsem jeden od p. říd. Hájka. Obsahoval misou přikrytý okřín a osudíčko tečkami a podkov. ornamentem zdobené. Slepiti se dala pouze dvojnchá mísa.

Prostějov.

Skoro uprostřed starého hřbitova při kopání v r. 1908 vyhozeno bylo s popelovitou hlínou několik tuhou vyleštěných střepů, asi 1/5 zevně ornamentované misky, střep s pupíčkem a drobečky vypálené hlíny. Bývalo tu patrně sedliště.

Slatěnice.

Na rozlehlém osadišti u hřbitova vybral jsem v úvozu pěkné střepy (luž. r.) z mis, vázovitých nádob, osudí a plochý přeslen. V jámě nad lomem našel p. uč. J. Zapletal hrníček s uraženým ouškem.

Soudobé hroby občas rozkopávány a po většině zničeny bývají v blízkém písečníku. Zde odkryl jsem loni hrob pozůstávající z misou zakryté popelnice vázovité plné kostí bez milodaru.

Na polích nad Vinohrádky nasbíral jsem kam. sekyrky, přeslen, kolečko ze střepu, části kotouču, přibroušené kosti, vzorky krásných střepů, zejména z různě zdobených misek hnízdečkových. Rozmanité stařiny, jež zde sbíral a vykopal Frant. Samohýl, přešly koupí do Vlast. musea v Olomouci, do Městského musea v Prostějově a do sbírek jednotlivcův.

Slatinky.

Na sídlišti poblíž lomu (za humny) vykopána byla tuhovaná miska, tři kostěné hroty (obr. 25.), střepy s různou okrasou, kousky misek s perličkovou ozdobou uvnitř

Pravěk IV., str. 71.

Smržice.

Z nových věcí ze Šimanova zaznamenávám kromě střepů kamenné sekyrky, kolečko ze střepu vykroužené, zlomek lžíce a přibroušené kosti.

Pravěk IV., str. 72.

Určice.

Z kult. vrstvy a z jam na Kumberkách přibyly mi vzorkované střepy, ornamentovaná miska, pěkně zdobený tuhovaný přeslen, kam. sekyrky a jehlice s hlavicí mak. neobroušená, tudíž zachovalá tak, jak z kadlubu vyšla, na důkaz, že tu bronzové věci hotoveny byly.

Pravěk IV. str. 97.

Žeruvky.

Z jámy na Starých trávnikách zachránil p. Dr. Zahradníček v r. 1906 hrnek velkými čárkovanými trojúhelníky mělce zdobený (obr. 26.) a jiný jemu úplně podobný bez ornamentův. Následujícího roku přítomen jsem byl při rozšiřování jámy, však mimo několika bezvýznamných střepu nenalezli jsme ničeho.

Obr. 25. Kostěné nástroje od Slatinek. (1/2 skut. vel.).

Obr. 26. Nádoba ze Žerůvek. (1/3 skut. vel.).

Nálezy kultury gallskořímské.

Biskupice.

Severně osady rozkládají se dvě současná sedliště, menší kousek od dědiny na Dvorských, větší na Ostrově nad řekou Blatou až poblíž silnice k Dubu a třetí východně vsi na Ostruvkách.

Na Ostrově vyskytují se většinou tuhové střepy z nádob hrncovitých s okraji ovalenými, pod nimiž vine se někdy vtisknutý pásek, připomínající na řadu obrácených, dolíčkovaných C. Na jiných střepech vidíme ozdobu z koncentrických polokruhu, vtlačených jámek, dolíky po prstech a pod. jako z Ostrova u Hrubčic, pouze s tím rozdílem, že u Biskupic nepřicházejí zároveň střepy r. pop. polí. Odtud mám pazourek, přeraž. kam. sekyrku, brousek a přesleny ze střepu

Na Dvorských jsou střepy téhož druhu jako na Ostrově. Zde našel jsem i kousky s meandry a p. J. Zatloukal vykopal tu kusy vlnicí zdo-

bené. Kromě skvostného kostěného šídla a paz. nožíku více nástrojů dosud nalezeno tu nebylo.

Na Ostrůvkách zároveň se střepy r. pop. polí potroušeny jsou jen drobné střípky, zřídka větší úlomky ovalených okrajů, střepy rýhované neb se souběžnými obloučky. Též jeden drobný přeslen se tu vyskytnul.

Blatec.

Z jámy na Kocandě vykopal jsem ½ miskovité nádoby s okrajem dovnitř zahnutým a několik střepů.

Mor. za pr., str. 277.

Bolelouc.

V téměř prázdných jamách v hlíníku za osadou nalezl jsem stluštěle okraje a pazourek.

Březovice.

Na Klemperku, nad lomem za vsí, vykopal jsem střepy se svislým rýhováním, stluštělé okraje s vrtanými otvory, v nichž vězí dosud zrezavělé železo, kterým nádoby pod hrdlem stahovány byly.

Čechůvky.

Při kopání jámy v zahradě p. Bendy v roku 1907 objeven nový gallský hrob v hloubce přes 1½ metru. U trupu kostry nalezl jsem pouze tři střípky a na pravo poblíž lebky úplnou lebku srnce.

V kulturní vrstvě v nejvýchodnější části Kopanin mezi střepy slezského a plátenického rázu vyskytují se i střepy r. stradonického. Odtud mám římskou sponu bronzovou.

Č. O. M., roč. XXI., str. 1909.

Hradisko Malé.

Ze Starého Hradiska mám okraje nádob r. stradonického, bronzový kroužek a řím. záponku v pěknou palmetu vytvořenou (obr. 27.)

Mor. za pr., str. 278.

Hrdibořice.

Na Spálenkách nasbíral jsem přesleny, hojně střepů s okraji stluštělými a kusy šedivých nádob na kruhu dělaných, shodných s hrubčickými (z hrobu v Košíkách). Četně zastoupena je zde též keramika pop. polí.

Pravěk III., str. 22.

Kralice.

Na Trněnce vyorávány bývají většinou tuhové střepy s hladkými okraji ovalenými, někdy i s vtisknutými Ɔ, s hustým páskováním ke dnu; okraje z mis jsou dovnitř zahnuty. Odtud mám též kam. sekyru, paz. nože a zlomek přerezavělého železného předmětu. Kopáním (zatím na dvou polích) zjistil jsem tu slabé vrstvy kulturní a jámy s nehojnými střepy a četnými kostmi.

Krumsín.

V trati Želí přicházejí střepy téhož druhu jako u Kralic.

Olšany.

Při chodníku na poli za humny (u mlékárny) nalezl p. dr. Zahradníček zlomek železné spony těnské (obr. 28., č. 1.).

Polkovice.

Na Ostrově nacházejí se kult. vrstvy s keramikou pop. polí, zároveň i s velmi četnými tuhovými střepy s okraji tlustě ovalenými, pod nimiž na vysedlém pásku vytlačena bývá ozdoba na způsob samých S neb obrácených C. Zde zdvihl jsem přesleny, obroušenou kost a bronzovou jehlici.

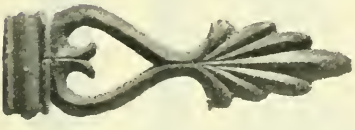

Obr. 27. Záponka od Mal. Hradiska (3/4).

Obr. 28. 1. Sponka do Olšan (1/2), 2. od Ptení (2/3)

Prostějov.

Na poli v sousedství městské porážky nasbíral jsem střepy s okraji stluštěnými a hustým svislým rýhováním. Na témž pozemku nalezen byl dříve vyhraněný mlat a plochý přeslen.

Ptení.

Na Bernově, pod lesíkem na poli p. Černého, nachází se několik jam, níže jí pak kult. vrstva. Na zkoušku dal jsem prokopati kus kulturní vrstvy a tři jámy. Z nápadně černé, stvrdlé hlíny vybral jsem jen několik stluštělých okrajů a rýhovaných střepů tuhových i červeně vypálených, a železnou jednoduchou sponku (střední těnskou) s patkou k obloučku připevněnou (obr. 28., č. 2.).

Slatěnice.

Na sedlišti s kult. pop. polí r. bylanského, nad Vinohrádky, vyorávají se též střepy s ovalenými okraji, od nichž vedou dolu husté rýhy. Zde zdvihnul jsem brousek s rýhou na přibrušování jehlic.

Na zadních Dílech, nad cestou k Lutínu, jsou též stopy osadliště se střepy prsty důlkovanými, s koncentrickými polokruhy, okraji se zářezy a pod. rázu hrubčického.

Slavkov.

V cihelně (1904) při strhování hlíny shozen byl kosterný hrob. Z četných střepů, jevících vesměs starý lom slepil jsem hrncovitou nádobu na kruhu pracovanou (obr. 29.). Tato je z jemné, plavené hlíny, na povrchu pěkně hladká, bez lakového nátěru; v hořejší polovici je vydutá, krk má úzký se slabě vystouplým páskem a okraj mírně ovalený. Předmětu kovových v hrobě tomto nebylo.

Č. M. M. Z, roč. VII., str. 32.

Tovačov.

Na Hraďouchu nalezl jsem tuhové střepy se svislým ryhováním, stluštělé okraje, pod nimiž někdy nachází se řada O, parohovou rukojet

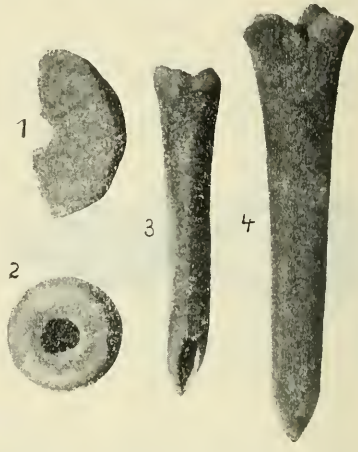

Obr. 29. Nádoba z hrobu u Slavkova. (1/5) Obr. 30. Z jámy u Čechůvek (skoro 1/2 vel.).

vrytými koncetrickými kroužky zdobenou, v kteréž vězí zlomek nějakého železného nástroje.

Mor. za pr., str. 295.

Třebčín.

Poblíž dráhy na pozemcích p. Nevrlého vyorávány jsou střepy téhož druhu jako u Kralic. Odtud mám dva okrouhlé mlýny, v museu v Boskovicích je bronzový závěsek s dúlkem pro email a podkovovitá ozdoba bronzová r. Stradonického, podobná v díle Dr. Píče sice vyobrazena není, ale ve sbírce česk. zemského musea se nalézá.

Vranovice.

V kulturní vrstvě v Háji vykopal jsem tuhové střepy z nádob hrncovitých, ke dnu hustě ryhovaných s okraji silně ovalenými i s okrajem vykrojeným, pod nímž vine se prsty vymačkaná páska.

Žeruvky.

Z bývalého hliníku a z pole nad ním mám střepy téhož druhu jako z Dvorských u Biskupic.

Nálezy s kulturou hradištnou.

Čechuvky.

V hliníku před dědinou vykopal jsem z jam střepy dobře vypálené z nádob na kruhu dělaných barvy sivé, hnědé, červené i černé. Ozdobou je jednoduchá neb několikanásobná vlnovka, rovnoběžné obvodové rýhy různé šířky a šikmé, tečkovité vrypy. Značek na dnech nebylo. Na jednom střípku od okraje jsou vlnovky na obou stranách, na jiném okraji pouze z vnitřní strany. V silně popelovité hlíně, mezi potroušenými kusy vypáleného pískovce a nečetnými kostmi, byly pře-

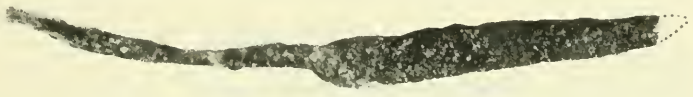

Obr. 31. Nůž od Držovic (skoro ½ vel.)

ražené přesleny ze střepin vykroužené, z obou stran navrtávané (obr. 30., č. 1.), přeslének z plavené hlíny (obr. 30., č. 2.), úzký nůž železný s dlouhým řapem, přibroušené kosti (obr. 30., č. 3., 4.), osekáná parohová výsada a kusy nezpracovaného železa.

Střepy hrad. rázu nacházejí se spoře i na Kopaninách východně za osadou.

Č. O. M., roč. XXI., str. 107.

Držovice.

Při cestě k Vrahovicím otevřeny byly v písečníku z jara 1908 dvě jámy dížovité a jedna velká skoro 6 m dlouhá a přes 1½ m hluboká. Ve všech nacházely se jen nepatrné úlomky nádob. Ponze v jedné jámě na vypálené spodině byla polovice okrouhlého mlýnu a něco výše železný nožík (obr. 31.).

Na Dílech odvrahovičných nasbíral jsem něco střepu s vlnovkami a zoubkovaný přeslen z hlíny tuhou silně promísené.

Č. O. M., roč. XXI., str. 105.

Klopotovice.

Z kotlovitých jam v obecním hliníku získal jsem okraje baňatých nádob s vyhrnutým hrdlem zdobené vlnicemi, častěji však rovnoběžnými pásy, pak dna se znameními otištěnými (mnří noha v kruhu, obdélníkový pás), osekané, mohutné parohy jelení na lebce s hlavní větví nařezávanou a rozštěpenou.

Kostelec.

Na Trněnce vyskytují se spoře střepy s vlnovkami i jinou ozdobou (obr. 32.).

Kralice.

V kulturní vrstvě na Trněnce vykopal jsem hojně střepu typu hradištného, většinou barvy červenohnědé, s vlnicemi, obvodovými čarami, nebo s vtlačenými pásky protáhlých dolíčků a kostěné hladidlo.

Vitonice.

U polní cesty proti hliníku vykopána byla při odklizení hlíny v zimě r. 1907 kostra s denarem Vratislava II., uloženým poblíž ruky. Mince téhož rázu popsána je v Č. O. M. roč. 1896 na str. 72., č. 18. a vyobrazena na tab. VI., č. 12.

Moravské hávnatky.

Peltigera Willd-Hávnatka.

Podává F. Kovář. (Dokončení.)

P. spuria (Ach.) DC. v Lam. et DC. Fl. franç. ed. 3. II. (1805) p. 406; *H. drobná.* — Stélka jest skoro kožovitá, tuhá, s kůrou rozpukanou, v mládí lasturovitě prohloubená, drobně laločnatá, později 1—3 *cm* dl., 0·5—2 *cm* š., jemně plstnatá, popelavě šedá, s laloky vystoupavými prstnatě dělenými, ku konci silně zúženými a obyčejně plodnými, na rubu jest bílá neb bělavě šedá, se stejnobarevnými, tlustými, sítnatými žilkami a chybícími neb skrovně se vyskytujícími bělavými příchytky. Plodnice jsou malé, červenohnědé, skoro okrouhlé, trubkovitě svinuté se zoubkovaným okrajem. Výtrusy jsou jehlovité, 4—vícedílné. *Lichen spurius* Ach. Prodr. (1798) p. 159, *Peltidea spuria* Ach. Meth. (1803) p. 283, *Peltigera pusilla* Fw. v Kbr. Syst. (1855) p. 59. Par. (1859) p. 23 non DC. dle Stein. Flecht. Schles. (1879) p. 88.

Nápadná jest velice drobnou stélkou a malými plodnicemi. Podobá se, je-li bujně vyvinutá *P. polydactyla*, od níž se rozezná nelesklou kůrou a bílou nervaturou na rubu stélky. Od *P. canina* liší se rozměry stélky, vystoupavými, prstnatě dělenými laloky a skrovně se vyskytujícími příchytky.

Vyskytuje se na písčitohlinitých místech, zvláštěráda bývá na opuštěných milířích. U nás byla posud málo pozorována. Olomouc. Na návsi v Jestřebí(!). Třebíč. Pořídku v lese u Okřešic (Picb.). Adamov (Kalm.).t Žďár. Ve Vápenici, Štenici, na Žákově hoře(!).

f. flavescens Mallbr. — Stélka jest žlutavá, zbarvení to jes v suchém stavu tím nápadnější. Plodnice jsou podlouhlé. Oliv. p. 157. U nás není známa.

f. erumpens Tayl. Laloky stélky jsou okrouhlé, na líci tu a tam s modročerně sorediovanou stélkou. U nás rovněž nalezena nebyla.

2. Žilnatina jest nápadně tmavší než rub stélky.*

P. polydactyla (Neck.) Hoffm.) Deutschl. Fl. II. (1795) p. 106; *H. mnohoprstá.* — Stélka jest velkolistá, skoro kožovitě tuhá, hladká a lesklá, buď olověně šedá, neb šedohnědá, navlhčena šedozelená, s laloky zaokrouhlenými, u rostlin plodných kolmě postavenými, hluboce a hojně prstnatě dělenými. Na rubu jest bílá s černavými, sítnatými, uprostřed téměř splynulými žilkami a řídkými, tmavými příchytky. Plodnice jsou červenohnědé, kolmě upevněné, trubkovitě svinuté a skoro neobroubené. Výtrusy jsou jehlovité, 4—8dílné. *Lichen polydactylon* Neck. Meth. (1771) p. 85.

Sterilní nejvíce se podobá *P. horizontalis*, při které jsou rozdíly již vytknuté; plodné rostliny lze snadně dle kolmě postavených apothecií rozeznati.

Vyskytuje se na slunečních mechatých skalách a kamenech, krátkotrávných stráních, v úvozech, na lesní půdě i pařezích, častěji v pohoří. Jeseník. Na Salvízu (Spitzn.), Kopníku (Kalm.) na cestě ke Kotlině, Ammichstein, Pecové kameny Schäferheide (Paul), Šumperk (týž). Domstat (Podp.). Olomouc. U Hrubé Vody, Bělkovické údolí(!), Prostějov. U Stichovic, na Zlechově, u Plumlova, Drahan (Spitzn.). Blansko. U Macochy (Spitzn.), v údolí Punkvy (Kalm.) Brno. U Kartouz, na Hadech (Niessl.). Třebíč. (Ulič.) Žďár. Hojně ve vápencových lomech (typic.), Peperek, Malý les a j. (!)

f. micro carpa Nyl. Syn. i. (1860) p. 372. Stélka jest drobná, plodné laloky krátké a úzké. Plodnice velmi malé (2 *mm*). Kratšími plodnými laloky a drobounkými plodnicemi nápadná. Cromb. Grevillea XV. p. 77, Brit. Lich. p. 291. U nás nenalezena.

f. collina (Ach.) Nyl. Lich. Scand. (1861) p. 90. — Stélka jest drobnější s krajem kadeřavým, v suchém stavu dosti křehká. Plodnice jsou jako u typu, avšak méně četné. Cromb. Journ. Bot. (1876) p. 360, Brit. Lich. (1894) p. 291, Lightf. Lich. Fl. ed. 3. p. 104, *Lichen collinus* Ach. Prodr. (1798) p. 162, *Peltidea scutata β collina* Ach. Lich. univ. (1810) p. 515. Hrubá Voda u Olomouce (!). Šumperk. Vysoký kamen u Raškova (O. Richter).

f. lophyra Nyl. Lich. Scand. (1861) p. 90. Stélka jest nahnědlá s laloky sotva vystoupavými, okrouhlými. Na rubu jest hnědá až tmavohnědá. Plodnice jsou drobné, okrouhlé neb málo prodloužené, někdy rovnovážné. Od typu rozezná se okrouhlými laloky, rubem méně žilnatým a postavením plodnic, pro něž byla Achariusem za odr. *P. horizontalis* považována, ač jinak se liší.

*) Líc stélky jest za sucha lesklý.

Cromb. Lich. Brit. (1894) p. 292. *Pelt horizontalis γ* lophyra Ach. Lich. univ. (1810) p. 516. Na Moravě neznáma.

f. hymenina Nyl. Lich. Scand. (1861) p. 90. Uschlá stélka jest srnčí barvy. Na rubu s bledými splývajícími žilami, mezi nimiž jen řídké meziprostory se vyskytují. Plodnice jsou okrouhle podlouhlé. Liší se rubem stélky i tvarem plodnic. Cromb. Journ. Bot. (1876) p. 360. Leight. Lich. Fl. ed. 3. p. 104, *Lichen polydactylus var. 2*, With. Arr. ed. 3. iv. p. 69, *Peltidea hymenina* Ach. Meth. (1803) p. 284. Z Moravy není známa.

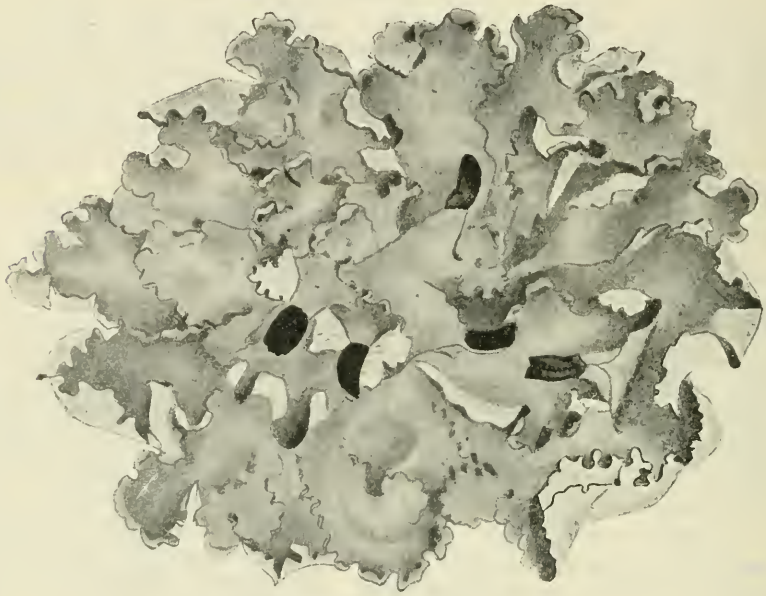

Peltigera rufescens (Weis.) Hoffm.

f. fibrillosa Duby. — Rub velmi hustě plstnatý. Boist. Nouv. Fl. d. Lich. p. 81. Na Moravě nalezena nebyla.

f. crispata Harm. — Kraj laloků jest kadeřavý. Boist. Nouv. Fl. d. Lich. p. 81, Hue Canisy p. 30. U nás nalezena nebyla.

P. rufescens (Weis.) Hoffm. Deutschl. Fl. II. (1795) p. 107 non Schaer. *H. naryšavělá.* — Stélka jest značně tuhá, skoro kožovitá, s kůrou křehkou, snadno se rozsedající, přilehlá, buď šedá neb šedohnědá, navlhčena šedozelená, až kaštanově hnědá, v mládí jemně plstnatá, později skoro lysá s laloky 1—2 *cm* š. vzhůru ohrnutými a často kadeřavými. Na rubu jest bělavá s černohnědými

**) Lic stélky není lesklý.

sítnatě splývajícími žilkami a šedohnědými, hustě třásnito-plstnatými příchytky. Plodnice jsou kolmé, později se stran trubkovitě svinuté, často s krajem roztrhaně zubatým. Výtrusy bývají 4 až vicedílné.

Lichen caninus β rufescens Weis. Pl. crypt. gotting. (1770) p. 107, *Lichen rufescens* Neck. Meth. musc. (1771) p. 79 *Peltigera canina β coriacea* Kmph. v Denkschr. bot. Ges. Regensburg IV. 2. (1861) p. 124.

Podobá se *P. canina*, při které jsou rozdíly vytknuty a severní *P. scabrosa* (L.) Fr., která na Moravě sotva nalezena bude. Tato liší se jemně zrnitě drsnou neplstnatou stélkou a prodlouženějšími výtrusy.

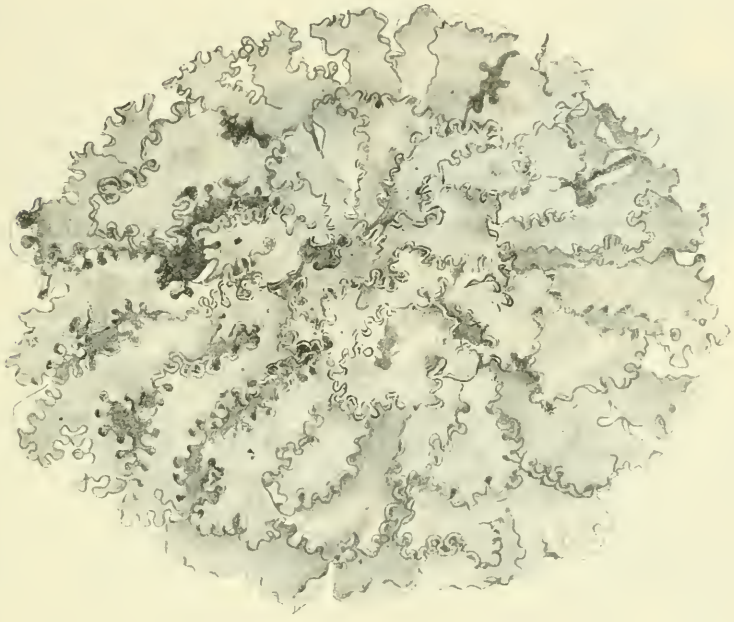

Peltigera propagulifera Fw.

Jest obecná od rovin až do hor na suchých krátkotrávných stráních, vřesovištích a v borových lesích. Jeseník. V Malé kotlině (Paul). Šumperk (týž). Olomouc. Bělkovické údolí, u Hrubé Vody, u Bystrovan (!). Prostějov. Na Zlechově, u Slatěnic, ve žlebech drahanských lesů, u Račic, na Hostýně, na Radhošti (Spitzn.), u Křížanovic (Kalm.) Třebíč (Uličný) Žďár. hojně (!).

f. incusa Fw. Uerbers. schl. Ges. f. vaterl. Cultur (1850) p. 124. Stélka jest bělošedě plstnatá, laloky jsou menší s krajem silně kadeřavým. Řídčeji plodná. Olomouc. V kulm. lomech pod Sv. Kopečkem, v Bělkovickém údolí, u Hrubé Vody (!) Třebíč. Ve Vilímovském lese. V lesích u Dobré

Vody a v Chudobě jest plodná a napadena Scutula Wallrothii (Picb.) Kol Žďára jest rozšířená a ve vápenc. lomech u Fryšavy též předešlou houbou pochycena (!). Mor. Krumlov. Pod Sv. Floriánkem (!).

f. praetexta Flk. v Somm. Lapp. Supl. (1826) p. 123. Kraj stélky jest malými šupinkami a sorediemi krytý. Vyznačná jest šupinkami, jež bývají často na krajích laloků nestejně hustě rozdělené. Zřídka přichází plodná. Jeseník. Na Červeném kopci (Paul.) Náměšť. V lese u Vilimovic a Ketkovic (Picb.) Žďár. Na Žákově hoře na mechem porostlých kořenech buku sterilní, Červené žleby (!).

P. propagulifera Fw. v Uebers. schles. Ges. f. vaterl. Cultur (1850). *H. výrůstkonosná.* Stélka jest papírovitá, dosti měkká, přitisklá, šedo neb kožově hnědá, tence plstnatá a velmi jemně často neznatelně tečkovaná s laloky hluboce chobotnato dělenými sotva 1 *cm* š., s krajem ohrnutým, vlnitě kadeřavým a nejčastěji tlustě, olověně šedými sorediemi olemovaným. Na rubu jest bělavá neb světle masově zbarvená se silnými tmavými sítnatě splývajícími žilkami a roztroušenými neb chybícími chomáčkovitými příchytky. Plodnice jsou malé, skoro okrouhlé, černohnědé se zubatým krajem. Vřecka jsou úzce válcovitě klínovitá, s výtrusy jehlovitými 4— řídčeji vícedílnými. Kbr. Syst. (1855) p. 60, Par. 1859) p. 24.

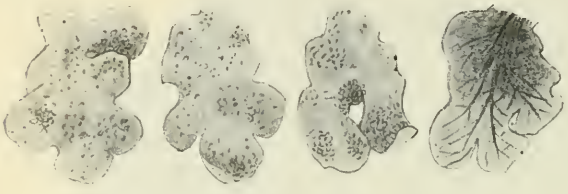

Peltigera lepidophora (Nyl) Wain.

Podobá se *P. rufescens*, má však ještě užší laloky, které mají silnou, naduřelou, zvlášť ve středu kadeřavou obrubu s olověně zbarvených soredií.

Druh omezený u nás pouze na horské krajiny, kde vyskytuje se na mechatých kmenech vystupujíc někdy značně vysoko, tak že i na větvích přichází, neb na mechem porostlých skalách. Jeseník. Hojně na jeřábech pod Mechovou stráni (!). Žďár. Na vrcholu Žákovy hory, po kmeni větrem poraženého buku. Zvlášť mezi větvemi byl peň téměř úplně tímto vzácným druhem obrostlý; ale plodů jsem ani na této ani na předešlé lokalitě nenalezl (!).

P. lepidophora (Nyl) Wain. Lich. Vibury p. 49. — *H. šupinkatá.* — Stélka jest drobná pouze 0·5—1·5 *cm* dl. a asi tak široká, dosti tuhá, nelesklá, na líci, poněkud svraskalá, špinavě hnědá, navlhčená kaštanově hnědá, s četnými nahloučenými neb na některých místech dosti řídkými vzácně i chybícími, zrnitými bradávkami, které na cephalodie upomínají. Později stávají se ploššími, kraj jejich se od stálky odchlipuje, až nabývají podoby masitě šupinkovité, na

obvodě často vroubkované. Kraj stélky ± vlnovitě neb zastříženě laločnatý a vystoupavý. Rub stélky bývá masově zbarvený a s trochu tmavějšími, málo patrnými sítnatými žilkami a jednoduchými příchytky. Plodnice jsou posud neznámé a rozmnožování děje se pomoci hojně opadalých šupinek, které jsou schopny samostatnou stélku vytvořiti.*)

Od malých druhů hávnatek rozezná se po šupinkovitých výrostcích, které jsou-li dobře vyvinuty, v nahloučených místech se střechovitě kryjí. Mladé stélky některých hávnatek bývají napadeny houbou Nectria lecanodes, N. lichenicola a ty by snad mohly v omyl uvésti. Touto houbou napadená místa jsou však rozlezlá, prachovitá a obyčejně červeně zbarvena.

Jest to velmi vzácný druh, známý posud s málo lokalit z Finska, ze Střed. Franku a z Heidelberku. Žďár. Na jednom skalním výběžku ve vápencových lomech skrovně a též neplodná. Rostlinu naši určil Dr. G. Bitter v Ženevě.

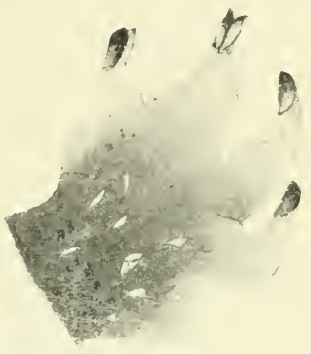

Peltigera malacea (Ach.) Fr. rub stélky.

b) Stélka jest špinavě olivově hnědá, navlhčená modrozelená.

P. malacea (Ach) Fr. Lich. eur. (1831) p. 44. *H. měkká.* — Stélka jest měkká, skoro houbovitá, velkolistá, 2—4 *cm* dl., 1–2 *cm* š. s kůrou tlustou, velmi snadně se rozsedající, buď špinavě olivově neb hnědozelená, navlhčena modravězelená, přilehlá, s krajem vzhůru ohrnutým neb trochu vystoupavým. Na rubu jest houbovitými, téměř úplně splývajícími žilami, které mimo nepatrné skvrny celý střed stélky zakrývají, černavá, ku kraji světlejší a slabožilnatá s krátkými chomáčkovitými příchytky. Plodnice jsou tmavohnědé s roztrhaně zubatým krajem + kolmo postavené, vzácně i na rubu stélky, jak u rodu Nephromimu, ano i děravé**). Výtrusy jsou jehlovité 4—vícedílné Schaer. Spicil. VI. (1833) p. 266., Enum. (1850) p. 20, Kbr. Syst. (1855) p. 57, Par. (1859) p. 23, *Peltidea malacea* Ach. Syn. 1814) p. 240.

Podobá se nejvíce *P. aphthosa*, má však špinavěji zelenou drobnější stélku, kraj laloků nahoru ohrnutý a stlustlý.

---

*) Viz G. Bitter: Peltigeren-Studien II. Das Verhalten der oberseitigen Thallusschuppen der P. lepidophora Nyl. V Ber. d. Deutsch. Bot. Ges. 1904 sv. XXII. seš. 4. Syn. *P. canina v. lepidophora* Wain. Lich. in viciniis Viburgi observati Meddel; Soc. p. Fauna et Fl. Fenn. (1878) II. p. 49. Wainio tamtéž (1878) III. p. 99. Wain. adjumenta I. p. 130, 131.

**) Viz G. Bitter: Rückseitige Apothecien bei P. malacea v Pelt.-Studien. Ber. d. Deutsch. Bot. Ges. (1905) Sv. XXII. p. 248.

Přichází na krajích jehličn. lesů, vřesovištích, mechem pokrytých skalách, stráních, v křovištích a p. m. Šumperk (Paul). Sobotín (týž). Olomouc. Pod Sv. Kopečkem v lomech, u Hrubé Vody, hojně plodná v Bělkovickém údolí, na Tepenci (!), Prostějov. Hojně na Zlechově u Plumlova, u Žárovic, na Křébě u Drahan (Spitzn.) Adamov (Kalm.) Třebíč (Ulič.). Plodná u Dobré Vody, sterilní ve Chmelenci a u Okřešic (Picb.) Nedvědice. Na vřesovišti při silnici do Kovářova (!). Hojně v krajině žďárské a novoměstské (!).

f. phymatodes Fw. Líc stélky jest bradavičnatý. Brno. V lese mezi Vranovem a Blanskem (Dr. Podp.). Hrubá Voda (Laus).

f. ulophylla Fw. Kraj laloků jest vlnitě kadeřavý a sorediovaný. Žďár. V lese Štenici (!). Karpaty. Mezi smrkem a Kněhyní (Podp.).

f. microloba Nyl. ex Lamy v Bull. Soc. Bot. XXV. (1878) p. 378. Stélka jest menší, dělenější, s kratšími a užšími, na kraji kadeřavými laloky. Plodnice jsou drobnější a podél stočené. Jest ve všech částech menší, s laloky hojněji dělenými a následkem toho hojně fruktifikuje. Může býti s *P. polydact. v. hymenina* zaměněna. Olomouc. U Hrubé Vody (Laus). Žďár. Na skále na Peperku (!).

Lidová jména rostlin z Moravy.

Podává **Frant. Čoka**, učitel ve Vyškově. (Pokrač.)

Mirošov. I. dívka z M. sloužící ve Strání.

1. anička. *Myosotis palustris.*
2. bílá jatelina. *Anthyllis Vulneraria.* „Když uřkne prase, uvaří se b. j. a dá do pití.“
3. blín. *Gnaphalium montanum.* „Od bolení zubů. Dá sa to na oheň a kůří sa to.“
4. brčlica. *Sambucus Ebulus.*
5. bor. *Juniperus communis.*
6. čaganka *Cichorium Intybus.*
7. čečetka polní. (?) Proti opuchlinám.
8. černidol, též prašťák. *Calluna vulgaris.*
9. červivec. *Polygonum sp.* Proti veškám.
10. dobrá mysel. *Origanum vulgare.* Odvarem máčí bolavá vemena krav.
11. dryjačica. *Paris quadrifolia.* Dobytku pomáhá od bolaček na nohách.
12. dřín. *Larix Europaea.*
13. dunda. *Inula Britannica*
14. hluzovník. *Scrophularia nodosa, Veronica Anagallis.*
15. hřebíček. *Dianthus Carthusianorum, Melandryum rubrum.*
16. hřmeň. *Anthemis Cotula.* Na obklady, bolí-li v krku.
17. husí paprčka. *Alchemilla vulgaris.*
18. charpa. *Centaurea Cyanus.*
19. isobek polní. *Erythraea Centaurium.* Od bolení.
20. jahoda. List proti kašlu.
21. jahodníček. *Alchemilla vulgaris.*

22. kašníčka. *Rumex conglomeratus.* Od zapuchliny.
23. klenic. *Acer campestre.*
24. kmín. *Laserpitium Prutenicum.*
25. koňská mňaf. *Mentha silvestris.* Od opuchlin.
26. kopřivy. *Urtica dioica.*
27. krchačka. *Dipsacus silvestris.*
28. krvavec. *Chelidonium majus.* Proti krvavému dojení. Uvaří se a máčí, když se kůň zaskočí.
29. křížíček. *Dianthus Armeria.*
30. kuřička. *Stellaria media, Anagallis arvensis.*
31. lebeda. *Stachys silvaticus.* Od zapuchliny.
32. lepnica. *Galium Aparine.*
33. lopuch *Lappa.* Od opuchliny.
34. medrnica. *Symphytum officinale.*
35. milovníček. *Hypericum perforatum.* „Čarují holky; krůžá rukama devět vršků (= květů); až poteče červená voda, tož ji miluješ.“
36. mléč. *Sonchus arvensis.*
37. mrkvús. *Daucus Carota.* Odvar se pije proti vřídkám na těle.
38. mrtvá kopřiva. *Lamium.*
39. ořeší. *Lathyrus tuberosus.*
40. paprad *Pteris aquilina. Aspidium Filix mas.*
41. patočka. *Malva silvestris.* Odvar se pije proti zapuchlinám.
42. pětiprstka. *Potentilla reptans.* „Proti pořezání. Nakrůtí se a dá na ránu.“
43. pcháč. *Cirsium arvense.*
44. planý hloh. *Crathaegus Oxycantha.*
45. podbil. *Tussilago Farfara.* „Když odbírá, dá se to na to“.
46. pohnustek. *Lotus corniculatus.* Navaří-li se kravám, přestanou dojit.
47. polní celer. *Pastinaca sativa.* Od opuchlin.
48. polní cibula. *Allium oleraceum.*
49. polní hřebíček. *Gladiolus imbricatus.*
50. polní křížíček. *Lythrum Salicaria.*
51. poměnky. *Viola arvensis.*
52. prašťák. Viz 8.
53. pryšť. *Euphorbia Cyparissias.* „Když se trn píchne do nohy a pustí tam to mlýko, vyleze sám.“
54. psí jazýček *Plantago lanceolata.* Proti pořezání.
55. rozchod. *Sedum acre.* Od zubů bolení.
56. řepík *Agrimonia Eupatoria.* Nejlepší léčivá rostlina.
57. sítí. *Carex flava, Calamagrostis Epigeios.*
58. sladký list. *Rumex sp.*
59. slak. *Convolvulus arvensis.* Proti pořezání.
60. slzičky. *Briza media.*
61. stoklas. *Lolium perenne.*
62. stříbrník. *Potentilla anserina.* Od bolení břicha: odvar.
63. šašina. *Juncus effusus.*
64. ščerbak. *Cirsium canum.*
65. vička. *Vicia Cracca.* Od opuchlin.
66. volovy ucho. *Plantago media.*
67. vrbica. *Senecio nemorensis. Epilobium angustifolium.*
68. zaspi vřed. *Eryngium campestre.* Proti vředu. *Carlina vulgaris.*
69. zeměžluč. *Astrantia major.*
70. zezulena. *Cuscuta Trifolii.*
71. zimoliz. *Ligustrum vulgare.* Z plodů vaří se inkoust.
72. žarůžek. *Ranunculus acris, Sanguisorba officinalis.*
73. žbánky. *Campanula Trachelium.*
74. žebříček. *Achillea Millefolium.* Od bolení.
75. žižlavice. *Urtica urens.*
76. žlutá jatelinka. *Trifolium majus.*
77. žlutá jehlica. *Hypericum perforatum.* Dává se krávám proti krvavé moči.

Miava. I. chlapec.

1. horec. *Pastinaca sativa.*

II. chasník z kopanic u Zajíčkova mlýna.

1. káča v trnu. *Pulsatilla grandis.*

Nivnice. I. žena.

1. blúd. *Melilotus officinalis.*
2. kašička. *Rumex sp.*
3. koní vňaf. *Mentha silvestris.*
4. mléč. *Sonchus sp.*
5. mrkvús. *Daucus Carota.*
6. oset. *Cirsium arvense.*
7. pazourky. *Coronilla varia.*
8. pléžka. *Taraxacum officinale.*
9. podbil. *Tussilago Farfara.*
10. stříbrníček. *Potentilla anserina.*
11. truskavec. *Polygonum aviculare.*

Nedašov. I. chlapec.

1. bolhoun. *Anthyllis Vulneraria.*

II. žena.

1. deň s nocú. *Melampyrum nemorosum.*
2. jehlica. *Ononis spinosa.*

Nová Lhota (Z mlýnů). I. děvče.

1. andrlíčky. *Aquilegia vulgaris, f. albiflora.*
2. kohůtky. *Gladiolus imbricatus.*
3. včelíčky. *Melampyrum nemorosum.*

II. muž.

1. bezvršky. *Veronica Orchidea.*
2. vrbica. *Lysimachia vulgaris.*
3. zvonečky. *Aquilegia vulgaris, f. albiflora.*

III. žena.

1. ochvatná zelina. *Delphinium Consolida.*
2. pána Krista brada (?). Viz: M. Vrbka. I. 2.
3. panny Marie prsty. (?). Viz Horněmčí I. 3.
4. spúšč. *Digitalis ochroleuca.* „Když se kráva nemůže scúdit.“
5. svatého Petra gulky. ?).

IV. žena.

1. babí bruch. *Salvia verticillata.*
2. boží oči. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
3. búd. *Melilotus officinalis.*
4. myší ocásek. *Achillea Millefolium.*
5. rozchodníček. *Sedum acre.* Se starým sádlem na bolavé nohy.

V. žena.

1. pléška. *Taraxacum officinale.*
2. slížková zelina. (?).
3. *Thalictrum angustifolium.* (Jméno?). Aby nerostla „hrubá žuď.“

VI. žena.

1. babí rúcho. *Salvia officinalis.*
2. bezvrška. *Veronica Orchidea.*
3. bílňačka. *Deschampsia caespitosa, Dactylis glomerata.*
4. čaganka. *Senecio Jakobdea.*
5. černidlo. *Melampyrum arvense.*
6. červená jatelinka. *Onobrychis viciaefolia.*

7. česnek polní. *Allium Scorodoprasum.*
8. devaterník. *Knautia arvensis, Scabiosa ochroleuca.*
9. dobrá mysel. *Origanum vulgare.*
10. hloh (poslední h skoro neslyšitelné). *Crathaegus Oxyacantha.*
11. horec. *Spiraea Ulmaria.*
12. hrebíčky. *Dianthus Pontederae.*
13. charba. *Cichorium Intybus.*
14. jehlica *Ononis spinosa.*
15. kačičinec. *Veronica Buxbaumii.*
16. kalinka. *Viburnum Lantana.*
17. koní vňatka *Mentha silvestris.*
18. koníky. Listy od *Colchicum autumnale.*
19. kopytník. *Asarum Europaeum.*
20. krsačka. *Dipsacus silvestris.*
21. margétka. *Galium verum, G. Mollugo.*
22. materi drůžka. *Thymus Serpyllum.*
23. milovníček. *Hypericum perforatum.*
24. močárníček. *Ranunculus acris.* „Jeden sa táhne po zemi (míněn *R. repens*) a ten (*R. a*) tak roste do výšky.“
25. močárník. *Sanicula Europaea.*
26. mrkvús. *Daucus Carota.*
27. myší ocásek. *Knautia arvensis, Achillea Millefolium.*
28. navrátíček. *Cerinthe minor.*
29. netojka. *Cynanchum Vincetoxicum.* Velmi dobrá bylina.
30. ochvatná zelina. *Pedicularis Carpatica.*
31. pětiprstka. *Gymnadenia conopea.*
32. podbil. *Tussilago Farfara.*
33. polní cibula. *Muscari racemosum.*
34. randlíčky. *Lilium Martagon.*
35. repíček. *Agrimonia Eupatoria.*
36. rmění. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
37. růžičková zelinka. *Succisa pratensis.*
38. smetaníček. *Tragopogon orientalis.*
39. sněť na ovsu.
40. strevíčky. *Aquilegia vulgaris, f. albiflora.*
41. suchá jatelinka. *Dorycnium suffruticosum.*
42. svatojanský zvoneček. *Delphinium consolida.*
43. šarc. *Cirsium Pannonicum.*
44. tabačka. *Clematis recta.*
45. traslica. *Equisetum palustre.*
46. trúbelková zelina. *Digitalis ambigua.*
47. úročníček *Bupleurum falcatum.*
48. vlčí hrach. *Lathyrus latifolius.*
49. vlčí ocas. *Lythrum salicaria, Spiraea filipendula.*
50. volské ucho. *Plantago major.*
51. vrbica *Lysimachia vulgaris.*
52. zelina hvězdičková. *Helianthemum vulgare.*
53. zelinka podjedová neb z. podjedí. *Brunella alba.* „Když někdo má podjedy v hubě.“
54. zelinka zlatenicová. *Inula salicina.* Proti žluté nemoci.
55. zelinka zůbečková. *Teucrium Chamaedrys, Polygala major.*

VII. žena z Petrových mlýnu.

1. černobýl. *Tanacetum corymbosum.*
2. łukový hlaváč. *Centaurea Scabiosa.*
3. mrkvús. *Laserpitium Prutenicum.*
4. myší ocas. *Achillea Millefolium.*
5. spúšč. *Silene venosa.*
6. včeličky. *Anacamptis pyramidalis*

VIII. žena z Doliny.

1. horec *Laserpitium latifolium.*
2. máselník. *Lilium bulbiferum.*
3. smetaník *Scorzonera Hispanica.* (Omyl. *Sc. H.* nemá mléka.)
4. „také smldky“. *Briza media.*

Nový Hrozenkov. I. chlapci.

1. křůstky. *Fragaria collina*

Ostroh. I. žena.

1. medula. *Cuscuta Trifolii.* 2. truskavica?. *Polygonum aviculare.*

Pavlovice u Zdounek. I. Žena.

1. žánykl (též žaroušek). *Hacquetia Epipactis.*

Petrov. I žena.

1. charba. *Centaurea Cyanus.*
2. kamilky. *Anthemis arvensis.*
3. pazůrek. *Medicago falcata*
4. petržela. *Daucus Carota.*
5. „jakási smraďufá tráva". *Galeopsis Ladanum.*
6. stračenůžka. *Delphinium Consolida.*
7. svlak. *Convolvulus arvensis.*

II. muž.

1. bolehlav. *Anthemis arvensis.*
2. charba. *Cichorium Intybus.*
3. kůkol. *Agrostemma Githago.*
4. mléč *Bupleurum rotundifolium.* Zajímavá mýlka s mléčem (*Euphorbia*). vyvolána opravdu klamivou podobností *B. r.* k mléči. *B. r.* nemá mléčné šťávy.
5. mléč. *Sonchus arvensis.*
6. oreši. *Lathyrus tuberosus.*
7. oset. *Cirsium arvense.*
8. slak. *Convolvulus arvensis.*
9. stracenůžka. *Delphinium Consolida.*

III. žena.

1. mléč. *Sonchus arvensis.*
2. modrá stracenůžka. *Delphinium Consolida.*
3. žlutá stracenůžka. *Bupleurum rotundifolium.*

Pístovice. I. dívka.

1. kropáče. *Primula officinalis.* U Příbora slují petrklíče: kuří stopky.
2. vraní koníčky. *Orobus vernus.*

Radějov. I. muž.

1. čertovo péří. *Stupa pennata.*

II. dívka.

1. rabutí. *Clematis recta.* 2. vlčí jabko. *Aristolochia Clematitis.*

Rozsochač. I. muž.

1. hložek. *Prunus spinosa.* 2. kropáčky. *Pulmonaria mollis.*
3. naháč. *Orchis pallens.*

Srbce. I. žena.

1. trn. *Prunus spinosa.*

Stráni. I. žena.

1. blúd. *Melilotus officinalis.*
2. druzdgavec. *Stachys palustris*
3. pámbičkův chlebíček. *Malva silvestris.*
4. rybí očička. *Veronica Buxbaumii.*
5. žabí mléko. *Euphorbia exigua.*

II. muž.

1. povídka neb zezulina. *Cuscuta Trifolii.*

Stráž nice. I. žena.

1. ostřice. *Dactylis glomerata.* 2. slížky. Plody od *Trifolium fragiferum.*
3. volovo ucho. *Plantago major.*

Střeň. I. muž.

1. sněhulka. *Galanthus nivalis.*

Suchov. I. muž.

1. horec. *Peucedanum Cervaria.*
2. jehlica. *Ononis spinosa.*
3. kořínky. *Gladiolus imbricatus.*
4. šusták. *Alectorolophus minor*
5. tabačka. *Clematis recta.*
6. vrbica. *Inula salicina.*

II. chlapec.

1. leluja neb medovník. *Lilium Martagon.*

III. žena.

1. černidlo. *Melampyrum arvense.*
2. devaterník. *Anthyllis Vulneraria.*
3. charba. *Cichorium Intybus.*
4. konvalja červená *Gymnadenia conopea.*
5. močarínka. *Ranunculus acris.*
6. smetaník. *Scorzonera Hispanica.* Snad mýlka se *Hypochoeris maculata.*
7. vička. *Coronilla varia*

IV. ženy.

1. černohlávek. *Sanguisorba officinalis.* Když se ruce osypou.
2. horec. *Peucedanum Cervaria.*
3. netojka. *Gentiana Pneumonanthe.* Proti špatnému močení.
4. ščerbák. *Cirsium Pannonicum.*
5. šusták. *Alectorolophus sp.*
6. vrlčí hrach. (rl = střední zvuk mezi oběma souhláskami!) *Lathyrus latifolius.*
7. zvonečky. *Campanula glomerata.*

Tvarožná Lhota. I. žena

1. bukvica. (?)
2. metlica. (?). Nějaká tráva podobná následující.
3. režnica. *Calamagrostis arundinacea.*

Vacenovice. I. muž.

1. divizňa. *Verbascum phlomoides.*
2. povínek. *Artemisia Absinthium.*

Valašské Klobouky. I. žena.

1. *Brunella vulgaris* je „od růže".

Vápenka. I muži.

1. arnika. (?)
2. černodelník. *Melampyrum nemorosum* a *M. arvense.* Plody od *M. arvense* (roste v obilí) se semílají s obilím a činí chléb až černým. Čím tmavší pak chléb, tím prý chutnější.
3. česnek divoký. *Allium oleraceum.*
4. deváterník. *Anthyllis Vulneraria*
5. horcovina. *Laserpitium latifolium.*
6. Krista srdce. (?) Viz: M. Vrbka I. 2.

7. panny Marie ruka. (?) Viz Horněmčí I. 3.
8. tabačky. *Clematis recta.* Vyvolává puchliny.

Velká. I. děti.

1. babí bruch. *Salvia verticillata.*
2. bút. *Melilotus officinalis.*
3. čičorečka. *Coronilla varia.*
4. janíčky. *Polygala major.*
5. jehlica. *Ononis spinosa.*
6. kohůtky. *Lotus corniculatus.*
7. orešina. *Lathyrus tuberosus.*
8. oset. *Cirsium arvense.*
9. pléžka. *Cichorium Intybus, Leontodon hispidus.*
10. polní cibula. *Muscari comosum.*
11. pupava. *Leontodon hispidus* s plody.
12. sedmikráska. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
13. svinská vež. *Daucus Carota.*

II. žena.

1. drobná kuráčka. *Veronica Buxbaumii.*
2. polní cibula. *Ornithogalum Pyrenaicum.*

III. žena.

1. černidlo. *Melampyrum arvense.*
2. charva *Centaurea Cyanus.*
3. janíček. *Polygala major.*
4. královo zele. *Eryngium campestre.*
5. kohůtek. *Adonis aestivalis.*
6. kozí brada. *Scandix Pecten Veneris.*
7. naháč. *Colchicum autumnale.* Listy.
8. paštrnak. *Pastinaca sativa.*
9. polní cibula. *Ornithogalum Pyrenaicum.*
10. slepý mak. *Papaver Rhoeas.*
11. strapačka. *Linaria vulgaris.*
12. šíp. *Rosa canina.*
13. věžďán. *Medicago falcata.*
14. židovy gatě. *Delphinium Consolida.*

IV. muž.

1. bolioč. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
2. bukvica. *Betonica officinalis.*
3. čaganka *Cichorium Intybus.*
4. červené kořenek. *Polygala major.*
5. polní srpek. *Bupleurum falcatum.*
6. polní zvonečky. *Companula glomerata.*
7. samobyť. *Medicago falcata.*

V. muž.

1. chupáček. *Adonis vernalis.* Nesprávné.
2. naháč. *Pulsatilla grandis.* Nesprávné.
3. medunica. *Pulmonaria angustifolia.*

Vracov. I. žena.

1. divizna. *Verbascum.*
2. mlyč. *Euphorbia sp.*
3. plicník. *Potentilla Tormentilla.*

II. ženy.

1. čertokus. *Cirsium canum.*
2. koňská mlať. *Mentha silvestris.*
3. polejky. Jakási *Mentha* (zajisté *M. Pulegium.*)
4. poměnky. *Myosotis palustris.*
5. prstica. *Potentilla Wiemanniana.*
6. slzičky panenky. *Lychnis Flos Cuculi.*

Vyškovec. I. ženy.

1. bršlica. *Pimpinella Saxifraga.*
2. hlaváč. *Centaurea Jacea.*
3. macerí dúška. *Thymus Serpyllum.*
4. ormaně. *Chrysanthemum Leucanthemum.*
5. randlíčky. *Campanula persicifolia.*
6. repica. *Carlina vulgaris.*
7. smetaník. *Hypochoeris maculata.*

Záhorovice. I. cikáni.

1. čertí zub. *Alliaria officinalis.*

II. žena

1. *Plantago major.* (Jméno?) „Vytahuje tú hnojovicu". List se musí smačknout a dolejší stranou přiložit.

III. žena.

1. krvavník. *Chelidonium majus.* Výborné prý léčivo.
2. mrtvá kopřiva. *Lamium maculatum.*
3. muškatek. *Geranium pratense.* Lístky.

Dr. ANT. GLOS:

Lidověda a kriminologie.

Zločin i zločinec jsou dnes předmětem studia obsáhlé již vědy kriminální, jež při svém pozorování, sbírání, třídění a spracování materiálu, používá celé řady věd pomocných. Anthropologie kriminální, psychologie kriminální a kriminální psychiatrie snaží se probádati zločin methodou přírodovědeckou, kriminální sociologie obírá se zločinem jako jevem společenským, politika kriminální má na mysli cíle praktické. Kriminalistika probírá a studuje otázku, jak si zločinec počíná ve svém řemesle, jakých prostředků užívá a tím spolu učí, jak praktický kriminalista má postupovati při vyšetřování činu trestních. Na tomto poli zejména velmi mnoho cenných poznatku vynesla na povrch psychologie, hlavně psychologie experimentální. Psychologický zjev sdružování představ měl býti dokonce zužitkován pro budování nové methody vyšetřovací na základech psychologických (tzv. methoda associační), pokus ten ale zůstane obmezen z důvodu kriminálně politických jen na psychologické laboratoře, v praxi užití ho nelze, ale jisto je, že jím odkryty byly různé nedostatky dosavadních praktických method vyšetřovacích, jakož i že získala velmi psychologie a psychiatrie.

Lidověda má pro kriminologii velký význam, poněvadž učí znáti duši lidu a tím usnadňuje porozumění i správné ocenění rozmanitých zjevu zločinných celého určitého národa i jednotlivého člena jeho; ovšem to, co získáno dosud lidovědou, není a nebylo zejména u nás dosud využitkováno, u nás kriminalista zejména praktický dosud velmi málo obeznamuje se s lidovědou, ač na každém kroku instinktivně cítí její význam. Jen námatkou uvádím rozmanité pověry, jež

mnohdy vysvětlují zločin, který na první pohled je nepochopitelný aneb nazírání lidu na křivou přísahu, jak hledí lid na svobodné, jež mají nemanželské děti, jistě tak mnohá vražda dítěte vysvětluje se velmi nepříznivým názorem lidu o závitkách. V Německu v nejnovější době této stránce lidovědy věnuje velkou pozornost Dr. Albert Hellwig a sluší přiznati, že jeho práce mají nepopiratelný význam praktický, obzvláště pro politiku kriminální.

Vysvitne to ze základního ustanovení každého zákona trestního, ustanovujícího, že neznalost zákona trestního nikoho neomlouvá, z toho plyne požadavek, že právo trestní nesmí jíti diametrálně s názorem i tradicemi dějinnými lidu a že zákonodárce musí se s takovými názory obeznámiti, má proto lidověda i tu svuj význam, dosud málo oceněný.

Kriminální statistika podává nám v obsáhlých cifrách obraz o kriminalitě a sice u nás v Rakousku dle jednotlivých zemí, udávajíc počet osob odsouzených, počet činů trestních, výkaz uložených trestu a osobní poměry osob odsouzených; ale kriminální statistika nevysvětluje dokonale kriminalitu, poněvadž dosud nezjišťuje rozmanité poměry kulturní, sociální, zejména nevykazuje kriminalitu jednotlivých národností, poněvadž národnost se zvlášť nezjišťuje.

A přece v kruzích kriminalistických mluví se dosti zhusta na základě výsledků statistiky kriminální o kriminalitě jednotlivých národností, dokonce ku př. o větší kriminalitě, ku př. zlodějské u národu slovanských v Rakousku v poměru ku národům germánským.

Takovou stránku karakteru lidu slovanského lidověda nikdy dosud neshledala, nelze také za to míti, že by snad nyní karakter lidový po stránce ethické sešpatněl, úsudek přesný dal by se snad pronésti jen na základě studia ne dle zemí, ale dle malých obvodů místních provedeného.

Ale ať je tomu jakkoli, jisto je, že tu lidovědě zejména u nás nastává také důležitý úkol, všímati si podrobně kriminality našeho lidu v minulosti i přítomnosti, jakož i názorů lidu o zločinu, materiál hojný by byl a je jistě v příslovích, pořekadlech, písních lidových, pohádkách a různých projevech lidu třeba příležitostných, jak je sbírala třeba pí. Šebestová. Význam prací takových ocení nejlépe odborník, jenž pro studium svého oboru hledá a najde v nich cenný materiál.

Lidová rčení z Malenovic a Napajedel.

Em. Kozáček.

(Pokračování.)

Vidíte, jaký mudrý! Tak si chytrý, a přece chodíš pěšky! Ty máš za ušima! Ty si masný kostelník! Ty znáš hlinu! Máš čerta v nosu! Kdo s tebú poobědvá, šak može s tebú nevečeřat. Ty si takový skřeček! Stavjáš se na paty! Pořáť na mě dosípáš, ale dostaneš, až půjdeš bokem. Neboj se, z té rži nebude chleba. Co ty mně tu žvachleš, to sem já dávno zapomněl (přeskákal). Co máš ty v hlavě, to mám já v malíku. Šak sem se už nabanoval, že sem si co s tebú začal. Ale sem nemohl gabat, jaký ty si šot. Včil se mně teprú roz-

břesklo v hlavě. Ale včil bratr nebratr, se střešně dolu; kamarád nekamarád — a facka letí!

*

Ten to vypravil! Vyoslil to. To je otruk! To je motovidlo! Má o kolečko víc. Je pobúchaný měchem. Je jak dyby ho praščil polenem. Je to plantidědina! Je pobúchaný kantorovú čepicú. Hledí jak cigán do božího hrobu. Je dlužen do třeščihory. Hlúpém aji ve studni duní. Hledí jak husa na hodiny. A směje se jak Filip na jelita. Dyby vzal aspoň oči do hrsti. Veť má jich jak z kašparovéj krávy.

*

Si jak dyby tě z brku vyrazil. Kdo nemá v hlavě, musí mět v nohách. To sem zas svěřila posovi sádlo. Spořádals to jak větr múku. Si mně platný jak páté kolo u voza. Co to zas do tebe ten žid vrazil? Neseš toho jak svěceného. A už s tym paluj zpátky! Co se šťúříš? Co se zubíš? Směje se, jak Filip na horké krúpy. Co máš za ňadrama? Ten nenapranec je celý obečganý hruškama. A dybys tak s tej hrušky zbobroval a zlomil si hnát? Veť je ti ovoce vzácné jak mlynářovej slépce zrnko.

Dostaneš večeře, ale až se mně uzdá. Mám beztoho énom krapku mléka. To je, jak dyby naplul. To je nic pro všecky, jak psovi mucha. Ty si myslíš, že stařenka*) na tebe čeká? Tam si vzácný jak psí šček. Šak ta ti to ešče připepří. Sama nemá nic. A kde nic néni, ani smrt nebere. Dostaneš se z luže do bařiny, s déšča pod okap. To přidáš horké k teplém!

Nehleď zas jak hrom do kubaně! Jak dybys devět dědin vypálil. Hledí jak žaba z prachu (z kýšky). A netřas se pořáď jak osyka, šak s tebe páse nedřu.

*

»Och počkej, Janíčku, počinkej, počinečkej, ty dostaneš od našeho Jozefa, co tys to na něho naděl!al! To bude mět řemeň hody. Šak ty uvidíš, zač je toho loket. Ten se na tebe kasá. Aha, už pálíš tihly*)!«

»No, veť já mám plno strachu! Veť mně na vašém Jozefovi zejde! Hm, dostanu, až přijde Kača s púti. Až poprší a nebude blata. Až po smrti za rok. Šak enom ať váš Jozef se nechá. A néni pravda, že dostal v hospodě výprask? Dušú pečetil, že tam ani nepáchne a zjevil se, jak dyby s nebe spadl. Spíš bych se smrti nadál než ho. A jak se tam čgal, jak hanák ke zpovědnici, jak žid na palirňu.«

»No, nedáš lhat, byl tam. Šak ostal jak opařený, dyš tam vrazil. Ani krvi by se v něm nedořezal. Všeci na něho jak sršni. Ale on jich všecky počídil. A tebe až potká, nebude s tebú dělat žádné oraci. Dostaneš od něho jednu, až ti červená poteče.«

»Ja čuč! Ztraf se z parády, máš špatný glanc! Nenechám si od tebe do kaše fúkat. Váš Jozef ať mě má rád, já si z něho dělám. Jakýž pán!«

*

*) babička.
*) Červenáš se.

Stojím tu jak svatý za dědinú. Čekám na pacholka. Jel súsedovi na základku. A doma mám plné ruky práce. Nevím, kde mně hlava stojí. Hofer na mně čeká, mám mu dat měřicu žita na odělo. Včil mu poletíja dva rynské denně, on to oddělá. Je letos to obilí jaksi tupé*). Su tu jak na trňú a dóm ešče ani pomýšlení. Kosu mám nachystanú, ostrú jak jed a abych tady čučel, kdo ví, dokáť.

Na tu čeládku nelza spoléhnút. Pacholek by-hrál enom pána a nic nedělat. A dívka jak by zmétl. Tej je také jak za vozem tak pěšky. Šla hledat husí*) a ani ťuku o ní. A přikazuju jí: »Nelalač tam nekde!« Mohla donést aspoň nářitek trávy, lebo nasbírat s klín ovoce pro ušípané. Koňom nemní dát prohršlí ovsa. Dybych já kole dobytka nechodit, šak by nežral jak dyby rúbal, ani by nerustl jak z vody a nebyl by na uchýtku od řezníku.

Ona si zakládá, že je rodina s mojú. Ale to je ostatní rodina, jak se říká, po teleti kec; naša kráva napila se z jejich putynky.

Doma nic nepodělá. Oščádá se na každý krok. Točí se jak šiška v másle. Hledí jak vúl na hvězdy. V jizbě máme jak v curdíku. Smradu, že by mohl pantoky věšat. Smetí všady až mrzko. A tá moja chuderka je taky pořáť cosi rozkřečená a nijak se nemože z toho vyhrabat. A dyš to všecko povážím, povídám si: »Ja, měls rači lapět doma!«

*

Ale máš ty nevymáchanú chlebárňu! On si mně řekne: »Dybys chtěl zglgnút!« Kata ne! Dyš to »dyby« dycky chybí. Šak já tě naučím v kostele hvízdat! Neogebuj se na mě, ty gábero! Nekřič tu jak na horách! Nevoříněj! Ty si takový ozembuch! Ty otuku, svávolo, čiháku, volotluku, ty sloto slotovská! Ty si takový galgáň a parchant a tvá matka je dryáčnica. Ty neplecho, necudo! Kluku nekáraná, nemodlená, Bohu nemilá, liďom protivná! Myslíš, že s tebú budu dělat zázraky? Dám ti po zubech a pojedeš! Myslíš, že sem s tebú husy pásl? Och, tož to ne! Co to žvachleš, ty planťucho! Planceš páté přes deváté a nemá to hlavy, ani paty. To by byl ďách, abych já tě nezkrotil. Počkej, šak ty budeš ináč pískat, až tě vezmu do prádla. Zmačknu tě a ostane z tebe enom oškvarek.

*

Je to piplačka. Děláme už tři dni okolo tej řepy a nijak nám to nejde s fleku. Jindy je to udělat tedy lebo tedy. Ale včil nemožem cosi kapnút na pěkný čas. Nijak se nemože vybrat. To možeš vědět, že bych to ráda měla s krku! Ani spat mně to nedá. A nejvíc mě to žere s tym tatkem. Jaký je to nechť! Mu je všecko jedno, dělám — nedělám. Už sem mu kolikrát vyčínila, řala sem ho do živého. Ale on všecko se sebe střase. Jak dyby hrach na stěnu házal. Dobře říkajú: »Lepší ožhrala než nedbala!« To je ostatní hospodář! Kde co je, aby nebylo.

Jak se to zas šmodrňáš, ty šmodrňo! Hneť chváňá, jak dyby mu vydrál, hneť zas trkolí jak trkoš. Letí, jak dyby hořelo a potom dýchá

*) Jde do něho těžko ruka.
*) Supinum

jak štyři a funí jak medvěť. Potom zas tahne se jak smola. Leze jak kaša za vařechú. Utíká jak splašený slimák. Leze jak mamuta. Tahne se jak smrad. Leze jak dyby byl na kolomazi.

Hupkem leť pro tatka! A pohni sebú! Vezmi nohy na ramena! Utíkej, jak dyby ti paty podmastil! Ty tam nehavrněj na tu hruśku! Chceš zbobrovat? No, neposlechneš? Máš hluchý týdeň? Ty umíš poslúchat, ale za dveřama! Kdo tě to tak vyvválal?

Dotragal ses za tym tatkem? Toż mluv! Máš v hubě šišku? Leze to z tebe jak z kúdele. Než to ze sebe vyvalí! A enom šuška. Běhá mu to po hubě a nemože to nijak ze sebe vyplantat. A jinde všecko vylapotá. Co ta valíš?*) Tys tam ani nenasísl, lebo máš vlčí mhlu. Měls vzít oči do hrsti! Nehleď hubú, čím budeš jest?

Já už tak předrábjám, a tatík pořáť nejde! Nelamoz se na tej sesli! Nenechávej mně tech dveří rozedřítých. Zavři už tu chlebárňu a podej mně hrotek!*) Zas tú galbačkú?*) Pořáť budeš takový krchňál? Nešvondrej se mně v tom blatě! Necabrněj se ve vodě! A už se mně ztrať s očí! Co se člověk nadopaluje s tema karhanama a nakřičí, až by dušu vyplul! Chtěla sem ešče sečky nařezat, a tu máš čerte kropáč! abych se přece za tym tatkem sama rozběhla. Rači bych se ani neviděla! Néni lepší jak umřít a byt svatým. A pal mně, ty plantidědino, nebudu na tebe pořáť zvořínať*) jak na horách! Néni lepší, jak dyš si člověk všecko sám udělá.

J. VYVLEČKA:

Nález mincí v Olomouci.

V měsíci červnu 1908 přestavoval pan Spáčil svůj dům č. 4. v Kramářské ulici, a tu objevilo se dělníkům pod základními zděmi v hloubce asi 1 m množství stříbrných, avšak hodně zarezavělých penízků, jež prostě v zemi ležely. Rozumí se, že každý uchytl, co jen mohl; než přece podařilo se po vzájemné dohodě majiteli domu větši část nálezu od zedníků získati, jenž jej zase, požádán byv o to, ochotně Vlasteneckému muzeu za cenu domluvenou přenechal. — Nález celý vážil asi 4 kg 25 dkg; avšak do muzea dostalo se jen 3 kg 95 dkg: ostatní mince — náhodou ceny největší — se roztrousily do Hejčína, do směnárny a j.

Mince pro muzeum získané obsahují 2301 kus, mezi nimiž jest 547 mincí různých z doby od r. 1447—1633. — Nejvíce mincí jest z Čech (764), pak z Dol. Rakous (259) a z Polska (144); Morava jest zastoupena 96 kusy. — Penízky jsou vesměs drobné, t. zv. bílé a malé groše, a tříkrejcary, pak 30 pražských grošův a jen 3 tolary.

Jelikož zde jde o nález místní, jenž nejen pestrostí svou zajímav jest, nýbrž i inventář muzejní značně rozmnoží, uspořádalo muzeum z něho v měsíci prosinci výstavku v místnostech muzejních a podrobný výkaz jeho tuto podáváme:

---

*) Mluviš.
*) Nádoba, do níž se dojí mléko. **) Levou. ***) Křičet.

Země	Panovník	druh mince	mincovna	mincmistr	rok rázu	Počet
Čechy	Vladislav II. 1471—1515	groše				39
		jednostr. bílý				1
	Ferdinand I. 1526 – 1564	groš	Kut. Hora	z Podivic	b. l., 1538. 41. 43.	5
				Lidl	1546	1
			Praha	Sauerma	1544	1
		2 kr.	Praha	b. zn.	1561	2
		2 kr.	Praha	Harder	1563. 64.	2
	Maximilian II. 1564—1575	bílý groš	Praha	Harder	1573. 74. 76.	9
		2 kr.	Praha		1565 67. 69. 1570—73	17
		bílý groš	Kut. Hora	Šatný	1572—7, 1579	11
		2 kr.	Kut. Hora	Šatný	1566	2
		bílý groš	Jáchymov	Geitzköffler	1573 74. 76.	7
				Kadner	1576	2
		bílý gr.	Budějovice	Gebhard	b. l.	4
	Rudolf II. 1576 – 1611	bílý gr.	Praha	Gebhard	b. l.	5
		malý gr.	Praha	Gebhard	1581—83	19
		bílý gr.	Praha	Erker	b. l.	1
		malý gr.	Praha	Erker	1584-7, 89-91	17
					1594—6, 1599	4
		bílý gr.	Praha	Harder	1578	1
		bílý gr.	Kut. Hora	Šatný	1579. 81 – 82. 83. 87 – 89. 91	16
		malý gr.	Kut Hora	Šatný	1579 – 1592	37
		bílý gr.	Kut. Hora	Herold	1592. 93. 95. 96. 99. 1600.	11
		malý gr.	Kut. Hora	Herold	1593. 94. 95. 96. 97. 99.	13
		bílý gr.	Kut. Hora	Spiess	1601	2
		malý gr.		Spiess	1601—2	3
		bílý	Kut. Hora	Enderle	1603	1
		malý			1603—6	10
		bílý	Kut. Hora	Škréta	1609	1
		malý			1609—10	8
		bílý	Jáchymov	Kadner	1579—81. 83	9
		malý			1580 82.	2
		bílý	Jáchymov	Hoffmann	1583. 84. 90. 97.	4
		malý		Hoffmann	1584—99	64
		malý	Jáchymov	Taubenreuter	1601 – 2	2
		malý	Jáchymov	Gipfel	1605—6	2
		malý	Jáchymov	Lengefelder	1607—9	3
		malý	Budějovice	Gebhard	1578—81	23
		bílý	Budějovice	Mattighofer	1584. 90. 94.	4
		malý	Budějovice	Mattighofer	1582 – 95. 97. 99. 1600.	61

Země	Panovník	Druh mincí	Mincovna	Mincmistr	Rok rázn	Počet
Čechy	Rudolf II.	bílý groš		(nezřetel.)		15
	Matyáš II.	malý gr.	Praha	Huebmer	1617. 18. 19.	9
	1611—1619	malý gr.			1618	2
		bílý gr.	Kut. Hora	Šultýs	1612	3
		malý gr.		Hölzel	1618	1
		3 kr.		Hölzel	1617—19	18
	Ferdinand II.		Praha	Suttner	1624	82
	1621—1637				1625. 26.	4
				Huebmer	1625—30	126
				Schuster	1631—33	5
				Bois	1631	2
			Kut. Hora	Höizl	1624—32	33
			Jáchymov	Steinmüller	1624—28 1631—32	16
				nezřetelných		32
Morava	Ferdinand II.	groš	Olomouc	B. Zwirner	1624	5
	1619 - 1637			M. Fritsch	1628—29	5
			Brno	K. Wonsiedler	1624—26	86
Slezsko pod nadvládou českou	Ferdinand I.	bílý groš			1546—47	2
	1526 - 1564	kr.			1563	1
	Maximilian II. 1564—1576	kr.			1567	1
	Ferdinand II.	groš	Vratislav	H. Riedl	1625—29	111
	1619—1637				1630 - 32	24
Štýrsko	Karel II.	2 kr.			b. l.	1
	1556—1590	2 kr.			1580	1
	Ferdinand II. 1590—1637	3 kr.			1617. 24—29	70
Korutany	Ferdinand II. 1590—1637	3 kr.	Celovec	H G.	1625. 27	2
Tyroly	Ferdinand I. 1521—1564	$^1/_2$ B.			b. l.	2
	arc. Ferdinand 1564—1595	tolar			b. l.	1
		2 kr.			b. l. 1568. 69. 73	6
	Rudolf II. 1595 1612	3 kr.			1605	1
	arciv. Leopold 1623—1632	3 kr.	Hall			8
Uhry	Rudolf II. 1575 - 1612	1 kr.			1583	1
Sedmihrady	Štěp. Bocskay 1604 1606	III. gr.			1607	1
	Gabr. Báthory 1608—1613	III. gr.			1608	1

Země	Panovník	Druh mincí	Mincovna	Mincmistr	Rok rázu	Počet
Polsko	Kazimír IV. 1447—1492	½ groš				5
	Jan Albert 1492—1501	½ groš				5
	Alex. Jagello 1501—1508	½ groš				21
	Sigmund I. 1506—1548	groš			1526. 28. 29	7
		groš	pro Prusko		1629. 30. 31. 32. 34.	8
			pro Gdaň.		1530 31. 34. 35. 38. 39. 40.	12
			pro Elbingy		1540. 1546	2
		½ groše			1507—10	27
	Sigm. August. 1548—1572	II.	pro Litvu		1565	1
		III.	pro Litvu		1569	1
		groš	pro Gdaň.		1587	1
	Štěp. Báthory 1575—1586	III.	pro Litvu		1580—86	27
		III.	pro Rigu		1581—86	26
	Sigmund III. 1587—1632	III.	pro Rigu		1588—94, 96 až 99, 1601	39
		VI.			1596, 1625	4

Biskupové		Druh mincí		
Mindenský	Heřm. ze Schauenburku (1573—87)	groš	b. l.	1
Špýrský	Markvard z Hattsteinu (1560—81)	2	1575	1
Wormský	Jiří ze Schönenburku (1580—95)	½ b.	1588—89, 1591—95	19
	Filip z Rodensteinu (1595—1604)	2	1596	1
Štrasburský	Jan IV. Manderscheid z Blankenheimu 1569—92	½ b.	1575—79, 1588—92	30

Staré rody knížecí

Sídlo rodu	Rodové jméno			
Bádensko	Filip II. 1569—88	½	1587	3
	Eduard Fortunat 1588—1600	½	1591	1
Prusko	Albert V. 1525—68	½	1560, 1564—7	11
Branib.—Küstrin	Jan Moudrý 1535—71			43
Nassava	Ludvík z Idsteinu 1568—95	½ l.	1590—4, 95, 97	40
	Albert z Weilburku † 1593		1580—1594	23
	Ludvík			4
Falc.-Simmern —Sponheim	Richard 1569—98	½ l.	1573—1585 1590—1594	58
Falc.—Neuburg	Ottheinrich a Filip	gr.	1515	1
Falcko—Zweibrücken	Jan starší 1569—1604	½	1580—1592	28

Staré rody knížecí		druh mincí	rok rázu	počet
Falcko—Veldenz	Jiří Jan z Lauterecku 1544—92		1574—1591	127
	Jiří Gustav 1592—1634		1591—1595	11
Sasko—Alb. linie	Jan Jiří 1615—56	tolar	1624	1
Arn. linie	Frydr. Jiří Jan 1507—25	šir. groš		1
Slezsko Lehnice	Frydrych II. 1488—1547	III.	1545	1
Württembersko	Ludvík 1568—93	1/2	1572	3
	Frydrych I. 1593—1608	1/2	1589	1
	Jan Frydrych 1608—23	1	1623	1
Nové knížecí rody				
Friedberg	Jiří II. Oyger 1570—77	bílý	1574—76	3
	Jan Eberhard z Cronbergu 1577—1617	bílý	1590—1594	46
Hanava—Lichtenberk	Filip V. 1570—99		1587—1593	26
Montfort	Hugo 1625—62		1628	1
Öttingy	Karel Ludvík, Mart. Ludvík, Wolfg. Mart. Ludvík 1521—47	šir. gr.	1521	2
Salm	Otto z Kyzburgu † 1607		1590	3
Solms—Lich		společ. 2	1591—1594	53
	Arnošt, Eberhard 1562—90		1589—1598	26
Štolberg	Ludvík 1535—75	1/2	1563, 68. 69	12
Waldeck	Vilém, Arnošt, Christ., Vollrat 1588—97	1/2	1588—1595	34
	Christian Vollrat 1598—1638	3		1
Valdštýn	Albrecht † 1634	3	1627	1
Města				
	Augšburk	1/2	1561	3
		2	1624	1
	Eimbeck	1/24	1609	1
	Frankfurt	1/2	(za Max. II.)	3
	Götting	gr.	1535	1
	Colmar	1/2	(za Rud. II.)	14
	Nordheim	gr.		1
	Štrasburk	gr., kr., Teston		9
	Šafhúzy	gr.	1597	1
	Worms	1/2	(za Max. II.)	1
	Zug		1601	2
Belgie—Geldern: Filip Julius		šil.	1622	1
Seeland		zl.	1621	1
Pomořany: Filip Julius		šil.	1622	1
Různé nezřetelné				106

Z přehledu tohoto seznati lze, že nejstarší mince sahají do vlády krále Kazimíra v Polsku 1447—92 a krále Vladislava II. v Čechách 1471—1516; a nejmladší mince že jest tříkrejcar Ferdinanda II. (1621 až 1637) ražený mincmistrem Schustrem v Praze **1633**; a z toho usuzujeme, že poklad tento zakopán byl do země pravděpodobně roku 1634. za nepokojných dob války 30tileté, jejíž tíži i Olomouc hodně pocifoval.

DR. ANT. OPLUŠTIL:

Alkoholismus.

O alkoholismu a proti alkoholismu se tolik mluví a píše, že tento jest dnes vedle prostituce a volné lásky nejpřetřásanější a nejmodnější otázkou sociální. Ti, kteří alkohol potírají, odnášejí jen trpký úsměv společnosti alkohol udržující a chránící. Vždyť alkohol jest dnes nejvíce na odbyt jdoucím výrobkem průmyslovým, živí celé vrstvy obyvatelstva a stát z ohledů fiskalních jest jeho protektorem. Že boj proti alkoholismu jest nutný, to dokazuje ono hnutí protialkoholové, které vzniklo jen následkem oněch spoust, které nemírné požívání alkoholu způsobilo. Nelze popříti, že v řadách bojujících proti šíření se alkoholismu stojí lidé znamenitého rozhledu. Naproti tomu jest však také nepopíratelno, že jako ku každému hnutí ideálnímu, tak také k tomuto připojila se celá řada lidí, kteří o celé věci nemají nejmenšího pochopení. Mnozí z těchto lidí svým dlouhovlasým zjevem a výstředním způsobem života vtiskují hnutí protialkoholistickému ráz boje proti větrným mlýnům. Vše křičí »Pryč s alkoholem«, jakoby příčina alkoholismu byl alkohol. Boj proti alkoholismu potkává se jen proto s neúspěchem, poněvadž se nebojuje po většině proti p ř í č i n ě, nýbrž proti p r o s t ř e d k u.

Já jen krátce dovolím si zde ukázati na příčiny alkoholismu, z nichž i vhodnost zbraní proti němu sama vynikne.

Co jest alkohol, jest dnes každému tak dalece známo, a proto nebudu se otázkou tou zbytečně zdržovati. Obrátím se raději ihned k jeho vlastnostem a účinkům na organismus lidský.

Alkohol se rychle vstřebává (stravuje) a rychle také v těle spaluje, pro kteréžto vlastnosti se výborně hodí tam, kde rychle chceme síly vzpružiti, jako při vysílení aneb tam, kde jiná strava pro různé nemoci a skleslosti organismu jen nedostatečně, příliš pomalu aneb vůbec by nebyla strávena. Jest tedy alkohol až do jisté míry s to nahraditi potravu. Dle toho budou účinky alkoholu na organismus jednak shodné s účinky normální stravy, jednak zase různé.

Podobnost účinků alkoholu s účinky normálné stravy spočívá v tom, že alkohol jest právě tak jako ona schopen, odstraniti nepříjemné pocity hladu.

Hlad jest souhrn nepříjemných pocitů obsažených v pudu potravním, jenž jest částí pudu sebezachování, ozývajícím se při klesnutí

látek výživných v těle a nutnosti sáhnuti na reservy. Jeví se hlavně tím, že nastává skleslá a stísněná nálada, s jakousi nejistou a obávanou předtuchou čehosi, poklesnutí sebedůvěry, zlenění všech duševních i tělesných úkonů a spojení jich s neurčitým pocitem nelibosti a únavy. Dále jsou zde nepříjemné a s příchutí bolesti pocity nervové, které se lokalisují do žaludku.

Hlad se ukojuje potravou. Po úkoji nastává ihned klidná, spokojená nálada, sebedůvěra se vrací a všechny funkce tělesné i duševní se uvolní. Také bolestivý pocit ze žaludku zmizí. Jmenované účinky úkoje hladu jsou však při různých druzích potravy různé vzhledem k jich výši a různost ta závisí od nestejně rychlého vstřebávání potravy, spalování, doplňování reserv, jakož i od specifického účinku.

Pud sebezachování se svými nepříjemnými pocity v době abstinence od potravy a příjemnými po úkoji jest jediným ochrancem a udržovatelem života. Nejen ony příjemné, ale v první řadě nepříjemné pocity nutí člověka, aby si život uvědomoval, o něj se interesoval a o potravu staral.

Nejvýhodnější stravou jest ta, která dovede beze vší škody organismu býti vstřebána, spálena, která dovede úplně nahraditi spotřebované látky a která jest následkem toho s to úplně a beze škody organismu odstraniti nepříjemné pocity hladu. Odstranění nepříjemných pocitů vzniklých hladem jest nejlepším vodítkem a měřítkem výše potřeby úkoje pudu potravního. Výše citu příjemných vznikajících z ukojení hladu se za míru množství a jakosti potřebné potravy už proto nehodí, poněvadž pocitům a stavům příjemným se snáze zvyká než nepříjemným, tak, že jest třeba stálého stupňování quantity i quality potravy, aby táž výše příjemných stavů byla udržena. Když quantita nemůže býti dále zvětšována, vyhledávají se potraviny, které svou jakostí v menším množství podávané tytéž účinky způsobí. Znamenitým takovým prostředkem jest alkohol.

Vlastnosti alkoholu jsem už vylíčil a ohledně jeho účinků na organismus lidský pravil jsem, že jsou podobné účinkům úkoje hladu. Pravím úmyslně, že jsou podobny s účinky úkoje hladu a nikoliv s účinky normálné stravy, poněvadž alkohol nedovede nahraditi spotřebované látky v těle a utvořiti reservy. Alkohol působí více specificky a šidí, abych tak řekl, tělo. Nemírné požívání ho má na tělo mnohé škodlivé následky. Žaludek počne tíže stravovati těžší a výživnější stravu a tělo si zvyká na pohodlnější práci. Výživné látky se neskládají ve vyšší sloučeniny a tvoří se jen tuk, jehož rozklad, oxydace jest lehčí než látek složitějších jako svalů, kostí atd. Tuk u alkoholiků převládá a proto alkoholik dříve umdlí a hledá více klidu a oddává se zahálce. Náhlým spalováním alkoholu dále ve vnitřních organech a náhlým zvýšením tepla tam, jakož i snad specifickým drážděním nastávají četné záněty vnitřních orgánů, včetně ústrojí nervového.

Nejdůležitější však účinky alkoholu jeví se na práci duševní. Nálada jest veselá, bezstarostna, sebevědomí značně zvýšené, přeceňování

vlastní osoby, a lehké vybavování úkonu duševních i tělesných. Chod myšlenek jest zrychlen, affekty se rychleji vybavují a ve vyšším stupni a pohyby tělesné stávají se snadnými a lehkými. Jsou to, jak na první pohled zřejmo, stupňované stavy duševní vznikající úkojem hladu, avšak jak jsem pravil, šidí jen organismus, neboť jsou jen následky více specifického účinku alkoholu než následek úkoje hladu. Čím příjemnější jsou tyto libé stavy, tím tíže pak zvyká organsmus na nižší míru jich. Jsou to Sirény!

Stupňováním nutným dávek alkoholu, vyvíjí se neustále větší porucha vědomí ohledně vlastního »já«. Alkoholik se trvale přeceňuje a všude hledí učiniti svou osobu centrem společnosti. Ze všeho, co konkuruje s jeho samolibostí, dělá cynické žerty. Tratí úplně úsudek o svém smutném stavu. Odstranění nelibých stavů vznikajících abstinencí stává se mu neodolatelnou nutností. Všechny ohledy na rodinu a společenskou slušnost mizí. Rodinu okrádá o poslední groš a neštítí se ani podvodu pro získání prostředku na nový jed. Alkohol jest mu jediným prostředkem, jímž se o život interesuje. Všechny mravní a společenské city otupují. Na konec stává se z něho otrlý, jen nejnižšími egoistickými city ovládaný vyvrhel společnosti. Společnost si oddychne, když buď zločin jej dostane za mříže káznice, neb psychosa do blázince aneb dokonce náhlá smrt vyrovná jeho pozemský účet.

Tento chronický alkoholismus jest chorobou nevyléčitelnou a dědičnou. Alkoholik vždy znovu propadne alkoholu a děti alkoholika vždy budou oproti dětem zdravých rodičů duševně méně cennými. Po nejvíce jsou ony děti slabomyslní, blbci, padoucináři, pijani, v některém směru tělesně, duševně, neb mravně zakrnělí, talenti, aneb jen dědičně zatížení. Všichni pak jsou oproti alkoholu intolerantní a alkohol vyvolává u nich těžké poruchy rovnováhy duševní.

Alkohol, jak vidno, usnadňuje také společenský výběr. Alkohol si jaksi vybírá ve společnosti lidské své oběti a čistí tak společnost lidskou: neboť rod alkoholika vymírá v druhém až třetím koleně. Proto bylo by nerozumno bojovati proti alkoholismu, kdyby tento nerekrutoval si nové oběti z kruhů zdravých.

Tím jsem se dostal k jádru své úvahy, totiž, co jest příčinou, že celé vrstvy společenské bez jakéhokoliv dědičného zatížení vrhají se v náruč nemírného požívání lihovin, z něhož se pak vyvíjí alkoholismus, a že překračují hranici požitkovou, vyměřenou nepříjemnými pocity hladu. Nedbají, že zde ohrožují nejen život svůj, ale zvláště svého potomstva. K tomu jest třeba již změny mravních a společenských zásad! Ku změně pak zásad společenských jest třeba změna zásad náboženských. Náboženství se snaží rozřešiti onu odvěkou záhadu pro vědu, totiž odkud jest člověk a jaký jest jeho cíl. Vysvětlujíc cíl člověka, staví zároveň náboženství jisté podmínky pro dosažení jeho. Tyto podmínky týkají se v první řadě poměru jednotlivce oproti zdravému vývoji pokolení lidského. Ježto pak i nedostatek i přílišné požitkářství škodí vývoji pokolení lidského, bude důležitou úlohou každého nábo-

ženství najíti onu zlatou střední cestu a míru požitku. Alkohol, jak jsem dokázal, jest par excelence prostředkem ku zvýšení požitku a zároveň svým specifickým účinkem nebezpečný vývoji pokolení lidského. Je-li má dosavadní úvaha správná, pak všechna náboženství musila oproti alkoholu zaujati určité a rozhodné stanovisko.

Druhou polovici pudu sebezachování jest pud pohlavní a co platí o pudu potravním, platí i o pudu pohlavním. Bude proto i stanovisko různých náboženství oproto oběma druhům požitku stejné.

Jsou čtyry možná náboženství a to: náboženství uznávající autoritu Boží bez svobodné vule lidské, islam, náboženství uznávající autoritu Boží a svobodnou vuli lidskou, křesťanství, náboženství, uznávající nerovnou autoritu bohu a nerovnou vuli lidskou, pohanství, a konečně učení filosofická o svobodné vuli lidské bez autority Boží s přirozenými právy bez přirozených povinností.

Zajímavo jest, jaké každé ze jmenovaných náboženství zaujalo stanovisko oproti alkoholu a úkoji pudu pohlavního.

Islam neuznávaje svobodné vule lidské, nepřiznává také svým vyznavačům rozhodovati se ohledně druhu a výše požitku. Zakazuje zkrátka požívání vína, jež zná jedině z lihovin. Výši pak požitku v ohledě pohlavním omezuje harémem a abstinenci, neuznávaje svobodné vule lidské, činí povinnou kastrací. V těchto hranicích, myslel prorok, že se může dobře vyvíjeti a udržeti pokolení lidské.

Pohanství reguluje výši požitku a abstinence kultem bohu. Kult Dyonysa v Řecku a Bacchanalie v Římě dovolují požívání alkoholu. Patrně mimo tyto slavnosti se původně nepilo. Podobně kult a slavnosti Venuše pouštěly občas uzdu požitkářství v ohledě pohlavním a kult Diany žádal zase abstinenci. Here chránila čistotu manželství.

Křesťanství uznávající záslužnu spočívající na svobodné vuli, ponechává výši požitkářství svobodnému rozhodování každého věřícího a radí jen střídmostí. Obžerství jest hříchem jakož i sebevražda. Výši požitkovou v ohledě pohlavním vymezuje nerozlučným manželstvím a pro dobrovolnou čistotu zřizuje kláštery (abstinenci). Zda to není ideální vystižení střední cesty v požitkářství?

A konečně obrácím se k oněm různým filosofickým učením, které nejsou ničím jiným, než starým a vždy v jiné formě podávaným učením epikurejským. Žádné povinnosti oproti potomstvu. Co nejvíce užíti. Požitky zaměněny za cíl člověka. Zde jest příčina překračování pravé míry požitku v ohledě potravním, tedy nemírného požívání alkoholu a z toho vynikajícího alkoholismu a zde jest také příčina překračování míry požitku v ohledě pohlavním, rozšíření prostituce a z překračování toho vzniklého chorobného stavu analogického alkoholismu — erotického symbolismu. — Jak alkoholismus, tak zvláště erotický symbolismus podkopává manželství, žádá rozluku a ohrožuje vývoj pokolení lidského. Erotický symbolismus jest právě tak chorobný, nevyléčitelný a dědičný stav jako alkoholismus.

V náboženskomravních zásadách jest původ a příčina obou chorobných stavů a proto se zásadami náboženskými se musí počíti. Jinak jest boj proti oběma bojem proti větrným mlýnům.

Poznámka. Aby se předešlo nedorozuměním a zároveň za příčinou úplnosti dovolnji si jako zodpovědný spoluredaktor k vývodům páně autorovým přičiniti ještě toto: Jako křesťanství opravdově pociťované skytá morální ochranu proti alkoholismu, tak také nelze — chceme-li svědectví vydati pravdě — přehlížeti skutečnost, že moderní intelligence dovede bojovati proti alkoholismu a sice na základě prostých poznatků rozumových. Chce-li takový intelligent na základě pokud možno harmonicky rozvitých schopností duševních i tělesných užíti v u š l e c h t i l é m s l o v a s m y s l u co nejvíce radostí ze života (jak je třeba vypočítal ve své knize John Lubbock), pokládá boj proti otravě alkoholem samozřejmě za nutný. Hnutí abstinentní počíná se bohudíky ujímati i mezi studentstvem na některých školách středních. O pronikavé organisaci hnutí abstinentního (rozumného, ne naprosto výlučného) mohly by jednati krajinské odbory professorské na Moravě. Jakým by t o bylo požehnáním pro Ostravsko, Valašsko, Slovácko, kraje ethnograficky sice ještě dosti svérázné, leč alkoholem už zamořené! A d. V a š e k.

ČÁST REVUÁLNÍ.

Archaeologie.

Zajímavé novinky na poli moravské archaeologie přináší intelligentní veřejnosti rokování na sjezdech „Morav. archaeologického klubu“, z nichž poslední r. 1908 konán byl u příležitosti výstavy v Kroměříži. Přednášky od předních odborníků tam proslovené bývají pak otiskovány v orgánu mor. archaeologů v „Pravěku“, jenž nabývá čím dál, tím lepšího zvuku, veden jsa obezřetnou redakcí inž. I. L. Červinky v Kojetíně. Pokládáme za vhodno v této části revuální podati t r e s ť z těchto přednášek:

Dr. M a r t. K ř í ž: ***O důležitosti archaeologických nálezů z jeskyně Kůlny u Sloupa na Moravě.*** V náplavě, jež se dostala do jeskyně Kůlny se stráně, rozprostírající se nad jeskyní a za ní, shledává dr. Martin Kříž dvě vrstvy horní; horní černou, slabší (*m* 1·20), alluvialní se zbytky domácích zvířat a dolní žlutou, daleko mohutnější (*m* 14·80) s pozůstatky zvířat diluvialních. Z toho, že výrobky lidské sahají celkem do téže hloubky, ve které se vyskytují zbytky zvířat glacialních, usuzuje dr. Kříž, že na Moravě nemáme praeglacialního člověka a že týž dostěhoval se k nám v téže době, jako glacialní zvířata. Při tom dr. Martin Kříž zároveň zastupuje názor, že nelze u nás potvrditi interglacial ani pro krajiny zaledněné ani nezaledněné. Tvrzení Hoernesovo, jenž nálezy z Kůlny pocházející vřaďuje do posledního (nejmladšího) oddílu diluvia, zamítá, a to proto, že pozůstatky zvířeny sahají hlouběji, než H. má za to a také výrobky lidské odpovídaly by všem třem stupňům kulturním, aspoň dle rozdělení francouzského (tedy nejenom horní, Magdelenien, nýbrž i střední, Moustéro-Solutréen a spodní, Moustérién), jemuž dr. Kříž ostatně pro Moravu upírá oprávněnosti. V diskusi na to řed. Maška kloní se zase k názoru o dvojím prostorně i časově úplně

odchylném rázu výrobků kamenných (mousterském v hlubších, magdalenském v horních vrstvách), čímž by také nápadný zjev, že výrobky lidské ze starší doby diluvialní na Moravě se obmezují dosud toliko na jeho nálezy ve štramberských jeskyních, odpadl. Leč dr. M. Kříž dovolávaje se výroku Obermaierova, nevěří ani o Maškových nálezech štramberských ze starší doby diluvialní, že by byly skutečnými lidskými výrobky. Tvrzení Křížovo, že manufaktura nerozhoduje o horizontování nálezů, jest důsledkem přírodozpytné methody, jíž Kříž ve svých pracích oproti methodě historické zdůrazňuje.

Knies J.: *Zaledněni Moravy za doby diluvialni.* J. Knies, jenž po 30 let zabývá se studiem mor. diluvia, dospívá na základě pozorování petrografického materiálu z r. 1908 k názoru, že zalednění Moravy sahalo svými morenami dál za převlaku Hranickou, až k severní straně Hříběcích hor, tedy od Bělotína na 60 km dál k jihozápadu. Při tom klade spodní vrstvy Štramberské význačné primitivními křemencovými nástroji, do doby praeglacialní (ve smyslu moravském), k čemuž poukazuje zvířena medvěd, nosorožec, zubr, mamut a snad i pozůstatky lidské z Předmostí nejbližší době poledové.

*Moravské Stradonice.**) Dr. Lipka kloní se k názoru (nikoli však ještě definitivně), že v Hradišti nad Okluky podařilo se mu společně s drem Sněhotou objeviti moravské Stradonice. Ačkoliv i z Okluk mnoho předmětů bylo rozkramařeno i zničeno, přece mají badatelé řadu ověřených předmětů, takže při četných analogiích s českým Bibractem (t. j. Stradonicemi), ať už v příčině velikosti rozlohy, polohy i způsobu opevnění obou hradišť či pokud se týče jednotlivých předmětů (mezi jiným fibulek jako důležitého kriteria) může býti oklucké hradiště spolehlivou kontrolou pro stradonická falsa (t. j. padělky z kostí, kamene, ba i ze směsy vyrobené od ziskuchtivých lidí). Mnohé typy ovšem scházejí, za to mnohé jsou nové a časem budou znamenitým doplňkem k seznání a ocenění gallské kultury. Osídlení Hradiště nad Okluky vřazuje Lipka v dobu, kam až padají první paprsky historické a vyslovuje názor, že důkladným probádáním Hradiště mohly by býti rozluštěny nebo rozluštění přiblíženy mnohé záhady mezi domácí archaeologií, jako by mohl býti zejména objasněn poměr mezi kostrovými hroby gallskými a Hradištěm nad Okluky i Hradištěm u Stradonic a snad bude možno přesně dovoditi vývin keramiky hradišťské z keramiky oklucké. K dalšímu systematickému prozkoumání doporučuje se F. L. záštity Klubu moravských archaeologů.

*) Dle dra Píče Stradonice v předhistorické archaeologii Čech tvoří úplně osamělý ostrov, nesouvisící s žádnou z předcházejících tamějších skupin praehistorických. Ze shodnosti typických objektů s nálezy v Bibracte, někdejším to hlavním městě Aeduů na Mont Beauvray, soudí dr. Píč na vnitřní spojitost obou sesterských měst a uvádí také dvě stopy v cizině na Stradonice připomínající, jednu u města Kyseka v Panonii na hranici uherské, druhou nedaleko Reichenhallu v Bavořích. Na Moravě v Hradišti oklucké byl by tudíž objeven nový ostrov.

Dr. Lubor Niederle: *Datování gallské kultury v Čechách a na Moravě.* Dr. Niederle konstatuje, že počátkem nebo během II. stol. před Kr. přišel k nám od Rýna zvláštní lid s gallskou kulturou, při čemž nemoha říci, jakou řečí mluvil, nikterak ještě nevylučuje, že to mohli býti i Germáni, kteří na Rýně byli již pronikli kulturou gallskou. Dr. Niederle obrací se zároveň proti běžnému výkladu, že gallští Bojové přišli k nám kolem roku 400. Činí tak na základě srovnávacích studií o inventářích kultury našich krajů s inventáři současných kultur gallských, a sice italských a marnských. Ale také hlubší analysa historických pramenů ukázala by, že přechod Bojů k nám kolem r. 400 jest supposice, která nemá mnoho pevné půdy a vedle toho i odchod jejich v první polovici I. století není tak doložen, aby nebudil vážných pochybností. Bližší historický výklad ponechává si dr. Niederle však na místo jiné, podobně jako i výklad o tom, co by naše „gallské“ hroby měly představovati. Doznává, že kdysi trochu předčasně je spojil částečně s Markomany. Dnes by se neodvážil užiti toho jména historického i spokojuje se s konstatováním svrchu již naznačeným.

Všk.

Inž. I. L. Červinka: *O nejstarších mohylách moravských.* Praehisto-

rický odbor „Společnosti přátel starožitností českých“ v Praze konal 15. ledna 1909 schůzi na počest zasloužilého archaeologa moravského, c. k. konservátora p. inž. I. L. Červinky z Kojetína, který zavítal do Prahy, aby proslovil připověděnou přednášku o nejstarších mohylách moravských. Stručný obsah této přednášky jest:

Na východní Moravě, na t. zv. Záhoří, známo jest od let 1890tých několik skupin mohyl po lesích i na polích roztroušených. Několik z nich bylo tehdy okolními archaeology rozryto, avšak zprávy, které se o tom dostaly na veřejnost a z části též vykopaniny do Olomuckého vlasteneckého musea zaslané způsobily v archaeologii moravské značný zmatek. Pan přednášející shledávaje nový a spolehlivý archaeologický material pro své „Moravské starožitnosti“ věnoval i mohylám oněm náležitou pozornost. Zjistil jich na 12 místech: v lesích u Dřevohostic, u Kelče, Kostelce, Lipníka, u Němetic, Pavlovic, Prusinovic a u Týna, pak v polích u Nahošovic, nad Lhotou, Radotínem a u Turovic; celkem 24 skupin o 190 asi hrobech. Z těch bylo rozkopáno dříve 60, pan přednášející sám dal jich otevříti s velikým nákladem na 90 a zjistil, že jsou to hroby dvojího druhu: žárové a kostrové, které nejsou v nijaké souvislosti mezi sebou. Mladší pohřebiště s hroby žárovými v lesích u Týna, u Pavlovic a u Kostelce jsou pozůstatkem lidu s kulturou t. zv. lužických popelnicových polí a inventář jejich je úplně souhlasný s nálezy v popelnicových polích u Líšně, Zop, Mostkovic, Těšetic, Hrubčic atd. Mohyly s těmito hroby tvoří skupiny sevřené.

Ostatní mohyly u Dřevohostic, Kelče, Lipníka, Němetic a u Prusinovic, pak v lese u Týna a Kostelce a u Turovic ve skupinách menších a značně roztroušených přičísti dlužno pokolení skrčků a sice hned dvěma skupinám kulturním a jistě i národním. Mohyly od Kelče a Turovic, z části pak u Prusinovic a u Dřevohostic přidělíti dlužno kultuře t. zv. zvoncovitých pohárů, jak je známe z rodinných hrobů se skrčky u Rousínova, Slavkova, Hrubčic a j. na Moravě, v Čechách u Bylan, Stelčovsi, Kralup atd. Mohyly tyto kryly vždy na úrovni okolní půdy nebožtíka, jehož stop ovšem násyp nezachoval, a kolem něho nastaveny zvoncovité poháry, mísy s okrajem rozšířeným, džbánečky s velkým uchem, kamenné ploténky obdélníkové s dírkami v rozích a pazourkové šipky, pak měděné dýky s řapem a zlaté naušnice z drátu stočené.

Mohyly Německé, Kostelecké, Lipnické, Týnské a Dřevohostické náležejí do okruhu kultury s keramikou šňůrovou. Hrob vždycky vykopán byl do země, v něm uložena kostra v poloze skrčené, zasuta popelnatou hlínou a nad hrobem zřízena mohyla z čisté hlíny. Kamenného obložení hrobů nikde nezjištěno. Mezi milodary objevil typu v Němeticích amfora durýnského a se a pěkný baňatý pohár se šňurovou ozdobou na krku, v jiném hrobu typický mlat facetovaný. V mohyle u Lipníku byl nízký šálek se šňůrovou ozdobou pod hrdlem, paz. nůž a kamenný mlat oválného tvaru s provrtem blíž ostří, než týla. Takové mlaty vyskytovaly se zpravidla v ostatních mohylách Týnských, Dřevohostických, Kosteleckých a Prusinovských, avšak bez přídavků keramických, obyčejně jen s nožíkem paz. Ve hrobech u Prusinovic vyskytly se však pěkné prohýbané mlaty t. zv. slezského typu a sice jednou s uchatým džbánkem t. zv. bernburského typu, v Dřevohosticích pak se 3 džbány podobnými, avšak s ornamentem šňůrovým při okrajích hrdla a na nejširším rozdutí břicha. Vrchní jeho část ozdobena je trojúhelníky v podobě sypacích hodin střídavě se svislými skupinami čar; ornament tento proveden t. zv. žlábkováním. Nádoby tyto podobají se úplně džbánku z Minic v museu král. českého. Mohyly tyto jsou tedy patrně nejmladší fází kultury se šňůrovou keramikou.

Zajímavou jest nemálo pro jejich datování okolnost, že pohřebiště Dřevohosticko-Nahošovské, kde setkaly se hroby s kulturou zvoncovitých pohárů i s kulturou šňůrové keramiky na sedlišti s keramikou jordansmühlskou. Přednáška s podrobnějším popisem jednotlivých hrobů a s četnými obrazy uveřejněna bude v „Pravěku“ 1909.

Přednášku svou provázel p. inž. Červinka ukázkami typických střepů, nádob a nástrojů v prozkoumaných mohylách nalezených, z nichž zvláštní pozornost vzbudily u nás neznámé mlaty, krásně profilované. Výklady páně inženýrovy byly sledovány s patrným zájmem a provázeny byly živým souhlasem všech přítomných, jemuž dal výraz p. kons. Buchtela. P. konservátor prohlásil, že s vývody p. Červinkovými

nutno souhlasiti jak co do roztřídění probádaných mohyl, tak i co do spojitosti, pokud se týče různosti zjištěných kultur a to též na základě našich českých nálezů. Hroby předhistorické byly zajisté i u nás svého času patrně rovy, které nad nimi byly sdělány, které však během doby namnoze zmizely a staly se neznatelnými. Také v Čechách, zejména na Královéhradecku bylo pozorováno, že hroby žárové uloženy jsou pod mohylami. Také v Čechách nemáme žádného pojítka mezi žárovými hroby lužickými s jedné a hroby se zvoncovitými poháry a keramikou šňůrovou se strany druhé. Lužická kultura vystupuje v Čechách po kultuře přechodní a únětické úplně svérázně, beze všeho přechodu. Keramika šňůrová přichází u nás jak v hrobech tak i na sídlištích, zejména ve středních Čechách (ku př. v Kamýku). Avšak hlavní část naší šňůrové keramiky nesouvisí již přímo s původní keramikou durynskou, nýbrž souvisí s mladší její větví, která pošinula se dále na východ (až do Polska a na Rus) a vytvářila se později ve zvláštní skupinu, odlišnou od původní, durynské keramiky, přijavši do sebe elementy kultury nordické (srv. typ t. zv. bernburský). Do Čech přišel asi tento typ ze Saska, na Moravu pak ze Slezska. U nás v Čechách máme však ještě další fási keramiky šňůrové, fási vykazující již pokročilou degeneraci tvarů i ozdob a takřka prosáklou prvky kultury nordické. Z této doby pochází velmi mnoho sídlišť i hroby ve středních Čechách (Slanská Hora, Zvoleněves, Podbaba, Král. Vinohrady, Kbely, Kostelec n. L. atd.), které podle hlavních řek Labe a Jizery táhnou se až ku Králové Hradci a k Turnovu (Klamorná). A teprvé v tomto posledním období šňůrové kultury vniká do Čech kultura pohárů zvoncovitých. — Z uvedeného patrno, že vývody p. Červinkovy dotvrzeny jsou i nálezy českými. Ku konci přičinil ještě p. prof. Dr. Niederle několik poznámek o rozšíření nádob typu šňůrového, zejména t. zv. širokých džbánů.

(Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze.)

Dějiny kulturní a politické.

O rozšíření Čechoslovanů na jih na počátku dějinné doby napsal dr. Niederle do Č. Č. H. 1909. str. 72. článek, v němž uvádí mezi jiným: Že sídla česká zasáhla v dnešních Rakousích až k Dunaji, je nesporno. Ale bylo vše na levém břehu české a vše na pravém slovinské? Na to odpovídá: je pravděpodobno nejen z celé geografické polohy severodunajského pásu, spojeného s krajem Čechy hustě osazeným, i nepřímo z historických záznamů (Annales Enhardi ad. a. 791), že celá severní část pásu dunajského byla osídlena Čechy. Pokud se týče krajin na pravém břehu Dunaje, tedy nelze snad mluviti o nějaké kompaktní české oblasti v krajích alpských, nýbrž musili bychom si český živel představovati zde na jihu v podobě rozptýlených osad mezi Slovinci a mezi živlem německým. Na základě určité historické zprávy i nomenklatury osad, která přímo osadu za českou označuji (Böhmdorf a j.), jakož i na základě filologického rozboru hojných slovanských osobních a topických jmen mohlo by se prozatím pouze říci, že klín českých osad sahal od dolnorakouského Dunaje mezi Enží a Litavou přes Vídeňské Město, po Muřici a Muře až po Drávu. Že severní polovina Pannonie náležela v IX. stol. živlu slovanskému, pro to zřejmých a přesvědčujících důvodů nemáme, podobně, jako nemáme positivního přímého důkazu pro úplnou slovinskost. A zůstává pravděpodobno, že sem ze severu živel český zasáhl, ale ovšem teprve od IX. stol. Některé doklady podporovaly by domněnku, že patrně po skončení válek avarských (r. 796) a po vylidnění Pannonie byla tato znova kolonisována a to nejen od západu Slovinci a Němci, nýbrž i od severu Slováky zv. tehdy Moravany. Jádrem slovanského lidu v Pannonii i pro IX. st. zůstali však nepochybně Slovinci: dnešní kompaktní zbytek Slovinců v počtu 90 tisíc duší v stolici Železné a Záladské představuje nám zajisté zároveň zbytek starých pannonských obyvatel dialektu kajkavského, rozdílného od dialektů štýrských a korutanských, o čemž pojednal Jagič v Kirchensl. Spr. II.

Ke kulturním dějinám říše velkomoravské napsal mladý historik prof. dr. Fr. Hýbl, professor vyšší reálky na Žižkově a rodák moravský (z Plumlova), v „Českém Časopisu Historickém“ za

rok 1908 cenné pojednání, v němž dokázal, že kurie papežská nikdy vlastně nepovolila slovanské bohoslužby. Papežové nechovali se v otázce slovanské liturgie úzkoprse a nekonsekventně, jak se jim namnoze vytýká, nýbrž naopak velmi důsledně, ovšem ve smyslu slovanskému obřadu nepříznivém. Podstatou sporu na Moravě v IX. století nebyl tu však obřad, nýbrž myšlenkově dogmatický a také politický rozpor obou kulturních světů tehdejší křesťanské Evropy a sice východní a západní.

Lidověda a národopis.

Horácké a podhorácké dítě. K akci o dítěti valašském, jak ji nastínil učitel Milan Šilha z Krasna na výstavě kroměřížské a o dítěti slováckém, jak ji podnítil insp. Hrazděra a odb. učitel Obrátil v Uh. Hradišti, připojuje se i ohlas na Horácku i Podhorácku. Řídící učitel Frant. Krška z Římova p. p. Starč, t. č. předseda učitelské jednoty třebíčské, vydal provolání k 24 učitelským jednotám, aby podobná studijní akce byla zavedena o dítěti horáckém a podhoráckém. „Až by se pak i kolegové Hanáci pustili do hanáckého dítěte“, praví se v provolání, „získalo by se hojně materiálu a povolaná ruka mohla by přikročiti k velkému souhrnnému dílu o moravském dítěti“. (L. N. 28./III.)

C. de Danilowicz o studiích paní Vlasty Havelkové z oboru ornamentiky lidové. „Umění primitivní, krášlení skýtá ve svých velmi prostých prvcích přímý výraz symboliky kultu, neboť první okrasy byly emblémy zbožňovaných sil vkládaných zbožně na oděvní a předměty každodenní potřeby jako amuletty, jako značky, dovolávající se ochrany bohů nad bezprostředním životem člověka. A mohu, myslím, tvrditi, že v tomto směru mé studie o vzniku umění byly zcela dotvrzeny a nalézají dokonalé opory v dílech paní Vlasty Havelkové, která se věnovala bádání o mythologickém původu českých, moravských a slovácých okras, jaký i já jsem našel v lidovém umění ruském, jihoslovanském, bretaňském, indickém a skandinavském“. (Dílo 1908, prosincový sešit.)

Umění lidové a umění národní.

Boh. Jaroněk o příští stavbě Nár. divadla a jiných veřejných budovách českých na Moravě. Na dotazník „Pozorův“, týkající se budovy příštího Nár. divadla brněnského, odpověděl Boh. Jaroněk článkem, jenž otištěn byl v pondělníku „Pozora“ dne 8. března a jemuž v dějinách kulturních proudů naší vlasti přikládáme takový význam, že pokládáme za nutno, abychom v této části revuální, jež má být jaksi živým museem dobrých myšlenek a popudů k rozumnému povznesení našeho kulturního života a národního svérázu se stálým však zřením k postavení našeho národa k ostatním národům na světě, opakujeme — pokládáme přímo za svou povinnost, hlas ten pro věčnou paměť z deníku do našeho Časopisu musejního přejati v plném znění:

Velectěná redakce!

Odpovídaje na Váš ct. dotazník, týkající se budovy příštího Nár. divadla brněnského, dovoluji si vysloviti tyto své náhledy:

Mám obavu, že zamýšlejí v Brně postavit onen politování hodný typ vídeňskými podnikateli fabrikovaných divadel, na nichž smečka slohů renaissance, baroku a rokoka v maltě a sádře tropí své švindly. Neboť, má-li se divadlo postavit během 7—9 měsíců, jak jsme četli v novinách, pak ovšem to nemůže býti nic jiného, než ona banální všednost, jakou se honosí řada měst slovanských, Lublaň, Záhřeb, Bělehrad a Středec a kterou bohužel svým novým divadlem uzavírají Králov. Vinohrady. Co dříve tepala renaissance v mramoru a travertinu, tomu dopomáhají slovanští národové maltou, sádrou a cementem ku soucit budícímu odkvětu a skonu. Sami sobě tisknou pečeť inferiority, přijímajíce tento jinými národy už odložený šat. Přejme si již konečně s celou silou národní hrdosti, aby Morava tuto řadu neprodlužovala.

Tak mor. národ. divadlo vypadat nesmí. Raději nic, než budovu, která by se měla vystavět ve slohu pohodlné všednosti bez boje, námahy a snažení po svém.

Ihned ať se vypíše soutěž ideová. Jest nemožné zadat projekt přímo jako objednávku jednomu architektu. Toto sousto, které spadne jednou za 100 let, si nedají jiní bez soupeření ujít. A pak nemáme tak určitě vyhraněné a silné stavitelské individuality, která by silou své genialnosti a originality vnutila tento způsob zadání. Ať mají soutěže jakékoliv vady, zatím lepší cesty nemáme. Ceny soutěže ať jsou vyšší. Soutěžící budou muset vykonat nějakou studijní cestu, podívat se na složení divadel osvědčených. Ovšem je zde nebezpečí, že mohou podlehnout cizím vlivům, ale prostudovat moderní vymoženosti je nutno.

Až budou takto technickými studiemi posíleni, bude se soutěžícím jednat o ideu moravskou. Tu už mimo Moravu nenajdou. Naopak: čím více si budou připomínati květenu, zvířenu, geologii, podnebí, zeměpis, vodopis a horopis Moravy; radosti, žalosti, slavnosti, ctnosti a vášně její dítek; tradice řemesel a zděděný vkus; její bohy a báje, pověry, pověsti a pohádky; světla a stíny její historie — tím budou blíže možnosti zrodit ideu moravskou. Tvůrčí potence se musí postavit pod vliv těchto pojmů. Ovšem slohy se nedají jen tak nějakým heslem vyvolat. Slohy jsou produktem velkých dob, velikých národů neb lidí, geniů: jsou to naplaveniny staletí. Jsou to usedliny několika generacemi děděných duševních kvalit v mozku jednotlivce — genia. Aneb jsou to výrazy individuality silných ras. A tato poslední prapříčina slohu v nás žije. Moravská idea budiž nám ideálem jako plavci střelka. I když proudy ruší jeho směr, on dbá jen na směr své střelky. Jest to přirozeností umění hledati si nové cesty; tyto cesty raziti jest povinností jednotlivce i národů. Samo takové hrdinné hledání slohu domácího je už něčím, co může budově vtisknouti to, co nejširší veřejnost, dav, nazve národním, českým neb moravským slohem a co ještě další úsilí musí vyvrcholiti do té míry, aby to také tak nazvala historie.

Vylučme tedy předem každý již stávající, historický sloh, jmenovitě tak příliš již vyčerpanou a dalšího pokroku neschopnou renaissanci. Jako rostliny lotos a papirus, had uracus, pták ibis a brouk scarabalus vtiskly Egyptu nezničitelný sloh, ať ho dá Moravě její zvířena a květena, vše pozoruhodné a krásné, čím se honosí.

Tak jako bóra a scirocco vtiskly dalmatským budovám onen zvláštní tvar, nápadný ihned každému cestovateli, ať určují větry, deště, bouře a vánice Moravy tvar našich štítů, střech, komínů a říms.

Doufejme, že architekt navrhne průčelí s atikou neb pylony, na které pozdější obětavost národa bude chtíti vztyčiti skulpturální skupiny. Nemysliti na takovou monumentální ozdobu jen proto, že nemáme dnes na ni ještě peněz, by nebylo rozumné. Pak ale ať se na pylony nestaví trigy antické façony aneb allegorie z postav cizího Olympu a Parnasu. Ať jsou tam spřežení moravských proslulých hřebců, krocená nahými postavami našich šohajů. Tito zajisté mají svůj způsob, jak s koňmi zacházet. A tento moment bedlivě vypozorovaný, by byl dost silný, dáti skupině karaktér trigy moravské.

Můžeme také allegorickou skupinou utvořiti vrcholný bod průčelního dojmu. Doufám, že se konečně obejdeme bez allegorie s obvyklým rekvisitoriem trub, lýr, věnců a křídel. Povznesme materielní funkci oráče národa zemědělského ku výši allegorie a symbolu. Vytesejme Oráče,, vzdělavatele půdy krásy a poesie. Nadpozemským zjevem, kontrastujícím výhodně s jeho pádným selským typem, jest řízen jeho pluh. Již nepoutá jeho pozornost rádlo. Nadšeně noří svůj zrak do dálky, nádherně vzrušeni jeho větřící komoni: zaslechli Píseň větry přinášenou.

Nezakončené atiky a pylony ať dráždí naše sochaře ku takovým a podobným námětům. Stavba mor. divadla musí být nejen novým obdobím umění dramatického, ale také výtvarného.

Varujme se imitovat formy pískovce, nemíníme-li stavět v kameni. Raději bez okras, než aby měly být ze sádry. Upusťme od nalepené bohatosti, jakou se bohužel honosí všechny naše národní domy. Volme jednoduchost, ale jednoduchost vznešenou proporcemi a účelem. Jest to jeden z nejprotivnějších „slohů“, který na konstrukci železa a cementu lepí maltové římsičky, krokvičky, akathové vlysy a festony, a díky žádné břímě nenesoucí a zbavuje tyto prvky slohu kamene jich statických povinností. A že budovu takovou by Moravě mohli postavit nynější rozhodující činitelé, jest oprávněna obava. A teď si představte, že takový žalostný pomník naší

stavitelské opozdilosti bychom měli předat budoucnosti, jejíž soud je daleko přísnější, než soud přítomnosti!

Ptáte se mne, co soudím o našich Národních domech, musím s politováním s Vámi sděliti, že vždy budu éru budování těchto našich národních tančíren považovati za dobu stavitelské slabosti a odvislosti. Pouze nápisy nám hlásají, že to jsou střediska českého života. Někdy ještě také bázlivě stylisovaná lípová větvička neb kousek národního ornamentu . . . Jinak ale národ český hýří v „renaissanci“. Některé mají tak rozsáhlé sály a tak jsou vysoké, že je nelze vytopiti, nanejvýš jen tancem rozpálenou krví. Umístění uměleckých výstav je v nich obyčejně nemožné. Buď jsou tmavé, určené jen pro život noční, aneb jsou stěny zdobeny takovou přeplněností rokokových stukatur, že na zavěšení obrazů nelze pomyslit a musí se sáhnout ku zřízení plátěných stěn, čímž vznikají značná vydání.

Bude nutno při budování budoucích Národních domů pomýšleti na účelné místnosti přednáškové, knihovní, divadelní a výstavní. Úpadek tance, dostavující se přehnaným kultem valčíků a blaseovaným odbýváním tanců jiných, i besedy i čtverylek, nám do jisté míry zaručuje, že budeme v budoucnosti stavěti ohniska vědy a umění a ne tančírny. Zdá se, že novou tuto fási zahajuje Národní dům prostějovský.

Pokud se týče našich radnic, nejsme na tom lépe: stavíme padělky cizích slohů, vzniklých v jiném podnebí a v jiných dobách a vyplnivších již svá posláni. Znám města, která mají radnice podobající se kapesním vydáním florenského Palazzo vecchio a brusselské bursy. V pravdě, více než tyto budovy palácové nafoukanosti mně imponuje vetchá, dřevěná chaloupka slohu valašského: rožnovská radnice. Naše kostely? Budeme věčně napodobovat římský pravzor barokního chrámu Il Gesu. A nelze se naditi obratu k duševní samostatnosti, dokud nebude naše národní hrdost dost silná, shoditi se sebe tuto inferiornost a hrábnouti plnýma rukama do zásobárny, plněné po staletí produkty našeho života, našich rasových vlastností, našeho podnebí a našich dějin. *B. Jaroněk.*

Poučení z Talaškina. Výstava talaškinská v Topičově salonu v Praze uspořádaná, dala popud k četným úvahám: Danilowiczovi v „Dile“, kdež celé číslo věnováno Talaškinu, A. Cechnerovi v Arch. Obzoru, Matějčkovi v „Přehledu“, pí. Renatě Tyršové v „Osvětě“, Madlovi v „Národ. Listech“. Pozoruhodný jest článek Matějčkův v „Přehledu“, jejž v plném znění otiskl také „Styl“ podobně jako pí. Ren. Tyršové v „Osvětě“ a to proto, že oba jeho autoři podrobují Talaškino důkladnějšímu rozboru. Kdežto však Matějček ve výstavě dle interpretace „Stylovy“ tuší „reakci“, stavěje se vůči všemu navazování na uměleckou kulturu lidovou naprosto odmítavě („Talaškino přišlo jen zvýšit rozpaky chvíle a stěží obnoví svojí málo nabádavou historii u nás překonanou víru v možnost obrození naší lidové výtvarné kultury“), pí. Renata Tyršová, jež předem už doznává, že je z těch starých, kteří se dívají dnes jinak na projevy našeho lidového umění, než před lety“, mluví přímo o „dvou, třech umělcích, kteří by silný malířský talent slováckého lidu uvedli směrem k uměleckému průmyslu, v duchu tradice místní“, podrobuje výstavu talaškinskou bystrým kritickým poznámkám, nejsouc tak pessimistickou, jako pan Matějček, vyvozuje z pozorování svých poučení, v čem bychom mohli následovat Talaškina a kterých vad v methodě bychom se měli proti talaškinským vystříhat. Že tam, kde provedení pouze a nikoli invence jest dílem lidu, nelze mluviti o pravém lidovém umění, v tom se shodují v podstatě Matějček i pí. R. Tyršová. Ohledně výtvarné a technické hodnoty Matějček zdůrazňuje zvláště své výtky. Poněvadž jsou skutečně věcné, citujeme celý ten zajímavý odstavec.

„I vlastní výtvarná a technická hodnota výrobků Talaškina není nesporná. Dopouštějí se zhusta hříchů, kterých vystříhá se staré lidové umění i moderní řemeslo umělecké. Značná část jeho produktů je přepychovým, v průměrném životě neupotřebitelným zbožím, jehož neúčelnost bije do očí. Hlavně práce ze dřeva vyvolávají otázky po jejich pochybných cílech. Stále vtírá se otázka, k čemu ony vyřezávané, vratce stojící kraslice, k čemu ony krabice a krabičky, k čemu ona pouzdra a zdobená prkénka. Jsou tu přejaty tovární výrobou diskreditované a z uměleckého řemesla dávno vyloučené předměty: rámce, netvořené k obrazu jako organická součást, nýbrž jako cosi o sobě, k dodatečnému vsazení obrazu, rámce drobných rozměrů snad k podporování nevkusného zvyku rozvěšovati fotografické snímky po

stěnách. Zjistíte i hříchy proti materiálu a jeho kombinacím. Opakuje se nemožné slučování hmot, jako dřeva a kamene, dřeva a potištěného plechu: rámce posázeny jsou barevnými oblázky, nebo lemovány drobnými, banalitou továrního tisku znehodnocenými obrázky na plechu. Mezi vystavenými objekty, početně ztenčenými výstavami v Londýně a Paříži, není již předmětů nábytkových. Pokud lze z reprodukcí posuzovati architektury a interieury Talaškina, nelze se ubrániti odporu proti jejich těžce konstruované tektonice, která jakoby vynucovala si sama nových forem životních, než aby rostla z nich. Jemné, barevné tóny tkanin, docílené přírodními barvivy, solidní materiál a poctivá řemeslná technika jsou znaky textilních výrobků Talaškina, které jsou skutečným kladem výstavy. Textilie neobyčejných, rafinovaně odstíněných nuancí, které rozvěšeny po stěnách Topičova salonu, pojí se v tlumený, harmonický akkord, mluví o síle tradičního odkazu, vykazujícího v tomto oboru lidové práce největší setrvačnost".

Paní Ren. Tyršová dochází na základě svých pozorování k těmto závěrům:

„Vzácné výsledky školy Talaškinské ukazují především, že je třeba vůdčích rukou, má-li se lidové umění státi schopným býti „artiklem vývozu." Sami sobě přenechání naivní pracovníci lidoví, nikdy nedovedou provésti něco kloudného, když z tradiční dráhy mají vybočiti. Úspěchy výstavky Talaškinské školy všude tam, kde byla uspořádána, vysvědčují, že se zamlouvá vkusu obecenstva, když na zdravý kmen lidového umění se očkují výhonky rafinovaně, moderně cítěné, že moderní inteligenci v produktech lidové tvořivosti se líbí především primitivnost a nepřesnost a že pikantní akcentování, ba přepínání těchto kvalit hoví jejímu vkusu. Toto hovění modernímu vkusu až na úkor charakteru původního selského umění je slabou stránkou nejedné z prací v Talaškinu vzniklých.

Při dřevořezbách Talaškinských lidový primitivismus je ještě stupňován a vlivem Maljutinovým vznikly tu kusy nábytku a dekorační předměty, při nichž konstruktivní jádro se utápí v dekoraci, fantastickými výzdobami libovolně po předmětu se rozkládající. To není odkoukáno lidové práci, při které vždy se přimyká dekorace tvaru a nejčastěji přímo ze způsobu díla vychází. Motivy dekorace se svojí bizarní nečitelností také neodpovídají skutečnému duchu národnímu. Slovanský prostý člověk, sám sobě přenechán, neurobí nic tak netvárného, jako jsou mnohé z řezeb Talaškinských. Zavolejme si jen v paměť obdivuhodnou terminologii našich vyšívaček a krajkářek — ať ruských, ať jihoslovanských, ať českých, moravských a slovenských a poznáme, že je to vždy určitý květ, určitý tvar geometrický, neb určitá podoba zvířecí, kterou i při stylisaci, od skutečnosti daleko se odchylující, mají před očima. V Talaškinu mají zásadu, že nedělají kopii, že kus od kusu se umí lišit. I lidové práce jsou takové; není v téže vesnici slovácké ozdoba fěrtoušku, která by se druhé zúplna podobala, co známe plen Třeboňských, není mezi nimi přesně totožných, i drobné ornamenty, na př. z Javornicka aspoň v některém detailku od sebe se liší. Ale vždy jsou to bezděčné variace na jednotky, které lid po dědinách tvořil — když modernistní umělec přijde se svým stanoviskem, vypadá to jako vyreflektovaná snaha po novotě za každou cenu. Proto stojí po mém úsudku výšivky Talaškinské umělecky o tolik výše, v nich je více lidového ducha, a ty, které selkám podle tradice pracujícím byly radou, se dovedly obdivuhodným způsobem v nejvlastnější kvality lidového tvoření vpraviti. Tu se můžeme učiti — ale třeba varovat před tím, rázu Talaškinských výšivek chtíti přibližovat naše československé motivy. V Talaškinských pracích je něco, co velkoměstsky ochořelému vkusu se zamlouvá, to je založeno jednak v povaze umělců tam působících, jednak v té nordicky mystické notě, kterou moderní umělci ruští — jmenuji na prvém místě Roericha — z lidové tradice ruské se zálibou vyzdvihují. Ze základu našeho lidového umění vyrostlo by bezděčně něco docela jiného, i kdyby sami Talaškinští umělci si je brali za základ invence.

Představme si takové Talaškino v srdci slováckého kraje. Dva, tři umělci, kteří by silný malířský talent lidu uvedli směrem k uměleckému průmyslu, v duchu tradice místní, by tu mohli dokázat věci jiné sice, ale zrovna tak dobré, jak tam na Rusi. Zde by vládl ovšem štětec, neboť barva jasná, sytá, veselá je hlavním prostředkem výrazu našich Slováků, kteří jsou sami svým zjevem jako paleta, se směle nanesenými barvami, jejichž domky se

svým malováním stejně jak výšívky a jako druhdy jejich nádobí, jsou kolorísticky citěny. Hrálo by tu vše veselou notou, krása formy by přicházela sama sebou u lidu, který má pro půvab tak živý smysl, nebylo by tu ani mystiky, ani bizarních neurčitostí a netvárností, ale smělé, půvabné, naivní, ale nikoli primitivně hrubé, silné, zdravé barvité umění, stylisující přírodu, jak vkus a technické potřeby mu to káží, malířsky ať již štětcem neb jehlou vyšívačky. — Učme se od Talaškinských methodě a čerpejme z jejich práce posilu v lásce k našemu lidovému umění, ale nechtějme je napodobovat, neboť ráz našeho lidového umění je v podstatě odchylný od toho, co vůdci žáků kněžny Těniševové si z národního umění ruského za podnět svého tvoření obrali."

Moravská Ústředna pro lidový průmysl uměl. v Brně, obdobná pražské Zádruze, založena byla jako družstvo s ručením obmezeným a s podíly po 50 kor. Ředitelství Ústředny ustavilo se takto: předsedou Dušan Jurkovič, architekt v Žabovřeskách; místopředsedou F. Lužný, společník firmy Lužný a Trlica v Brně; jednatelem Al. Melichar, redaktor koresp. kanceláře a Anna Nesvadbíková, choť profesora v Brně, pokladníkem Al. Šlerka, disponent Agrární a průmyslové banky v Brně. Členové ředitelstva a spolu referenty jednotlivých komisí jsou: El. Kozlová, ředitelka odb. škol Vesninových v Brně; Fr. Kretz, red. v Uh. Hradišti; L. Šindelář, odb. učitel v Bohonicích; R. Zöllner, velkoobchodník v Brně. C. k. mor. zemská školní rada, posoudivši veliký kulturní a hospodářský význam Moravské Ústředny pro lidový průmysl umělecký, upozornila všechny okresní školní rady moravské na humanní a kulturní úkoly Ústředny a vyzvala je, aby správy škol na úkoly Ústředny upozornily s doporučením, aby v otázkách místního průmyslu lidového obracely se na Ústřednu a svou radou i pomocí pomáhaly jí k dosažení těchto úkolů. (13468 ze dne 1. června 1909.)

Výstava podomáckého a lidového průmyslu moravského v Brně r. 1909. Český odbor zemské rady živnostenské rozeslal českým obecným školám, obcím, okresním hejtmanstvím, živnostenským korporacím dotazníky, na které došlo 500 odpovědí, z 203 míst s oznámením, že v nich jest podomácký průmysl a že se také výstavy súčastní, ze 223 míst, že podobného průmyslu v místě není. Denně dochází asi 15 nových odpovědí, takže o zdaru výstavy nelze pochybovati. Také již došlo k zřízení ústředního prodejního družstva lidových výrobků moravských národohospodářskou společností moravskou, dále k zřízení uměleckých lidových dílen pro umělou keramiku, malbu na dřevě a lidové vyšívání v projektovaném domě moravských umělců v Uh. Hradišti atd., nepočítaje v to již zahájenou činnost krajkářských kursů v Krákotíně a v Pavlově na Telečsku, Prostějovsku a Konicku, na dřevě a porculánu v Telči samé, gobelinových kursů ve Val. Meziříčí atd., mimo činnost dřevařského a hračkářského družstva v Drahanech a chystané činnosti družstva dřevařského a hračkářského ve Slušovicích u Holešova. Český odbor rozesílá programy a přihlášky výstavy domácího a lidového průmyslu na Moravě na všecky již hoře jmenované činitele, z nichž lze seznati také další organický postup a sice v tom směru, že veškeré předměty z jednotlivých míst budou na výstavu zasílány najednou.

Slovenské výšivky. Nad čím u nás stále ještě se trápíme, podařilo se v Uhrách už dávno arcivévodkyni Izabelle. Založila spolek na podporu domácího průmyslu, jehož hlavním úkolem jest organisovat výšivkářství na Slovensku a zajistit prodej výšivek. Pod vznešeným protektorátem daří se spolku. Výšivky vystavuje na všech větších výstavách světových a dostává odměny. Ovšem, vystavuje jen „maďarské" výšivky, vyrobené v slovenských obcích v Céferu, v Dubnici atd. Dne 7. února přednášela arcivévodkyně Izabella v umělecko průmyslovém museu v Pešti o této „maďarské lidové práci" společnosti samých hrabat a dvorních radů. Sám ministrpresident Wekerle a stát. tajemník Szterényi se jí za tuto anexi slovenské práce k maďarským zásluhám poklonili.

„Slovenský Týždenník" vyzval slovenskou veřejnost, aby sama založila spolek na zpeněžení slovenských výšivek. *C.*

K otázce výstavní budovy „Sdružení moravských výtvarných umělců na Moravě". Členové sdružení, postaveni před potřebu vlastního uměleckého domu pro výstavy, jsou z části pro Hodonín, v němž pořádají přiči-

něním několika málo lidí (dra Kolíska a uč. Kafky) už od r. 1892 výstavy v delších, kratších obdobích, z části pro Uherské Hradiště, ke kterémuž názoru přikloňuje se i mistr Úprka. V „Moravské Orlici“ střetly se dva názory, týkající se stavby domu umělců v Uh. Hradišti, Fr. Kretze (pro Uher. Hradiště) a anonyma (pro Hodonín). Také pseudonym Vítkovič z Tišnova napsal do „Pozora“ článek (17. června), v němž se vřele přimlouvá za Hodonín, město ležící na samé hranici uherské, jehož všenárodní význam (kult. připoutání Uh. Slováků!) nejraději by podepřel ještě další řadou kulturních a všenárodních podniků jiných. Městská rada v Uh. Hradišti sama vyšla moravským umělcům vstříc, nabídnuvši jim darem krásný pozemek v Schwarzově zahradě v ceně prý nejméně 20.000 K. O celé záležitosti této napsal věcnou úvahu v „Našinci“ A. Matoušek (11. května), kdež shrnul svůj konečný soud v tato slova:

„Všecky okolnosti mluví pro Uher. Hradiště. Bylo by opravdu nemoudré, aby naše umělecká družina pohrdla velkým darem městské rady a zařídila si umělecký dům a školu v městě, které nemá té přitažlivosti a frekvence cizích návštěvníků jako Uh. Hradistě a v Hodoníně tomuto německému městu zaplatila nejméně 30—40.000 K za příhodný pozemek! Doufáme, že tyto všecky okolnosti padnou také na váhu při konečném rozhodnutí. Nehledíme prozatím ani tak k ideálnímu zisku, který kyne umělcům z kraje hradištského, jak správně v „Orlici“ uvedeno proti anonymovi, nýbrž k praktickému, hmotnému prospěchu a výhodám, bez nichž by se ani podnik sebe ideálnější a pěstující nejšlechetnější snahy neudržel. A právě zase tyto praktické výhody poskytuje našim umělcům jedině Uh. Hradiště. Rozhodnutí, kde postaviti umělecký dům, je tedy snadné. Hradiště je centrálním místem Slovácka, má dobré spojení, nejvíce se všech měst inteligence, malebné okolí, v blízkosti slovanské lázně, dnes už světového jména. Jsou zde — opakujeme — všecky podmínky k zdárnému rozvoji uměleckého střediska. Na ochotu městské rady nechť tedy ihned odpoví naše umělecké sdružení — ohlášením stavby svého domu!“ — Zatím jsme se však dočetli, že deputaci ze „Sdružení“ do Vídně vyslané ministr Stürgh slíbil hmotnou podporu na uměl. dům — v Hodoníně!

Hlasy německých kritiků o výstavách sdružení moravských umělců v Hodoníně a v Mnichově.

Jeden z nejvýznačnějších posudků o výstavě hodonské jest německý článek Armina Friedmanna, uveřejněný v příloze „Wiener Zeitung“, zvané „Wiener Abendpost“.

Stať tato je dosti dlouhá. Podáme tu významné myšlénky z obšírného úvodu. V malém, přívětivém městě Hodoníně byla v neděli zahájena malá, přívětivá výstava umělecká. Obsahuje dobře volené výtvary moravských a polských umělců, kteří všichni mají svoji dobrou spojitost se živou půdou lidového umění a přece zároveň svoji silnou souvislost s přítomností.

Umělci tito jsou skoro bez výjimky národními ve svém cítění a moderními, zdařile moderními bez prskavek virtuosity, ve své technice. Vzduch a světlo vypouštějí a zachycují. Okamžitý, zřetelně barevný výraz zjednodušeného námětu převládá. Je to impressionismus, který neuráží, který úmyslnou vypočítavou hrubostí neodpuzuje. Modell v atelieru a jeho dělaná přirozenost zdají se býti překonanými, modell z povolání a jeho upravená, nastrojená pósa. Hledají raději sedláka na poli, při jeho práci a za slunečného dne svátečního při jeho cestě do kostela. Především pak selky. Při tom žádné líčení ubožáctví, žádné přetváření z chudobinství s plačtivým nebo hrůzným zámyslem.

V krajinářství brán je zřetel zvláště na lyrickou stránku dojmovou.

Že taková výstava je uspořádána v Hodoníně a ne v některém daleko větším městě, zdá se býti z počátku podivným. Snadno však se věc vysvětlí, jestliže si blíže všimneme okolností a rozhodujících úmyslů. Poblíž Hodonína ve Hroznové Lhotě, jakoby světu oddálen, žije slavný malíř český Jože Úprka, žije uprostřed svých modellů jejich životem, cítí a myslí s nimi, zahlubuje se s nevyčerpatelnou důkladností do jejich bytostí a zjevů. Co zdá se zcela jednoduchým, toho nevyčerpává, ani ne za tolik pilných let. Úprka proniká toto venkovské lidstvo úplně, jako pozorovatel, jako vřele cítící účastník na jejich radostech a žalostech. Potom teprve je maluje, tak jak jsou, tak jak se jemu jeví v jejich vzduchu, v jejich světlu, v jejich jásavé,

plné barevnosti. Aspoň dříve si tak počínal.

Joža Úprka má již svou školu. Jest uměleckým centrem pro sebe. On vyzařuje umění, on přitahuje umění, jako magnet přitahuje železo. Kolem něho a jeho umění krystallisuje se hodonská výstava. On je průchodním, křižovatkovým bodem mnoha snah a je to již čtvrtá umělecká výstava, která zde v malém Hodoníně jím a s ním byla uspořádána. Hodoňáci jsou hrdí na tyto podniky a vším právem. Městské obyvatelstvo navštěvuje výstavy pilně a venkovani též. Vidíme zde dryčná Úprkovská děvčata v jejich červených šátcích, pestře vyšívaných živůtcích do široka rozložených, naškrobených a nasbíraných sukničkách, pozorně státi před obrazy, na kterých šuškajíce a potulně se usmívajíce, poznávají často — sebe samy. Úplně zvážní před vážnými věcmi. Dovedou i zde býti tak tichými a pobožnými jako ve svém kostelíčku . . .

A ze sousedních obcí, dokonce ze sousedních Uher přicházejí měšťáci i venkované do Hodonína na uměleckou výstavu. Je zajisté zbytečno dále ještě vykládati, co to vše znamená a jaká lidově-výchovná síla tu jest a působí. Umění snáší se zase zpět do lidu, z něhož vyšlo, v němž koření, z něhož ssaje nejlepší šťávy. Lid zase poznává sebe v jeho umění. Učí se odhadovati krásovou cenu přírody. Lučina ranním závojem zastřená, vrch v nočním plášti, kvetoucí strom ovocný, modravé dálky, měsíční světlo nad třpytivým sněhem — to vše učí se lid v jeho umění pociťovati jako krásné a požívati. Oči mu zazáří, srdce otvírá se volně plynoucí kráse . . .

Tak tedy píše Němec o významu hodonské výstavy. Chápeme. Autor doznal, že psal — s láskou. Jini („naši") píší s nenávistí, která zaslepuje.

Připojujeme tři nejvýznamnější referáty o výstavě moravských umělců v Mnichově.

„V „Kunstvereinu" je tento týden hostem Moravské sdružení umělecké. Uzavřená kollekce representuje se všeobecně velmi svěže a příznivě a zaujímá západní část sálu s vrchním světlem. O umělecké mohoucnosti většiny vystavujících nelze pochybovati, také jednotný barevněradostný ráz pozorovati na všech obrazích, tu a tam ozývá se národní ton také z námětů obrazových, i když krajinářství nezachycuje charakteristických znaků báječné malebné roviny moravské.

Výtky zasluhuje jakási tenkost, povrchnost malířská, které neschází sice půvab, ale hloubka a síla.

Joža Úprka jest nejnadanější ze všech vystavovatelů, jeho „Pohřeb" a „Volky", jsou obrazná díla, která také koloristicky jsou interesantní, ač ne úplně bez jiných vlivů uměleckých — zde nepopíratelně hraje roli Vídeň a Mnichov. Kalvoda má dobré krajiny, na kterých ovšem prapůvodní nota se pohřešuje. Obrovský je v barvě interesantní, v základním akkordu často nepůvodní". „Bayerischer Kurier" und Münchner Fremdenblatt" čís. 155.

V „Kunstvereinu" octli se právě členové moravského sdružení uměleckého, jejichž kollekce obrazů v mnohém nese ráz interessantní rassové zvláštnosti, ale většinou zdá se býti pracována na účinek poněkud zevnější, dekorativní. — Není tu mnoho těch věcí, které jdou do hloubky malířské — nejvíce ještě některé krajiny Al. Kalvody a Stanislava Lolka. Od prvního jest mimo jiné dobře pozorována a jemnou tonovostí pracována „Zář sluneční v mlze", od druhého sluneční „Hospodská zahrada", která na známé a krátké mnichovské vzory upomíná, od prvního ještě objemná dekorativní krajina „Nad údolím", která ve stavbě zamračeného nebe nepostrádá velikosti. Svižně a široce jest malován „Návrat s pastvy" od Edmunda Žižky. Joža Úprka přináší velmi rozmanité ceny a podstaty. „Dítě s voly" v bílé září sluneční jest kus výtečného moderního malířství. „Pohřeb" a „Průvod Božítělový" předvádí nápadně schematisované, ne příliš životné postavy. A z figurálních obrazů Jakuba Obrovského poutá asi nejvíce velká dekorativní malba „Večer". — Záře sluneční vypadla trochu tvrdě a chladně. Interessantní je také obraz jedné paní v nadpřirozené velikosti, který však dopadl příliš žlutě. Od Františka Ondrůška je portret hraběte Chotka plný životnosti, od Havelky pěkné krajiny. Jeden z nejsilnějších v tomto kruhu je Frant. Úprka. Dvojice krojových statistek „Furiant" a „Janošík", jakož i postava „staré herky" s nádhernou pravdivostí přírodní modelovaná — ukazuje stejně mnoho tempe-

ramentu, jako smyslu formového.“ (Münchner neueste Nachrichten Nr. 252.)

„Nikoli nevítaným doplňkem rakouského oddělení 10, mezinárodní výstavy umělecké ve Skleněném paláci jest kolekce Moravského sdružení uměleckého, které je právě hostem „Kunstvereinu“. Někteří členové vystavovali také ve Skleněném paláci, ale zde působí každý jednotlivě a mimo to celá skupina jako celek a tak jest dojem mnohem silnější a určitější. Máme zde co činiti s uměním specificky slovanským (českým) a, což se sotva dá popříti, s talenty, kteří většinou stojí nad průměrem.

Vynikajícím jako kolorista i popisovatel slovanského života lidového (Pohřeb, Dušičky, Boží Tělo) jest J. Úprka. Jeho obrazy lze požívati zcela látkově (dle předmětu) — mají přímo kulturně historickou cenu — a rovněž tak lze těšiti se z jeho hbitého, svěžího, vesele pestrého malování. Nepřehlédneme nepopíratelného vkusu umělcova v karikování. Interessantní, koloristické a prostorně kompositní problemy zaměstnávají Jakuba Obrovského, u něhož národní živel jeví se ostatně jen hodnotami náladovými zvláštního druhu. Krajinářem značné, ale velmi rozličné potence jest Al. Kalvoda, umělec vážného, skoro melancholického pojímání přírody.

Stanislav Lolek, impressionista, který nejlepší věc tehdy poskytuje, když zůstává v jistých mezích, a Roman Havelka, jehož specialitou zdají se interieury lesní. Zcela výtečné, zvláště po stránce technické, jsou mnohobarevné původní dřevoryty Bohumíra Jaroňka. Frant. Ondrůšek konečně, který v uměleckých závodech není nováčkem, uvádí se příznivě ve vzpomínku dokonalým portretem a zátiším.

Ostatně jednu otázku: jak by se asi dařilo německému sdružení uměleckému, který by v domě českého uměleckého spolku korporativně vystavovalo (předpokládaje, že by mu vůbec tolik pohostinství bylo poskytnuto?)

Pochybuji i zda-li že by tam dovedli umění a politiku náležitě odloučiti. U dobromyslných Němců se to přirozeně jako něco samozřejmého předpokládá.“ („*Münchner Zeitung*,“ 4. června 1909.)

K tomu dodává dr. Kolísek, jenž mezi jiným uvedené kritiky byl zčeštil v „Pozoru“ (9. června čís. 110): „Uvedené zde posudky mnichovské snaží se říci o našich umělcích pravdu. Nelichotí, nepodkuřují, ale nehází klacky po umělcích. Cizina počítá s moravským sdružením seriosně, příznivý soud o nich vynesený od referentů spíše zaujatých než-li nakloněných, má mnohem větší váhu, než-li kritika příznivá referentů našich, domácích. Uznání specifického rázu „slovanského“, zvláštnosti rassové a pod. — toť podstata vítězství“.

Úvahu o mnichovské výstavě přinesly také „Národní Listy“ v neděli dne 11. července 1909 z péra Williama Rittera.

K otázce volby materiálu v uměleckém díle. Spisovatel E. Sokol věnoval v Moravsko-slezské Revui několik slov Holečkovým Našim. A dospěl mezi jiným i k tomuto názoru: „ . . . lze tvrditi, že tím výše stane silný, čím blíže se přivinul k podstatě svého kmene, jenž svou silou jeho význam zmnoží v závodu světovém, což sice nelze posud dokázat na příkladu literatury naší, ale na všech ostatních světových. Že není volba materiálu podstatou uměleckého díla? Zvykli jsme to opakovat, snad proto, že náš národní materiál je nám méně cenný; ale jisto je, že není díla bez materiálu, že nelze formy odhmotniti – a to je i dobře, neboť i pouhé nalezení tvárné hmoty, pouhé sáhnutí po ní již náleží k rozkoším tvůrčím a stává se ovšem ne jediným, ale jedním z ostatních základů umění — v literatuře i jinde. A stává se dokonce oživovatelem nebo ubíječem jeho ...“ K tomu dodal J. K. v „Čase“ 3. VII.: „Jak patrno ,stará otázka a vždy hodná, aby se o ní debatovalo. „Náš materiál národní“ není ovšem méně cenný. Přináší jen tvrdé obtíže proto, že není vyšlehaný a vychozený tak, aby si mladý literát mohl jen sednout u cestičky a dělat také tak, jak to dělali Francouzové, Angličané, Němci, Italové . . .“

Počátky moravské lidové opery. Těmito slovy nadepsal v „Naší Době“ 1909 str. 572 dr. Jan Branberger svou rozpravu o Janáčkově opeře Její pastorkyňa, jejíž klavírní výtah vyšel obětavým nákladem přátel umění v Brně a shrnuje svůj soud v těchto konečných slovech: „Jeji pastorkyňa zůstává prozatím pouze esthetickým problémem, jenž se snaží lidové prvky přenésti

v míře pokud možno největší do moderního složitého umění. Snad skryty jsou v jejím slohu počátky moravské lidové opery, jež čeká svého velkého hudebního mistra. Příchod jeho byl by dostatečně připraven studiem slovácké hudby a pokusy Janáčkovými.“ Nápadný rozdíl od hudby Wagnerovské jeví se tím, že při současném zpěvu více osob každý hlas volně deklamuje, vede si svou a samostatně nastupuje, jak právě žádá situace dramatická. Tato u Janáčka zajímavá a nová forma, také dokonale a všestranně od něho používaná, vyplývá z potřeby lidí mluviti současně v určité situaci nebo vpadati do řeči. Další velký rozdíl je v tom, že u Janáčka není příznačných (leit-) motivů ve Wagneriánském smyslu. Motiv vzniklý z deklamace několika důležitých slov, rozvádí J. jen potud, pokud nálada sahá, ale potom se jinde v opeře více nevyskytá A tak, zavedl-li Wagner příznačný motiv ku podpoře zpěvu, aby jeho variacemi byl současně hudbou illustrován děj na scéně představovaný, nahrazuje J. nejvěrnější kopií přirozené mluvy Wagnerovské leitmotivy. Hudba Janáčkova neskytá nám tak radosti na melodiích a uspokojení z formální dokonalosti, jako spíše vzbudí radost z dobrého luštění problému etnografické věrnosti a z odvážného pokusu o svérázný, moravskému lidovému zpěvu odpovídající sloh. Realismus Janáčkův je také hlavní dramatickou oporou stavby její pastorkyně a novým obohacením hudební formy dramatické. Že tato opera podobně jako skladby Janáčkovy skytají při provedení jisté technické obtíže, jest známo.

Český výbor pro národní píseň na Moravě a ve Slezsku konal po delším čase zase 1. června v Brně schůzi. Z jednání vyjímáme toto: Písní nových sešlo se do dneška 5457. Hustá jest síť sběratelů po celé Moravě a Slezsku, kde všude mají hojnou žeň. Možná, že bude lze letos již sbírání skončiti a přikročiti k vydání sbírky. Usneseno prohlédnouti ještě leckteré archivy. O několika soukromých sbírkách má výbor vědomost, ale majetníci jich nechtějí vydati, čehož jest litovati se zřetelem ke kulturní povaze chystané sbírky. Na několika místech se provádí registrace začátků písní v obci vůbec známých a má překvapující výsledky (ve Znorovách 502 písně!); po stopách začátků půjde se za písněmi samotnými. Novým sběratelem jmenuje výbor p. naduč. Svobodu z Čejče. Ujednány zásady konečného třídění písní. Podrobně se zabýval výbor otázkou prací průvodných ke sbírce. Některé již se připravují (vývoj a historie písně prof. Váša, hudební stránku řed. Janáček, dialektickou stránku řed. Autrata); o napsání stati o duši lidu umělecky tvořícího bude se vyjednávat s vynikajícími literáty a znalci lidu našeho. Bratři Mrštíkové již získáni. Bylo by žádoucno, aby práce sběratelské neochabovaly; sběratelům je záhodno vycházeti co nejvíc vstříc a o pramenech písní podávati zprávy i přímo výboru (řed. Janáčkovi v Brně na škole varhanické).

O národní písni napsal mladý náš hudební kritik a přední moravský skladatel Kunc v posudku o Černíkových „Zpěvech morav. kopaničařů“ tato pozoruhodná slova: „Jako na jedné straně národní písně a vliv jejich bývají nedoceňovány, tak na druhé se přeceňují. Odpůrci národních písní a styků jejich s hudbou umělou měli by uvážiti, že žádnému skladateli studium lidových písní neuškodilo, nýbrž spíše každému prospělo Vzpomeňte jenom jmen: Smetana, Fibich, Dvořák, z mladších Nováka, z cizích Griega a j. Vztahy mezi jejich díly a národní písní jsou myslím hlubší, než by se dalo vytknutím zevnějších znaků stanoviti, třeba hranici toho vlivu pro různost individuelních sklonů a rozličnou poddajnost osobnosti těžko lze stanoviti. Jakkoliv frappantní českost a šířeji mluveno: národnost díla Smetanova a jiných, jak stále víc a více na jevo vychází,*) tkvěla v jádře v nich samých, přece studiem národních písní byla buď posílena nebo probuzena. Někteří dokonce teprve studiem národní písně dostali se na cestu své vlastní individuality.“ („L. Nov.“ 16. VII. 1909.)

Haydn a lidová hudba slovanská. O tom napsal hudební referent —c v „Lid. Nov.“ (30. IV.):

„Zajímavy jsou výsledky nových pátrání (Kuhačových) o Haydnovi. Jde z nich na jevo, že Haydn, jako kapel-

*) Srovnej o tom dra Otakara Zicha článek „Bezprostřední styky skladeb Smetanových s lidovou písní v „Českém Lidu“ 1909 str. 354.

ník hraběte Esterházyho žijící mezi lidem chorvatským, užil začasté ve svých symfoniích a kvartetech jihoslovanských písní za themata. V tom smyslu říkává se pak, že je „nejslovanštějším“ z hudebních skladatelů.“

V řečích na radě říšské, bývalým poslancem Ign. Wurmem činěných, shledávají se poznámky z kulturně-historických úvah téhož Kuháče čerpaných: že Haydn (vlastně prý Haydyn), ku skládání mešních písní a jiných skladeb a jmenovitě císařské hymny, používal národních písní slovanských v takové míře, že poslanec Wurm mohl poznamenati: „Jest-li město Vídeň v této právě době buduje pomník Haydynovi, oslavuje hudebního velkomistra slovanského a kdykoliv zanotujeme: Gott erhalte (Zachovej nám Hospodine), holdujeme zároveň nápěvu slovanskému“. „Není však to jediný Haydyn, jenž své skladby navnaďoval plodem slovanského ducha“, dokládal řečník, „máme to od odborníka Nešvery, že prý i jiní slovutní skladatelé němečtí — jako na př. Schubert — hledali nálady v lidové hudbě slovanské. Známo pak je, že i po zásluze velebený Strauss, chtěje tvořiti nový valčík, sahal rád ku pramenům slovanských národních písní a tanečních průvodů, jichž mu císařská biblioteka na výběr poskytovala.“

*

Že Haydn či Haydyn zasluhuje čestný název skladatele slovanského, dosvědčuje na slovovzatý odborník O. Hostinský.

„Víme-li, že Haydn kdysi ve službách hraběte Morzina trávil nějaký čas v jihozápadních Čechách, a nalézáme-li pak ve finale jedné z pozdějších symfonií jeho (v. 7. londýnské, D-moll) thema našeho „Okročáku“ (E. N. 451), jehož jediný text Erben (E. P. 139) měl z Klatovska, a je-li thema to dokonce u Haydna podáno s prodlevou dudy přímo napodobující — pak arci je pravděpodobnost největší, že máme zde před sebou reminiscenci na českou píseň lidovou. Podobně má se to asi s leckterým motivem písním našim blízkým, jak jej nalézáme u Glucka, zejména v jeho baletech; i zde jsme oprávněni předpokládati jakýsi ozvuk z dob mládí mistrova.“

O. Hostinský: „O naší světské písni lidové“ Č. L. I. 359.

Křížkovský a Smetana. V letoší jubilejní literatuře o Smetanovi zhusta mlčením přešel se fakt, že máme dva výroky Smetany samého o tom, že národně počal skládati vědomě a zúmyslně teprv zásluhou našeho Křížkovského. Uvádíme jen výrok první často opakovaný: „Teprve když jsem slyšel sbory Křížkovského, poznal jsem, co je česká hudba“. Ostatně viz o tom Pavla Křížkovského životopisný nástin od Karla Eichlera, kde jest o této otázce poměru Křížkovského přehledně pojednáno. Že Pavel Křížkovský pomýšlel docela vážně na hudbu operní, leč při své jemnocitnosti od záměru upustil pro nevraživost kruhů pražských, o tom dosvědčuje dp. rada P. Ign. Wurm, jeho důvěrný přítel. A tak povznésti se až k tvorbě národní hudby (a nejenom komponovati v duchu lidové písně) a tím vésti národ k významu v kultuře světové — ta zásluha připadla Smetanovi. *V.*

Smetanovo „nám a zároveň světu“. „Před Smetanou neměli jsme své hudby, neměli jsme své hudební tradice, jejíž složky by odpovídaly duši českého člověka, jeho touhám, vášním, smutkům a radostem; naše hudba před Smetanou nedovedla dáti nám a zároveň světu takového umělce. Toto „nám a zároveň světu“ byla hlavní otázka a základní problém, který bylo třeba rozřešiti velikým uměleckým činem; to volalo po silné národní individualitě, která by byla nejúže spjata se všim kulturním snažením svého národa, která by cítila bolest z jeho bolesti a jásala jásotem jeho radosti, to vyžadovalo gigantské umělecké individuality, která by dovedla vytvořiti dílo z duše a z krve své národní osobnosti, a která by měla sílu vyrovnati se tímto dílem s uměním světovým. Toto „nám a zároveň světu“ bylo tajemství, v němž kryla se otázka po bytí a nebytí českého hudebního umění, byl to kritický problém, který před Smetanou rozpadal se v osudný pro naši hudbu dualismus rozporu mezi individualitou národní a individualitou uměleckou. Jen kde tento dualismus byl vyrovnán a překonán, kde nerozlučně a organicky spojila se národní síla českého člověka s uměleckou individualitou, jen tam mohlo se zroditi silné české umění, které by působilo svou silou i v umění zahraniční (husitská píseň) . . . . Nemohlo vzniknouti české umění hudební, jež by při svém národním charakteru

měřiti se mohlo s hudebním uměním zahraničním. Neboť to vyžadovalo genia, jenž by dovedl spojiti v sobě uměleckou osobnost s národním vědomím tak, aby překonal v sobě běžný průměr světového umění a vytvořil nový umělecký vrchol z daných sil duše národní . . .“ Vlad. Helfert v „Novině“ 1909 str. 395: „Smetanův význam umělecký a kulturní“.

Vlastenectví složkou moderního vývoje kulturního. „Říkává se, že každý národ má své poslání v životě a ve vývoji společnosti lidské, že plní určitý úkol jemu přidělený. Z tohoto hlediska vycházejí sociologové, aby vytkli typické vlastnosti každého národa; ukazují na karakterové rozdíly, na individuality různých národností, ukazují, jak těmito individualitami jsou podmíněny národní kultury, originelnost ve vědě, v umění, ve filosofii, v řešení politických a sociálních problémů, odůvodňují tak nationalism a činí tím z vlastenectví složku moderního vývoje kulturního.“

Dr. *Edv. Beneš* v „Novině“ 1909.

Literární historie.

O regionalismu v současné literatuře francouzské přednášel dne 6. května p. J. E. Pichon (Jules Chopin) a sice v cyklu veřejných přednášek o „Francii“ pořádaných při české universitě Akademickým kroužkem francouzským. Přednáška tato skytá také pro naše (a zvláště moravské!) poměry tolik krásných myšlenek a dobrých popudů, že neváháme z ní vybrati některé zvlášť význačné odstavce.*)

Důležitou roli ve světě literárním hrály někdy společnosti a Akademie provinciální. Nezapomínejme, že jejich konkursy tvořily vzácné závodění ve spisovatelství. Zda nevděčíme J. J. Rousseau-a Akademii Diženské? Vzpomeňte, že konkurs této společnosti vnukl bloudícímu Ženevanovi myšlenku, aby stal se spisovatelem.

Vidíte tedy, že hnutí to jde daleko a bylo-li někdy méně živé, že nicméně nikdy neutuchalo. Bylo potřebí romantismu, aby je oživil. Romantism zavádějе opět lyrism, zavedl opravdu znovu individualism. Spisovatel ukazuje se takovým, jakým jest, a od počátku Chateaubriand jeví se Bretoncem a Stendhal Dauphiňanem, abych citoval pouze tyto dva počáteční. Později není již rozpaků, abychom trvali na „regionalismu“ u Balsaca a George Sandové. Balsac dovede ovšem pozorovati a nakresliti všechny provincie, kde bylo mu možno prodleti: Augoumois, Bourgogne, Champagne nebo Ile de France. A přece nejraději vrací se k rodné své Touraine nebo k sousednímu Anjou. Romanopisec druhu Balsacova, starostlivý o přesnost dokumentace, mohl nakresliti pouze to, co viděl a shlédl, co znal nebo co se domníval, že zná. Otevíral dvéře naturalismu, jenž jest krásnou dobou květu „regionalismu“. Flaubert a Maupassant kreslí nám svou Normandii, Daudet popisuje svoji rodnou Provence. Regionalism s nimi se zdůrazňuje, ale hnutí to ještě nemá vědomí sebe sama. Bude zapotřebí ještě dalších postrkův, aby naši autoři pochopili úlohu, která na nich jest.

Akademie provinciální, o jejichž vlivu v minulosti právě jsem mluvil, konají při tomto impulsu svůj úkol. Mnoho jsme se smáli těmto shromážděním, těmto krajským společnostem, směјeme se jim ještě často a přece, přiznejme si to, vykonaly a konají dosud užitečnou práci. Jejich odhady o dějinách, zvycích a vzácnostech lokálních, jejich diskuse, jež někdy mohou se nám zdáti dětinskými, připravují spisovateli bohatou žeň dokladův. Abychom dobře pochopili svůj koutek země, musíme jej znáti ještě jinak, než jak jej vidíme. Musíme věděti, jak se utvářel, jak žil a co vytvořil, abychom dobře procítovali starou duši jeho stále mladou. Buďme povděčni těmto sdružením, která nám takto pomáhají nalézti duši malého národa, v němž lpíme svými kořeny. Přispějí nám, abychom vytvořili jím a pro něj umění nové a bezpečné.

Postupem, zrovna jako při třídách, demokracie nutí čím dále tím více k umění lidovému. Lidu není již třeba toliko chleba a her cirku jako u Římanů, nýbrž chleba a umění. Dnes není rolníka, není dělníka, sebe chudšího, který by nečetl a nezdobil svůj

*) O významu literatury místné, krajinské a krajové viz Novina „Literární centralisace“ 1908 seš 3.

chu ičký příbytek jakýmikoliv obrazy. Z toho vyplývá nutnost vytvořiti literaturu a umění lidové. Aby byly na dosah člověka z lidu, tato literatura a toto umění nesmějí jej odváděti z domova. Dělník nebo rolník spíše bude schopen pochopiti to, co vidí a co slyší každodenně, nežli sentimentální komplikace spisovatele „pařížského“, nebo nežli barbarské „romány-feuilletony“. Jakou radost pocítí, když nalezne v knize nebo v díle uměleckém svůj koutek země obydlený sobě podobnými, ano svými sousedy, konečně lidmi, s nimiž se stýká každý den, jichž duši dobře zná, jimž jeho vznětlivost někdy se směje a jimiž se baví.

A kdyby dále lid nalezl svůj podíl v této obnově, publikum vzdělané, nynější klientela literární rovněž nemohla by se proto horšiti. Opravdu začíná se již protiviti onen genre tak zvaný „pařížský“, ona demoralisující čili „rosse“ literatura, dle níž tak špatně cizina nás posuzuje. Zboží pařížské se přežilo, ježto sloužilo příliš. Huysmans v jednom interviewu vyjádřil to hrubě, ale správně. „Lidé málo distinguovaní začali popisem lásky zelinářky a pekaře; pak přišli lidé distinguovanější a položili markýzu s vikomtem, nebo třeba s inženýrem nebo lékařem. Což já vím? Krásně nás oblouzili svojí psychologií. Všechno to jsou povídačky .... Ať se jedná o zelinářku a o pekaře nebo o markýzu a vikomta, víme dobře, že v podstatě jest to vždy totéž ... Všechny jejich romány vracejí se k tomuto: věděli, zda markýza bude ležeti s vikomtem, čili nic ... Každý současný román otáčí se kol věčného cizoložství.

Považuji tento genre románu za skončený.“

A Huysmans není sám, který považuje tento genre za skončený .....

Zůstane-li Paříž středem publikace děl literárních čili nic, jest podružné důležitosti. Také nesmíme, jak často se děje, másti regionalism s decentralisací. Regionalism zreformuje literaturu. Ona decentralisace nezmění ničeho. Regionalism zreformuje literaturu v tom směru, že vnese v ni nové prvky: typy a krajiny. Rovněž přinese jazyku nevyčerpatelnou zásobu slov. Za všech dob pociťovala se potřeba obohatiti slovník. Tvořily se všeobecně hrubé neologismy, přejaté z jazyků cizích, bez ohledu na to, že bylo po ruce bohaté a čisté zřídlo našich starých dialektů, z nichž vznikly patois. André Theuriet litoval kdysi, že spisovatelé naši na to nepomýšlejí. Ovšem, někteří na to myslili, jako na příklad Georges Sandová ve François le Champi nebo v La petite Fadette, nebo Daudet, když kreslí svoji zamilovanou Provence.

Nepočítaje tuto reformu, toto obohacení jazyka, hnutí nebo spíše snaha regionalistická vykonala již znamenité věci, skoro všude byly sebrány písně, legendy a povídky našich provincií. Prohledaly se archivy a nalezli se staří básníci místní, z nichž právě van Bever otiskuje zajímavou anthologii.

Vedle těchto publikací folkloristických, které, chceteli, nenáleží k literatuře v pravém slova smyslu, regionalism předvedl svá díla, ano i díla veliké ceny. Má — a mluvím pouze o jazyku francouzském — své básníky, romanopisce, dramat. autory, z nichž každý přinesl věrný obraz nikoliv provincie vůbec, nýbrž své vlastní provincie. Někteří z těchto spisovatelů zjednali si nepopíratelné rozhlášenosti. Artesian S. Ch. Leconte, Saintongean André Lemoyne, Anvergnaté Em. des Essarts nebo Vermonouze, Bearňan Francis Jammes, Berrichané Hugnes Lapaire nebo Gab. Nigond, Bourgignan Lucien Paté, Bressan Gab. Vicaire a mnoho jiných oslavovalo ve svých verších krásu své provincie.

Rovněž v románu vyskytují se veliká jména, jež citují náhodně: Jules Renard vykreslil rodný svůj Nivernais, Emile Pouvillon s láskou popisuje Ronergne, kde žije; Em. Delbousquet líčí život Landes; Emil Moselly vyznamenal se nedávno svými obrazy lotrinskými; Ch. Le Goffic soustředil ve svých dílech pitoreskní kouzlo Bretagne ...

Trvalo by dlouho citovati všechna ta jména. Jsou čím dále tím četnější, ostatně, tito spisovatelé, jichž díla podají nám jednoho dne obraz pravé Francie. Myslím skutečně, že tak výborný malíř Algerie — tedy regionalista — Louis Bertrand, když píše, „že provinciálovi mnohem méně se jedná o to, aby oslavoval rodné městečko, dojmy, lidi a zvířata svého kraje, než aby mohl býti velikým mužem, spisovatelem talentovaným a slavným v Quimper nebo v Rodez jako jini v Paříži,“ myslím, pravím, že Bertrand se mýlí. Vidí v díle kresbu prostředí,

které někdy může se jeviti trochu příliš specielním, příliš zvláštním u některé provincie. Ale, v celku, zda kresliti typ společnosti některé není kreslením prvku této společnosti? Když Moliére kreslí Harpagona nebo Balzac otce Grandeta, oba malují lakomce. Ale srovnejte je a řekněte mi, zda lakomec Balzakův, postavený do svého provinciálního prostředí, se svými zvyky, obyčeji, není životnější ve své zvláštnosti než synthetický typ Molièrův.

Až spisovatelé budou kresliti to, co vidí kolem sebe, to, s čím žijí, budou kresliti reelně všechny prvky Francie, celou Francii, ne toliko onu část konvencionelního a banálního území, jež jest súženo zdmi Paříže a jehož středem jsou boulevardy. Zvětší rozsah literatury francouzské a dnes musíme býti povděčni této snaze."

O moravském literátu Ant. H. Sokolovi, jenž působil v letech sedmdesátých a osmdesátých, píše podrobnou studii dr. Mil. Hýsek. Uveřejnil z ní některé myšlenky ve feuilletonu „Lid. Nov." (26. června, č. 174). Dle H. patrný jest moravský původ ve sklonu k realitě, k současné skutečnosti. Stojí do jisté míry pod vlivem mladého Německa. V době, kdy Hálek začal tvořiti venkovskou českou povídku, vydává Sokol nejvýznačnější dvě povídky (Tvrdé palice", „Z doby komety" 1873), avšak jest na Hálkovi úplně nezávislý. V tom, že venkov Sokolův jest skutečný, kreslený věrně a do podrobnosti, možno jej srovnati s Kosmákem, s nímž má také společný svěží talent a sklonnost k humoru, ale nevyrovná se mu v lehkosti uměleckého tvoření a ve vyvolávání poetických nálad. Tím však, že Sokol poctivěji a hlouběji chápe život než Kosmák, nepřechází se zavřenýma očima vzpružných jeho sil, nemá pro sžíravé lidské vášně pohotově lék v citátu z katechismu, nýbrž s odvahou znalce lidí odhaluje jejich rány a léčí je vroucím porozuměním, tedy celým názorem na život venkovského lidu stojí Sokol mnohem výše než Kosmák. Souvisí také i s jeho dobou, že často narazí na tak zv. moravanství a češství, pro což dokumentem jest netištěný Poslední Moravec, venkovská hra. O Sokolových hrách praví Hýsek, že není to umění, nýbrž literatura. Ale literatura dobrá. Podobně jako Bozděch v technice dramatické jest žákem Scribeovým, ale této (jinak zdařilé techniky) užívá pro život skutečný a současný. Ne-li duch uměleckého pokroku, mluví k nám z jeho dramat duch pokroku v životě. —š—.

Uhrova literární pozůstalost. Pan dr. Mil. Hýsek vítá v „Lid. Novinách" sympaticky projekt Ústředního spolku učitelů moravských: vydání pozůstalosti v prosinci zemřelého mladého moravského literáta - učitele Josefa Uhra. „Literární jeho pozůstalost je celá velmi zajímavá a myslím, že bude dobře, vyjde-li všechna. Uhrův život byl příliš krátký a plody příliš bohaté, než aby měl býti dělán výbor. Začal také tisknouti jako hotový umělec. Vyšlo-li nyní jeho „Dětství", je v něm polovice povídek z téže doby, ze které jsou „Kapitoly o lidech kočovných" — tedy z jeho literárních počátků."

„Maryša", silné lidové drama moravské bratří Mrštíků, slavila v poslední době triumfy na německých jevištích ve Vídni (v divadle Raimundově), v Berlíně a v Olomouci. Při této příležitosti došlo k polemice mezi olomuckým „Tagblattem" a „Pozorem".

Z pracovních stolů.

Řed. Jos. Bartocha chystá ze svého hojného materiálu o stolici jazyka českého na universitě olomoucké do tisku některé zajímavé věci.

Prof. Kabelík v Praze vydá tiskem korrespondenci některých starších vlastenců (Šemberovu, Helceletovu a j.), která se vztahuje hlavně k našemu probuzení na Moravě.

Vědecká a umělecká extense.

O kulturních úkolech Moravsko-slezského osvětového svazu napsal Bohuslav do „Pozora" č. 103 několik pozoruhodných iniciativních myšlenek, jež k lepšímu zdůraznění znovu na tomto místě otiskujeme:

„Třeba ukázati na jeden křiklavý nedostatek našeho osvětového života

na Moravě: to jest maloměstská kulturní úroveň t. zv. intelligentů; uvažujme, máme mnoho, velmi mnoho intelligence úřednické (státní, zemské, obecní, soukromé), ale o tuto intelligenci a dále o obchodnickou, živnostenskou je dosud málo postaráno, tu bude třeba nasaditi páky, poněvadž se nám intelligence aspoň kulturně ztratí, zmaloměstí tak, že o ní zvíme jen z povídek à la Herites a pod.

Na massy působilo se dosud a působí přednáškami, čítárnami, lidovými knihovnami, výstavami uměleckými, hospodářskými a pod., ale třeba také vychovávat intelligenci, zejména dorost, který tak často stará se jen o to, aby ledabyle ovládl svůj obor, takže máme mnoho lidí ve svém oboru prostředních, kteří pak o nic více se nestarají! Kdyby úroveň naší intelligence střední byla vyšší, pak by se to muselo obrážeti v celém našem životě.

Náš průměrný intelligent čte přece alespoň noviny a tu by bylo věcí Osvětového Svazu působiti, aby naše noviny pilně si všímaly úkolů osvětových, Svaz sám měl by častěji novinami působit. To se snad dá provést.

Že nebyl vydán kalendář, je správné, máme dost i kalendářů dobrých, ale může býti vydána Čítanka Osvětového Svazu, která by hlavně byla určena pro intelligenci a která obsahově by mohla býti z části rázu Moravské čítanky (jen že by se akcentovala více přítomnost), z části rázu Almanachu pro praktického člověka. Čítanka ta by specielně jednala podrobně také o různých osvětových institucích moravských a pod., víme o nich beztak málo.

Ostatně mohlo by se dílo jmenovati Sborník a vycházeti každoročně; tam by se přehledně revidovala také veškerá osvětová práce na Moravě.

Ještě poznámku o přednáškách.

Myslím, že by bylo dobře při přednáškách navázat hlavně na poměry místní a nejbližšího okolí, a tak postupovat. Ku př. je třeba vhodných přednášek o obecním a zemském hospodářství, o daních, o různých otázkách právních, zejména takových, kde právo řeší věc jinak, než lidová tradice právní: kdo žije mezi lidem, aneb kdo si třeba přečetl Lidské dokumenty od Šebestové, aneb sbírky pořekadel a přísloví, snadno si vyhledá případy, kde právo psané je v odporu s názorem lidovým: zkrátka, zejména třeba všelijaké mythické a mystické názory lidu (ku př. praktické otázky z lékařství a lékaření lidově pověrčivé) vhodným způsobem vyvracet a šířit tak zdravé názory doby nové. Podobně dá se navázat z tradice lidové i na jiné obory vědění, netřeba míti celá kollegia o F. L. Čelakovském a pod. Přivykat lid novějšímu názoru světovému.

Literatura.

Dějiny t. zv. moravského separatismu pokusil se vypsati v Č. M. M. 1909 seš. 1. a 2. Miloslav Hýsek. Termin „morav. separatismus“ užíván byl a je zhusta v literatuře, umění, politice, ale, jak Hýsek sám uznává, obsahově dosud není určen a konstatujeme ihned, ani studie Hýskova neumožní termin ten obsahově určiti, je to nemožno, poněvadž tu není žádných přesných hranic. A právě pro tu neurčitost a bezhraničnost se termín takový za podklad práce vědecké nehodí proto, že věda nehledí na slovo, nýbrž na myšlenku, ideu.

Šlo-li Hýskovi o sledování nějaké hybné ideje, pak zvolil název nejen trochu otřelý a diskreditovaný, nýbrž málo přilehavý. Oč jde ve studii Hýskově, která je jinak cenná? Spisovatel chce vyložiti, bylo-li na Moravě vědomí jazykové jednoty porušeno, jaký význam mají jazykové reformy Trnkovy a Ziakovy, jaký práce moravského kněžstva od doby Sušilovy a spisovatelů pozdějších. To vše kryje Hýsek terminem „moravský separatismus“, ale zapomíná, že termín ten má dnes jiný zvuk než v minulosti, že slova mají také svou historii.

Dle Hýska je hlavní složkou v ruchu, jenž zoveme moravským separatismem, „filologisování nebo filosofování o českém jazyku, společné před 100 lety veliké části vlastenců; k této složce připojují se ještě jiné složky, ale celkem menšího významu“.

Práce Hýskova má svůj základ v dosavadních dílech literárně historických, v pramenech tištěných dílem i v netištěné dosud korrespondenci buditelů moravských. Reprodukce pramenů

je pilná a svědomitá, snad mnohdy až příliš ozývají se prameny. Jistě by celá otázka vynikla lépe, kdyby spisovatel sám kriticky více se ozval a reprodukci pramenů co nejvíce obmezil: tak je ovšem tato práce pilným sbíráním materiálu stavebního pro toho, kdo o věci bude chtíti pojednati pragmaticky. Ale nebude pak jednati o dějinách moravského separatismu, nýbrž snad o dějinách národnostní ideje na Moravě: to, o čem Hýsek pojednává, jsou právě různé projevy ideje národnostní, to jsou různá stadia, jimiž idea národnostní probíhá.

Uvidíme to, sledujeme-li obsah článku. Zprvu jedná se o filologisování v českém jazyku, jež zahájil Václav Stach, vědomě filologisuje Fr. Dobromysl Trnka a Vincenc Ziak, ale zůstávají osamoceni, všichni tři i ti, kdož na Moravě chtěli se proti germanisaci brániti zavedením dialektických forem do spisovného jazyka – Klácel, Šembera, Kampelík, byli to rodilí Čechové, kdežto Moravan Tomáš Fryčaj byl si dobře vědom jednoty spisovné řeči s Čechami (tu opraven úsudek Kabelíkův v Lit. čes. XIX. stol. o Fryčajovi).

Čteme dále, jak do věci zasahuje A. V. Šembera; jeho dopis do Čechoslava sympatisující s novotařením Trnkovým a odpověď Langrova jsou prvním článkem jazykových sporů, do nichž zasahuje, jak Hýsek svědomitě vyličuje, Jungmann, zejména ale Palacký. (Jen mimochodem podotýkám: nezdá se mi správné viděti rozpory v povaze A. V. Šembery proto, že on, který se obíral historií, literaturou, mluvnicí atd. — dovedl psáti ryze statistické práce a překládati říšský zákonník. Právě naopak: to dokazuje talent vítězící i nad prací suchopárnou; takové na vnějšku lpící soudy radno v práci kritické vynechati, poněvadž mohou mýliti.)

V článku Hýskově dočítáte se o tom, zda na Moravě bylo vědomí jednoty s Čechami a jak se to projevovalo.

Separatismus vidí Hýsek za doby Sušilovy a jeho družiny. Separatismus ten je charakterisován tím, že se staví proti každé volnější myšlence z Čech a způsobuje impotenci moravské literatury.

Ale vlastně je zde dle mého mínění uplatňování se světového názoru a sice křesťanského a kompromis mezi ním a ideou národnostní; tu již vidíme, že mezi jazykovými spory a touto fásí národností myšlenky, čili mezi separatismem Trnkovým a Sušilovým není vnitřní souvislosti a ta rozhoduje, chci-li nějaké zjevy podřaditi jednomu pojmu.

Nesmí se také tzv. antagonismus, který má více význam etnografický, stotožňovati se separatismem.

Hýsek dotýká se pak i separatismu politického, rozpory obráží se v literatuře o kritice a tak pojednává spisovatel pak o literární škole moravské, o moravské kritice literární, moravské filologii, ovšem jen stručně a v hlavních rysech.

Ale i tu ovšem zase slovo „moravský“ má různý zvuk; mluvíme-li o moravské kritice literární, má tu slovo „moravský“ význam pouze topografický, mluvíme-li o moravské škole literární, označujeme tím snahu decentralisační a touhu po literatuře krajové (ne provincialní).

V tom ohledu třeba říci, že článek Leandra Čecha v „Zoře“ 1885 „O úkolu krásné literatury české na Moravě“, obsahující program literární školy moravské, má svůj význam; třeba Čech myšlenkově nešel do hloubky, tak přece dnes skoro po třiceti letech vyslovuje se týž požadavek aspoň v principu, dle všeho Šaldou v „Novině“ 1908 č. 3. v článku Literární centralisace.

I tu přikazuje se literární Moravě zvláštní úkol, volá se po pracích krajinského rázu, po dobré literatuře místní, opravdu decentralisované (takovým dílem je dílo Bezručovo), zkrátka volá se po hnutí regionalistickém, jaké se šíří ve Francii. Ale tak jako Čechovi netanul na mysli separatismus, nemá jej na mysli ani pisatel článku v Novině, jde tu o umělecké formy, jež mají býti prostředkem k dosažení zjevů nejvyšší umělecké dokonalosti. Chyba byla ta, že myšlenkové proudy označovaly se nesprávně a nekriticky slovem nevhodným a odiosním a proto neradno s ním vědecky operovati.

Ref. *Bohuslav.*

Dodatek redakce. Bývalý ředitel slovanského gymnasia v Olomouci Kosina — odborník — uznával Sušila nejdůkladnějším znatelem jazyka českého a po jeho soudu nebyl by Sušil

dospěl k dokonalosti této, aniž by byl vedle psaných památek seznal mluvu lidu na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku. Znalost tato opravňovala Sušila soudit o spisovném jazyku našem. Jest mi pravou útěchou, že ve příčině této jako mnoholetý důvěrník a poslední z tak zvané družiny Sušilovy mohu svědčiti, že sotva koho z tehdejších vlastenců vznikající rozluka československého písemnictví rmoutila tak jako Sušila, nad něhož neznal jsem upřímnějšího obhájce a pěstovatele písemné jednoty československé, z nížto, jak podotknuto, bolestně pozoroval, vymykati se Slováky.

Byl to Sušil, jenž zvláštním výstražným slovem (moravským poselstvím) snažil se zachovati Slováky při jednotě literární s bratry Čechy. Slovo k Slovákům toto vyšlo jako příloha k Hlasu a mně připadla úloha zvláštní otisky rozeslati po celém uherském Slovensku. Sedm zlatých za poštovní marky hradil mi zvěčnělý přívrženec rajhradský, prelát Guntiř Kalivoda. I toho připamatovati, budiž dovoleno, že na poradě o slovu k Slovákům brali podíl: hr. Bedřich Tarouca, Kalivoda, Matěj Procházka, K. Šmídek a má nepatrnost, což na důkaz uvádím, že družinu Sušilovu ze separatismu viniti nesluší.

Že by družina Sušilova byla spojenství Moravy s Čechy trhala z nechuti aneb z obav před volnými nějakými myšlenky specifičně českými, je nesprávné; poněvadž jich před 60 roky v Čechách více než na Moravě nebylo; leč by p. Hýsek volnými myšlenkami vyrozumíval protinárodní kosmopolitism, jenž tou dobou v Praze bujeti začínal. Názory družstva Sušilova o státoprávním poměru Moravy k Čechám tlumočil na moravském sněmu r. 1848 rozhodný Sušilovec hr. Bedřich Sylva Tarouca a dali jim výraz při volbě do Frankfurtu ve Vyškově (1848). Také členové téhož družstva farář Bohdalský, Škorpík a hr. Pötting, tehdy kaplan v Kučerově. Jsa jako bohoslovec v r. 1848 důvěrným příznivcem hr. Taroucou do porad, jež se u Klácela na Starém Brně odbývaly, zváván, měl jsem příležitost, dotčené názory družiny Sušilovy seznati. Co jsem tehdy o příslušnosti Moravy k Čechám slyšel a zvěděl, posloužilo mi na obranu příslušnosti této proti Dru. Alfredu Fischlovi a Evaldovi Baumovi, kteří nesouvislost Moravy s Čechy historicky a kulturně-historicky dokázati se pokusili. Ctěnému čtenářstvu Muzejního Časopisu tohoto dána byla v loňském ročníku 1908 (čísla 97—100) příležitost, seznati námitky Fischlovy a Baumovy proti souvislosti Moravy s Čechy; ale zároveň také důvody, jimiž nerozlučnost moravskočeská dokázána tam.

Sušila, jako čelného národopisce a tudíž i jeho družinu poutala mateřská Morava nerozlučně k synovským Čechám také identita lidové staroslovanské kultury, po jeho přesvědčení ideou cyrillo-methodějskou odkojené. V kompromisu ideje této s idejou národnostní dlužno světový názor Sušilův hledati. Kdo uváží, že tehdejší německojosefínská hierarchie, jako nynější maďarská ve službách vládních stojíc, slovanské národnosti církevní sankce odepírala, nedovede Sušilovy snahy oceniti, zvlášť uvážiti dále, že v té době byla by veškerá i literární činnost na Moravě zůstala ležeti ladem, kdyby se jí dotčená družina, nemilosti s hůry nedbajíc, obětavě nebyla podjímala. Kdo by v tak zvaném Sušilovství, v tak zv. moravské kritice a literární škole, aneb v některých samostatných projevech politických na Moravě hledal separatism, musel by důsledně Čechy tím neuprosněji z odluky od Moravy viniti, že na př. k volbě Ferdinanda I. za krále zástupce Moravy nezvali, že fundamentální články na Čechy samy obmezili, že pověstné punktace bez Moravy uzavřeli atd. atd. Každý soudný Moravan ví a je přesvědčen, že Čechům poměry takové samostatné jednání povolovaly, ba zrovna přikazovaly; pročež vystříhá se, bratry Čechy ze separatismu stíhati.

Účelem řádků těchto není nikterak, záslužnou jinak práci Hýskovu znecenitи, nýbrž ji doplniti, aneb po některých stránkách objasniti, pokud se mi k tomu jako očitému svědku a částečně i spolučiniteli dostává spůsobilosti.

Ign. Wurm.

Fr. Kovář: **Třetí příspěvek ku květeně lišejníků moravských.** Zvláštní otisk z „Věstníku Klubu Přírodovědeckého v Prostějově“ 1908. Roč. XI.

V pojednání seřadil autor materiál sebraný na Vysokém a Nízkém Jeseníku u pramenů Odry a na skalách u Mor. Krumlova dle soustavy Dr. Al. Zahlbrücknera, ale uvádí zároveň pro snažší

porovnání také dříve užívaná synonyma rodová i druhová.

Při známé odborné zdatnosti autorově jsou zmíněná místa prozkoumána zajisté s nevšední pečlivostí. Důkazem jest objev 37 nových druhů pro Moravu.

Netřeba zajisté upozorňovati odborníky na záslužnou činnost autorovu v oboru, jenž u nás dosud jen malou řadou pracovníků jest zastoupen. Ač jest pojednání rázu výlučně vědeckého, rozšiřujíc podstatně známost nových tvarů lišejníků a jich nalezišť na Moravě, má také značnou cenu i pro širší kruhy, jež mají o pokrok v tom oboru zájem se stanoviska hospodářského a lesnického. *Fr. Zvěřina.*

Prof. Fr. Černý: **Pravěké doby Moravy.** Al. Procházka: **Ochrany pravěkých starožitností.** V Brně 1908. Nákladem „Moravského archaeologického klubu".

Při pokrocích, jakých se dodělává archaeologické bádání v novější době, bude znovu a znovu potřebno vydávati populární úvody do této vědy, jež by stály na výši doby. A „Moravský archaeologický klub", jenž kromě činnosti čistě odborné věnuje i velkou péči popularisační agendě, podnikl záslužný krok, uvázav se u vydání tohoto spisku, který sepsal prof. Fr. Černý. Autor však neličí pouze pravěké doby Moravy, jak by bylo z nápisu patrno, nýbrž srovnává je i se současnými poměry v Čechách. Čtenář do archaeologie nezasvěcený, čte-li pozorně spisek, může beze všeho črtati si tužkou na arch synchronistické (pokud o takových ovšem v relativním smyslu v archaeologii lze mluviti) tabulky jednotlivých kulturních období. Do vypisování různých sporných náhledů autor této populární příručky se nepouští, nýbrž stojí na jednom, svém stanovisku. Tak mluví přímo o čtyřech dobách ledových (srv. opáčný náhled Křížův u nás), nebo vyslovuje se pro hiat v našich zemích mezi palaeolithem a neolithem. Pokročilou kulturu slezskou nazývá kulturou obřanskou, což ještě není asi tak všeobecně známo a sice podle naleziště obřanského u Brna (jí odpovídá v Čechách kultura bylanská). Ve zvláštní kapitolce „Obyvatelstvo popelnicových polí" stručně sice, leč dosti výstižně promlouvá o důvodech pro větu, že popelnicová pole jsou slovanská „Vidíme", praví, „že Čechové nepřistěhovali se teprve v pátém století po Kristu, ale už asi po r. 1000 před Kristem s kulturou lužickou". Líčení jest — jak jsme už podotkli — názorné, někde obrázek zastupuje přímo výklad, jako na str. 30. — Článek „Ochrana památek pravěkých" na motiv Třebízského „Levohradecké povídky", jednatelem klubovním Al. Procházkou sepsaný, pěkně se vemlouvá do srdcí venkovského lidu. *Ad Vašek.*

Oprava. Do článku páně Jaroňkova na str. 111. vloudily se některé tiskové chyby: místo uracus má státi uraeus, a místo scarabalus má státi scarabaeus.

Kronika.

Zpráva o valné hromadě

Vlasteneckého muzejního spolku,

konané dne 29. března 1909.

V zastoupení předsedy, kons. rady P. Ig. Wurma, zahajuje místopředseda schuzi. Vzpomíná předem 23 členů v minulém roce zesnulých, totiž: A) Alois Pallát, civ. inženýr v Olomouci, člen výboru. B) JUDr. Emil Čáp, advokát v Olomouci, člen zakládající. C) Členové činní, a sice: Alois Albrecht, mlynář v Nenakonicích, Otakar Polenský, c. k. místodrž. koncipista na Kr. Vinohradech, Julie Fantová, choť architekta v Praze, Em. svob. pán Friedberg-Mirohorský, c. a k. podmaršálek v. v. v Praze, Vilém Ganzwohl, c. k. notář v Olomouci, JUDr. Antonín Geisler, adv. v Olomouci, MUDr. Frant. Hlavinka, lékař v Dubě, Ervín Horníček, piarista v Benešově u Prahy, Valentin Hradil, farář ve Fryčovicích, PhDr. Ferdinand Jelínek, c. k. prof. reálky v. v. v Olomouci, Bedř. Kaun, kapitulní děkan v Kroměříži, Richard Kozánek, ředitel kanc. kontr. zál. v Olomouci, Hedvika Krčková v Hnojicích, Josef Lošťák, c. k. zem. šk. inspektor v. v. v Brně, M. Matulová, ředitelka měšť. škol dívčích v Mor. Ostravě, Josef Melichar, vrchní horní inženýr v Přívoze, Tomáš Ondruch, nadučitel v. v. v Praze, Josef Simla, c. k. professor učit. ústavu v Plzni, Ant. Šimeček, rolník v Němčicích na Hané, M. Václavek, ředitel škol na Vsetíně, Ant. Weinlich, farář ve Vranově. — Želíme zvláště ztráty člena výboru inženýra Al. Palláta, který pro muzeum dlouhá léta věrně a nezištně pracoval a je v závěti darem 200 K obmyslil. Budiž jemu a všem ostatním v Pánu zesnulým vděčná paměť naše věnována a jí povstáním výraz dán!

Zapisovatelem zvolen kustos-zástup. p. Fil. Kovář. Předčítá protokol z valné hromady roku 1907, kterýž bez námitky se na vědomí béře.

Jednatel p. MUDr. Ant. Hříbek podává následující zprávu za r. 1908:

Před podáním zprávy jednatelské jest mi sděliti se slavným shromážděním, že sbírky muzejní, po více než 18tiletém umístění v rohovém domě ulice Ferdinandovy pro přestavbu toho domu přestěhovány budou do nově najmutých místností v ulici Kanovnické do kapitolní residence č. 24. Místnosti tyto, mnohem prostranější dosavadních, zajištěné spolkem na nejbližší tři leta, proti roční výpovědi, byly již, prohlédnuty byvše dne 10. března 1909 výborem, účelům muzejním dle návrhu výboru přiměřeně upraveny a muzeum nachází se právě v stadiu nejpilnějšího stěhování, tak že snad během 4—6 týdnů stanou se sbírky muzejní obecenstvu opět pravidelně přístupnými. Komise starající se o umístění sbírek muzejních, přičiňovala se všemožně, aby překvapiti mohla členy a přátele muzejní zakoupením budovy, než nepovažovala za stávajících okolností myšlenku onu za tak akutní, aby se tak musilo státi za každou cenu a může veřejnosti jen tolik sděliti, že má naději otázku tu brzy rozřešiti ku spokojenosti všeho členstva spolku muzejního.

Za rok minulý, jenž označiti nám jest prvním v II. čtvrtstoletí činnosti muzejní v Olomouci, staral se výbor nejen o udržování a zachování sbírek za 25 let získaných, ale i o rozmnožení jich získáváním předmětů cenných nově nalezených a nelitoval tam, kde zdarma se jich dostati nemohlo, i finančních obětí, jednalo-li se o nálezy důležité, jež by sbírky doplňovati mohly. Úprava, uspořádání a inventura sbírek archaeologických loňského roku započatá, byla během roku letošího zakončena, tak že stěhování těchto sbírek, jež jest mimo keramiku nejcholoustivějším, nebude spojeno s tak velkými obtížemi, jaké by bylo činilo snad ještě před rokem.

Příl kustoda muzejního pana Fil. Kováře rozloženy budou sbírky ony v nových místnostech, kdež v novém, velmi přehledném uspořádání dle dob a lokalit stanou se obecenstvu mnohem přístupnějšími a zajímavějšími.

Dary rozmnoženy sbírky ty následovně: Darovali pan nadučitel K. Holena: 5 vřetének z Koleřova, 1 kostěný špičatý nástroj, 1 kus spracovaného jeleního parohu, stříbrný štítek: Bořivojův křest; p. prof. Fierlinger: stoličku diluviálního koně, prostřednictvím téhož: kosti mamuta nalezené v diluviu Bystrovanském; p. prof. Hrdlička: starožitný prsten; pomocník p. Wenzla: 2 popelničky nalezené v zahradě p. Wenzla; Lad. Papica: starou hlaveň pušky nalezenou v Hejčíně; p. Josef Zapletal z Ohnic: kamenou sekyrku; p. J. Talla z Chvalkovic: bodák a kouli na poli vyorané; p. J. Bouchal: železnou kouli nalezenou na hradbách v Olomouci; p. Václavek: sešlou švédskou helmici nalezenou v Lazcích; pan Fleischmann: starý olejový kahánek.

Sbírky přírodopisné, jež po † kustodovi prof. Tálském obstarávány byly p. prof. Skývou, po odchodu tohoto z Olomouce svěřeny péči pana kustoda Kováře až do volby nového správce tohoto oddělení.

Rozmnoženy byly darem p. Hájka z Rožné o 3 lepidolitky a krystall vápence; pan Babica z Olomouce daroval ozkerit z Borysławi a ceresin; pan A. Štancl, hodinář v Olomouci, tuh. kelímek a 2 broušené červenavé achátý.

Oddělení botanické obohaceno bylo rozsáhlým herbářem pana kustoda Kováře, jenž pracoval na něm po 15 let.

Značnějšího rozšíření dostalo se sbírkám numismatickým pečlivě spravovaným vld. panem P. Vyvlečkou, zakoupením nálezu mincí učiněného při přestavbě domu v ulici Kramářské v Olomouci, celkem 2300 kusů v 547 druzích. Nález byl vld. panem P. Vyvlečkou urovnán a byl po celý prosinec v místnostech vystaven.

Darovali: pan Ginra Džamonja, redaktor z Mostaru, 2 stříbrné mince; pí. Malliková z Deyenborku menší sbírku mincí po † svém synovi; pan ředitel Fr. Odstrčil: 2 stříbrné mince; p. prof. Fierlinger: 3 stříbrné mince.

Oddělení kroju a výšivek velmi obětavě věnovala se pí. Marie Pospíšilová, jíž přidělena byla slečna Mil. Čermáková. Pí. kustodka, jež udržovala oddělení vždy ve velmi vzorném pořádku a čistotě, zakoupila: 4 starobylé okraje límců z Trenčína za 5 K, 2 vyšívané pruhy z úvodnic z Blatnice za 9 K, 1 uherský slovácký čepec a vzorek za 3·40 K a paličkované krajky, 10 slovenských límečku a pruhy za 10 K. Věci tyto, jež jsou důležitým doplňkem v oddělení výšivek, jsou velmi cenné a zakoupeny zásluhou pí. kustodky za velmi mírné ceny.

Darem dostalo se spolku 4 čepců z Dolního Kubína od pí. Drahotiny Kardosové.

Výšivky došly i praktického upotřebení, jelikož starých vzorů upotřebily chovanky Ústavu hrab. Pöttinga při svých pracích v ústavě.

Knihovna osiřevší odchodem velmi svědomitého bývalého p. knihovníka prof. Podpěry do Brna odevzdána dozoru p. dra. Chylíka, jenž povolán byl do c. k. ministerstva ve Vídni.

Mimo dar J. Exc. pí. Žáčkové 13 svazku knih, rozšířena byla koupí knih vědeckých asi za 123 K 50 h. — Knihy koupené v ceně 63 K 50 h: 1. Pronsek: Dřevěné stavby, 2. Kaindl: Die Volkskunde, 3. Winter: Kroje v zemích českých, 4. Paličkování krajek, 5. Novotný: Návod ku sbírání a zachovávání starožitností, 6. Klika: Slohy v uměnách výtvarných, 7. Vyhlídal, Rok na Hané, 8. Hostinský: Píseň lidová, 9. Vlastivěda, Pravěk, 10. Hoernes: Diluvialer Mensch, 11. Letopis matice slovenské.

Knihovna, jež dosud umístěna v českém gymnasiu, má dle možnosti býti přestěhována do nových místností.

Redakce časopisu muzejního doznala rokem letošním té změny, že churavému, velmi zasloužilému dosavadnímu redaktoru p. kons. radovi P. Wurmovi k jeho žádosti přidělen co spolueditor pan prof. Vašek, jenž již při prvém letošním čísle práce redakční vedl. Časopis, jenž poslední leta vycházíval půlletně vždy po dvojitém čísle, vycházeti bude opětně čtvrtletně, aby se členstvu dostávalo včasněji nových zpráv.

Spolek muzejní, jenž zván byl na četné odborné sjezdy, účastnil se, vy-

slav své zástupce: IV. sjezdu přírodozpytců a lékařů v Praze od 6.—10. června 1908 a III. sjezdu českých archaeologů a spolku muzejních 27. a 28. září 1908 v Praze.

Běžné záležitosti vyřídil výbor v 10 výborových schůzích.

V roce 1908 navštívily museum následující ústavy: X. studentská cestovní reální kolonie z Prahy, ctný klášter dominikánů, výprava agrárníků z Čech, Zemanky polské na zpáteční cestě z Prahy, IV. tř. obecné školy ve Chvalkovicích, Chovanky I. a II. pracovny úst. hrab. Pöttinga, Bohoslovci I. roč. z Olomouce. Z jednotlivců dlužno uvésti: prof. Černý z Brna, prof. Rzehák z Brna, Doc. dr. Kapras, plukovník Jind. Sabothy, plukovník Frant. z Ginzherzu, Štýrský Hradec, Rössler, řed. průmyslové školy na Kladně, dr. Jar. Helfert, Gimro Džamonja s paní, redaktor z Mostaru, prof. Alexander Alexandrovič z Orloje v Rusku.

Zprávy o spolku muzejním uveřejňovány po celý rok velmi ochotně a zdarma v listech místních »Našinci«, »Pozoru« a »Selských Listech«, začež spolek vzdává pánům redaktorům díky, s žádostí, aby i na příště své podpory spolku neodepřeli.

Zpráva ta se schvaluje bez poznámky.

Účet pokladniční za minulý rok skládá vrchní účetní p. Ed. Klement takto:

Pokladniční účet za rok 1908:

Příjem:

Hotovost z r. 1907:		
uložená v Ústř. zál. rol. na kníž. čís. 10.140	8.690·23	
v Občan. zál. olom. na vkl. l. č. 228.	1.363·53	
v c. k. pošt. spoř. .	182·40	
v příruční pokladně	3·36	10.239·52
Členské příspěvky (incl. došlé nedoplatky)		4.901·93
Subvence: zemská	800·—	
státní .	600·—	1.400·—
Dary a odkazy:		
Odkazy † prof. J. Tálského odčetně popl., esk. srážky, kvitančních výloh atd. . . . z nichž převádí se ale K 2.000·— na zvláštní fond prof. J. Tálského na vklad. knížku Ústř. záložny rol. č. 10.717		10.312·—
Dílo »Lidské dokumenty«, přijato za ně		16·—
Úroky:		
ze vkladu »Ústřed. zál. rolnické na kn. č. 10634/10809	481·30	
ze závodních podílů v Ústřed. zál. rolnické . . .	7·60	
ze vkladu v Obč. záložně v Olomouci	58·50	
ze vkladu v c. k. pošt. spořitelně .	17·54	
z cen. pap. v depôtu c. k. hl. berního úř. v Olomouci .	12·—	576·94
Různý drobný příjem a náhr. . .		445·70
celkem . .		27.902·09

Vydání:

Nájemné	1.852·—
pojistné	125·96
knihtiskárně Kramář a Procházka v Olomouci . .	2.805·02
red. paušál a jiné honoráře, pak služné a bytné kustodu lab.	2.356·—
mzda sluhovi	168·—
za složní lístky post. spořit. a novin. známky . .	710·—
za manip. pop. a prov. c. k. poštovní spořit. . . .	62·38
poštovné a jiné kancelář. výlohy	10·—
fondu prof. Tálského převádí se na vklad u Ústř. zál. rolnické v Olomouci č. kníž. 10.717	2.000·—

stoláři Valouchovi		262·50
za koupené mince z nálezu u p. Spáčila		363·—
za koupené výšivky . . .		50·—
různá jiná vydání		1.884·72
Konečná hotovost:		
v Ústřední záložně rolnické na kníž. č. 10.809 . . .	14.431·66	
v Občanské zálož. v Olomouci . .	1.492·03	
v c. k. pošt. spořit.	147·82	
v příruč. pokladně	181·—	16.252·51
celkem		27.902·09

Výkaz jmění k 31. prosinci 1908.

Sbírky starožitností, anthropolog. a palaeontologická		4.915·—
sbírky národopisné z oboru vyšívání a keramika . .		1.995·—
sbírka mincí		2.308·—
sbírky přírodopisné . . .		819·—
rozličné vzácnosti, j. obrazy, zbraně a p.		164·—
bibliotéka		328·—
inventář		328·—
závodní podíly v Ústř. zál. rolnické s % . . .	167·20	
nom. K 100·— lednové renty deponov. u c. k. hl. bern. úř. jako jistota za předepsaný popl. z darované knihov. vdp. rady P. Ig. Wurma . . .	102·—	
fond na zbudování vlast. domu uložený v Ústř. záložně rolnické na kníž č. 10719	70.011·97	
a v hotovosti .	38·06	
hotovost vykázaná na pokl. účtě	16.252·51	86.571·74
Vedle toho jsou ve správě musea:		
fond Palackého z roku 1907 . . .	2.636·34	
k tomu úrok pro rok 1908 . . .	111·46	2.747·80

Drobnější některé příspěvky p. t. dobrodincu zapsány jako dary na zbudování vlastního přístřeší.)

Fond prof. J. Tálského na udržování pomníku † sester jeho Marie a Františky Tálských a jich bratra odb. uč. J. Tálského . .	2.000·—	
k tomu úrok do 31. prosince 1908 .	56·10	2.056·10

Ed. Klement,
t. č. pokladník.

Předložené nám knihy se všemi doklady o příjmech a o vydání jsme prozkoumali a přepočítali a nalezli v plném souhlasu. Uložené hotovosti, fondy atd. jsou doloženy správnými doklady.

V Olomouci, dne 25. března 1909.

Fr. Odstrčil, t. č. revisor. **Mil. Procházka,** t. č. revisor.

Po návrhu přítomných pp. revisorů účtu, kteří jednotlivé položky a doklady srovnali, cenné dokumenty a závěrky účtů prohlédli a vše ve vzorném pořádku shledali, schvaluje valná hromada zprávu a účty pokladnikovy.

Místopředseda oznamuje, že vystupuje dle pořadu poslední třetina členů výboru: pp. monsignore Ignát Wurm, Dr. Hříbek, sekr. Cigna, c. k. sudí Vlček, odchodem pp. Dr. J. Musil, Dr. J. Podpěra a řid. učitel J. Telíčka, úmrtím inž. Pallat, konečně vzdáním se výborství pro přetížení prací c. k. řiditel p. insp. Fr. Polívka. Celkem tedy 9 členů.

Mimo tyto dlužno voliti 3 náhradníky a 4 revisory.

Po předběžné poradě postavena listina kandidátní a volba vykonána. Zvoleni následující pánové za členy výboru:

Monsignore P. Ig. Wurm, Dr. Ant. Hříbek, sekr. Lud. Cigna, c. k. sudí Vlček, zástupce st. návladnictví Dr.

Ant. Gloss, prof. Jos. Doležal, prof. Jos. Soušek, prof. Jan Prášek, prof. Jindř. Steinmann.

Za náhradníky: pp. stavitel Jan Hublík, pošt. oficiál Rainer Stanovský, řed. pošty v. v. Jos. Jedlička.

Za revisory: pp. prof. K. Minařík, řid. Fr. Odstrčil, majitel knihtiskárny Mil. Procházka, řid. Frant. Polívka.

Jelikož výbor žádného vlastního návrhu nepodává, hlásí se člen jeho, p. prof. Vašek o slovo, a tlumočí krátce, souhrně rokování ve schuzích výborových konané o cílech a snahách, jakými činnost muzea se dále říditi má. Hlavní zásady jsou tyto: Budiž v místnostech muzeálních upravena prostornější síň pro společné večírky a výstavky umělecké, přednášky fotografů-amatérů atd.; instituce sběratelů a venkovských jednatelů, hlavně pp. učitelů a studujících budiž oživena za účelem sbírání všeho druhu starožitností, spisů, knih, nábytku, maleb a lidového materiálu vůbec, zpráv o místech památných a těch, kde by se kopati a pátrati mělo, zvláště na severo-západní Moravě; buďtež konány častěji společné pochůzky po památkách města Olomouce s poučným výkladem pro širší kruhy interessujícího se obecenstva, buďtež sbírány tištěné i psané doklady z literární i kulturní historie moravské atd.

Valná hromada schvaluje snahy tyto a místopředseda ujišťuje, že nový výbor bude všemožně hleděti, aby pokynům a přáním těmto, které ostatně jsou jen obnovením a oživením snah a cílů zakladatelů spolku při 25letém trvání jeho, vyhověl, ovšem pokud skrovné prostředky peněžní dovolí, osoby schopné a obětavé po ruce budou a čestné tyto úlohy nezištně na se vezmou.

Místopředseda podává zprávu o nově získaných místnostech muzejních v Kanovnické ulici a residenci, které blahovůli nejdůstojnější kapituly olomucké za mírný nájem spolku propůjčeny byly. Bezpečnějších a vhodnějších za daných poměrů sotva by se našlo. V nich lze sbírky účelněji uspořádati a rozložiti, knihovnu v budově c. k. gymnasia zatím uloženou do muzea opět zpět přenésti. Stěhování právě zdárně se provádí a bude 2. dubna u konce, uspořádání sbírek pak potrvá aspoň do konce května, neboť vyžaduje práce namahavé a pilné. Doufáme, že zde dlouhou řadu let klidně a bezpečně uloženy budou, až se snad podaří vlastní důstojné přístřeší jim opatřiti.

Vzdávaje uctivý dík slavným redakcím místních a přespolních časopisů, zvláště »Našince«, »Pozora« a »Selských Listů« za ochotné a bezplatné uveřejňování zpráv a posudků, slav. Besedě za propůjčení místností k této valné hromadě a všem příznivcům spolku vůbec prohlašuje jednání za skončené.

Po ustavení skládá se výbor:

Předsedou spolku zvolen kons. r. P. Ig. Wurm, místopředsedou c. k. prof. v. v. E. Fierlinger, pokladníkem vrch. účetní Ed. Klement, jednatelem MUDr. Ant. Hříbek, kustodem archeol. c. k. prof. Ad. Vašek, numismatiky a archivu vikář P. Jos. Vyvlečka, kustodem štočků mag. pharmac. Jos. Knecht, knihovníkem prof. J. Steinmann, kustodem keramiky a obrazů prof. Jos. Souček a prof. E. Fierlinger, kustos-zástupce p. Filip Kovář.

Koncem roku 1908 bylo členu

a) zakládajících	. . . . .	108
z těch zemřelo	. . . .	36
žije	. . . . .	72
b) činných	. . . . .	1653

Časopisu musejního rozesílá se:

a) zaklád. členům žijícím	72	výt.
b) činným	1653	»
c) výměnou a bezplatně .	104	»
Dohromady . .	1829	výt.

XLIX. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní budovy muzejní

poskytli tito P. T. příznivci jeho od 1. září až do 30. června 1909:

	K
S. Abrham, parostroj. cihelna v Kunovicích	3·—
Marie Adamova v Olomouci sbírkou	4·—
Frant. Andrle, účetní záložny v Mor. Ostravě	1·—
Anonymus z Pardubic . .	10·—
Fr. Autengruber, star. v Pacově	1·—
Jan Babička, c. k. fin. rada v Plzni	1·—
Jan Bařura, far. v Oseku .	1·—
K. A. Bakovská, pěstounka v Uher. Hradišti	2·—
Jos. Bališ, úřed. cukr. v Hejčíně sbírkou	58·—
Boh. Belada, inž. na Král. Vinohradech, sbírkou . . .	4·50
Leop. Beneš, učitel v Lošticích sbírkou	8·—
Alex. Bernkopf, sládek ve Vlašimi	1·—
Regina Bibova, odb. učitelka v Praze	1·—
Fr. Bílý, polesný v Bludově	1·—
P. Bohdanová, choť lékaře v Ivanovicích	1·—.
Stol. spol. »Hačalí« v Bochoři	10·—
M. Bönnisch, kněz ve výsl. v Příboře	6·—
Fr. Brabec, farář v Jarošově n. N.	1·—
A. Braulík, c. k. inspektor v Ústí n. O. sbírkou . . .	4·—
Fr. Brděk, c. k. soud. rada na na Novosadech u Olom.	100·—
Žen. vzděl. a výrob. spolek »Vesna« v Brně z pokladničky soukrom. příspěvků	20·—
Jos. Brychta, želez. assist. v Bojkovicích	2·—
Jos. Coufalová, choť lékaře v Brušperku	1·—
Ph. Dr. Josef Cvrček, c k. gymn. prof. v Praze . . .	2·—
Snáška . .	243·50

	K
Přenáška . .	243·50
Albert Čáp, c. k. vrchní báň. rada v Příbrami	7·—
Jan Čelechovský, hospodář. správce v Mohelně sbírkou	5·—
K. Černý, městský inženýr v Přerově	1·—
V. Dědek, spir. v Č. Skalici	—·50
L. Dolenská, vdova po ředit. univ. kanc. na Král. Vinohradech	2·—
JUDr. Fr. Drbal, adv. v Mor. Kloboucích sbírkou . . .	4·—
Fráňa Drdácký na Kr. Vinohradech	1·—
Ant. Dvořáček, obch. jednat. v Olomouci	2·—
Kar. Dvořáček, inž. v Jindř. Hradci	1·—
MUDr. Vlad. Dvořák, lékař v Luce Šipenjské, Dalm. . .	2·—
Ant. Fafl, c. k. poštov. kontr. v Čes. Budějovicích . .	1·—
Vil. Feierabend, měšťan v Chrudimi	2·—
Jos. Felix, c. k. okr. sekret. v Domažlicích	1·—
Fr. Fencl, prof. v Praze . .	1·—
Jos. Fojtík, předn. stan. v. v. v Olomouci	1·—
A. Fojtová, c. k. poštm. v Postřelmově	1·—
Jos. Freund, c. okr. soudce v Týně n. V.	2·—
M. a Ph. Dr. Ant. Frič, c. k. univ. prof. v Praze . . .	10·—
Rob. Friedl, pokl. Roln. zál. v Uh. Hradišti sbírkou . .	5·80
Jan Frodl, tov. v Olomouci k uctění památky zemřelého profes. Jos. Tálského . .	5·—
Fr. Fronc, půdní mistr v Rohatci sbírkou	4·—
Ter. Ianthraběn. Fürstenbergová, dvor. dáma ve Vídni	10·—
Snáška . .	312·80

Přenáška . .	312·80
Viktor Gardavský, c. a k. voj. vrch. správce v Brně	3·—
Fr. Gaja, adm. v Litultovicích	1·—
MUDr. E. Glücksmann, lázeň. lékař v Luhačovicích . .	3·—
Fr. Grydil, far. v Blansku .	3·—
Hadrbolec a spol., velkovýr. jem. prádla v Praze . .	5·—
Ed. Haisl, řed. cukr. v Libici n. C. sbírkou	6·—
JUDr. Fr. Haubálek, advokát v Olomouci	5·—
Vojt. Hanačík, prof. v Jičíně	2·—
J. Hanzlovský, inž. chem. v Radotíně	1·—
Jos. Hauer, strojník v ústř. jatkách v Plzni	1·—
Fr. Heidenreich, účetní v Určicích	2·—
Jan Hellich, lékárník v Poděbradech sbírkou . . .	15·—
Jos. Henek, koop. v Raškově	1·—
A. Hirsch, obch. v Olomouci	5·—
JUDr. Oldř. Hladík, c. k. okr. soudce na Kr. Vinohradech	2·—
Odbor Zemské jedn. soukr. úředníků v Hlinsku . . .	2·—
Fr. Hola, stav. v Čes. Brodě	1·—
Ant. Holeček, stav. v Jičíně	1·—
B. Holman, prof. obch. akad. v Brně	1·—
B. Holomek, stav. v Bzenci sbírkou	7·70
Jos. Holuby, ev. far. v Zeman. Podhradí	1·—
Jos. Horák, c. k. vrch. pošt. ofic. v Přerově	4·—
Jul. Houdek, obch. v Náměšti sbírkou	10·—
Sbor prof. c. k. gymn. v Král. Hradci	5·—
Dr. Fr. Hradil, lékař v Tršicích sbírkou	6·40
Jos. Hradil, koop. v Oseku .	1·—
K. Hrazánek v Praze . .	5·—
Jos. Hrubý, koop. v Nákle .	5·—
Oldř. Hrubý, obch. v Jilemnici	4·—
J. Hruška, prof. v Plzni . .	2·—
Kamila Hrušková v Táboře	1·—
Ant. Hrůza, c. k. ofic. a spis. v Praze	1·20
MUDr. Mich. Hudeček, lékař v Cholině	2·—
Snáška . .	428·10

Přenáška . .	428·10
Žen. vzděl. jednota »Libuše« v Ivanovicích	2·—
Rud. Jandera, c. k. soud. adjunkt v Žamberku . . .	2·—
Fr. Janhuba ve Vordernberku, Štýr.	2·—
Jos. Janský, děk. v Zahrádce	2·—
Rud. Jarmař, maj. sedlář. závodu v Čes. Třebové . .	1·—
Jos. Jäger, prof. v Třeboni .	2·—
Jiřík Ježek, školák v Chrudimi	—·50
Jaroslav a Jóža Jiráskovi na Žižkově	2·—
Bedřich Kabrhel, sedlák v Dražkovicích	2·—
Kar. Kadlec v Želči	1·—
Jos. Kalivoda, c. k. ber. spr. v Žamberku	1·—
A. Kalla, I. rudoh. továrna na ryb. kons. ve Šmideberku	2·—
Jos. Kameníček, obch. v Dol. Štěpánově	2·—
Alois Kaplan, c. k. gymn. řed. v. v. v Olomouci	2·—
Jan Kapras, prof. v N. Bydžově	2·—
F. Kašpar v Bubenči . . .	1·—
P. Kábová, učit. v Lysé n. L.	1·—
MUDr. J. Kessler ve Žlebích	1·—
JUC. Kohn Karel, maj. realit v Chrudimi sbírkou . .	36·—
Místní odbor spolku č. úřed. želez. na Kladně	2·—
Šeb. Klička, parostroj. pivovar v Štěnovicích . . .	3·—
Jan Knies, nadučit. ve Sloupě	3·—
Fil. Kociánová v Libhošti .	8·—
Jar. Kočí, koop. v Tlumačově sbírkou.	5·—
Jak. Kohout, far. v Brušperku	1·—
Josefka Kolářová ve Velkém Újezdě	—·25
Obč. čten. beseda v Zálaby-Kolíně	3·—
Ign. Kolísek, koop. v Bilovicích sbírkou	7·—
Bohuslav hrabě z Kolowrat v Černíkovicích	10·—
E. Kosinek v Proseči sbírkou	4·50
Jos. Kotrbáček, maj. cukrář. závodu v Olomouci . . .	2·—
Emil Koutník, syn účetního v Mostě	2·—
Snáška . .	543·35

Přenáška . .	543·35
Ant. Koutný, far. ve Velkém Újezdě	1·—
MUDr. Kratochvíl, obv. lékař v Červ. Kostelci	5·—
Cyr. Kráčmer, provisor kláštera v Rajhradě	1·—
Jos. Králík, předn. stan. v Sedlci n. dr.	1·—
JUDr. A. Královec, advokát v Nové Kdyni	4·—
Alois Krejčí, katech. ve Vel. Meziříčí sbírkou	11·70
Odkaz † pí. Ter. Krčkové v Hnojicích 100 K po odrážce poplatků atd.	70·—
M. Krejčů, odb. uč. v Telči	3·—
Jos. Krkoška, prof. v Pelhřimově	1·—
Ant. Kroupa, techn. adjunkt v plyn. na Smíchově . .	2·—
JUDr. Kar. Krška, c. k. nám. st. zást. v Brně	2·—
Antonín Křivánek v Hořovicích	2·—
JUDr. Martin Kříž, c. k. notář ve Ždánicích	2·06
Josef Kubias v Praze . . .	1·—
Jan Kubíček, c. k. vrch. pošt. kontrolor v Olomouci . .	2·—
Fr. Künstler, far. v Horněmčí	1·—
MUDr. J. Kvasnička, cís. kr. vrch. okr. lékař v Plzni .	2·—
Kar. Kytka, c. k. škol. rada v Plzni	1·—
Emil Langer, c. k. dvor. rada v Příbrami	2·—
MUDr. Stan. Laun, obv. lék. ve Veveř. Bytyšce sbírk.	3·—
Emil Ledrer, prof. v Plzni .	1·—
Jos. Lemberk, c. k. resp. fin. str. v Ruzíni	1·—
Frant. Lepařík, farář v Zábřehu n. O.	2·—
Jos. Lhota, řid. c. k. č. prům. školy v Plzni	1·—
Alois Ličman, farář v Popovicích	2·—
Okres. fond v Libochovicích	5·—
Spořitelna v Libochovicích .	5·—
Měšť. beseda v Litovli . .	5·—
Rol. akc. pivovar se sladovnou v Litovli	50·—
Lad. Loštický, kapl. v Dubě sbírkou	8·—
Snáška . .	741·11

Přenáška . .	741·11
J. Loučný, soukromník v Černožicích	5·—
Arnošt baron Loudon, velkostatkář v Bystřici p./Host.	50·—
Jos. Lužný, farář v Prusinovicích	1·—
JUDr. Aug. Machek, advokát v Chrudimi	3·—
F. Malínek, předn. stan. Skalice-Boskovice . . .	1·—
ThDr. Jan Marek, síd. kanov. v Praze	7·—
J. Martan, řed. cukr. v Rájci .	4·—
K. Matěj, zem. vrch. inženýr v Olomouci	3·—
Fr. Matula, odb. učitel v Tovačově sbírkou	17·—
Jos. Melzer, vrchní účetní v Litomyšli	1·—
Marie Metelkova, ve Velkém Újezdě	—·50
MUDr. Václav Mišta, plukov. lékař v Terstu	2·—
Jos. Mlčochová, chof účetního cukr. v M. Prosenicích	5·—
Jos. Mňuk, řed. m. školy v Zábřehu n. O.	1·—
Čten. spolek. v Morkovicích	1·—
Jos. Mücksteinova v Huníně .	1·—
Fr. Myklík, nadučitel v Nové Vsi u Ostrohu	2·—
Al. Navrátil, lesmistr v Kvasicích sbírkou	3·—
Jos. Nezhyba, řed. cukrovaru v Rožďálovicích	1·—
JUDr. Lad. Nekvasil, advokát v Praze	2·—
Fr. Němeček, k. a. nadlesní v Rajnochovicích	2·—
Dr. Lub. Niederle, c. k. univ. prof. v Praze	3·—
Ferd. Nikl, vrch. uč. v Praze	7·—
Josef Nikodým v Středoklukách	1·—
Obec Bojkovice	2·—
» Brod. Uh.	2·—
» Hunčovice	5·—
» Lazce u Olomouce .	40·—
» Luběnice	5·—
» Přerov	10·—
» Řepčín	2·—
» Sedlec na dr. F. J. .	1·—
» Topolany	10·—
» Velehrad	2·—
Snáška . .	943·61

Přenáška . .	943·61
Fr. Očenášek, říd. šk. v Pivíně	1·—
JUDr. Čeněk Odstrčil, advok. v Olomouci	5·—
Okresní výbor v Hluboké . .	5·—
Filiálka Praž. úvěrní banky v Olomouci	10·—
Jan Ondok, far. ve Vinařicích	1·—
Fr. Ošťádal, farář v Trnávce	1·—
JUDr. Jan Ošťádal, adv. v Olomouci	2·—
Fr. Ottruba, em. c. k. notář v Nymburce	2·—
F. Pacal, drog. v Heř. Městci	2·—
Odbor Českosl. obchod. besedy v Pardubicích . . .	11·—
B. Pataníčkova, ind. uč. v Koryčanech	2·—
B. Pánek v Říčanech . . .	1·—
Karel Peřina, cukrmistr ve Velíni	1·—
Eliška Pistorinsová v Hořovicích	1·—
Jan Placek, c. k. gymn. řed. v Mladé Boleslavi . . .	2·—
Odbor zem. jednoty soukr. úředníku v Plzni	10·—
MUDr. Poluda V. v Strašicích	1·—
Jos. Podařil, stav. v Starých Benátkách	1·50
A. Podivinský v Cerhenicích	2·—
A. Podlaha, kvard. v Rumburku	1·—
Jan Podloucký, c. k. vrchní soud. ofic. v. v. v Morkovicích	3·—
J. Pochop, c. k. gymn. profes. v Třebíči	1·—
MUDr. Al. Polívka, lékař ve Frýdlantě	2·—
Fr. Pospíšil, c. a k. voj. vrch. úč. rada v Dlouhé Vsi . .	1·—
A. V. Práger, ředit. záložny v Kolíně	1·—
Poj. banka »Slavie« v Praze	30·—
Admin. časop. »Národ. Politika« v Praze	4·—
V. Prachař, c. k. pošt. ofic. v Uh. Hradišti sbírkou . . .	2·50
Procházka Jan, c. k. ber. spr. ve Vel. Byteši a společníci	2·—
Václ. Procházka v Olomouci sbírkou	12·—
Snáška . .	1064·61

Přenáška . .	1064·61
Em. Procházková, učitel. ve Vranovicích sbírkou . . .	3·—
Jos. Prokeš, kapl. v Postřelmově	1·—
MUDr. Jar. Prokupek, lékař v Horkách n. J.	2·—
I. rol. sladovna v Prostějově	10·—
MUDr. Fr. Přecechtěl, lékař v Olomouci	5·—
Mat. Přidálek, inž. chem. v Přerově	2·—
Th. Přikryl, okr. cestmistr v Přerově	1·—
Spol. akc. sladovna rolnická v Příkazích	30·—
Jos. Puchta, křížovník-provisor v Praze	5·—
Vinc. Rameš, far. v Radimi .	1·—
Fr. Regal, prof. obch. akad. v Chrudimi	6·—
Fr. Rejthárek, c. k. prof. reál. Hradci Král.	1·—
Anna Rettová, chof vrchního kontrol. v. v. v Klatovech	1·—
JUDr. K. Rosendorf, adv. ve Velk. Meziříčí	4·—
Mar. Rothová, vdova po adv. v Chrudimi	4·—
Jar. J. Rousek v Nuslích . .	1·—
MUDr. Prokop Ruda, lékař v Rajhradě	4·—
Boh. Ryba, ředitel m. šk. v Hradci Král.	1·—
Ant. Ryska, techn. spr. cukr. v Pětipsech	1·—
Fr. Řivnáč a syn, c. a k. dv. kožešník v Praze	5·—
Fl. Sekanina, nadlesní v Olomouci	1·—
Fr. Schmidora, lyc. prof. na Král. Vinohradech . . .	1·—
Václav Schmidt, úř. cukr. ve Zvoleněvsi	1·—
Jan Sklenář, rolník ve Vacanovicích	16·—
Dr. Čeněk Smrček v Třebíči .	3·—
Kar. Stejskal, žel. adjunkt v v Oswięczimě	4·—
Jan Stoupa, velkoobchodník v Praze	2·—
MUDr. Rud. Straka, lékař v Kyšperku	1·—
Fr. Stříbský, c. k. soud. adj. v Mostě	6·—
Snáška . .	1187·61

Přenáška . .	1187·61
Fr. Suchánka zeť v Náměsti u Brna	1·—
Marc. Suchánek, evan. farář ve Stařechovicích . . .	1·—
Jos. Suchan, maj. rukav. závodu v Olomouci	2·—
Jos. Sulík, účetní cukrovaru v Tovačově	3·—
A. Svoboda, inž. v Berouně .	4·—
MUDr. Václav Svoboda v Nabřežině u Terstu	2·—
Jan Svozil, tov. v Lošticích .	2·—
JUDr. Jos. Sýkora, advokát v Chrudimi	1·—
O. Ševčík, prof. hud. v Praze	3·—
Fr. Šimek v Jičíně	2·—
Jos. Šimek, úředník cukrov. v Syrovatce	2·—
Alois Šimon, insp. dráhy v Uh. Hradišti	2·—
Fr. Šustr, ev. farář v Opolanech	2·—
Adolf Švarc v Hoře Kutné .	1·—
A. Tebich, stav. v Hranicích	14·20
Ant. Tesař, c. k. notář ve Vyškově	7·—
Jos. Thun, farář v Nákle . .	1·—
Vil. Tkaný, c. k. gymn. prof. v. v. ve Znojmě	2·—
Ant. Tománek, císař. rada v Chrudimi	1·—
Tob. Tomek, kap. v Lesnici .	1·—
V. A. Treybal, přís. znalec c. k. soudu v Praze	2·—
Jindř. Tschakert, c. k. fin. r. v Plzni	1·—
Jos. Uličný, c. k. gymn. prof. v Třebíči	1·—
Em. Urban, mlynář v Unhošti	2·—
J. L. Urban, velkozávod kam. v Olomouci	4·—
Spolk. rolu. cukrovar ve Vinoři sbírkou	29·—
MUDr. Viturka v Táboře . .	1·—
JUDr. Jarosl. Voženílek, rada zemského výb. v Praze .	2·—
Jar. Vrzal, techn. spr. cukr. v Mal. Prosenicích . . .	2·—
Alois Všetička v Praze . .	1·—
Fr. Vydra, tov. v Praze . .	2·—
Vlad. Vylmal, vrch. revid. c. k. st. dráh v Praze sbírkou	15·60
I. Kontrib. spořitelna ve Vyškově	20·—
Snáška . .	1324·41

Přenáška . .	1324·41
Ženská vzděl. jedn. »Vlasta« ve Vyškově	10·—
Arn. Wadas, lesní správce v Lázích	1·—
Tom. Wiedermann, děkan v Klenovicích	1·—
MUDr. Fr. Zahradnický, primář nem. v Něm. Brodě .	2·—
MUDr. Fr. Zahradníček, obv. lékař v Olšanech . . .	5·—
Ondř. Zajic, učitel úst. hluchoněm. v Lipníku . . .	2·—
Tom. Zatloukal, c. k. profes. v Plzni	2·—
Vlad. Zatloukal, c. k. fin. doz. v Bunesti, Buk. . . .	1·—
Alois Zavřel, c. k. gym. prof. v Brně	1·—
V. Zbořil, tov. v Bystřici p. H.	2·—
Boh. Zubaník, vrchní strojkom. v Č. Budějovicích . .	9·—
Tělocvič. jednot. »Sokol« ve Žlebích	2·—
Fr. Žofka, c. k. soud. oficial v Přerově	2·—
Václav Žurek, c. k. rada z. s. v Konici s chotí	3·—
pak od 16. února až do 31. března 1909:	
Jos. T. Ander, velkoobchod. v Olomouci	5·—
Adolf Anděl, c. k. dozor. fin. str. v Dol. Synouci, Buk. .	2·—
MUDr. Ign. Babička v Dubě	2·—
Vratislava Bažantová, choť lékaře na Smíchově . . .	2·—
Frant. Bárta v Šumicích .	1·—
Viktor Beneš, arch. a stav. v Praze	4·—
Jos. Berka, cís. rada v Prostějově	2·—
Boh. Bobek, c. k. úč. revid. v Praze	1·—
Frant. Boček, čes. vývoz. nástrojů hud. atd. v Schönbachu	1·—
Otto Bondy, velkoobchodník v Praze	10·—
Uh. Brod. cukrovar br. Mayů v Uh. Brodě	100·—
Silniční výbor v Bystřici p. Hostýnem	2·—
Snáška . .	1499·41

Přenáška . . 1499·41

J. L. Císař a spol., parní pila ve Světlé n. Sáz. . . . . 1·—
MUDr. Ant. Crha, pr. lékař v Lomnici n. Pop. . . . . 1·—
Fr. Crha, duchodní v Mníšku 2·—
Dr. J. Čečka, c. k. prof. na Kr. Vinohradech . . . . 1·—
Fel. Čermák, maj. parn. vále. mlýna v Podluskách . . 1·—
JUDr. Oskar Dellin, c. k. fin. sekr. v Dubé . . . . . 1·—
Ondř. Dobner, řid. vychovatelny v Praze . . . . . 2·—
Stan. Dostál, koop. v Čeladné 2·—
Tom. Drahokoupil, c. k. kontr. loter. úřadu v Praze . . . 1·—
MUDr. Otak. Dufřek ve Světlé n. Sáz. . . . . 1·—
Jos. Dušek, výr. rys. v Praze 1·—
Václ. Eichler, c. k. vrch. pošt. ofic. v Hoře Kutné . . . 1·—
Josef Fiala v Plzni . . . . 1·—
MUDr. Št. Filip, obv. lékař v Tupadlích-Potěhcích . . 1·—
Jos. Finda, c. k. evid. geom. v Ml. Boleslavi . . . . . 2·—
Mik. Fischer, děkan ve Strážnici, sbírkou . . . . . 4·—
Vojt. Frejka, far. v Bohušovicích . . . . . 1·—
Josef a Jan Frič, továr. na Kr. Vinohradech . . . . 5·—
Frant. Frimel, dám. konfekce v Praze . . . . . 2·—
Rodina Frodlova v Olomouci na uct. památky † JUDra. Ant. Geislera, adv. v Olomouci, prostřednictvím administrace »Pozora« . . 10·—
Leop. Hajíček v Čes. Budějovicích . . . . . 1·—
Ant. Hanslian, c. k. gymnas. prof. v Přerově . . . . . 2·—
Čten.-pěv. spolek »Palacký« v Hejčíně . . . . . 5·—
MUDr. Cyr. Heřman, c. k. okr. lékař v Bruntále . . . . 2·—
Fr. Heřman v Týně n. Vlt. . 1·—
Frant. Hieke, podn. staveb v Lounech . . . . . 1·—
Jos. Holub, c. k. fin. komis. v Pardubicích . . . . . 1·—
Rud. Holub, far. v Lidečku . 2·—

Snáška . . 1555·41

Přenáška . . 1555·41

E. Honzík, arch. v Bukurešti, Rumunsko . . . . . 5·—
Bož. Hořejší, choť c. k. pošt. komis. v Praze . . . . . 1·—
Residence jesuitská na Sv. Hostýně . . . . . 3·60
Společnost »Krákara« v Hradci Král. . . . . 5·—
Karel Hradecký, c. k. vrch. pošt. správce v Chrudimi . 1·—
Jos. Hradil, řidit. škol v. v. v Klimkovicích . . . . . —·80
Fr. Hradilík, prof. v Lipníku 1·—
Petr Hrb, k. a. spr. velkost. v Týně n. Vlt. . . . . 1·—
R. Hrdlička, far. a Fl. Dostál, kapl. v Nezamyslicích . . 2·—
Fr. Huňáček, ve Štýru, Rak. 1·—
Kar. Chaloupka, hodin. v Kostelci n. Orl. . . . . 1·—
Úředníci v expositure techn. kanc. zemědělské rady v Chlumci n. Cidl. . . . . 2·—
Jos. Chmel, maj. uzen. záv. v Praze . . . . . 2·—
E. Chocholka, c. k. dvor. rada v Hoře Kutné . . . . . 2·—
Obč. Beseda v Cholině . . . 8·—
Fr. Chudoba, farář n. o. ve Zdounkách . . . . . 2·—
Fr. Ille, c. k. pošt. úř. v Brně 1·—
Arnošt Janáček, účetní cukr. v Lenešicích . . . . . 1·—
Frt. Janáček, maj. pivovaru v Uh. Brodě . . . . . 3·—
Ot. Jandečka, c. k. prof. v N. Bydžově . . . . . 1·—
M. Jehlička, vrch. inž. zeměd. rady v Chlumci n. Cidl. . . 1·—
Václav Jelínek v Král. Dvoře n. Lab. . . . . 1·—
Marie Jiříčková, liter. učit. v Otnicích . . . . . 1·—
MUDr. Karel Jung, lékař ve Šternberku . . . . . 2·—
J. M. Kadlčák, posl. a naduč. ve Frýdlantě . . . . . 1·—
Dr. H. Karlík, řid. cukrovaru v Nymburce . . . . . 5·—
Josef Kaška, nadučitel v. v. v Krumpachu . . . . . 1·—
Jan Kašpar, far. v Lošticích, sbírkou . . . . . 5·—
Al. Kašpárek, děk. v Č. Brodě 1·—

Snáška . . 1617·81

Přenáška . .	1617·81
Ant. Kerhart, insp. v Táboře .	1·—
MUDr. Jos. Kessler ze Sprengeisenu, lék. ve Žlebích . .	1·—
Bonif. Kittrich, far. v Polešovicích, sbírkou	2·05
Mořic Klimeš, statkář v Mirošově	2·—
Kar. Klvaňa, c. k. pošt. ofic. v Terstě	1·—
V. Kmoníček, techn. adj. cukr. ve Vrdech	4·—
Jan Köhler, ak. malíř v Nenkovicích	1·—
Ant. Kolísek, koop. ve Velk. Karlovicích.	1·—
Lad. Konečný, c. k. pošt. assistent v Lounech	1·—
Ign. Koplík, vážný cukrov. ve Všetulích	1·—
Vladimír Kopřiva, továrník v Předklášteří	1·—
Rud. Kordas, učitel v Bludově	1·—
Alois Koruna, roln. v Ráječku	1·—
Marie Kořanová, choť řid. cukrov. na Kr. Vinohradech .	1·—
MUDr. Jos. Košák, lék. v Plzni	1·—
M. Kofátko, velkoobch. v Turnově	5·—
Jos. Koudelka, techn. adj. cukrovaru v Bašnicích . . .	1·—
MUDr. Fr. Kozlovský, pan. a zám. lékař v Lukovci . .	2·—
Tom. Král, koop. v Uh. Ostrohu	1·—
Jarosl. Kratochvíl, pokl. cukr. ve Vlkavě	3·—
MUDr. Jos. Kristen, m. okr. lékař v Praze	1·10
Dr. Jan Krištůfek, řid. reál. v. v. v Táboře	2·—
Dobytkářské družstvo v Křelově	5·—
F. Křižanovský, cukrář v Zábřehu	1·—
Adolf Kubeš, c. k. rada zem. soudu v Ml. Boleslavi . .	1·—
Fab. Kubiš, koop. v Kamenné Horce	2·—
Jan Kučera, techn. spr. cukr. ve Vysočanech	2·—
Jan Koupil, vážný cukr. v Holici	1·—
MUDr. Kvasnička, lék. v Plzni	1·—
Mr. R. Langer, drog. v Zábřehu	1·—
Snáška . .	1666·96

Přenáška . .	1666·96
Anna Linhartová, choť okr. tajemníka v Mirovicích . .	3·—
Ant. Linka, lékárník v Brně .	1·—
Učit. sbor zem. úst. pro hluchoněmé v Lipníku . . .	5·—
Václav Louda, člen spr. rady akc. továrny na cukr. v Hor. Bučicích	2·—
Frant. Mach, c. k. stav. rada v Praze	2·—
MUDr. Boh. Malý, c. a k. pluk. lékař v Rogatici, Bosna . .	5·—
Milosl. Martinec, arch. a stav. v Orlové	1·—
MUDr. Fr. Mařík, obv. lékař ve Voticích	1·—
Jan Matl, trafmistr v Kunovicích, p. Bránky	2·—
Alfred Meixner, sklad. cukr. ve Všetulích	1.—
Jan Michálek v Praze . . .	3·—
Frant. Michovský na Kr. Vinohradech	1·—
JUDr. Vil. Mildschuh, konc. zem. statist. kanc. na Smíchově	1·—
Mr. V. Nečas, lékárník v Přerově	2·—
Jos. Nehyba, řid. cukr. v Rožďalovicích	1·—
JUDr. Lad. Nekvasil, advokát v Praze	2·—
J. Nezval v Libochovicích . .	1·—
Bedř. Novák, poklad. v Kamenici n. Líp.	2·—
F. J. Novák, techn. spr. cukr. v Lužanech, Buk., sbírkou	10·—
Jakub Novák, obch. zahradník v Povlu	1·—
Anna a Jan Novotných v Košířích	2·—
Obec Kyjov	10·—
Obec Dubčany	4·—
Ústav hrab. Föttinga (sbor a chovanky) v Olomouci . .	10·—
Jos. K. Ort, I. č. aut. mlýn a pekárna v Košticích n. O. .	1·—
Gust. Parma, c. k. polic. kom. v Mor. Ostravě, sbírkou . .	3·—
Fr. Patzák, tov. v Č. Budějovicích	2·—
Julie Pavlíčková, vdova po radovi zem. soudu v Soběslavi	2·—
Snáška . .	1747·96

Přenáška . . 1747·96

Ant. Petříček, c. k. stát. zást. v Nov. Jičíně, sbírkou . . 12·—
MUDr. V. Pexa, dět. lékař v Praze . . . . . 2·—
A. Pikhard, c. k. rada zemsk. soudu v Praze . . . . 1·—
Frant. Pinkas, cís. r. v Praze 2·—
Jan Ploj, host. v Bludově . 2·—
Jan Podloucký, c. k. vrchní soudní ofic. v. v. v Morkovicích . . . . . 1·—
A. Poláček v Kopidlně . . . 1·—
Ign. Pouč, far., ve V. Lukově 2·—
Úředníci c. k. berní správy I. 2·—
Jan Procházka, techn. adjun. cukr. v St. Benátkách . . 1·—
Jan Prudil v Praze . . . . —·50
Kar. Převrátil, úřed. fy. L. Brumlík v Praze . . . . 2·—
Ant. Pupp na Královsk. Vinohradech . . . . . 10·—
MUDr. Ant. Reiniš, lékárník v Poniklé . . . . . 1·—
Jan Reyl, před. stav. v Bedihošti . . . . . 2·—
MUDr. V. Rubeška, c. k. un. prof. v Praze . . . . . 2·—
Ant. Rulík, účetní cukrov v Zakolanech . . . . . 2·—
Ant. Rydlo ml., tov. v Krčíně 3·—
Olga Rychlíková, choť adv. v Praze . . . . . 2·—
MUDr. Jos. Salmon, dět. lék. v Praze . . . . . 1·—
Ant. Sedláček, děk. v Bzenci sbírkou . . . . . 5·—
Václ. Setunský, zasíl. a obchodník v Táboře . . . 2·—
Jan Setvín, správce cukr. ve Skřivanech . . . . . 1·—
O. Schreiber, lékárník v Žižkově . . . . . 2·—
MUDr. Jos. Schröder, obvod. lékař ve Studence sbírkou 1·—
Frant. Schweizer, lesmistr v Hor. Cerekvi . . . . 2·—
MUDr. J. Skrbek, maj. léčeb. ústavu v Praze . . . . 2·—
Ferd. Slabý, podn. staveb na Smíchově . . . . . 2·—
Josef Slavík, drog. v Milesku 1·—
Leop. Slováček, zedn. a tes. mistr v Kroměříži . . . . 4·—

Snáška . . 1821·46

Přenáška . . 1821·46

Bedř. Spatný, předseda mus. spol. v Nov. Bydžově . . 5·—
Kar. Stav, zemský oficiál v Lipníku . . . . . 1·—
Kar. Stavěl, c. k. poštmistr v Deštné . . . . . 1·—
Lud. Stehlík, c. k. adj. tech. fin. kontr. v Kolčanech . . 1·—
Vinc. Stich, vrch. správce v Č. Budějovicích . . . 4·—
Jan Stratil, koop. v Hulíně sbírkou . . . . . 6·—
Kar. Stumpf, c. k. rada z. s. v. v. v Písku . . . . . 2·—
R. Svátek, pokladník spořitel. v Plzni . . . . . 1·—
Ant. Svoboda, techn. adjunkt cukr. v Bašnicích . . . 1·—
V. Sýkora, řid. cukrovaru v Zakolanech . . . . . 2·—
MUDr. Kar. Šantrůček v Přerově . . . . . 2·—
Mr. F. Šebesta, lékárník v Soběslavi . . . . . 1·—
Mr. Emil Šedivý, lékárník v Praze . . . . . 2·—
Petr Šeda, přednosta stan. v Týništi n. Orl. . . . . 1·—
MUDr. Čeněk Šenk, obv. lék. v Borohrádku . . . . . 1·—
Jaroslav Ševčík, obchodník v Ořechově . . . . . 3·—
Tom. Šilinger, C. S. A., posl. v Brně . . . . . 2·—
Boh. Šilinger, arch. v Ledči n. Jizerou . . . . . 1·—
Jos. Šlechta, c. k. kontr. fin. techn. kontr. ve Vlkavě . 1·—
G. Šoltész, ev. far. v Krabčicích . . . . . 1·—
J. Štandera v Karlíně . . . 1·—
M. Štechová v Praze . . . 2·—
Boh. Štěpánek, vrch. kontr. hlav. pokl. v Praze . . . 2·—
Ant. a Jul. Štěpánkovi v Židovicích . . . . . 1·50
Alois Štourač, obchodník v Třebíči . . . . . 1·60
Kar. Talpa, uč. v Bludově . 1·—
Jan Tichý, řídit. účet. odd. při místodrž. v Praze . . 2·—
Vilém Tobisch, rada zemsk. výboru v Bubenči . . . 2·—

Snáška . . 1873·56

Přenáška . . 1873·56

Th. Dr. Fr. Tomáštík, koop. v Hor. Rudě . . . . . 2·—
Jos. Trnka, řid. panství v. v. v Zámku Ždáře . . . . 5·—
Kar. Tumlíř, c. k. not. v Hodoníně . . . . . 2·—
Frant. Überhuber, účetní cukrovaru ve Vys. Veselí . 2·—
Miloč Vačlena, c. k. soudce v Písku . . . . . 5·—
C. G. Vejšický, inž. v Karlíně 1·—
Beseda »Svatopluk« ve Veselí n. Mor. . . . . 2·—
Jan Vyhlídal, far. v Lobodicích . . . . . 3·—
J. Vysloužil, pokladník spoř. v Pečkách n. Odr. . . . 2·—
Fr. Vysloužilová, statkářka v Příkazích . . . . . 3·—
MUDr. Frt. J. Wirth na Smíchově . . . . . 2·—
Jan Wolf, prof. v Nov. Bydžově . . . . . 1·—
Frant. Zakosil, star. na Velehradě sbírkou . . . . . 3·77
Frant. Zapletal, obch. v Uh. Hradišti sbírkou . . . . 13·—
Občanská zálož. v Hnojicích 5·—
Rolnická zálož. v Dubanech 10·—
Rolnická zálož. v Příkazích 10·—
Jos. Závada, učitel v Dobroticích . . . . . 1·—
Frant. Zdeborský, kupec v Něm. Brodě . . . . . 2·—
Mr. Josef. Zelený, lékárník v Poličce . . . . . 2·—
Dr. Jar. Zenger, c. k. vrch. horní komisař ve Vídni . 5·—
Emil Zimmer, obchodník v Soběslavi . . . . . 1·—
Dr. Zimmermann ve Vysok. Veselí . . . . . 2·—
Ant. Zlámal, kontr. cukrov. ve Všetulích . . . . . 2·—
Ant. Žák, c. k. prof. v Nov. Bydžově . . . . . 1·—

Dohromady . . . 1961·33

K tomu:

a) Zůstatek 30. září 1908 . 66593·29
b) Úroky z vkladů v Ústř. záložně rolnické v Olomouci za rok 1908 . . 2739·20

Úhrnem . . . 71293·82

V II. čtvrtletí 1909.

Marie Adamova v Olomouci sbírkou u některých p. t. olomuckých členů . . . 31·—
Fr. Angroš, hor. inž. v Takobeni, Buk. . . . . 2·—
Karel Aupěka, c. k. vrchní pošt. kontr. na Smíchově . 2·—
Josef Beran v Kročehlavech 1·—
Fr. Berounský na Královsk. Vinohradech . . . . . 5·—
Jan Biedermann, inž. v Karvíně . . . . . 3·—
Jos. Blahota, techn. správce cukrov. v Lužci n. V. . . 2·—
J. Bradáč, maj. domů na Smíchově . . . . . 17·—
Krist. Brázdilová, vdova po insp. v Praze . . . . . 1·—
Jan Brejník, restaur. v Olomouci . . . . . 7·—
J. Bukovanský, řid. velkostatku v Buděi . . . . . 1·—
J. Bukovský, lékárník na Horách Břez. . . . . 1·—
Anna Cvečková, choť lékárníka v Brně . . . . . 1·—
JUDr. Jaromír Čelakovský, c. k. univ. prof. v Praze . . 1·—
R. Čermák, c. k. vrch. kontrolor v Bedihošti . . . 4·—
V. Čermák v Seči . . . . 2·—
Fr. David, stav. v Lounech . 4·—
Jos. Dobiáš, úřed. cukrovar. ve Svojšicích . . . . 1·—
Čeněk Dostál, l. č. komis. a jednat. v Brodku . . . . 2·—
Václav Dostál, farář v Kladkách . . . . . 2·—
V. Douša v Zásmukách. . . 5·—
Tom. Drahokoupil, kontr. c. k. loter. úř. v Praze sbír. 4·—
Roln. akc. cukrov. v Dřevohosticích . . . . . 25·—
Boh. Duraz, c. k. kontrolor v Hulíně . . . . . 2·—
Max Dvorský, ředit. měšťan. školy dívčí v Kroměříži sbírkou . . . . . 10·—
MUDr. Arno Dvořák, c. k. pl. lékař a spis. v Praze . . 2·—
Narcis Dvořák, kapl. v Drahotouších sbírkou . . . 6·—

Snáška . . 144·—

Přenáška . .	144·—
Karel Eger, ředit. cukrov. a velkostatku v Oužicích .	3·—
Jul. Farkaš, maj. řezn. záv. v Grygově	3·—
Eugen Fierlinger, c. k. prof. reálky v Olomouci za neznámého příznivce . . .	50·—
Jindř. Grygar, koop. v Třemešné	1·—
Jenny Grygarova, vdova po inspekt. v Praze	2·—
Vojt. Hanařík, c. k. professor v Jičíně	2·—
Kar. Hausdorf, c. k. berní of. v Polici n. Met.	1·—
Aleš Havelka, vrch. inženýr v Nymburce	4·—
Karel Havelka, účetní cukr. v Karlově u Svojšic . . .	1·—
MUDr. V. Havlín, zub. lékař na Kladně	1·—
N. Havránek v Horaždovicích	2·—
Frt. Hájek, naduč. na Bělidlech s chotí Annou . .	4·—
JUDr. Em. Herrmann šlech. Otavský, c. k. sekční rada ve Vídni	2·—
Jan Hoch, řid. šk. ve Velkém Meziříčí	2·—
Karel Honzík, ústř. řidit. v. v. v Praze	5·—
Rob. Homola, c. k. pošt. ofic. v Brně	1·—
Hip. Hopp, řid. kůru v Hodoníně	1·—
Evangel. farní úřad v Hoře Kutné	2·—
B. Horák, příručí cukrovaru v Oužicích	1·—
Dr. Boh. Horák, prof. v Plzni	2·—
Jan Horsák v Břeclavě . .	2·—
V. Hondek, c. k. místdržitel. vicepres. v Brně	3·—
Jan Hrabák, c. k. vrch. báň. rada v Praze	2·—
Jan Hradil, farář ve Štípě sbírkou	3·—
Farní úřad v Hranicích . .	13·—
Petr Hrubý, prof. ve Slaném	1·—
Aug. Husák, c. k. vrch. fin. rada v Praze	3·—
Jan Husička, rolník v Lubě-nicích	2·—
Snáška . .	263·—

Přenáška . .	263·—
Alois Christ, farář v Křesťanovicích	1·—
Lud. Jadrníček, c. k. profesor v Bílsku	2·—
L. Jakubíčková, odbor. učit. v Praze	1·—
Zden. Ježek, závod sochař. a kamen. v Hradci Král. . .	1·—
Sbor prof. c. k. gymn. v Jindřichově Hradci	10·—
MUDr. Josef Jirsa, lékař v Gradě	2·—
Mar. Jiříčkova, lit. učit. v Otnicích	1·30
V. Jiřínský, c. k. kontrolor v Hospozíně	1·—
J. Kabelík, prof. na Smíchově	1·—
Jos. Karban, řid. měšť. školy v Nov. Bydžově	2·—
Jan Kašpar, far. v Lošticích sbírkou	12·60
Josef Kerhart, vrchní stroj. kom. v Brně	2·—
Jos. Kleiner, hl. poklad. c. k. pošt. řid. v Praze	3·—
Rud. Klimecký, dozorce na j. Betině v Dombrové . . .	2·—
V. Klimeš, adj. cukrovaru v Oužicích	1·—
MUDr. B. Klusáček, městský okr. lékař v Praze . . .	2·—
Jindř. Kneizl, maj. cihelny na Proseku	1·—
MUDr. Fr. Körner ve Wolfsbergu, Korutany	2·—
Josef Konvalinka, c. k. prof. v Mladé Boleslavi . . .	2·—
Jindř. Koželuha, koop. v Malenovicích	2·—
K. Kožušníček, obchodník v Unčově	2·—
Jos. Krestýn, farář ve Špičkách	5·—
Ed. Kříž, malíř pokojů v Olomouci slevou z účtu . .	10·92
Jan Kučera, spr. cukr. ve Vysočanech p. R. Ellederem, chem. cukrov. zařízenou sbírkou	5·—
MUDr. J. Kvasnička, c. k. vrch. okr. lék. v Plzni . .	3·—
Amand Kyas OSB. gymn. prof. v Broumově . . .	1·—
Snáška . .	341·82

Přenáška . .	341·82
Oldř. Kyselák, koop. v Prusinovicích	3·—
Jan Láska, děkan v Horní Moštěnici	10·—
Čtyři občané v Luběnicích sbírkou	2·60
Jan Ludvík, obchodník v Domažlicích	2·—
Fr. Machovec, stud. v Písku	1·—
Fr. Martilík, farář v Hluku sbírkou	6·—
Ant. Matlocha, poklad. cukr. v Holici	5·—
Jan Melichar v Kateřinkách	1·—
Ant. Merz, spr. spořit. v Lounech	2·—
Jan Moc, účetní cukr. v Úžicích	1·—
Jos. Nakládal, hosp. úředník ve Vracově	1·—
Marie Neffová, velkoobchod. v Praze	2·—
Jindř. Neudert, prof. na Smíchově	2·—
MUDr. E. Nohejl, obv. lékař v Opatovicích	1·27
Ant. Nosek, c. k. gymn. prof. na Smíchově	2·—
Anton. Novotný, koop. v Neplachovicích	2·—
K. Novák v Nymburce . .	1·—
Fr. Ocásek, děk. ve Fulneku	14.—
Těl. jedn. »Sokol« v Opatovicích n. L.	2·—
Farní duchovenstvo v Mor. Ostravě	12·—
Fr. Pacalt, řid. Praž. obec. plyn. v. v. v Praze . . .	3·—
Dr. J. Panocha v Praze . .	1·—
Karel Papica, c. k. rada z. s. v Rožnově	1·—
Ant. Pavlík, farář ve Štramberku	1·—
JUDr. Lad. Pešek, c. k. notář ve Frýdku	1·—
Otakar Petrlík, odb. učitel v Nuslích	1·—
Jan Petráš, pekař, mistr na Sv. Kopečku	2·—
Jos. Pírek, koop. v Budišově	1·—
Jan Podivínský, statkář v Kostelci	2·—
Ph. Dr. Josef Podpěra, c. k. prof. reál. v Brně . . .	1·—
Snáška . .	428·69

Přenáška . .	428·69
Týž za společnost »Bezejmenných«	30·—
MUDr. Fr. Polášek, lékař v Jedovnicích	2·—
Fil. Pospíšil, farář v Kopřivnici	2·—
Konvent Dominikánský v Praze	5·—
I. česko-morav. továrna na stroje v Praze	25·—
Dobročin. stolní společnost »Kréta« v Praze na Střel. ostrově	5·—
Fr. Prostějovský, místoděk. v Majetíně	2·25
Adolf Průcha, vážný cukrov. v Postoloprtech	1·—
Alfons Pryč, farář v Horní Hynčině	2·—
Fr. Reythar, c. k. prof. reál. v Hradci Král. z malého výletu žáku	1·—
Fr. Rozbořil, ev. farář v Německém	2·—
Fr. Rypáček, c. k. škol. rada v Brně	2·—
Jan Routil, statkář ve Vel. Újezdě	4·—
Marie Schönhöffrová v Lošticích	3·—
Ant. Skácel, vrch. stav. kom. v Nov. Městě n. Met. . .	3·—
Jos. Skalický, naduč. v Klopotovicích	2·—
JUDr. Fr. Smrčka, advokát v Olomouci	5·—
Fr. Sobek, c. k. vládní rada v Karlíně	2·—
Václ. Soukup v Roudnici .	4·—
Vojt. Soušek, koop. v Mladějovicích	1·—
Fr. Steinocher, chem. inž. v Úžicích	1·—
Ad. Sterzl, adm. adj. cukr. ve Vys. Mýtě	2·—
Fr. Stupecký, z. stav. rada v Praze	2·—
Jan Šebek v Praze	3·—
Rud. Šimeček, adj. dráhy v Žižkově	1·—
Čeněk Špaček, předn. stanice v Postřelmově	2·—
Ant. Šrámek, inž. v Karvíně	2·—
Alois Šťasta, farář v Star. Městě, Čechy	1·—
Snáška . .	545·94

Přenáška . .	545·94
J. Šťastný, lékárník v Praze	7·—
Gabriel Šuran, c. k. gymn. prof. v Praze	1·—
Jan Tomášek, farář ve Studénce	3·—
P. Tonder, převor v Ročově	2·—
O. Toužimský, vrch. kontr. ve Slatinanech . . .	1·—
J. Tschakert, c. k. fin. rada na Král. Vinohradech . .	2·—
Jos. Tálský, em. prof. obch. akad. v Praze	3·—
JUDr. Fr. Vaina, c. k. soud. rada v. v. v Nové Pace .	10·—
Fr. Valoušek, farář a poslan. v Němčicích	5·—
Oldřich Vašek, koop. v Kunčicích	2·—
Eman. Vepřek, restaur. v Luhačovicích	2·—
Josef Veselý, závod instal. v Praze	1·—
Al. Vozihnoj, koop. ve Strání	2·—
Josef Vysloužil, c. k. cel. rev. v Brně	2·—
Karel Waisar, c. k. stát. zást. v Brně	2·—
Marie Woráčková, choť správce cukrov. v Hejčíně místo vstupného prostř. pí. Mar. Pospíšilové, choti řidit. záložny v Olomouci	5·—
Čeněk Zahradník, lesní v Nové Dědině	2·—
Lad. Zamykal, koop. v Postřelmově	1·—
Gustav Zatloukal v Berouně	1·—
Občanská záložna v Nákle .	10·—
Občanská záložna v Olomouci	70·—
Rolnická záložna v Blatci .	10·—
Rolnická záložna v Křelově	20·—
Rolnická záložna ve Slatěnicích	10·—
Ústř. záložna rolnická v Olomouci	70·—
Josef Záruba, c. k. major v. v. v Praze	1·—
Fr Zdeborský, kupec v Něm. Brodě	2·—
Alois Zima, arch. a stav. na Král. Vinohradech . . .	1·—
MUDr. Ant. Zlámal, poklad. lékař v Kojetíně	1·—
Snáška . .	794·94

Přenáška . .	794·94
Fr. Zmeškal, farář ve Znorovách	2·50
Rob. Zvěřina, c. k. soudce v Náchodě	1·—
Nečitelný v Žabovřeskách .	1·—
Alois Žalčík, koop. v Měrotíně	1·—
Dohromady . . .	800·44
Zůstatek 31. března 1909 .	71293·82
Úhrnem . . .	72094·26

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů slouží k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na »Výbor Vlast. Muzea v Olomouci« a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,
vrchní účetní Ústř. záložny rolnické,
t. č. pokladník.

SEZNAM

nově přistouplých P. T. členů od 1. července 1908 až do 30. června 1909.

V I. čtvrtletí:

Členové činní:

Frant. Andrle, c. k. soudce v Olomouci.
Karel Aupěka, c. k. vrch. pošt. kontr. na Smíchově.
Jos. Bílý, c. k. gymn. prof. v Olomouci.
MUDr. Frant. Čermák, lékař ve Vel. Meziříčí.
Miloslava Čermákova, dcera c. k. gymn. prof. v Olomouci.
JUC. Vlad. Červenka, sekretář v Olomouci.

Frant. Čoka, učitel ve Vyškově.
Rolnická mlékárna v Dubě.
Frant. Dufřek, nadučitel ve Znorovách.
Dom. Fey, arch. v Uh. Hradišti.
JUDr. Ant. Glos, c. k. nám. stát. zást. v Olomouci.
JUDr. R. Hauk, adv. v Bystřici p. H.
Karel Hekela, tajem. v Příkazích.
Jos. Hrdlička, supl. prof. česk. reálky v Olomouci.
Bedř. Knorre, c. k. prof. reál. v Král. Hradci.
MUDr. O. Kose, primář zemské nemocnice v Olomouci.
Jos. Kramář, c. k. gymn. prof. v Olomouci.
Jos. Kratěna, tech. adj. cukr. v Hejčíně.
Jan Kubišta, supl. prof. české reálky v Olomouci.
Innoc. Kukla, nad. kapl. v Nové Ulici u Olomouce.
Jan Ličman, c. k. fin. rada v Olomouci.
Frant. Mokroš, adm. fary v Horách Mariánských.
Mořic Pavlík, nadučitel ve Veveří Bytyšce.
Ondřej Pisch, řiditel m. šk. d. v Tovačově.
Ant. Polášek, c. k. soudce v Bystřici pod Host.
MUDr. Viktor Reinsberg, primář zem. nemocnice v Olomouci.
Frant. Rompart, c. k. prof. reálky v Olomouci.
Frant. Smyčka, c. k. prof. a okr. insp. v Zábřehu.
Ign. Spurný, měšťan v Litovli.
R. Stanovský, c. k. pošt. assistent v Olomouci.
Adolf Škrabal, koop. v Týnci.
Frant. Šťastný, supl. prof. české reálky v Olomouci.
Česká obecná škola v D. Štěpánově.
Odbor Národní Jednoty v Dol. Štěpánově.
Jindř. Tichý, c. k. vládní rada v Olomouci.
Frant. Velel, učitel ve Zvoli u Zábřehu.
Kar. Waic, c. k. prof. české reálky v Olomouci.
F. Wichterle, továrník v Prostějově.
Ondřej Zajíc, učitel hluchoněmých v Lipníku.

V II. čtvrtletí 1909.

Jan Brejník, restaurat. v Olomouci.
MUDr. Jaroslav Demel, soukr. docent univ. a c. k. adjunkt fin. prokuratury v Praze.
Josef Donát, továrník v Brně.
JUDr. Václav Drtina, advokát v Rožnově.
Ferd. Dula, prof. v Přerově.
Perlach Dvořák, převor na Strahově v Praze.
Dr. Jar. Helfert v Brně.
Fr. Jansa, řid. reálky v Lipníku.
JUDr. Karel Kadlec, c. k. univ. prof. v Praze.
Bohdan Kittnar, c. k. bern. assist. v Lipníku.
Em. Kozáček, řid. měšť. školy ve Veselí n. Mor.
Josef Krása, c. k. notář v Novém Městě n. Met.
MUDr. J. Kvasnička, c. k. vrch. okr. lékař v Plzni.
Alfred Ocel, c. k. pošt. assist. v Uh. Hradišti.
Karel Papica, c. k. rada zem. soudu v Rožnově.
Frant. Pilář, techn. ředitel cukrov. v Dymokurech.
Bruno Sauer, kapitular na Strahově v Praze.
Frant. Tischer, archivář hr. Černínů v Jindř. Hradci.
Edvard Vaculík, nadučitel v Zábřehu n. O.
Václav Voborník, prof. reál. v Lipníku.
Vojt. Zapletal, katech. v Kroměříži.

Nákladem Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci.
:: Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci. ::

ČASOPIS

ROČNÍK ZA 4 KORUNY.
ČLENŮM VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

ČÍSLO 104. ŘÍJEN. ROKU 1909.

Problem „národnosti“ v dějinách českého malířství.

Na trhu literárním objevily se dvě zajímavé publikace: »Vývoj malířství českého ve století XIX.« od Dra. F. X. Jiřík a jako 5.—9. číslo »Díla«, a od F. X. Harlasa »Malířství«, jako první svazek »Českého umění«, jež jalo se vydávati knihkupectví Bursíka & Kohouta. Dlouho jsme postrádali díla, jež by nám podávalo přehled všeho uměleckého snažení a cítění našich malířů. Dosud byly tu jen monografie, ojedinělé články a žurnalistické kritiky; nyní tato dvě díla, vespolek se doplňující, odpomohou aspoň pro začátek citlivému nedostatku.

Nechme stranou kritiku těchto publikací; z obsahu nás zajímá zvláště to, pokud jest zde konstatováno, jak dalece naši umělci projevovali svou českost ve svých výtvorech a jaký jest jejich vztah k lidu, z něhož vyšli. A toho si všimneme blíže.

Předem nutno si vymeziti, jaké jsou vztahy mezi národností a uměním u nás v českých zemích, kde žijeme po staletí v neutuchajícím boji právě o tuto svoji národnost.

Mnozí prohlašují, že v umění není žádných rozdílu národnostních, nebo, že by jich nemělo býti. To však jest planá fráse, špatně pochopená. Vlastně mělo by se říci: v umění nerozhoduje národnost o hodnotě uměleckého díla, výraz národního ducha nedotýká se umělecké ceny díla. Poznám-li z obrazu, že vznikl v Čechách, není proto ještě »českým dílem uměleckým«, poznám-li že byl obraz malován Čechem, nemusí být ještě národnostní pointa obrazu nápadná, ale ukáže se, že vyznačený národní ráz díla stupňuje jeho účinek, že tam, kde mluví umělec jako syn svého národa, jeho řeč jest tím jímavější i pro cizince. Vyhranění všech raçových vlastností, všech zděděných schopností národa v uměleckém díle jest jeho nejcennější koření, dodávající mu půvabu, a stanoví jeho místo ve stupnici uměleckého hodnocení. Byli malíři, jejichž díla nemají takřka jiné raison d'être, než tento vyhraněný ráz národní, díla jinak nesympatická, slabá, ale tak rázovitě národně podbarvená, že je zachováme v paměti, že je zařaďujeme do inventáře národní tvorby umělecké.

Zvláštní tento ráz není vždy hned na první pohled patrný. Jest to mnohdy zcela jemná nuance, jež prozrazuje umělce jako příslušníka národa.

Závislost našeho malířství od německého byla v prvních letech 19. věku vlastně něco, co se rozumělo samo sebou. O českém

malířství nemohlo být ani řeči. Mluvilo-li se přece o českých malířích, vyrozumívali tím jen příslušnost *teritoriální*. Böhmischer Maler, böhmische Malerei platilo jako označení *lokality*, ale nebylo českého umění, böhmische Kunst, nýbrž jen Kunst in Böhmen.

Abychom byli objektivními, musíme si přiznati, že přes všechny škodlivé vlivy nelze leckdy vzpomínat na cizinu, jako na Mnichov, Řím, Belgii a Francii, bez pocitu sympatie, ano i vděčnosti za to vše, čím přispěla svými vlivy zvláště k formálnímu zdokonalení českého malířství. Odtud přinesli si naši malíři i trochu nových názorů na svět, trochu širší rozhled umělecký.

Sweertsem poprvé byl přerušen přítok německého umění a nahražen nizozemským.

Malovaly se ovšem obrazy z českých dějin (jako nástěnné malby v letohrádku královny Anny), ale jejich duch, jejich ráz nebyl český. Až teprve rok barrikád a pouličních bojů přivedl mnohého z našich umělců k vřelejšímu cítění národnímu, k »národnímu umění«, to jest prozatím jen k illustrování českých dějin.

Tu přichází Jar. Čermák se svými genry ze Slovenska a hlavně se svými Černohorci. On stal se objevitelem »jihoslovanského ideálu krásy«, on seznamuje svět s československým uměním, a hned na poprvé tak skvělým způsobem, že vlastně už od něho počínají styky česko-francouzské.

Přece však ještě neexistovalo české malířství. Jen jednotliví malíři se k němu hlásili. Javurek, nechtěje platiti za německého malíře, vybíral si látky ke svým komposicím jen z dějin českých, proto cestoval a učil se u Belgičanů a Francouzů. I jiní následovali, i Jar. Čermák snažil se vyjádřovat svůj český původ a ráz. Také on osvojil si jinou techniku, než dospěl k svojí vlastní, Gallaitovskou, aby se odlišil od Němců. A přece tu u nás dospíval malíř, odchovanec německého směru, sám z rodiny poněmčelé, z německých škol vyšlý, a nejčeštější ze všech, *Jos. Manes*. Jeho umění stalo se palladiem českého umění, napsáno na štít českých malířů, v něm inkarnovalo se češství po výtvarnicku, jemu obdivujeme se nyní pro jadrnost jeho češtiny, zaznívající z každé črty, postavy, komposice jeho. Z jeho prací zní nám *slovanský* lyrismus, slovanská melodie. Jím počíná nový odstavec dějin českého malířství, ba výtvarnictví vůbec.

Vážili si Manesa již za jeho života jako originelního umělce, ale necítili při něm toho *slovanského* přízvuku jak tvarového co do kresby, tak barevného co do malby. On sám snad ani netušil, že se stane malířem »národním«, že bude prototypem českého umění.

Důležitým momentem v jeho tvorbě bylo studium *lidových* krojů, zejména *moravských*, jež zachovány jednak v náčrtcích, jednak v hotových obrazech (j. »Hanácké libánky«). Škoda jest jeho náčrtků ruských krojů lidových, jež se ztratily.

Současně, ano již dříve zužitkoval Antonín Dvořák, rodák z Němčic u Litomyšle, rázovité sedláky svého domova v obrazech »genrových«. Maloval je však asi tak, jako düsseldorfští malíři zobrazovali »švarc-

valdské« selky, nebo němečtí malíři své římské pifferari a děvčata z Campagne. Ale Jos. Manes postavil se hned z počátku na jiné stanovisko, zajímaje se netoliko o lidové kroje, ale i o lidový ornament. S velikým vkusem, patrně i se zálibou, malovával na Moravě nevěstám na pentle a fábory ozdoby, bera si za vzor lidové ornamenty, jak o tom svědčí jeho náčrtníky. Nechtěl být jenom »ethnografickým« malířem; on zamiloval se do toho všeho proto, že vycítil, jak to je v pravdě české, jak se to kryje s národní poesií, kterou zde viděl stělesněnou. V nitru stal se Čechem. —

V Praze žijící dosti četná obec malířská z let před r. 1848 a ještě nějaký čas po bouřích pražských měla již svuj český rys, byť pouze zevnější, a K. Javurek, jemuž r. 1848 v bojích pouličních spustošen atelier v Celetné ulici, Jos. Hellich, Petr Meixner, Bedř. Wachsmann zastupovali »české umění« s vynaložením všech sil, aby zdůrazněna byla tato jeho českost.

V době, kdy mladé umění politicky i duševně obrozeného Německa nadchlo i našeho Gabriela Maxe, — náležíť on německému umění — v době, kdy národní cit Němce hlásil se všude ke slovu, zdá se, jakoby ozvěnou tohoto nadšení německého také u nás v Čechách jasněji zazněło »Já jsem Čech a kdo je víc?« na jejich: »Ich bin ein Deutscher, kennt Ihr meine Farbe?« Neodcházeli jsme z bojiště posetého mrtvolami nepřátel, avšak přece jsme plesali vítězně a radovali z díla, jehož zdar nám kynul každým dnem blíž a blíže. Vždyť stavěli jsme, národ sobě, naši »zlatou kapličku«, Národní Divadlo, na břehu Vltavy.

Manes byl ještě na živu, ale ze soutěže na výzdobu divadla byl vyloučen svým tragickým osudem. Ale to, co v jeho umění žilo n a š í m životem, v čem proudila česká krev, nezaniklo s jeho duchem, a působilo dále na duše spřízněné, na mladé malíře, dorustající umělce v oné době vlasteneckého rozjaření dychtivě po českosti svého umění toužící. Frant. Ženíšek, Jos. Tulka a Mikuláš Aleš kráčeli v jeho šlépějích, a k nim se přidružil E. K. Liška, Jennewein, Schikaneder, Brožík, Mařák, Ad. Liebscher, Hynais. Návrhy jejich byly dle slov Tyršových »nejvíce opravdu české, a to v typech, v pojímání, v myšlénce, v celé umělecké podstatě své«, a Tyrš měl na mysli především díla oněch tří z prvu uvedených malířu, když klade důraz na jejich českost. Lyrismus u všech tří, jakási zpěvnost v komposici a typu, a typ ten sám přímo ukazují k Manesovi. Aleš, nejnaivnější, nejprostší z nich, vede si dosti drsně, akcentuje rekovnost a mythologickou vážnost slovanského pravěku, jenž tu v allegorii účinně přichází na pomoc chápavosti publika. Ženíšek dobývá srdce všech libou grácií, křepkou krásou postav i rhytmem jejich pohybu, a je mezi svými druhy pravý malíř. Tulka pak se tu ukazuje jako kompositér dekorativních allegorií, a jeho snaha po slohovosti, po architektonickém rhytmu je všude patrna. Aleš — toť písnička lidová, národní popěvek s archaistními kadencemi, Tulka, toť chorál, ale Ženíšek, toť jásavý zpěv ku chvále krásy, hymna na »obraz Boží«.

Význam Ženíškův v dějinách znovu oživujícího českého umění jest nesporný a veliký. Poznává se stále jasněji, co českého bylo v jeho

umění. Kde Francouz odchovancem barokka, Němec Cornelián nebo Italik, tu je Ženíšek Slovan, Čech, kde jiní malíři libují si v pathetických, heroických komposicích, tam řeč jeho jest melodický zpěv, píseň slovanská. Vystihnout sladké kouzlo krásného těla jest mu zákonem.

Aleš může se vykázati velikou znalostí archaeologických detailů jako Hellich, ale nehistorisuje, nýbrž báji, jsa tak vroucně pohnut, a tak cele vnořen do svých snů, že i my jsme s ním unášeni. Toť jeho síla, v tom jeho moc nad námi, i když tužkou nebo nejraději pérem črtá své marginalie k písním lidu českého, když kreslí své zamilované vojáky, hejtmany bratrstva polem pracujícího, cikány, selské synky na koních, myslivce, děti, dědoušky.

Ad. Liebscher zůstal věren svému eklekticismu, libuje si v rozmanitých obměnách dekorativního malířství francouzského, Manesovského typu, německého realismu, a pod. Velkou pozornost věnuje lidovým krojům slovanským.

Hlouček malířů, zaměstnaných výzdobou Nár. Divadla, individuality mezi sebou tolik se různící, představují, a to v 19. století poprvé, s b o r s k u t e č n ě č e s k ý c h umělců; v jejich pracích v Nár. Divadle shrnuto vše, co dosud jako příznak českého umění rozptýleně bylo shledáváno a poznáváno, a právě vlivy silné osobnosti Manesa, tohoto jinak tichého snílka, tu byly dokumentovány. Poprvé viděli jsme tu díla v podstatě česká, díla, za jejichž provádění »stála vlast při umělci«, jak se vyslovil Sweerts o kartonech svého žáka Ženíška. Tento český ráz dekorativních maleb v Nár. Divadle byl také uznán samou nepříznivou kritikou německou, neboť několikráte již vytýkáno našim malířům, že přespříliš zdurazňovali v nich »tendenci vytvořiti něco nacionálně českého«, nebo že se poddali »planému slovanění«, atd. Dokázáno, že české umění jest schopno samostatného vývoje, že dráha tohoto vývoje vede jiným směrem, než jest udáván »z povolaných míst«, a že české malířství tuto dráhu také odhodlaně nastoupilo.

Nyní nutno se ještě zmíniti o některých malířích mladších, stojících mimo zmíněný kruh.

J a r. Š p i l l a r a stihl podobný osud, jako Manesa, který poslední svoje léta prožil v temnotách chorého ducha. Pochází z Chodska a chtěl svůj kraj svým uměním proslavit, podobně jako Aug. N ě m e j c, jemuž plzeňské městské divadlo poskytlo příležitost k provedení opony, na níž lid český, specielně plzeňští venkované, vítá zosobněné umění.

Originelní typ mezi našimi umělci, malíř vybájeného světa skřítků, vodníků, krysařů, Hanuš Schwaiger, miluje ono umění staré, hranaté, onen kroj. Přes to, že maloval i slovácké genry a illustroval i české a slovácké pohádky, a všímal si lidového našeho průmyslu hračkářského, zůstal vzdálen našeho českého ústředí. Vídeň a Nizozemí jistě nepřispěly k probuzení v něm slovanského živlu.

K. K l u s á č e k rád se vyjadřuje po staročesku, šťavnatě, to jest, tvoří typy realistní pravdivosti, hřmotné, a libuje si v líčení scén z husitských bouří. Staročeskou hovorností promlouvají k nám kresby a malby L á d i N o v á k a, jejž jako Klusáčka bez Alše nelze »vysvětliti«, neboť jako Aleš v národní písni nachází nevyčerpatelnou studnici ná-

mětu pro svoje kresby, jako Aleš pořekadly a prupovídkami rád si zažertuje a zamudruje, tak L. Novák vykládá o věcech vážných a veselých archaisujícím tónem češtiny zlatého věku literatury naší 16. století, jen že na místo prostonárodního říkadla vpisuje veršík, jím samým sbásněný. —

Byli tu malíři, kteří si předevzali, že budou malovat československý lid, jako Jos. Manes. Víme již, že před Manesem Ant. Dvořák pěstoval »lidový genre«, vždyť pochází z kraje litomyšlského, a vlastní jeho matička nosila se ještě »po staru«. Pak setkáváme se s českými, moravskými, slováckými sedláky u Ad. Liebschera, u J. Špillara, u Věšína, jenž odbočil až na Bulharsko, Němejce a u Jožy Úprky.

On sám je gazda a věru nevidí ve svých krajanech ethnografickou zvláštnost, folkloristní specialitu, nýbrž dívá se na ně jako na »realitu«, kterou jest obklopen, na přirozené prostředí, z něhož se nedá vypudit. Jest »malířem Slováků«*) nikoli z vypočítavosti, ale z prosté malířské logiky: Tady žiji, ten svět zde jest krásný, a to tedy maluji. Štětcem širokým, nasyceným svítivou a ohnivou barvou, rychle, robustně a zdravě po s l o v á c k u jsou ty obrazy malovány, s takovou upřímnou radostí z příkrých těch barev a zase s tak jemným porozuměním pro hebkosti odstínu, prolom světla, jak toho jenom ucelená osobnost umělecká dovede.

Studiem lidu, jeho zvyku a jeho kroju zabývá se na Moravě nyní vedle Jožy Úprky M. Gardavská, jako v Čechách výtečný illustrator Ad. Kašpar.

Ovšem že mlčením jsme pominuli mnohá slavná jména vysokých kvalit uměleckých, ale zajisté jen z toho důvodu, že nehodila se do rámu našeho článku, jelikož chtěli jsme promluviti jen o těch umělcích, kteří ve svých výtvorech se jeví jako synové svého národa.

K a r e l V. F i š e r.

Mezinárodní sjezd o alkoholismu

konal se tentokráte od **24.** až do **28.** č e r v e n c e v L o n d ý n ě za účastenství 1600 delegátů různých národů a států, kde obrana proti pijáctví je zorganisována a pohotově k boji. Po slavných službách božích v dómě svatopavelském byli zástupcové protialkoholistické výpravy v radnici londýnské uvítáni lordem Weardalem, jehož zahajovací řeč vysoko vynášela v ě d e c k ý význam sjezdu proti alkoholismu. Zároveň byla otevřena antialkoholistická výstava v universitě, kde také veškeré v ě d e c k é odbory konaly své porady. Protipijácké sjezdy zařizují se každý druhý rok v jiném městě. Sjíždějí se k nim učenci, lékaři a lidumilovní vzdělanci, kteří se zabývají zkoumáním neřesti pi-

*) Nikoli Hanáků, jak píše F. H. Harlas na dvou místech ve svém „Malířství".

jácké a jejích následků pro tělo a ducha. Zaměňují se tu nové výzkumy a nové kroky, jež podniknuty byly proti morové ráně alkoholismu.

Pojednání prvých dnů vztahovalo se hlavně na dítě. Miss Cora Frances Stodard z Bostonu v řeči: »Výchova mládeže ve směru proti pijáctví«, poukazovala na to, že výchova tato musí začíti velmi záhy, ba že budoucím matkám vštěpováno musí býti vědomí a kladeno jim na svědomí, jak plodu pod svým srdcem chovanému ubližují, alkoholismu neštítíce se. Řečnice tepala zlozvyk svátost křtu při křtinách a církevní obřad úvodu, znesvěcující podáváním hostům líhovin a neopomenula kmotrům připamatovati povinnost, bdíti nad výchovou křtěnce i po té stránce, aby nerozumné matky neomamovaly ho (křtěnce) kořalkou a opojením ve věku dětském neseslabovaly jeho mysli a nepodrývaly jeho zdraví pro celou jeho doživotnou budoucnost. Tato výchova dítek — jak se říká — od kolébky vyžaduje ovšem znalosti, trpělivosti, vytrvalosti, obezřetnosti a netoliko citu rodinného, nýbrž také lásky k národu a živého vědomí církevního. Jedná se tu o zavčasné předcházení zlu, aby nebylo pro nedbalost a neznalost »pozdě bychа honit«.

Gonner z Berlína navazuje na výklady Miss Stoddardové, dovozoval, jaký podíl v obraně proti zhoubnému alkoholismu připadá národnímu školství a vypočítává, jak zde a v které zemi povinnosti této učitelstvo dostává. Řečníka Gonnera doplnil učitel Petersen z Kielu, jenž taktéž kladl důraz na výchovu školní. Jelikož se o alkoholismu již po celou řadu let veřejně jedná, dovoleno od každého učitele důkladné vědomosti o alkoholismu žádati. Vědomostí těchto mohl si čtením vědeckých spisů proti pijáctví zjednati a na učitelských schůzkách mohl a měl alkoholism býti předmětem úvah a rozhovorů. Učitel národa má býti v první řadě obeznámen s literaturou antialkoholistickou a se všemi vědeckými pomůckami o záležitosti této — nejnárodnější.

Co o učiteli světském, platí v plné míře o správci duchovním, jenž rovněž za zdar výchovy netoliko farníků, nýbrž celého národa je zodpovědným. Pí. Heleniusová z Helsingforsu ve Finsku podala návrhy, jak by se ve spolcích mládeže — dorostu národa mělo proti alkoholismu působiti. Navrhovatelka vyhražovala v řadě spolků mládeže první místo jednotám tělocvičným jako jsou u nás: »Sokol« a v poslední době »Orel«. Že z činnosti této se u nás ani dorost agrární ani katolický vymýkati nesmí, neslušno pochybovati.

Dr. Thulín poukazoval ku vzorné spolučinnosti studentstva švédského a výchově druhů menších — (v třídách nižších) tak, že od veškerého švédského studentstva jest se nadíti, že příkladem střídmosti bude studentstvu ostatního světa. Žena Angličanka Rychardsonová domlouvala akademikům vysokých škol, aby smysl pro vědu a úctu ku vědě prokázali účastí v boji proti alkoholismu, jejž věda nadobro odsoudila jako hlavního škůdce národů a jejich kulturního vývoje. Dr. Laitinen podal obšírný vědecký materiál na důkaz, že i mírné požívání alkoholu působí na zdraví škodlivě, jelikož krev lidskou i nejmírnější pití líhovin činí neschopnou odporovati různým nemocem

a chorobám. Řeč tato učinila veliký dojem, a bude o ní zajisté i v kruzích naší intelligence vážně rokováno.

Podán byl také návrh o zákonodárství na ochranu dětí. Dr. Hereod z Lausana považuje za nutné, aby 1. děti pijáckým rodičům mocí zákona byly odebírány a ve zvláštních ústavech aneb v rodinách nealkoholitných vychovávány. Aby se však opatření tohoto nezneužívalo, ať se tak děje na účet rodičů. 2. Zákonem má býti rodičům zakázáno a zabráněno, dávati dětem lihoviny, jak se bohužel u nás, zejména na Slovensku a na Valašsku, děje. 3. Děti nedospělé nemají míti přístup do hospod, ano i mládeži do 18 let, dle trestního zákona, nesmí se nalévati žádný druh lihovin. 4. Od sedmé hodiny večerní nesmějí děti pod 14 let ani v průvodu rodičů do hospody vstoupiti. 5. Ať se zákonem stanoví, že nesmějí děvčata méně než 20letá a chasníci pod 18 let obsluhovati v hospodě, i když snad by patřily k rodině hospodského.

Dr. A s h a f f e n b u r g pojednal o těžkém problemu, co počíti s piják y, ke zločinu náchylnými, nebo již zločinnými. Kdo pravidelně pije větší množství lihovin, stává se pijákem z e z v y k u. Každý piják je v nebezpečí státi se pijákem ze z v y k u a každý piják ze zvyku je v nebezpečí státi se pijákem z l o č i n n ý m. Proti zločinným pijákům nestačí posavadní trestní zákonník. Tento musí býti doplněn a nahražen s y s t e m e m, jenž má na zřeteli pijáctví vubec. Řečník navrhuje, aby zákonník byl upraven takto: Jakmile piják dopustil se zločinu a lékař dosvědčí, že člověk ten pijákem je, tu soud musí člověka toho odkázati do léčebného ústavu pro piják y. Zločinec poukázaný na ústav, musí dán býti pod poručnictví. Po dvou letech může se pacient z ústavu propustiti a sice na z k o u š k u, zustávaje ovšem po dobu zkoušky pod kuratelou. Jestliže pacient znova upadne v pijáctví, musí nazpět do léčebny. Vidí-li se, že piják je nevyléčitelný, ať se ponechá t r v a l e v nějaké opatrovně. Tímto poukázal řečník na nový způsob léčeben pro alkoholiky. Tím by ovšem nastal nový druh léčeben, jen pro z l o č i n e c k á individua, jelikož dosavadní léčebny zásadně nepřijímají lidí ku zločinu náchylných.

U nás dosud nemáme léčebny žádné; ač jejich naléhavá potřeba se v kruzích odborníků uznává. Kroky, jež na sněmu moravském učiněny byly ve příčině této posledně, potkaly se u zemské správy sice s porozuměním, ale jen s theoretickým. Praktického výsledku, čili peněz prý na to prozatím není. Tím ale záležitost není vyřízena; nýbrž uznává se potřeba, tím pronikavější nauku o alkoholismu v ě d e c k y prohloubiti a s ní vrstvy alkoholismem stížené a zachvácené seznamovati.

Příjemným a studentstva důstojným úkazem dlužno uznati, že svaz akademiků moravských na sjezdu dne 29. července ve V a l a š s k é m M e z i ř í č í doplnil svůj vzdělávací mimoškolní program bojem proti alkoholismu. Totéž učinilo studentstvo na sjezdu v Králové Hradci.

Zbývá, aby také naše ženská pleť vypověděla válku pijanství. Neukládá to dívkám a ženám slovanským toliko vědomí a svědomí vlastenecké, brániti zlu a všemu co znectívá a poškozuje národ; nýbrž ukládá jim to v l a s t n í p r o s p ě c h; neboť jest to ženská pleť, která nejvíce trpí nestřídmostí mužův. Komu tudíž na očistě národa z po-

tupy a ze zkázy pijácké záleží, neopomene sbírati pole proti hlavnímu tomu jeho nepříteli a škůdci v kruzích vlasteneckých žen a dívek. —

Nebude od místa připomenouti ještě, že také na sjezdu lékařů, jenž se letos konal v Budapešti, jednáno bylo o alkoholismu. V pátek dne 3. září v sekci hygienické přednesla referát o alkoholické nemírnosti lékařka R. Wisteinová z New-Yorku, v němž dotkla se hrozných nehygienických, protikulturních poměrů v Uhrách. Na základě svých zkušeností s dětmi vystěhovalců z Uher, zvláště Slováků, i na základě statistických dat ukazuje na nevzdělanost přistěhovalých živlu, kterou si vysvětlila pouze tehdy, když na vlastní oči viděla jejich vlast, kde lid nemůže se patřičně vzdělávat, poněvadž v 90% nemá nemaďarský lid škol, kde by se učilo mateřským jazykem. Hrozné poměry, v kterých žijí nemaďarské národy v Uhrách, jsou zaviněny jedině útlakem Maďarů, kteří tudíž nemají práva, aby byli počítáni mezi civilisované národy. K jejímu referátu přihlásila se k slovu pí. Elgoodová z Kahyry, upozorňujíc, že Angličané v Egyptě správně vystihli nemožnost vzdělávat děti nemateřskou řečí, proto je na obecných školách i hygieně učí arabsky, aby poslední dítě fellahovo pochopilo, čemu se učí. Pouze v Uhrách nejedná se o vzdělání dítěte, nýbrž o maďarisaci.

Dlužno poznamenati, že při posledním vyrovnání podávala se našim poslancům vhodná příležitost nemaďarským národům v Uhrách a jmenovitě Slovákům ve školách, v chrámech a veřejném životě zjednati rovné právo a že s církevního stanoviska nemají právo honositi se názvem strany křesťanské, kdo dítkám odpírají školní výchovu a věřícímu lidu slovanskému lámání chleba života mateřským jazykem, ať se děje v Poznani, ať kdekoliv jinde.

Hradiště na Plumlovsku.

Fr. Faktor.

V roč. 13. Časopisu na str. 163 popsány byly valy Brněnka a Ježův hrad. Při loňském ohledání bližším, kdy po vymýcení mladého podrostu velký val byl přístupnějším, seznáno bylo, že oba valy zmíněné uzavírají hradiště, které vzbuzuje pozornost svou rozlohou. Po prozkoumání a uvážení poměrů stanoveno bylo zároveň, že označení »Ježův hrad« není asi správným, což se potvrdilo, ačkoliv tvrzení to bylo sděleno pisateli od obyvatele blízkých Žárovic, ve kterých přes čtyři desetiletí se zdržoval. Ježovým hradem jmenuje se ohražení jiné, o kterém zprávu podávám.

Brněnka zove se rozsáhlé hradiště na Plumlovsku poblíž Žárovic. V lesích, patřících panství Plumlovskému, u vzdálenosti 4 *km* jihozápadně Žárovic, rozkládá se les zvaný Brněnka. V něm, jdeme-li od Žárovic, jest val zvaný válek, který ohraničuje jižní a jihovýchodní stranu hradiště. Druhý val jest od předešlého u vzdálenosti 20—25 minut

a uzavírá západní a severovýchodní stranu hradiště. Oba valy jsou z hrubšího kamení a země naneseny. Válek jest 1 *km* dlouhý. Val na zevnější straně jest značnější (8—9 *m*) než na straně vnitřní (5—7 *m*). Výšky valu ubývá od jihu k jihovýchodu ke žlebu, kterým v dobách deštivých potok teče. Stopujeme-li válek od jihu, tu u vzdálenosti 330 *m* jest proražen, a místem zvaným u lidu »přední vrata« vede cesta ze Žárovic do Bousína. Val druhý, celkem 1120 *m* dlouhý, má u vzdálenosti 55 *m*, od jihu počítáno, prulom zvaný »zadní vrata«, kterým zmíněná cesta zřízena byla. Od prulomu u vzdálenosti 70 *m* dosahuje val nejvyššího bodu, s kterého jest překrásný rozhled na daleké okolí. Od nejvyššího bodu má val směr severovýchodní. Také u valu shledává se, že zevnější svah jest značnější než svah vnitřní. Na zevnější straně valu není příkopu. Hradiště i valy jsou porostlé jehličnatými a listnatými stromy. Prozkoumání rozsáhlého hradiště dosud provedeno nebylo. Při stavbě cesty nalezeny byly hliněné, ozdobami opatřené úlomky a bronzové předměty, které lesní personál vzal v uschování a odevzdání do Úsova.*)

Ježův hrad. Asi ¾ hod. jihozápadně Vicova v hájemství Stínavském na výběžku srázného ostrohu, pod nímž teče na severní straně Okluka a na jižní straně lesní potok, spatřujeme mocné a nesnadno přístupné opevnění zvané Ježovým hradem. Historie nevypovídá, kdy Ježuv hrad byl postaven a kým pobořen. Ve Vícově na obecní pečeti ze 17. stol. jest vyznačeno pod věží jmeno Ježuv hrad. — Opevnění má podélnou osu od východu k západu a tvoří čtyřúhelník na východní straně přišpičatělý. Nad soutokem Okluky s potokem lesním zdvihá se výběžek, který táhne se na západ. V pokračování přeťat jest hlubokým příkopem, jehož svahy mají 8 *m*. Průkopem vede cesta, která od opevnění směřuje k blízké cestě lesní. Hned od průkopu na západ počíná první oddělení hradu nazývané u lidu zahradou. V zahradě možno rozeznati dvě části. Východní část od okraje až k mírnému průkopu, nyní z větší části zemí zaházenému, jest 75 *m* dlouhá. Druhý oddíl tak zvané Zahrady jest plochý a v průměrném měřítku má délky 138 a šířky 64 *m*. Na straně západní jest zahrada zakončena příkopem, jehož šířka měří dole 20 *m* a stráně příkopu vykazují 16 *m*. Za příkopem zdvihá se první oddělení hradní 40 *m* široké a 37 *m* dlouhé. V severním rohu ohražení jest zachovalá zeď stavěná z kamene a malty. Propadliny nasvědčují, že tu pobořeny stavby podzemní. Na západě jest první oddělení hradní ukončeno příkopem, jehož svahy měří 20 *m*. Vstoupáme-li po svahu západním, spatřujeme mohutné zdi, které tvořily základy nějaké větší stavby. Druhé oddělení hradní má délky 47 a šířky 25 *m*. Polohu jednotlivých staveb lze dobře rozeznati. Propadliny naznačují místa pobořených částí. Na severní straně zachovala se přes 2 *m* široká zeď z kamene a malty, ve které ještě před 15 roky bylo okno se železným mřížovím. Obé rukou všetečnou zničeno. Západní strana výběžku hradního

*) Poznamenáno budiž, že r 1908 při kopání na zahradě č. 18. v Žárovicích nalezeny střepiny popelnic zdobených. Téhož roku nalezl písatel v žlebu Dalšenském velké úlomky popelnic grafitových, které byly bohatě krášleny.

jest zakončena valem jehož svah měří 30 *m*. Pod svahem jest průsek, jímž jest hradiště odděleno od horského hřbetu, který dále na západ pokračuje. Na severním svahu hradiště jest pohodlná pěšina, že možno hradiště obejíti. Na jižním svahu pod pěšinou jest část svahu přeměněna v rovnou plochu, což mělo zajisté význam při obléhání hradu. Hradiště porostlé jest lesem. Vysoké buky, lípy, jedle a sosny vrhají stíny na místo ohražené, v kterém hledači pokladů podnikají vykopávky, a byli dosud vždy, co se výsledku týče, v naději sklamáni.

Smilův hrad jest opevnění, o kterém v dějinách žádných zpráv nenalézáme. Leží $^5/_4$ hod. jihozápadně Žárovic na nejkrajnějším výběžku horského hřbetu, porostlého listnatým a jehličnatým lesem. Na jižním svahu výběžku horského pozorujeme val 100 *m* dlouhý. Příkop má největší hloubku na západní straně, kde přes něj býval spouštěn most padací. Val má na straně severní jen krátké pokračování, za to přidružuje se k němu výše položený val 15 *m* dlouhý. Vlastní hradiště obklopeno valem zdělaným z kamení stmeleného maltou. Jižní strana valu jest zachovalejší strany severní. Propadlá půda v hradišti nasvědčuje, že tu pobořeny stavby podzemní. Celkem hradiště nebylo rozsáhlým. Přístup do hradu sprostředkovala cesta 20 *m* široká, která končila u mostu padacího. Stopujeme-li cestu od hradiště, přicházíme u vzdálenosti 70 *m* na příkop 5 *m* široký, u něhož dle známek zachovalých stávalo opevnění.

Ženský tělocvik a kroj.

Není to jazyk sám, jenž národ v pravém a v plném slova smyslu národem činí; nýbrž je to také národnost čili kultura, kterou si vlastním duševním přičiněním zjednal a která ho různo od jiných národů charakterisuje a zosobňuje. Jsou to zvyky a obyčeje a zvláštní života způsoby, jsou to i příznaky samostatného a svérázného umění. Že Slované svého vlastního umění a sice umění l i d o v é h o prostí nebyli, dosvědčují naše národní písně, naše ušlechtilá ornamentika atd. atd. K příznakům těmto družil se dustojně k r o j. Nehodami časovými a neblahými poměry utrpěly příznaky tyto jmenovitě u Čechoslovanů značně na své původnosti. V té míře, v jaké charakteristické tyto příznaky a poznatky vlivu kultury cizí podléhajíce, se změnily, ubývalo národu českému významu a ceny národní svébytnosti a neodvislosti.

Z tohoto nedostatku, druhdy skvoucí a velkolepé vlastní kultury staroslovanské jali se sousedé vyvozovati svou superioritu a Slovanům stejnou cenu a rovné právo i ve veřejném životě odepírati.

Sbíráním národních písní, zkoumáním výšivek a krajků, znaleckým obádáním lidových dřevěných staveb atd., shledalo se, že jsou to přebytky skvostné kultury a doklady vysoce vyvinutého a přejemného v k u s u. Co je pergamenový palympsest v historickém archivu, to jsou dotčené kulturní přebytky, skrývající se pod nátěrem kultury cizí — v národopisné a v lidovědné činnosti.

Křížkovský, Smetana, Dvořák a jejich žáci, nadchnuvše se duchem písní našich národních, vypěstovali hudbu, která po této stránce kulturní vyprostila národ náš ze služebné inferiority, vytýkané jemu. Nebýti Vlasty Havelkové a slečny Madleny Wanklové, nebyly by snad nikdy umělecké, symbolické a kulturní tajnosti, jež se ve vyšívání národním skrývají, objeveny bývaly světu. Naše vyšívání a jeho kouzla byla by mizela a snad nepoznána vymizela a byl by vyschl pramen, z něhož moravští výtvarníci také čerpajíce, jmenovitě své malířské nadání a nadšení navlažují.

Naši výtvarníci, budujíce chrám kultury přirozeně na základech domácích, činí další dlužení vzoru a návodu pro pěstování svých odboru u sousedu zbytečným, staví národ kulturně vedle nich a takto vyvrací se jejich domnělá superiorita, vynášená na úkor naší rovnocennosti a rovnoprávnosti s nimi. Naši hudebníci a výtvarníci znárodňujíce umění, dokazují, že porozuměli tomu, čím starý Görres ku svobodě a ku spáse Němcu před stem roku přispěl. Němci pitvořice se ve všech oborech kultury po Paříži, utkvěli malomocně i v politice a ve veřejném životě ve vleku francouzského velikána Napoleona I. Görres těžce nesa inferiorní nehodnost tuto svého národa, zvolal: »Německý národe, nebuď jak to blbé olovo, které do každé formy přelévati se dá«. Němci porozuměvše výstražnému výzvu slovutného vlastence, jali se vyvolňovati z kultury francouzské a národně obrozovati ve všech oborech vědy, umění a způsobech života. O návratu tomto Němcu ku své přirozené podstatě, povaze a národnosti vyjádřil se Napoleon, že mu více uškodil než válečný sbor na bojišti. Zhrdlé sebevědomí Němcu zustane zásluhou Görresovou v první řadě! — —

K příznakům národnosti a kultury čítá se také kroj, jenž u nás u měšťanstva pozbyv dávno občanského a domovního práva, ustupuje v poslední době i na venkově před vítěznou západoevropskou modou. Že úbytek tento k utužení a k posilnění národnímu nevede, netřeba dokládati; vždyť národnost je jako strom, jehož trvání a vzrust závisí také na dostatečném počtu zdravých kořenů. Těmito kořeny stromu národnostního jsou dotčené příznaky a poznatky! — Odsekáváním kořenů nezbytně strom obesýchati musí.

Jaká kulturní důležitost připisuje se kroji klassických Řeku, dozvídají se studující z přednášek professoru na středních a na vysokých školách. Když před nedávnem čelný francouzský umělec Rodin při návštěvě Úprky spatřil omladinu slovenskou v národním kroji, zvolal nadšeně: »Nejsme-li v Athenách?« — Kdyby Rodin původní kroj hanácký a valašský uzřel a obádal, zajisté by mu helenskou klassičnost také přisoudil, jak to jiný pařížský umělec Bourdelle učinil, s obdivem prohlédaje v národopisném muzeu v Praze kroje slovanské, jejichž vkusnou cenu zvýšují — výšivky! —

Vkus tento, jak známo, nazval Manes »šestým smyslem« pleti slovanské, jehož není, kde moda vévodí. V kroji jeví se vlastní vkus lidu; kdežto modou prozrazují modistky a vyrábitelé látek pravidelně nevkus; neboť vkusem nazváno býti nemůže, co letos pro-

hlašuje se a velebí jako krásné a v málo měsících se zavrhuje jako ošklivé.

V »Národních Listech« rozepisuje se občasně pařížská odbornice pí. Yvonna o modě v krojech. V těchže listech (čís. 226.) věnuje vzácné této znalkyni J. V. Alexander úvahu, jež i vzhledem na národní hospodářství svědčí slovanským Sokolicám. (Co o těchto, platí vzhledem na tělocvik stejným právem o Orlicách. Red.)

Alexander píše: »Každému, kdo viděl poslední slet slovanského Sokolstva v Praze, zajiskřilo se radostně v oku, když na letenské pole slávy vcházely nepřehledné zástupy našeho sokolského ženstva. Úchvatný, nezapomenutelný dojem! Všichni přítomní hosté zahraniční byli jako okouzleni velikolepostí obrazu.

A mezi cvičením žen přihnala se nad Prahou bouře, jakých v roce málo bývá. Slovanská žena podala zde celému světu důkaz o svém porozumění velkým myšlenkám. Bez reptu a bázně, nepohnutě stálo zde tři tisíce žen československých, poslušných rozkazu náčelníka všeho Sokolstva dra. Jindřicha Vaníčka. Ženy slovanské podaly zde důkaz, že rozumějí velkoleposti dobré kázně, že dovedou se podříditi všemu, když jedná se o slávu a blaho národa.

Jen v mysli lidí, kteří v největším nadšení dovedou střízlivě uvažovati, musila v pozadí vystoupiti i myšlenka národohospodářská. Mozkem jako elektrická jiskra udeřila nás myšlenka: Kdyby jen tento výkvět slovanského ženství, který zde stál v kázni obdivuhodné před zraky tisíců, byl tak zkázněn i v ohledu národohospodářském; pak byli bychom již tak daleko, že na příklad prvý slovanský obchodník s látkami Václav Vlk na Příkopě, musil by již zaujmouti půl těchto Příkopů. (Co o Praze, platí v jisté míře téměř o všech našich vlasteneckých městech a městýsech.)

Tak, bohužel, ještě daleko nejsme, aby československá žena odívala se rouchem národní rukou zrobeným z látek národního obchodníka.

Tuto skutečnost převádím Vám na mysl, Sokolice (Orlice. Red.), které jste bez odporu výkvětem a chloubou nejen národa českého, nýbrž celého Slovanstva. Ty ostatní československé ženy a dívky, k jejichž uším ještě nedolehl povel Tyršův: »Co Slovan, to Sokol«, nemohou býti tak uvědomělé, jako Vy, které jdete tuhou kázní tělocvičnou. Vy musíte býti vzorem ostatním i v práci národohospodářské. Na Vás, naše Sokolice (Orlice. Red.) čeká veliká úloha: vytvořiti dokonalý typ slovanského ženství. Že možno lehce sejíti na zcestí, to dokázala nedávno naše prvá znalkyně pařížské mody a české pleti ženské, pí. Yvonna. Správně vytýká českým ženám, že nedovedou se strojiti osobitně, individuálně. Což lze říci i jinak, že jako Češky nedovedou se přioditi v duchu českém — slovanském! —

Pražský velkoobchodník, p. Václav Vlk, prvý vystihl tento nedostatek a vypsal tři ceny na návrhy československého úboru. Potěšitelným jest, že všech pět návrhů osobitého československého ženského úboru došlo od členek sokolských jednot v Čechách a na Moravě. Z četných přípisů pak vyznívá, že zvláště moravské ženy mají

velkou touhu po oděvech, které by se mohly lehce přizpůsobiti ženské osobitosti — po stránce národní.

Československé obce tělocvičné (sokolská i orelská) získaly by si velikou zásluhu, o nápravu k lepšímu, kdyby svým ženským odborům daly svolení ke společným výletům a cvičebným pochodům v ženském k r o j i sokolském (orelském). Kdyby dosavadní ladný kroj ženských odborů tělocvičných nedostačoval, jest prý slovanský obchodník s látkami p. Vlk v Praze ochoten látku k novým návrhům poskytnouti.

Dnes přece jest již úplně jasné, že ve Slovanstvu mají se sloučiti obě kultury východní i západní a vrcholiti k v e l i k é o s v ě t ě s l o v a n s k é, která vyemancipovati se ze všeho, co zásadám krásna, dobra a pravdy se protiví, musí vše skutečně krásné a dokonalé v sobě vtřebati. I československá žena v čele všeho slovanského ženstva musí k metě té vysoké a krásné zdravě a směle kráčeti. I Vás, milostivá paní Yvonno, která máte na československé ženy tak mocný vliv, prosím, abyste v tom směru pracovala.« — —*m.*

Lidové vtipy a nápady z Nákla a okolí.

1. Hřmí, děťatka, modlete se, Pán Buh laje.

2. Mamóško, mužo přebirat hrozinke? Mužeš, mužeš, ale piské.

3. Deť povidám, že ten náš nedobré karhan měl hned skřitek, jak se nám narodil.

4. Ani nepské, matko. Chlapec dež je jenom troško lepši než čertiček, dobré je.

5. Baróško sponké, sponké, neprodáme tě žedovi, holóbko.

6. Tož néso váš, matinko, co? Nése, se nezbeda, vlezls k nám pod vrata na dvůr.

7. Šóráš se od rána do večera od ničeho k ničemo. No a tož? Tož vrzé dvircama.

8. Mám já s tém našém halamó kŕéž, jenom zivne, a saňke hop z pantu; pak hoči po dědině jak vápenik a leti k dochtorovi.

9. Hm, voda ze stodně nevelitá a svět že se točí? — To só očence?

10. Grňa, meslel, že Hanák se až třeti den dopáli, ale já sek ho, a povalel o Goleáša na dvoře.

11. Hní se přece, vajdo, z teho slonečka, deť zahořiš! Mh, šak mám o gati kominek, neviš?

12. Pro pána Jána, skřevánek nade dvorem zpívá, a te, tatko, ešče v lužko? No, no, počké troško, nemať ho, až dospívá!

13. Viděls jož, Iřiko, takovó mišenino, konopě s prosem na záono? Jak žev ne! Ten, kdo to sel, měl istě smolo; a zapomněl odřikat evandělium sv. Jana »Na počátko belo slovo«.

(Dlužno připomenout, že naši dědové, nežli brali rozsívku přes rameno, smekli, odložili klobouk a odříkali evangelium sv. Jana: »Na počátku bylo slovo«).

14. A proč, hospodářo, tam ti naproti první dó do pole a poslední z pole? Oflfo, co pak neviš, že majó od pole klóče? — Šmargót, hned jim vrátím závdanek.

15. Pámbučko milé, pořáď prši a Valenta (Praděd) ešče kóři. — No, ať jenom kóři až dokouří.

16. Stará, povidám tě, nemoč slypko na sedle, ze záprtku nevelihnó se ani kapóni. Ja hneď, fotrál e s rozomem, ať sedí — tak.

17. Pološeptem: Poslocháš, Ferdo, te rozome za tém třetím stolem? Šak tak, nehodi se to ani do kolomaze.

18. Tatičenko, já sem te hroške neotrhal, to Janek; třeba mě drbnite po noso, že nemrkno! No tak teda. — Dež nemrkl, tož mo to, taťko, odpost. — Šak má na čase.

19. Zavolám-le na tebe, pospěš, se hlochá, zavolám-le na, otočíš se jak břeteno; do prachéla přece to jož patři. Nehněvéte se, hospodářo, to je jak se větr točí.

20. Podivé se, Barboro, na to našo nermoťko mizernó. Ach, chodinka, jak to kóká! Eno což pak, šak ho nemáte na prodé.

[Zapsal Mel. Chytil.]

ČÁST REVUÁLNÍ.

Archaeologie.

Zpráva o sjezdu Moravského archaeologického klubu v Boskovicích. Morav. archaeol. klub pořádal ve dnech 1. a 2. srpna svůj III. sjezd v Boskovicích se zajímavým programem. Před započetím přednášek prohlíželi si hosté pěkné místní muzeum, kde o vystavených předmětech podávali věcné výklady pp. MUDr. K. Snětina: O nálezech z nejmladšího neolithu na Vejštici u Boskovic a Mg. F. Lipka, O hradišti nad Okluky. Po prohlednutí musea započala řada přednášek v gymnasijní kreslírně. Prof. Dr. J. Talko Hryncewicz z Krakova přednášel o dlouhohlebém typu palaeolithického člověka (Homo primigenius) ze Střed. Asie. Demonstroval nápadně odchylné lebky a kosti jeho, což vše provázel zajímavým výkladem. Docent MUDr. J. Babor z Prahy ve své přednášce »o přechodu ze starší doby kamenné do doby neolithické« praví, že v době t. zv. hiatu, který vyskytuje se mezi starší a mladší dobou kamennou, z nichž každá představuje nápadně odchylný typ, — děl se přechod někde jinde, tak že lebka neanderthálská nepředstavuje určitou pevnou rassu, nýbrž jest jen genealogickým článkem v řetězu, který palaeolith s neolithem spojuje. Demonstroval originály chelleské, hrubě zpracované velké a silné pazourkové sekyry a klíny, nástroje mousterské, solutrejské i krapiňské a na konec přimlouvá se, aby v Čechách a na Moravě době kamenné více bylo věnováno pozornosti. Assist. J. A. Jíra přednášel o pomalované keramice neolithické v Čechách, vysvětluje různé typy a provedení volutového ornamentu,

roztřiďuje keramiku tuto dle formy i výzdoby do určitých skupin, a ukazuje charakteristické fotografie a nádoby nordické keramiky. Prof. Dr. J. Matiegka v přednášce »o vzrustu a proporcích předhistorického obyvatelstva v zemích českých« dovozuje, že vzrůst není stálým znakem plemenným, nýbrž spíše sociálním, který charakterisuje jistou třídu lidí. Vysvětluje ruzné methody měření kostí, jež jsou v určitém poměru ku výšce těla. Dokládá, že vzrůst starých kultur i ve Francii, Belgii a Švýcarsku byl spíše o něco menší než nyní. Zlepšení životních poměru má vždy vliv na vzrůst, a tím vysvětluje se poměrně větší výška recentních plemen. Podotýká, že Slované vyskytli se na svých stanovištích již pomíšení. Vybízí, aby se pilně sbíraly kosti jednotlivých kultur, neboť jen na obsáhlém materiálu, který posud snešený nemáme, lze dociliti objektivních výsledku. Konečně činí zajímavou zmínku o asymetrii. Kosti pravé ruky bývají delší než ruky levé, a levé nohy opět delší než pravé, což bylo pozorováno i na praehistorickém materiálu. Ing. J. L. Červinka přednáší o pomalované keramice a popelnicových polích, roztřiďuje ji a srovnává se starší i mladší dobou bronzovou, uvádí literaturu sem se vztahující, praví, že typ lužický i slezský možno sledovati hlavně po-

říčím Labe a Odry, a že keramika obou těchto typu jest u nás daleko rozšířenější než v okolních zemích. Na doklad ukazuje mapku, kterou k účelu tomu nakreslil, v níž pečlivě poznačeno jest rozšíření těchto kultur na Moravě i v okolních zemích a vyslovuje se, že všecky známky nasvědčovati se zdají, že kultura popelnicových polí náleží již Slovanum. Ing. A. Stocký z Nov. Bydžova poiednává o sedlišti v Chudonicích s kulturou římsko-provinciální a podává příspěvek ku poznání vztahu této kultury s předchozími. Ukazuje zajímavé fotografie nádob a střepin této doby a končí rovněž náhledem, který pronesl již dříve ing. Červinka, že kultura popelnicových polí jest nejspíše slovanskou. Ač průběh přednášek velmi se protáhl, čte ještě prof. Černý přednášku o středoněmecké keramice doby bronzové, kterou zaslal k sjezdu prof. Dr. L. Niederle z Prahy. Večer rozpředla se zajímavá debata o Helfertově návrhu zákona na ochranu předhistorických a uměleckých památek, který předvedl tajemník L. Domečka z Hradce Králové. Druhý den za velmi příznivého počasí vyjeli členové Klubu do Sloupu, kde v »Museu moravského Krasu« podával zprávy a výklady majitel jeho naduč. J. Knies.

Ref. F. Kovář.

Lidověda a národopis.

Daktyloskopie a J. E. Purkyně. Dr. G. Roscher, policejní ředitel v Hamburku, věnoval v »Gross-Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik« 1906 vřelou vzpomínku českému učenci J. E. Purkyňovi: otiskuje část vzácné již latinsky psané dissertace »Commentatio de examine physiologico organi visus et systematis cutanei« a ukazuje, že geniálná a dukladná práce českého učence podává první vědecké základy t. zv. daktyloskopie t. j. nauky o liniích papillárních jako prostředku zjišťování totožnosti osob; tato methoda čelí dnes vítězně tzv. anthropometrické methodě Bertillonově. Také Windt und Kodiček: »Daktyloskopie. Verwertung von Fingerabdrücken« (1904) uvádí vedle Francise Galtona i J. E. Purkyně (nesprávně Purkenje). Třeba to konstatovati, poněvadž tato nauka způsobila velký převrat v kriminalistice, arciť teprv oklikou přes Indii uplatnila se na kontinentu. (Slovanské národy balkánské dávno již znaly tzv. prstoznak, jehož užívali obzvláště Turci; komu zde patří prvenství, nevím.) Ale i tu zřetelně se ukazuje, jak veliký význam má znalost zvyků lidových pro obory na první pohled odlehlé a jak mnoho může z nich každá věda získati.

Dr. Glos.

Lidověda a kriminologie. V »Monatsschrift für Kriminalpsychologie u. Strafrechtsreform« 1909 seš. 11.-12. referuje Dräseke o spise Dra. Friedr. Krause: »Slavische Volksforschungen«, obsahujícím pojednání o víře, zvykovém právu, mravech, zvycích a písni národní Jihoslovanů. Docela správně poukazuje Dräseke na to, že tento obor zajímati musí právníky a že zasluhuje, aby jej se svého stanoviska probádali, neboť mrtvá litera zákona nestačí a je potřeba poznati duši lidu. Hlubší proniknutí slovanské bytnosti ukáže, že je tu jiný svět, jenž dle jiných hledisk a jiných zákonů musí býti posuzován. Dodávám, že dosavadní technika zákonodárná dosud velmi málo navazuje na tyto poznatky. Čím více ale ve vědě právní uplatňovati se bude methoda přírodovědeckého zkoumání, tím spíše nebude možno poznatky takové ignorovati; prvním náběhem je uveřejňování osnov zákonných, neboť jen když široká veřejnost se s nimi obeznamuje, vyvolá se živá diskusse, pryštící z poznatků empirických, získaných v rozmanitých oborech. Tato cesta právě nyní nastoupena při revisi občanského zákona, a tím více to platí pro chystanou reformu trestního práva, jehož souvislost s lidovědou jsme minule akcentovali.

Dr. Glos.

Prospekt Flajšhansovy sbírky českoslov. přísloví. Jeden z nejpilnějších a předních našich literár. historiků a filologů předkládá nám v tomto díle výsledky úmorné, leč na výsost záslužné práce, jež bude míti důležitost nemalou také pro českoslov. lidovědu. Prospekt, jímž uvádí autor dílo ve známost a lepší pochopení, jest sám cenným pojednáním. Poněvadž v tomto oboru jest asi u nás málo lidí zapracováno, popřáváme celému prospektu místa, doufajíce, že znamenité sbírce této k většímu rozšíření mezi interesenty dopomůžeme. Srv. referát na str. 172.

»Přísloví (pořekadla a průpovědi) jsou nejvzácnější část lidového podání. Je-li jazyk sám jediný přímý odkaz našich předků, jsou přísloví, v nichž jazyk národní obráží se nejlépe, zajisté nejdokonalejším útvarem jazyka i celé tradice. V nich uchovává se moudrost věku, přecházející postupně s otců na syny, v nich uložen jest vtip i stesk celých pokolení; věky vtiskují jim určitou formu a jejich znalost pojí členy národa v jednu velikou rodinu, jež stejně myslí i cítí a stejně se vyjadřuje. Jsou nejdůležitějším pramenem lidovědy — ale také nejlepším pramenem jazykozpytce. Neboť přísloví v pravém slova smyslu jsou jazyk živý, jazyk lidu. Kolik tisíc slov a vazeb obsahují naše slovníky a mluvnice, jež jsou jen děti mrtvě narozené nebo dávno zahynulé, protože lid k nim nedal souhlasu anebo se již dávno od nich odvrátil! V příslovích naproti tomu vidíme barvu a cítíme vůni teplé krve, poznáváme živý jazyk v plném toho slova významu.

Sbírka přísloví národních náleží proto k základním požadavkům každého národního celku. Také u nás již od XIV. století jeví se záliba ve sbírkách této moudrosti lidové a s obrozením českého národa vznikly zároveň sbírky nové, jež vyvrcholily slavným Mudroslovím Čelakovského. Čelakovský proslul tím, že přejav materiál, srovnaný u Dobrovského a ve slovníku Jungmannově, seřadil jej v určitém systému filosofickém a rozmnožil parallelami slovanskými ve skutečnou filosofii Slovanstva. Byl to podnik na svou dobu grandiosní a žádná literatura slovanská nemá díla podobného. Ale materiál, jímž Čelakovský pracoval, nebyl zcela bezpečný. Neboť Jungmann většinou přejímal látku ze sbírky Dobrovského. Sbírka Dobrovského jest však (rozmnožené) vydání sbírky Srncovy z r. 1582 a pro její přísloví není tedy vlastně dokladů, tak jako jich neměl Srnec.

Vědecká sbírka přísloví musí proto, jako strom rostoucí z kořene a přece novou vrstvou všechny předešlé objímající, vzrůsti nikoli na základě sbírek cizích, nýbrž na základě pramenů. A — další požadavek nezbytný, jehož (mimo Jungmanna) tak málo bylo šetřeno — musí býti poskytnuta kontrola práce zevrubným citováním nejenom pramene, v němž přísloví se vyskytá, nýbrž i veškerých sbírek, v nichž až posud bylo uváděno. Tato kontrola

K. WELLNER: STARÁ OLOMOUC.

K. WELLNER: STARÁ OLOMOUC. DVŮR VE VODNÍ ULICI.

sbírky Flajšhansovy jest umožněna tím, že ke každému přísloví jsou uvedeny doklady v chronologickém pořádku, od dob nejstarších až po Svatopluka Čecha a nové dialekty, s přesným udáním doby, ze které pocházejí (spisovatelé konce XIX. a počátku XX. věku, řadu zavírající, bez tohoto udání) a s přesným citátem. Zkratky jednopísmenné značí sbírky (J — Jungmannuv slovník, K — Kottuv, Č — Čelakovského Mudrosloví atd.,) několikapísmenné časopisy a sborníky (AČ — Archiv Český, ČL — Český Lid atd.) — podrobný seznam a výklad zkratek bude na konci dílu I. Abecední srovnání liší se v tomto prvním díle hlavně tím, že stará čeština spolu se slovenštinou a polštinou měla (a tedy ve slovníku má) ó = ů, ú = ou a ie = í.

P r a m e n y přísloví českých jsou dvojí. Je to jednak literatura v nejširším slova smyslu, jednak sbírky příslovní. Literatura staročeská, v celku vzato, jest příslovími dosti chuda; největší část jejich spisů jsou buď překlady anebo zpracování cizích vzorů — a veršované texty mění značně lidovou formu. Ale ovšem i přes to bylo užito spisů Štítného, Chelčického, Husa, Ctibora Tovačovského, Rokycany . . . jako veršů Dalimilových, Smila Flašky, Hynka z Poděbrad a j. Větší váhu tu bylo položiti na řeč lidu, dochovanou v listinách a zápisech soudních i deskových. Svazky Archivu Českého, výpisy Wintrovy, zápisy Starých Letopisů atd. podávají mnohem více látky, nežli všechna knižní a básnická literatura věku XIV. Při těchto excerptech omezil jsem se stoletím XVI., jež činí nejzazší hranici výpisků. Sbírky příslovní počínají se Konrádovou sbírkou z 2. pol. XIV. století se 40 větičkami, pokračují 238 příslovími sbírky Flaškovy a nemnoho větší Rýmovní knížkou ve století XV. a končí sbírkami Blahoslavovou (z r. 1570) a Srncovou (1582), jež obsahují asi 1000 úsloví a přísloví. Tyto sbírky všechny jsou pojaty do naší knihy úplně, takže jest zároveň úplným repertoriem a abecedním rejstříkem všech těchto sbírek. Tyto sbírky jsou však také jediné původní; následující po nich sbírka Komenského a Sinapiusova ve stol. XVII. jsou značnou měrou přejaty ze sbírek polských, Rysińského a Knapského; slovenské sbírky věku XVIII. vypisují Sinapia, sbírky české věku XVIII. a XIX. opět Srnce a Komenského.

A šestnácté století ukazuje se i jinak velikým mezníkem naší tradice lidové a našeho jazyka. Ve věku šestnáctém vnikla humanismem hluboko do lidu latina a protestanstvím opět němčina; latina přinášela s sebou znalost přísloví latinských, která od počátku XVI. věku se šířila velikou sbírkou Erasmovou; němčina přinášela k nám přísloví německá, jež v prvé pol. XVI. věku šířily sbírky Agricolova, Franckova a j. Těmto mohutným přívalům cizím pomalu ustupují a podléhají stará slovanská naše přísloví; česká přísloví nabývají rázu nového, odchylného. Až do XVI. století hlavním šiřitelem kultury jest rukopis; od počátku XVI. věku tisk nabývá stále většího rozšíření — a roznáší tak latinský a německý způsob mluvení i myšlení vždy dál a hloub. Konečně i státní zřízení české od r. 1526 povoláním Habsburků na trůn český nastupuje na dráhy nové, příznivé těmto vlivům cizím — všechno se pojí a sdružuje k velikým změnám, jež přetvořují jazyk i tradici lidu dokonale.

Bylo proto celé dílo rozděleno na d v a d í l y. V d í l e p r v é m jsou obsažena česká přísloví původu staršího než století XVI. To jest: všechna ta, jež ještě podnes jsou rozšířena v literatuře nebo v řeči lidu a mají doklady buď v nejstarších sbírkách (aspoň ještě v Srncovi) anebo v literatuře české před r. 1526. A dále ovšem všechna ta, jež sice byla kdysi majetkem tradice, ale již vyhynula. Veškeren material novější, ohromné množství přísloví nářečních a moderních, odkázán jest do dílu druhého. Nenalezne-li čtenář některého přísloví v díle prvém, je to svědectví, že je autor pokládá za mladší, vzniklé až po století XV.

Pojem přísloví jest arci velmi široký. Nejsou sem pojata prostá pravidla mravnostní, jaká nalezneme v Katonu a Fagifacetu, nebo pranostiky, jež skoro výhradně jsou původu cizího, nejsou sem konečně pojaty sentence umělé, výroky básníků a

moralistu, jaké nalezneme ve všech spisech t. zv. literatury učené. Všem těmto výtvorum schází pečeť lidového původu. Za to pojata jsou do plánu práce pořekadla, srovnání a přezdívky, pokud se zakládají na hlavním živlu příslovném — metafoře.

V těchto mezích je snesen v této knize všechen material, pokud jej poskytují veliké slovníky naše (Gebauerův, Jungmannův, Kottův), všechny sbírky příslovné, přední autoři čeští a dosavadní publikace pramenné. Material je uveden v zevrubných dokladech, jak o nich vyloženo, a užito při něm methody historické a srovnávací. Každé přísloví stopováno jest celou literaturou, od svého prvního objevení až do nových dokladu v nářečích a literatuře souvěké (anebo do svého konečného zániku). A u každého přísloví jest zjištěn původ; ukázáno, je-li původu knižního — tu hlavně hleděno jednak k bibli, jednak k latinské literatuře souvěké, pak k literatuře německé, anglické a francouzské, jež zastupují nám Evropu — anebo domácího, lidového. Tu hleděno hlavně k parallelám slovanským: nejbližší jsou nám slovenština a polština; doklady jsou citovány vždy v originále.

Pokud se týče uspořádání sbírky, byly ovšem na vybranou nejrůznější soustavy. Abecední pořádek podle začátečních slov každého přísloví, jak byl oblíben zvláště ve středověku a jak jej zachovává ještě sbírka Dobrovského a ještě nyní lužická Mukova, dnes jest opuštěn téměř nadobro. Věcný pořádek, jak jej podle reálních slovníků zavedl Komenský u nás, nutí k mnohým opakováním, jichž se ani Komenský neubránil. Srovnati podle filosofického systému, jak se pokusil Čelakovský (po něm Slovák Záturecký) v mistrném svém Mudrosloví, ukládá čtenáři mnoho práce myšlenkové a hledajícímu téměř napořád luštění hádanek. Zbývá ještě srovnání abecední podle věcí, oblíbené zvláště ve sbírkách italských, jež však je tím pohodlnější, čím více hesel vykazuje — a tím již samo se vlastně pomalu mění ve srovnání abecední podle hesel, jež dnes ovládlo výhradně v moderních sbírkách příslovních. Po vzoru ohromné Wandrovy sbírky německé jsou srovnány abecedně podle hesel ze slovanských zejména nejlepší Adalbergova polská a nejnovější Frankova maloruská; je to jediný způsob, jenž nepotřebuje zvláštního rejstříku, bez něhož by naše sbírky Čelakovského a Záturecského zůstaly namnoze mrtvým kapitálem.

Po těchto osvědčených vzorech přejata tedy i v této sbírce soustava abecedního pořadu hesel. Jest tedy pravidlem každé přísloví zařaděno pod prvním slovem smysl nesoucím. Tedy přísloví na př. »bez peněz na trh, bez soli domóv« zařaděno pod heslo »peniez«, přísloví »vlk leze netyje« pod »vlk«, přísloví »ač co s bláznem kdy ulovíš, ale nerovně rozdělíš« pod »blázen« atd. Kde jest takových hesel několik, jest podán výklad při prvním z nich, u ostatních se pouze odkazuje k tomuto prvnímu. Poněvadž však takové srovnání abecední jest u nás nezvyklé, kombinováno jest zároveň se srovnáním abecedním podle začátků. Každé přísloví jest uvedeno i podle svého začátku a proloženým písmem označeno heslo, pod nímž je ve sbírce zařazeno. Tedy na př. »a kde rak, ješto vody nenie« zařazeno sice podle principu sbírky pod »rak«, ale zároveň uvedeno i pod »a«, kde však proložené slovo rak ukazuje, že výklad jest hledati při »rak«. Sbírka, ačkoli srovnána podle hesel, podává přece zároveň také přísloví česká podle jejich začátků, spojuje dva principy v jednom abecedním pořadí.

Pro snazší informaci čtenáře užito některých značek: křížek (†) označuje přísloví původu biblického nebo z církevního života vůbec vzaté: hvězdička (*) označuje přísloví původu školského nebo učeného, čerpané buď z odborné mluvy učenců nebo nadšené mluvy básnické; znaménko zvolání (!) upozorňuje, že přísloví není domácí, že bylo v době historické přejato buď z latinských nebo německých sbírek příslovních anebo skládání moralistních — ale zdomácnělo. Konečně otazníkem (?) a závorkou [ ] označena přísloví, v době nové z ciziny přejatá a mylně za česká pokládaná. Tato poslední vlastně náležela až do druhého dílu práce; ale poněvadž největší jich díl

je přejat (Komenským, Sinapiusem, Jungmannem, Čelakovským . . .) z polštiny a mnohý čtenář by mohl mysliti, že parallela polská zaručuje jejich vysoké stáří a dědictví z dob slovanské jednoty, ukázáno je zde, že mínění toto je mylné, že jsou to umělé produkty, jež valnou většinou zahynuly hned při vytvoření a jenom v slovnících žijí umělým životem.

Bývá často vytýkáno (a někdy snad právem), že náš nový jazyk a naše nová literatura jest jen dílo doby nedávné, bez souvislosti s dobou starší a ostatním Slovanstvem. Kdo prohlédne pozorně tuto sbírku, pozná, že tato výtka jest upříliš̌něna a nesprávna. Veliká část těchto starých vět a myšlenek žije ještě mezi námi; kořeny mnohých jdou do doby, kdy Slovanstvo tvořilo ještě jednu rodinu. A jiná část zároveň ukazuje zřetelně, jak mocný vliv měla na nás ostatní Evropa, svou školou i svou církví. Ale srovnání obojí části ukazuje jasně, že své vědomí slovanské a svou kmenovou samostatnost jsme si uhájili až podnes; že most, jenž spojuje dobu novou se starou, je pevný a široký, silné kořeny že se pnou až do nejdalších hlubin. A kdyby nebylo dějin psaných, tyto věty lidové moudrosti samy jsou nejvýmluvnějším svědectvím, jak nejblíže ze všech národů Evropy stojí nám Slované a že z nich opět nejtěsnějšími svazky jsme připoutáni k Slovákům a Polákům. Kniha je tak praktickým příkladem vzájemnosti slovanské.«

Česká lidová píseň v Čechách. Český pracovní výbor pražský, jemuž svěřeno jest řízení sběratelské práce v království Českém (pro Moravu a Slezsko jest výbor zvláštní) za účelem velké souborné publikace české lidové písně a hudby, podává stručnou prozatímní zprávu o výsledcích dosavadního ruchu na tomto poli, a sice dle stavu, který se jevil v měsíci dubnu t. r. Zamýšlené dílo bude samostatná část rozsáhlého vědeckého podniku týkajícího se všech zemí a všech národností v Rakousku, jenž vznikl z podnětu a provádí se za podpory ministerstva kultu a vyučování. V prosinci 1906 rozšířen byl leták vybízející nejširší kruhy ku sbírání a zapisování našich lidových písní a obsahující potřebné k tomu pokyny a výklady v několika tisících výtisků. Prostřednictvím zem. školní rady rozeslán především všem českým středním školám a všem okresním školním radám v království Českém a pracovním výborem přímo zasláno českým spolkům a časopisům, u nichž bylo možno předpokládati zájem pro tuto věc, jakož i mnohým jednotlivým osobnostem, zejména z kruhu literárních a osobních. Účinek brzo se dostavil. Již v prvních týdnech r. 1907 přihlásili se četní sběratelé a mnozí z nich pracovnímu výboru hned také předkládali ukázky své činnosti. Počet i horlivost sběratelů pak od té doby vzrustaly neustále a tak utěšenou měrou, že pracovní výbor nyní, po něco málo více dvou letech, má po ruce již asi o s m t i s í c z á p i s ů p í s ň o v ý c h, většinou s příslušnými nápěvy, nehledě k četným tištěným textům (»jarmarečním«). Zvláště cenné jsou ovšem větší, jednou rukou pořízené sbírky, které z určitých krajin co možná nejvydatněji těží, třeba sotva lze říci, že by je úplně vyčerpávaly. Z příspěvků takových na prvním místě stojí sbírky p. J. Kubína, prof. reálky v Jičíně, jenž sám zaslal již přes 1800 písní, většinou ze severovýchodních, ale z části také z jihozápadních Čech. Není možno jménem uváděti všechny horlivé pány sběratele, jimž pracovní výbor děkuje za tolik zajímavého a cenného materiálu; sluší však zaznamenati alespoň zasílatele příspěvků, které převyšují počet 500 písní — jsou to páni učitelé Fr. Homolka (Praha-Libeň) s více než 800 a Jar. Bradáč (Plzeň) asi s 600 písněmi, z členů pracovního výboru samotného pan prof. V. J. Dušek s 800, prof. dr. O. Zich se 700 čísel. Obě posléze jmenované sbírky jsou většinou z východních a jižních Čech; mimo to však prof. dr. O. Zich sbíral ještě na Klatovsku a Strakonicku (1907) a na Rožmitálsku a Královéměstecku (1908). — K tomuto materiálu okrouhle 8000 písní zahrnujícímu dlužno přičísti ještě některé rukopisné, dosud netištěné sbírky, zejména ty, jež povstaly u příležitosti Národopisné Výstavy Českoslovanské (1895) a jichž použití bylo pracovnímu výboru co nejochotněji přenecháno Národopisným Museem Československým. Me-

zi nimi jest i sbírka asi 500 písní z Domažlicka, které svého času napsal p. L. Kuba. — Materiál v obou posledních letech získaný rozvrhuje se po českém území království Českého podobně, jako starší sbírky: asi dvě pětiny náležejí jeho severovýchodu, tolikéž jeho jihozápadu, kdežto střed země zastoupen jest asi jednou pětinou. Příčinu toho nelze hledati jen v menším bohatství krajů těch co do lidového zpěvu, nýbrž snad také v tom, že celkem nevěnována jim taková pozornost a péče, jako zejména rázovitému západu a jihu. Proto porada některých čelných sběratelů, která konala se v Praze o letnicích 1908, měla za účel mimo jiné i doplnění sítě sběratelské a tím i vyplnění krajinských mezer v dosud nasbíraném, jinak tak hojném materiálu písňovém. Tímto směrem nese se také především nynější snaha pracovního výboru, jenž na základě oné porady pro své sběratele znovu vydal dotčený leták rozšířený a doplněný jakožto brožurku, která se rozesílati bude současně s návodem k zapisování textů, jejž sepsal pan prof. V. J. Dušek. Veškeré zásilky, přihlášky a dotazy podniku toho se týkající buďtež adresovány předsedovi Českého pracovního výboru pro lidovou píseň v Čechách, prof. dru. O. Hostinskému v Praze-II., Podskalská třída 356.

Krása našeho domova. Ochrana památek. Turistika.

Stará Olomouc. K přílohám: Kapitulní děkanství olomoucké a Starý dvůr ve Vodní ulici v Olomouci. (Reprodukce dle originálu akad. malíře, prof. Karla Wellnera.)

V posledním čísle »Stylu«, které je věnováno slohu malého města, píše Arne Novák, že rok od roku mizí před našimi nevšímavými zraky větší a větší kus osobitého a v sobě zcela uzavřeného světa, jenž ve všech svých částech a v každé svojí podrobnosti byl naprosto jednotným a spolehlivě upřímným výrazem kultury organicky vyrostlé a hluboce v duchu dobovém zakořeněné, — kus života venkovského města, jehož nezadržitelná zkáza, pohříchu, namnoze dnes je všeobecná.

»Komu by se nezželelo těch dlouhých bílých náměstí s dvěma řadami klenutých podloubí«, píše dále, »kdo by nepolitoval zmaru půvabů rozložitých domovních štítů, kdo by si nevzpomněl barokních sloupů, důkladných kamenných kašen s neklidnými sochami světců?« —

Starobylý ráz našich měst ztrácí se pomalu, ale neúprosně. Ze všech stran slyšet stezky o řádící bestii triumfans. Mizí malebné kouty a koutky architektonické, bizzární ráz úzkých uliček, náměstí a náměstíček s charakteristickými lipami a kaštany, v jichž stínu svítí pozlacené aureoly českých světců. Mizí malebné motivy, pro něž má smysl už jen oko malíře.

Podáváme dnes 2 obrázky ze Staré Olomouce: Kapitulní děkanství olomoucké a Starý dvůr ve Vodní ulici. Bude-li porozumění a zájmu pro naši myšlenku, pokračovali bychom ve vydávání dalších pohledů, při nichž přihlíželi jsme hlavně ku malebné stránce.

Ochrana památek jindy a dnes. Již za renaissance dbalo se o to, aby udržely se památky umění, jimiž se inspirovali umělci ve své tvorbě, ve stol. XVI. a XVII. sbírky kuriosit a rarit pořizovala šlechta i duchovenstvo a mnohé umělecké dílo bylo takto zachráněno pro vlastní příští musea, jež jsou produktem pozdější doby. V druhé polovici stol. XVIII. rozkvetla klassická archaeologie, jež má velké sice zásluhy o zachování památek, jen že zásluhy ty jsou jednostranné; jednostranné proto, že přihlíželo se k památkám antickým a zapomínalo se na památky domácího umění. Klassičtí archaeologové svezli celá musea antických výtvorů uměleckých, soch, fragmentů stavebních, šperků, keramiky atd.

Ve stol. 19. nastává pak reakce v příčině památek domácího umění a v této reakci ve prospěch národ-

ních památek projevují se první uvědomělé snahy zachraňovací a upřímná pieta k odkazům přešlých století. Tento obrat, toto obrození připravil vlastně trojí vliv: vznik křesťanské (ne klassické) archaeologie (Serax d' Agincourt!), literární vliv romantiku a odpor proti ničení památek výtvarných za velké revoluce a pozdějších válek napoleonských. Odhaluje náhlý obrat myšlenkový u národů evropských za tlaku napoleonského středověk jako dobu neobyčejného kouzla, dobu tak blízkou romantice a tak výraznou v národní individualitě a jako dříve za renaissance umění antické, tak nyní zase středověké umění bylo odbornou literaturou povzneseno za ideál všech dob.

Směr ten jest však velkým pobloužením doby: středověk chápán byl docela nekriticky a za tohoto historického romantismu a naprostého neporozumění úkolům současné doby vyvinul se v památkovém ochranářství tak zvaný purismus, t. j. obnovovány či restaurovány byly »čisté slohy« zašlých dob a generací, stavěno nově ve slohu gotickém, ač doba gotiky dávno minula, ve stol. XIX. stavěno slohem doby renaissanční, barokní atd., — ale nejenom to: také staré a vzácné stavby monumentální, jež rostly po staletí a na nichž se nasazovaly docela organicky postupem doby a za vývoje upřímnějších a silnějších generací různé slohy, ničeny puristickými restauratory. Než vyslechněme případná slova, jež »o zachování a ochraně historických a uměleckých památek« do Českého časopisu historického napsal dr. Zdeněk Wirth a jehož snahy v tom oboru také v tomto »Časopisu« vykládáme. Praví:

»Považme historickou cenu kostela, kde na zachovaných zbytcích románské stavby po vyhoření nebo jiné pohromě gotický kameník vztyčuje smělou síťovou klenbu, zasazuje nové portály a pomaluje široká okna s bohatými kružbami, kde později na okapní římsu staví renaissanční zedník dekorativní štítky pohnuté silhouetty a ještě později barokní tesař mansardou šindelovou pokrývá celou budovu a vrchol věží ozdobuje cibulovitými báněmi s lucernami, kde konečně uvnitř všechny doby zanechávají své stopy v nábytku, ozdobách stěn, nářadí kostelním, od gotických arch se zavíracími křídly a malbami primitivů přes renaissanční architektonické nástavce oltářní až po bohatě řezané rámce akanthové a sloupové stavby barokní, od řezeb náboženských cyklu středověkých až po štukovou inkrustaci stěn, od malých přenosných positivku až po ohromné barokní skříně varhan se zástupem andělských soch a řadou hudebních emblemů! Považme, že na každém kusu lpí názor a vkus doby, že značí pro sebe zvláštní svět myšlenkový i umělecký, že doba a užívání sladily jej v úplnou harmonii s okolím a že nyní tvoří nezbytnou část organismu, jejž budova představuje! To vše purističtí restaurátoři zničili a dnes stojí tu podobná budova »v čistém slohu« jako mrtvé schema, doklad studijní píle, ale nikdy individuelní umělecký čin. Její stěny, kdysi stářím ovětralé, jsou čistě vyhlazeny, její přístavby odbourány, nezachované podrobnosti dle ostatních doplněny, nedokončené části »dle pravidel« dostavěny a všechno vráceno do původního stavu; při tom ovšem naprosto se nedbá ku př. okolnosti, že gotická budova vznikla celá nebo ve velkých částech svých v pozdní periodě tohoto slohu, tak odlišné celým rázem, půdorysem, výstavbou i ornamentálním detailem od předešlých period, a obnovou nutí se do tvaru »čistého« slohu, schematu odvozeného z t. zv. gotiky vrcholní. A stejně dotčena i harmonie vnitřku, na místo rozmanitosti nastupuje stylová uniformita výtvoru, která značí úpadek uměleckého řemesla a smyslu pro vhodné formy užitkové a požadavky materiálu. Vzorníky a sbírky návrhů z té doby ukazují tento bezduchý, manýrovitý způsob tvoření a vliv jejich pozorujeme dosud při návrzích kostelního náčiní, nábytku (»truhlářská gotika«) i malbách.

Ale tím není vyčerpáno vše, purismus šel ještě dále. Přes všechen historismus nedovedl cítiti historicky ani tam, kde celá městská kultura vtiskla svůj ráz, v okolí opravovaných a dostavovaných budov. Tak vzniká nešťastné ono oproštění bu-

dov (Freilegung), zcela protichudné duchu doby i zachované památky a v ohledu estetickém olupující města o nejkrásnější partie a překvapující pohledy, nemluvíc ani o národohospodářské stránce jeho, vynaložení obrovských sum na bezúčelný výkup celých domovních bloků. A konečně ani před úplnými zříceninami se nezastavila horečka dostavovací. Třebaže hlavní přestavby hradů a zámku časově patří do doby následující, již na počátku do programu zabírají se ruiny, jichž malebnost a přirozený stav méně váží než illuse o znovuzrozených sídlech bohatých rodův šlechtických, a hrdých hradbách s cimbuřím a věžemi a celém komfortu romantickém! (Str. 329 až 330.)«

»Není snad již místa mimo zapadlé vesničky a málo přístupné kraje, kde bychom se mohli poddávati bezprostřednímu dojmu, plynoucímu z pozorování skutečné staroby památky historické, zejména stavební, takže by vedlo do nekonečna všímati si i jen části jich. Liší se ovšem od sebe jednotlivé ty restaurace, dle toho, jaký názor zastupoval a po jakou mez až zacházel jich původce. Vedle holých, z pozdějšího obalu vyloupnutých staveb středověkých potkáme se s konglomeráty několika období slohových, stejně pečlivě doplněnými ve všech částech, proti nově osazeným profilům a vyhlazeným kvádrům můžeme postaviti pečlivě malými částečkami vyopravená torsa portálů a kružeb, a kde na jedné stavbě užívají i zdiva ze starých zbořených domů k doplnění zdí, na druhé straně neostýchají se odevzdati po provedené restauraci potomstvu stavbu jakoby vysoustruhovanou, školský příklad architektury určité doby.

Zvláštní však místa mají tu restaurované hrady a zámky. Jistota v ovládání tvaru a archeologická učenost, jež si dovede z půdorysu a několika zdí zřícených vytvořiti ideální obraz bývalé nádhery, jako osteolog z jediné kůstky hypothesuje celého ptáka nebo čtvernožce, nezastavila se před ruinou. Naopak, tyto úkoly lákaly ještě více a zejména v Německu se vytvořila celá kasta »specialistů pro opravu hradu«, jichž charakterisuje jméno Bodo Ebhardta. Rýnské hrady, Chillon, Hochkönigsburg, Wartburg, Marienburg, Lahneck, Hohenzollern, u nás ku př. Karlštejn, Zleby, Zvíkov, Křivoklát, Stránov, Buzov atd. — celé řady podobných týčí se po návrších, odporně bílé a vyhlazené, vypravené pseudostylovou nádherou a nepohodlné moderním svým obyvatelům. Kam až zaběhla horečka restaurační, ukazuje případ s hradem Haarzuilen, jehož úplné plány byly nalezeny v archivu Utrechtském: ruina znovu vystavěna nákladem mnoha milionu — ze železa a betonu, vše na ní je lež a klam, ale povrchní dojem nádherné kamenné stavby středověké tu vyvolán«. (404—405.)

Bylo tudíž dříve heslo: nejenom konservovat, nýbrž někdy i na úkor konservace restaurovat, dnes platí jen: k o n s e r v o v a t! »Ovšem«, volá John Ruskin (srv. Styl I. 61), »dnes se zpravidla budova nejdříve zanedbává a potom se restauruje. Starejte se o své památky a nebudete nikdy nuceni je restaurovati. Několik olověných desek, v čas položených na střechu, několik setlelých listů a větví, v pravou dobu odstraněných z okapní roury zachrání před zkázou střechu i stěny. Opatrujte starou stavbu s úzkostlivou péčí; zachovejte ji nedotčenou a chraňte ji v každém případě před rozkladem. Počítejte její kameny jako klenoty v koruně; postavte kolem dokola stráže jako u bran obleženého města; stáhněte ji železnými sponami, kde se rozstupuje; podepřete ji trámy, kde se nebezpečně vyklání; nestarejte se o to, že takovéto podpory nevypadají právě nejlépe: lépe berla než ztracený úd. Čiňte tu vše jemně a plni uctivosti a bez únavy a uvidíte, že ještě mnohá pokolení vyrostou v jich stínu, budou žíti a zemrou. Poslední den její ovšem nezbytně též přijde; ale ten den budiž plný pravdivosti a nedovolte, aby nějaké zneuctění a falešná restaurace ji neoloupily ještě o poslední poctu mrtvých, kterou ji vzpomínka prokazuje.« A ceně stáří vykládá Al. Riegl (Der moderne Denkmalkultus 1903, srv. Styl I. 64) takto:

»Esthetický základní zákon naší doby na ceně stáří spočívající dá se

formulovati následovně: od člověka vyžadujeme tvoření dokonalých děl jako symbolu potřebného a zákonného vzniku, od přírody naproti tomu povlovný rozklad uzavřeného celku, jako symbol právě tak nutného a zákonného zániku. Na čerstvém lidském díle vadí nám zjevy předčasného hynutí právě tak, jako na starém lidském díle zjevy čerstvé opravy. A právě bezprostřední požitek z tohoto čistého, zákonného kolobčhu vzniku a zániku dle přírodních zákonů potěšuje moderního člověka od začátku XX. stol.

Každé lidské dílo jest tu pojímáno jako přirozený organismus, v jehož vývoj nikdo nesmí zasáhnouti; organismus se má volně vyžíti a člověk jej smí ochrániti nanejvýše před předčasným odumřením. Tak vidí moderní člověk v památce kus svého vlastního života a každé zasažení do svého vlastního organismu. Vidíme, že vládě přírody, a také po její ničivé a rozkladní stránce, jež se pojímá jako neustálé obnovování života, jest propůjčeno totéž právo jako tvůrčímu vladaření lidskému.« — »Kdysi byl ovšem kořen ceny stáří vědecký; ale cena stáří chce právě hlásati konečnou vymoženost vědy všem, chce učiniti pro cit užitečným, co rozum vymudroval —«

Tento »názor Riegluv« posuzuje dodatkem k tomu redakce »Stylu«, »má i hluboký vztah k modernímu umění; vyvěraje z úcty k individualitě a přesvědčení, že umělecké dílo nenahradí kopie, propaguje nejvyšší pravdivost a tím posiluje boj za osobitý výraz doby v umění. Odbývá nejen znovutvoření na podkladě fotem, odsouzených k neodvratnému zániku, ale přímo vymáhá na novém pokolení, aby si vážilo ceny novosti nejen pro zevnější dojem, ale i vnitřní její pravdu: nové dílo má i duchem jeviti mízu věčně se obnovujícího jitra v umění.« A. V.

Stanovisko centrální komise pro zachování uměleckých a historických památek tlumočil generální konservátor univ. prof. dr. Max Dvořák ve Stylu 1908, str. 152. »Dřívější stanovisko spočívalo na naivní supposici, že možno na základě archaeologických znalostí z hrobu vzkřísiti, co během doby vzalo zkázu. Na základě tohoto předpokladu byly důležité části starých staveb ničeny a stavby doplňovány a opravovány přestavbami a přístavbami, provedenými ve formách historisujících slohů, jež — jsouce stavitelskými korrelaty měnících se běžných názorů o slohovém obsahu jednotlivých period v dějinách umění — ovšem nejen že nenahradily toho, co kdysi bývalo, nýbrž i to, co se zachovalo, poškodily svou slohovou bezcharakternosti; vždyť ničím jiným nebyla jich domnělá slohová věrnost. Neboť kdož by pochyboval dnes o tom, že středověká architektura právě tak, jako umění všech jiných dob, representuje neskonalé množství vývojových fásí a individuelních činů, jež chtíti nahražovati k. př. Mockerovou schematickou moderní gotikou, znamená totéž, jako kdyby někdo chtěl umění pozdějších period nahraditi několika dogmatickými školskými formulemi. Ale nejen tato libovolnost, která neměla historického a ovšem ještě méně uměleckého oprávnění a byla podobným znehodnocením starých památek jako moderní doplňky ve staré originální listině, znechutila nám rekonstrukce restauratorů. Rekonstrukce ty opíraly se o přesvědčení, že mohou také umělecky nahraditi ztracenou stavbu, neboť doba, v níž architektura byla vydána na pospas antikvářům a podnikatelům, v níž nebyla uměním, nýbrž domnělou vědou a obchodem, neměla ovšem porozumění pro neskonalý rozdíl, který liší původní stavbu od falsifikátu. Ale vzrůstající pochopení uměleckých qualit architektonického tvoření poučilo nás, že právě tak, jako ve skulptuře nebo malířství rovněž v architektuře rekonstrukce nejen že nikdy nemůže umělecky nahraditi ztraceného originálu, poněvadž jí schází to, co je immanentní, nenapodobitelnou signaturou určité doby a individuality, nýbrž naopak svým pseudohistorickým moderním charakterem porušuje na celé stavbě to, co je z hlavních pramenů jejího účinku, totiž dojem stáří a originality. Názory, na kterých spočívá stanovisko centrální kommisse a které se přímo elementární silou z Anglie rozšířily

po celé Evropě, znamenají největší a nejdůležitější obrat, který se v názorech o ochraně starých památek udál od let třicátých minulého století, obrat, po němž návrat k staršímu způsobu restaurování jest nemožný.

Naše národohospodářské obrození.

K otevření rubriky.

»S pojmem národního obrození, které ke konci 18. století vzniklo z nepatrných počátku a vzrostlo konečně až ku stavu nynějšímu, každý spojuje představu díla, které vyšlo z hloubi šlechetného přesvědčení, bylo plodem veliké lásky, obětavého sebezapření a obdivuhodné mravní síly. Ale každý při tomto pojmu myslí především na jisté dílo obrození literárního, slovesného, na povznesení jazyka, na jeho nenáhlé uplatňování a pod. A přece pojem českého obrození je mnohem obšírnější. Především zahrnuje také dílo politické, které arci vystupuje teprve v polovici 19. století náhlým silným výbuchem roku 1848, k němuž se ale potom druží politický rozvoj od roku 1860. V době pak nejnovější v těch kruzích českých intelligentu, které s jistou větší péčí a dychtivostí naslouchají dechu života národního, více a více se utvrzuje vědomí, že jest nám prodělati ještě jeden oddíl tohoto díla obrozovacího, ano, že právě oddíl, který čeká ještě na své dokonání, je spolu podmínkou zabezpečení všeho toho, co bylo již vykonáno za minulých sto let. I tak jsme si navykli mluviti nyní o třech dobách našeho národního obrození: prvním obdobím jest obrození jazykové a slovesné, kterým vůbec naše národní vzkříšení počíná; druhé období jest spolu obdobím povzbuzení politického; a k tomu konečně přistupuje období třetí, období obrození národohospodářského.«

»Dělíme-li celou stoletou dobu na tři období a klademe-li jako třetí její periodu dobu počínajícího obrození národohospodářského, činíme tak s vědomím, že teprve nyní dostatečně a plně si uvědomujeme, jakou důležitost má pro nás národohospodářské osamostatnění a zmohutnění našeho národa a přicházíme k přesvědčení, že ono zvláště v nynějších poměrech českého života a vzhledem k zápletkám světovým doby přítomné jeví se býti jediným a nevyhnutelným prostředkem, abychom snáze mohli čeliti nebezpečím, jež by nadějný vývoj našeho národního života vážně mohla ohroziti.«

Dr. Albín Bráf »Národohospodářské potřeby české« 1909.

Předpoklady nových průmyslů a obchodu na Moravě. »Lidové Noviny« přinesly ve své příloze »Národní Hospodář« dne 11. dubna cenný článek se svrchu uvedeným titulem. Poněvadž dle našeho mínění bylo by škoda, aby článek, tak bohatý myšlenkami a dobrými popudy zůstal bez ohlasu a pronikavějšího účinku, dovolujeme si v zájmu dobré věci uveřejniti z něho nejzávažnější část.

Morava je zemí, »jež skýtá vděčné pole pro obchod a průmysl. Bohužel teprve v posledních několika letech jeví se u našich lidí intensivnější zájem a ruch v aktivním postupu na poli obchodu a průmyslu a zájem ten stupňuje se tím více, čím více stoupá uvědomění našeho lidu. Šíří se poznání, že budeme samostatní národně i politicky, dobudeme-li si samostatnost hospodářskou. Smiles napsal: »Moc a obchod splývají po většině v jedno. Pozbude-li země svého obchodu, pozbude i moci. Jedno visí na druhém. Je to obchod, jenž směřuje ku vzdělanosti celého světa.«

Často naši lidé šilhají po Americe, Rusku a myslí, žejedině bůh ví kde za hranicemi může jim rozkvésti štěstí »snadno a rychle«. Zatím však nechají doma ležeti ladem nezužitkované poklady, chodíce denně mimo ně s nepochopitelnou nevšímavostí. Kolik na př. bohatství dříve ještě ve vynalézavosti, píli, smyslu pro umění našeho lidu!

Jak mnoho blahobytu dalo by se vnésti v naše chudé moravské kraje sorganisováním a racionelním pěstěním domáckého průmyslu, z něhož až podnes žijí všelijací živlové po-

věstných kvalit a židovští spekulanti. Kolik nevyužitkované síly a polohy přírodní, přímo vybízející k tomu nebo onomu podniku obchodnímu a průmyslovému leží u nás ladem.

Níže činíme pokus upozorniti alespoň na některé mezery v našem obchodu a průmyslu moravském; upozornění toto má býti jen popudem k přemýšlení, dal-li by se některý z uvedených zde positivních návrhů, roztříděných dle jednotlivých okresů resp. měst a míst uskutečniti. Snad ukáže se v těchto okresích půda vhodnou ještě pro jiné projekty, snad z jiných okresu ohlásí se národohospodářští činitelé případnými pokyny a návrhy. Bylo by dobře, kdybychom naši zem znali po této stránce tak dobře, jak ji známe v ohledu geografickém, dopravním atd., kdybychom měli podrobný přehled podmínek a předpokladu nových výrobních odvětví a obchodů v jednotlivých krajích.

Pokud se dá přehlédnout, byly u nás činěny návrhy, anebo jsou skutečně přirozené předpoklady těchto průmyslů a obchodů:

Na Kyjovsku bylo by možno uvažovati o zřízení továrny na konservování ovoce a zeleniny.

Na Prostějovsku je průmysl náš již hojně vyvinut; mohlo by se pomýšleti na továrnu na modní látky (koníekci).

Na Domášovsku jsou dosti bohatá těžiska rudy železné a těživce, ale pro vzdálenost dráhy nejeví se dosud žádná podnikavost.

Na Frýdecku je potřebí speciálního obchodu železářského a modního; doposud tam českých obchodníků v těchto oborech není; je jisto, že český venkov by je velmi dobře a rád udržel.

Na Bystřicku p. H. není železných a střižných větších českých závodů; ty, které jsou zde, jsou vesměs německé a židovské. Že by české závody toho druhu zde prosperovaly, o tom není pochyby; okres je úplně český.

Kunštátsko je bohato lesy; dal by se tu zříditi nějaký průmysl dřevařský. Bohužel chudý tento kraj má ještě tu nevýhodu, že dráha je velmi vzdálena (nejblíže 2 hodiny), komunikace špatná, vodní síla skoro žádná; je tam sice mlýn, který však je v chodu pouze při jarním tání a po vydatných deštích. Je tam také koželužna, ale ta spí. V zimě pracuje se u tkalcovských stavů, v létě se polaří — jiných výdělku není, jen snad ještě práce v lesích.

Na Mor. Budějovicku je nevyhnutelně potřebí obchodu střižného a galanterního; obory tyto jsou vesměs v rukách židovských.

Na Dřevohosticku mohlo by se uvažovati o zřízení škrobárny, pletárny punčoch, sladovny. Některý čilý našinec měl by se chopit skupování obilí. Čilejší ruch obchodní a průmyslový přepokládá zřízení lokální dráhy z Dřevohostic do Bystřice pod Host. a odtud do Přerova. Dráha tato je zatím projektována.

Na Hodonsku je nutno zříditi cihelnu. Mohlo by se pomýšleti na zřízení závodu na konservování ovoce. Ovocnictví je tam na postupu, sází se ročně tisíce stromů.

Na Olomoucku byl by na místě velkoobchod solí, továrny na šroubové zboží, drátěnky a kovové předměty vůbec.

Na Boskovicku. V horských krajinách okolo Sloupu, v Šošuvce, Vavřinci, Žďáru, Petrovicích, Karolíně, Ostrově, je veliké množství živností soustružnických. V Šošuvce a Petrovicích vyrábějí valchy. Bylo by záslužnou prací, přispěti radou či pomocí těmto malovýrobcům, jak získati lacinou sílu k pohonu. Vyrábí se zde také kuchyňské nářadí, pípy, cívky. Dala by se zříditi dále řezbářství, výroba špejlí. Dosud většina těch, kdož se vyučili řemeslu, jdou raději do Blanenských továren za dělníky.

Na Místecku bylo by potřebí velkého akciového pivovaru. Také velký český solidní velkoobchod, který ovšem detailem by se nezabýval, by tu měl býti; velkoobchod tento vedl by hlavně zboží smíšené: mouku, sůl, plodiny, slaninu, sádlo atd. —

V Kroměříži panovala dosud nevraživost proti »cizincům«, jimiž rozuměn každý, kdo se v Kroměříži nenarodil. Proto před 60 lety nepřipuštěna do Kroměříže severní dráha (hlavní trať). Aby vliv »domorodců«

nebyl zmenšen, všemožně pracováno proti vývinu průmyslu. Teprve v posledních letech tyto názory ustupují pod tlakem přirážek obecních a jeví se tu smysl pro umožnění průmyslu. Městské zastupitelstvo jistě dle možnosti vyjde vstříc zřizování továren všelijakými úlevami, hlavně co se dotýče pozemků, stavby, úvěru a úlevy daňové. Sil pro průmysl je zde dostatek.

Na Lipnicku dala by se zříditi výroba zboží prymkářského, tkanic, tkaniček gumových a podvazkových atd. po továrnicku.

Na Dol. Kounicku (Něm. Bránice) doporučovalo by se zříditi tovární výrobnu štěrku; v Něm. Bránicích jsou znamenité, ladem ležící skály štěrkové. Také doly kamenné daly by se tu s větším kapitálem možná otevříti.

Na Orlovsku mohli by se etablovati řádní čeští obchodníci, nejspíše obchody střižní a lahůdkářské. Dala by se tam zříditi továrna na mýdlo a kartáče.

Na Vizovicku zasluhuje úvahy otázka židovská. Obchody německo-židovské zaplavovány českými konsumenty. Český obchodník v střižním obchodě měl by tam vděčné pole. Průmyslu tam není žádného a také po této stránce mělo se něco pro posílení vědomí českého živlu učiniti. Pracovní síly byly by tu poměrně levné.

Na Jihlavsku chybí obchod železářský, výkroj kůží, dámská konfekce, továrna na sukno. Mohlo by se pomýšleti na zřízení továrny na dextrin a škrob bramborový. Suroviny je zde dosti.

Na Holešovsku továrna na zátky do sudů, škrobárna, punčochárna. Jinak obchod je zde ve značné míře ve spárech židů. Je zapotřebí uvědomování lidu.

Na Zlínsku kvetl by průmysl dřevařský a zužitkování zemských plodin.

Na celé Moravě nemáme vedle mnohých jiných závodů továrny na kokosové tuky, ač není o tom pochyby, že by prosperovala. Doposud uhražuje se veškerá potřeba z Vídně.

Jen namátkou jsme uvedli některé kraje a obory; tím ovšem možnosti positivní hospodářské práce zdaleka nejsou vyčerpány.

Ke konci ještě toto: Jsou mnozí, kteří nemají nedostatek dobré vůle, ale myslí, že do každého podniku je zapotřebí bůh ví kolik peněz. Je pravdou, že kapitál hraje v podnikání národohospodářském vynikající roli, ale dlužno říci, že ne vždy první roli — jak nynější president obchodní komory pražské Ant. Řivnáč dobře pravil: »Není pravda, že ten, kdo nemá peněz, nedomůže se svou pilí blahobytu. Většina našich starých obchodníků a průmyslníků, kteří těší se dnes již velmi slušnému společenskému postavení, šla do života s prázdnou kapsou — za to však s plnou hlavou a s vytrvalostí.«

Moravská Ústředna pro lidový průmysl v Brně. Jako archaeologickým a topografickým bádáním nabývá platnosti názor, že Slované nepřistěhovali se do svých sídel nynějších v pátém aneb dokonce teprve v šestém století, nýbrž že je zalidnili dávno před Kristem, tak nabývá národopisnou činností pravdivosti nález, že za dávných věků honosili se Slované vlastní, svérázno u kulturou, jejížto známky a doklady některé, přeživše tisíceleté protivenství, zachovaly se zde onde do nynějška a jeví se v tak zvaném lidovém umění, totiž v národní písni a ornamentice výšivkové a krajkové, v národním stavitelství atd. Na lidové toto umění, pokud se týká hudby, navázali Křížkovský, Smetana, Dvořák a jiní své skládání, a pokud se týká stránky výtvarné, rozvinují Úprkové, Jurkovič a ti ostatní nadějně obrodnou činnost, jednak aby, dbajíce příkazu: »Cti otce svého i matky své«, vzdali předkům vděčnou čest, jednak aby vyvrátili posudek, že co Slované kulturního mají, přijavše od sousedů, učinili se jejich dlužníky a svou inferioritu zároveň dokumentují. —

Národopisným a lidovědným zkoumáním však vynořují se na povrchu doklady, že nestranný dějepisec německý osmnáctého století Galletti měl pravdu, když v Allgemeine Welt-

geschichte svědčil, že Němci naučili se řemeslům a průmyslu od Slovanů a že tudíž i v oborech těchto kultury a vzdělanosti Slované předčili sousedy! — Jak Galletti o této své výpovědi byl přesvědčen, vysvítá z dodatku: »a za dobrodiní toto prokázané Němcům jest Slovanům snášeti ústrky a černý nevděk.*) K potlačení domácího řemeslnictva, s nímž co do dovednosti se z ciziny do našich měst povolávaní živnostníci měřiti nemohli, zaváděno mílové právo a udělovány cechům německého zřízení značné výhody a výsady. Na vzdor těmto a jiným překážkám přirozeného vývoje a existence národních řemesel a živností průmyslných udržely se na zdejším venkově některé druhy jejich, jež pro budoucnost zachovati a zdokonaliti vytknula si Moravská Ústředna pro lidový průmysl v Brně úkolem, tak jako svrchu jmenovaní mistři hudební a výtvarníci snaží se na základech umění lidového zbudovati chrám vznešeného umění akademického, ovšem rázu slovanského.

K podniku tomuto obrátil »Pozor« (č. 166.) zřetel obecenstva článkem nadepsaným: **Nové ženské pásy.** Uvádíme ho v plném znění:

Dle vytknutých zásad chce Ústředna podporovati stávající výrobu lidového umění, po případě některá odvětví lidového průmyslu, nacházející se skoro již v zániku, znova oživiti. Takovým již již zanikajícím uměním lidovým jest výroba pásu, jaké nosívali staří Hanáci. Vynikající znatel krás našeho národního kroje, slečna Madlenka Wanklová,*) t. č. disponentka Moravské Ústředny, připadla před dvěma lety na myšlenku, že by se této staré hanácké ozdoby dalo využitkovati v moderním průmyslu, i dala shotoviti ženské pásy dle vzoru starých hanáckých pásu u starého řemenáře na Hané, jenž zhotovoval před dávnými lety pásy Hanákum. Zádruha pražská uvedla je v obchod. Nyní Moravská Ústředna hanácké pásy také objednala pro svůj obchod. Poněvadž však pásy, jak je byl řemenář zhotovil pro Zádruhu, byly přesně týmž způsobem spracovány jako staré pásy mužské, jeviły se trochu těžkopádnými a nepraktickými. Aby se tomu předešlo, podala jednatelka Ústředny paní Anna Nesvadbíková řemenáři návod, jak nutno pásy hotoviti, aby vyhovovaly lépe ženskému účelu i praktičnosti.

Hanácké pásy jsou vyšity buď zlatým nebo stříbrným třízlem, pavím peřím, anebo hedbávím. Nejdražší jsou ony hedbávím vyšité. Jsou hodně pestré, zhotoveny z kůže barvy bílé, žluté, červené, zelené nebo černé s odlišnou lemovkou. Vyjímají se zvláště při večerním osvětlení pěkně a vynikají nad jiné pásy svou svérázností — jsou to výrobky našeho lidu, část kroje našeho národního.

Moravská Ústředna objednávkou hanáckých pásu získala si již zásluhu o to, že toto odvětví lidové umělecké výroby nevyhyne, neboť syn onoho starého řemenáře, vida, že je toho potřeba, naučil se šíti hanácké pásy od svého otce, ač jest to práce velmi choulostivá a vyžaduje značné dovednosti, aby stehy třízlem dobře přilehly.

Jest nyní na ženách českých, aby další rozvoj tohoto lidového výrobku umožnily, což se stane, když budou pásy hojně objednávati. Zejména Hanačkám, které by chtěly ve svůj

*) Průmysl a řemesla byla u Slovanů druhdy provozována také způsobem zádruhovým; ale dr. Matěj Procházka v knize »Method« a dr. Beda Dudík v »Kulturních dějinách za času Přemyslovců« vyvodili z názvu osad, že tam byla některá řemesla a živnosti zvlášť pěstována. Jsou to na př.: Kožušany, Kožušnice, Bělidla, Stříbrnice a Zlatnice, Čertoryje, Loděnice, Rudice, Žernoseky, Štítovice a Štítary, Kudlovice, Četrady (cety, cetky, plíšky, raditi tolik co dělati), Voděrady, Halenkovice, Košice, Kladruby atd. Na Rusi jsou doposud obce, kde všichni občané jsou zaměstnaní výrobou stejného zboží kovového a-nebo dřevěného, obrazů atd.

*) Pro vzornou a platnou činnost v oborech národopisu byla sl. Wanklová vyznamenána čestným členstvím ethnografického ústavu pro Rakousko i Komise pro zachování památných starostaveb.

městský moderní oblek vetknouti značku, která by poukazovala, že se hrdě hlásí k bohatému kmeni hanáckému, doporučujeme pásy starých, statných Hanáku.

Ovšem pásy hanácké jsou poněkud dražší, než běžné trhové zboží — ale vždyť dnešní mody ideálem jest drahota. Čím předmět drahocennější, tím modernější.«

Literatura.

Dr. Václ. Flajšhans: »**Československá přísloví**«. V té míře, v jaké přibývá dokladů, že Slované nepřistěhovali se do svých nynějších sídel teprv v pátém neb dokonce v šestém století, nýbrž že střední Europy zalidnili dávno před Kristem, nabývá vrchu názor, že slovanští předkové naší vynikali původní, samostatnou a svéráznou kulturou, jejížto příznaky, pokud se zachovaly v národních písních a krojích, v ornamentice a v lidovém umění výtvarném vůbec, v přežitkách lidských sociálních řádů atd. vzbuzují obdiv, kdekoliv v cizině nestranní kritikové znalečtí mají příležitost je obádati a posouditi. Korunou však poznatků velkolepé a vysoce vyspělé kultury staroslovanské prokazují se přísloví, průpovědi a pořekadla, jež nad jiné k tomu způsobilý a povolaný před mnohými lety sbírati, porovnávati, pořádati a konečně vydávati jal se prof. Flajšhans. Je to podnik monumentální a plod neúmorné píle, rozsáhlých a hlubokých vědomostí a širokého odborného rozhledu. A co nad to? Zdar mnoholeté práce Flajšhansovy podmíněn byl netoliko znalostí všech slovanských jazyků a literatur, nýbrž také ducha a života způsobů veškerého Slovanstva; neboť kořen přísloví, průpovědí a pořekadel československých bral potravu z dotčené prakultury slovanské, dokud byla společná, jejížto pravěkého stáří hlavním dokladem kořen ten jest. Jako křemel musel se sto a stotisíckrát prudkým prondem v řečišti obrátit a brousit, než se mu svého uhlazeného útvaru a vzezření dostalo, zrovna tak musel se smysl a musela nějaká pravda, nesčíslněkrát v ústech lidu poobrátit a obrousit, než nabyla v těsnu několika málo slov formy pořekadla aneb přísloví, v nichžto se (smysl a pravda) skrývá. A jak dlouho to trvalo, než takto utvořené přísloví celý československý národ — ba některé veškero světosáhlé Slovanstvo proniklo a učiněno bylo jeho společným majetkem, odhadnouti nelze.

Jsouť přísloví, propovědi a pořekadla, jak prof. Flajšhans v úvodu naznačuje, nejvzácnější částí lidového podání. Je-li jazyk sám jediný přímý odkaz našich předků, jsou přísloví, v nichž jazyk obráží se nejlépe, zajisté nejdokonalejším útvarem jazyka i celé tradice. V nich uchovává se moudrost věků přecházející postupně z otců na syny, v nich uložen je vtip i stesk celých pokolení. Věky jim vtiskují určitou formu a jejich znalost spojuje členy národa v jednu velikou rodinu, která stejně myslí a cítí a stejně se vyjádřuje. Přísloví jsou nejdůležitějším pramenem lidovědy, ale také nejdůležitějším pramenem jazykozpytu. Neboť přísloví jsou v pravém slova smyslu jazyk živý, jazyk — lidu.

Kolik tisíc slov a vazeb obsahují naše slovníky a mluvnice, jež jsou jen děti mrtvě narozené anebo dávno zahynulé, proto že lid k nim nedal souhlasu, aneb se od nich již dávno odvrátil! V příslovích však vidíme naproti tomu barvu a cítíme vůni teplé krve, poznáváme živý jazyk v plném toho slova významu!

U nás už také v XIV. století pozorujeme zálibu ve sbírání a zceelování této lidové moudrosti a s obrozením československého národa vznikly sbírky nové (Dobrovského, Jungmanna), které vyvrcholily slavným »Mudrosloví« Čelakovského. Čelakovský proslul tím, že přejav material srovnaný u Dobrovského a ve slovníku Jungmannově, seřadil jej podle určitého systemu filosofického a rozmnožil slovanskými parallelami ve skutečnou filo-

sofii lidovou Slovanstva. Jeví se v tom vzorná prozíravost našich buditelův s Čelakovským v čele, že českou haluz neoživovali odloučeně od stromu ostatního Slovanstva a jeho kořenů, předvídajíce, že specifičtí, isolované a na sebe odkázané češství v závodění o život a kulturní rozvoj s mohutnými sousedy neobstojí.

Mudrosloví Čelakovského byl podnik na svou dobu úžasně velkolepý; ale jeho látka není vědecky úplně spolehlivá. Jungmann přijímal z velké části material ze sbírky Dobrovského a tato je zase rozmnožením ovšem vydáním sbírky Srncovy z r. 1854, pro niž nebylo vlastně dostatečně vědecky opřených dukazů. — Flajšhansova sbírka přesně vědecky založená nevyrůstá ze sbírek cizích, nýbrž z pramenů. Prameny jsou zevrubně citovány. Ku každému přísloví, řaděnému abecedně, uvedeny jsou doklady v chronologickém pořádku od dob nejstarších až po doby naše. Látka sama zpracována je methodou historickosrovnávací. A konečně: Kdyby i nebylo dějin psaných, tyto věty lidové moudrosti jsou nejvýmluvnějším svědectvím, jak blízko stojí nám Slované ostatní a že z nich opět nejtěsnějšími svazky jsme připoutáni k Slovákům a je a Slovany v Dol. Rakousích vypouštěti z pojmu československého, a živel český z 9 milionů obmezit na šest, jakou chybou bylo. — kniha Flajšhansova je tedy také praktickým příkladem slovanské vzájemnosti.

Soubor přísloví, průpovědí a pořekadel národa kteréhokoliv, u nás docela správně nazývaný mudrosloví m, dovoluje oceňovati vzdělanost jednotlivých národů mezi sebou. A hle! porovnáváním našeho mudrosloví s podobnými sbírkami jiných národů prokazuje se vysoká cena původní svérázné kultury staroslovanské, která nedrží zad kulturám vedleslovanských, nýbrž vede čestně jejich před. —m.

Výklad idey cyrillo-methodějské. Podává Adolf Jašek. Nákladem M. Melichárka na Velehradě. Prozíravým politikům, bursám, velkoprůmyslníkům a všem, kdo znaleckým okem události na Balkáně, v Rusku, říši sultanově, ba i v Persii pozorují, zřejmým se jeví, že tak zvaný Východ, jenž za pradávna zářící skvěl se kulturou, probuzuje se k světodějinnému životu novému. Obrodné hnutí toto v jmenovaných končinách jest tak zvaná Východní čili Orientální otázka, na jejížto řešení se od dávna čelní diplomaté připravovali, i s vzhledem na to, že pákou, podstatou a jádrem otázky této je v dosti značné míře kultus — je náboženství: tu Islam, tam pravoslaví, zde latinské katolictví atd.

Kdo jakkoliv do řešení otázky východní zasahovati se odvažují, musí s náboženskými poměry téhož východu počítati a je dukladně znáti. Co Lev XIII. ve příčině sblížení a smíru církevního u Slovanů podnikal, směřovalo průpravně k řešení otázky této východní a svědčí o jeho pronikavě diplomatickém duchu. A že úsilí Lva XIII. po stránce této bylo správné a dalekosáhlé, toho dukazem jsou překážky, jimiž Slovanům nepřátelská politika dotčené smírčí snahy a záměry papeže tohoto zmařiti žádných prostředků se neštítila; ačkoliv úmysly smírčí Lva XIII. neměly s politikou světskou nic společného, nýbrž se nesly za účelem výhradně kulturním a kultusním.

Dílo Lva XIII. se tehdy nepovedlo; ale jeho potřeba a důvody nepozbyly ani ceny ani důležitosti. Dokazují to Sjezdy Unionistů na Velehradě, jež »druhým vydáním« smírčího podniku Lva XIII. považovati sluší, kteréhožto podniku účelem jinými slovy bylo: Cyrillo-methodějskou ideu uskutečniti.

Ideu tuto vyložiti pokusil se Jašek v jmenované brožuře, a podařilo se mu to po mnohých stránkách skvěle. Brožura, jež o nevšední píli autorově svědčí, objasňuje děje tak zvaného východního rozkolu vůbec a pravoslavné církve zvlášť a poměr církve této k řeckému patriarchátu částečně s nového hlediště a způsobem, bez jehožto znalosti se žádný Unionista neobejde. Brožura dotýká se však také světských a kulturních dějin východních a jižních Slovanů; pročež každého našinského intelligenta, je-

muž na vzájemnosti slovanské záleží, zajímati bude. Brožura vychází pravoslavným sice se stanoviska západního vstříc; ale podává jim tolik příležitostí k úvahám a přátelským rozhovorům a činí to tak přívětivě, že s jejich strany odpovědi jest se tentokráte, ovšem i námitek nadíti, což však věcnému jednání dohodnému vaditi nesmí.

Němečtí historikové na př., jimž po výtce naši theologové doposud věří, psali podnět k nedorozumění mezi vých. a západem na účet Photiův; kdežto východní badatelé první příčinu k rozkolu připisují Karlovcům, totiž jejich podmanivému pudu k východu (Drang nach Osten). Názoru tomuto zdá se přizvukovati také francouzský badatel Lapôtre. Škoda, že si ho brožura náležitě nepovšímnula. — Současně s korunovací Karla Velikého (800 o vánocích), vzniklo a do světa puštěno bylo heslo: »Jeden Bůh, jeden císař a jeden papež.« Heslo toto ukládalo císařům západním (německo-římským) právo a povinnost císařství východní (carihradské) ničiti a zmařiti. V politické této řevnivosti, která přešinula se i na pole církevní, hledají východní historikové první příčinu a původ k roztržkám mezi východem a západem, které roztržky vedly k dokonalému rozkolu, »jehož že se Slované súčastnili«, docela správně poznamenává brožura »bylo zbytečno a záhubno«.

Jiné příčiny rozluky byly u Řeků, jiné u Slovanů, a proto sblížení s těmito jinými prostředky a způsoby docíliti možno spíše než s Řeky. K Rusům a Srbochorvatům dospělo cyrillomethodějství z Bulharska a k Bulharům z Vel. Moravy, vlastně z metropole Methodovy, čehož aby při osnování Unie šetřeno bylo, nezbytno; zmínku o tom pohřešujeme v brožuře nemile. Brožura ovšem ve smyslu Lva XIII. uznává, že rozdíly dogmatické mezi pravoslavím a námi latiniky dají se snadněji překlenouti a vyrovnati, než rznost historických názorů a tradic.

Brožura mohla a měla předejíti sporům, které mezi našimi Unionisty a východníky snadno mohou vzniknouti z rznosti náhledů o významu fresky na basilice svatoklementské v Římě, představující papeže Mikuláše, přijímajícího Cyrilla a Methoda; kdežto západní historikové slovanské blahověsty teprv s jeho nástupcem Hadrianem uvádějí ve styky. Stala-li se výprava Cyrilla a Methoda hned za časů Mikulášových, pak mají snad onino historikové pravdu, kteří tvrdí, že výprava tato nesměřovala toliko ku pokřestění dle listu Rostislavova k Michalovi beztoho pokřtěné již Moravy; nýbrž že účelem jejím bylo ta,ké a snad hlavně proti německo-císařské církvi státní, v nížto papeži přikázané byly služby asi takové, jaké v pohanskořímském císařství konal Pontifex Maximus, zorganisovati od dotčené německo-císařské církve státní, neodvislou církev slovanskou, o nižto Mikuláš opíraje se, byl by s to, z podřízené služebnosti německo-císařské sebe i své nástupce vyvolniti.

Přijde-li k druhému vydání brožury, jakož že k němu pro její důležitost přijde, dočteme se v ní zajisté i po této stránce výkladu idey cyrillomethodějské.

K závěrku poznámka: V r. 1863. neostýchala se intelligence naše v Brně podniknouti velkolepou cyrillo-methodějskou slavnost, na nížto brali Palacký, Rieger, Purkyně atd. podíl. V r. 1867. u příležitosti české poutě do Ruska, řečnil Rieger v Moskvě, třímaje prapor cyrillo-methodějský a jménem Cyrilla a Methoda vyzýval Slovany vůbec a Poláky s Rusy zvlášť ku vzájemnosti a k bratrství a v r. 1885., kdy připadla tisíciletá památka úmrtí Methoda, veřejně bylo poukazováno k tomu, že ani jedna universita ruská neopomenula vědeckým nějakým spisem přispěti k objasnění v dějinách Slovanstva nejdůležitější a nejvýznamnější události: k poselství cyrillomethodějskému, ale zároveň tehdy proneseno podivení, že v Čechách, a tudíž i v kruzích intelligence moravské, smyslu a porozumění pro ideu cyrillo-methodějskou ubývá! — Ostatně — že idea cyrillomethodějská významu v kruzích vysoce diplomatických nepozbyla, toho důkazem, že car Bulharů během léta na Velehrad schválně zavítal, aby tam obnovené carství Bulharů pod patronat

sv. Cyrilla a Methoda, blahověstu slovanských, odevzdal! — Z rozmluv s carem Ferdinandem a jeho družinou bylo vyrozuměti, že na Balkáně jsou o panství Turku v Evropě jiného mínění než brožura. Turci nebyli prý by se mohli zmocniti Balkánu, kdyby čtvrtá výprava křižácká, místo co měla vysvobodit hrob Páně z moci mohamed., nebyla ničila válečně Byzanc a plenila Balkán. Takto sesláblá říše slovansko-byzantská nemohla odolati vpádu Turku a musila tím spíše podlehnouti; poněvadž byla uvnitř rozervána zařízením latinského císařství a latinského patriarchatu v Byzanci, jehožto zřízení východní historikové připisují hlavní příčinu rozkolu a zášti proti sv. Stolici, jakoby Innocenc III. byl dotčené čtvrté tažení křižácké proti Byzanci vyslal. Aby názor a osudný omyl tento historický neznesnadňoval snahy Unionitstu slovanských, nezbytno, aby v druhém vydání brožury kriticky bylo dokázáno, že papež vůdcům Křižáků zakazoval Byzanci obtěžovati a že dlužno na vrub pověstného »pudu a tlaku k východu« psáti, čehož nelidského se onino křižáci na Byzanci a na slovanském Balkáně dopouštěli. —m.

Naše písně, upravil a vydal Ant. Vorel. K jednotlivým písním přidány jsou četné poznámky a výklady krasoumné, rozbory hudební a návody methodické.

Čelný římský mudřec poznamenal: že »kdo neví, co před ním bylo, jakoby nebyl«. Abychom jako národ byli, musíme tudíž svou minulost nejdálnější znáti. Ku poznání tomu svému národnímu však nestačí toliko znalost historie, jež popisuje všeliké osudy země, zřízení a správu státní a její změny, vítězství a pohromy válečné, zápletky náboženské, povahy panovníků atd. slovem nestačí, abychom věděli, co se s našimi předky dělo. K existenci národní jest nám dle svrchu uvedeného výroku římského klasika také a především náležitých vědomostí třeba o tom, co náš národ vlastním přičiněním duševním dobrého, krásného a pravdivého pořídil. Plody tohoto tisíciletého úsilí Slovanů jsou ušlechtilé a svrchovaně čestné. Seznamuje nás s nimi národopis. Jsou to přežitky a příznaky vysoké, samostatné a svérázné kultury, jevící se netoliko ve zvláštním sociálním a zvykoslovném vývoji a v nedostižitelně bohatém mudrosloví, nýbrž také v bájeném lidovém umění, jež konečně i v domově svém začíná doznávat uctivé pozornosti, když cizina neostýchá se přisuzovat mu: klasičnost. K umění, jež se zračí v tajech a kouzlech lidové ornamentiky a v dumyslu dřevěného stavitelství, pokud se ještě na odlehlém venkově Slovenska zde onde zachovalo, dostojně druží a řadí se národní píseň. O krasoumném významu národních našich písní v časopisu tomto ještě slov šířiti, bylo by v pravdě nositi do Athen sovy; vždyť o jejich velebnosti bylo zde opět s dostatek jednáno; ale zaznamenati sluší, že sbírkou Vorlovou byla látka lidové hudby důstojně rozhojněna a co nad to? Ukázalo se, jaké poklady důmyslu, milostné vroucnosti a velebného nadšení duše chudobných, prostomyslných a nevšímavých Kopaničarn skrývá. Není tomu dávno, kdy jako na uherskobrodském pomezí doposud, tak i na březích Moravy a Svratky, Vltavy a Sázavy, na úpatí Tišnovské Květnice, Radhoště a Blaníka zpěv pod širým nebem a v každé chatě se ozýval. Rajské zrovna kouzlo národní písně, kterou lid všecku práci provázel, bylo, že tvrdou práce tíži necítil. Třeba uvážiti, že v té míře, v které zpěvné druhdy hrdlo dělníku a dělnice umlká, i na venkově sociálně-demokratického posuzování práce přibývá, v omladině zachovalost a v rodinách klid a blaho klesá pod roveň. — Že smysl a chuť ku zpěvu se stanoviska vychovatelského dlužno považovati za známku mravní nápravy, dokládám: jako správce Morav.-slezské Ochranovny pro zanedbanou mládež v Brně měl jsem příležitost přesvědčiti se, že dokud chovanec s ostatními žáky se ku zpěvu neměl, ještě se ho léčivé úsilí ústavu netknulo; teprv až ho zpěv začal těšiti a mu rozkošnou zábavou býti, mohl jsem se uspokojiti, že se ocitá na cestě k polepšení.

Zkušeností, kterou jsem po této stránce nabyl u výchově spustlé mlá-

deže, správným osvědčuje se výrok Schillerův:

»Wo gesungen wird, da lass dich nieder,
Böse Menschen haben keine Lieder.«

Prozrazuje-li nezpěvnost sporou mravní hodnotu společnosti; nedovoleno mizení zpěvu u nás na lehkou bráti váhu; nýbrž žalostný tento zjev ukládá spíše vychovatelům národa pátrati po jeho příčinách a dbáti nápravy. Zvěčnělý můj přítel dr. Škorpík, farář Bohdalický a Rajhradský Benediktin Václ. Kříž*), duch. správce v Sirovicích, aby předešli pustotě mládeže, nešetřili námahy, aby v osadách jejich vzkřísila se chuť a nálada národně zpěvní.

Pamatuji se, že ještě před 40 roky v Brněnské i Olomoucké Slovanské Besedě, kdykoliv se společnost sešla, bez ostychu pobavila a rozradovala se zpěvem — s p o l e č n ý m. Zpěv společný byl tehdy tmelem společného života našeho a chránil nás před rozkladem. Není-li žádoucno, aby se zpěvné poměry lidové v celém národě obnovily? Vorlova sbírka pobádá a poskytuje k tomu průvodem houslovým k jednotlivým písním návod. Proto se podnik tento jako nezbytně potřebný zamlouvá netoliko školním a spolkovým knihovnám, nýbrž také každému jednotlivci, jemuž záleží, aby opět nabyl platné oprávněnosti Kolarův chlubný verš:

»Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte?
Jakž? Vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid.«

Nebude od místa poznamenati, že by byly zpěvácké spolky v pravdě prospěly, kdyby byly vyrostly z přirozené v e n k o v s k é půdy hudby l i d o v é a ji přenosem do salonů a besed akademických v ruchu městském udustojnily. Takovým způsobem bylo by se sebevědomí lidu budilo, jako se snahou moravských výtvarníků, vyšší své umění na lidové navazovati, povznáší.

Dr. Wankl dovodil,*) že jako našemu vyšívání, tak sloužilo ku zdaru a k zdokonalení i naši národní písni vzorné uspořádání slovanskorodinného života. Názoru tomuto zodpovídá úvaha, věnovaná v »Pozoru« (čís. 88.) Vorlově sbírce. Zasluhuje, abychom ji podali v plném znění:

N á r o d n í p í s e ň a m y.

Hledáme poklady a máme je doma.

Honíme se za štěstím a ono všude kolem nás v hojnosti.

Snažíme se uklidniti po práci a vzpružiti k nové činnosti a — my se v začazených hospodách uspáváme a narkotisujeme.

Náš život v městech a částečně již i na venkově není přirozený: odcizujeme se rodině. Po denní práci spěcháme do »svého« hostince, abychom zbytečným tlachem, ať se již odnáší k politice nebo k pikantním věcem, zabíjeli drahý čas. Spěcháme se »posilnit« nápojem a my v něm vlastně utápíme své zdraví.

Utrácíme příliš mnoho peněz; žijeme nad své poměry: okrádáme sebe a svou rodinu.

Najde-li se, kdo by nás k tomu měl, abychom hledali osvěžení v přírodě a abychom útěchu po práci tělesné i duševní našli doma? Najde-li se, kdo by nás vrátil rodině?

Jenom v rodině, v niž stejně zladěné duše domovem jsou, může můj bol, může má radost nalézti kýženou ozvěnu. Možno-li kde jinde upřímněji se radovati nad vlastním úspěchem, kde jinde o bol se děliti než v rodině?

A náš život jest přece jenom: úspěch — neúspěch; radost — bol. — Najde-li se, kdo by nás zavedl v zaslíbenou zemi?

Život duše jest mocnější, důležitější, vznešenější než život hmoty. O pravidelném životě hmoty v těle

*) Také po jiné stránce prokázal se Benediktin tento paedagogem. V Sirovicích (obci formanské za tehdejších časů) bujel karban. Když na vypuzení zlořádu obyčejné pastorální prostředky se neosvědčovaly, jal se žáky učiti šachům. A hle! hra tato vnikajíc ze školy do rodin, podvracela úspěšně náruživost karetního hazardu. Kříž držel se zásady: »Za zlozvyk třeba náhradou zaváděť zvyk dobra«.

*) Beiträge zur Geschichte der Slaven.

svém také nemáme ani pocitu, ale život duševní ten v plném vědomí prožíváme. Sebe menší hnutí duševní působí na celé naše tělo. Upravovat ten život duševní, zpříjemnit jej sobě i jiným, toť úkol našeho žití. Náprava jest možna jen od rodiny; kolem ní otáčí se všechen náš svět.

Najde-li se za nynějších poměrů, kdo by nás vrátil rodině? Sotva! — Neuvěříme mu, neuposlechneme jej. Zpovykali jsme. Dali jsme se svést na nepravé cesty hledajíce dobro tam, kde vlastně není.

Ten krásný život v rodině našich otců, ty večerní přátelské porady, ty milé hovory, ty pohádkové večery, skvostné zábavy, ty čarovné naše národní písně!

Nemáme smyslu pro pravou krásu, otupěli jsme.

Přátelský hovor, pohádky, vzpomínky, ty — neupoutají nás doma; hlučnější hesla vábí nás mimo rodinu.

Co v nás vzbudí náladu pro lepší duševní život, co jest s to radost k životu v nás probuditi, co z naší duše chmurné myšlenky zapudí, co zrodí v nás touhu, abychom blaho své sdíleli se svými nejbližšími doma? Nevím. Snad — naše národní píseň.

Ale my málo zpíváme. Nezpíváme, poněvadž moderní popěvky nás od národní písně odvedly. Národní písni namnoze již nerozumíme; zalíbily se nám různé odrhovačky. Příležitostnými písničkami a kuplety, jež smyslným choutkám mladých i starých na chvíli hoví, zastírá se krása, vznešenost a velebnost našich starých písní.

Písně národní, jak znalec našich písní školní rada Vorel praví, »jsou dítětem nálady«. Nálada ať veselá ať smutná, hledala ozvěnu a našla ji v melodii, v popěvku, ve zpěvu, v hudbě. Proto také národní píseň, ať zpívaná v jakémkoli ovzduší, koná divy: vzbuzuje souznění náladu, uchvacuje posluchače.

V tomto faktu hledati třeba tu velikou cenu naší písně národní, v tom vězí její ohromný účinek duševní, tam jest její obrovská síla. — Toť zcela přirozený důsledek zákona přírodního.

Národní píseň koná divy!

O tom, proč a jakým způsobem jsme se našim národním písním odcizili, nebudu psáti. Zmíním se jen o tom, proč nezpíváme moderní, novodobé písně, jichž přece tak veliké množství máme. Tolik na oko pěkných a melodických škola nacvičila, a ony se — neujaly.

Že potřeba zpívati nevymizela, toho důkazem leckterá dvojsmyslná písnička, jež mezi lid byla hozena. Hned ji zpíval kdekterý buď nedospělý buď rozjařený jinoch. Něco našel v písni, co v jeho duši vzbudilo souznění. Z toho soudíme, že písně, jež počínaje lety sedmdesátými až skoro do poslední doby s mládeží naší jsme cvičili, neměly té síly, aby v duši mládeže kořeny zapustily. Písně ty neprobouzely touhu po zpěvu a nevzbuzovaly náladu, poněvadž za jiných okolností a jinakým způsobem skládány byly než naše písně národní.

Vyplňovaly se tehdy »citelné mezery« upiplanými veršíčky druhu obyčejně mravokárného a podle »osvědčeného« vzoru školy německé. K nim napsal se nápěvíček původu neznámého a národnosti kosmopolitické a zpěvníček pro »milou naši mládež« byl brzy slátán. Duše pisatele, když verše skládal, byla zajisté klidna. Nebylo v ní ani radosti, ani bolu, ani touhy, ani jiného stavu duševního. Proto také výrobek takový nechá duši zpěvákovu chladnou, nerozvučí ji: píseň se neujme.

Nové naše písně nemají namnoze života a národní písně nesměli jsme ve škole zpívati: proto se málo nyní zpívá.

Jeví se potřeba nás s národní písní seznámiti. Jeví se toho potřeba v zájmu našem vlastním, neboť jenom její silou kýžená náprava bude zjednána.

Potřebujeme někoho, kdo by nás k národní písni přivedl a její krásy nám ukázal.

Někdo musí nás navnadit.

Naše národní písně, jež několik záslužných mužů sbíralo a od zapomenutí zachraňovalo. K nim přidružil se škol. rada Vorel, který již od let národní píseň studuje, a to se zdarem podivuhodným. On umí krásu, sílu a život písní národních zřejmě na oči postaviti.

Docílil toho hlavně svým houslovým průvodem, ale není to vlastně

průvod, jak zvykli jsme na průvod pohlížeti a který písním jen plnosti zvukové dodává. Vorel nedoplňuje akordy, Vorel vžil se v náladu pěvce jinocha nebo děvčete, muže nebo ženy, a zpívá s nimi.

Poslechněte škol. radu Vorla, když pěvkyni nebo pěvce doprovází, kterak hlas jeho houslí se raduje, jindy odporuje, se podivuje, nevěří, zas jindy souhlasí, laškuje, hněvá se, hrozí . . . Toť jsou radostné, žalostné, úchvatné, velebné dvojzpěvy dvou českých duší.

Vorel svůj průvod neskládal — on básnil.

Poznavše ducha našich písní, vysvětlíme si povahu našeho národa. Říká se, že máme holubičí povahu. A není také se čemu diviti. Národ, který vytvořil naše písně národní, jež svou lahodou, uhlazeností a něhou vynikají, nemohl býti hrubým. A naopak: kdo písně naše zpívá, kdo si je oblíbí a kdo se v ně vžije, kdo jim porozumí, nemůže býti zlý, nemůže býti hrubý, neboť ty písně jeho povahu zušlechťují a krášlí.

Přeji si z té duše, aby Vorlovy písně národní našly vhodného přijetí ve všech našich školách, v našich spolcích a ve všech našich rodinách, aby vykonaly úkol omlazení naši společnosti. Vniknou-li tam, odkud původně vyšly, odvrátí nejednu slovanskou duši od života zvráceného a způsobí změny radostné.*) —m.

Pohádky vydané Sdružením výtvarných umělců moravských. Skvělé dílo toto navázáno jest na umění lidové jako na nevysýchající zdroje umění nejčistšího. Z piety ku sběratelům zvolili umělci znění dle nejstarších pohádek jejich. Jsou to: Janíček s voničkou, O jednom ševcovi a Chytrý uhlíř od Beneše Methoda Kuldy; illustrované Kalvodou, Kašparem a Lolkem; Erbenova: Almužna, illustrovaná Frolkou a Boženy Němcové: Pecko Sprostáček, illustrovaný Koehlerem. Jožа Úprka ozdobil vzácnou publikaci: Pohádkou, vyjádřenou štětcem svým.

Dílo svědčí o pronikavém studiu života a způsobů lidu našeho a jeho cena národopisná zůstane trvalou, jmenovitě vzhledem na věrně znázorněný kroj, na typické zosobnění tváří, na upotřebení národní ornamentiky, lidovokancionálních iniciálek atd. Dokud důmysl, nedostížená krása a dokud slovem i cizinou uznaná veleba našeho lidového umění národopisným bádáním zjištěny nebyly, směl se českým umělcům promíjeti, putovali-li pro náladu za hranice a vracejíce se do Prahy s nasbíraným tam zbožím cizím, neostýchali se, sluch a zrak české intelligence zbožím tímto vnaditi. Že odnárodňování čili vyosobování uměním jako hlavním příznakem národnosti a vlastním podkladem kultury je nebezpečnější než odcizování jazykem, onino umělci na mysli neměli, aniž by byli považili, že takovým jednáním oprávňují protivníky českého národa k výtce, že národ postrádaje dotyčného umění a tudíž vlastní, samostatné kultury, přestává býti rovnocenným a pozbývá nároků na rovnoprávnost v řadě národů ostatních.

Kniha zamlouvá se nádhernou úpravou, provedenou Koehlerem. Vkusnou obálku kreslil Bohumír Jaroněk.

Velezáslužné vydání Pohádek pobádá mne k některým vzpomínkám. Je tomu letos právě padesát let, kdy jsem se u příznivce svého hr. Bedřicha Silvy-Tarouccy v Brně sešel s věhlasným tehdy malířem Manesem. Vracel se ze zkumných potulek po Slovensku. Činil nadšené výklady o barevném souladu tamějších malůvek na domkách a ve vyšívání a líče antiku kroje, zvolal pln obdivu: »Slovenky v pravdě mají o jeden smysl víc než české naše dámy. Smysl jejich šestý, platí — vkusu!« — Podle tohoto výroku Manesova snadno lze domysliti se, v čí prospěch asi by rozhodl spor, jenž se mezi pražským spolkem jeho (»Manesova«) jména a mezi Sdružením moravských výtvarních umělců vede? — ovšem, kdyby mezi námi obcoval! —

*) Celé dílo vyjde v 6—8 sešitech. Krámská cena sešitu 3 K 70 hal., v předplatném 2 K 70 h a 10 h na výlohy expediční. Nakladatelství jest v Brně v Besedním domě.

Pokud se však sbírání Pohádek a jiné národopisné látky K u l d o u týká, nebude na újmu zásluh mého předchůdce ve správě Ochranovny a nezapomenutelného přítele Beneše Methoda Kuldy, zaznamenám-li k vůli kulturním dějinám moravským, že ho (Kuldu) k sběratelské činnosti povzbudil a mu v ní rádcem byl jmenovaný kněz a mecenáš hr. Tarouca. Byl to muž vzácných vědomostí a širokého rozhledu. »My všichni (totiž tak zvaná družina Sušilova) chodíme k Tarouccovi do učení«, vyznal Sušil. Taroucca vyznal se důkladně tak v krásném a výtvarném umění, uváděje je radou a skutkem ve služby národa, z jehožto duše že má se čerpati, bylo již tehdy — jeho přesvědčením, k němuž po padesáti letech dospívá Sdružení výtvarných umělců moravských. Hellich, Führich, Čermák, Zelený a jiní přijímali od něho dotyčné pokyny a bohoslovcům olomouckým přednášel o umění výtvarném, ovšem směrem národním, jednak aby uměním tímto doplnily se hudební záměry Sušilovy a Křížkovského, jednak aby šetřeno bylo křesťanské nauky: »Všelikým duch ať chválí Hospodina. Ať ho tedy chválí Slovan duchem své vědy i svého umění.« Tanula však šlechetnému a do budoucnosti prozíravému Tarouccovi na mysli také zásada Palackého: že každému národu přikázáno, aby nehájil toliko jazyk, nýbrž aby pěstoval také národnost, jejímž důležitým příznakem Tarouce považoval umění. Schvaluje tudíž vydání »Pohádek«, domnívám se, jednati ve smyslu a konati vůli mistra Manesa, Kuldovu a Tarouccovu. Činím to v přesvědčení, že umělecké úsilí moravských výtvarníků z tak zvaného separatismu podezřívati nesluší; vždyť co dobrého, krásného a pravdivého na Moravě vzniká, nemůže rmoutit v Čechách a neblažit společnou matku zlatou naši Prahu.

Wurm.

Z kroniky Vlasteneckého spolku muzejního.

V nových místnostech navštívily muzeum následující ústavy: České gymnasium v Zábřehu, české gymnasium a reálka v Olomouci, ústav učitelek a III. měšťanka v Řepčíně, ústav hrab. Pöttinga, Omladina z Ohnice, výprava z Kozlovic pod Radhoštěm, Ctný klášter Dominikánů, sbor učitelský a chovanky hospodyňské školy z Kl. Hradiska, lidový vzdělávací spolek Sušil z Olomouce, Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva z Olomouce, čeští akademikové na výletě do Slezska. Z jednotlivců dlužno uvésti: pp. J. Hellicha z Poděbrad, radu Buchtela z Prahy, prof. Fr. Černého z Brna, ing. I. L. Červinku, ing. Albína Stockého z Nov. Bydžova, Dr. Jar. Kosinu z Prahy, Jana Procházku s rodinou z Prahy, Dr. Jar. šl. Koudelu z Brna, Dr. Jar. Nováka z Prahy, Dr. Haberlanda z Vídně, Ferd. Steina z Vratislavi, prof. Dr. Segera, ředitele muzea ve Vratislavi, Alfreda Walchera z Moltheimu, řed. muzea hrab. Vlčka, Ant. Gottwalda, Fr. Lipku a jiné odborníky, již se o sbírky zajímali.

Od posledního výkazu byly muzejní sbírky následovně rozmnoženy:

P a m á t k y p r a v ě k é d a r o v a l i: Jeho kníž. arcib. Milost Dr. Frant. Sales. Bauer, velkou lužickou popelnici a mísečku vykopané na nádvoří k. a. konsistoře v Olomouci. Dp. vikář Jos. Vyvlečka, kostěnou brusli, stoličku dluv. koně a jiné vykopávky blatecké.

P a m á t k y h i s t o r i c k é. Pp. Gartner, učitel ve Bzenci, 2 nádobky hradištního typu, 23 starožitných předmětů jako železná kopí, hroty k šípům, ostruhy a p., mosazný prsten vřeténka a p.; Jos. Nakládal, oekonom ve Vracově, čtyřnásobný kelímek k tavení kovu.

S b í r k a m i n c í r o z m n o ž e n a byla dary: P. L. Fischer, ředitel, troidukát Ferdinanda II. z r. 1628., p. J. Fiala, choralista v Olomouci, dvacetník Ferdinanda z r. 1841., dp. Jan Kořistka, oekonom kněžského semináře, holandský dukát z r. 1762., p. Fr. Hrubý, kand. filosofie, 24 stříbrných, 4 měděné a 1 papírovou minci.

p. Václ. Kupka, prokurista, husitský halíř, p. Omasta, zámečník, tolar Františka I. z r. 1825., p. MUDr. Jos. Pícek, 16 papírových poukázek (Nothzettl), pí. Jos. Skoupilová 2 bankovky, p. Lad. Hytmar, učitel, 17 stříbrných, 27 měděných mincí, p. prof. Prášek, 56 stříbrných, 104 měděných, 7 niklových a 3 hrací známky.

Do muzejní knihovny darovali: P. Jan Kovařík, c. k. soudce, 64 knih ponejvíce vědeckého obsahu, p. Frant. Večeřa, bohoslovec, staré modlitební knížky a písně, p. Zdeněk Černý, Kroniky Eneaše Sylvia a Mart. Kuthena.

Památky rukopisné darovali: Dp. Jos. Holub, farář v Lidečku, pergamenovou listinu z roku 1766, p. Frant. Hrubý, kand. filosof., 5 dlužních opisů krále Vladislava, úmrtní lístek císaře Františka I., dp. Frant. Kyselák, farář v Kojetíně, rodokmen Přemyslovců a Luzenbursko-Habsburský, p. Jos. Vítek, kand. učit., starší spisy.

Z novějších předmětů a kuriosit darovali: Pí. Fl. Kovaříkova, choť c. k. soudce, sbírku pěkně zdobených kraslic, p. Zdeněk Černý, turecký handžár a bambitku, p. Jan Halada v Telči, tabatěrku Radeckého, p. Jar. Pavlík, stud., obraz na skle malovaný, p. Jos. Nakládal, oekonom ve Vracově, několik obrazů na skle, dp. Karel Lorenz, sekretář, starobylou rytinu Prahy.

Všem štědrým dárcům a spanilomyslným dárkyním vzdává výbor nejsrdečnější díky. Všeliké dary, věnované Vlast. muzeu opatrují se s úctou a vděčností, aby uchovány byly pokolením příštím.

L. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní budovy muzejní

poskytli tito P. T. příznivci jeho v III. čtvrtletí 1909:

	K
Marie Adamová v Olomouci, sbírkou	5·—
Tomáš Andrla v Holasovicích	2·—
Fr. Bátěk, far. v Loučce	6·—
Společenstvo spojených řemesel v Berouně	20·—
Edv. Běhálek, řed. panství v Jindř. Hradci	1·—
Jan Beidermann, inž. v Karviné	3·—
Alois Bilicz, drog. v Týně n. Vltavou	2·—
Vinc. Blaha, c. k. okr. soudce v Bojkovicích	1·—
Čes. čtenář. spolek v Brně	7·—
Ant. Brýda v Černé Hoře	1·—
Klem. Čigoš, farář ve Špachově	1·70
Fel. Časný, obchodník v Hodolanech	1·—
JUDr. Karel Čermák, advok. v Břeclavě	2·06
Th. Dr. Ferd. Černík, c. k. prof. v Olomouci	1·—
J. V. Diviš Čistěcký ze Šerlinka, řed. cukrov. v Přelouči	5·—
Jos. Doležal, c. k. prof. gym. v Olomouci	1·—
Jos. V. Elstner, řed. knihtisk. v Chrudimi	1·—
Eug. Fierlinger, c. k. prof. reálky v Olomouci	10·—
MUDr. Fr. Fišer, obv. lékař v Ivančicích	1·—
Vend. Formánek, velkoobch. v Praze	5·—
Jan Grussmann, farář v Ženklavě	1·—
Jos. Heger, účetní v Ráječku	2·—
Lud. Hermánek, obchod. ve Frenštátě p. R.	2·—
Gust. rytíř Hodek, velkoprůmyslník v Pětipsech	3·—
Flor. Horák, hotelier v Olomouci	10·—
Fr. Horák, zám. kapl. v Hukvaldech	1·—
Snáška	95·76

	K
Přenáška	95·76
MUDr. J. Hrabálek, obv. lékař v Lomnici	1·—
Ferd. Hrdý, far. v Sveti-Lovrači z. p. Labin-Albona, Istr.	5·—
Boh. Hrubý, c. k. soudce v Hodoníně	1·—
Pav. Chalupa, farář ve Střítěži	1·—
MUDr. Ferd. Charvát, primář všeob. nem. v Plzni	1·—
MUDr. Jar. Chládek, zub. lékař v Praze	2·—
Jiljí B. Jahn, inž., vardejn. c. k. punc. úřadu v Praze	1·—
Jan Janák, kooperator v Benešově	1·—
Petr Janák, far. v Bouzově	2·—
Jos. Jelínek, maj. kož. v Nov. Městě	5·—
Fr. Jurčík, obchod. v Uher. Hradišti	1·—
M. Kabátek, stav. v Dombrově	1·—
Ant. Kasan a spol., sklad suken v Liberci	2·—
E. J. Kašpar, stavitel v Pardubicích	1·—
Tom. Klein, far. v Hradci	1·—
Jindř. Kneifl, maj. cihelny na Proseku	1·—
Kolínská továrna na kávové náhražky v Kolíně	10·—
Ign. Konečný, kooperator v Koldštýně	1·—
Stan. Kořalka, úřed. cukr. ve Vel. Bystřici	2·—
Jos. Kotek, far. v Neplachovicích	2·—
Eman. Koubek, strojvůdce v Č. Budějovicích	1·—
Marie Kožušníčková v Holici	2·—
Ant. Kratochvíl, obchodník v Plzni	1·—
Rudolf Kraus ve Znojmě	2·—
J. Král, far. v. v. ve Frýdku	3·—
Jan Křístek, vrchní inž. v	
Snáška	146·76

	K
Přenáška . .	146·76
Hranicích	7·—
Meth. Kubáň, koop. v Horn. Městě	1·—
Ant. Kubeš v Praze	1·—
Matej Kvapil, farář ve Staré Vsi	2·—
Karel Lederer v Praze . .	2·—
Jos. Letošník, c. k. řed. učit. ústavu v. v. v Poličce . .	5·—
Rud. Linhart, kooperator v Jestřabí	2·—
Aug. Lužný, farář ve Stud. Loučce	1·—
Tom. Mačák, maj. real. v Hodolanech	2·—
A. Machač v Brně	2·—
F. Machovec, studující v Písku	5·—
Mik. Maršálek, farář v Šumvaldě	1·—
V. a F. Mejdr, továrník v Oldřichovicích	2·—
Alois Michálek, farář v Březové	2·—
Jos. Mikšovský, továrník v Pavlovicích	20·—
Erich Mládek, c. k. horní rada v Dombrové sbírkou	19·—
Čten. spolek v Morkovicích	1·—
A. K. Mrha v Neveklově . .	—·50
Jan Němeček, c. k. prof. v. v. v Kolinci	3·—
Fr. Novotný, c. k. prof. čes. techn. v Praze	5·—
Jan Novotný, c. k. podpluk. v Kolomyji	1·—
Jan Novotný, odbor. učit. v Hrotovicích	1·—
Rob. Parma, c. k. prof. v Opavě	1·—
Jan Petřík, farář v Malé Moravě	1·—
Jos. Pleva, farář v Albrechtičkách	2·—
Jan Podřický, far. v Předmostí	1·—
N. Popelka v Běchovicích .	1·—
Leop. Prečan, k. a. kons. sekret. v Olomouci	2·—
H. Prokop v Borové u Lužan	2·—
Ludm. Racková, učitelka v Bzenci	4·—
Ředit. c. k. reálky v Rakovníku	10·—
Snáška . .	256·26

	K
Přenáška . .	256·26
F. Reich, lesmistr v Ranné .	1·—
J. Rosenkranz v Plzni . . .	1·—
Jan Rýpar, kooperator v Jakartovicích	2·—
Ant. Řezáč, tov. v Tišňově	2·—
Gust. Říčan, evan. farář v Hovězí	1·—
Th. Dr. Jan Sedlák, prelát a arcijáhen v Praze . . .	5·—
Fr. Sklenář, nám. předn. stan. v Král. Hradci	1·—
Jan Skréta, správce v Král. Poli	2·—
Fr. Slaměník, řed. šk. měšť. v. v. v Přerově	1·30
V. Sonnevend, obchodník v Hodolanech	1·—
Cyr. Souček, koop. v Něm. Jasenicích	1·—
Frt. Stahala, c. k. vrch. pošt. správce v Uh. Hradišti .	1·—
Adolf Stejskal, centr. sklady hospodář. strojů v Praze .	1·—
JUDr. Fr. Stráník, kr. zem. sekretář v Praze	2·—
Jan Svoboda, obch. v Konici	3·—
Rud. Šimon, koop. v Brumovicích	1·—
J. Škop, c. k. pošt. assist. v Josefově sbírkou	—·80
Fr. Štaffa, far. v Pustějově .	1·—
Jos. Štěpánek ve Vysoké u Příbrami	6·—
Lad. Štulc, zem. účet. rada v Praze	3·—
Jan Šulák, far. v Bretnově .	2·—
Vinc. Tesař, síd. kanovník v Olomouci	50·—
Aug. F. Toula v Blovicích .	1·—
Frt. Urbanec, kapl. v Nov. Jičíně sbírkou	8·—
Lad. Vávra, koop. v Libavé	2·—
Ed. Volek, c. k. gymn. prof. v Příbrami sbírkou . . .	5·—
Václav Vostrý, c. k. komisař lesní inspekce v Přešticích	3·—
Kar. Vozáb ve Vel. Beranově	4·—
Rolnická cukrovarna ve Vrbátkách	20·—
Jan Winkler v Mor. Ostravě	2·—
Ant. Zajíc, kontr. cukr. v Čelechovicích	1·—
Jan Zajíc, farář v H. Městě	1·—
Gustav Zatloukal v Berouně	1·—
Roln. záložna v Žeravicích .	4·—
Snáška . .	397·36

	K
Přenáška . .	397·36
Blažej Zbořil, maj. usedlosti v Hejčíně	1·—
Jan Zbořil, uč. v Tlumačově	1·—
Alois Zbožínek, far. v Mokr. Lazcích	1·—
Kašpar Zemene, c. k. notář v Třebíči	1·—
MUDr. Ant. Zlámal, pr. lékař v Kojetíně	1·—
Dohromady . .	402·36
Zůstatek 31. července 1909	72.094·26
Úhrnem . .	72.496·62

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů slouží k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na »Výbor. Vlast. Muzea v Olomouci« a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Edvard Klement,

vrchní účetní Ústř. záložny rolnické, t. č. pokladník.

SEZNAM

nově přistouplých P. T. členů od 1. července až do 30. září 1909.

Členové činní:

Český čtenářský spolek v Brně.
JUDr. Karel Čermák, advok. v Břeclavě.
Frant. Fischer, c. k. prof. gymn. v Hradci Král.
Odbor Nár. Jednoty v Mor. Huzové.
Frant. Lisický, c. k. notář v Tišnově.
Meth. Melichárek, nakladatel na Velehradě.
Musejní spolek v Pelhřimově.
Leop. Prečan, k. a. kons. sekretář v Olomouci.
JUDr. Theod. Rumplík, advok. v Kojetíně.
A. Storch syn, knihkup. v Praze.
Frant. Tošnar, far. v Dražovicích.

Časopis musejní posýlá se:

1. výměnou:

a) do cizozemska.

Physikalisch-ökonomische Gesellschaft, Königsberg (Preuß.).
Niederlausitzer anthropologische Gesellschaft, Guben (Preuß.).
Dr. Ezrepki, řid. musea, Poznaň (Pr.).
Alterthumsgesellschaft Prussia, Königsberg (Preuß.).
Bibliothek der anthropol. Gesellschaft in Berlin.
Gesellschaft für Anthropologie u. Urgeschichte der Oberlausitz, Görlitz, Schlesien.
Bureau der kaiserl. Leopold. Carol. Akademie der Naturforscher, Halle an der Saale.
Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer, Breslau.
Valtrovič, řiditel musea v Bělehradě. Starinar atd. — Bělehrad.
»Wisła«, miesięcnik etnograf., Warszawa.
Towarzystwo pizyjsciól nauk Poznańskiego, Poznaň, Prus.
Konigl. Vitterhets-Historie och Antiquitets Akademien (National-Museum) in Stokholm .
Polnisches Nationalmuseum, Raperswyl, Schweiz.

14 exemplářů.

b) do tuzemska.

Ústředí starost. sborů na Moravě, tajem. úřad v Brně.
Club für Naturfreunde (Section des Lehrervereines) v Brně.
Magyar Némzeti Muzeum Néprajzi Osztálya v Budapešti.
Redakce »Československ. Letopisů Musejních« v Čáslavi.
Časopis »Čáslavský Kraj« v Čáslavi.
MUDr. Ladislav Haškovec, c. k. univ. prof. v Praze.
Redakce »Hradecký Kraj« v Hradci Král.

Průmyslové museum v Chrudimi.
Redakce »Pravěk« v Kojetíně.
» »Lud« ve Lvově.
Verein »Botanischer Garten« v Olomouci.
Redakce »Lovecký Obzor« v Písku.
» »Poděbradsko« v Poděbradech.
» »Věstník« v Poděbradech.
Spolek přátel starožitností českých v Praze.
Paedagogické Rozhledy v Praze.
Národopisné museum v Praze.
Redakce »Času« v Praze.
» »Obzor národohospodářský« v Praze.
Redakce »Method« v Praze.
»Český časopis historický« v Praze.
Redakce čas. »Knihař« v Praze.
» » »Český Lid« v Praze.
» » »Pokroková Revue« v Praze.
» » »Studentská Revue« v Praze.
» » »Brdský Kraj« v Rokycanech.
Musejní spolek v Soběslavi.
Mor. archaeol. klub v Šlapanicích-Brno.
Museálná slovenská společnost v Turč. Sv. Martině.
Museum v Turč. Sv. Martině.
K. k. Central-Commission für Erhaltung der Alterthümer u. Baukunst ve Vídni.
»Moravský Sever« v Zábřehu.
Wcesnik hrvatskoga arkeologičkoga Družstva u zemajl. muzeju v Záhřebě.
»Nový Život« v Prostějově.
Redakce »Háj« v Táboře.
»Selský Archiv« v Brně.
36 exemplářů.

c) bezplatně.

Lucie Bakešová, choť velkostatkáře v Ořechovičkách.
Rolnická záložna v Blatci.
Archiv zemský v Brně.
Museum Františkovo v Brně.
Museum průmyslové v Brně.
»Matice Moravská« v Brně.
Akad. čten. spolek »Zora« v Brně.
Musejní spolek »Včela Čáslavská« v Čáslavi.
I. L. Červinka, inženýr v Kojetíně.
Tichomír Đorđević, prof. učitel. úst. v Alexinci, Srbsko.
Vlasta Havelková, kust. Národopis. mus. v Praze.
Dr. Fr. Faktor, c. k. prof. v Praze.
Jan Hejret, redaktor v Praze.
Dr. Herrmann v Budapešti.
Archeolog. spolek »Vocel« v Hoře Kutné.
Vítězslav Houdek, c. k. místodržit. vicepresident v Brně.
C. k. universitní bibliotéka ve Štyr. Hradci.
Frant. Hradil, prof. hospodář. školy v Olomouci.
Musejní spolek v Jevíčku.
Josef Klvaňa, gymn. ředitel v Kyjově.
J. Knies, nadučitel ve Sloupě.
Občanská záložna v Kyjově.
K. J. Maška, řiditel vyš. čes. reálky v Telči.
Musejní spolek ve Valaš. Meziříčí.
Ph. Dr. Lubor Niederle, c. k. univ. prof. v Praze.
Redakce »Našince« v Olomouci.
» »Pozora« v Olomouci.
» »Sel Listů« v Olomouci.
Veřejná čítárna v Olomouci.
Česká reálka v Olomouci.
C. k. universit. knihovna v Olomouci.
Jaroslav Palliardi, c. k. notář v M. Budějovicích.
Edv. Peck, učitel v Kroměříži.
Museum král. Českého v Praze.
Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách v Praze.
Archaeologické památky v Praze.
Akademická čítárna v Praze.
Redakce »Květy« v Praze.
Dělnická akademie v Praze.
Literární a řečnický spolek »Slavia« v Praze.
Spolek posluch. architektury v Praze.
Histor. klub (Klementinum) v Praze.
Vincenc Prasek, c. k. školní rada v Napajedlích.
Red. »Hlasy z Hané« v Prostějově.
Úvěrní spolek »Záložna Přerovská« v Přerově.
Františka Ševčíková, vdova po prof. v Olomouci.
Rolnická záložna v Těšňovicích u Kroměříže.
Občanská záložna v Tršicích.
Madl. Wanklova v Praze.
C. k. dvorní museum přírodohistorické ve Vídni.
Verein für öst. Volkskunde ve Vídni.
Městský úřad na Král. Vinohradech.
J. V. Želízko, assistent při palaeontol. museu c. k. university ve Vídni.
Rolnická záložna v Žeravicích.
54 výtisků.

ČÍS. 104. ROČ. XXVI. Č. 4.

ČASOPIS

VLAST. SPOLKU MUZEJNÍHO

V OLOMOUCI

1909.

REDIGUJÍ

P. Ign. Wurm a Adolf Vašek.

OLOMOUC 1909.
NÁKLADEM VLAST. SPOLKU MUZ. V OLOMOUCI.
NÁROD KNIHTISKÁRNA KRAMÁŘ A PROCHÁZKA.

OBSAH:

Pojednání a menší články: Strana

K. V. Fišer: Problem „národnosti“ v dějinách českého malířství . . 145
—m: Mezinárodní sjezd o alkoholismu v Londýně 149
Fr. Faktor: Hradiště na Plumlovsku 152
—m: Ženský tělocvik a kroj 154
Mel. Chytil: Lidové vtipy a nápady z Nákla a okolí 157

Část revuální:

Archaeologie. (Zpráva o sjezdu Mor. arch. klubu v Boskovicích, ref. F. Kovář) 158

Lidověda a národopis. (Daktyloskopie a J. E. Purkyně. Dr. Glos. — Lidověda a kriminologie. Dr. Glos. — Prospekt Flajšhansovy sbírky československ. přísloví. — Česká lidová píseň v Čechách.) . . . . . 159—164

Krása našeho domova. Ochrana památek. Turistika. (Stará Olomouc. — Ochrana památek jindy a dnes. A. V. Stanovisko centrální komise pro zachování uměleckých a historických památek.) . . . . . 164—168

Naše národohospodářské obrození. (K otevření rubriky. — Předpoklady nových průmyslů a obchodů na Moravě. — Moravská Ústředna pro lidový průmysl v Brně.) . 168—172

Literatura. (Dr. Václ. Flajšhans: Československá přísloví. — Ad. Jašek: Výklad idey cyrillomethodějské. — Ant. Vorel: Naše písně Pohádky, vydané Sdružením výtvarných umělců moravských.) . . . . . 172—179

Z Kroniky Vlasteneckého spolku muzejního . . . . . 179—184

Listárna redakce.

Na povšimnutí! K vůli pořádku v rosesílání Časopisu, a pak aby se předešlo všelikému nedorozumění mezi členstvem a mezi správou Muzea, uznáváme za nutné upozorniti na některá ustanovení a pravidla stanov spolkových.

1. Členský příspěvek (3 K ročně) sluší zasílati **napřed pro příští rok**, aby se mohl zavčas určiti náklad Časopisu, jenž vychází čtyřikráte v roce a dostávají ho všichni členové **zdarma**.

2. Člen, jenž ze spolku vystoupiti hodlá, musí své vystoupení oznámiti výboru písemně; avšak člen takový přes to vše jest povinen zapraviti ještě příspěvek za týž rok a tudíž nedostačuje, jak se často za to nesprávně má, aby člen, Časopis nepřijímaje, na obálku napsal: „Vzdávám se členství“ aneb: „Vystupuji ze spolku“. Jak svrchu podotknuto, jest k tomu písemné výpovědi u výboru třeba, poněvadž Časopis posílá se členům zadarmo, a jeho expedice pořizuje se různo od činnosti výborové.

3. Stanovy předpokládají, že každý člen spolku zájmy, prospěch a zdar jeho vyhledávati bude, buďsi získáváním nových údův, buďsi pobádáním ku sbírání milodarů na vystavění vlastní budovy muzejní, buďsi bdělým přičiněním, aby sbírky muzejní se množily a rostly a Muzeum se zdokonalovalo.

K lednovému (105.) číslu příštího ročníku bude přidán rejstřík jmen topografických, osobních i věcný za celý ročník letoší 1909 (č. 101—104).

GETTY CENTER LINRARY
3 3125 00673 5779